

Holy Bible

Aionian Edition®

**Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible**

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as " The Purple Bible "

Holy Bible Aionian Edition ®
Bible Gourmantche du Togo
Gourmantche Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0, 2018-2021

Text source: eBible.org

Source copyright: Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0
Door43 World Missions Community, 2020

Formatted by Speedata Publisher version 4.3.16 on 4/24/2021

100% Free to Copy and Print

<http://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc
<http://Nainoia-Inc.signedon.net>

We pray for a modern public domain translation in every language

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Gourmanchéma at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a lexicon. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates ten additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the afterlife destinies of mankind and fallen angels.

This *un-translation* helps us to see these ten underlying words in context. The original translation is unaltered and a note is added to 63 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read online at AionianBible.org and with the Android App. Why purple? King Jesus' Word is royal... and purple is the color of royalty!

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matiewo	11
Marka	30
Luka	43
Jan	63
Jesu Tondiba Tuona	78
Roma Yaaba	98
1 Korantien	107
2 Korentien	115
Galati	120
Efesia	123
Filipi	126
Koləsi	129
1 Tesalonika	131
2 Tesalonika	133
1 Timote	134
2 Timote	137
Tidi	139
Filimo	140
Eblenba	141
Jaki	147
1 Pieri	149
2 Pieri	152
1 Jan	154
2 Jan	157
3 Jan	158
Jude	159
Mi Dəgdimə	160

APPENDIX

Reader's Guide

Glossary

Maps

Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

G. DORÉ

H. PISAN.

Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi yaali.

A minteela den tòni o tiadi, titia, ki bogdi bogdi.

Luka 23:34

Matiewo

1 Abalahama biga, jakobo biga, JESU kirstu yajanba yela n ne: **2** Abalahama mali Isaka; Isaka í mali Jakobo; Jakobo í mali Juda yeni o ninjaba; **3** Juda bo taa Tamaar, ki mali Fares yeni Saara; Fares í mali Esrom; Esrom í mali Aram; **4** Aram í mali Aminadab; Aminadab í mali Naason; Naason í mali Salmon; **5** Salmon í taa Rahab, ki mali Boas; Boas í taa Rut ki mali Obed; **6** Obed í mali Isayi; Isayi í mali Dafid; O badciamo Dafid í taa Uri denpua, ki mali Salomon; **7** Salomon í mali Robuam; Robuam í mali Abia; Abiya í mali Asa; **8** Asa í mali Josafat; Josafat í mali Joram; Joram í mali Osiyas; **9** Osiyas í mali Juatam; Juatam í mali Ahas; Ahas í mali Esekihas; **10** Esekihas í mali Manase; Manase í mali Amón; Amón í mali Josias; **11** Josias í mali Jekonias yeni o ninjaba, ban cuo ba ya yogu ki gede yeni ba Babiloni, ti yonbidi. **12** Babiloni yonbdi í pendi, ke Jekonias mali Salatiel; Salatiel í mali Sorobabel; **13** Sorobabel í mali Abiyud; Abiyud í mali Eliakim; Eliakim í mali Asoar; **14** Asoar í mali Sadok; Sadok í mali Akim; Akim í mali Eliyud. **15** Eliyud í mali Eleyasaar; Eleyasaar í mali Matan; Matan í mali Jakob; **16** Jakob í mali Josef, Maari calo, Maari, yua n mali Jesu, ban yi yua kirstu. **17** Lan wani, lan cili Abalahama, ki tuoni Dafiid, li tie piiga n niftima na, lan taa Dafiid ki tuomi Babiloni yonbidi, li mo tie piiga n niftima na, ki taa Babiloni yonbdi hali kirstu li mo tie piiga n niftima na. **18** Jesu kirstu í mali maama n ne. Maari, o naá bo tie Josef cikpenja i, ki punbi U Tieu Forjanma paalu po, ke bi dá ki taani yeni bi yaba (ki dá ki kuni ti cikpendi) **19** O calo, Josef í bo tie nitieginka, kaa bua ke o fiagi o yeni, o den jagi ke wan wuoni, ki yie o ñasiili nni. **20** Wan taa lan ya maalma yeni, O Diedo maleki í legdi o po ti dangdi nni, ki maadi o: Dafiid bijua Josef, da jie yeni ñan kuani a denpua Maari kelima, wan punbi ya biga ne ñani U Tieu Forjanma kani i. **21** O ba mali bonjaga, ñan yini o Jesu; wani n ba faabi o buolu u tuonbiidi po. **22** Ne kuli tieni ke O Diedo í bo cedi ke bi sawalpuuba tuodi ki waani yaali í tieni ki dudi: **23** I ba la powandiali (ya jifaano dá ki bani ja) ba punbi, ki mali bonjaga, ban yini o Emanuyel, li niima nni tie U Tieu ye yeni ti. **24** Josef í den findi, o den tieni nani O Diedo maleki í waani o yaala, o den ga o denpua ke bi taami ki ye. **25** Ama, o den ki taani yeni o hali ke o ban mali bonjaga ke o yini o Jesu.

2 Jesu den mali Betelema, Jude dogu nni, ya yogu ke Herodi den tie badciamo; lanyogu ke ya badtieba n bani i ñmaali cogma ñani puoli, ki cua Jerusalema, **2** yedi: Jufinba badciamo, ban mali yua molane ye le? Kelima, ti la ke o ñmaabiga pudi puoli, ke ti cua ki ba pugi o. **3** O badciamo Herodi í gbadji lanya maama, o yama í ñmadil lan mugi Jerusalema yaaba kuli. **4** O badciamo í taami salga yidkaacianba yeni u dogu nn gbanbanda, ki buali ki bandi ban ba mali Kiristu naana. **5** Ban maadi o: li tie Betelema, Jude dogu nni; kelima o sawalpualo í diani yaali n ne: **6** Fini, Betelema, Jude tinga, fini ka ñidi ki

cie, Juda dogciami siiga, kelima bado ba ña a niini, ki ya kpaa n buolu Isirayeli. **7** Lanyapo, Herodi í wuoni, ki yini a ñmaabila banda yeni, ki buali ki bandi ya yogu ke ki ñmaabiga yeni den pudi ki ñigdi. **8** Ki waani ba ke ban gedi Betelema, ki maadi ba: “Gedi mani ki ban ga ki bigi yeni laabaali bonjanla, I ya la o, yin guani ki maadi nni, minri mo í gedi ki pugi o. **9** Ban cengi o badciamo ki gbeni, ban ñia ki paani u sani. Ban den la ya ñmaabiga puoli yeni í go legdi bi liiga, ki ya cuoni, ki ban pundi ki biga í ye naani, ki sedi. **10** Ban la ki ñmaabiga, bi pala í mangi boncianla. **11** Ban kua li dieli nni, ki la ki biga yeni o naá Maari, ki gbaani ki pugi o, ki fidi bi ligboga, ki ñani wula, li ñpubli yeni ya tolade n yi miiri ki teni o bi paabu. **12** Bi den la ti dangdi nni, ke li ki buali ke ban guani ki tagni Herodi po, ke bi kogni santianu, ki lebdi ki kuni. **13** Puoli banda yeni í kuni, ke maleki legdi ti dangdi nni, ki maadi Jesefti: “Fii, ki taa ki biga yeni o naá, ki sani ki gedi Ejipti, ki ya ye lanpo hali min ba waani a ya yogu; kelima Herodi ba kpaani ya sani ke o ba biani ki biga ne miali. **14** Josefi í ffi ku ñiagu ki taa ki biga yeni o naá, ki sani ki gedi Ejipti **15** Bi den ye Ejipti hali ke Herodi ti kpe. Li tieni yeni ke O Diedo í bo cedi ke sawalualo waani yaali yeni í tieni ki dudi: “N yini n bijua, ki ñani o Ejipti tinga nni.” **16** Herodi í diidi ki sua ke puoli ñmaabanda yeni bondi o, ke o pali beni boncianla, ke sóni ke ban kpa Betelema dogu nni yeni li tinkundogi kuli, ya bonjabila pia bina lie yenyi yaaba n nagi bina lie nani wan den buali ki bi waani o ya yogu yeni, ke o jia ki dagni ki biga yeni í baa pia ya bina. **17** Mola, o sawalpualo Jeremi í den waani yaali tieni ki dudi: **18** Bi gbadji i yigni Roma dogu nni, li bubuuli i kuumoe yeni i fanfabinciami, Raciheli í buudi o bila kuumoe, kaa bua ban baagi o, ki songi opali, kelima, bi ji ki ye. **19** Herodi í kpe, ke maleki legdi ti dangdi nni Ejipti, ki maadi Josefi: **20** ki yedi: “Fii, ki taa ki biga yeni o naá ki gedi Israyeli dogu nni, kelima yaaba n den kpaani ke ban gbindi ki biga miali nan kpe o. **21** Josefi í ffi, ki taa ki biga yeni o naá, ki gedi Israyeli. **22** O den gbadji ke Arkelawus n ga o báa Herodi, ki kaa Jude badkpagli po, ke o jie yen wan gedi li dogu nni. O den la ti dangdi nni ke li buali ke wan gedi Galile, **23** ke o gedi ki kua ya dogu ke bi yi Nasareti, ke bi sawalpuuba n den waani yaali í tieni ki dudi: “Bi baa yi o Nasaeti yua.”

3 Lanyogu, ke Jan bo legdi Jude tinkuonga nni, ki kpaandi ki wangí U Tieu maama. **2** O den maadi: “Lebdi mani i pala kelima tanpoli diema nagi. **3** Jan tie o sawalpualo Esayi í bo tuodi ki waani yua ya maama, ki tua: “Ne tie yua ya nialu n kpaandi ki tinkuonga nni ki tua: «Bobni mani O Diedo sanu, sondi mani o sanbulmu.” **4** Jan bo la ti yodyuokobdi liadgaalgu, ki ñaagi o ciaga nni ku gbanñagdigu. O bo ñmaní ti naasuudi, ki mua li fuali nni siadi. **5** Jerusalema niba, yeni Jude yaaba kuli yeni Jurden tinkundogi yaaba den caa o kani. **6** Bi den tuodi ki dögdi ki wangí bi tuobiidi, ki cedi ke Jan batise ba Jurden kpenu nni. **7** Ama wan den la ke farisienba yeni saduseyenba boncianla kpendi o kani ki bua wan batise ba, ke o maadi ba: “Waalaba buoli, ñma waani yi ke yin sani ya pabienli n kpendi. **8** Yin nan loni ya luana

n dagdi yeni i tuubma. **9** Yin da daani i ala nni ki tua: "Ti pia Abalahama ke o tie ti b  al! Kelima n kadi ki maadi yi ke a tana ne siiga nni, U Tienu ba fidi fiini ya bila n tie Abalahama puoljuani." **10** Ku yalgu ji caa i tiidi jiina po i; ya tiiga n ki luoni luanjana, bi ba pedi bu ku li bu u mu nni. **11** Mini, n batise yi yeni mi   ima ki bua yin legdi ki waani i biidi ki lebdi i pala. Ama yua n jua n puoli ki ba cua pia u paaciamu ki cie nni, hali ke n kan fidi ki pili o taacaakpaga. Wani ba batise yi yeni U Tienu Forjanmaa yenu i mu i. **12** O ji muubi li bonlendkaali o nuu nni i. O ba   anbi ki tigni u jalu, ki tini ki taani mi dibima, ki wodi ki kuodi li bunbuali nni, ki nan juu ku fengu ya mu n ki pia gbindma nni. **13** Lanyognu ke Jesu   ani Galile ki cua Jurden kopenu nni, Jan kani ke wan batise o. **14** Ama ke Jan yie, ki yedi: Mini n bua jan batise nni, ke a mo nan cua n ya kani! **15** Ke Jesu jiini o: «Ji cedi lan tieni yeni kelima li buali ke tin tieni yeni i yaali n tiegi kuli    tieni ki dudi. Jan ji den ki yie o maama. **16** Ban batise Jesu, ke o   ani mi   ima nni, ke tanpoli luodi, ke o la ke U Tienu Forjanmaa jidi nani ki kpaajiega yeni ki sedi o po. **17** Ke u nialu   ani tanpoli, ki yedi ya maama ne: «O ne tie n bijabuadga i, n pali mani o po hali boncianla.

4 Ki fuorjanbi gedi yeni Jesu i tinkuongi n, ki sitaani bign o. **2** Ki Jesu loli bu   obu yentuna piina yeni   iadi piina, ki mi komi cuo gu. **3** Ki sitaani nagni ki maad o, ya tie U Tienu bijua cedi k a tana ne n kpandi jiedi. **4** Ki jesu   mian o; li dianri ki maadi, k ti jiedi po babaa k a cedi k o nul pia li miali, ama ya maataana kuli   a U Tienu   obi n. **5** Ki sitaani tug o ki gedi yen o dingbanli ni, ki duon o jaandieciangu yuli po. **6** Ki maadi o: a ya tie U Tienu b ijua,   an yugi ki jidi, klima li dianri ki maadi: U Tienu tondikaaba ba tebni ki gaba, ba k a taali n da si tanli **7** Ki Jesu yedi o: li mo dianri ka kan bigni a diedo U Tienu. **8** Ki sitaani guani ki tugi o ki gedi yen i ya juali n kpedi paaa yuli po, ki waani o dulin  a munli kuli yenli   anmu, **9** Ki maadi o: n ba teni a lan kuli ne, li ya tie k a gbaani ki pugi nni. **10** Ki Jesu yedi o: sudi n kan ne, fin sitaani! klima a baa pugi a Diedo U Tienu baba i, ki go dondi wani baba i. **11** Ki li yogu sitaami siedi ki   agu. Li yogu, ki maleki nba nagni ki tieni o buama **12** Ki Jesu gbadii ki bi cuo San, k o   ani li kani ki gedi Galile. **13** O   ani Nasareti ki gedi kafarnahom ki li ki fagi yenli mogli, babiloni yenli Nepitaali tingi nni. **14** Ki lan fidi U Tienu tondu Esayi n bo maadi yaali n fidi ki tieni yenli moni. **15** Yabulon yenli Nepitaali dogi n yaabi, yenli yaabi n kua ki kpia li mogli bonpuoli po Juuridan dogu yenli Galile yaabi bi nimori. **16** Li dogu n yaabi den ye bonbonli nni, k te la ya yinyienbi n yabi; ki yaabi n den kali mi kuuma bonbonli po mo la ya yinyienbi n cua ki fandi. **17** Ki li yogu ki Jesu ji cili ki muandi ki maadi,   a mani i tuonbiidi ki lebdi i ba klima U Tienu diema nago. **18** Li bo tie yenli k o cuoni Galile li mogli kung, ki la o ninjabo bonbilie, Siim  , yua ki bi yiigu Piar yenli Andre ki bi lu bi janbaandi li mogli nni ki kpaani i jami. **19** Jesu maadi ba: ya jua man n ni, n bi cedi yin ya kpaani bi niba ki ji cedi li jancuoli. **20** Li yogunu, ki bi   a bi janbaandi, ki ji jnagu **21** Ki wan cuoni ki gedi liigi waami, k o la o

ninjanbi bonbilie mo Jaak Sebede bidi yeni San o kpelo ki bi ye o   unbiagu nni ki   anbi bi janbaandi. **22** K o yinbi, ki bi   a bi janbaandi yeni bi b  a, ki ji   od o. **23** O bo cuoni Galile jandieciandi nni, ki muandi U Tienu diema maama, ki paagdi i yian buoli kuli. **24** Bi ji den taagi o yeli kaana kuli Siri dogun ni, ki bi cuoni o kani yenli yaabi n yia i yian buali kuli: yaabi ka sampola jnabi, yaabi n baali i ting yeni ti gbannankpiendi danb. **25** O nuwuligji den jua o: Galile, Dekapol, Jerusalem, Jude yenli Jourdin puoli.

5 Wan la o niwulgu, k jesu don li juali po, k oyegntieb nagni ki kal o kani. **2** yeni wan yaadi o   obu, ki tundiba, ki maadi ba: **3** pamanli tie yaabi n jiindi bi ba, ki duu U Tienu po i. Ban n tie U Tienu diemani niba. **4** Pamanli ye, yenli yaabi n kaa yeni ti ninsiidi. **5** Pamanli ye, yaabi n pia li pa  ili, klma U Tienu bo ti cabi bani i tinga. **6** Pamanli tie yaabi n buudi mi koma yenli o   nu  unu, i momoni sanu nni, klma bi ti ba di ki guo. **7** Pamanli bi ninbadama po, klma bi bo ti di li danbi mo ya po m ni  uma. **8** Pamanli tie yaabi n pia li papienli, ki dugni ban ba ti la U Tienu. **9** Pamanli tie yaabi n kpaani laafia yen m buama bi lieba po, ki dugni U Tienu ba ti yini bani o bidi. **10** Pamanli tie yaabi n tuagi i momoni sanu, ki bi nan wangli bi fala li po, kilima bani n tie U Tienu diema yabi. **11** Pamanli yen   anbi ki loli ki cuo, yayognu ki bi sugdi, ki maadi ti maa biidi, ki pua mi faama, ki tiendi li bonbili ki dugni min ya po. **12** Ya ye mani li pamanli nni yenli i layalien nni, ki dugni i   uadi ti ba yabi tapoli po, ki dugni yaabi cindi ki tie U Tienu tondikaaba, bi den cagni bi mo yenli. **13** I tie yaami i tinga ne po. Ama, li ya tie ki mi yaama manu gbeni, bi ba tugi be ki guani ki mang o? li ji ki pia buama. Li tie ki ban tugi ki wuli niin po, bi niba n ya   maadi li po. **14** Yinbi n tie   anduna yinyiem, ya dogu n ye li juali po, bonli kan fidi ki legni o. **15** Yeni, bi ki congii fidli ki cubdili bobli nni. Ama bi yi cuon li fidli ki sien o naani ki li baa co ki yienli deni yaabi kuli po i. **16** I mo ya yinyienm n ya fandi bi niba ki ban fidi ki la i tuonjanma, ki dondi i baa yua ye tapoli po. **17** Yin da maali, k n cua k min piini bi tondikaaba yikodi kaa, n cua k min piin ka, ama n cua ki min waani lan buali yaali. **18** Klima n maadi yenli moni: tapoli yenli i tinga ya bua lan waagi nandi, ba lanbonli kan fidi ki piini yenli ya yognu k li kuli ne bo pundi. **19** Yua daani U Tienu maama nni, k ki colni, wan n bo te juodi U Tienu diema nni. Ama yua colni U Tienu diema maama kuli, ki wangli o lieba, k ban ya tie yenli, wani n baa tie nigbengl U Tienu diema nni. **20** Ki dugni, n maadi, i bontitiedi ya ki   ani cie U Tienu kadaagu gbanbanda yen farisien nba, i kan kua U Tienu diema nni. **21** I gbadii ki bi bo maadi ti yaja nba: a kan kpaa nulo, ki nulo ya kpaao lielo, bi bo yi gedi yen o ti buudi danb kani. **22** Ama min maadi: yua beni o pali o ninja po, li buali ki ban gedi yen o ti buudi danb kani. Nulo ya sugdi o ninja k o tie fanbi, bi bo gedi yen o suif nba buudi danb kani. Nul ya maadi k o ninja tie yukpienli, bi ba lugu ya mu n kan jundi nni. (**Geenna g1067**) **23** A ya cua sala yid kanu, ki ba yid sala ki tiadi k a ninjua pia m maama yen a; **24**   an

daani a sala yid kaanu, ki gedi k fin yeni a ninjua n mang yen lieb o, ñan fidi ki guani ki yidi a sala. **25** ñanbi k cuo a ba fin yeni a lielo ya pia maam; ki yegi ki ca buud daan o kani, ñan tuodi yin gbadi i lieba maama ki sua ki da paa o san po, wan da ti gedi yen a bi buudi danbi kani, ki ti cedi ban luon a. **26** N maad a yeni i mõni: a kan ñian lan kani, ka ki paní, hali ya yognu ka bi pa li kuli ki kan sieni ba kuuga. **27** I gbadi ki bi bo maadi: a kan dua yeni nuli den pua. **28** Ama min nan maadi: yua nuali o pua k o yanma kua li pua ni, o dua yen o o pali nni. **29** A nujieni ninbinli ya ye a po ki cedi ka tie biidi, ñan ñian o ki lu fagm ki dugni bonyenli ya ki ye a gbanandi po, lan n pia ti ñuadi, yen ban ti taa ja ki lu a ya mu n kan bangi jundi nni. (**Geenna g1067**) **30** Li ya sua ka nujieni n kuand a ti biidi nni, jiagu ki lu fagma, ki dugni lan n su yeni a gbanandi kuli n ya ye ya mu kan bangi jundi nni. (**Geenna g1067**) **31** L den maadi ki yua ñani o denpua, wan ten o ya til n wang i k o ñian o. **32** Ama min n maadi, yua ñani o denpua k li tie mi cuncuma po, li pua ya gedi ki dua yeni ja tian o, o kuani o denpua mi cuncuma nni. Yua kuani ya pua ki o calo ñan o, o mo go tieni mi cuncummi. **33** I go den kpeli ki gbadi ki bi maadi ti yaja nba: a kan maadi maama ki poli ki kandi U Tieu, ki bani ka fa faogu, a ya poli ka bo tieni yaali ñan tieni. **34** Ama min, n maadi, da l polgi mani can yi i i. Da polgi mani tapoli po, ki dugni tapoli tie naani k U Tieu kaa ki buu ti buudi. **35** Ba yin da polgi tingi klima li mo tie naani k o ñyamadi o taali, daa polgi mani ba serusalem, ki dugni serusalem tie o bado U Tieu dogu i. **36** Da puoni a yuli ki poli, klima a kan fidi ki cedi baa a yuyengu n pendi bi ki bondi. **37** I maama ni i bani ki yaali n tie mõni, yin maadi ki li tie mõni; yaali n tie faogu, ki li tie faogu i. Yaali n sieni kuli ña ti tuonbiidi kani. **38** I kpeli ki gbadi ki bi maadi: ki nulo ya pua ki pudi o lielo ninbinli, li ñan ki ban pua ki pudi o mo ya ninbinli; a pua ki fendi a lielo ñinli, li bualí ki ban pua ki fend a mo ya ñinli. **39** Ama min, n maadi: daa gaani man bi niba biadima. Nil ya pab a u jienu kpianu, cab o u ganu kpianu ki wan pabi. **40** Nulo ya bua bu yen a ki fie a liadi bigi, ñan cab o a liadi jali mo. **41** Nul ya niina ki ñan cuoni ki gedi ya banli fagi, ñan taa li banli fagnu bonbilie. **42** Teni yua miad a, da beli yua bua ki ñan kpend o. **43** Igbadí k bi bo maadi: ya bua mani i lieba, ki da bua mani i nandanba beba. **44** Ama min, n maadi: ya bua mani i nandanba, ya jaandi mani yaabi n sõlgi po, k nan ni; ya jaandi mani yaabi wangdi fala po. **45** yeni, ki ba fidi ki waani ki tie baá yua tagi poli po bido. Klima, wani n cedi k o yienu pudi bi nibiadma po yeni bi nimõnbi po, ki cedi ki taagi ba, bi nimõnba yeni ti nibiidi po. **46** I ya bua yaabi n bua yinbi beba, i laa ñuadi ki bo laa i? Bi dogdanbi mo ki kubi yen kaa? **47** I ya fuondi i naataani beba, i ji tie bee k li cie i liebi? Yaabi n ki yua U Tieu maama, bi mo ki tie yen kaa? **48** Yin ji ya tie nimõnbi, ki da pia biidi k tie nani i baá yua ye tapoli n tie nimõn maami yeni.

6 Yin fangi mani i yula ki da wangi bi niba siigi ke ban la ke i tiegi. Yeni i ji kan baa ñuadi i Báa yua n ye tanpoli kani. **2** A ya ba tieni salga a luoda po, ñan da piebi a naatuna nani bi muyidanba ñ tiendi maama yiko bangma

diena nni yeni a sanjala po, ke bi niba ñ kpiagi ba. N kadi ki maadi yi i mõmoni ke bani wani ba bi paabu n yeni. **3** Ama a ya bua tieni a luoda salga, a nuuganu ñ da bani a nuujieni ñ tieni yaali **4** Lan fidi ke a salga ñ tieni ñasili nni, ke a Báa yua n nua bonli kuli ñasili nni ñ ymiani a a ñanma. **5** I ya jaandi, yin da tie nani bi muyidanba yeni, bani yaaba n maani ki se ti jaandiedi nni, yeni a sanjala po ki jaandi, ke bi niba ñ la ba. N maadi yi i mõmoni ke bani wani la bi ñuadi o. **6** A ya ba jaani, ñan kua a dieli nni, ki luoni li ganli, ki jaandi a Báa yua n ye ñasili kaanu; a Báa yua n nua ñasili nni ba ymiani a a ñanma. **7** I ya jaandi, yin ña mi maacianma nani bi nilanba ñ maali maama ke mi maacianma n ba cedi U Tieu ñ ga bi jaandi. **8** Da togdi mani bi tuada kelima i Báa bani yin bua yaali bá ke i dá ki cili i jaandi ki mia o. **9** Yin ba jaandi maama n ne o: Ti Báa yua n ye tanpoli! a yeli ñ gagdi ti gandi nni; **10** A diema ñ pundi; a buama ñ tieni tinga nni nani tanpoli yeni. **11** Puni ti dinne ti yentunieja; **12** ñan tieni ti tuonbiadi po sugli nani ti mo ñ tiendi sugli yaaba biidi ti po yeni; **13** Da ña tin baa mi biigma nni, ama ñan fie ti o biado nui nni. Kelima mi diedma, u paaciamu yeni ti kpiagdi ti a yaali hali ya bina n ki pia gbenma. Ami! **14** I ya dini sugli yaaba n biidi i po, i Báa yua n ye tanpoli mo ba di sugli i po; **15** Ama i ya ki dini sugli ya niba n biidi i po, i Báa mo kan di sugli i tuonbiadi po. **16** I ya lolí bu ñobu, yin da biidi i pala nani bi muyidanba yeni, bani yaaba yen ñyidi ki nunga, ke ban waani bi niba ke bi lolí bu ñobu. N maadi i moni, bani wani la bi ñuadi n yeni. **17** Ama a ya lolí bu ñobu, ñan jogi a yuli tolade, ki faadi ki ñyambi a nunga. **18** Ki da waani bi niba ka ke a lolí bu ñobu ama a Báa yua n ye ñasili nni. Ke a Báa yua n nua ñasili nni ba ymiani a a ñanma. **19** Da dogindi mani ki tinga ne ñyalmani, naani ke ti bonlulgudí yeni i tontontanmõni ba biani, naani ke a suuda ba kua ki su. **20** Ama yin ya lingi ki dogindi ñyalmani tanpoli naani ke ti lulugdi yeni i tontontanmõni kan biidi, ke a suuda mo kan kua ki su. **21** Kelima a ñyalmani ñ ye naani, a pali mo ye lankani i. **22** Bu nunbu n tie u gbanu fidsanga. A nunbu ya ñani, a gbanu kuli baa yieni; **23** Ama a nunbu ya ki ñani, a gbanu kuli baa ye li bonbonli nni i. Lanwani i, ya yenyenma n ye a niinni ya tua bonbonli, li ba tua a po biigcianli i! **24** Nilobá kuli kan fidi ki ya tuuni canbáanba bilie po. Kelima o baa nani yendo, ki nan bua o lielo; lani yaa ka wan ya taabi yendo ki nan fali o lielo. I kan fidi ki ya tuuni U Tieu po yeni ñyalmani po. **25** Lani n cedi ke n maadi yi: «Da yagni mani i yama i miali o, yin ba di yaali lani yaa ka i gbanu po ti tialakaadi po. Li miali ki cie mi jiema aa, bii u gbanu n ki cie ti tialakaadi? **26** Diidi mani tanpoli bonyugda: ñaa buu, ñaa go yendi mo; ñaa nan go begindi bonjekaali bá kuli bunbuana nni; Ama i Báa yua n ye tanpoli nan dindi ña. I ki pia fuoma ki cie ña aa? **27** I siiga nni, ñma ba fidi o yanyagdi po, ki pugni bá nuukpandunyenli o miali dana po? **28** Ke be n cedike i yagni i yama ti tialakaadi po? Diidi mani u kuanu nni ku muapuuugu ñ tie maama: kuu tuuni kuu go pua gaali mo; **29** am, n maadi yi ke bá Salomoón yeni o kpiagi kuli, o nan ki fidi ki nandi yeni bá yengu ñ bobí maama. **30** U Tieu ya bobindi u kuanu nni muagu yaagu ye dinne ke

bi ba fandi ki kuuni gu u fanu nni, li ba ga ledi i, ke o kan bobni yinba ya niba n ki pia dudugdi boncianla. **31** Lanwani i yin da yagni mani i yama, ki tua: “Ti ba di be? Ti ba ūn be? Ti ba bobbi be? **32** Keli ma lani ya bona kuli, bi nilanba n lingi lani. I Báa yua n ye tanpoli bani ke i bua lankuli. **33** Yin dá cindi ki lingi mi teginma yeni U Tienu diema; I ba yuandi ki lani ya bona ki pugni. **34** Da yagni mani i yama saala po; kelima saala ba kubi li yuli. Daali kuli yeni li fala i.

7 Daa jaligi mani uba, k U Tiernu mo kan jaligi. **2** Ki dugni bu te bo jaligi i mo, ti buud daali. yin bigdi maami ki tieni yeni, bi te ba bigni yeni ki ten i mo. **3** Be cedi ka no o muanu a ninjua ninbinli nni, k jí ki no o kpadijengu yaali n paani a yali nni. **4** A ba tieni ledi ki maadi a ninjua ki wan ḥja k a ḥnani o muani o ninbinli nni, ki nan ki nua a ya kpadijengu. **5** Monafigi, ḥnan ya kpadijengu ye a ninbinli no, ki fidi nuali ki ḥnani o muanu a ninjua mo ya ninbinli nni. **6** Da tugdi mani yali n tie U Tienu yaali ki tieni sangbanli, aya tieni yeni bu juni ni; go da tugdi mani ya laani ki bi tagi yeni wula ki luni i duoli nintuanli ni, i tieni yeni, b bu ḥmma li po. **7** Mia mani, bi ba teni, kpaan maani, i ba la, pua mani li ganli, bi ba luodi i po. **8** Klima: b tieni yua miadi, ki yua kpaani mo laadi, ki luodi yua pua po. **9** I siign nni, ḥmma n bu teni o bigi li tanli, li ya tie k o miagu kpanu? **10** bii waa li ya tie k o miagu o jam mii? **11** Yeni yin bia maami kuli, i bani ya bo ḥjana ki ba teni i bidi, taalm ḥjaa po i, ki i Diedo ba teni yaali kuli ki bua li ya tie ki miagu i. **12** Yin bua ki bi nibi n ya tiendi yaali kuli i po, i mo n ya tiendi yeni li nibi mo ya po, ti yikodi yeni U Tieu tondi kadaagu n maadi yaali yeni. **13** Kua mani ya diñobu ūndi, klima ya diñobu n yabi sanu caa mi tudmi nni, ki bi niba boncianli nan ḥnabi ki togli lan ya sōnu. **14** Ama ya diñobu ūndi ya sōnu tie makpangbendu sōnu, ki yaabi n togli lan kani nani ki yabi. **15** Fangi mani i yula yeni mi tofaama sawalpuuba, bi yi nagni i kani ki tie nani pañoe yeni, ama bi pala nni, ke bi bia nani i fuasangbanli yeni. **16** Bi luana n wangti ban tie yaaba. Bi ba fidi ki lali duudi konkonbu po oo? **17** Li go tie yeni i, tiijanbu kuli ba loni luanjana i tiibiibu mo n̄ luanbiidi. **18** Tiijanbu kan fidi ki loni luanbiigu, tiibiibu mo kan fidi ki loni luanjanli. **19** Ya tibu n ki luoni luanjana kuli, bi yi cua bu, ki lu u mu nni. **20** Lanwani ii, bi yi bandi ba bi luana kani i. **21** Li ki tie yua n yi nni “O Diedo, O Diedo” ka ba kua U Tienu Diema nni, kase yaaba n tie n Báa yua n ye ḥjaljanli nni buama baba. **22** Li daali ya pundi, bi niba boncianla ba maadi nni, “O Diedo, O Diedo”, ti den ki jaani ki miadi a yeli po ki bieli mu cicibiadmu uu? A yeli po ti ki tieni yaalidgu bona aa?” **23** N mo ba kadi ki maadi ba, N ki bani hali bada! Fuadi n kani, ti tuonbiidi daano ne! **24** Lanwani ii, yua n cengi n maama ki go colni li maama baa tie nani ya yanfodaano n maa o diegu ku tangu po yeri. **25** Ki taaga ba nii, ki tieni ku ḥninkuagu, ku faagu n̄ figi li diegu, ama ku kan baa, kelima bi maa gu ku tangu po i **26** Ama ya nilo n cengi n maama, ki naa colni ma, baa tie nani ya yanluodaano n maa o diegu mi tanbiima po yeri. **27** Ki taaga ba nii, ku ḥninkuagu n̄ tieni, ku faagu

n̄ figi, ki pua gu, kun baa ki mumudi yomyomi. **28** Jesu n̄ maadi ki gbeni, wan tundi maama den sia bi niba pala. **29** Kelima o den tundi nani yua n pia ti yikodi yeni, kaa tie nani a gbanbanda yeni ka.

8 K JESU n̄ nani li juali po, ki jiidi k o nuwuligu ḥjod o.

2 K gbadli ba nagni o nuntuanli ki maadi: “yobdaan li ya tie k a bu a bu fidi ki paagi nni”. **3** Ki jesu tandi o nugu ki siigu ki maadi: “n bua, paagi” li yognu m̄ono k o gbadimi gbeni, k o paagi. **4** Ki jesu yed o: “cuo a ḥnobu ki da ḥja oba n gbadji ama gedji ki yaabi n yidi salgi n la ḥja, k ḥjan ten o salgi yaali ki Moyiis bo maadi k i gbadli ya paagi wan ten yen, ki ban bandi k a paagi”. **5** Ki jesu kua kafarnawuum dogu nni, k puldi nba ciamo nagni ki band o **6** ki maadi o: “yombdaan n tuonsɔnlo yia ki dua deni, ki lebni ki kan fidi ki fidi”. **7** ki Jesu maadi o: “n bu gedi ki ban paag o. **8** Ki pulisi nba ciamo ḥjmiani o “canbaa n ki dagdi yemi ḥjan kua n deni, maadi lanbonyenli baba, n tuonsɔnlo bu paagi. **9** N mo pia canbaa nba ki colinb, ki mo pia pulisi nba yaabi in conln nni. N ya maadi yendo: gedi, wan gedi, ki maadi o lielo mo baa, wan baa, ki maadi o yombo: tieni ne, wan tieni”. **10** Jesu n gbadji o maami ki li ya ki lidi o k o maadi ya bu ḥjua o ki tua: yemi i m̄oni n maadi, n kpeli ki la o nulo ne Israel buolu nni k o dug n po nandi. **11** N maadi fa, bi niba boncianla bo ḥnaa hali puoli yeni nintualu k baa ki kali ki taani ki dini yeni Abraham, Isaaki yeni Sakobi U Tienu deni. **12** Ama sitaani ya ya nibi, b ba te lubi naani k o mu co k kan jundi k bi ḥjmani a ḥnaa, k li bubuuli ye. **13** K jesu maadi o jua ne: ya caa k lan tieni nani a dindanli n buali maami. Li yognu k o tuonsɔnbig ne paagi. **14** Jesu bo gedi Pial deni, ki la o cuaro k o dua yeni ti gbanantongdi. **15** K o taa o nugu maani o po, k li gbanantongdi yaadi ki ḥjagu, k o fii k i suani. **16** O yenjuogu, bi cua yeni yaabi in yia i yian buoli kuli jesu kani, k o bieli i cicinbiadmu o maam palu po, ki paagdi bi yianbi, **17** ki fidi k U Tienu tondo Isayi n maadi yaali lan fidi ki tieni: o tugli ti biidi yeni ti yian buoli kuli. **18** Jesu n diidi ki sua k o nuwuligu ḥjuagu ki yabi, k o puodi bongbanlieli po. **19** K jua ba ne cua ki maadi: canba, n bu ḥjod a ḥjan caa naan kuli. **20** Jesu ḥjmiani o: i lualu pia i fali, ki nuami pia ti tiadi; ama o nul bijua ki pia naani k o ba kpagni o yuli. **21** Bi ḥnunkaaba siign yendi maadi: Yonbidaan, cabi k n da gedi ki pii n baá o. **22** Ama ki jesu ḥjmian o: ya ḥjuan ni ki ḥjaa bi tinkpib n ya pii bi kuumi. **23** O guani ki doni o ḥnunbiagun, wani yeni o ḥnunkaab. **24** Ban paani k o faalu kpid ki yil o ḥnunbiagu, k a ḥnunguona bigdi lan cubni o ḥnunbiagu, li sua k jesu guandi. **25** O yegnkaabi nagni o kani ki findi o, ki maadi: Yonbidaan, faabi’ti, ti bu mi ūnum bu dii’ti! **26** K o maadi ba: bee n cedi ki jie, i dandanli ki yabi ba waami, lani k o fii ki tandi o faalu yeni li mogli po, ki li kuli suoni. **27** K li yaakilidi bi kuli, o tie ḥmma i, ki bi buali bi baan ni, k mi ūnuma yeni o faalu kuli colm o? **28** Wan tuadi bongbanlieli po, Gadarenia dogun, k finfanda lie cua o ki gaa o liigi po, k li sōnu bo nul bo ki ḥtogi o beba kilima li bo pia i jeje. **29** Ki bi tandi ki maadi: be e n ye tinbi yeni fin siign ni, Daviid bijua, a cua ne ki ḥjan waan’ti fala yooo? **30** I duoli bo k k fagi yeni ban ye naani, **31** k i cicinbiadmu yeni

jaandi ki miadi jesu k o ya bu bel'b wan bel'b k kuan'b ti i duoli ne nni. **32** K o beli'b k kuan'bi i duoln, k li duoli san sani ki ban jiidi m ñunciamu nni ki bi bi kuli. **33** Wan bo yegi yeni yaabi, ki bi sani ki guani o dogun ki waani i cicinbiadmu n bo kubi yaabi yeni n paagi maami. **34** K o nuwuligu ñani ki jua jesu, ban lagu ya yognu, ki bi maadi o, ki wan ñaa bi dogun ni.

9 K jesu kua o ñadgu nni ki puodi li mögli, ki lebdi ki kuni o dogu nni. **2** Ki bi cua yeni jua ba ne o kani k o yia, o nugi yen o taana kulki kpe k o dua i lianj po. Ki jesu n la ki bi duu o po boncialni k o maadi l ja: "n biga da jie lba, a biidi piin o". **3** Li yognu k U Tienu kadaagu gbanbanda ba ne ji maali: "yua ne sugdi U Tienu i". **4** Ki jesu bandi bi maalma, ki bual ba: "be cedi ki pia li maalbidi? **5** Lanbona lie ne siigni, n diidi ya lanbonli maadma paa i, a biidi piini bii fii ki cuoni? **6** N bi waan i, ki yin bandi k o nisaalo bijua pia o paalu i tinga ne po, ki ba fidi ki piini bi niba biidi." Lan ya yognu, k o maadi yua k o nugi yen o taana bo kpe yeni: "fii ki taaa a lianj ki ya kuni!" **7** K o fii ki kuni. **8** O nuwuligu n la yeni, k ti jaandi kua ba, ki bi pagi U Tienu yeni wan teni bi niba ya paalu ne. **9** Jesu den ñani lan kani, ki pendi ki la jua ba ne ki bi yi u Matieogu, k o kaa o tuonli nni, ban paa lonpo naani. Ki jesu yedi o: "ya jua nni, k o fii ki god o. **10** Li puoli po ki jesu yeni o ñuankaaba bi kaa Matieog deni ki je, ki yaaba n bo gaani lonpo yeni bi biidi danba boncialni cua ki kali bi kani. **11** Li bo sua ki farisien rba mo ye lan kani, ban la yeni ki bi buali o ñuankaaba: "i canbaa je(di) yeni yaabi ngaani lonpo yeni bi biidi danba, li ñjan nii?" **12** Jesu n gbadli buali, k o yedi: "yaabi n pia laafia ka kpaani dogda, bi yianma n kpani o. **13** Gedii mani ki kpaani U Tienu maama ne niima nni, lan diani naani ki maadi: "n bua bi niba n ya jie bi lieba ninñuma, mii bua ki ban ya yid ba salg kaa." Ki jesu ji guani ki yedi lani: "mii cua k min yini bi nimonba ka, ama bi biidi danba." **14** Lani ki San o ñunwulka ñuankaaba nagni ki buali jesu: "li tieni ledi k tinba yeni farisien rba pa ki lolgi bu ñöbu, k a ñuankaaba nan ki lolgi i?" **15** Jesau ñmian ba: "yaabi k bi yinba puobianli jaama, ba fidi ki ya kaa yeni li pabonli ya yognu k o puodaan o da ki ye yenba. Lan, bobni mani, klma, o yogu cuoni k o puopaaan o calo te kan ya ye yenba, li yognu i, ki bi te ba loli bu ñöbu. **16** Nul te kan taa cabpanli, ki libi tiadudngu po. O ya tieni, li cabpanli yeni n bi cedi o tiadudngu yeni n padi ki pugni li lonli n yabdi ki cie cincinli yali po. **17** Bi ki tugdi mi daapaam ki ñymadi yeni mi daakpelima. Lan ya ka mim daapaam ba buoni u manu i, ama bi ba piagi mi daapaam li bagpaanli nni, yeni, li baa ye yeni o manu i. **18** Jesu n yedi ba yeni, ki li nucingli cua ki gbaani o nuntualn ki maadi: "n jafaano da li kpe molanei, a ya cua ki taa a nugu ki maani o po, o ba guani ki fuodi." **19** Ki jesu fii, wan yeni o ñuankaaba ki ñod o. **20** Ki li sua ki pua ba, laadi o faadi, ki laa kolgi piiga n bina lie n yeni. Jesu n caa, ki li pua nagni o puoli po ki sii o liadl ñögbanli, **21** klima, o bo maali o paln nni k o ya sii ba o liadl k o bi paagi. **22** Ki jesu gbagi, ki lagu k maadi: "n bi puoga, a dindanli paag a", ki li yognu mño, l pua paagi. **23**

Jesu n pundi li nigbengli yua bo yin o yen deni, ki la a yelpieba yen o nuwuligu k bi ñogi. **24** K o maadi ba: "ya ña mani, i jifanbiga ki kpe ka, o goa i." k li nibi ji cili k laagu. **25** Ban beli ki ñani li nuwuligu, ki Jesu kua ki cuo i jifanbiga nugu k o fii. **26** Ki li laabaali yadi li dogun kuli **27** Jesu n ñani li kani ko paani o sónu ki caa, ki bi juanma bonbilie tandi ki yin o: "David bijua, a kan jie ti yeri mi nunñumaa?" **28** Jesu n pundi deni, ki bi juanbi yeri nagni o kani, k o buali ba: "i tama k n ba fidi ki nuali nni?" ki bi tuo ki maadi: "iin, ti diedo." **29** Li yogunu ko sii bi ninbina ki maadi ba: "lan tieni nani yin maal maami yeri." **30** ki bi ninbina luodi ki bi ji tua. Ki Jesu maadi ba k ban da cedi nul n bandi (gbandi). **31** Ama, ban ñani ya yogunu, ki bi ji cili ki maadi li laabaali kaana kuli po. **32** Ban ñan ya yogunu, ki bi cua yeni muug ba jesu kani k a sanpola jua o. **33** K o beli li sanpola, ki muugi ji cili ki maadi. K li ji cuo cila ya nuwuligu n bo ye li kani ki bi ji maadi: "tii kpeli ki la ne, Israel dogun ne. **34** Ki Farisien nba wan nan maadi k o kubbi sitaani ya paalu i, yua n tie a sanpola bado, ki yaandi a sanpola. **35** Jesu bo caa i dogciamu yeri a lon gbana nni, ki tundi bi niba b tantaan diedn ni, ki muandi U Tienu laabaamanli, ki go tebi i yian buoli yeri bi ninbadanba. **36** Jesu bo yi la o nuwuligu mi ninñuma n cuo o, ki dugni bi pala bo wadi, ki bi tie nani ya pei ki pia pekpali yeri. **37** K o maadi o ñuankaaba: "bu kpaabu yabi ama k a tuonsõnla ki yabi. **38** Yeni, mia mani o kpadaani, k wan pugni a tuonsõnla o kpaabun ni.

10 K jesu yiin i o ñödikaabi piiga yeri bonmlie k teni'b u paalu k ban ya bieli a sanpola, k paagdi i kunkodbuoli kuli, yeri b cacagdaami. **2** Jesu n bo sóni u ñödikaabi piiga n bonmlie yaab yela nne: cincinli yua n tie Simon, yua k bi yi'ug Piali, yeri o ninjua Andili; Sebede bid, lan tie Saaki yeri o ninjua Sani; **3** Filiipi yeri Batelemi; Tomayeni Matieog yua daa bo gaani lonpo; Alfe bijua Saak, yeri Tade; **4** Simoni yua bo kóni o dogu po; yeri Suuda Iskariot yua bo kuadi Jesu. **5** Piigi n bonmlie yaabi k Jesu bo sóni n yeri k maadib'i k: «daa caa mani yaabi n k tie sufi - rba kani, k go daa kua samaliteni -rba dogu n ni. **6** Yaa caa mani Isalaheli buolu n ni nibaa po ban tie nani i pei yaabi bodi yeri **7** Yaa caa yi yaa kpaandi k u tienu bali nagi. **8** Yaa paagidi mani b kunkoddanmi, k yiedi b kpienma, k yaa paagdi a gbaada, yaa bieli mani a sanpola k yaandb'i n pun'i ni k daa kaa, mòn yaa puuni mani k daa gaan bonli. **9** Yin daa kubi wula, k bia juuni ligi baa i böga n ni **10** Daa kubi mani bögli daa la mani liada lie daa kpaan mani cacaaoğu; k go daa kubi lanbanli kilema tuonsõnli kan luo u jiema. **11** I yaa pundi yaa dongbanbig n i bii yaa dongbaciangun i, yin buali k la b nimoma deni, k gadi k yaa ye lan kani hali yeri yaa daali k i bu pendi. **12** I yaa kua l deni yi gaali l deni nuba i gaali ñjani. **13** B yaa tie numoma i ñögaalijani n yaa ye yen'm. B yaa tie numoma i ñögaalijani n guan i po. **14** B yaa gaa i, k go k sogi i maama yi ña l deni lani yaa kaa l dogu n i, k pidi pidi i taana u tangungu. **15** Yeni i moni i maadib'u tienu n bo bu b nubi kuli yaa daali, sòdom yeri Gomol yaab yaali baa yeri l dogun yaabi. **16** ñanbi sogi mani; n sóni nani pabidi yeri i yangbanli siiga n ni. yaa

sogi mani e wae yeni, yaa tie suoo mani o lanjel yeni. **17** Cuo mani i baa yeni b nubi, k dughn i b bo gadi yeni t buud yudanm kani. ban cuo i k pua i yени a naapuna b tantaadiena n i. **18** I yaa po i k b bo gadi b dogdanm kani, yeni b batiebi kani. Yin maadi i moni n po bani yeni yaaba k tie sufi -nba nunj n i. **19** Yaa yogu k b bu gedii yeni yin daa buali yin po maadi nandi bii yin po maadii yaali kaa, i kan luo yaali k i bo maadi l yugu mōno. **20** K dughn i yim kaa bo maadi i baa u tienu mōno n bu waani yaali k i bo maadi. **21** O nuli t bo kuadi u ninjua ban kpaa'g bibaa n kuadi u biga, a bila t bo fii k koni yeni b danmi k cedi ban kpab'i. **22** B kan yaa t bua i maam k dughn n po. Ama yua bo mind hali yeni l juogi u tieni bo fie wani **23** Yaa dogu n i k b waani fala, yin sani k gadi dogu tianu. Yeni i mōni n maad'i i kan waa k gbeni Israheli dogi kuli k u nufosaal bijua k cua. **24** I bani k yua bangi tuonli kan fidi cie o canbaa, o yomo mo kan fidi cie o yomdaani. **25** Yua bangi tuonli yaa tie mani u canbaa yeni, k o yonmo mo tie mani o yonndaano yeni, laa dagidi. B nan yiin o diedaaani Besebuul o bji bo yiin i u deyyaaba ledi? **26** Lani daa jie mani l nubi, k dughn i bonl k duagi, k t kan dogdi, bonl go kan yaa tie haasiili k nuli t kan bandi. **27** N yaa maadi yaali l biigl n i, yin maad'm o yensiin n i. N yaa bulmi k maadi yaali yin maad'm b nib kuli n sogi. **28** Daa jie mani yua bo kpa nuli k nan kan fidi kpa o nanligi. Jie mani u tienu wan bo fidi cedi o nuli nanligi yeni o gbanu kuli bia u muu n i. (**Geenna g1067**) **29** Baa kuadi nuanbidi bonmlie k gaani l ligi waama ne ii? Ama i siign i baa yendi kan baa tingi n i, k l yaa tie k i baa u tienu buami yaa kaa. **30** Yinnm wani u bani i yudi mōno n dō nandi. **31** Lani daa jie mani bonli, k dughn i cie t nōnbidi kuli. **32** Yua maadi b nubi siign i k u tie n yua, n mō t bu maadi n baa yua ye tanpoli po nungn i k n ban'o. **33** Ama yua yie k waa tie n yua b nubi siign i, n mō t b yie'ug n baa yua ye poli po nungn i k mii ban'o. **34** Daa maali mani k baa yeni t mandi kaa b nubi siign i i tingi ne po. N k baa yeni mandi, n baa yeni l kōkonli. **35** N baa k mi paadi i bijabigi yeni u baa i, i bipuoga yeni u naa i, u pua yeni u calnaa i. **36** O nuli nataanu mōno n t bo kpandi u ninnando. **37** Yua baa u baa bii u naa k cie n waa dagdi yeni wan tō n njuado. Yua baa u bijua bii u bisalo k cie n o mō k dagdi yeni wan to n juado **38** Yua mō go k tugi n dapōnpōnl k yōdī'n u mō k dagdi yeni wan to n juado **39** Yua kpaani k wan fie u miali u bu biani u miali. Ama yua luni u miali k dughn i n po u bu gua k la u miali. **40** Yua gaa'i u gaa mini, yua gaa n mo gaa yua sōn'n i **41** Sogni ya baa k nuli gaa'o k dughn i u tie u tienu sogni u baa la u tienu sogni ūnudi, numōni yaa baa k nuli gaa'o k dughn i u tie numōni, u bu la l numōni ūnudi. **42** Yinnm n ḥōdikaabi, i k tie nugbenga kaa ama yua bu kabi baa ūnsōgnmi k temi i siign i yendi k dungn i u tie n juado, n maadi i mōni, u kan luo u ūnudi.

11 Jesu n gbeni o tunda yeni o ḥōnkaaba, ko puodi ya longbanbimu sien ki tugni ki muandi U Tienu maama. **2** San bo ye o dansal diegun ki gbia ya tuonjana bo tie kuli, k o sōni o ḥōnkaaba k bi bual o: **3** fin n tie yua k ti guu bii ti go da ba guu tian i. **4** Jesu ymiani: ya ca

mani ki ban waani San yin la yaali yeni yin gbadii yaali: **5** bi juanbi nuni guani ki nuali, i wabbmu fii ki cuoni, a gbadii nugi tandi, a tubkpaana cili ki gbia, k bi tkipiib fii t kuldn ki talgnaa gbia li laabaamanli. **6** Li pamani yabi yaabi n duu n po k bi dindanli cie. **7** Ban paani ki ca k jesu cili ki ji maadi San po o niwuligun nni, i gedi ki diidi bee i tirkuongn nn i? li galgunli yua ko faagu migni i? **8** ama i gedi ki ban la ḥōmāa i? ya nilo ḥōnbi ki lani k li ḥōn nni? diidi mani yaabi n la ti tiajandi tie yabi n kua bad diegu. **9** I ji gedi ki ban la bee? U Tienu tondo o? n, i bi jiin n, o cie U Tienu tondo. **10** Kilima li tie yua k li bo diani ki maadi: diidi mani, n bi sōni n tondo k wan bobni i sōni ki guudi a cuama. **11** Yeni i mōni n mkaadi, bi puobi madn kuli, ti da ki la San ya lielo, li tie yeni ti Diedo diema nni i big n tie ciamo k cie bi kuli. **12** Lan cili San yognu ki pan pundi hali molane, ti Diedo diema ti mi tuami, ki bi gbanmandanbi kōni bi ḥōmialli nni. **13** Kilima bi tondikaabi yeni ti yikod kadaagu bo maadi U Tienu maami yo, k San fidi ki yuandi cua. **14** Ki ya baa yin gbadii niimm ni, ban yi yua Elin bo bi cua. **15** Ki yua pia ti tubdi ki ba gbadii, wan gbadii. **16** Ki molane nibi ne, bi naani yeni bi lee? ya bila n kaa bi niba n paa ki tigili naani, k sieni, ki yi bi lieba, **17** ki maadi: ti piebi i naagbaamu (i yelmu), ama i ki jeli (yōni ciagi), k ti yini i kuuyani, i ki mōni kumōni (ku bubuuli). **18** Ki dughn, San cua k ki di, k ki ūn (ki lolgi o ūnōbu), k bi yedi ki cicibiadmu ḥōnagu. **19** Ki nufosaalij bijua cua ki di, ki ūn, ki bi yedi k o puoli mani ki kandi, ka tie dañuuli, k tie lonpogaala yeni bi bid danbi dōnli. Ama mi yanfuomi waani o tuona nni yaali ntie bonmōnli. **20** Li yognu k Jesu cili ki ji fu yeni ya nibi k bi dogin k bi tieni ti paldi boncianli, k bi tōgu nan ki lebdi. **21** Yubonli a po, koransen! yubonli a po betesayida! ki dughn ya yaalidgu bona tieni i siigni ya bo tieni Tiir yeni Sodom, hali daal o mani bi tugi o kpalpiagu yeni mi fantanpiema ki tuuba o. **22** Li ya po i k n maadi: daa jijuog buud daali, Tiir yeni Sodom b la sugli ki cie yi i. **23** Fin, Kafarnawuum, a mali k fin yeni a yabnu kuli a ba si tawlgbongu i? N n, a ba jiidi hali o tinkpiigun, ki dughn ya yaalidgu bona tieni a siigni k a k lebdi ne ya bo tieni Sodom i, mani o da sieni ki ye dirla daali. (**Hadēs g86**) **24** Li po n cedi k n maadi, k daa jijuogi daali sodom buud baa suu yen ni. **25** Li yognu k Jesu gaa mi maama ki maadi: n dond a, ti Diedo, poli yeni tinga canbaa', yeni ḥōn wuoni bi yanfuordanbi yeni bi nunfandanbi ya bona ki nan tugi lani ki waani a bila. **26** N, n Baā, n dond a yeni ḥōn baa ki lan ya tie yeni. **27** N Baā ten nni u paalu bonli kuli po, k nul k bani bijua, li ya ki tie Baā yaa ka, k nul ki bani Baā li ya ki tie o bijua yaa ka yeri yua k o bijua waani o **28** Cua mani n kani, yinbi yaabi n cogi, ki tugi k li kpiagi, k min teni mi fuoma. **29** Tugi man n fala ki cengi m maami, ki dughn n tie pasiadaani ki go jiind nba, ki bi la i nalimi fuoma. **30** Ki dughn, n tugli yua k ki kpiagi.

12 Li tie saba daali ki jesu pendi ya kpaabu nni ki i dii beni, ki mi kom cuo o ḥōdikaaba, ki bi togidi ki ḥōmiani. **2** Ama Falisien nba n la li bona ke bi maadi jesu: diidi a ḥōdikaaba ne, bi suani ya tuonli ke ti yiko ki cabi

ke lan tieni saba daali. **3** Ama ke jesu ñmiani: yi k bangi ki gbandi DAfidi yени o niba n bo tieni yaali ya yoginu ke mi koma cuo'ba aa? **4** Bi bo kua U Tieu Jongun nni ki tugi saligi kpanu ke wan yени o yegini ñmiani, ke li naa bo cabi ki wan yени o ñjodikaaba ba yendo n ñmiani. U Tieu ya po li bontitiedi bo ki tie kuali ka. **5** Yi cogi Moyisi n den diarii yaali o ku daagun nni ke bi saligi yidikaaba n yidi saligi laadi daali ke li k tie biidi. **6** Ama n maadi, n cua yi kani, ke n maami moni ke cie i jaandielin yikodi, li ya po ya tunda ke n tieni mon i po ki cie yeni yi yanjanba n den waani yaali damiowcili po. **7** Yi bo baa tiani li maama i diani nni;"n bo suni ke mi maadi yени mi buama ke cie yeni min ya yidi saligi ki wangi. Li tie ki bo bani mi maadi yaali niimma nni, i bo kan maadi n ñjodikaaba ke ban tieni yaali ke tie bonbili ka. **8** N tie o nilo bijua ki pia yiko yeni mi maadi bi niba yaali n tie bi tuonli laadi daali. **9** Ki jesu siedi bi kani ki ban kua bi jaadieciangun nni, **10** ko la nilo ko nugu kpe, ki falisien nba bualo, li cabi ki tin paagi yianmo laadi daali. Bi den maali ki jesu den maadi ki tudi ki ban pun'o i jaligi. **11** Ko ñmian'b'a: yi siigan nni ñmaya ya po i yo ko yangi ba baa u buugun nni laadi daali ko ba jaa ke kan ñano ke wan ñiindi lien nni? Yi ya po li bontitiedi buali? Li ya po, o nisalo pia ti kpiagidi ki cie i yanga, lan li buali ki ban paagi yianmo laadi daali? **13** Ki jesu maadi li nilo: tandi a nugu, ko tandi li yoginu mono ko nugu paagi. **14** Li yoginu ki Faliusien nba ñani u jaandieciangun nni, ki ji kpaani ban ba loli maama ki biani jesu. **15** Jesu den bansdi ki Falisien nba den kpaani ban bian'o, lani ko tugi o ñjodikaaba ki fagidi li kani, ke o niwuligu yени bi yianma yua ko paagi'b'a. **16** Li yoginu mono ko maadi'ba ke ban da jaa ki nilo n bandi wan tie yua. **17** Wan maadi yени ko tieni nani Isayi n bo maadi yaali. **18** Diidi mani n tuononlo yua ke n lugit'o ki bua'o, wani ki n du o po, n ba kuan'o mi fuonma, ke wan fidi ki bu yabi n ki bani U Tieu. **19** Bi kan koni, bii kan tandi lani tie ban da gbadu bi maama kaana kuli. **20** O baa mani yeni taliginba, ke nilo yua nagi ba mi kuumi, o ba nualo, ama ki bi niba ya sanu n tuagi nni. **21** Li ya po yaabi n ki tie Ififi ba daami 'o. **22** Bi den cua yeni nilo jesu kani ko tie juamo ki goa tie muugi ki dujigini li daano den gbie yени ti fuobiidi, ki jesu paago ko cili ki maadi ki goa nuu. **23** O niwuligu n la li bona ki ya ki lidi ki bi buali, o ne n kilisiti, dfiidi bijua yua ke ti gu yени? **24** Falisienba n gbadu li paligu tienu ki bi yedi: o ki tie U Tieu ka, Belisebuli, ti fuobiidi canba n tieno li paalu ke wan beli ti fuobiidi. **25** Ama ke jesu bandi bi maalima ke maadiba: ya buoli n yabi koni yen o niba caa ke wan biai, ki ya dogu bii ya diegu ke konkona yabidi kuli ba mudi. **26** Li tie yeni ki sitaani ya ba fidi ki beli o sitaan lieba, li tie ko guani ki koni yeni oba i. **27** Yaali n tie bonbiadili, sitaani ya tieni ya paalu ke min beli ti fuobiidi, ki yinbi i ñjodikaaba bi le n bieli'b bii? **28** Ama n ya bieli sitaani yeni U Tieu ya fuojanbi, yen wani u Tieu diema ba i po. **29** N ba waani yaali ya po k n pia ya paalu n bieli ti fuobiidi, nilo kan fidi ki kua paaldaano deni ke ko daano ne bo ki tuodi ki bani o pundima po, o ya tie o donli o ba yendi yeni o den kuli. **30** Yinbi yaabi n bani ki U Tieu fuojanma tien'n o paalu ki n bieli ti fuobiidi kuli tie n yibalinba.

31 I maadi ke li ki tie fuojanbi paalu po ka ke n bieli ti fuobiidi, lan n maadi ne: yabi n cagini ki go sugidi bi lieba ya mia U Tieu bi biidi sugili, o ba di sugili bi po, ama o kan di sugili yabi n sugidi ki maadi ti maabiidi o fuojanbi po. **32** U Tieu ba di sugili yaabi n kpagini mi maama po, min o nilo bijua, li yoginu, n maadi ko Tieu kan di sugili yaabi n maadi ti maabiidi ki sugidi o fuojanba lan tie molane yeni ya yoginu dua ki baadi kuli. (**aiōn g165**) **33** Tinjangi kuli luoni a luan ñanma i, ko tibiigu mo luoni ti luanbiidi, bi bandi i tinjangi o luana kani, **34** yinbi yabi ntie walaba buolu, nibiada, li ba tieni ledi yi malia ya maalinma ñani i? kelima, yi pali n gbie yeni yaali yi ñøbu mo maadi lani. **35** O ninjanmo suani a tuonjanma i tinga po ko nibiigu mo suani o tuonbiidi ki biligi i tinga po. **36** Ki n maadi ke ti buudi daali, bi niba ba dugini bi maabiidi yaali ke bi den maadi kuli. **37** I maama po ke bi ba buu'y'i, i maama po ke bi ba biani. **38** Lan ka gbanbanda yeni Falisienba maadi jesu: canba tien paligu ke tin diidi, **39** ki jesu ñmianba ki maadi: kangbada yeni concrona buolu bua ban la u paligu, ama yi kan ji la paligu lan ñani Jonasi n bo tieni ya paligu. **40** Nani Jonasi n bo tie daana ta yeni ñiadi ta o janciangu tugini, li tie yeni ki o nilo bijua ba tieni daana ta yeni ñiadi ta li tinprualin nni. **41** Ninif niba ba fii ki sedi yen nni U Tieu buudi daali kelima bi jaa bi tuonbiidi kuli ki cengi Jonasi, molane n ji cua yi kani ki moni ki cie Jonasi, li ya po U Tieu ba buu'i. **42** U Tieu buudi daali yanbangu puobadi ba fii yeni o yoginu niba ki bian'ba kelima bi cengi Salomo, ke min nan cie Salomo **43** Fuobiigu ya ñani nilo kani o yi gedi naani kuoni ki kpaani ya daano ko ba ye yen'o, **44** o ya ki la o yi maadi oba, n ba guani min ñani naani po, o ya guani o yi la k U Tieu fuojanba ki yeni li daano yenma, li daano yenma tie nani ya diegu ke bi ñjambi ki tingini ki li ñani. **45** lan wani o yi gedi ki ban kpaani ti fuobiidi bonbi lele ki pugini o po ban ba ki ya ye lan kani. li daano yinyienu ba ñjambi ki biagi ki cie cincinli. li nan ba tua yeni ya niba gbadu mi maama li dajijuogi daali bi po. **46** Jesu n bo maadi yeni o niwuligu yeni i, ko naa yeni o ninjabu cua ki sedicincanli, soni nilo ki ban waani jesu ki bi ye. **47** Ko maado: diidi a naa yeni o ninjabu gu'ja, bi kpaani ban maadi yen'a **48** Ki jesu ñmian'o ki maadi: ñmaa n tie naa i? ñmaa n tie n ninja i? **49** ko tandi o nugu o yeginkaaba po ki maadi: diidi mani yaabi n cengi ne, n naa yeni n ninjab n yeni. **50** Yaabi n tiendi n baa n bua yaali ban n tie n naa yeni ninjabu

13 Lan daali, jesu den ñani o deni, ke kali, Galile ñiñcianma jaali kunu ke bangiba, **2** Bi niba boncianla den taani o kani, o den kua ki kali o ñjadigu nni, ya niba n yabi yeni kuli den ye li jaali po. **3** Jesu den maadi'ba mi maama boncianla yeni mi kpanjama ke yediba: "o kpakuolo den ñani ke ba pagi i bonbuoli. **4** Wan den pagini ya yoginu, li tiani den ba u sankunu, ke ti bonyugidi den cua ki dini yi. **5** I tiani mo den ba tancaga tingin, mi tama n ke yabi naan kani, li den pudi tontoni, nani mi tama n ki yabi yeni. **6** Ama u yienu n den paagi li bonbuli kaala den mali ki kuodi, kelima laa den pia jiin moani **7** I tiani mo den ba i kokoni nni, i

kokoni den fii ki dini yi. **8** Bonbuo tiani mo den ba ki tingjana nni, ki den pudi ki loni, i ne den loni, kobiga kobiga, i tian mo piluoba luoba, i ne piitata. **9** Yua n pia atuba ka bi gbadie, wan cengi. **10** Bi ijodikaaba den nagini jesu kani ke den yedo: “be yo po yo ka maadiba mi kpajam. **11** Jesu den guani ki yedi: “bi puni yinba wani n bandi tanpoli dienma nni bondoginkaali, ama laa tie bi ya po ka. **12** Kelima yua n pia bi ba pa o ki pugini wan ya pia boncianla, ama yua n ki pia wani bi gaa o kani ba wan pia yaali. **13** Li tie lani ya po yo ke maadiba mi kpanjam, kelima ba ke bi nua bi kan la liba, ba ki cengi mo, bi gbadie liba ki bandila. **14** Bi ya po li tieni ki gbeni, nani Isayi yua n sogini u tienu maama ki yedi: i ba cengi yeni i tuba ke kan gbadie liba, ke nonli yeni i nuni, ke kan liba kuli. **15** Li tie yeni bani ke Isayi masoginkaaba kua ki gbeni, wan den yediba yaali, i ba cengi ama i gbadie liba, i ba nonli ama i kan la liba, kelima bi naa niba pala juagi, bi gnali bi tuba kaa bua gbadie, bi tie yeni ki kaa bua ki jaa bi tuonbiidi ke min nonli'ba ki bua'b bii ki faabi'ba. **16** Li pamanli ye yeni yi, kelima i nuni nua, i tuba mo gba. **17** N waani yi momonni, u tienu maama songinkaaba boncianla, yaabi n tieg den bua ki la ya bonla ki nua ne, ama baa la, bi den bua ki gbadie yi gba yaali ne ama baa gbadie. **18** Lan wani yi cengi o kpakuoli kpanjama yeni li bundima. **19** Ya yoginu ko nilo cengi tanpoli dienmin maama ki naa gbadie lan bua ki yedi yaali, sitaan cua ki fianni ban buli yaala o pali nni, wani n tie ya bonpagikaala n ba u sankunu. **20** Ya bonbuoli n ba i tancagi tinga nni mo tie yua n cengi mi maama ki gaanma tontoni yeni li pamanli. **21** Ama o kan fidi ki sedi ya yoginu ki mi yepaama cua o kani, bii bi niba ya wan'o fala njanduna nni, waa pia jiini, se wan gbali ki ba. **22** Yinba i konkonki tinga mo tie yaabi n kpaani ki tua piada, ba kpaagi bontiali po se i ligike tie yaali n dagidi bi po, bi sundi u tienu po, ba tiendi u tienu n bualsi, bi tie nani ya tinga gbie i konkonki yeni. (**aiōn g165**) **23** Ya bonbuoli ba ki tingjanga nni, li tie yaaba n cengi mi maama ki gaa mi gbadima yeni momonni, li tie bani n luoni li bonluonkaali, kobiga kobiga, piluoba luoba, yeni piitata. **24** Jesu go den pua'ba kpanjam tōma ki yedi; tanpoli dienma naani nani ya nibi nden buli o kuanu nni. **25** Wan den goa ya yoginu, ko yibali den cua buli i naniidi u kuanu nni, ki guani ki kuni. **26** Li bonbulkaali n den pudi ki loni ti muabiidi'i yaali n tie naniidi yen mo ko den dogidi. **27** O kuadaano, tuonsonba den cua ki yedi'o, canba, jaa den buli bonbuorjanm ka a kuanu nni? Be ya po yo ki naniidi mo nan ji ye lien n? **28** O den guani ki yediba, li tie yibali n soni lan ya tuorli, lani ki bi naacerba ymiano: a bua tin gedi ki pan njabi bii? **29** Canba den guan'ba: yen ka, ya jie mani ke yi da te taanti ki njabi i bonbuoranmi, **30** jaa li kuli n ya kpedie hali li dipeli, lan yoginu n ba yedi a dipela, ban cindi njabi i naniidi (ti muabiadi) ki lolii kisajju) ama ki yi taami i dijanmi n bonbualin. **31** Jesu goa den pua'ba mi kpajatianma ki yedi: “tanpoli dienma naani nani ya bonbigu n wa (fiidi) ki cie mi juobim, ke o nilo den taa ki juu o kuanu n. **32** Lan ya bonbii fiidi bii wa ki cie i bonbii kuli, ama bu ya kpedie ya yoginu bu yen tua ticianbu ki cie o gogdigu naan kani ki tonyugidi ba

fidi ki cua ki tieni bi tiadi bu beni nni. **33** Jesu go den togidiba kpanjatali ki yedi: “tanpoli dienma goa tie nani li dabinli yeni, o pua den taa ki muani yeni yiemu taa ki sieni ki li kuli fii (k nobi) **34** Jesu den bangi li nwilugie maadi'ba laa bonli kuli yeni mi makpanjam, waa den maadi yenza ka ki pua kpanjam. **35** Li kuli ne den tie lan kuanu u tienu nisongikaaba maam po man tieni, m maadi mi kpanjam, n ba maadi'ba mi kpanjam ki dogidi ya bona n den wuo hali njanduna cilima yoginu. **36** Jesu nden cabi lan ya nwilugie, o den kua o diegun nni, lan ya yoginu bi ijodikaaba den nagini o kani ki **37** yedi'o: bundi ti po ya naniidi den ye o kuan nni kpanjam, ki jesu ymianma, yua buli i bonbulijanm tie mini o nisalo bijua. **38** O kuanu mo tie njanduna, ya bonbuoli yjan mo tie u tienu n die ya niba, aljani nni bila, ti muabiidi tie ya niba n tiendi sitaani n yedi ban tieni yaali. **39** Yibali yua buli i naniidi tie sitaani, li adipela n ba pe i di ya yoginu tie njanduna juodima. Adipela mo tie malekinba. (**aiōn g165**) **40** Nani ban yi loli ti muabiidi ki loli maama ki ju o mu nni, li ba tie yeni li njandunli juodima yoginu. (**aiōn g165**) **41** O nisalo bijua ba soni o malekinba ba nani o diemne kuli, yaali tie bonbili kuli yeni yaabi n tiendi mi biadima. **42** Ki luba o mu buogun nni naani kani n bia ke bi ba buudi ki ymansi a fiina. **43** Li yoginu, bi nitiginkaaba (bi nimonba) ba yendi nani o yieni yinyienma yeni bi baa dienma nni. **44** Tanpoli dienma goa tien nani ya piama n wuo o kuanu yeni, ki o nilo laama (piidi) ki go guani ki wuonma, wan gbie yeni ya pamanli po ko den gedi ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki guani ki daa u kuanu yeni. **45** Tanpoli dienma goa tie nani ya kpenkpende den kpaani mi lambima ki li njani boncianla. **46** Wan den laanma ki mi daagu n paa maama po, o den gedi ki ban kuadi wan pia yaali kuli ki da. **47** tanpoli dienma go tie nani, ti janbaandi ki bi taa ki lu mi fiinciamma nni, bi yi cuo i janbuoli kuli, yaabi n njani yeni yaabi n ki njani, ti janbaandi ya gbie yeni i jam, bi jankpaanba yi dadi ki fianni mi fiinciamma jali po. **48** Bi yi gandi ya jami njani ki tieni ti bauodi nni, ama bi ba lu yaabi n ki njani wani. **49** Li ba tua yeni njanduna juodima, malekinba ba cua u tienu n ja ti buudi naani kani, ki paadi bi nibiadiba. (**aiōn g165**) **50** Bi ba lu'ba ya mu n bia nni, naani kani ki bi baa buudi yeni fala ki ymansi bi fiina. **51** Naani yi gbadi laa bonla kuli bonjanla a? Bi ijodikaaba den guano. **52** Nn ti gbadi, lani ki jesu den yedi yeni u tienu maama gbanbanda siigan yua n tua tanpoli dienma n ijodika, baa naani nani ya nilo n pia o dieli ki fiangi o nalimankpelo nni yen wan pia ya nalmani paano. **53** Ya yoginu ki jesu den maadi'ba lan ya bonli kuli ki gbeni, o den taa o ijodikaaba ki fianni li kani. **54** Wan den pundi Nasaleti o den kua li bali maama bangima dieli nni ki bangi, li den lidi yaabi n den cengi o bangima kuli ki maadi. **55** O naa nilo ki tie nani tinbi yen kaa? o ba laa yanfuonna m o lee? O tieni ledi yo o ki tiendi mi bancianm? Waa tie o kpagikpielo bijua kaa? Maliyama ka tie o naa, Jaka, Josefi, Simono yeni Juda ka tie o waanmu(o ninjaba). **56** o ninsiabi mo kuli taani ki ye yen'ti ti dogun **57** Ya niba n ye li kani den yie kaa tuo ki gaa jesu nani u tie kilisiti, lan wani jeasu pali den biidi yeni ban tie maami po ko yedi'ba, bi kan fali u tienu

nisonginka kaan togi se o dan dogun nni yeni o diegun nni. **58** Waa den tieni bancianm boncianla laa kaanu, kelima bi pajuaga ya po.

14 Li yoginu Elodi yua den tie Galile dienma bado ki bi maadi jesu maama. **2** O den yedi obadibaanba: ban maadi o nilo yua ya maama yen tie Janbatisi. O fii bi tikpiiba sin siigan ni. Lani n cedi ko fidi ki suani o naa paalu, ki tiendi ciila bona boncianli. **3** Diidi yaali ya po n cedi ki Elodi den maali yeni kelima Elodi den taa o walo Filipi denpua Elodiasa ko da ye. **4** Li po Jan den yedo: U Tieu bali maama ki cabi yan tieni laa bonli, li po Elodi den bua wan mangi Elodiasa pali, ki cedi ko sejenba cuo Jan, ki lolo, ki kuan'o li yonbidielin. **5** Ama, Elodi den bua wan kpa Jan ki nan jie o niwuligu maama, kelima o niwuligu den nua ki Jan tie sawali pualo yua maadi U Tieu maama. **6** Elodi madijam daali n den pundi ki Elodiasa bisalo den jel i ciaga li nintaanli canba sin siigin, ki mangi o badi pali. **7** Hali ko den poli, ki niani ko ba pun'o wan miagu yaali kuli. **8** Li ya po o jifaano den kua o naa kani, Elodiasa den buali wan ba mia yaali, o naa den guani ki yedi'o ban maadi ki a bua Janbatisi yuli, wan den gaa o naa tundi, o den guani ki yedi: teni nni, ne kanba Janbatisi yuli i tadigan nni. **9** O badi pali den biidi li po, ama wan den poli ki niani ko ba tieni wan miagu yaali o niwuligun yaba n kali ki lind'o kuli siigan, o den cabi ki bi ten'o. **10** O den sani ki bi ban jia Jan yuli li yonbidielin. **11** Bi den cuan li yuli ki li kpie li sanlin, ke temi o jafaano. O den gaa ki gedi ki ten'o naa. **12** Jan yodikaaba den cua ki taa o kpiemo ke ban pii, ki gedi ki ban waani jesu. **13** Jesu n den gbadilaa laaabali, o den kua o ñinbiagun nni ki fuadi kli gedi Galile ñincianma po. Ya yoginu ki bi niba den bandi wan ye naani, bi den ñani bi dogin nni ki balin mi ñincianm ki cuoni ki ñød'o. **14** Jesu den cua mi ñincianma kunu bi kani, ya yoginu ko la o niwuligu ki bi ladi k ban caa, mi ninñinma den cuo'o bi po, o den paagi yaaba n yia kuli bi siigan nni. **15** Dajuogu yoginu, o yodikaaba, den nagini o kani ki yedo: "tin ye naani ne tie fuali ki o yoginu mo bua gedi, cabi o niwuligu ki ban gedi o dogun nni, ki ban ba li borjekaali." **16** Ama jesu den yuani ki yediba, li ki buali ki ban fii ki gedi ki ba mi jiema, li buali ki yinbi mono n tenbi ki ba je. **17** O yodikaaba den yedi'o: ti sieni kpanu bona muu yeni jamilie baba ne, **18** Jesu den yediba: "cuani mani n kani na. Lan wani ki jesu den cedi ki o niwuligu kali ti muadi po, o den ta kpano bona muu yeni jamilie yeni ki yaadi o nuni tanpoli po ki pagi U Tieu ki pugni ki maadi o yodikaaba ki ban bogidi li niwuligu. **19** Li yoginu ki jesu maadi o niwuligu yeni ki ban kali ti muadi po, ko gaa kpaaunu jena taa yeni jamilie yeni ki yadi ki di tanpoluki jaandi ki mia o baa. ki maadi ki ban tugi ki bogidiba **20** Bi kuli den dini ki guo, lani ban den dini ki sieni ya bonjena ki bi den taani tie piiga n babuodilie. **21** Yabi n den dini den tie jabi tuuda muu, bi puobi yeni a bila den ki ye li c ñdili nni **22** Lan yoginu o den cedi ko yodikaaba kua o ñinbiangun nni ki puodi ki gaa liigi ki gedi ne po ya jaali hali ko ban cabi o niwuligu ki ban ya kuni. **23** Wan den cabi o niwuligu o den siedi ki doni li juali po ki ban jaandi, u yenjuogu den pundi ko

ye li po o beba. **24** Ama o yeni, ñinbiagu den cuoni ki ban pundi mi ñima siiga nni a ñunguona ye o faciangu den fii ki yili o po **25** li den sua ki b cuoni mi ñinciam po, li den tie ñiagu ki caa i sirafaani ki jesu den cuoni o ñingbanu po ki togidi o yodikaaba ñinbiagu. **26** ya yoginu ko yodikaaba la ko cuoni o ñingbanu po ki nagidi bi kani, bi den barni nani ko tie cilingu, o jjiiegú den kua'ba ki bi ji yigini yeni ti jawaandi, **27** li yoginu ki jesu yedi'ba: "Cuo mani yi ba, mini da jie mani, **28** pieli den guani ki yedo: "li ya tie fini, cedi min cuoni mi ñima po ki cua a kani. **29** Jesu guani ki ymiani: "cua na" pieli den ñani u ñinbiagun nni ki ji cuoni o ñingbanu po ki caa jesu kani. **30** Ama ya yoginu ki pieli den jie u faalu yeni a ñinguona, o jiwaanbu den kua'o, ko den cili ki ba mii, ki yigini ñanma ke yedi: yonbidaan gaa nni. **31** lan yoginu jesu den tandi o nugu ki cuo'o, ki yedo: a dandanli wa, be tieni ka tamí ke n ba ñaa'a nni? **32** Jesu yeni pieli n den guani ki kua o ñinbiagun ya yoginu ko faalu sedi. **33** O yodikaabi kuli den baa ki gbani o nintualin nni ki maadi: I mõn a ko li tie U Tieu bijua i. **34** Ya yoginu ki bi den puodi mi ñinciamu, bi den pundi Genesalet ya dogun nni. **35** Lan dogun yabi den bandi jesu, bi den cili ki muandi ya longbana n sieni o laabaamanli ki bi cuoni yeni a yama ko tebiba. **36** Yaabi n tie a miada den mia ke wan cabi ki ban sii o lietil beba, yaabi n den sii kuli den paagi

15 Farisiani -nba yeni li bali maama bangikaaba tianba bo ñani Jerusalema ki cua Jesu kani ki yed'o: **2** be yaa po ke a yodikaaba miidi a bi nikpiaba bogda i? kelima b ya bua je kuli b kan nidi bi nii **3** Jesu bo guaniyedi ba be yaa po ke yi miidi u Tieu balimaama ki bua ki kubi i ya bogida i? **4** Kelima u Tieu yedi: fangi báa yeni a naá. ki go yedi: Yua maadi o náa yeni o báa maabiigu o pundi ban kpa'o. **5** Ama yinba yi yedi. i báa lani yaa ka yi naá: min bo taa yaala ki todí'a yeni n taa lani ke li tie u Tieu yaala **6** Yeni i buoni u Tieu maama ki naa kubi i bogida. **7** Yinba pala lie danba Isayi n bo saawalo yua i po bo tie mõnmõni. **8** Bi naa niba dondi n yeni bi ñokuuna i ke b pala fagi yeni nni. **9** Bi jaandi nni fanma fanma kelima bi bangi yaa bangima n tie bi nisaaliba ya maabilikaama babai. **10** Yesu bo yiini u niwuligu ki yedi ba: **11** cengi mani ki gbadilaa: laa tie yaala n kua u ñobu nni kaa jogidi o nisaalo, yaala n ñia u nobu nni n jogid'o. **12** Lani ke o yodikaaba yedi'o: A banike Falisiani -nba gbadilaa maama ke bi pala biidi i **13** O bo guani ki yedi ba: N báa yua ye tanpoli kaa buli ya tibu bi baa ñabi bu. **14** Cedi ba mani bi tie ya juama n dia a juama i. Juamo ya dadi juamo mo bani bi lie kuli baa ba u buogu nni. **15** Piali bo yedi o: a kan bundi ti po m kpanjama yeni? **16** Yesu bo yedi: yi mo ko yii pia yanfuoma yoo? **17** Yii bani ke yaala n kua u ñobu nni kuli caa ku tugu nni ki go baa ñia kaa. **18** Ama yaala n ñia u ñobu nni n tie yaala n bi yeni li pali nni lani n jogidi o nisaalo. **19** Kelima yanmaalibiadi yeni m kukpama yeni m conconma buoli kuli yeni u subu yeni m siedi faama yeni t sugidi kuli ñia li pali nni **20** Lani n tie yaala n jogini o. Ama ki je kaa nii kan jogini nisaalo. **21** Yesu bo ñani lan kani ki gedi Tiri yeni Sidõni dogi nni. **22** Ke ya pua bo tie li kani maabiiga ki tie kaana yua bo cua

o kani ki kpaani ki tua: o diedo David bijua gbadu n po m
ninñinma ki cicibiadi ye n bisalo nni ki yagini oyama
halu ke li bia **23** Yesu náa bo guani yedi o lieba kuli. O
yödikaaba bo nagini o kani ki yedi'o: A kan cabi o kelima
o njuu ki kpaani ti puoli. **24** Jesu bo guani ki yedi; baa bo
soni nitoba po se Isalaheli buolu po bani yaaba n tie nani
ya pee n yaadi ye po **25** Ama o pua yeni bo cua Jesu kani
ki gbaani o nintualu nni ki yedi: o diedo todi nni. **26** Jesu
bo guani ki yedi'o. Laa tiegi o nilo n taa a bil jiem ki lu a
sangbanbila. **27** O pua bo yedi: o pua yeni bo yedi. Ama a
sangbanbila je ya jejigidi n baali b danba saajekaanu
kani. **28** Jesu bo guani ki yedi'o. O pua a dandanli yabi
boncianli lan tieni nani ñjan bua maama li yogunu ke o
bisalo bo paagi. **29** Yesu bo ñiani li kani ki gedii Galile m
ñiniciama kunu ki doni ki kali li jua li po. **30** U niwuligu
bo cua o kani boncianla. Bi bo cua o kani yeni a diama, a
juama, a muula, a tadima yeni yiantobi boncianla. Bi bo
cua duani ba Yesu kani ke o paagi ba. **31** Ke u niwuligu bo
la ke a muula maadi, ke a tadima paagi, ke a diama cuoni
ke a juama mo nuali, bi bo kpiagi Isaraheli Tienu. **32** Yesu
bo yiinio yödikaaba ki yedi: mi ninñima cuo nni bi niba
po; baa pia ban baa je yaala. Mii bua min cabi ba ke baa
jeni bonla ke u paalu n daa pan pði ba u sanu i. **33** O
yödikaaba bo yedi 'o: t baa la le yaa jiema n baa dagidi
ya niwuligu ne kuli li naa fuali nni **34** Yesu bo guani ki
yedi ba: yi pia paanu bona ñaa yo? Bi bo guani ki yedi'o:
bonalele yeni i janbimu. **35** Ke o cedi ke bi niba yeni kuli
kali kali tinga nni. **36** O bo taa li paanu yeni li jami i ki
tuundi u Tienu ki ñmijmidi ki taa teni o yödikaaba; ke bi
bögidi bi niba yeni kuli. **37** bi kuli bo dini ki guo kelima
Yesu bo tieni u yaalidigu tuonli. Bi bo wodi ya boncaba n
sieni ki gbieni bobuociandi lele **38** Yaaba bo dini bo tie
jaba tudanaa, laa taani bi puoba yeni a bila **39** Ban dini ki
gbeni ki Yesu bo cabi u niwuligu, ki kua u ñinbiagu ki
gedi Magadani tinga nni.

16 Farisienba bo cua ki dia o ku maadiagu, ki buali o
ke wan waani ya maalma tieni tanpoli kasiedi. **2**
Ama, ke o jiini ki yedi ba, "ku yenjuogu ya cua, i yi yedi,
"Li daali baa ñjani kelima i la ke poli moni" **3** Ku sinjaagü,
yin yedi, "Ku taafaagu baa cua" kelima poli po moni ki go
biigi." I ba fidi ki waani poli po niima nni, ama, i kan
fidi ki mi yema yogu maalma. **4** "Mi biadma yeni mi
concomia nifsiima lingi tanpoli maalma, ama bi kan la
maalmabakuli kase Jonasi ya maalma." Ke Jesu siedi ki
ja ba. **5** Jesu yödikaaba den puodi ki gedii bongbantoli,
ki sundi kaa taa kpanu. **6** Jesu den yedi ba, "yin fangi
i yula yeni Farsienba yeni saduseyenba dabinli" **7** Bi
yödikaaba den gagii bi ñmiali nni ki tua, "Li tie tin ki taa
kpanu yeni." **8** Jesu ñ bandi, ki buali ba, "Yinba yaaba
ya dudugdi ki yabi ne, be n cedi ke i yedi ke yin ki taa
kpanu yeni yapo i, ke n pua li kpanjama? **9** I ki tiani ki go
kpaagi ki gbadu kpanu muuda yeni niba tuda mu niima
nni yeni yin den duo ya baabuodi ii? **10** bii, kpanu leleda
yeni niba tuda na, yin den duo duo ya baabuodi ñ den
ðoa maama aa? **11** Be n cedi ke yi ki bandi ke min yedi yi
maama ki nua kpanu maama? Yin fangi mani i yula yeni
Farsienba yeni saduseyenba dabinli" **12** Ke bi ji gbadu ke

o ki maadi ya dabinli n fiindi kpanu ka, ama o maadi
Farisienba yeni saduseyenba bangima i. **13** Jesu ñ pundi
Sesare, Filipi dogu nni, ke buali o yödkaaba, "Bi niba
tua ke o ja bijua tie ñma i?" **14** Bi tua ke Janbatisi, bi töba,
Eli, Tianba mo, Jeremi, bii bi sawalpuuba nni yendo." **15** Ke o buali ba, Ke imo te, i yedi ke n tie ñma i?" **16**
Ke Simon Piari ga mi maama, ki jiini, "A tie Kiristo i, U
Tienu yua n suo Bijua." **17** Ke Jesu jiini, ki maadi o, "A ye
yeni mi yedijanma, Jonasi bijua Simon, kelima, sôma
yeni gbannandi ka dogdi ki waani a, ama n Báa yua n ye
Tanpoli i. **18** N go ba waani a ke a tie Piari (Tangu), ke li
tangu po i ke n ba maa n jaandiegue. Bi tinkpiba diema
bulñobu kan luodi gu yapo. (**Hadës g86**) **19** N ba mubnii a
nui nni ñjaljanli bulñobu piemi. ñjan ba loli yaali tinga nni
ne, li ba loli Tanpoli, A ya lodi yaali mo tinga nni ne, li ba
lodi Tanpoli. **20** Ke Jesu kpa o yödkaaba ki yedi ba yeni li
nummónli, ke ban da waani nilo ke wani n tie Kiristo. **21**
Lanyogu i, ke o ji cili ki maadi o yödkaaba, ke o ba gedii
Jerusalema, ki la fala boncianla a cancannikpela, salga
yödkaaba yudanba yeni a tidianla nui nni, ke bi ba kpa o,
wan faadi li daataali daali. **22** Ke Piari yini o, ki piadi
yeni o, ki funi yeni o, ki yedi o "O Diedo, ñjan yedi yaali
yeni ñ fagdi yeni a. lani ñ da tieni a hali bada." **23** Ama
ke Jesu gbagi, ki yedi Piari, "Fuadi n puoli po, Setaani!
A tie n tantuudkaali, kelima, a ki maali U Tienu bona
po ka, a maali bi nisaalba bona po i. **24** Ke Jesu yedi o
yödkaaba, Yua n bua wan ya ñua nni, wan jiini o yuli, ki
tugi o daapõponponli ki ya ñua nni. **25** Kelima, yua n lingi
ke wan fie o miali, o ba biani li, yua mo n luni o miali
mini yapo, o ba la li. **26** Kelima, be jaadi o nisaalo ñ ya
pia ñanduna kuli, ki nan biani omiali? O nisaalo ba fidi
ki lebdi ki ga be i, ke li cie o miali i? **27** Kelima, o Nilo
Bijua ba guani o Báa kpiagdi nni, yeni o malekinba. Ki pa
yuakuli o panpaani nani wan soni maama. **28** N maadi yi i
mommóni, bi niba ye i siiga, ki kan leni mi kuuma hali yeni
ban ba la O Nilo Bijua ke o kpendi ki kua o diema nni.

17 Dana luobi puoli po, ki jesu tugii: Jaka, Jan o ninja
ki piadi yenbi ki doni li juali ki ba jaandi. **2** O nunga
den lebidi ki ji ñili ko tiadi pieni ke cie mi yinyiema. **3** ki
li yoginu ki Moyisi yeni Eli cua bi kani ki pagi yenbi. **4**
Piel n la ya yoginu ko gaa mi maama ki yedi jesu: canba li
ñjani yeni tin ya ye ne, a ya bua, n ba maa a po jona taa,
jonyenli n ya tie a yaali, lieli Moyisi ya jonli n sieni Eli mo
ya yaali. **5** O bo maadi ki ke gbeni ke li ñunli jidi ki ligini
bi kuli ko o nialo maadi li ñunlin: "o ne tie n bijua yua k
n bua'o, wani ke n duu o po, ya cengi mani o maama. **6** O
yödikaaba n gbadu li maama ki bi ba ki gbaani yeni bi
nuni kuli i tingan **7** nni, ki ti jaymaandi kua'ba. **8** yoginu
ki jesu nagini ki sii'ba ki maadi'ba: fii mani yi da jie **9**
Ban bo ji li juali po, ke jesu yedi'ba ki ban da cedi ki nilo
n bandi yaali n tieni ne hali ya yoginu ko nul bijua ba fii
ki ñaa o tinkpiigun nni. **10** O yödikaaba den bualo ki yedi:
li tieni ledi ka kadabanda maadi ki tua ki li buali k Eli n
kpia bii k cindi ki pundi? **11** Ki jesu ñmiani ki maadi'ba:
"li tie moni k U Tienu bo puoni ke Eli n ba cindi ki ba ki
bobini yua ba cua mi faabima po. **12** Ama n maadi, "Eli
wan cua daal'o ama yinba n den ki bando, i den cagino

ke tiendo yi bua yaali kuli, li tie yen moi ko nilo bijua ba cagini i nugin nni. **13** Yeni ki o ḥodikaaba bandi ko maadi Janbatisi. **14** Ya yoginu ke o ḥodikaaba bonbitaa yen guani bi liebi yeni o niwuligu kani, ki jua ba ne cua jesu kani ba ki gbani o nungin nni. **15** ki maadi: “jie n biga yeni mi nimm̄inma ki teb'o kelima o baali i tinga ki laadi fala boncianli ki dugini li yiaru po, o yogitianu o yi ba o muu nni bii mi ḥinma nni. **16** N den cua yeno a ḥodikaaba kani ama bi den ki fidi ki ba tebo. **17** Ki jesu ḥmiani ki maadi: kangbanda buolu, ne yeni be yoinu ki ba gaa mi maama i? nagini man yeno na, **18** Ki jesu tiani ti fuobiidit yeni po, ke bi ḥnani ki ji ḥaogu, ko paagi li yoginu m̄ono. **19** Lan, ko ḥodikaaba nagini jesu kani ke piadi ki pagi yeno: li tieni ledi ke tinba ki fidi ke beli li fuobiigu? **20** Ki jesu maadi'ba: ki dugini yi dandanli ki yabi U Tieu palu nni, n maadi yeni i m̄oni, a dandanli ya yabi ki pundi nani mi juobinma yeni a ya maadi li juali ne fii lan kani, o ba c̄onlin a maama. **21** Bonli kan ya paa ki cie'y. **22** Ya yoginu ki bijodikaaba kuli den taani bi lieba Galile ya tinga nni, ki jesu maadi o ḥodikaaba: bi ba kuadi o nilo bijua bi niba n daogu. **23** Bi ba kpaogu ama dana taa daali o ba yiedi, o ḥodikaaba n gbadil i maama ki ya ki lidiba boncianli ki bi ji tie suo. **24** Ban pundi kapahanom, ya niba n gaani lonpo li jaandielin nni den gedi ki la Piali ki maado: “yi canba paa lonpo yaa? **25** Ko ḥmiani: “nn, o paa, ya yoginu ki piali kua jesu den, ki jesu gaa mi maama yedi ki sua ki Piali da ki yedi bonli: ‘fin ya po Pial, ḥanduna baditieba, bi gaani bi lee lonpo?’ ‘B bila bii bi canbi?’ **26** Piali ḥmiani: “bi canbi” ki jesu jiini, li ya tie yeni bi bila ki ye lonpo nni. **27** ama ki fidi ke tin da cog li lonpo gaala, gedi ki lu a janpiemu ki cuo ya jamo ba cindi ki nagini, a ya luodi o ḥnobu a bu la li ligibali, ḥan tugi li ligibu ki paa min yeni fini kuli ya po lonpo.

18 Lanyognu, ke bi ḥodkaaba nagni Jesu kani, ki buali o “jma n yabi ki cie U Tieu Diema nni?” **2** Ke Jesu yini ki biñidga o kani, ki seni ga bi siiga, ki yedi, “N maadi yi i m̄oni, I yaa lebdi ki tua nani biwaaga yeni, i kan baa ya sanu ke i ba kua U Tieu Diema nni. **4** Lanwani ii, yua n mii o yuli nani ki biwaaga ne, wani n yabi ki cie U Tieu Diema nni. **5** Yua n ga biwaaga nani kine yeni, n yeli po, o ga n ya cangu i. **6** Ama, yua n cedi ke biwaaga yua n dugi n po nani kine yeni, kua tuonbiadi nni, li bi baa tu o po, ke ban loli li naacianli o tulu nni, ki lu o wan mii mi ḥincianma nni. **7** Mi yema ya paagi, janjanma ḥanduna pol' kelima li buali ke li yogu n pundi, ama, sola li yogu n̄ ba t̄ogni yua ya kani, ki pundi! **8** A nugu bii a taali ya kuandi a mi tudma nni, ḥan jia ki lu fagma. Li baa tu a po ḥan kua U Tieu diema nni yeni taayenli bii nuuendu ki cei yeni ban lu ḥa ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni taana lie bii nugi lie. (*aiōnios g166*) **9** A nunbu n ya kuandi a mi tudma nni, ḥan kpigdi bu, ki lu fagma. Kelima li baa tu a po ḥan kua U Tieu Diema nni yeni nunfiagu ki cie ba lu ḥa ya mu n ki pia gbindma buogu nni yeni nuni lie kuli. (*Geenna g1067*) **10** Fangi mani i yuli, ki da ḥa a bila ne siiga, bá biyenga nunga n̄ ḥymidi. Kelima n maadi yi i m̄oni ke ḥajanli nni, bi malekinba nua N B  a yua nye U Tieu diema nni. **11** ke lima, O Nilo

Bijua cuu ki bua faabi yaali n bodi i. **12** I maalma tie be i? Nilo ya pia yandi yiani, ke yanyenga bodi, o kan ja piiyia n yandi ḥia yaadi n sieni, ki lingi ki yanbodkaaga aa? **13** O ya la ga, N maadi yi i momoni, o pali yi mangi li yanga po ki cie piyya n yandi ḥia yaadi n ki bodi. **14** Li tie yeni i, I b  a yua n ye ḥaljanli nni mo ki bua ke a bbila ne nni, b  a biyenga n̄ bia. **15** A kpiilo ya biidi a, ḥan gedi ki waani o o biidi, fini yeni wani siiga, a ba maadi ki paadi a kpiilo i. **16** Ama, o ya ki cengi a, ḥan la yendo bii bilie ki pugni a po, ban taani a yeni, kasiedinba bilie bii bitaa siiga, mi maama ba ḥmagdli. **17** O ya yie kaa cengi yi, ḥan gedi yeni li maama li nitaali nni. O ya yie kaa cengi li nitaanli, ḥan ḥa o wan tua a po nani o nilamo bii o lonpogaalo yeni. **18** I momoni, N maadi yi, yin ba lolii yaali ting nni, li ba lolii Tanpoli, yin ba lodi yaali ting nni, li ba lodi Tanpoli. **19** N go maadi yi ke i siiga nni, bilie ya taani jagli ki mia bonli ki tinga nni ne, N B  a yua n ye Tanpoli ba cedi li bonli n tieni. **20** Kelima, bilie bii bitaa ya taani naani n yeli po, n baa ye bi siiga. **21** Ke Piari nagni ki buali Jesu, “O Diedo, n kpiilo ya biidi nni, n ba mia sugli taalma ḥa i? Hali taalma lele ee?” **22** Ke Jesu jiini o, “N ki yedi taalma lele ka, ama hali piile taalma lele. **23** Lanwani ii, U Tieu Diema tie nani ya badciamo n den bua tieni li colii ki bandi o naacenba n̄ kubi o piama maama i. **24** Wan cili mi diidma, o sua ke naacenyendo kua li panli nni hali ligdibalta tuda piiga. **25** Nani wan den ki pia wan ba tieni maama ki pa yeni, ke canbaa niini ke ban kuadi o wani yeni o pua yeni o bila yemi wai yaali kuli, ki pa o panli. **26** Ke li naaciemo ba  a ki gbaani o nintualu, ki mia o sugli, “Canbaa, N bani li panli po, ke N ba pa likul!” **27** Nani li naaciemo canbaa n̄ bo tie ḥiñinpadi daano yeni, ke o ga o sugli, ki cabi o li panli. **28** Ama, li naacimo n̄ ḥnani ki la o naacenlielo ke o pia o pia o panli kuukobga. Ke o gedi ki cegi o tulu, ki yedi o, “Pa nni n ligi. **29** Ke o naacenlielo baa ki gbaani, ki mia o sugli ki maadi, “Tieni n po juunli, n ba pa ḥa.” **30** Ama, ke o naaciemo yie, ki cuo o naacenlielo ki gedi ki luoni o li kpaadidieli nni, ke o yaa pani o panli, o kan ḥa. **31** Bi naacenlieba n̄ la yaali n tieni, ke bi pali sia, ke bi kua ki togdi bi canbaa kaa ḥogni o b  apu. **32** Ke o naaciemo canbaa yini o, ki yedi o, “N cabi a ḥan pia nni ya panli kuli, kelima a mia nni sugli. **33** Nani naacenlielo n̄ mia ḥa sugli yeni, fini bi kan fidi ki cabi o oo? **34** O canbaa pali den beni o po, ke o cuo o, ki mubni o a jakonda nui nni ke bi waani o fala hali ke o pani o panli kuli. **35** N B  a yua n ye Tanpoli mo ba tieni yi yeni, li ya tie ke i siiga nilo pali ki siadi o lielo po.

19 Yesu n gbenio maama ke o ḥnani Galile ki gedi Sude. **2** Bi niba boncianli bo ḥua'o ke o go paagi ba li kani. **3** Falisiā -nba bo ḥodi ki bual'o yiko cabi ke je n̄ ḥnani o denpua li ya sua ke b cuo biidi ba kuli po? **4** Ke Jesu ḥmiani ki yedi: i ki cogi ke yua bo tagi ba ki ciligi bo tagi bojal yeni bonñua. **5** ki gua maadi: Lani yaa po i ke o ja b  a n̄ o b  a yeni o na   kani ki gedi wani yeni o denpua n taani ki ya tie gbananyendi. **6** Bi ji kaa tie nibilie ama niyendo. Lan nilo n daa paadi u Tieu n taani yaala. **7** B yedi 'o: Be n cedi ke Moyisi cabike t tieni m yiema tili. **8** Ke o yedi ba: i pala n juagi yeni ya po i ke Moyisi cabi i

ke yi yadi yeni i puoba ama ki ciliga li bo tie yeni. **9** n maadi yi: yua beli o denpua ke laa tie conconma po ki taa puotiani tieni u subu ya ja gua taa pua yua ke bi bel'o mo gua tieni conconbu i. **10** Ke o ḥodikaaba maadi'o: Li ya tie n yeni opua yeni o ja kani laa ḥjani yeni nilo n kua pua. **11** Ama ke Yesu maadi ba: Yua kuli kaa baa fidi tui li tundili, ama yaaba baba ke li cabi ke ban gbadilii niima nni. **12** kelima b tobii ye ki mali kaa pia u maalu. ke b tiaba mō bi niba n beli bi t madi. ke niba go ye ke li tie ke bani mōno n beli bi ta madi ki dugini u Tieu diema po. Yua ba fidi ki gbadilii tundili ne wan gbadilii. **13** Ke bi niba cua yeni a bila ke wan maani o nuugi bi po ki jaani. Ama ke o ḥodikaaba bo bieli li niba. **14** Ke Yesu yedi ba: ḥjaa mani a bila k daa beli ba ke ban cua n kani. Kelima yaaba n naani yeni a bila n die u Tieu diema. **15** ke o maani o nuugi bi po ki siedi li kani. **16** Ke jka ba cua Yesu kani ki maadi: canbaa n baa tieni ki laa tuadijanli ki bāà ya miali ki pia gbenma i. (**aiōnios g166**) **17** ke Yesu maadi'o: Be cedi ke a buali'n i buali ḥjammi i? Bonyenli baba n ye. Ama a ya bua ḥjan ya miali ki pia gbenma ḥjan tuo u Tieu ḥñomaama. **18** Ke o ja yeni maadi'o: ki laa ḥñomaama po i? ke Yesu maadi: ḥjan daa kpa nilo, ḥjan daa dua yeni nutiani denpua, daa su, daa pua faama nilo ba po, **19** ḥjan fangi a bāà yeni a naá, ḥjan buadi a lielo nani fini a ba yeni. **20** Ke o ja yeni maadi'o: n colini lan kuli. n go baa tieni be i **21** Ke Yesu yedi: a ya bua ḥjan tua ya nilo k pia biidi, kudi ḥjan pia yaala kuli ki puni b taladidanba. Yeni a baa bāà ḥjalimanipoli. ki ji cua ki ḥjodi n. **22** O ja yeni n bo gbadilii Yesu n maadi yaala kuli ke o siedi ke o pali ki mangi. Kelima o tie yua pia ḥjaliman bonciala. **23** Ke Yesu maadi o ḥodikaaba: i mōnmōni po i yedi yi: li paa yeni o ḥjalimandaano n kua u Tieu diema nni. **24** n go maadi yi: li kaa paa u yuoyuogu po ke wan kua u pundu bonli nani ama li kan ya tie yeni o ḥjalimandaano po. **25** O ḥodikaaba n bo gbadilii lio maama li bo cuo ba yaalidigu. ke bi maadi: ḥjmaa ji baa fidi bāà m fuoma i? **26** Ke Jesu nualibba ki maadi: Bi niba kani li kan fidi ama u Tieu kani li baa fidi tieni. **27** Ke Pialli jiin'o ki maadi: diidi t ḥjaa t bona kuli ki ḥjua ḥja; t mō baa bāà be i? **28** Ke Jesu yedi: Yeni i mōnmōni yinba yaaba n ḥjodi nni m yenpanma yogu ya yogu ke o nilo bijua baa t kaa li bali kpagili po yeni o yudandi. i mo t baa kaa isaraheli cuga piiga n bona lie yeni nni ki bu li cuga piiga n bona lie. **29** Nilo yua kuli ḥjaa o deni, o kpiiba, o bāà yeni o naá, yeni o bila, bii o tinga n yeli po baa gaa m ḥjanma taalm kobiga ki go bāà li miali yua k pia gbenma. (**aiōnios g166**) **30** Ama yaaba n bo tie nikpialla mōla ne ji baa juodi ke yaaba n bo juodi n tua kpialia.

20 U Tieu Diema tie nani ya tindaano den yagdi ki ḥnnani ku sijapaaapangu, ki puogi bi tuonsonba ke ban gedi ki sōni o daamōngu tiidi kuanu nni. **2** Ban boni ke li dagdi, ke o baa pa ba ligdibali daali nni, ke o sōni ba o kuanu nni. **3** Kudi taa n pugni, ke o go ḥnnani ki gedi ki la tuonsontianba ke bi se ki daaga nni kaa tuuni libakuli. **4** Ke o yedi bi mo, "Gedi mani ki sōni n daamōngu tiidi kuanu nni, N ba pa yi lan buali maama." Ke bi gedi ki tuuni. **5** Kudi luoba n pugni, ke o go ḥnnani,

kudi yia n pugni, ke o go ḥnnani, ki tieni yeni. **6** kKi go guudi ke piiga n kuyengu pugni, ke o go ḥnnani, ki la tianba ke bi se kaa tuuni libakuli. Ke o buali ba "Be n cedi ke i se yentunmunli kaa tuuni libakuli?" **7** Ke bi yedi o, "Nilobakuli ki puogi ti tuonli." Ke o yedi ba, "I mo n̄ gedilii daamongu tiidi kuanu nni" **8** Ku yenujuogu yognu, ke o kuandaano yinri o ḥjalmarkubilo, ki yedi o, "Yinri bi tuonsonba ki pa ba bi daali pani, ki cili yaaba juodi, ki ban juodi yaaba n cili. **9** Piiga n kuyengu n̄ pendilii ke bi ga ya tuonsonba n̄ nagni wan pa ba dibayenli yenli. **10** Ya tuonsonba n cindi li tuonli n̄ nagni, ki maali ke banwanba ba ga lan cie dibali, ama bi den li ga yuakuli dibali i. **11** Ban ga bi daali pani, ke bi ji fabni o tindaano kani. **12** Ki maadi, "Yaaba n juodi ki cua ke piiga n kuyengu pendilii yeni wan sōni kuyengu baba i, ama a pani tikuli ke li dōa i, tinba yaaba n cindi li tuonli hali ku sijagu nni, ke u yienu kua ti. **13** Ama, ke o tindaano jiini bi siiga nni, yendo, "N donli, mii tudi ka. Tii boni ki dagdi ke n ba pa yi dibayenli kaa? **14** Ga yaali n tie a yaali, ki ya caa. Mini n bua, ki jagi ke min teni yaaba juodi nani yinba yeni. **15** N ki pia i mōni yeni min tieni min bua yaali yeni n bonceli ii? Bii min tieni ti ti bulcindi yeni i ke li kpii i nunbu uu? **16** Lanwanii ii, Yaaba n̄ juodi ba cindi, ke yaaba n cindi n̄ juodi. **17** Nani Jesu n̄ den do ki caa Jerusalema yeni, ke o piadi li piiga n bilidiba ki seni ba, ban caa ya yognu, ke o yedi ba, **18** "Diidi mani, ti caa Jerusalema n yeni, bi ba kuadi o Nilo bijua ki mubnii o salga yidkaaba yeni a gbanbanda nui nni. **19** Bi ba jia o ti buudi, ki cedi ban kpa o. Bi ba mubnii o bi nilanba nui nni, ban laa o, ki sugi o, ki pua o a finfinba, ki kpaa o li dapɔnpɔnli po. Ama, li daataali daali o ba faadi." **20** Ke Sebedenba nagni Jesu kani yeni o bijaba. Ki ḥnuani o nintuali, ki mia o bonli. **21** Ke Jesu buali o, "Amiaibu tie be i?" Ke o jiini o, "Cedi n bijaba ne, ban ti kali a diema nni, yendo a jienu po, tiano, a ganu po." **22** Ke Jesu jiini ki maadi, "A ki bani ḥjan miadi yaali. I ba fidi ki ḥnu min bobindi ki ba ḥnu ya bonñukaali nni ii?" ke bi yedi o "Ti ba fidi." **23** Ke o maadi ba, "Li tie mōni ke i ba ḥnu n bonñukaali nni, ama ki kali n jienu po bii n ganu po wani ii, li ki tie mini ka ba cabi lani, ama li tie n Bāà n bobni li kaani yaaba ya po i. **24** ḥjodkaaba piiga yaaba n sieni n̄ gbadilii lanya maama, ke bi pali biidi li naataanliedba po. **25** Ke Jesu yini ba, ke bi nagni, ke o yedi ba, I bani ke bi nilanba bado n die ba, ke a nigbenga wangii yaaba n sieni bi paalu n̄ dagdi maama. **26** Ama, li kan ya tie yeni ka i yasiiga. Ama yua n bua wan tua yua n cie ikuli i siiga, wan tua i naaciemo. **27** Yua mo n bua wan tua liiga yua i siiga, wan tua i naaciemo. **28** Nani o Nilo Bijua n̄ ki cua ke ban ya tuuni o po ka ama wani n̄ ya tuuni bi niba po, ki go yidi o miali salga bi niba boncialan po. **29** Ban ḥnnani, ki gedi Jeriko, ke bi niba boncialan ḥjodi o. **30** Ke juuanba lie kaa u sankunu. Ban gbadilii ke Jesu pendilii bi kani, ke bi tandi ki maadi, "O Diedo, Dafidi Bijua, gbadilii ti niñima, **31** Ke ku niwulgu funi yeni ba, ki niini ba ke ban suoni, ama, ke bi tandi paama ke li cie kpiamia, "O Diedo, Dafidi Bijua gbadilii ti niñima." **32** Ke Jesu sedi cenni, ki yini ba ki buali ba, "I bua min tieni i po be i?" **33** Ke bi jiini o, "O Diedo, ti bua ti ninbina n̄ luodi i." **34**

Ke ti niñinpadi cuo Jesu, ke o sii bi ninbina. Lanyognu liga ke bi nuni luodi ke bi ji tua, ki ñua Jesu

21 Jesu yeny o ñjodkaaba n̄ nagi Jerusalema, ki pundi Betifaje, Olifie tiidi juali gamu, Jesu n̄ sóni o ñjodkaaba bilie, 2 ki maadi ba: «Gedi mani ki dogbiga yaaga ye i liiga ne; yin ba pundi ya yognu, i ba la ñunñua ke o luoli, yeny ki ñunbiga; yin lodi ba ki cua yeny ba na 3 Nilo ya maadi yi bonli, yin jiini o: «O Diedo n búa ba. Lanyognu mōno, o ba cabi, yin gedi yeny ba.» 4 Mola, ya bonli ne tieni ke o sawalpualo n̄ den tuodi ki waani yaali n̄ tieni ki dudi 5 Yedi mani Siyōn bisalo: «Lani n yeny, a bisalo kpendi a kani, ki dingi boncianla, ki jagi o ñunbo, ñunbiga, ñunñua ya biga.» 6 O ñjodkaaba n̄ gedi ki tieni Jesu n̄ waani ba ki ban tieni yaali. 7 Ban guani yeny o ñunbo yeny ki ñunbiga, ki ladi bi po bi tialakaadi, ki cedi ke o jagi 8 Ku niwulgu siiga, bi niba boncianla den ladi bi tialakaadi u sanu nni; ke bi tianba padi i tiibensongi ki ladi u sanu nni. 9 Yaaba n den ye Jesu liiga yeny yaaba n den yua o den kpaandi ki maadi: «Osana, Daafiid Bijua! Mi yedjanma yua n kpendi O Diedo yeli po! Osana hali tanpojoma. 10 Wan kua Jerusalema, lan yaa ki lidi yuakuli u dogciamu nni, ke bi ji maadi: One mo tie ñjma i? 11 Ke ku niwulgu tandi ku tua: «O tie Jesu i, o sawalpualo, ke o tie Galile nni Nasareti yua.» 12 Jesu n̄ kua U Tienu jaadiegua nni, wan beli ki ñani yaaba n den kuadi yeny yaaba n den daa ku jaadiegua nni kuli, ki tudi ki lu lu yaaba n den cendi i ligi taablinba yeny a kpajekuada kpaga, 13 ki yedi ba: li diani: «N diegu baa yi jaandiegua» Ama ke yinba wani nan cedi ke gu tua suudjongo.» 14 Ke a juama yeny mu wabmu nagni o kani li jaandielu nni, ke o tebi ba. 15 Bi salga yidkacianba yeny a gbanbanda n̄ la wan tieni ya alaidgu tuona, ki gbadu ke a bila kpaandi ku jaandiegua nni, ki tua: «Osana Daafiid Bijua!», ke bi pala beni. 16 Ban maadi o: «A gbadu ban maadi yaali ii? Jesu n̄ jiini ba: «Nn, i da ki kpeli ki cogi yaali diani ne ee?»: «A cedi ke a bila yeny ya canpandmu n da ñaani mi biima pagi a, ki dondi a.» 17 Ki ñani ki ña ba, ki lie u dogu, ki gedi Betani, ki ban duani li po. 18 Ku siijaagu nni wan den goa ki lebi u dogu po, ke mi koma cuo o. 19 Ke o la bu kankanbu u sankunu, ke o nagni, waa la kankanli se kankanfaadi. K o yedi bu: «luanli n̄ ji da joni a ya po palb.» Lanyognu mōno, ke bu kankanbu yeny kuodi. (aīñ g165) 20 Bi todkaaba n̄ la lani, lan yaa ki lidi ba, ban maadi: «li tieni ledi i, ke bu kankanbu ne kuodi yenma? 21 Jesu n̄ jiini ba: «N maadi yi i mōni, i ya bi pia ti dudugdi ke tama ki ye, i bi kan tieni min tieni bu kankanbu yaali ne baba ka, ama i ya bi yedi li juali ne: «Figdi li kani ki gedi ban jiidi ki baa mi ñincianma nni.» Li bi ba tieni.» 22 I ya jaandi, ki mia yaali yeny ti dudugdi, i ba baa. 23 Jesu n̄ gedi ku jaadiegua nni ki ban ya tundi; lanyognu, salga yidkaacianba yeny u dogu nni nikpela n̄ cua ki buali o: «Aduu li laa yiko po i ki tie ya bona ne kuli, ñjma n̄ cabi li yiko?» 24 Jesu n̄ jiini ba: «N mo ba buali yi i buali, i ya jiini nni i, n̄ mo ba maadi yi ya yiko po ke duu, ki tie lan ya bona.» 25 Jan batisma, li den ñani le i? Tanpoli bii, bi niba kani i? Ama ban juogi bi ñjimali nni, ki taa ya maalma ne; ti ya maadi ke li ñani U Tienu kani,

o ba buali ti: «Be n cedi ke i den ki tuo ki ga o maama? 26 Ti ke li ñani bi niba kani mo, ku niwulgu kan tuo ti po; kelima bikuli bani ke o tie sawalpualo i. 27 Lanwan i, ban jiini Jesu: «Tii bani» Jesu mo n̄ guani ki jiini ba: «N mo ka maadi yi ya yiko po ke n tie ya bona ne.» 28 I pia mi laa maalma i? O ja bo ye, ki pia bijaba lie, ki yedi o bijakpelo: «Dinne n̄ biga, jan gedi ki ban sóni n̄ daamogu tiidi kuanu nni.» 29 Wan jiini: «Mii caa.» lan yani waamu, wan tuuba, ki lebdi o yama, k gedi, 30 Wan maadi yua n sieni mo yeny, lan ya biga mo n̄ jiini: «Canbáa, n̄ ba gedi. «Ama o naa gedi. 31 Bani bijaba lie yeny, ole po n tieni o báa buama? Ban jiini o: «O bijakpelo» Jesu n̄ maadi ba: «N maadi yi i mōni, lonpo gaala yeny a conconca ba ga i liiga U Tienu diema nni. 32 Kelima Jan cua i kani mi teginma sani nni, ama, i naa tuo ki ga o maama. Ama, lonpo gaala yeny a conconca wani i, tuo ki ga o maama. Ke yinba yaaba n la lankuli, i ki tuuba, ki lebdi i pala ki ga o maama. 33 Cengi mani kpanjantoma. O ja den ye, ki tie diedaano, ki pia ku daamogu tiidi kuanu, ki juu i tiidi ki kagni, ki lindi, ki lugdi ku tantiagu po ku buogu, ban baa to naani, ki ña ku daamangu, ki maa li pagli, ki pani, ki ji ga a tuonsónla ke bi guu lebli. O den fii, ki puodi li kpaali ki gedi dogtianu. 34 U kuanu bona n̄ beni ke ku kpaangu yogu pundi, wan sóni o naacenba bi kuaguudba kani ke ban ga o kuanu biinu na. 35 Bi kuaguudba n̄ cuo bi naacenba, ki pua yendo, ki kpa o lielo, ki jaa o taalo a tana. 36 Wan sóni naacentoba, ke bi yabi ki cie kpíama yaaba, bi kuaguudba tieni bi mo yeny i. 37 Wan ji juodi ki sóni o bijua, ki maadi o yama nni: «Bi ba colni n̄ bijua wani.» 38 Ama bi kuaguudba n̄ la o bi cabáa bijua, ban juogi bi ñjimali nni maama ne: «O faadilo n̄ yeny; cua mani tin taani, ki kpa o, ki diedi li faali. 39 Ke bi cuo o, ki dadi ki ñani o ki jondi yeny u kuanu, ki kpa o. 40 Mola o kuadaano ji ya cua, o ji ba tieni bi kuaguudba yeny ledi i? 41 Ke bi jiini: «O ba cedi ya cacagdanba ne n̄ kpe mi cacagkuuma, wan ga tuonsontianba ban ya guu o kuanu, ki tieni o o kuanu biinu ku kpaangu yogu. 42 Jesu n̄ maadi ba: «I ki kpeli ki cogi i diani nni ii: «A tanmaala n̄ luni ya tanli yeny, lani n tua li tanpuukaali; lankuli ñani O Diedo kani i, ki tie yaalidgu bona ti nunbu nni. 43 Lani n cedi ke n maadi yi: «Bi ba fie U Tienu diema i nui nni, ki teni ya nibuolu n ba fidi ki cedi man loni a luana.» 44 «Yua baá li tanli po ba jendi jendi, li tanli n̄ baá yua ya po mo, o ba yodi yodi i.» 45 Salga yidkaacianba yeny farisienba n̄ gbadu Jesu maakpanjama, ban bandi ke o maadi bani ya maama i. 46 Ban ji ya gbaa ke ban cuo o; ama ki nan jie ku niwulgu, kelima bi den bani ke o tie sawalpualo.

22 Jesu ga m maama, ki pua ya maakpanjanma ne: 2 Ti Diedo diema naani nani ya bado bo tieni o biga janma yeny. 3 O bo sóni o tuonsónbila k ban gedi ki maadi yaabi k o yinba mi janma yeny ki bi gbeni mi jiema ki ban baa na ki je. Ama bi niba yen naa den bua ban cua. 4 Wan sóni naacentoba, ki yedi ba: «Ban maadi mani ba ke n bobni mi pocaaajiema ki gbeni; n cedi ke bi kpaá n naakpanba yeny n yankpanba, likuli bobni ki gbeni, ji cua mani mi pocaaajaanma. 5 Ama baa cengi li pocaaali jaanma po, yuakuli den toli wan bua naani, o ne, o kuanu po o tøa

mo o kpenpendu po. **6** Yaaba n sieni n̄ cuo bi naacenba ki pua, ki cagni bi ne, ki kpa bi tianba. **7** O badciamo pali n̄ bē, wan soni o jakonda ban biani a nibiada yeni miana, ki sia bi dogu. **8** Yeni k o maadi o i jietienbilə: mi jiema tieni ki gbeni, ama yaabi n ba je ki dagdi yenli. **9** Yeni, ged i mani a sankaditaana nni, ki yini yin la yaabi kuli. **10** A tuonsɔnbia ne ffi ki ged i sarjala pok i yini ban la yaabi kuli, a nibiada yeni a tadima, talgi nba kuli yeni, o jiediciagu gbi yeni bi niba yen kuli. **11** O badciamo n̄ kua ki diidi yaaba n kaa, ki ba di mi jaanjiema, ki la yendo ke waa la o jaantiadi. **12** Wan buali o: “N dɔnl̄i, a tieni ledi i ki kua ne ki naa lani a jaantiadi? Li nilo n̄ ya ȳmīni. **13** Lanwani i, o badciamo n̄ maadi o naacenga: Loli mani o nui yeni o taana, ki lu o niinpo li biiglig nni, li bubuuli yeni li n̄injymanli n̄ ye naankani. **14** Kelima, ban yini yaaba yabi, ama ban gagdi ki lugdi yaaba wa ki cie. **15** lanyapo, farisienba n̄ jondi ki juogi bi ȳmīali nni, ki lingi ban ba tieni maama ki dali ki cuo Jesu o maama po. **16** Ban sɔni bi naacenba Jesu kani, ke bi yegi yeni Juufinba badciamo, Herodi niba, ban maadi: “Canbāa, ti bani ke a tie momɔndaano, ki wang U Tienu n̄ bili ya sanu yeni i mōni, ȳaa jie nilobá kuli, kaa go pia lugdima bi niba siiga. **17** Maadi ti njan pia ya maalma: Yiko cabi ke lan pa lompo Sesaari po bii laa cabi i? **18** Ke Jesu bandi bi biadma po. Bi den guu ke wan maadi ya maama n ba sagni o yeri juufinba bii Roma yikodanba i. Ke o buali ba, yinba mu muyiidmu ne, be n cedi ke i dia nni ku maadiagu ki bua yin cuo nni? **19** “Waani mani nni yin kubi ya dibali ki pa lonpo”. Ke bi nagni o yeni li dibali. **20** Jesu n̄ buali ba, “ȳma ya nannanli yeni ȳma ya yeli n̄ ye li dibali ne po? **21** Ke bi jiini, “Sesari i” Ke Jesu yedi ba, “Teni mani Sesari yaali n tie Sesari yaali, ki teni U Tienu, yaali n tie U Tienu yaali.” **22** Ban gbadi lanya maama, ke li yaalidi ba, ke bi siedi ki ȳa o. **23** Li daali mōno, sadiseyennba, yaaba n maali ke faadma ki ye mi kuuma puoli po, n̄ cuu Jesu kani, ki buali o. **24** Canbāa, Moyiisi maadi, ke nilo ya kpe kaa pia biga, o ninjua n̄ taa o pakuali ki mali o kpiemo po puoli ȳuani. **25** To, ti siiga ninjaba lele den ye, o ciomo po n̄ kuani o pua, ki kpe, waa pia biga. Nani wan den ki pia biga yeni i, o ninjawaaga n̄ taa o pakuali, **26** Lan tua yeni mo lielo po, ki tuani o taalo, ki ya maa yени ki ban biini o lelelo. **27** Lani n̄ pend i, o pua mo n̄ kpe. **28** Mi faadma yogu, ȳma ba yendi o pua? Kelima bikuli na kuani o. **29** Jesu n̄ jiini ba: “I ye mi tudma nni kelima yiib gibia i diani niima nni, i naa go bani U Tienu paaciamu. **30** Kelima mi faadma yogu, jaba ji kan taa puoba, puoba mo kan ji kuni jaba, bi baa tie nani U Tienu malekinba yeni tarpoli po. **31** Yaali n nua mi faadma bi tirkpiba siiga, i ki cogi U Tienu n̄ yedi yaali ii? **32** N tie Abalahama Tienu, Isaka Tienu yeni Jakobo Tienu? U Tienu ki tie bi kpienba ya tienu ka ama bi fuodba ya Tienu i. **33** Lan yaalidi ya niwulgu n bo ye li kani, ki cengi Jesu tunda. **34** Farisienba n̄ gbadi ke o mubni sadiseyennba n̄obu, ban taani ki kali **35** yendo bi siiga, yua n tie yiko banciamo n̄ buali o ya buali ne, ki bua bigni o: **36** “Canbāa, U Tienu maabilkaama nni, mi laa maama n cie mikuli? **37** Jesu n̄ jiini o: “A baa bua O Diedo a Tienu yeni a pali kuli, yeni a naano kuli yeni a maalma kuli. **38** Mani n tie ya

maabilkaama n lii ki cie mikuli. **39** Ya maabilkaama n tua, ki naani yeni cincinli yaama n ne: “A baa bua a lielo nani a bá yeni. **40** Yiko yeni bi sawalpuuba maama kuli maa lani maabilkaaledma yeni po i. **41** Nani farisienba n̄ den taani ki ye yeni i, Jesu den buali ba. **42** Ki yedi ba: “I maali be i, Kiristu po? o tie ȳyma ya biga i? Ke bi jiini o: Dafid bijua i. **43** Ke Jesu maadi ba: “Li ga ledi i ke Dafid n̄ gbie yeni Forjanma ya yognu, ke o yini o O Diedo, wan maadi ya yognu: **44** O Diedo maadi n Diedo: “Kali n jienu ki guudi hali min ba cedi a yibalinba n̄ tua a taajmaada?” **45** Dafid ya yini Kiristu O Diedo, li ba ga ledi wan go ya tie o bijua? **46** Obákuli ki fidi ki jiini o bá lanbonli. Hali yeni li daali, nilobá kuli ki ji buali o buali.

23 Lani ki Jesu maadi yeni o nuwlugu yeni o ȳuankaabi ki tua: **2** U Tienu kadabanda nba yeni farisien nba n kubi Moyiisi ȳomaama, **3** ya tie mani ki go colni ban wangi yaali, ama yinbi n da nua ban tiendi yaali, kilima bi maadi ki naa tiendi. **4** Bi tungi bi niba ya tuga n kpiagi, yaali ki ban mōno kan tuo ki taa bi nubila ki tug. **5** Bi tie bi bona kuli ki bi niba n ya nōbi (nuabi), yeni bi tila yia ya po ki bi diani U Tienu maama yi gbengi ki cie li liela kuli, ki bi tiadi ȳngbana pia. **6** Bani n go ȳanbi ki buadi a kinkaan cincina ti wondn ni yeni bi tintaandiena nni, **7** bi bua k bi ya cua bi niba nni, ban ya fuondiba ki yib canba nba. **8** Ama yinbi, da ȳaa mani ki bi yii canba nba, kilima i pia canba yendi, yua n ye tapoli po. **9** Yin go da yii nul i tinga ne po i baá, kilima i pia baá yendo, yua n ye tapoli po. **10** Da ȳaa mani k bi yii yonbidaan, kilima, yendo baba n tie i yudaano, lani n tie klisto. **11** Yua tie kpel i siign ni ba tua i tuonsɔnlo, **12** yua n dongi oba, b bu jiini o, ki yua jiindi oba ban doni o. **13** Yubonli i po, yinbi a gbanbanda yeni falisien munafigi danbi ne, kilima i pang i niba U Tienu diema nni kuama, yinbi mōno, i ki bua k kua, i go kan ȳaa yaabi n bua ban kua mo, ban kua. **14** Yubonli i po, yinbi a gbanbanda yeni falisien mōnafiki danba, kilima, i gbendi a pakuana (kpepuol) pianmi, k fani ki jaandi k nan maadi ti maayuyuodi; li po n cedi ki buudi te baa bia. **15** Fala tie i yaali yinbi a gbanbanda yeni falisien nba, ki dugni i caa ya longbana n fagn ki kpaani yaabi n bu kua i jaandi. I ya la nuyendi, o biidi go i pugni ki kuan o o muu diegu. (**Geenna g1067**) **16** Yubonli i po yinbi yaabi n ki no ki mo ji ȳmagdi i liebi, yinbi n maadi k nuli ya puoni o puoni u jaandidieciangu yeli po li ki biidi, ama nul ya puoni k li tie o jaandidieciangu wula po k k coln li puoni, li kanyaagu. **17** I ki pia yami ba waami, i tie juama paaa, le po n ji yabi ki cie o lieli, wula bii o jandidieciangu yia cedi wula yi ȳanbi U Tienu nugen ni? **18** Yinbi n go maadi ki nul ya poli salgbinbindli po l ki pia maami ama nul ya poli k li tie salgi yaali n maa l binbindli po k ki coln o maami li kan ȳaag. **19** I tie juama paaa, le n cie l lieli i, salgi bii li binbindli yia cedi k salgi yen mōni U Tienu nugen ni? **20** Yua puoni bonli, altaro yeli po, o puoni yeni yaali n maa l po kuli. **21** Yua n̄ puoni bonli k taa u jaandidieciangu yeli, u ta yeni U Tienu yeli, wani U le yeni li jaandidiel. **22** Ki yua n go puoni bonli tapoli po yeli po, wan bandi k o puoni U Tienu kankaanu yeli po i, o taani yeni U Tienu kuli. **23** Yubonli i po yinbi a

gbanbanda yeni farisien nba munafiki danbi ne, kilkima i paa..... k ñaan yaali n moni, lani n tie k n kuni i moni, sugli yeni ti jandi nni. **24** Yinbi bi juanbi mo u, ki ji b dadi i lieba! Yinbi n yedi ki bua mi ñunjanbi, ki bi tindi ki ñani i naasiigi ki nan sieni o taamo ki nali. **25** Fala tie i yali, yinbi a gbanbanda yeni jalacidanba, kilima i ñanbd i jieditadii yeni i ñuñubona puoli po i, ki ñaa yaali n ye lien nni, k li gbieyeni ti naayignmi yeni o faagu. **26** Fini farisien juamo ne, cili ki ñanbi a ñuñubonli nni yeni a jeditagdin no, ki li puoli po n mon fidi ki ya ñani. **27** Yubonli i po yinbi a gbanbanda yeni farisien jalacidanbi ne, kilima i tie nani ya kakula (kula) k bi yi ñanbi li puoli po lan bedi ama k li tingi po gbieyeni a kpab bedma yeni i cincibiadmu buoli kuli. **28** I mo tie yeni, cincanli po i naan yen nimõnbi yeni ama ki tukdn nan gbie yeni jalaci yeni biid. **29** Yubonli, i po yinba gbanbanda yeni farisienda jalacidanba, kelima, i maa bi sawalpuuba kakula ki ñanbdi bi nimonba kakula. **30** I maadi: "Ti ya bo ye ti yaajanba yogu, ti bo kan kuani ti nuu yaaba wuli sawalpuuba soma. **31** Lanwani ii, i tuo ki tieni kasiedi ke i tie yaaba n wuli bi sawalpuuba soma bila i. **32** I moko gbie yeni i yaajanba tuombiadi i. **33** Waalaba, walabiada buolu, i ba fidi ki ciadi ku mubuogu yeni li daajuoqkaali buudi jiamaa? (**Geenna g1067**) **34** Lanyapo i ke n ba soni i kani bi sawalpuuba, bi yanfodanba, yeni yiko gbanbanda. I ba kpa bine, ki kpaa tianba li daaponponli po, yaaba n sieni mo, yin pua ba a finfibaa i yikodi cogdienaa nni, ki beli ki ñani ba i dogu nni. **35** Lan ba baa maama, li tie ke ban wuli ya niteginkaaba soma ki tinga po, ki cili o niteginka Abeli, ki ban juodi Berekia bijua Sakari, yin bo kpa yua ku jaandiegu yeni li jaanbinbindli siiga baa maa i yula po i. **36** N maadi yi i momõnbi, ya bona ne kuli ba tieni ya nifima ne ya yogu i. **37** Jerusalema, Jerusalema, fini yua n kpa bi sawalpuuba, ki lugdi ban soni yaaba i kani a tana! bonmja i ke n bi sugni min taani a bila na ya koomado n yi taani o koobimu o fiabi nni yeni, ama a naa pia li buama. **38** Diidi, a diegu ba tua diegbenli. **39** Kelima N maadi yi, i ji kan la nni, ki cili mola hali yeni yin yedi, "Mi yediranma ye yeni yua kpendi o Diedo yeli po."

24 Jesu ñani ojaanddiecioangu n ni k paani k caa k u juadi kaabi nagn ni k maad 'o yen' o k waan' o l jaanddiociangu n diena n maa maam **2** k jesu ñmian i n tua i laa? L kul t bu bedi k duani tingi sa -la -la -la k baa tan yeni kan sieni k yaa tua l lieli po **3** lani k jesu doni k kali olifi tiidi juali po. ku juadikaabi baa k la'og, k bual' o k wan waani ya yogu k l bona bu tieni yeni ya bona bu waani k u baami yeni ñanduna juodnm i ji ki fagi. (**aiõn g165**) **4** k Jesu ñmian'mi juo mani i baa k ban daa bõndi i. **5** B nubi boncianli t bu baa k ya kubi n yeli k tua k bani tie kristo, b bu bõndi b nubi boncianli ban tudi u sanu **6** l baa gbia k u tõbu pua k bia gbia o tõbi i Yam n daa ñmadi kaa l buali k l kuli ne n tieni yo ama ñanduna juodigi daa kaa. **7** U buolu bo yi t fii k kõni yeni buol tianu, dogu n fii k kõni yeni dogutianu. M kom bu yi t baa a dongbanaa i boncianli, a dongbantiana mo tingi ñ jegi. **8** L kuli ne daa tie u madu yianu cilgi. **9** B nubi bu kuad'i ban cuo 'i k waani fala, k kpa'i, ñanduna nubi kuli kan yaa bua i

maam k dugn i n po. **10** l yogu nubi boncianli bu biani b dandanli, k kuadi b liebi k kan yaa bua b liebi nublu. **11** O faaugu dambi t bo fii k yedi k b tie u tieni sogni -nba, k bõndi b nubi boncianli. **12** T biid boncianli t bo yabdi i tinga ne po, b nubi boncianli buami t bu wadi **13** Ama yua juuni caa yeni l juogi, u tieni bu fie wani **14** B bu muadi u tieni bal laabaamarli ñanduna kuli, i buoli kuli n gbad yo, ñanduna ñi ji fidi k juodi. **15** I ya t la o bonbiigu yua ñmadi b nubi yam baa k kua o jaanddieciangu n i nani u tieni sogni Daniali n bo maad maam (yua cogi l lanbonli ne wan gbad i niimn) **16** L yogu yaabi ye Stuude dogu n i ban sani k kua a juana n i **17** Yua ye o dekanbuag po wan daa kua deni n k u bu tugi u tiadi. **18** Yua ye u kuan po n mo daa tua k u bu lebdi k taa u liadli. **19** L dana n i fala b u gbad a puotunpunna yeni i canpandimu naa -nba i. **20** Ya jaandi mani k l nantaali daali ñ daa tu yeni bodilua yogu bii Saaba daali. **21** L dana n i b nubi bu cagn i yaa cacagnmi hal k baa ban k la ñanduna n cil ya yogu yeni molane. Nul bia ji kan ban k cagn i l cacagbuolu liemi. **22** L bo yaa tie k l dana ba tie yeni k fagdi, nul bo kan ciadi ama u tieni nigandikaabi po i k u bu wadi l dana. **23** Lani nul yaa t maad'i k kristo ye ne lan bii k u ye ne po, yi daa tuo k tie moni. **24** K dugn i u faaugu dami t bo fii k yedi k bani n tie Kristo, b tianb n yedi k ban tie u tieni sogni -nba i, bt bu tieni o yaalidigu tuona, lyaa bo tie k b bu fidi, ban bõndi u tieni nigannkaabi moni. **25** N tuodi k waani n yeni. **26** Lani, nul yaa t maadi k wan ye i tinkuonj n i yi daa caa, bii ku ye deni po yi daa tuo k l tie moni. **27** nani u tañigidu i yi ñia puoli k gadi nutuali yeni u nufosaalo bijua mo t bo cua yeni **28** l bonkieli n ye naani nanyobil - nba mo tigi lan kani. **29** L cacagnm dana t baa pendi yeni k k u yenu bondo, o ñmaali mo kan ya pieni t ñmaabidi bo ñia tanpol po k baa baa. ya bona ye tanpol po kuli k pia u paal kul bu sag g ñmadi yeni l lieli. **30** L yognui k b bu la l bonli tanpol po yal wang k u nufosaali bijua baami pundi ñanduna buoli kul ji baa fabn i, b bu la u nufosaali bijua n n ña t tawalgbandi n i yeni u paacianmu yeni t yudandi yua yabi **31** U bo soni u maleki -nba yeni a naatuna yaali n mo ban taani u nigandikaabi kuli yaab n bo ye puoli, nintuali yaangi yeni yanbangu, ñanduna kaan kuli. **32** Gaa mani l tudli ne o kinkanm kani. Yaa yogu k u to a bendimaana k u faadi cil k bundi, i bani k l kpäñili nag. **33** Nani i mo ya t la l bona kuli, yi bandi k u nifosaali bijua nag i, k u ji ye i ñiñona n i. **34** Yeni i moni n maadi l kuli ne b u tieni k sua mola nubi yaabi n ye ne k b tobi daa kpe. **35** pol yeni i tingi b u pendi ama n maam wan kan ban k pendi. **36** Baa nul k bani l daal k bua ya yogu k l bona bu tieni. Maleki - rba ye pol k bani, u tieni bijua moni k bani, n baa u tienu yaa kaa. **37** Nani lan bo tieni nandi nowe yogu yeni l baa tie yeni u nufosaalo bijua baa yogu. **38** Ya dana n pend o k ñiñm fidi yili ñanduna kul yeni, b nubi bo di k ñu k kuandi b puobi k puuni b bidi b jabi, caa yeni yaa daali k Nowe kua o ñadugu n i **39** k ñaa'b k b l ye kaa pia uyanbani baa kuli, k ñiñm t baa dinb'i. U nufosaali bijua mo ya baann t baa tie yeni. **40** jabilie t baa ye u kpaabin i wan taa yedi k ñaa tian i **41** puobilie t baa naan i dii wan taa yendi k ñaa tian i **42** Lani daa guandi mani, k dugn i i

k bani yaa daali k i yonmdaano bu cua. **43** ñjanbi mani k sogi ne: U diedaano bo ya bani u suud n bo baa ya yogu u bo kan guani, u bo kan ñjaa u suud n kua u den **44** lani mo baan mani k yaa guu kelima o nufosali bijua t bo yi yaa maali k u bu yogubaa i. **45** Ya tuonsolo k u canba guun'o u tuonsunliebi, k wan yaa tien'mi t m'jiemi ban bua yaa yogu, **46** l tuonsolo yaa sogi, g bia sogi u canbaa maami, k u t kpeni yaa daali g sua k u ñjanm k soni u tuonli l pamanli baa tie l tuonsorlo yaali **47** Yeni i moni n maad'i u canbaa bu taa u piami kuli k guun wani. **48** Ama l yaa tie ya tuonsolo k pia yaam, k maadi u pal n i k u canbaa daa kan kpen molane, **49** k ji cuo u lieb k pua, k di k ñu yeni a dañiuula u canbaa t bo kpeni wan k guu yaa daali, yeni yaa yogu k waa bani, **51** k ñan'o, k taan'o yeni munafigidanmi naani k b baa buudi k ñjmani a ñina.

25 Lanwani tapoli po diema baa naani nani Jafa nba piiga yaaba n den ta bi fidisanmu ki bua cindi o po ja yeni. **2** Bi siiga bobinu den ki tie yandanba, ama bonbimu wani den pia mi yanma. **3** Bi yan pia danba taa bi bi fidisamu baa den tiadi ki taa mi kpama ki kubi. **4** Ama bi yandanba wani dentiadi ki tamí kpama. **5** O poja nden waagi, kaapunditonma, mi guama den gulibikuliki bi guani. **6** Gu yogisiigu ke bi kpaadi kiyigini. O poja mundo. Fi mani tin tuogi o. **7** Bani Jafa nba piga yeni kulifiiki bobini bi fidisanmu. **8** Ke bi yanpiadanba maadi, biyandanba, puni ti mani ti mi kpama kelima ti fidisanmu gbindi. **9** Ama ke bi yandanma maadi, li kan fiditin tieni ti yaa fidisanmu nni yeni yi yaa yumu nni, gadi mani yaaba n kuadi kani ki da yi yali mo. **10** Ban gadi ki baa daa mi kpama, ke o poja pundi, ke bi yandanba kua yeni o li pogalikani, ke bi luoni li ganli. **11** Lan pugini waamu, ke bi pundi ki maadi: «canba, canba, luodi ti po li ganli tinkua.» **13** Ti yapo, yin daa goa mani kelima yii bani li daali ki bualu li yogunu. **14** Li baa tie yenmanani yaa jua n den ca o sanu, ki yini o tuosonba ki teni ba o piama. **15** O den taa dibalamu kiteni cincinliyu, o lielo ligibalalie, o taalo ligibaliyenlo, o denteni yua kuli yeni o palu n dagidi maama. **16** Yua den gaa ligibalamu dentaa ki soni li tuonli ki ba ligibala muu ki pugini. **17** Yua go den gaalibalalie mo den soni ki baa ligibalalie ki pugini. **18** Ama o taalo yua den gaa ligibalyenli, den gadi ki pan gbiidi yaa buogun yabi ki ta ocanba ligiki piini. **19** Li den waagi ke canba ti ñani u sanu ki kpeni ki yini bi kuli ki wan diidi yua kuli yaa tuonli n tie maama. **20** Yua n den gaa ligibalamu n nagini o canba kani ki yedi: «Canba n den gaa ligibalamu ki soni ki baa ligibalamu ki pugini.» **21** O canba n yedi o: «li ñjani, a tie yaa tuonsorlo n moni, a den gaa waamu ki fidi ki kubi. N baa guuni a yaala n yabi. Cua ke yaa ye yeni nni li pamanli n deni.» **22** Yua den gaa ligibalalie n cua ki yedi: «canba, a den teni nni ligibalalie n soni ki baa ligibalalie kipugini. **23** O canba den yedi o, li ñjani a tie yaatuonsonlo n moni, a den gaa waamu ki fidi ki kubi, n baa guuni a yaala n yabi, cua ki yaa ye yeni nni li pamanli n deni. **24** Yua n den gaa ligibaliyenli n mo n cua ki yedi: «canba, n bani ke a tie yaa nilo n paa. A yendi jan ki buli nani kani ki wodi ñjan ki lendi naani. **25** N den jie ñaa ki ta a liganli ki gbiidi ki piini, Diidi a liganli n

yeni, gaa. **26** O canba den ñjmani o a tie nibiado yo, ñjaa bua fala, a den bani ke n yendi min ki buli naani, ki wodi min kilindi naani **27** a den kan fidi ki ta nlilitanli ki gadi ki bili liligidielii nni, halimin kpeni i, li bo baa mali n po. **28** Gaa mani o liganlyenli ki teni mani yua n pia liganla piiga. **29** kelima yua n pia, bi baa pugini o wan yaa pia ke li yabi ama yua n ki pia baa wan pia yaala wamuu, bi baa gaa. **30** Lu mani o niinpo nani n biigi, li bubuuliyeni fala n baa ye naani. **31** Yaa yogunu ke oja bija baa guanni yeni o kpiagidi yeni o malekinba, o baa kali o badidiema po. **32** I nibuoli kuli baa taani okani wan paadi yua kuli yeni o kaanu nani o yankpaalo n yi paadi i ñjañe yeni a ñjatona maama. **33** O baa bili i ñjañe o jienu, a ñjatona o kaanu. **34** Yeni o badi baa yedi yaaba n ye o jienu po: «kua mani yinba yaaba ke nba yadi mi yedijanma i po, kua mani mi badidiema nni yaama ke nba den bobini i po hali ñjanduna n cili yaa yogunu o. **35** kelima mi koma den pianni ki puni nni ti jiedi ke n dini, u ñinñunu den pia nni kipuni nni mi ñinma ke n ñuni. Min den tua caano, i den gaa nni i deni. **36** N den paa cankpalonli, ki den yie nni ti tiadi, min den ki pia laafia mo, i den dogidi nni, min den ye li yonmidielinni, i den cua ki fuondi nni. **37** Ke bi gua ñjmani o; ti yonmidaano, li laa daali ke ti den laa ja ke n koma pia ja ke ti teni a ti jiedike a dini? bi ke o ñinñunu pia ja ke ti tena mi ñunma ke a ñuni? **38** bii a den tua caano bi yaa daali ti dogu nni ke ti gaa ñaa? bii ke o ñinñunu pia ja ke ti puni a mi ñunma ke a ñunii? **39** bii li laa daali ke a den yia, bii ki ye li yonmidielii nni ke ti cua ki fuondi a? **40** ke o bado ñjmani ba, yeni i momoni maadi yua n den tieni bi kpiiba ne siiga baa yua n tie biñdigia tieni mini. **41** Li yaa puoli po u baa gadi ki yedi yaaba n ye u ganu po, fagidimani n kani, yin bia mani i kuli, gadi mani u fantanbuogu nni yagu n den ke n den tuodi ki bobini sitaani yeni o malekinba po. (**aiónios g166**) **42** kelima mi koma den cuo nni ke i teni nni ti jiedi ke n dini, o ñinñunu mo den cuo nni, ke i teni mi ñunma ke n ñun. N go den tua caani i dogu nni, ke i gaani, n go den paa cankpalonli, ke i yieni nni, ke n go den yiagi li yonmidielinni, ke i cua ki fuondi nni. **44** Ke bi gua maadi: «ti yonmidaano, li laa yaa daali ke ti den laa ja ke mi koma pia ja, bii ñinñunu pia ja, bii ke a tua caano, bii ke a tua caano, bii ke a paa cankpalonli, bii ke a yia bii ke a ye li yonmideli nni? **45** ke o guani ki ñjmaniba: N maadi i momoni nni yaala ke de tieni yaaba ne siiga kuli, yua n tie i biga, i den tieni mini. **46** Bi kuli baa gadi mi fantanma buogu nni, yaaba n tiegi n baa yaa miala kan gbeni. (**aiónios g166**)

26 jesu den maadi laa maama kuli ki gbeni o den yedi o ñoadikaaba. **2** yi bani ke pa sieni dana lie ke bi baa janbi ki cuo o nisaalo biga ki teni ban joano li dapoañpoanli po ki teni ban kpa o **3** sala yidikacianba yeni udogu ni kpela den taani Kayifa lojagu nni **4** bi den jagi ki baa cuo jesu ki teni ban kpa o. **5** bi den yedi ke landa tua mi jaanma yoginu ke bi niba n da ti fiini mi yiema. **6**jesu n den ye o gbaado Simoano deni. **7** nani ban den ye mijiema kaanu o pua den cua ki kubi yaa badiga n yi alibate ki gbie yeni tulale ke o daagu pa o

den wuli o jesu yuli po. **8** bijoadikaaba n den la lani bi pala den beni ki bi yedi: be yaa po yo ke yi biani yaa tulale n yene. **9** bi bi baa fidi ki kuai li tulale yaa ligin yabi ki pa aluoda. **10** jesu den bandilaa bonla ki yedi be yaa po yo ke yi jaligi yaa pua n tieni? o tieni bojanle npo. **11** yi baa pia aluoda ke bi ye yeni yoginu kui, ama minni wan ka. **12** wan wuli n po laa tulale yeri otieni la ki baa ḥanbi nkuumaa. **13** n maadi yi moamoani ban baa waani olabaalijamo naankani kuli ḥanduna nni bi baa togidi o pua ne n tieni yaala npo. **14** judasa bi piiga n noadika liediba siiga yua den gedi bani utienu sala yidi kaaba kani. **15** ki yedi yi baa pa nni be n yaa janbo ki teni yi? bi den yedi o, ligi bidi pii ta. **16** ki cindi laa yoginu o den kpaani wan baa tieni maama ki janbo ki teni ba. **17** li dacincinli yaa paano n ki pia dabinli daali jesu noadikaaba den maadi ki yedi abua tin gedi le ki ban ḥanbi a po Paki jiema. **18** o den guani yedi ba gedi mani udogu nni o ne deni ki yedi o, canba yedi daa n yoginu nagini n bua n bua ki di Paki jiema yeni n noadikaaba ayaa deni. **19** bi noadikaaba den tieni jesu n den yedi ba yaala ki ḥanbi Paki jiema. **20** ku dajuagu n cua o den kali usajekaanu kani yeni o noadikaaba. **21** ban den di yaa yoginu o den yedi ba imoamoani n waani yi siiga niyendo baa janbi nni **22** li den biidi bi pala ki yagi bi yama, ke bi siiga yua kuli den cindi ki bualo canba li tie mini yo? **23** o den goa ki ḥymiani ba yua n taani ki tuuni o nu ku saatiagu nni wani n baa janbi nni. **24** onisaalo biga caa nani lan dianii idiani o po maama yeni, ama fala baa ye yeni yua n baa janbi o nisaalo bi li den baa ḥanbi ki cie lan daano po bi yaa den mali o. **25** judasa yua n den baa janbo den yedi o, li tie mini yo jesu den goa ḥymiano ayedi aba la. **26** ban den di yaa yoginu jesu den ta paano ki jaandi ki jendi ki tenba o noadikaaba ki yedi ga mani ki ḥymiani li ne n tie n gbanandi. **27** o go den ta ki tadi ḥokaaga ki jaandi ki mia utienu ḥanbili li po ki teni ba ki yedi yi kuli n ḥo mani. **28** kelima li ne n tie n soama yaa ma n wuli ti tuonbiidi sugili po. **29** n kan go ḥo bu duven tibu bonluonkaala daama hali min go baa ti taani yeni ki ḥoma bon panma n Ba diema nni. **30** ban den yindi utienu yani bi den ḥanbi ki gedi olife tiidi juali po. **31** lani jesu den yedi ba ku dajuagu nne n baa tua yi po li tingbali bonla nani lan dianii maama **32** n baa pua ki kpa o yankpaalo u pekulu mon n yadi ama n yaa ti fii bi bi kpienba siiga n baa ga yi liiga ki gedi Galile po. **33** Pieli den ta mi maama ki yedi o, ba bi kuli yaa sani ki ḥaa ja mini wani kan sani ki ḥaa ja. **34** jesu den goa ki ḥymiano n yedi a, i moamoani ba dinla ḥiagu hali ku kotongu daa mua a baa nia nni taalima ta. **35** Pieli den guano ba li yaa tie min taani ki kpe yena nkan nia ke mii bana yaa noadikaaba n sieni moko den yedi yeni. **36** lanyoginu jesu den gedi wan leni o noadikaaba yaa kaanu n yi Jetisamane o den yediba kali man ne ke min suagi liiga ki ban jaandi. **37** o den ta Pieli yeni Sebede bijaliediba o den cindi ki la ti yanyagiciandi yeni li paboanli o niin nni. **38** lani o den yediba li paboanli cuo nni hali ke naami nani n baa kpe yeni sedi man ne ki yaa jaandi yeni nni ki da guani. **39** o den foagidi yeni ba waamu ki den ba ki labini o nunga po, ki maadi n Ba li

yaa baa tuo ḥan foagidi ki tadi ḥokaaga ne n kani ama lana da tua mini ka n bua maama ama fine n bua maama. **40** o den guani bi noadikaaba kani ki sua ke mi guama gulib a o den yedi Pieli yii fidi ki guudi nni ba yoginu waamu? **41** yaa guu mani ki jaandi ke yin da ti kua mi tulinma nni li yan tiali bua ama ti gbanandi nan tadi **42** O go den foagidi yeni ba mi ta liema po ki jaandi ki yedi nBa li yaa tie keli kan tuo ḥan foagidi laa tadi ḥokaaga ke se min ḥo a yan buama n tieni **43** ogo den guani bi kani ki sua ke bi goa kelima mi guama den gbadib a. **44** lani go den ḥanbi ki kani ki foagidi ki ban jaandi mi ta taama ki togidi o ma kpiamaa. **45** jesu den guani ojoadikaaba kani ki sua ki bi baa goa ke o yedi ba yi baa goa ki fuo yo? diidi uyoginu pundi ke bi baa janbi o nisaalo biga ki teno ti tuonbiidi danba nuu nni. **46** fii mani tin fuadi mani ne yua n baa janbi nni nagini. **47** wan den maadi ba yaa yoginu bi piiga niliediba siiga nyua judasa den cua ki yegi yeni yaa niba n yabi, utienu sala yidi kaaba yeni a nikpela n den soani yaaba den taani ki pundi yeno ki kubi igbiani yeni mu jugimu. **48** wani yua n den baa janbi jesu den tuodi ki waan ba yaa banma n tieni ki yedi ba yua ke n baa bibo wani yeni yin cuo o mani. **49** lan yoginu o den cua jesu kani ki yedi n fuonda canba yeni o den bibi o, **50** jesu den guani ki piano n danli tieni ḥan cua ki bua ki tieni yaala ton toni, lan wani bi den bibi ki cuo jesu nu ki cuo o. **51** diidi yaa niba n den yegi yeni jesu siiga nni niyendo den tandi o nugu ki noadi o juga ki pedi ki jia salayidika ciampo naacemo tubili **52** lani jsu den guani ki yedi o guani ki ḥuuni ajuga ki kaanu kelima yua n baa koani yeni mu jugimu baa bodi yeni mujugimu. **53** naani a ki bani ke n baa fidi ki mia n Ba wan soani n po piiga n toa caga lie. **54** ama li yaa tieni yeni idiani baa kua lede nani lan yedi maama idiani nni ke li tie ti ladi li kuli n tieni. **55** jesu den maadi yeni li niba yi cua n kaniki kubi igbiani yeni mujugimu nani yi kpaani o naa yigo yeni n den ye daali kuli utienu diegu nni ki bangi yii den cuo nni. **56** lanbonla kuli ne tieni ke lan kuani utienu nisoaginkaaba n den dianii yaala ntieni lani bi noadikaaba kuli den ḥa o ki sani. **57** yaaba n den cuo jesu yeni den gedi no salayidikaciomo deni naan kani ke utienu maama gban banda yeni anikpela den taani. **58** pieli den joa hali puoli po ki ban kua salayikaciomo lojagu nni o den pundi ki kali yeni bi guudi kaaba ki baa le lan baa cuoni maama. **59** sala yidi kacianba yeni anikpela den kpaani ban baa pua jesu po yaa faama ki ba ki kpa o **60** baa den la ban baa fidi ki tabo yeni yaala ba ke yaaba n den tiendi o po mi siedi faama den ye li kani ki yabi li den baa siedi n ba lie ki bi cua **61** ki yedi o naa joa den yedi n baa fidi ki mudi utienu diegu ki guani ki maagu dana ta. **62** salayidikaciomo den fii ki yedi o, a kan guani maama baa? yaa niba yene tiendi a po be siedi nyeni. **63** jesu den ḥymiani salayidi kaciamo yeni den fii ki yedi o, n yedi a, yan waani ti hali utienu yua n fo poa yaa tie kilisiti utienu bijua. **64** jesu den guani ki ḥymiano fini a ba yedi la ama n yedi a, ke a baa le ke o nisaalo biga ka utienu jieni ki ḥanbi ki kpendi a tawala nni tanpolo po. **65** lan wani salayidikaciomba yudaano den cuo ki padib a tiadi ki yedi ti go bua siedin ba ki tieni be? yi gbadib ke

o sugidi utieno po. **66** yi jagi be bi den guani ki yedi o li pundi wan kpe. **67** bi den sii ti ñinsandi o nunga nni ki pabino yeni bi nugi. **68** ki maado ki tua soagini ti po utieno n yedi yaala a yaa tie kilisiti waani yua n pua ja. **69** pieli den caa niini ku lojagu nni yaa pua n den tuuni li kani den cua ki yedi o, a moko den taa ki ye yeni jesu Galile. **70** ama o den nia biniba kuli nintuali ki yedi mii bani ñyan bua ki yedi yaala. **71** o den tagi ki ca bubuli ñoabu po ki baa ña puo toa yua n go tuuni li kani den laa o, ki yedi yaaba n ye li kani ojoa ne moko den taa ki ye yeni jesu Nasaleti yua. **72** o go den nia ki polini ki tua mii bani laa joa. **73** lan yen waamu yaaba n den ye li kani den nagini ki yedi pieli moamoane a moko li tie bi siiga nni yua yo kelima a maama doagidi ki waana. **74** lanwani o den cindi ki polini ki solini o yuli ki yedi mii bani laa joa lan yoginu ku kotongu den buudi. **75** pieli den goa ki tiadi jesu n den yedi o, yaala hali ku kotongu daaaa mua a baa nia nni taalima ta lani o den ca ki buudi yeni paboanli.

27 U suaapanpang ke sala yidikaaba cianba yeni u dogu nni nikpela juogi ke bi baa teni ban kpa Yesu. **2** Bi bo lol'o ki gedi yen'o ki pan ten'o Pilati yua bo tie dogu daano i. **3** Juda yua bo janbi Yesu n bo la ke b jia wani Yesu buudi ki kadi ke b baa kpa'o. O bo mua ke o yaa bi janbi 'o. Ke o taa a kujapiena piitaa yeni ki gedi ban ymiani sala yidikaaba yudanba yeni bi nikpela. **4** Ki yedi n tieni t tuonbiadi ki kuadi yua naa pia tagili ba kuli. Bi bo guani ki yed'o larri ma naa yua ti li rjua fine **5** O bo luni iligi yeni u Tienu diegu nni ki ñani ki gedi ban sadi o bá. **6** sala yidikaayaudaano n bo gandi gandi li ligi yeni ki yedi. Laa ñani ke laa ligi n kua u Tienu ñammani kpagu nni. **7** Bar bo juogi b bo taa laa ligi ki daa o tanmaalo kpagu ke la ya tie b canbáa. **8** Lani ya po bi bo yini li kuanu m sowlukakaama kuanu hali yeni dine. **9** Lanwani o saawalipualo Jeremi n bo maadi ya maama n bo tieni. B bi gaa kujala piitaa Isaraheli yaaba n dini u daagu maama n yeni o po. **10** Ki daa o tanmaalo kuanu nani o diedo n bo maadi maama yeni. **11** Yesu bo sedi t buudidaano nintuali nni ke o bual'o: a tie jufi-nba bado bii? Ke Yesu guani ki yed'o: fini n yedi yeni. **12** Ama sala yidikaayaudaano yeni a nikpela bo jaligi Yesu. O naa bo yedi bonli ba. **13** Lani yogunu Pilati bo yed'o: yaa gbia ban jalig'a yaala aa? **14** Jesu naa bo ymiani baa bonli ba. Li yaa po t buudi daano yama bo yaadi. **15** O dogudaano bo maani ka wan luodi yonmyendo yua ke bi niba bua'o i jufi -nba jaama. **16** Lan yogunu o yonbo bo ye ke b yi'o Balabasi. **17** U niwuligu bo taani ke Pilati buali ba: i bua min faabi i po ñjmaa i? Balabasi bii Yesu ban yi yua Kirisi. **18** kelima n bo bani ke bi cuo Yesu li nunponbiadili po i li bujiali kani. **19** Wan daa bo kaa o bujiali kani o bo ke o denpua yini ki maadi'o. Daa kua o naa niteginkaa maama nni kelima ya ñiagu n pundi ne n la fala boncianli t dangidi nni kelima o ya po. **20** Sala yidikaayaudaano yeni a nikpela bo tundi bi niba ke ban cedi ban kpa Yesu ki lodi Barnabas. **21** O buujialo bo buali ba: min lodi ñjmaa i po? Ke bi bo yigini Barnabas. **22** Pilati bo guani ki buali ba? Tin tieni be Jesu yua ke yi'o Kirisi? Bi bo yedi kpa'o. **23** Pilati bo yedi: O tieni baa biadima? Bi go bo tandi ke li paa cie ban jõn'o li

daapõnpõnli po **24** Pilati bo bandi ke o ji kan fidi tieni bonli baa kuli ke u fuugu go pugini ke o taa m ñinma ki nidi bi niba kuli nintuali nni ki yedi: Mii pia tagili ba kuli o naa niteginkaa soma wulima nni. li li yinba i. **25** U niwuligu kuli bo guani ki yed'o: o soma n guani baa tinba yeni t bila po **26** Pilati bo lodi b po Barnabas i ki cedi ke b pua yesu a gбана. ki temi o muu ke ban pan jõn'o li daapõnpõnli po. **27** Wani o buujialo mintela bo kuani Yesu t buujiali deili nni ki taani bi cagili kuli ki kaa ki lind'o. **28** b B bo landi o tiadi ki bobin'o u kpaimongu **29** B bo piano o badi fegiliga yeni i kunkoni ki yilin'o ki mubini o jieni li kankagili. Ki ji ki gbaandi o nintuali nni ki tua: t fuond'a fini Jufi-nba bado. **30** Ke bi ji siini o po t ñinsandi ki yi taa li kankagili ki pua o yuli. **31** Ban bo ñuañuadi'o ki gbeni bi bo bobidi o kpaliha ki guani lani'o o yaa tiadi ki gediki jõn'o li daapõnpõnli po. **32** Ban bo caa bi bo tuogi Silena dogu nni yua ke b yi'o Simoni ke b tien'i u paalu ke o bugi Yesu daapõnpõnli. **33** Bi bo pundi ban yi yaa kaanu Gõligota lani tie t yukuodi kaanu. **34** Ke bi ten'o u daamongu yeni yaa ñögou to ke wan ñu. Ama wan bo leni waa bo ñuni. **35** Ban bo kpa'o bi bo taa o tiayiekaadi ki tõni tiatia bõbogidi. **36** Lani ki ji kaa guu. **37** Bi bo diani ban bo kpa'o yaali ya yuli ki maadi: O ne n tie Jufi-nba Bado. **38** Bi bo kpaa nibiada lie ki taani yen'o. O yendo u jieni po o to o ganu. **39** A sancenda bo sugid'o ki fegini a yula ki tua: **40** fini yua baa mudi u Tienu diegu ki guani maa dana taa, gaa a yuli naanla. A ya tie u Tienu bijua ñan jiidi li daapõnpõnli po. **41** Sala yidikaayaudaano yeni li bali maama banda mo bo ñuad'o ki tua: **42** o bo gaa nitoba ki nan ji kan fidi gaa o yuli. O yaa tie Isaraheli buolu yaaba bado mõnmõni wan jiidi li daapõnpõnli po mola ne lanwani t baa tuo ki daan'o. **43** Odugi u Tienu po i u Tienu yaa bua o mõnmõni wan nan gaa'o mola kelima o bo yedi: «ntie u Tienu bijua yo.» **44** Ban bo taani kpaa'ba yeni ya nubiada mo bo sugid'o. **45** ki cili u yensiicocoli li biigili bo tieni ki tinga nni kuli yaa caa u hali u yenujougu. **46** Li yenlibidili po Yesu bo yigini ki tiani ki maadi: Eli lamasabataani: Lan tie n Tienu n Tienu ba yaa po ke a yaa nni. **47** Ya niba n bo ye li kani bi tianba bo gbadi ki yedi: o yi o saawalipualo Eli i. **48** Tontoni b siiga yeni n sani pan taa u ciesuogu ki pagini m ñinigmiga nni ki fini li kankagili po ki yugidi ki ten'o ke wan ñu. **49** O lieba bo tua cedi mani t diidi Eli ya baa cua ki ga'o. **50** Yesu go bo tiani ke paa ki cabi o naano ki kpe. **51** Lanyogunu u Tienu diegu nni kpaldogikaabu bo padi siiga nni ki cili tanpoli ki ban jiini hali tinga nni ki bogidi kaani lie. Ki tinga bo digibi ke a tana yagidi **52** A kakula bo yaadi u Tienu nigagidinjanra yaaba bo kpe siiga boncianli bo fii bi tinkpiba siiga nni **53** Bi bo ñani a kakuli nni Yesu fiima bi tinkpiba siiga nni puoli. bi bo kua u dogagidiko nni ke bi niba boncianli laa ba. **54** Miteeli -nba canbáa yeni miteeli nba yaaba bo guu la ke i tinga niginigi yeni yaa bona tieni kuli. ke ti jiwaandi cuo ba ke bi maadi. «li ko baa tie mõni ke o ne tie u Tienu bijua. **55** Bi puobi yaaba bo ñjodi Jesu Galile ki pan baa guud'o bo se fagima ki nua **56** Lani tie Maali Magdala Maali jaka yeni Josefi naá yeni Zebede bila naá. **57** U yenujougu ke ja ba tie Aimate yua ke b yi 'o Josefi o

mo bo tie Yesu ñjodikaa i ke o mo cua. **58** Ki nagini Palati kani ki mia ke wan taa Yesu gbannandi. Ke Pilati cabi ke bi taa Yesu gbannandi ki ten'o. **59** Ke Josefi taa Yesu gbannandi ki pøbini li cincenpienli nni yaala ñjani nni **60** Ki duan'o li kakupanli nni wan bo cedi ke gbiidi yaala u tantiagu po. **61** Magidala yua Maliyam yeni Maliyam tua bo ye li kani ki kaa ki tiegi li kuli. **62** Lan bo fii ki fa bi bo bobini saaba daali ki gbeni yo. ke sala yidkaaba ciamo yeni falisiani -nba gedi ki la o dogudaano Pilati **63** ki maadi'o. T bua tiad'a ke ki sua o daa fo o bo maadi ke dana taa daali n baa fii bi tinkpiaba siiga nni **64** Lani yaa po ñjan cedi ban yaa guu li kakuli hali dana taa daali ke o ñjodikaaba n daa cua ki su 'o. ki yedi bi niba ke o fii bi tinkpiba siiga nni laa bøndiyuami ji baa cie li bo kpiali. **65** Pilati bo yedi ba: I minteeli -nba ye taa bi mani ban gedi guudi nani yi baa maama. **66** Ke bi gedi ki bobini ban bo guudi li kakuli maama; ki ñjanbi biini li kakuli ki pøli ki tieni m banma ki sieni soje-nba ke ban yaa guu.

28 Saba jaanma í pendì, li Laadi daacincinli sihaapanpangu, ke Magdala dogu Maari yeni Maari tiano gedi ki bua gondi li kakuli. **2** Bi sua ke ki tinga migi boncianla, kelima O Diedo maliki ñjani tanpoli, ki jiidi, ki bigdi ku tanpabgu yu bi luoni li kakuli yeni, ki kali kupo. **3** O den tuudi nani i taañigdi yeni, ke o tialakaadi pieni ki cie ti kunkundi. **4** Ti jawaanciandi í kua li kakuli guudkaaba ban baa, ki pabi, ki tua nani kpiema yeni. **5** Ama maleki í ga mi maama ki maadi bi puoba: "Yinba wani í da jie; kelima n bani ke i lingi Jesu ban kpaa yua li daapõponlì po yeni. **6** O ji ki ye ne; o yiedi o, nani wan den tuodi ki maadi maama. Cua mani ki diidi wan den dua naani." **7** Gedi mani tonma ki maadi o ñjodkaaba ke o yiedi bi tinkpiba siiga. Maadi mani ba ke o liidi yi, ki gedi Galile; Lanpo i ke i baan la o. N maadi yi lani n yeni. **8** Bi puoba í ña li kakuli kani yeni ti jawaandi, ama ke bi pala nan mani boncianla, ki gedi tonma ki ban waani o ñjodkaaba o laabaaljamo. **9** Jesu í tuogi ba u sanu nni, ki maadi: "N fuondi yi." Ban nagni ki gbaani o nintuali, ki cuo o taana. **10** Lanwani i, Jesu í maadi ba: "Da jie mani; gedi mani ki maadi naataani, ke ban gedi Galile, ke lankani ke bi ba la nni." **11** Ban den paa u sanu ki caa, li kakuli guudkaaba bi tianba den kua u dogu nni, ki dugnì salga yidkaacianba yaali n tieni kuli. **12** Ban taani ki kali yeni u dogu nni nikpelba ki juogì ki bibni bi guudkaaba i ligi boncianla, **13** Ki maadi ba: Maadi mani: "O ñjodkaaba den cua ku ñiagu nni ki ludi ti ke ti góa, ke bi suni ki ñjani o gbannandi. **14** Li ya tie ke Gufeneeli gbadì, ti ba maadi ki sòngi o pali, ki maadi ki fie yi. **15** Bi guudkaaba í ga i ligi, ki tieni nani ban maadi ba maama, Lani ya maama n ji yadi Jufinba siiga hali yeni molane. **16** Li piiga n ñjodkaayendo í gedi Galile, Jesu í bi waani ba ya juali po yeni. **17** Ban la o, ban baa ki gbaani o nintuali. Ama tianba den ye yeni tama. **18** Jesu í nagni ki maadi ba ne: "bi teni nni Tanpoli yeni ki tinga po paalu kuli. **19** Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, Báa yeni Bijua yeni U Tieno Forjanma yeli po, ban tua n ñjodkaaba. **20** Yin tundi ba ban cølni min waani yi yaali kuli. Lani n

yeni, n ye yeni yi daali kuli hali ñanduna juodma. (aiõn g165)

Marka

1 U tienu bijua Jesu kirisi laabaaljanmo cilma **2** Nani lan diani nandi osawalipualo Isahi tili nni. Ya nua min s̄oni ya tondo a kani. **3** O tie ya nnilo kpaandi li fuali nni ki maadi ke; ḷanbi mani t yonmdaanoo sani ke lan tua sansiedu. **4** San bo cua ki wuli bi niba m ñima li fuali nni ki wang'i'ba ke ban lebidi bi pala ki ḷaa t tuonbiadi. Ke o Tieu n tieni b po sugili bi po. **5** Jude dogu nni yaaaba yeni Jelisalemi yaaaba kuli bo cuoni Jan kani. B bo tuo ki waani bi tuonbiadi ke Jan wuli'ba Jude kpenu nni. **6** Jan bo laa li liadili ke b lugy yenyi u yuoyuogu kobidi ki loli li gbanli o ciaga nni. T ñankpandi yenyi t siidi n bo tie o jiema. **7** Jan bo waan'ba ki yedi: o tiano go ḷua n puoli ki pia u paalu boncianli ki cie n i. Mini k pundi yua ba gbaani ki gbindi o taacaagbani **8** Mini wani wuli yenyi m ñima ama wani baa wul' i yenyi fuoajanma i. **9** Lani ya daali ke Jesu bo ñani Gaalile dogu nni Naasaleti nni ki cua Jan kani ki go wul'o Jude kpenu i **10** Jesu n bo ñani mi ñinma nni yaa yogu o bo la ke tanpoli luodi ke fuoajanma ñani ki naani ki lanjiepienga yenyi ke baa jagini o po **11** Li yogu o nialu bo ñani tanpoli po ki maadi: O ne tie n bijua n pia li pakonli o po boncianla. N taa n buama kuli ki teni ḷa. **12** Ama fuoajanma bo tudi'o ki gedi yen'o hali i tinkuonga nni. **13** O bo tieni danapiina ke Sitaami bigin'o, o bo ye yenyi t muayandi ke maleki-ba ke u Tieu maleki -nba caan'o. **14** Ama ya yogu ke b bo cuo Jan batisti Jesu bo cua Gaalile ki wang'i u Tieu laabaajammo. **15** O bo maadi «u yogu kuli pundi n yenyi u Tieu diema mo nagi. Lebidi mani i yama ki tuo u Tieu laabaajammo. **16** Jesu bo baa Gaalile ñiinciamma kani o bo la Siimo yenyi o waaalo Andele. B bo lu bi janbuandi m ñinma nni ki kpaani i jami kelimaa b kuli bo tie jankpaanla i. **17** Jesu bo yedi'ba: «cua mani ki ḷodi nni n baa cedi yi ya co bi niba i» **18** Li yogu li yogu b bo ḷaa b janbuandi ki ḷodi. **19** Jesu n bo cuoni ki juandi waamu o bo la Zebede bila Saaki yenyi o waalo San o ñinbiagu nni ki ḷanbidi bi janbuandi **20** Jesus bo yiin'ba ke bi siedi ḷaa b báa Zebede u ñinbiagu nni yenyi b tuonsontiadi kuli ki ḷua Yesu. **21** Jesu yenyi o ḷodikaaba bo pundi Kafarnawomi dogu nni saaba daali ki li jaandieli nni ki bangindi yaaba n ye lienn u Tieu ñomaama **22** O bangima bo yaalid'i'bi, kelimaa o bo bangi yenyi yikodi waa bo bangi 'ba nani li bali maama gbanbanda yenyi kaa **23** Ke li sua ja ba ye li kani ke i cicili biadi ḷua'o ke o yigini ki maadi: **24** Nasaleti Yesutinba yenyi fini be yaa po i? A cua ke ḷan biani 'ti yoo oo? N bani ḷan tie yua. A tie u Tieu niñanmo i. **25** ke Yesu gaa t naajadi ke maadi: «suoni mani lan kani ki ña o nini» **26** li yogunu o ja yenyi bo jiidi ki baa ke t tagi biidi yenyi bua ña ki yigini ki kpandi o nialu. **27** Li bo yaa lidi ya niba bo ye li kani. Ke bi bualu bi lieba ne mo tie be yo oo? I tundi paani ke o tundi yenyi yikodi i. O cedi ke a pola m̄ono colni o maama **28** Lan yognu m̄ono ke Yesu yeli doni Gaalile dogu nni. **29** Ban ñani jufi -nba tantaandieli nni ya yogu ke Yesu yen Saaki yenyi San gedi Siimo nba deni. Ke li sua ke Simo cuado dua yenyi u gbanantongu. **30** Li yogu m̄ono ke b maadi wani Yesu li gbanmnabiedi

maama **31** Ke Yesu bo cua ki cuo o nugu ki fiini ki sien'o ke ogebannandi songike o fii ki candi'ba. **32** li yenjuogu bi niba bo taa a yiamma kuli yenyi yaaaba ke a pola ḷua'b'i ki gedi yen'ba Yesu kani **33** ke u dogu nni niba kuli taa ki ye u diñobu kani **34** Ke Yesu paagi yaaaba kuli bo yia, ki go beli ki yaanti i cicilibiadi. O bo ki cabi i cicilibiadi ke ban maadi m̄ono ki dugirin b bo barii wan tie yua. **35** Yesu yagidi ki fii ki gedi naani ke oba ki ye ki jaan i. **36** Ke Siimo yenyi o lieba ḷua ki kpaa'o. **37** ki la'o ki maad'o ke bi niba kuli kpaan'o. **38** ke o maad'b'a ya cuoni mani tin gedi u kaantianu. I dingbanbinmu nni ke min pan muandi lan po mo, ki dugini lan po n cedi ke n baa **39** Lani ke Yesu togini Gaalile digbana kuli nni ki maadi u Tieu laabaajammo jufi -nba tantaan diena nni. **40** o gbaado bo cua ki gbaani ki mia ki yedi: A ya bua a ba fidi ki paagi n i. **41** m ñinñinma bo cuo Yesu ke tandi o nuugu ki sii'o ki yedi: n bua a agbannu n ḷanbidi. **42** Ke li yogunu o gbaado bo siedi ki sua o gbanu kuli ḷanbidi. **43** Ke Yesu maadi ke wan tuodi ki siedi li kani ki kpaa'o **44** ki maadi: cuo a ḷnobu ki daa cedi oba n gbadu. Ama ḷan gedi ki pan waani sala yidikaaba. Ki tien'ba m ḷanbima paalu nani moyisi n bo bili maama ke lan tua bi sieda.» **45** ama oja yenyi n ñani ya yogu ke o kpaandi li maama kaan kuli. Lan po n bo cedi ke Yesu ji bo kam fidi kua u dogu nni ya yogu ke bi niba bo la'o. O bo yi ye u dogu kuni naan kan ki ñiana k ye.

2 Yesu bo tieni nani dana lie yenyi ki guani Kaparnawomi dogu nni ke bi niba gbadu ke o ye deni. **2** ke bi tigidi ki gbie deni ke finfanm ji t ye baa o diñobu kani. Ke yesu tundi 'ba u Tieu maama. **3** Bi niba bo tugi o yiamo hali ke o Taana kuli kpe. ke bi cua yen'ba Yesu kani **4** Bi niba bo yia i ke b kan fidi pundi yenyi o yiamo Yesu kani Ama bi bo doni Yesu n ya dieli yuli po i ki cibi ki londi ki jiñ'o Yesu kan ke dua li ganli po. **5** Yesu n bo la ke bi pia li dandanli yenyi ke o bo yedi yua ya gbanu kpe yenyi yenyi ke: «n bijua a báà a tuonbiadi sugili» **6** Ama li bali gbabanda dianba bo kaa li kani ki maadi bi pala nni ki tua: « **7** Li tieni ledi ke o ne wan maadi nanda i? O sugidi u Tieu i ñymaa ba fidi ki di o nisaalo tuonbiidi sugili li yaa tie u Tieu baba ya kaa. **8** Li yogunu m̄ono Yesu bo bandi b pala nni n maadi yaala. O bo yedi'ba be yaa po i ke i maali i pala nni n yenyi? **9** Lan bona lie nni n diidi ya maama paa i? a báà a tuonbiadi sugili fii taa a kakalugu ki ya cuoni. **10** Bandi mani ke o nilo bijua pia yiko ki tinga ne po ki baa fidi puni bi niba bi tuonbiadi sugili. O bo yedi o yiamo. **11** Fii ki taa a donduanu bonla k ya kuni. **12** Li yogunu o ja yenyi bo fii ki taa o kakalugu ki pan caa. Ke bi niba kuli ji nua'o. Li bo lidi bi niba kuli ke bi ji yigini ki pagi u Tieu ki tua: tin daa kpeli ki la ya bonla ne buolu. **13** Yesu bo guani ñani ki gedi m ñiinciamma kunu ke u niwuulugu cua o kani ke tundi'ba. **14** Jesu bo cuoni o bo la Alife bijua Levi. O bo kaa lonpo diegu kani ke o maadi'o «ya ḷua'n» ke o bo fii ki ḷodi Yesu. **15** Li ya puoli po Yesu bo kaa Levi deni ki baa je yenyi t tuonbiadi danba yenyi lonpo gaala yenyi o ḷodikaaba. Li kani bi niba bo ḷodo ki yabidi **16** U Tieu tili banda yaaba bo tie gbanbanda n bo la ke Yesu yenyi yenyi a lonpogaala yenyi t tuonbiadi danba yenyi. Ke bi maadi

o njodikaaba: laabaal ke o dini yeni a lonpogaala yeni t tuonbiadi danba. **17** Yesu bo gbadu ki maadi'ba: yaaba n pia laafia naa bua dogda se yaaba yia. Mii cua bua ya yi bi ninjanba kaa, n cua bua ya yi t tuonbiadi danba i. **18** Jan njodikaaba yeni falisiani -nba bo loli u ñobu i. Bi niba bo cua Yesu kani, ki yedi'o: Be tieni ke Jan njodikaaba yeni Falisiani -nba njodikaaba loli u ñobu i? Be tieni ke fini yeni a njodikaaba naa loli? **19** Yesu bo buali 'ba: yua ke bi yiin'o li puokuanli jaanma ba fidi ya kaa konma ya yognu ke o puocaano calo ye b kani i? hali bani baa ye yeni yo lan waagi maama kuli b kan loli ñobu. **20** Ama adana cuoni ke bi ba ñani o puocaano Calo. Lan dana nni ke b baa loligi u ñobu. **21** Nilo baa kan taa li cabipanli ki ñjali ki tugini yeni li liadikpeli. A ya tieni n yeni li cabipanli ba dadi ki padi a cabikpeli, a cabipaana n ma tolitolu ki findi. **22** Nilo ba mo ka taa m daakaama ki tieni ñinbobikpeli mni kelima o ya tieni n yeni m daakaama baa mo ki pudi li ñinbobili, m daama yaa n ye li ñinbobili n go biidi. Ama a ya tieni m daama li ñinbobipanli nni. **23** Li bo tie saaba daali ke Jesu yeni o njodikaaba pendi u kuanu nni ki dogi i difiandi. **24** Falisiani -nba bo yedi: «Diidi mani be tieni ke b tiendi yaala n kua m fuodima daali.» **25** Yesu bo guani ki yedi'ba: «Yii kpeli cogi Davidi n tieni yaala wan bo luo m jiema aa? ke m koma cuo'o wani yeni ya niba bo ye kuli. **26** Li nan bo tieni ledi ke Davidi bo kua u Tienu diegu nni. ki taa sala ke wani yeni o njodikaaba ñjmani. Ama ke li nan bo cabi ke u Tienu sala yidikaa baba i n ñjmani li paanu. **27** Yesu bo yedi 'ba: «saaba ye bi niba po i; bi niba kaa ye saaba po. **28** Lani po n cedi ke saaba monø ye o nisaalo bijua nuugu nni.

3 Yesu bo guani kua jufi -nba tantandieli nni. O ja bo ke o nuugu kpe. **2** Yaaba bo ye li kani bo kpaag'o ki ba diidi Yesu ya baa paagi'o m fuodima daali. Ke ban jalig'o. **3** Yesu bo yedi o ja yua ya nuugu bo kpe yeni: «fii gi sedi t siiga nnni». **4** Lani ke Yesu yedi u niwuligu: «ki tuo tin tieni li bonjanla bii u bonbiigu bi niba fuodima daali gi gaa o miali bii ki njaa wan bode» ama b bo ñjmini suooo. **5** Yesu bo nuali'ba yeni li pabiili kelima b bo fiini b pala ke li juagi. Lani ke Yesu yedi o ja yeni «tandi a nuugu» ke o tandi o nuugu ke Yesu paag'o.» **6** Li yogunu mono faalisiani -nba taani kali ki ji juogidi ban baa tieni maama ki cuo Yesu ki kpa'o. **7** Li po ke Jesu yeni o njodikaaba gedi m ñinciama kunu. U niwuligu boncianla bo ñjani Galile ye Jude ki njua 'o. **8** Jelusalemi dogu, Idume bii juudenai yaa kandima yeni ya diema kpia Tiir yeni sidon. Li niwulugu bo cuoni Yesi kani kelimaa bi bo bani wan suani yaali. **9** O yedi o njodikaaba ke ban kpaani u ñinbiagu ke wan kua, kelima u niwuligu baa mad'o **10** Wan bo paagi bi niba boncianli yeni, yaaba bo ye li kani kuli ki yia ji bo tudi bi lieba ki gba ban si'o. **11** T tagibiidi danba ya la'o ya yogunu kuli bi yio gbaani o nituali nni ki ya tandi: «ki tua a tie u Tienu bijua» **12** Ama o bo yi yie ki maadi ke ban daa cedi ban bandi wan tie yua. **13** Yesu bo doni li juali po ki yini wan bua yaaba ke bi cua o kani. **14** O bo lugidi piiga n nibilie ki yin'b'a b tondiba. Ke bani n baa fidi ki ya ye yen'o, ke wan suan'b'a ke ban ya caa ki wang'i u Tienu ñomaama **15** O bo pun'b'a u paalu ke ban ya diali k ñangi

t tögbidi. **16** wan bo yini niba piiga n bonbilie yaaba yela nne simoni yua ke o bo pul'o Piali. **17** Saaki yen o yualo San Zebede bijaba. yaaba ke Yesu bo pul'b'a. Boaner li niima n tie yua maadi nani i tatandi yeni. **18** Yeni Andre, Filipa, Bartelemini, Matio, Toma, Jak Alifebijua, Tadide Simo Zeloti. **19** Yeni Juda ISkariyoti yua bo t kuad'o. **20** Lan pugiri waamu Jesu yeni o njodikaaba bo kuni denpo. Ke o niwulugu go taani ban ye naani yeni ki yabi ke wani yeni o njodikaaba t ki baa yaama ki baa je. **21** K jesu niba bo gbia ke b maadi ke ban taa'o kelima b bo tua ke o yanma nni n biidi.» **22** UTienu maama gbanbanda bo ñani Jerusalemi ki cua. b bo yedi «Belisebul yua tie o pola bado ke o kubi o ya paalu i ki bieli o pola» **23** Yesu bo yini'ba o kani kaalindima ki pua'bi m kpanjama: «Sitaani tieni ledi k guani beli sitaani i? **24** Ya dogu nni ke bi niba go ki ñoni yeni bi lieba laa dogu kan fidi ya se ke li ñjani. **25** Ya diegu nni ke bi niba go ki ñoni b ñjimali nni li diegu kan fidi ya se ke li ñjani. **26** Li tie ke sitaani ya guani koni yeni o bá li waani ke o paqalu bogidi n yeni, o kan fidi ye se o juodi n yeni. **27** Ama nilo ba kuli kan fidi kua o gbanmandoano deni ki fidi fie o piama. **28** Yesu bo yedi n baa maad'i i mõnmõni bi niba n tieni ya tuonbiidi bbi baa sugili b tuonbiadi po, yeni ban sugi u Tienu ya sugidi. **29** Ama yua sugi u Tienu fuoñanba wani kan baa sugili hali a bada. Ama lan daano kan fidi ya ye hali o hjuodima ki kan tieni tuonbiidi. (aiõn g165, aiõnos g166) **30** Yesu bo maadi li kuli ne agbanbanda kelimaa bi bo tua ke o pia o tõgu biigu. **31** O naá yeni o waamu bo cua ki se cancanli ki sõni o nilo ke wan yiin'o **32** Li sua ke o niwuligu kaa ki lind'o. Oja den yedi a naá yeni a waamu kaa cancanli ki kpaani ja **33** Yesu bo ñjiam' i ñjmaa tie n naá yeni n waamu. **34** Lani ke o bo 35idiyaadaa kaa ki lindo yeni kuli ki yedi: n naá yeni n ninjanba n yeni. **35** Yua pia li dandanli n po ki tiedi n yanbuama lan nilo n tie n nijua yeni n nisalo yeni naá.

4 Yesu go bo ye yen'ba m ñinciama kunu ki bangib'ba. Ya niwuligu yabi bo kaani kim lind'o. O bo kua ki kali u ñibiagu nni m ñinma po. Uniwlugu kuli bo se li gbangbarli po i. **2** O bo pua m kpanjama ki bangi'ba ya bona n yabi. Ki yed'b'a m bangima yogu. **3** cengi mani o kpaalo n bo ñani ki bua yaa buu. **4** Ya yogu ke o buu bonbintiana bo baa u sankunu i. ke o bonyugida bo cua ki dini. **5** bonbintiana mo bo baa a tancagida po naan kani ke tanyoma ki ye. Li bo gbaa pani kelima li kani tandi ki ji. **6** Ama u yienu n bo doni li bo kuodi kelimaa li bo ki pani ki jiini mõno. **7** Ya binbitiana mo bo baa t kunkondi ñaga yeni t kunkondi bo fii luoni ki laa fidi loni puu kuli. **8** Ya bonbitiana bo baa ki tinganga yeni bo pani ki kpeli ki loni, bonbitiana bo loni piina ki ya caa ke tiana mo loni piiluob, ke tiana ma loni kobiga. **9** Lani ke Yesu bo maadi: yua daani ki pia atuba ki baa gbadu wan gbadu.» **10** Jesu n bo ye o baba o njodikaaba piig n bonbilie yeni bo nagini o kani ki bual'o o kpanjama yeni niima nni **11** O Tienu n puni yin'b'a ke i bandi o diema mni tuonli, ama yaaba ji ye ne kuli li tie min ya puab'a m kpanjama i. **12** lan yeni b baa nua yeni bi nnuni ama bi kan la puu kuli bi baa gba yeni bi tuba i, yeni ba gbaa yala. Ama bi kan cengi puu

kuli. Lani n tie ban da lebidi ki guani u Tienu kanike wan tieni bi po sugili. **13** Yesu bo guani ki yedi'ba: i mo ki bani m kpanjama yeni bundimi yo oo? Li ya tie n yeni i baa tieni ledi ki fidi bandi ya kpanjama sieni? **14** O kpaalo n pagi ya bonbii tie u Tienu maama i. **15** Bi nitiaiba tie nani ya bonbii baa u sakunu yeni. Bi ya gbadu u Tienu maama ya yogu sitaarii yi cua ki li yogu ki fianni li maama kuli b pala nni. **16** Bi nitianba mo tie nani ya bonbii baa a tancagida n yeni bi ya gbadu u Tienu maama ya yogu bi tuo toma toma yeni lipamanli. **17** Ama baa pia jiimoni b pala nn i bi kan fidi juuni sedi u yebiadiu ya cua, bii bi niba ya wang'i'ba fala Yesu maama po toma toma se ban lebidi ki baa. **18** Bi nitianba mo tie nani ya bonbii n baa t konkondi nni bani mo tie yaaba n gbadu u Tienu maama i. **19** Ama n yema yanyandi yeni, naimanbuadi, yeni bonbuakaatiana li kuli yi taani ki di o Tienu maama yeni li ji kan fidi sôni tuonli. (**aïon g165**) **20** Ama tianba mo tie nani ya bonbii n baa ki tinjanga yeni, ban wani tie yaaba tuo u Tienu maama ki tuo ma ki luoni. bi nitianba loni bonbii yenli, piita taa, bitianba piiluoba luoba, b tianbi kobiga kobiga.» **21** Yesu bo guani yedi'ba: oba kan cuoni li fidilisanli ki cibini l bobli nni ki jogini li po. Bii ki gubini u gadogu nni. Bi yituani u tuntuankaanu i **22** Kelimaa li ba kuli k ye ki wuoni ke bi kan wuodi. Iba kuli ki ye ki duagi ke b kan dogidi. **24** O bo yedi'ba: yi cuo i ba yeni yi gbadu ya maama. Yi gaa Tienu maama ki sôni li tuonli maam, i paadi mo go baa t do n yeni ke li bonli go pugidi. **25** Lani ya po bi ba pugini yua daani wan ñyanbi daani ama yua k daani b baa ñani wan pia yali. **26** Yesu go bo yedi: «U Tienu diema tie nana oo kpaalo n yi buli i bonbii ki tinga yeni. **27** Wan guani yeni wan nua u yienu yeni u ñiagu kuli, ya yogu kuli li bonbulikaala baa pa ki kpeli hali ñyanma ke waa bani lan maama **28** Ki tinga n yi cedi i bonbii nm pa. Li cili a kinkaga i ki tuani ti fiandi ki juodi m bonbinma **29** i bonbii ya beni ya yogu b baa taa o guadgu kelima li yogu punti. **30** Yesu go bo yedi: t baa nangi u Tienu diema yeni be i. lilaa kpanjama ke ti bo yi pua ke m bundima ye i. **31** U Tienu diema tie nani ya kpintiigu ke b yi'u mutardi yeni bii li baa ñidi ki cie ñanduna bonbii kuli. **32** Ama b ya buli ya yogu li paa t kpeli ki cie u gogidigu tiidi kuli gi go to a bengbenga hali ke a bonyugida baadi tiendi b tedi li po. **33** O bo pua m kpanjama boncianli yaali naani yeni wan pua yaama. ki wang'i bi niba o laabaalijanmo nani bani nbaa fidi ki ji gbadu maama **34** O bo maadi yen'ba kaa pua kpanjama. Ama wani yeni o ñodikaaba yeni bo piadi ki ye b baba i. O yi bundi'ba li kuli. **35** Li daali yenjuogu Yesu bo yedi: tin puodi mani ne po ya boanjali. **36** Lani ke o ñodikaaba taa'o yeni ya ñiinbiagu nni ke bi bo ye. ke bi kuli gedii ki ñaa u niwulugu li kani. ke bi töbi mo ñua'o yeni bi ñiinbiadi **37** ke u faabiadigu ti fii fiindi a ñinguona ke u ñiinbiagu bua pan gbie. **38** Le sua ke Yesu dua u ñiinbiagu puoli po ki ki go. Ke b fiin'o ki yed': canbáa ñaa bani ke ti bua kpe yaa aa? **39** O bo fii ki yie u faagu po yeni li bali ki maadi: «cedi fuugu» ke u faagu yeni m ñinciamma kuli duani suoo. **40** Yesu bo guani yedi'ba: «be cedi ki jie n yeni? i ki dugi n po yaa aa» **41** T jijaandi bo kua'ba

boncianli. Ke bi ji maadi yeni bi lieba: O ne wani tie ñjmaa yo ke baa u faagu yeni m ñinciamma kuli tuodi o maama i.

5 B bo punti Galasenia diema yaaba kpenu jaali kani. **2** Yesu n bo fianni u ñiinbiagu nni ya yogu. o tagibiigu n bo ye ya ja nni nbo ñani a kakula po, ki tuog'o. **3** O ja yeni bo li ye a kakula nni oba kuli bo kan fidi lol'o baa yeni i kudi seseli. **4** bi bo kpeli ki kpa kpaa ki loli o taana yeni i kuduseseli. O bo yi fidi ciecie li kuli ki dadi yaadi t kudi nilo ba kuli bo ki fid'o. **5** ya yogu kuli, u yensiinu yeni u ñiagu o bo yi ye a kakula nni lini yaa kaa a juana po ki kuudi kaa suundi. ki jaagi wani o bá ya taana a tana ki duoli **6** Wan bo la Yesu hali fagima. o bo sani ki cua ki gbaani o nintualu nni. **7** ki kpaandi ki maadi: «be n ye mini yeni fini siiga nni, Jesu u Tienu yua ye tanpolu bijua? U Tienu yeli po mia sugili k daa wang'i'na fala. **8** O bo maadi yeni kelima o bo gbadu ke Yesu yedi: fini o tagibiigu ne ña o ja ne nni» **9** Yesu bo bual'o: «a yi ledi?» o bo ñjman'o n yi niwuligu kelima t yabi. **10** O bo mia yesu ke wan daa beli'ba ki ñani'ba u dogu yeni tinga nni. **11** Li bo sua ke i duoli ye li juali kani ki ñjmani ti muadi. **12** Bi bo mia Yesu ki maadi: A ya beli 'ti ñan nan cedi tin ñodi i duoli **13** Yesu bo cabi u sanu ke bani t tagibiidi yeni ñani o ja yen nni ki sani ki pan kua i duoli nni. ke li duoli kuli ñani li juali po ki sani sani ki pan mñinciam nni ki bia b kuli. b bo punti duoli tuda lie. **14** Yaaba bo kpaa li duoli yeni bo sani ki pan waani li laabaalo a longbana nni yeni li dogu bila kuli nni. Bi niba boncianli bo ñani ki gedi ki pan didi yaala tieni. **15** Bi bo punti Jesu kani ki la ya ja bo pia u tagibiigu yeni ke o kaa ki ñanbí lani ti tiandi ki kaa ke bonli ki pia'o ke t jijaandi cuo'ba. **16** Yaaba bo la u tagibiigu n bo ye yua nni; bi bo togidi yaaba cua li kani lan tieni maama ke t tagibiidi ñani oja yeni kani ki kua i duoli nni **17** lan ya po ke bi bo mia Yesu ke wan ña bi tinga nni. **18** Yesu nbo bua kua u ñiinbiagu ya yogu, t tagibiidi n bo ye yua yeni nni yeni bo mia ke wan cedi wan yegi yen'ba. **19** Ama Yesu bo ki tuo. Ama li yogu o bo yed': «Ya kuni a deni po a buolu po ki pan waanb'ba u Tienu n tieni a po yaala kuli, yeni wan tieni a po ya niinm n gbadima **20** O ja yeni bo gedi ki pan wang'i dekapola dogunni Yesu n tieni o po ya tuonjanma yeni ya ciila bonla n yabi maama ke o yaalidigu cuo'ba. **21** Jesu bo guani kua u ñiinbiagu ki guani puodi ki gedi ne po ya kpenupuoli jaali kani ya niwuligu n bo taani o kani bo yabi, ke o fii se m ñinciamma kumu. **22** ke juffi-nba tantaandieli nn canbáa yua ke b yi'o Sayirisi bo cua punti Yesu kani ya yogu ki la'o yeni, o bo gbaani o taana kani. **23** Ki miad'o sugili hali boncianla ki yed'o ke o bisalo yia hali ki bua kpe, ke ñan li cua ki ban maani a nuugu o po ke wan paagi ki ya ye. **24** Yesu n bo yegi ye'o ya niwuligu yabi bo gua ki miab'o **25** O pua mo bo ye li kani ke o soma ña hali piig n bina lie **26** O bo la fala boncianli yeni ya dogidiena yabi kani, ki biani o piama kuli; ama yeni li kuli li bo tu; li bo li biagidi ki pugidi. **27** o bo gbadu ke b maadi Yesu maama, o bo nagini o puoli u niwuligu nni ki sii o tiandi. **28** Kelima o bo yedi o pali nni n ya fidi sii ba o tiandi baba n baa paagi. **29** Ya yogu ke o bo sii 'o o soma yeni kuli bo kama sedi ke o gbanu

kuli paagi. 30 li yogunu mōno Yesu bo bandi ke u paalu ñani o niini. O bo ymagidi ki buali u niwuligu ñmaa sii n liadi? 31 O yñdikaaba bo yed'o: a nua u niwuligu n miabi maama ke a nan gua yedi yñmaa si'n i? 32 Ama Yesu bo diidi b kaalindima kaa bandi yua tieni lan bonla. 33 O jawaanbu bo cuo o pua yen'i ke o digibi kelima o bani yaala n tiemi niinni. O bo gedi gbaani Yesu niintuali nni ki waan'o i mñmñmñ kuli. 34 o bo yed'o n bisalo a dandanlin tieni a po yaali n ñani, gedi yen'i yanduama a bà laafia a yianu po. 35 Wan bo maadi yen'i ya yogu li bali maama bangima yudaani yeni bi niba bo ñani bi deno po, ki tuogi ki yed'o: A bisalo kpe'o be tieni ke a gó mabidi cabáa i? 36 Ama Yesu bo gbadi ban maadi yaalia; o bo yedi li bali maama dieli canbáa: yan daa jie daanii n n baba 37 O bo tuo ki baa yegi yen'i. li ya tie piali Jaka yeni o waalo Jan. 38 Ban bo pundi li bali maama bangima dieli Yesu bo la ya niwuligu n yabi, ke bi tianba buudi ke bi töbi tiendi u fuugu ki tandi yeni u paalu. 39 Wan bo kua u diegu yen'i nni o bo yedi'ba: Be tieni ki buudi buudi ki gó tiendi tiendi u yaalidigu nanda i? i biga naa kpe kaa o góa yo. 40 o ñuad'o ama o bo ñani bi kuli cancanli ki i biga báa yeni o naá yeni wan bo yegi ya naataani yeni ki kua yen'bi ki biga n dua naan kani 41 Yesu bo cuo ki biga nuu i ki yed'o «talita kumi» li bua yedi ke: i jifanbiga n yedi ja fii. 42 li yogu mōno ke i biga fii ki go cuoni, kelima li jifanbiga bopia piiga n bina lie i. U yaalidigu bi cuo'ba boncianla. 43 Yesu bo ten'ba li lanbonli k ban daa maadi nilo ba kuli. O go bo yed'ba ke ban ten'o li bonjekaali

6 Yesu bo ñani li kani ki guani o maadogu nni. O yñdikaaba n bo yegi yer'o. 2 M fuodima daali ke o pundi, o bo kua li bali maama bangima dieli nni ki bangi'ba. U Tienu maama niba boncianli bo cengi o maama ke li gó mangi'ba. B bo yedi «o ne mó bàà m yanbanma ne le yo oo? ñmaa n ten'o ya yanfuoma na? «O tieni ledi ki fidi tieni ya banciamma ne yeni o nuugu i? 3 li ki tie o kpagikpilo Mliyama bijua, yeni Jaka, Jose, Jude yeni Simoni kaa tie o waamu uu? O nisiaba gó te yi sisiiga ne? Ban wani Jesu bo tie b yaa po biidi. 4 Jesu bo maadi yen'i'ba: b kan fali sawalipualo yeli kaantianu se o danba dogu nni, yeni o niba siiga nni yeni o deni yaaba kani. 5 Waa bo fidi tiendi banciamtiama, li yaa tie wan maani o nuugu yianbi ba ya po ki paagi 'ba. 6 b gaafaama bo lidi'o li po. Yesu bo caa a dogibila nni ki ban wang'i'ba. 7 Yesu go bo yini o piiga n niba lie yeni ki sóni'ba niba lie lie; ki puni'ba u paalu k ban ya paani t tagibiidi 8 O go bo maad'ba ke ban daa taa bonli ba bi taacenli po. I gbiamu baba ki daa taa jiedi, gi daa taa bögili yeni ya gbanñadu pia liiga. 9 Ama yi pili yi pia ya caacaadi g da taa liadi yenli baba. 10 O bo yedi'ba «Yi ya cani yua ya deni kuli yi ya ye lankani, hali yi pan siedi laa dogu nni. 11 B yaa tuo ki gaa i candigu gaa cengi i maama naankani, yin yi ñia laa dogu nni ki piini i taajmaada ke la tieni sieda i po. 12 Bi bo ñani ki pan wangi buolu faagidi yen ti biidi tienima 13 B bo jaandi ki ñangidi t tagibiidi bi niba boncianla po, ki sögini m kpama yaaba yia po ke b paagidi. 14 O bado Herodi bo gaa li sawalo kelima Jesu yeli bo ñani kaankuli,

nitianba bo tua: Janbatisi n guani ki fii bi tinkpiba siiga nni. Lani n cedi ke o pia u paalu ki suani ya yaalidigu bancianma ne. 15 b mo yi nmaadi ke «ke ELI YO» tianba mo n yedi li baa tie yoguba ya saawalipuala nikpela siiga nni yua bii? 16 Ama ya yogu ke Herodi bo cengi o maama o bo yedi: Li baa tie Jan min bo jia yua ya yuli yen'i n fii bii? 17 Li bo sua yogunu ba Herodi bo cuo Jan ki lol'oki luon'o li yonmdieli nni kelima o bo fie o waalo Filipa ya denpua ke o tua o ya pua yenyi po. 18 Jan bo maadi Herodi: laa dagidi yen'i yan kuani a waalo denpua. 19 Ama Herodisa pali bo biidi Jan po ke n bua ban kpa'o. Ama o bo kan fidi kpa'o. 20 Wani Herodi bo jie Jan kelima o bani ke o tie ya nilo mñni ki tiegi; kaa pia tagili ba kuli, o ya bo gbadi Jan tundi ya yogu o yama bo yi yñmadi. Ama yeni li kuli o bo yi fidi cuo o ba ki ya ye yeni li pamanli. 21 Nani Herodi madijaanma daali n bo pundi. Ki cedi ke Herodiasi bàà u sanu ki ba tieni wan bua yaala. Herodi bo tieni t jaanjiedi ke li yabi ki yini a mintiela canbáa - nba, a mintfilitotiebi liiga yaaba kuli yeni Galile dogu nni liig yaaba kuli. 22 Herodiasa bisalo bo kua bi niba yeni siiga nni ki jeli i ciagi ke li mangi Herodi yeni jaanma tantaani tieba kuli pala. O bado bo yedi: yan bua yaala kuli yan mia n baa teni ja. 23 O go bo poli ki yedi: yan mia yaala kuli n baa puni ja baa li ya tien dogu mōno n baa bogidi ki teni ja. 24 O jifaano bo ñani ki pan buali o naá: a bua min pan mia'o be i? O naá bo maad'o ke Jan batisti yuli. 25 Li yogu ke o jifaano guani hali o bado kani. ki mia'o ki yedi: n bua yan tieni Jan batisti yuli ki tadiga nni ki pun'n. 26 O bado pali bo biidi paaa ama nani wan bo poli yeni bi nitaaantieba n ye yeni o bo kan fidi yie 27 Lani ke o bado bo sóni minteeli-nba canbáa yendo ya minteela n guu kan ke ban cua yeni Jan yuli na. Yaaba bo guu li yonmdieli kua ki cua jia li yuli 28 b bo kpieni li yuli yeni ki traditinaligu nni ki cua yeli ki teni o jifaano, ke o jifaano mó ji teni o naá. 29 Jan yñdikaaba n bo gbadi ke li tie yeni bi bo cua ki taa o gbannandi ki pan bili o tanlogu nni. 30 Jesu tondiba bo guani ki taani o kani. B bo togidi ban bo tieni yaala yeni ban bo bangi bi niba yaala kuli. 31 O guani ki yedi'ba tin gedi mani n fanfama po bi niba n k yabi naan ki fuodi. Kelima ya niba bo kuni yeni yaaba bo cuoni kuli bo yabidi. b bo k bàà fuoma ki baa jiedi. 32 Li po bi bo kua u ñinbiagu nni ki gedi pan ye b baba. 33 Ama ban bo siedi ki caa i dogi nni niba boncianli bo bandi ban caa naani gi siani bi taana po ki baa gbaa pundi yemba. 34 Ban bo ñani u ñinbiagu nni Yesu bo la ke u niwuligu yabi paaa ke m niñinma cuo bi po kelima b bo tie nani ya pee k pia pekpaalo yeni. Li yogu o bo cili ki wang'i'ba ya bona yabi. 35 U yienu n bo bua baa o yñdikaaba bo nagin'o ki yedi: u yogu pendí o ne mó tie fuali nni ñianli k kobi. 36 cabi daa ke ban fidi yadi kua i dogbinmu nni ki baa yaala ke b baa je. 37 O bo ñmia'ba ki yedi ba: Yimba mono n puni ba liba ban je. B bo maadi'o «a bua tin pan daa kuumukobilie ya paanu gi fidi dini ba? 38 Yesu bo yedi ba: yipia paanu bonjena bona jaa yo? Gedi mani ki pan diidi? Ban bo bandi yeni b bo yedi: paanu bonjena mu yeni jami lie. 39 O bo yedi ba ke ban cedi bi niba n kali cagili cagili t muasundi po 40 B bo kali cagili cagili kobiga kobiga yeni piimu mu i. 41

Wani Yesu bo taa paanu bonjemuuda yeni jamilie yeni ki yaadi ki diidi tanoli po, ki jaandi u Tieu ki ymiidi ymiidi ki teni o yodikaaba ban bogidi u niwuligu. O go bo bogidi b kuli i janlied yeni. **42** B kuli bo dini hali ki pan guo. **43** B bo wodi wodi ban ymansi ymansi ki sieni ya paanu yoli yola yeni ya janjena ki gbieni piig nbaabuodilie. **44** Yaaba bo ymansi paanu yeri bo tie jaba tudamu. **45** Li yogu Yesu bo fiini o yodikaaba ke b kua o niinbiagu ki ga o liiga ki baa duugi ki gedi ne po ya bonpuoli Betisayi ya dogu po. hali baa ti cabi o niwuligu. **46** Ban bo t yadi ki kuini o bo doni llijual po ki pan bo jaandi. **47** U ñiagu n bo bua baa o yodikaaba bo ye u ñinbiagu nni hali m ñinciamma siiga nni. ke Yesu li ye li jaali po o baba. **48** Obo la ke b kudi u n ñinbiagu yeni fala kelima u faagu bo togid ba. Li bo bua pundi i kootonmuai fiindimma, Yesu bo cuoni u ñinbiagu po ki caa b kani ki bua balini ki pendi ba. **49** Ama ban bo la'o ya yogu ke u cuoni u ñingbani po b bo maali ke li tie yigini ke b yigini. **50** Kelima b kuli bo la'o ke i jiejie bo kua'ba. Li yogunu mono Jesu bo maadi'ba: ki yedi ba: paagi mani i pala mini le ge. daa jie mani. **51** O bo kua ki taani yen ba u ñinbiagu nni ke faalu mo go sedi. Li bo yaalidi'ba hali canyiin. **52** B bo k fidi bangi wan bo taa paanu bonjena mu ki mia u Tieu ki tieni maam, li niima nni kelima b pala bo jogini. **53** Ban bo dugi m ñinciamma b bo pundi Senssareti ya tinga nni ki go sieni u ñinbiagu. **54** Ban ñani u ñinbiagu nni ya yogu bi niba bola'o ki band'ba. **55** B bo yadi a longbana nni ki siani taadi a yiama yени b duanduankaadi, b bo tug'i'ba ki caa yen'ba ban gbadil ke o ye naankan kuli. **56** Wan bo gedi naankani kuli a longbana nni i docgiammi nni, b bo yi taani a yiama ki cua yen ba bi niba n bo taandi bi lieba naani; ki yanbi mia'o ke wan cabi ba ban sii ba o tiadi kun po baba, yaaba kuli bo yi sii bo yi paagi.

7 Farsiian -nba yeni li bali gbanbanda tianbi yaaba n ñani Jerusalemi bo taani ki cua Jesu kani. **2** B bo la bi yodikaaba ke bi tianbi dini yeni i nuujogidi bii kaa nidi. **3** L i bo tie ki faalisiani -nba yeni ban yi yaaba Jufiiba kuli kan dii kaa yanbi nidi. kelima b bo yua bi daniba bogida i. **4** Faalisiani -nba yua bo ñani li taanli ki kpeni o daa bo kan dii se wan gbagi ki m ñinma ki yanbi ki nidi ki yanbi o ba ki ñani li kuali. B bo kubi b daniba bogida bontiana yaali n yabi, lan tie t tadiñukaamau, a cuana yeni t kudimondi tadimu, Osaadikaanu li kuli ya ynuudima. **5** Faalisiani -nba yeni li bali maama gbanbanda bo bualil Jesu: li tieni ledi ke a yodikaaba wan ki kubi t nikpela kuana i? ki di yeni i nuujogina i? **6** Ama Jesu bo guani ki ymiani ba: Yinba pala lie daniba Isayi bo tuodi ki waani ki saawali yeni ke li tie mõnmõni. Ya niba nye naan ki jigindi nni yeni bu ñobu baba, ama b pala wani b fagi yeni nni. **7** Baa jaandi nnii yeni mkpiagidi baa kuli bi niinn. B yaa ki bangi bi nisaliba n diani ya bali maama bangima baba. **8** Yi yaa u Tieu bali maama ki nan yua bi nisaliba ya jaama bogida. **9** O go bo yedi ba: yi li luni u Tieu maabilikaama canyiin. ki waa yua yala n tie o bogida. **10** Kelima Moyisi bo yedi: colini a báa yeni a naáki yedi: fini yua maadi a báa bii a naá maabiigu a ba t kpe li po. **11** Ama yinba wan yedi: ke nilo ya yedi o báa

bii o naá ke wan bo bua tod'i'yaala yeni tie ya paabi n dagidi yeni u Tieu i. **12** Li po i kan cab'o wan tod'i o báa lani yaa kaa o naá. **13** Lanwanu yi piini u Tieu maabilikaama yeni i bogida yali ke i fuo lienn. i go tiendi ya bona yabi ki naani yeni lani. **14** Jesu go bo yiini ya niwuligu n bo nagini o kani bo yedi: Yinba kuli n songi mani yeni niinni ki go gbadil. **15** Iba kuli ke ye o nifosaali niin po ki cua o niinni ki jogin'o. **16** B yanfuodanba n yanbi gaa yi naa diani biga. Yua pia a tuba ku baa songi wan songi. **17** Ya yogu ke Jesu bo siedi ki kua o deni nni. O yodikaaba bo bual'laa maama bundima. **18** Yesu bo yedi ba. Yinba mo daa pia yanfuonma yo oo? yinba gi nua ke yaala kua kua o nilo niinni kan fidi ki biid'o. **19** Kelima yaala kua bu ñobu nni nan kan jiidi kali o pali nni. ama li baa jiidi o tugu nni ki gedi pan ña o nigidi kaanu. Jesu bo yedi lan bonla kia waani ki jiema baa kuli kan jogini o nilo. **20** o go yedi ba: yaala n ña o nilo nni lan n jogid'o. **21** kelima po nilo pal nni naa ti maalibidi, lan tie m conconoma buolu kuli u subu li nikpali. **22** m conconoma li ninponbiadili m biadima, i janbi i, m nalima. yi nanga, t tuonjogidi tiema, t japaadi, gi bua li konli. **23** Lan bonbiadili buolu kuli ña o nisaalo nni. ki jogid'o. **24** Wan bo siedi li kani, o go bo gedi ya dogi yi Tyli yeni Sidoni ya tinmu nni. O bo cua o candiegu kaa bua nilo baa kuli n bandi ke o ye li kani. ama o bo fidi wuoni. **25** li yogu mono o pua yua ya bisalo ke t tagibiidi bo yua 'o yeni bo gbadil ke b maadi ke o ye. O bo cua ki gbaani Yesu taana po i. **26** Li pua bo ñani Fenesi Siiri dogu nni. o bo mia ke Yesu n beli ki ñani t tagibiidi o bisalo nni. **27** o bo yedi'o: tieni suo ki biga n dá di t jiedi o. Kelima laa yanji ban taa ki biga jiema ki luni i sangbanli. **28** Ama o pua yeni bo guani ki jiin'o: ki yedi ya sangbanbila laabi u saajekaanu kani je a saajoga i. **29** K e Yesu yedi'o: kelima yan maadi ya maama ne po fii ki kuni. ke i cicibiadiga ñani o niinni. **30** O pua yeni bo ñani ki kuni o deni po i. Ke o pan sua ke i cicibidiga yeni ñani o biga niinni ke o dua u duanu po. **31** Yesu bo fii Tirri Tinga nni ki tøgini Siddoni ki go lindi ki tøgini Dekapola diema n ki ñani ki pan caa Gaalile ñinciamma po. **32** Bi niba bo cua yeni li tuukpaali o kani ke m maama paa o po. B bo mia ke wan maani o nuugi o po. **33** bo taa'o ki fagidi yen'o o niwuligu ki taa o nuubila ki tuuni o tuba nni ki go taa o ñinsandi ki sii o lanbu po. **34** Lani o bo nuali tanpoli ki fuodi ki jiini ki yedi: «Efata» lani tie pigidi. **35** lan yogunu li tuukpali tuba bo kpaadi u lanbu mo n tabidi wan ji ya maadi bonjanla. **36** Yesu bo yedi ba ke ban daa maadi niba la lan bonla. Ama ke bi yanbi kpaandi ke bi niba gbadil wan tieni yaala. **37** Ke bi niba gbadil ke li yaalidi ba hali boncianla ke bi ji tua: o boritienkaala kuli yanji. o cedi ke a tuukpaana gba ki a muula mo maadi.

8 Lani dana nni u niwuligu go bo taani ki yaabi baa bo pia ban baa ye jaala. Jesu bo yini o yodikaaba ki yedi ba: **2** U niwuligu ne bonli pia n po m ninñima, kelima dana taa n yeni ke bi ye yen'n, bi naa go pia ban baa ye yaala. **3** N ya baa yaa ba yeni m koma ke ban yaa kuni, bi baa cuugui u sani nni kelima tianba deni fagi. paaa **4** O yodikaaba bo ymiao ki yedi: T baa fidi ki baa le ya fuali

ne yaa paanu ke u niwuligu nee n di lan dagidi ba. **5** Jesu bo guani buali ba: paanu bona yaa yo ke i pia? bi bo guani ymiao: paanu bona lele. **6** Bi bo cedi ke u niwuligu kali tinga nni. O bo taa o paanu leleda yeni ki yadi ki tieni u Tienu balga ki jendi jendi ki teni o yodikaaba ke ban bili bili u niwuligu kani, ke bi bo bili bili u niniwuligu nintualu nni. **7** Jarlbimu ba mo bo ye waamu ke o go bo tieni u Tienu baliga li mo ya po ki teni o yodikaaba ke ban bogidi u niwuligu. **8** Bi kuli bo dini ki guo ke bi taani taani ban jeni ki iseni yaala ke li gbie baabuociandi lie. **9** Yesu n bo cabi yaa niba bo punti jaba tuda na **10** li yogu mono wani yeni o yodikaaba bo fii kua u ñinbiagu i ki pan gedii hali Dalimanuta ya diema nni. **11** Li ya puoli po Frisiiani -nba bo cua ku bua bigin'o. ki maadi t bua ki mia jan tieni t po ciila yaala wani ke a ñiani tanpoli po. **12** Ke Yessu fuodi jiini ki yedi ba: Be tieni ki mola niba kpaani ciila baba i? n maadi i monmoni bi kan tieni ciila ba mola bi niba po **13** Li yogu mono Jesu bo siedi yaa ba. Ki kua o ñinbiagu yeni ki dugi kigedi ne po kpenpuoli. **14** O yodikaaba bo sundi kaa kubi paanu. baa bo pia jiema baa kuli u ñinbiagu nni, paanu yenli baba. **15** Yesu bo wuoni ba paanu yeni ki yedi ba: «cuo mani i ba ki logidi Falisiani -nba yeni Herodi dabili. **16** o yodikaaba bo maali bi ymiali nni ki yedi: li tie tin k pia paanu yeni yaa po i. **17** Yesu bo bandi ki yedi ba: be yaa po i ke i maali nani yi ki pia kpanu yaa po i? Yi mo daa bandi lba yoo oo? yi daa gbadu yaa aa? Yi mo ya pala go daa juagi. **18** Yi pia a nubina ki naa nua yo, yi pia a tuba k naa gba yo, nani yi tiani li ba **19** min bo taa paanu bona muu i ki jedi jedi ki bogidi bogi nitidimiuudiba yeni, yin bo taani ya bonjena yeni bo gbie baabuodi yaa i? Bi bo guani yedi: «piigalieu» **20** Min go bo taa paanu bona lele ki jendi jendi ki bogidi niba tudana yeni, yi bo taani ya bonjena n sieni baabuodi yaa i? **21** Yesu bo yedi: yii go li kpaagi kaa bandi hali yeni mola? **22** Ban bo punti Betasaida. Bi niba bo cua yeni o ja juamo Yesu kani ki mia ke wan sii'o. **23** Yesu bo cuo o juamo yeni o nnuugu ki dia'o ki pan ñian'o u dogu nni. Wan bo sii o nuni ki go maani o nuugi o po ya yogu o bo bual'o: «a nua bonli ba?» **24** O bo ligidi o nibina ki yedi: n nua bi niba ke bi tie nani i tiidi yeni ki cuoni. **25** O bo guani ki maani o nuugi o nini po, ke o ja yeni bo ligidi o nuni ki nuali ymama, ki ji la ke o nualicanyiin **26** Yesu bo cian'o bi deni po ki yedi'o: yaa daa guani kua u dogu nni. **27** Yesu bo ñiani yeni o yodikaaba ki pan caa Filipyeni Sesare dogibila nni. Ban bo ye u sanu nni o bo buali ba? Bi yedi ke n tie ymama yo? **28** Bi bo guani yed'o «tianba Janbatisi» tianba «Elia» ke bi tianba mo tua «ke bi saawalipuuba siiga nni yendo n fii» **29** Ama o bo buali bani ke bi mo ji ye ke o tie ymama yo? Piali bo ymiani: A tie u Tienu n gandi yua i. **30** Yesu bo kpaa ba li lanbonli ki yedi ba; yi cuo yi ba ki daa yedi nilo baa kuli kani min tie yua. **31** Yesu ji bo cili ki wang'i ba ke li taladi o nilo bijua n la fala ke a nikpela yeni sala yidikaaba yudanba yeni li bali maama bangi kaaba gbanbanda n yie ki cedi ban kpaao. Ama dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. **32** O bo kadi wani ba canyiin Piali n bo taa'o ki jodi waamu ki fuu yen'o. **33** Ama Yesu bo guani o yodikaaba kani. O bo funi yeni Piali ki yedi: «sitaani ñia n puoli po»

kelima a yaa maalima nan k taa yeni u Tienu ya yaali. li ti nisaliba ya yaa me. **34** Yesu go bo yini u niwuligu ke bi nagini o kani ki taani yeni o yodikaaba ki yedi ba: Yua bua wan ya yua n kuli se li daano ni jiini o ba. Ki taa n daaponponli ki bugi ki yaa yua ni. **35** Kelima yua n bua wan gaa o miali o baa buon'l'i. Ama yua mo baa puni o miali miiri yeni ni laabaalijarimo po o gua baa la l'i. **36** O nilo yua baa ki diedi yanduna kuli ke o naano nan bodi li baa todii a mo be? **37** O nilo baa fidi puni be yo ki lebidi o miali? **38** Kelima yua jie n fe n po yeni n maama po bii naa niba, yaaba n combi ki go tie t tuonbiidanba ye n siiga nni. O nilo bijua mo baa jie laa nilo po i fe, o ya t cua yeni o ba kpiagidi; ki ji yegi yeni maleki -nba yaaba n gagidi yani hali ya yogu.

9 Yesu go bo yedi ba: Hali n yedi i monmoni yiba yaaba yeni kuli. i siiga nni tianbi kan kpe kaa la u Tienu diema cua yeni u paalu **2** dana luoba n bo punti, Jesu bo taa Piali Jaka yeni Jan wani yeni bani baba ke bi doni li juali yuli po **3** o tiayiekaadi bo pendi payi payi ki ñiligi boncianla hali hali ke nilo baa kuli kan fidi yuudi lan pendi yeni **4** Eli yeni Myisi bo cili ki døgidi bi kani ki cili ki maadi yeni Yeni Yesu. **5** Piali bo yedi Yesu: li baa ñan tin ji ya ye ne. a yaa tuo t baa pua jodi taa; fini yenli Moyisi yenli Eli mo yenli. **6** Piali bo bani wan baa maadi yaali. kelima i jeje bo cuo ba. **7** U tawaligu bo cua ki libibni bi po ke u nialu maadi u tawaligu yeni «o ne n tie n bibuadiga ya cengi mani o» **8** Ya yogu ke o yodikaaba bo nuali ki lindo baa bo la ke nuli se se Jesu baba. **9** Ban bo ji li juali po Yesu bo maadi ba ke ban daa waani nilo ba kuli. ban la yaala hali yeni o nilo bijua n baa t fii bi tinkpiba siiga nni. **10** Bi bo tieni wan yedi yaala ama bi bo nia yeni bi yaaba bi tinkpiba fii n tie yaala. **11** Bi bo buali Yesu? Li tieni ledi ke li bali maama gbanbanda wan naa maadi ke li tie Eli yo n gbaa cua. **12** O bo guani maadi ba lan nan tie yeni ke Eli baa gba cua gi ñanbi li bonli kuli. Ama li nan tieni ledi ke li diani ke o nilo bijua baa la fala boncianla nani yua k pia kpiagidi yeni? **13** N baa yedi ke Eli cua mono, ama bi soni o nani lan bo bua maama yeni, nani lan bo diani o po maama yeni. **14** Ban bo guani bi yodikalieba kani bi bo la u niwuligu ke bi yabi ki lindi ba ke li bali maama gbanbanda maadi yeni ba. **15** Ya yogu ke u niwuligu kuli bo la Yesu li yoginu li bo yaa lidi ba. ke bi ji siani ki caa o kani ki ji fuond'o **16** Yesu bo buali o yodikaaba ban bo pagi ya panpagu. **17** U niwuligu sinsiiga nni yendo bo guani yed'o: N bo cua yeni n biga a kani o pia u tagibiigu ke li mabid'o ke waa fidi maadi. **18** Li ya fii o po li yi gul'o tinga nni. u ñinsankpankpangu n ya ñia u ñobu nni ke o ymama a ñina. n bo mia a yodikaaba n dli ki ñani ga a niinni ke baa fidi. **19** Jesu bo guani kiyedi ba: yinba yaa niba k pia dandanli yeni; n go baa ye yeni ya caa beyogu i; n go ba baa sugili yi po caa yeni be daali. cua mani yeni li biga. **20** K e bi cua yen'o Yesu kani. i cicibiadi n bo la Yesu yaa yogu ke bi fuuni i biga lun'o tinga nni ke t ñinsankpankpangu ña u ñobu nni. **21** Yesu bo buali ki biga baa: u laa yogunu yo ke li bonla cil'o. ke yi biga baa guani ymian'o hali o bon waama. **22** U yogu tianu li baa lu'o u muu nni yeni m

ñinma nni ki ya bua buon'o. Li ya tie ke a baa fidi tieni bonli baa ki faaab'o ti po. ñam gbadì ti po m niñinma ki todi tinba. **23** Yesu bo guani ki yedi li ya tie ke a baa fidi libonli. Lanbonli tie faala yua pia li dandanli po. **24** Li yogu ki biga baa bo kpaandi ki yedi. N pia li dandanli todi'n ke i dandanli n pugini. **25** Yesu n bo la ke bi niba siani ki taagi bi kani wari tandi yeri u paalu i cici biadi po ki maadi: fini u tagibiigu yua muugì ki wabini ne n yedi ña: ña ki biga ne nni ki daa faa guani o kani hali a bada. **26** U tagibiigu bo yigini ki digibi ki biga hali ñanma ki ñani o niinni ki ña'o. ki biga bo dua ki naani nani yua kpe yeni. Ke u niwuligu siiga nni tianba bo maadi ke o kpe mono o. **27** Ama Yesu bo cuo o nuugu ki fiin'o ke o jawaalo fii ki se. **28** Yesu n bo kua li dieli nni ya yogu yeni o ñodikaaba baba, bi bo bual'o yeni u jiejiegu. «Be tieni ke tinba wani naa fidi beli ki ñani naa tagibiiga? **29** O bo ñmiani ba: ya tagibiiga ye ne kan tuo ña ke li yaa tie yeri jaandi yaa kaa. **30** Bi bo siedi li kani ki tøgini ki ñani Galile. Yesu nan bo k bua bi niba n bandi ban ye naani. **31** Kelima o bo wang o ñodikaaba ki yedi ba: bi baa janbi o nilo bijua ki ten'o bi nisaaliba nuugi nni ban kpa'o ama o kuuma dana taa daali o baa fii bi tinkpiba siiga nni. **32** O ñodikaaba bo k gbadì li maama niima nni. Ama bi bo jie yeri ban bual'o li po. **33** Ban bo punti ya dogu ke bi yi Kapeenawomi. Yesu n bo ye deni yeri ba o bo buali ba? Yi bo nia bee u sanu nni? **34** Ama bi bo ñmimi silbi kelima u sanu nni bi bo nia yeri bi lieba. ke ban bandi yua baa tie liiga yua. **35** Lanwani Yesu bo kali ki yini ban piiga n niba lie yeri ki maadi ba: Yua baa wan tua i liiga yua se wan tuo ke wani n njuodi yi siiga nni ki guani tuo ke o tie bi niba kuli naaciemo. **36** Lanwani o bo taa ki bonñidiga ki sieni bi siiga nni, ki gua taa'o ki ñmabi ki maadi ba: **37** Yua tuo candi a bila ne siigi nni ba yendo kelima n ya yeli po o candi mine. yua n candi ni waa candi mini baba kaa o candi yua n sóni n mo i. **38** Jan bo yedi «canbáa t la ja baa ne ke o beli ki yaandi o sampola a yeli po ke t yie o po kelima waa jua ti. **39** Ama Yesu bo guani ki yed'o. Daa tiedi mani o po kelima nilo baa ki ye ki tieni yaalidigu tuonli n yeli po. ki go guani ki maadi n po maabiigu. **40** ki koni yeri t kuli tie t yua i. **41** Yua teni yi m ñinma kelima n yeli po kelima i ti Kirisi niba o luo o panpaani. **42** Ama yua ba tuulini ya bidi n daanni nni po ne ke baa yendo tudi u Tienu sóni li baa ñjani ki cie li daano ban lan'o li naali ki lu 'o m ñiñciemann. **43** A nuugu ya cedi ke a tie t tuonbiidi yan jia'o. Aya kua u Tienu deni ki pia nuuyendu (**Geenna g1067**) **44** Li baa ñjani a po ki cie yeri ñjan ya pia nuugì lie. ban lu ña u muubugu nni, ya muu kan gbindi nni. **45** A taali mo ya cedi ke a tie t tuonbiidi yan jia'o. (**Geenna g1067**) **46** Yua kua u Tienu deni ki pia taayenli li baa ñjani o po ki cie ñjan ya pia taana lie ban lu ña u muubuogu nni. **47** A nuubila mo ya tie a po tingbali bonla ñjan logidi ba. A ya pia nuubiyenli ki baa kua u Tienu deni li baa ñjani a po ki cie ñjan ya pia nuubila lie ban nan la ña u muubuogu nni. (**Geenna g1067**) **48** Naani ke a bonfuoda lugì yogu kuli k kan kpe yeri u muu n co naani k kan gbindi nni. **49** O muu n baa tøgini ki saali bi niba kuli naani nani n yaama yen. **50** M yaama mani ama

o ya t luo u manu yi baa taa be yo ki gua mangi ma? Yaa ye mani ye i lieba yeni m yanduanma.

10 Jesu den siedi laa kaanu ki gadi Jude diena nni Jedena kpenu puoli po; bi niba go den taani o kani kuli boncianla. O den tundiba nani wani n li maani ki tiendi maama. **2** Falisi niba den cua o kani, baa dia u diagu yeri yaa baali n tie ne: «li cabi ke o ja n ñani o den pua?» **3** Ke o ñmiasiaba. «Moyisi den maadi be li po?» **4** Ke bi yedi: «Moyisi den maadi ke o ja yeri n teni o pua yaa tili waani ke o ñani o ki cabi o.» **5** Li den tie i kangbadima po i Ke Moyisi bili i po laa maama.» **6** Ama n cilima nni yogunu, U Tienu den tagi ja yeri o pua. **7** U Tienu den tagi ja yeri o pua. Li yaa po i, Ke o ja baa ña ki ña o na yeri o ba ki taani yeri o pua, **8** Ke ban taani ki tua gbannandi yendi, lanwani baa ji tie bilie kaa, bi ji tie yendo. **9** Yeni, U Tienu n taani yaala, nisaalo n daa paadi **10** Ban punti deni, bi ñodikaaba den buali o laa maama nima nni. **11** Ke o maadi ba ne: «yua ñani o pua ki go ki taa poto tieni n conconma ki mani laa pua po. **12** O pua mo yaa ñani ki ña o calo, ki kuni ja to, tieni n conconma i **13** Lanwani bi niba den cuoni yeri o kani ab Yeni li moni n maadi i, **14** u baculi kan ba kua U Tienu diema **15** Lanwani ke o gaa a bila o nuu nni ki maani o nuu bi po ki gaali bi ba ki yadi o yediranma bi po. **16** Jesu den yedi o: «Be yaa po i ke a yeri nni mono? Nilo baa kuli ki ñani li yaa tie U **17** wan den fii ki ba gadi liiga, ke o nilo sani ki cuu o kani, ki gbaani o nintuali, ki bualo: «canba mono n baa tieni ledi ki baa ki kua U Tienu diema nni ki baa yaa miadi kan gbeni?» (**aiñños g166**) **19** A bani U Tienu bali maama: “daa kpaa nilo, daa tiendi mi conconma, daa su, daa pua, i faama a lielo po, daa janmidì a lielo yen taani ki tiendi yaala, ke yaa colini a ba yeri a na. **20** Ke o ja yeri: «canba, n colini li kuli daa tie naciema i.» **21** ke Jesu yedi o: «bonyenli n podi a. Kuadi a piamma kuli ki teni li ligi taligirba. Yeni, a baa baa yalmansi tanpoli po ki ñodi nni.» **22** Ama o pali den wadi yeri li maama ke o siedi ki **23** Jesu den ñonli ki didi o ñodikaaba: «Li paa o piado po yeri wan laa U Tienu diema» **24** ke li lidi o ñodikaaba. Ke Jesu go yedi ba! «N bila, U Tienu diema nni kuama paa halí bioncianla!» **25** Li paa o yalmandaano po ki cie u yodiyuogu n baa kua u kpalipiemu bonli nni. **26** ke li lidi bi ñodikaaba ke bi ji maadi yeri bi lieba. «ñjmaa n baa fidi ki baa mi faamima?» **27** Jesu den diidi ba ki yedi: «li paa o nilo po i ama laa paa U Tienu po kelima bonli kuli tie faala U Tienu kani.» **28** Ke Pieri ji cili ki maadi yeri o: «diidi tinba ti ñaa tin pia yaala kuli ki ñodi a.» **29** Ke Jesu yedi o: «N maadi yeri i moni yua ñaa o deni; o ninjaba; o ninsiba; o na nba; o ba nba; o bidi bii o tinga min yeri o labaalinjama po. **30** kan baa baliga mola ne li yaa pan tie li ñanduni panli nni yaaka. (**aiñño g165, aiñños g166**) **31** Ama yaaba n den liidi, bi toba baa juodi, ki yaaba n juodi n kua liiga. **32** Ban bo do Jelusalema, Ke Jesu kua liiga ke ti jawaandi kua yaaba n bo ñja o puoli. Lanwani Jesu den paadi yeri o piiga n ñodikaalediba ki maadi ba yaala n cuoni o po. **33** «Cingi mani tin do Jelusalema ne, bi baa kuadi o nilo biga saligidanba yeri li balimaama danba po ke ban cagini o ki kpaga u **34** Bi baa laa u, ki cidi o po ti

ñansondi o po ki piagi o yeni a gbana ki cedi ban kpaga u ama danataa daali i o ba fii.» **35** Jaka yeni San sebede bila bo nangini ki yedi: «canba, ti bua ja. Tieni ti po tin baa mia yaala kuli.» **36** Ke Jesu yedi ba: «i bua min tieni i po be?» **37** Ke bi maadi o: «cabi ti tin taani ki kali yeni a a kpiagidi nni yendo a jienu poo lielo a ganu po.» **38** Ama Jesu den guani ki jiiri ba: «i barni yin miadi yaala, i baa fidi ki riñala baliga ñinma yaala ke n baa riñu, bii i baa fidi ki wuli fala ñinma yaala ke baa wuli?» **39** Ke bi maadi o: «ti dagidi yeni tin fidi.» Ke Jesu maadi ba: «Fala bagil ñinma i baa fidi ki riñu ki bia wuli. **40** Ama yaala n tie ki kali nujieni po bii nuganu po, la tie min kaa n teni i, ama li tie yaaba yapo ke lan kani den bogini.» **41** Bi ñodikaaba piga n gbadu, ke bi pali biidi Jaka yeni san po. **42** Ke Jesu yini bi kuli o kani ki maadi: i bani ke ban nua yaaba ke bi tie i buoli liiga yaaba yeni bi maadi ba, ke o paalu danbam die ba. **43** Ama i yaa siiga, lan daa tie yeni. Yua n bua wan tua niciamo wan yaa tia i tuonsõnlo. **44** Yua mo bua ki gaa liiga n tua i kuli yaa yonbo. **45** Kelima o nisaalo bija ki cua ki bua ban yaa soni o po ka, ama ki wani mono n yaa suani tianba po, ki go puni o miali ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala.» **46** Jesu yeni u ñodikaaba pundi Jeliko dogu nni. Ban ba ja Jeliko yeni o ñodikaaba niba boncianla den ñodi o, Batime bija, den tie juanmo ki ka o sankunu ki miadi. **47** Wan den gbadu ke Nasaleti Jesu kpendi u sani po, ke kpandi ki yigini: «Jesu, Davidi, bijua gbadu n po mi ninñima!» **48** Niba boncianla den fu yeni o juanmo, ki maadi ke wan suoni. Ama ke o ñanmi ki kpaandi ki pugini: «Davidi bijua, gbadu n o mi ninñima.» **49** Jesu den gbagi ki sedi ki yedi ke ban cua yeni o. Ke bi yeni o juanmo yeni ki yedi o, paagi a pali: «Fii ki sedi! o yi ja» **50** Ke o taa o liadi cianla ki lunni, ki fii yenma ki cua Jesu kani. **51** Ke Jesu ñmiani o ke yedi a bua mintieni a po be yo?» ke o juanmo yedi: «canba, n bua min guani ki nonli.» **52** ke Jesu maadi o: «yaa caa, a dandanli paagi a.» Li yogunu mōno ke o nonli ki ji yua Jesu.

11 Didi kile ban den nagii Jedusalema; kipundi betifase ya dogu kunga yeni betani, olive ya jualipo, Jesu den soni o ñaadikaaba. B ombilie. **2** Ki yediba: «gedimaniya dogbiga nye yiliga na. I ya baa kua lienni ya yogunu, yi baa la yunjapani ki nulo daa jago ki o luo. Yin lodo mani ki cuaniona. **3** Ya nilo n buali yii: be ya po i ki yi tie lani, yini ñmiano, ti yomedano n pia o buama «O baa cabi yi cuani o n kani» **4** Be den gedi ki ban la ki ljunjapanli yeni ki o luo niipo o bulinaa jabukani yabu n ku yeni li sanja ciali. Ki be lodo. **5** Ya niba nn den yelikani be siigini tiabaa nn bualiba: Yi tie be lani ki na lodi ljunjapanli. **6** Ki bi gua ki ñmiamba nani Jesu n den yediba maama. Ki bi niba yeni ñaaba ki bi gedi. **7** Jesu ñaadikaliediba guaniyen i yumbo o kanikita bi lidigbagida ki tieni ligali ki Jesu jagi o. **8** Bi niba bociaala den taadi bi tiayiekaadi yeni ya kaadi faadikin. Bi den cua i kuani nni ki tedi o sõnonni. **9** Yaba den ye o liga yeni yaba den ñaa o puoli den kpaadi kiyiniki tua: «Hosanal yomedano ñanbili nn ya ye yeni yua nn cuoni a yel po. **10** O tieni ñanbili n seligi ya bali ka dini na, tiyaja Dafidi den kpa ya bali nali nn ba ti kpiagidi nali tanpolijama!» **11** Jesu den pundi

Jedusalema, ki kua lijandieli nni, ki diidi bolikuli ki gbeni li den sua ki o yeinu bua ki baa, ki o sua giki gedi betani yeni o pigajaadikaliedi. **12** Lan fii fandi ki o nani betani ki gaani, ki n koma cuo o. **13** O den nua yali fagima ki bokankanbu se yeni o faadi, ki o gedi bu kani ki bani ki o ba la liba bu po o, ama wa den la liba kuli bu po ki la tie o faadi, kilima la den tie ya yogunu ki yi baa loni. **14** Ki Jesu maadi bu kankanbu: A ba kuli kango ñmani a ya laana ki o ñaadikaaba gbadu wan yendi yaala. (aiõn g165) **15** Ban den pundi Jedusalema, ki o kua li jandielin-ni ki deli nani yaaba n den kuadi yeni yaaba n den da kuli lienni. Ki tudi ki l ni yaaba lebidi iligii kpagidi yeni o kpjekuuda bokalikaala. **16** Wa den ñanilo o bakuliyuann denye lijanellini ki kuadi kuadima kuli. **17** Jesu den tundiba kiyediba kine: «Idiani kiyedi: n diegu kan ya tie ya diegu ki bi yigu o tienu jandi dielii niibuoli kulipo kaa? ama yimba wani, ta ki tieni a Nayiga yuonu kanu.» **18** Bisalayidikaciaba yundamba yen o tienu bali maama tundikaaba n den gbadu lani, bi ji den diidi ban ba tieni maama ki kpaao. Kidungini, bi den jie o kilima bi niba bociaala pali den mangi o tunda po. **19** Li dajoboanli, Jesu yeni o ñaadikaaba den nani o dagu nni. **20** Lan den fi ki fa o tijaagu, bi den pa o sanu nni ki poa ki gaagi yeni bu kankanbu bi den laa ki bu kankanbu cuodi yeni o jiina kuli. **21** Pieli den tiadi Jesu n den yedi yal ki maadi: «Llabi, diba! bu kankanbu yuugu ka solo yeni cuodi.» **22** Jesu den ñmiana, «ya duu mani o tienu po. **23** N waani yi yeni e moani, yua n yedi lijaali ne: Fii ki ban baa minin ciaman nn, ka kubi maalimilie o palinni, ama ki duu wan yedi yala yeni o pali kuli li go ba tua yen n ne, kilima o tienu n ba tien nni. **24** Yene da, ki n maadi, yii jandi ki miadi yalikuli, ya dua mani ki yiiba likuli, ki li go baali tie yiiya yala. **25** Yin se ya yogunu ki jaandi, yi ya tiadi ja pia n maama yeni nulo kuli ja dii sugili o po, ki yi baa ya n ye tanpoli n puniyi mo sugili yitubodi po. **26** Ama yi ya puni sugili yaaba n biidi po, yi baa yua n ye tanpolimo kan puni sugili yi biidi po. **27** Bi den pundi Jedusalema, Jesu n den goadi li jandidieli nni, bisalayidika aciaba. Bisalayidikaciaba, yeni o tienu bali maama tundikaaba, yeni a nikpela, den cua o kani. **28** Ki bualo: li laa bali ya po-i ki a tiendi ya boanla na? ñme n puni ja li bali ka tiendi l? **29** Jesu den yedi ba: «nn ba buali yi boyenla; yiya ñmiani nni n moko n ba waani yii ya bali yaapo ki n tiendi laa bonla. **30** Jan n den wuu binba o tienu niima yeni o tienu den puni o li bali bii. Bi niba den punio? ñmiani mani. **31** Bi den juogi bi siiga ke yedi: ti yedi, ki o den baali tanpoli, o ba yedi tii. Be ya po i ki yii na den tua ki ga o maama? **32** Ama ti go yedi, bi niba komi, bi den jie bi niba yaba den tigidi yeni, kilima bi niba kuli den tua ki jan tie yua n songidi o tienu maama. **33** Ki bi ñmiani Jesu ki yedi: «tii bani.» ki Jesu ma maadiba: «n mako n kan wani i yi yua n yua n puni nni laa bali ki n tiendi laa bonla.»

12 Liya puoli Jesu den tundi ba ki pua n kpanjama. Ki maadi: «o nilo den yu o damongu tiidi kuanu, ki kpaaki gogidi lindi o kuanu, ki gbiidi o. Buogu naani kibi ba ñanbidi o damongu. Ki go maa lidieli ki tienili

pagiliki guuni bi niba, ki fii ki gedi o sonu. 2 O yogunu punti, ki o soani o tuosoarlon yendo bi kuaguba kani kiwan ga o tiidi luana. 3 Ki bi kuaguba cuo ki pua o ki lebino famma. 4 Ki o go soani o lielo ki bi pua o yal ki padi o yuli ki go fiago. 5 Ki o go soani o tiana ki bi cuo ki kpa o. Li ya puulipo bi soani n nacintaba nani bi kpiabu bi pua bi ne ki kpa bi tianba nani ban den kpia tieni cincinli yaba maama. 6 O kuadano go da den sieni ni yendo ki ba saani o, wani den tie o biga yua ki o bua o yali bojanla. Wani n den tie wan juodi ki soani yuo. O den yedi diidi o tie n biga bi ba conlino. 7 Ama bi kuagaba den jugibigi yjmioli nni ki yedi: One wani n ba diedi li faali cuamani, tin kpa o kpa diedi li faali. 8 Ki bi cego, ki kpa o kluo o kuanu kunu. 9 Moanla, o koandano mo baa tieni lede yeni o koanu? o baa cuu ki deli yanni bi koanguba ki biambi kuli ki ta o koanu ki guuni tiamba. 10 Ida bani ki cogi ya diani n tie na bi? Li tanli yal ki atamaala den luni laa tanli nn tua lidielu tanpuli. 11 Lni ya bonla den nani o tienu kani ki jnani ki dagidi bi niba po. 12 Bi denbigidi ban cuo Jesu ama bi den jie o niyuligu kilima bi baniki o den maadi laa. Maama kilima bani. Lan yaani ban siedi ki njao. 13 Lani n pendi bi den soani Jesu kani faliseninba yeni o bado clodo buakaaba bi tianba ki ban diao o maadiagu ki cuo o yeni bi maaman ni. 14 Bi den cua ki yedio: «canbaa ti baniki a tie maamaani daano jnaa jie nba kuli, jnaa gagidi o ba kilima bi niba n nua ki o tie maama po, u tundi bi niba o tienu. Sanjoandima yeni i moamoani mo. Li pia o sanu ki tin pa lonpo o badieciano sesa? tin pabi, tin da pa i? 15 Ama Jesu n den bani bi yubontuona po yeni ki o maadi: «be yaapoi ki yiibigidini ki bua ki cuo nni? cuanimanli lidibalina mi diidi.» 16 Kibi cuani Jesu po dibayenli. Ki maadi ba: «jma yeli yeni jma ya namangun ye lipo? 17 Ki Jesu maadi: «yim teni mani sesa wan n die yal ki teni o tienu mo o tienu n die yal.» ki li ya kilidiba yeni wan yedi yaala. 18 Sadisaniba yab den ki tuo bi kpienba yiedimapo, den kua Jesu kani. ki buab: 19 «Camba, Moisi den diani ti po, li ya sua ka ninjua kpe ki jna o denpua. Ki o na malo biga, a ba Fidi ki ta o denpua ki mali o po ti bidi. 20 Jabalele den ye, o nikpelo po den kuani o pua, ki kpe ka mali biga. 21 Kl yua tua o po mota o pua yeni ki mo kpe ka mali biga. Li go den tua yene o talo moyo po. 22 Bani bombalele yeni kuli den tao Ama o ba kuli yakani wa den sieni buolu, o pua yeni mo den kpe. 23 Bi kpieba yiedima, bi kuli ya ti guaniki ba lmiali, jma ba diedi o pua? kilima bani jabalele yeni kuli kuano. 24 Jesu den guani ki yediba: «Laatие ipo moamoani ki bi kpieba yiedima po tie yala ki yii tudi, kilima yi bani i diani yedi yala, bi o tienu palu n doa maam n m? 25 Kilima, ya yogunu kibiti fii bi kpieba siiga, bi kankuani puoba, bi go kan punibi yuli lipokualni po, ama bi kuli ba ya tie nani malekinba yeni tanpoli diema nni. 26 Ama yala n nua bi kpienba yiedima po, i daa kpa ki cuogi Muiisi tili, naani n togidi o tisogu kani ya maama, o tienu n den maadi yeno ki yedo yala: Mini n tie Ablahama tienu, Isaka tienu, Jakoabo tienu? 27 Wa tie a kpienba tienu ka o tie yaaba foya tienu yo. Yi tudi bon cianla. 28 Libalimaama tundikaaba yendo den gbadu ban nia yala; o den la ki Jesu jiino hali bojanla. Ki o

bualo: «Libalimaama kuli nni, mile n tie li mayuli?» 29 Jesu den goa ki yedo: «Limaayulit mine, Isalele yaaba ti yombidano o bado o tienu tie yendo. 30 A ba buo a yombidano a tienu yeni apali kuli, yeri a naano kuli, yen a maalima kuli, yeri a paalu kuli. 31 Diidi o bonlielo jua n tua nne: Abaa bua a lielo nani fini a ba yeri laa pia kuliya maama n cie libalimaama nni maami. 32 Ki lo maado: «Lijani, cambal a maadi i moni ki o tienu tie yendo tienu ba kuli ki ye kaa tie wani. 33 O nilo n bua wani yeri o pali kuli, yeri o jantial kuli, yeri o paalu kuli, ki go bua anisaalilieo nani fini ja bua a yuli maama yeri, lani n cie padi ya padjukana yeri ya sala ki bi yiidi kuli.» 34 Jesu n din la ki o giino ya giini n dagidi yeri nn yanfuoma, ki o yedo: «ja fagi yeri o tienu diema.» lani ya po n pendi, nilo jiki tuo ki buali Jesu buali. 35 Jesu n den tundi bi niba o jan diegu nni, o den buali: «Litien nni lede ki sikilibi nmba maadi ki klisiti tie Dafiti bijua? 36 Dafiti wani o ba den gbie yeri o tienu fuonna yua ki yedi: «Yombidano maadi n yombidano, kali nugienpo min kedi ja jma a nananda ting po.» 37 Dafidi mono den yii u «o yombidano», yeri li ba tieni lede o ga ka n tua Dafidi ya biga? ya nicianga n den taani kuli den gbadu wa maadi yal. 38 Jesu tunda nni, o den wani ki ban fangi bi yula yeri yaaba tundi o tienu maama ki bua ban ya goadi yeri a liadicima, ki go bua bi niba n ya fuondiba ki kpiagidi ba i daamu nni. 39 Bi go bua liga kali kali a jandidiena nni yeri janciamma kani kuli. 40 Ki nan janbidi a kpepuuna ki fiedi bi diedi ki jandi ya jandi. N faagi ki bua bi niba nn ya nua ba bi ya buudi ba yabiakicie. 41 Jesu den ka o tienu dieli nni ki tuoli iligitadiga ki nua bi niba n kpiedi i ligi maama. A piada den kpiendi i ligitadiga ki nua bi niba n kpiedi i ligi maama. A piada den kpiendi i ligi ki li yaba. 42 O kpepuoluolo mo den cuan ki kpieni suulo lie. 43 Jesu den yini o jaadikaaba ki yedi ba: «n maadi i monmoni, o kpepuoluodo na puni ki cie yaaba n kpieni i ligi i ligma diga nni kuli.» 44 Kilima bani wani kuli kpieni bi jalimano nni bi ligi bidi, ama wani, yeri o luoma kuli o nani wan pia yaala ki baa je kuli, kikpieni.

13 Jesu n den ñia o jandiegumny ya yogunu, o rjoadikoaba siiga yendo den maadi o: «camba didi a tana na diegu n jnani maamal!» ki o maadi: 2 «Jesu den yedi o: A laa ya tanciamma naa? bi kon tija ba tanyerli n sieni ki ya maa lilieli po ki a kuli kan padi ki baa.» 3 Jesu den kali difie tiidi juali po ki tuoli o jandidiega, pieli, jaka, jan yeri jandili den buali o ya buali na bi bebe kanu. 4 Waani ti laa bonla n ba ti cuaya yogunu? be ya nanangu n ba waani ki laa bonli kuli baa tieni? 5 Lani Jesu den yedi ba: Cuo mani yi yula ki niloba n da ti boundi yi. 6 Biniba boncianlaa baa ti cua n ya yeli p ki yedi: mini n tie kisiti. Ki boandi bi niba boncianla. 7 Yiya tigbadu ki bi maadi o toabu maama ki go togidi yi o toabu laabaalo, yin da yanginni mani yi yama, laa bonla kuli ba tieni ama li da kan cua nn juodima ka. 8 Kilima buolu baa ti fii ki tuogi buolu tianu. Diema mo n fii ki tuogi dietianma, n tindigima baa tieni yi kani boncianla, yeri n koncianma mo baa tieni. Laa bonla kuli daa tie nani o maditugukoanu yeri 9 Yin jambi ki ya ban iyya yulipo

ne, bi baa cuo ki gedini yibi bujiaba kani ki cabi ban pua yii a jandiena nni. Bigo baa gedini yi bi dogidamba yeni bi batieba kani nn ya po. **10** Ama bali ki juodima dala cuu, li tie tiladi ki o tienu maama n kpa pundi i nibuoli kuli kani. **11** Bi yati cuo ki gedini yi ti buudi damba kani ya yogunu, yin da yangi nni yi yama yeniyinba maadi yala. Kilima liyogu morlo, o tienu fuorjama ba songi nni yi yin baa maadi yaala. **12** Kpelo yeni o waalo siga nni yendo ba cuo o lielo ki cabi ban kpa o, bibaanba ba cuo bi bila ki cabi ban kpa a bila mo ba fii ki sedi bi danba po. **13** Bi niba kuli baa nani yikilima po. Ama yuu n se kilipa kuli bali yeni n juodima kuli, baa ba n tindima. **14** Yiya ti laa ki ti cangindii bonla ki li wudi bi niba gbanu ki ye ti kaa bi ye naakani yua n cogini o tienu maama kuli n diidi o yulipo. Ki yaba ye yude kuli sani ki gedi a juana po. **15** Yua n ka o diegu yulipo n da jidi ki kua deenni ko baa taa liba. **16** Yua n ye o kuanu mo da lebidi ki kun ni o den po ki baan taa o tiaykaadi. **17** Fala baa ye yeni ya puoba n punbi yeni yaaba n da jaandi a bila laa dana nni. **18** Mia mani o tienu ke laa noama dana nni n tua fawaagu yogunu. **19** Kelema laa dana nni fala baa ye bali boncianla, maama ki li fala. Buolu daa baa tien, halin n cilima o tienu n den tagi janduna ya yogunu kita pundi hali moala, o buolu kan go tiemimo. **20** O Bado o tienu ya bi wadi laadana, niloba kuli kan bi sieni. Ama yeni wan luogidi o buolu siiga yaaba ya po, o ba wadi laa dana. **21** Laa yogunu, nilo ya yedi yi: Diidi o tienu n gandi yua ye ne! bi o ye Nepo yinda pia dandanli o maama po. **22** Kilima tuonanda n yedi ki bi tie o tienu n soniyaaba yeni bi songikaa. Faadanba baa fii ki ya tiendi banma kili tie bonlidikaala hali ke liya baa fidi bi baa boandi o tienu n gandi yaaba. **23** Yin kubimani yi yula! n tuodi ki waaniyi li kulio. **24** Ama laa dana nni fala yeniya pendi, o yienu baa biigi, o ymaalo nno kan go yayieni. **25** A ymabilaa ba na tanpoli ki boali, tanpoli paali kuli mo baa digibi. **26** Lawanibiba la ke o ja bigua yeti tawaligbandi nni, ki kpendi yeni o paacianu yenu o kpiagidi. **27** Yeni o baa saani o malekinba janduna kuli nni, ban tani wan gandi yaaba ki cili janduna bianu kiya caa hali o guoga. **28** Yin diidi mani o kankarbu kanjaman n waniyi yaala. O bena ya bundi, yibani ke o siagu nagidi. **29** Li go tie yene i yatila laa bona tiendi, yin bandi ki o ja bijua nagini o buliñoabu kani. **30** N wani yi imoamoani ke n naa niftima kuli kan pendi kelaa bonla kuliki tieni. **31** Tanpoli yeni tinga kuli baa pendi, ama n maama kan pendi ba ya yogu. **32** Ama yaala n tie li daali yeni o yogu, o ba kuli ki bani, baa malekinba mono yaaba nye tanpoli, baa o bijua mono, ama ba bebe bani. **33** Yin janbi ke diidilkiya se kilipa kilima yiibani ya yogunu kilitie. **34** Li naani nani o nilo den bue ka gedii o saNu ki taa o deni ki guuni o tuo. Soanba, ki wani yua kuli yeni o tuoli. Ki cabi yua baa gu nba, n janbi ki ya nua ba. **35** Lanwani yin janbi keyese, kilima yi bani canba n baa kopeni ya yogu, li baa tie ñiagu, o yoagisigu, kotomuoanga, bii sinjaagu. **36** O ya ti li pundi ya yogunu kuli, wan dan cuu ke yi dua ki goa. **37** Min n maadi yi yaala, n maadi yua kuli, n ya se kilipa.

14 Paki juanma yaama n ki den ymadi yen dabinlin densieni dna lie saloyidikacianba yudanba yen u tieni maama g banbanda den kpaani yaa snu kibbaa jnbi Jesu ki cuo o k kpa o. **2** Bi den maadi yeni bi lieba: «lan tie mi jaanma yogunu, b den jie k biniba n dti fii yeni ku fuugu ki yie li po» **3** Yaa yogunu ke Jesu den ye o gbaado simono deni, ban den di yaa yogunu, o pua den kua ki kubi omuu nni yaa bada ki biyiga alibate ke ki gbie yeni tulata, ke o dunga pa, ke bi yionadirjama. O denjobidi libadiga ki wuli o yuli po. **4** Li den coagi bi tianba ke bi maadi bijgniali nni, ki tua: «be yaa po yo ke o biddi yaa tulale n yena. **5** Bi bibaa fidi ki kuudo yaa ligi n cie dubala kobita ki teni aluoda» Ke bi funi yeno lipo. **6** Ama Jesu den yedi: «yao mani yeni sua be yaa po yo ke yi biidi opali? o tieni n yaa po bonjanle. **7** Yi pia a luoda yi siiga nni yaa yoginu kul yeni yin bua yaa yoginu kuli yi baa fidi ki tieni ba mijanma, ama mini wani yi kan yaa pianni yaa yoginu kuli yikan. **8** Wan wani tieni wan ba fidi ki tien yaala a wuli o wuli n gbanandi po kelima n piinma po. **9** Moamoan i maadi yi; ban baa waani o labaalinjamo janduna nni naan kani kuli bi baa tiadi ki togidi o pua nan tieni n po yaala» **10** K sua juda Isakalielo bi piiga nni kediba siiga yua den gedibi sala yidi kacianba kani kelima o den bua ki kuado bi po. **11** Bi salayidi-ka cianba n den gbadii laa maama yaa yoginu, bi pala den mangi ki bi den jagi ban baa puna yaaligi, o den kpaan wan baa ba yaa sanu ki kuado bi po. **12** li dancincinli daali yaa paano n ki den ymadi yeni dabinli, ban yen taki pebiga ki yidi sala pakijaiema po den bualo: «abua tin gedi le ki ban bobini a po paki jiema jnani di.» **13** O den soani o goadi kaaba siiganni bonbi lie, ki yedi ba: «yin gedi u dociannu nni yi baa la o ja ke o bagi linin cuiyi yin joado man. **14** Wan baan kua yaa diegu nni joado mani ki maadi yeni laa diegu daano, canba buali: «min le yaa diel, ke n ba je paki jiema yeni n jaadikaaba. **15** Yeni o ba waani yi li die tual yaali n yabi ki jani, yin bobii nni man n po lan kani. **16** bi jaadi kaaba den fii kua u dogunni bi den la ke lali bonla kuli tie nani wan den maadi ba maama kebi bobini o po paki jiema. **17** Kuyen juogu n den pundi, o den cuu yeni o piiga n joaka lie diba li kani. **18** ban den taani ki kali mi jiema kaanu ki di, ke Jesu yedi; «i mamaoni n waani yi, yi siiga yendo yua n taani ki di l yeni nni baa janbi nnii. **19** Bi kuli yaa yama den ymadi yeni bi siiga yua k uli ji den cili ki bualu laa tie mini bi yeni kaa? **20** Jesu den yediba: «li tie yinba bi piiga nni liedii ba siija yendo yua taani ki tuuni yeni nni kusatiagunni. **21** Kelima o ni saalo biga baa siedi janduna niimmi nani landiani o po diani maama ama li yuboarli baa ye yeni yaa daan o nba janbi o ni saalo biga libi jani lan daano bi yaa bimalo.» **22** ban den di yaa yaa yogunu, Jesu den ta paana, ki tieni u tienu baliga, ki jenda. Ki tenba ki mnaadi: «yin ga mnani ne, li tie n gbanandi.» **23** o go denta ki tadi nukaga, ki tieni u tien u baliga ki teniba, kebi kuli na. **24** O den yediba ki ne n tie n saama n kuani o jan taado, yaa saama n wulibi niba boconiala. **25** Yeni imaanii n luanii yi, n kan go nu palipe duunt hali yaa daali ke n bao guanu u tienu diema nni. **26** ban den yini ba yanbu ki pendi, b den don o lite tiidi juali po. **27**

Jesu den yedi ba: yikidi ba yadi kinja nni, kelima li diani nba pua ki kpa o pe kpaalo ti pebidi monyadi. **28** Yeni n yaa ti guani ki fii bi kpienba siiga nni, n baaga yi linga kigedi galile. **29** Pidi den yedo n li yaa tie ba ke n lieba sani mini wani kan sam pipe. **30** Jesu den yedo: «yen i moani po n maada ba dinla niagu moni yeni o kokolo n ti buudi taalima lie po, a ba nia kerjaan bani na taalimata.» **31** ama pieli den yedo: «ba li yaa tie min taani ki kpe yema, n kan tieni lanwani palpe bi kuli den taani ki niani yeni. **32** likani kebi pundi yaa kaanu ke b yi u jetesemane ke Jesu maadi o nojadi kaaba kali man ne min gedi ki ban jaandi. **33** b den ta gidi, jaka yeni jan, lani li pa boanli den kuao ke o yama mo yagi. **34** jesu den yediba: «li pabooli cuo nni ha li kili naani nani kpe yen. Sedi mani ne kiya jandi.» **35** Jesu den suli ke fuadi bikani, ki ba kilabini tiipo ki jaandi k l yedi li yaa tie kiliba tuo u naayogunu n foagidi o kani. **36** o den yedi: «abba, n ba a fidi bonlikuli liya batuo yan foagini n kani ya fala tadinukaaga n tie-na ama lan da tie mini n bua maama ka, ama a yanbuama n tieni.» **37** o denguanvi ki cua bi kani kisua kebi goa ke oyedi pieli: «simono a goa yo? nja fd fidi ke giudinni ba yogu waamu? **38** Fii moni ki ya jandi, ki yintiba nni tulimani. Lipali bua ama tigbannandi ki pia paalu.» **39** yeni ki o go guani ke lebidi ki ban jaandi kiyedi nani waa bi kpia ki maadiya lanbona. **40** O go den liguanvi ki sua ke bi goa, kilima n guama den ye bi nubina po, lan wani ba ji den fiidi ki ymiano liba. **41** yeni o den guani ki cua bi kani bombi ta po ke yendiba: «i da li goa ki fuodi halimoala? Lidagidil oyogunu pundi, o nisaalo bija ji caa ke ban ban kuado ti biidi damba nugunni. **42** Fii-mani, tin gedimani, diidi yua n ba koadi nni, o nago.» **43** Wan den maadi ya yogunu, ke bi piigani liediba siiga, yendo yua kibi yii wa juda nageni g pundi yeni bi niba bociaala yeni ti jatiadi ijuugimu a lambana lijandielci cambaaba yeni a gbamba nda yeni lijandielci nikpela soani yaba. **44** yua den ba kuaado den wani ba ya banma ke o ba tieni, ki kuaado bi po yua ki sani ki filo ki moadi moadi o tan kpina po «wni yeniyin cuo-mani bojanla kigedi yeno.» **45** Juda n pundi ya yogu o li puadi ki noanli jesu, ki maadi a tankpina. **46** Laayogunu ke bi nagini ki cuo. **47** U yoadikaaba siiga yendo n noadi i juuga ke cua ki nani bi salayidiciaaba siiga yendo ya tuubili. **48** Jesu den yedi ba: «i cua ke koni yeni nni nani n tie o nayigo yeni, yeniti jatiadi i juugimu a lambana ke la cuo nni? **49** min den ye yeni yii, ke tuundi yii daali kuli o jandieg u nni, yii den cua nni. Ama moanla o yogu pundi ki i dianni n den maadi yaala n tien nni.» **50** Lawani yaaba n den yeni jesu kuli n sannii ke njao. **51** O jawaalo yendo den yua o wa, ki piini o, gbamnu po bu kpalibu bebe. Ya yogu ki nibi yeni mubino, **52** wan fnoanliba yeni o kpalibu ki sani yen cankpeloli. **53** Ban ta Jesu ki gediyeno o salayidi kaaciamo kani, nani ki lijandielci cambaaba yen lijandielci nikpela yeni o tienu maama tili gbambanda taani. **54** Pieli den yua hali fagima yeni bi salayidika ciaaban cambaaba diegu kani, o den kali sejennba siga ki nagini omu kilima ti waadi den ye. **55** Lijandielci caaababa yeni bi nikpe juogi kaaba den lingi ban-ba jaligi yaala Jesu ki fidi ke kpa o. Ama bi naa den la liba kuli o po; **56** Kilima niba bociaala

den pua o po mifaama; ama yeni bi faama po kuli laa tua maani. **57** Bi nitianba n fike pua mi ki jaligi Jesu. Ki yedi: **58** «ti den gbadu ki o maadi: "n ba muadi li naa jandieli yaali ki bi maa yeni bi niiba nu nuugii danata siiga, n ba guani ke ma ya jandieli ke nisaalo ya nugii ka maali, **59** ba yen la maama po kuli, ba la ban fidi kijaligo yaala ya po? **60** O salayidi ciarmo den fii ki sedi bi siiga ke bualu Jesu: «nya-pia yan ba ymiani yaala? **61** Ke o ka ki ymimi suo wa ymiani liba. O salayidikaciamgo den bualo yeni ya lanboli n tienia: «a tie kilisiti, u tienu n seligi o bijua yua yo?» **62** Ki Jesu ymian: «n tie a ba la o nisalo bijua, ke o ka o paciaabu daano jienu po ya yogunu ki o paalu nani tanpoli po ki jidi u po nani nani o taawalibgamgou yeni.» **63** Ke o salayidi kaciamgo cuo o tiadi ki dadi padi ke yedi: i go bua ki gbadu o laa sieda yo o po? **64** i gbadu wan suugi o tienu maama. I jagi ki tin tieni o be? bi kuli den taani ki yedi lidagidi wan kpe. **65** bine kiili kiya ciidi o po ti nisoandi ki pibinio nunga yeni li cabili, ki pua o yi tanpabi ki maadi yeno: «bundi!» ki sejeba gedi yeno ki pua wa. **66** Lanwaninipielo den ye likani u diegu tiipo, janfanyendo den ye likani ki tuunni bi salayi kaciaaba po n cua o kani. **67** Wan den la pieli ki o se likani ki yie o mu. O den yanbi ki noanlo ki, yedo: «a moko den li ye yeni sasaleti, Jesu.» **68** ama ki o nia, ki yedi: «mi bani yan bua maadi yaalo.» liyogu o den nani doujagu yeni nni (u kotongu den mua.) **69** Ama lan po moko, yaa jafaano n tuuni likani den la o ki go kili ke maadi yeni yaaba n ye li kani: «o ja ne mo bisiiga yendo! **70** ama o go den nia. Lan den pugini waan mu, ya niba n den se likani den yedi pieli: maamoni a li tie bisiiga yua yo; kilima a moan nani galile yo.» **71** Lan wani o den cili ke poligi ki tua: «mibani yin maadi ya jua yeni ya maama.» **72** Laa yogunu u kotogu den mua mi liema. Pieli den guani ki tiadi Jesu n den yedo yaala: «halu ki u kotogu talimilie, a ba nia ki yaa-bani nni talimata.» o den nani ke ban buudi.

15 O tirja panpangu, li jandieli yeni juki n ba nikpe juocaaba den tani ki diidi ban jaligi maama ki loma guveneeli kani bi den cabi ki sejenba lolio ki bi jedi yeri pilata kani. **2** Pilata den bualu Jesu: a tie jufi ba bado yo? Jesu den gua ymiano: Fin moano n yedi. **3** bi salayidikaciaba canba den galigi yesu ki o tien di yaala ki yani. **4** Pilata n bualo: nja pia liba ki ba maadi? agbadu ban jaliga ki maadi ka tien nni ya bobigu kuli. **5** ama Jesu den ki guano maama ba kuli. Pilata n den laa bola kuli, kili ya ki lido. **6** Li den tie bogidili ki binli kuliguveneeli, paki jaama dana siiga bi ba yani niyendo dasaliga ki ja o. Bi den maani ki ja bi niba n mia ban kin ba ja yua. **7** Ki sua jua ba ye li dansalidieli ki bi yi u banasa yeni o lieba, bi den kpa bi ba niba bocian la ya yagu po ki den fi yie loma guvenneli bali maama. **8** Lan wani ki o niligu nagi nni pilata kani ki mia o ki wan ya niyendo do nani ban tie n di maama bi damba bogida po yeni. **9** Pilata den bualiba: yi bi bua mi ja yi po yua ki yi maadi ki o tie yi bado. **10** O den maadi kilima o den bani salayidikaciaba n den bua ban tien no maam a, bi den jaligi di Jesu kilima bi den pia yi nanga o po ki dugi nni niba bociaala den tua o yoadikaaba. **11** Ama bi salayidikaciaba den tudi

linitingli ki ban maadi pilata ki wan ja banabasa ki kpa Jesu. **12** Pilata go yedi ba: n ya ja yipo banabasa, yi bado yi bua mi tieno be yo? **13** Ban yiginni ki puginni: kpa mani. **14** Laa wani pilata n buali: be ya po? o bidi be yo? ama kibi kpaadi ki yiigi nni hali bonjanla kpa mani. **15** Nani pilata n den tuo linitingli n bua maama, o den. ja banabasa, pilata sejenba n pua Jesu a gбана. Laa puulipo, pilata n madi o sejenba ki ban gedi yeno ki kpa o. **16** Ki sejenba ta Jesu ki gedi yeno bi cagiciaal kani ki tan nni bi tuo soanlieba kuli. **17** Sejenba n taanni ki gbeni, ki bi ta liadifogidimoangu ki lan Jesu. Ki bi lugii konkoni ya fogiliga ki yilinno, o yuli po. **18** Ki ji fuodo nani bayi fuodi o bado maama ki ſuado, ti fuonda juf ba bado. **19** Bi den puu ya lanbana n yabi o yulipo ki si o po ti joansoandi ki gbandi o nintuali, nani bi coan nni o yeni. **20** Ban den ſoandi o ki gbeni, ki bi landi o lindi fagidi moangu yali ki bi lan o yeni, ki yuadi ki ta o ya tiadi ki lano ki ſano o dogu nni ki gedi yeno nannii ki bi ba kpali danpoanpoanli po. **21** Ama ya jua bi yi u simono ki o tie silindi ya dogu n yua, ki o ba tie alesaolii yeni lufut ki bi cindo, bi sanu den ſa likani ki bi yieno ki wan tugii Jesu dandanpoli. **22** Sejenba den jedi yedi no ya kanu bi yi goligolita. Laa yeli bundima bua ki yedi, ti yu kpabiciudi kani. **23** Bi den bua ki ſumio ya duven n den ſymadi yeni mili ama wa den ſuni. Sejenba ta o tiadi. **24** Ki bi kpa o lidapoanpoanli po, ki ta o tiadi ki toanni titia. **25** Li den tie li dali kudi ta yogunu yeni, ya yoginu ki bi den kpa o lidapoanpoanli po. **26** Ki bi dian nni ki tabi nni yali ya po ki bi den kpa o li dapoanpoanli po. **27** Yi dian ni yeni nima nni den bua ki yedi: Jufi n ba bado, bi go den kpa bi bibiadale ki pugini o po. **28** Yendo den ye o jieno po ki yendo moan ye ganu po. **29** A sanpeda den sugido ki tibidi bijula. Ki tua: ha! Fini yua n den maadi ka ba fidi ki mudi li jandieli danata daali ja gua maali, a ya ba fidi tie nni tin diidi, **30** Fie a yuli fini moanol ſan o dadu po ki giidi. **31** Bi salayikaciaba yeni u tienu maama gbanbanda moan den sugido Jesu ke ſoando. O den maadi bi ninba boncianla kani: o den fie ninba boanciaala ya yogunu kili damba den ye fala nni ama ka fidi fie o ya yuli. **32** O den maadi ki ne: n tie kilisiti; mini n tie ya bado ndie Isalele yaaba. Li ya tie ki o maama tie moan-moani, o bi ſa li dapoanpoanpo ki jidi! yen wani ti kuli bi ba dani o ni nni bi niliediba yaaba ki bi den kpa o bi ſiiga moan den sugido. **33** Kudi luoba yogunu li biigili den ba yi tinga kulipo, li den tie yeri hali kuti yiayogunu. **34** Kudi yia po, Jesu den kpaadi ki yiginni ki yedi: eloi, eloi, lamasanbagitanii? Lani n bua ki yedi ni tienu, ni tienu be ya po ka jari? **35** Ya niba n den ye likani n gbadu laa maama yogunu, «eloi» ban ki jari bi maama nima nni, bi den yedi: cingi-manii o yi o sawali pualo «elia ol!» **36** Bi ſiiga yendo n sani ki ban ta o ciesiobu ki ſua li damiligilinni, babini li kankagili juoga ki niindii ki Jesu n ſu. Ki bi maadi tin guudi mani ke le elia ya ba kua ki jiino lidapoanpoanli po! **37** Jesu n yigini yeni pauma, ku fuodi ki giini ki kpe. **38** Lanyogu o kpalibuu yaa ba n den juami ki piigi lijaandidi bunbabaa den cili tanpoli ki padi ki jiidi hal tinga. **39** A mintilla canba yua n den se li kani n la Jesu kuma, o den yedi

maamoani ya ja na go li tie o tieno biga! **40** Bi puoba mo de se foangima ki nua. Laa puoba ſiiga maliyema magidela dogu yua, yeni maliyema jaka na o die kpalo yeri jose. **41** Banin den yegi jeni Jesu ki gedi galile todii o tuolinni. **42** Laa daali den tie n libogili juji n ba fuodima jama o yen juogu n dagidi. **43** Alimate dogu yua Josefi, yua den ye juſiriba nikpela cegili kaaba ſiiga nni. O den gu tanpoli diema pundiua. O den ba li papaali ki gedi pilata ki mia o ki wan casi wan ta Jesu gbanandi. **44** Li den lidi pilata yeni Jesu n tuodi ki kpe maama. Ke o yini amintela kobiga n yudano ki buali o gbadi i Jesu kpe na. **45** Wan bandi amintela kobiga yudaano kani ke o kpe ke o cabi JOSEFI o gbanandi. **46** Josefi den daa u kpaliemu ki jiini o li dap onpənli po ki bobini o o kpaliemu yeni ki gadi ki pan duani o yaa kakuli ke bi kpiedi tangu po ki bindi li tanli ki biini. **47** Magidala Maliyama yeni Maliyama yose na den se ki nua ban duani o naani kani.

16 Mi fuodima daali n den pendi, Madagalapua yuan yi Maliyama den daa Alomata ki cua banmii Jesu gbanandipo. **2** Li den tie li dacincinli ſiŋaogu panpangu ke bi den gadi li kakuli. **3** Bi den yedi bi lieba: yma baa pan luodi ti po, yaa tangu n biigii li kakuli? **4** Yaa yogunu ke biyaa gi nonli li kakulipo, ki la nilo ba ke o bindi li kakuli tanciangu. **5** Ban den kua li kakuli nn, bi den la o jawaalo ke o lani ti tiapiendi ki ka bi nu jieno po ke u jawaanbu cuoba. **6** O den yedi ba: da jie mani, yi kpaani Jesu Nasaleti yua ke bi kpagu yeni. O fii u, waa ki ye ne. Diddi mani ban den duani o naani. **7** ama yi gadi ke pan yedi O yodikaaba yeni pie li ke o gaa liiga ki gadi Glile. Lani po kebi baa laani nani wan den yedi ba maama. **8** Bi den ſanii li kakuli nni, ki sani. Li den lidiba hali ki jegiba bi den ki maadi nilo liba kuli kelima bi den jie hali. **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Li dacincinli daali ſiŋaogu panpani, wan den fii yaadaali yaa Maliyama ke o den beli ki ſanii o niini cilicilibiamu lele yen den kpiia ki la o. **10** O pua yen den ban togidi yaaba den yeni o yaa yogunu ki den kpiini ki go buudi o po. **11** Ban den gbadi ke o guani ki suo, ke o pua yen la o, ama bi den ki tuo daani. **12** Lan n den pendi, o den dogidi o ba niba lie kani yeni Manati tiadi ya yogunu ke bi den cuoni ki ſanii u dogu nni. **13** Laa niba n den gadi ke pan togidi yaa yodikaaba n sieni, ama bi mo den ki tuo ki daani. **14** Lan den pugini waamu, Jesu den dogidi o ba o yodikaaba piiga n yendo kani yaa yogunu ki den taani kikaa li kpagili po. O den maadi ba bi dandanli luoma yeni Pajuali, kelima baa den tuo ki daani yaba den yedi ba ke bi laa Jesu ke o fii bi tinkpiiba ſiiga nni. **15** O gua den yedi ba; Gadi mani yanduna munli kuli ki yaa wangii O Labaalijanmo. **16** Yua n tuo ki daani, yin wuli U Tieu nima o baa faadi, ama yua n ki tuo daani, bi baa jia o buudi. **17** Yaa jua mani yaa banciamma n ba jua yaa ba tuo daani. N yeli nni, bi baa beli ti maalibiidibi baa maadi mi malanma. **18** Bi baa cuo i we yeni bi nuugi, bi go yaa ſunba yigibugu mo li kan fidi ki tieni ba yaala n bia. Bi yaa maani bi nuugi a yiamma po, se ban paagi. **19** Ti yonmidaano n den maadi ba ki gbeni o den yugi ki doni tanpoli po ki pankali U Tieu jienu. **20** O yodikaaba

den siedi ke pan wang o labaali kuli yaa yogunu ke ti
yonmidaano den suani yeni ba, o den ta bi po i mɔmɔni
yeni n bangiciama baoncianla den ɔjuaba o maama nni.

Luka

1 Bi niba boncianla jagi ke ban diani, ki togdi ya bontienkaala n tieni ti siiga nni, **2** ti kpaagi yaaba n tie kasiednba leni bi nuni hali micilma, ki tua U Tienu maama tuonsola. **3** Lan wani, n mo kali, ki jagi, ki buali, ki bandi bonjanla yaali n tieni hali mi cilma, ki ba diani, ki togdi a leni mi kpaagma, fini, n buado leni n nicolnka Teofili. **4** Yeni, a ba bandi yan ga ya bangima mōmōni cain. **5** herodi n bo tie Jude badciamo ya yogu, salga yidka bo ye, ki yi Sakali, ki tie Abia salga yidkaaba cagli yua. O denpua bo tie Aron puoljuanu, ki yi Elisabeti. **6** Bi kuli bo tie nitegnkaaba U Tienu nintuali; bi kuli bo colni U Tienu fiomabona, leni o yobdaano bali maama kuli, kaa pia kpiadma. **7** Bi bo ki pia biga kelima Elisabeti bo tie yolgga, ke bani bilie kuli ji bo podi o. **8** Dayeli, Sakali den yidi salga U Tienu dieli nni, li den tie bi cagli salga yidma yogu i; **9** bi den colni salga yidkaaba danbogda, ki lugdi o ke wan kua salga yidkaanu, ki yubni li ypubli. **10** Li yubli salga yidma yognu, ku niwulgul kuli den se niipo, ki jaandi. **11** O diedo maleki den ludi o, ki legdi, ki sedi li yubli salga binbinli jienu po. **12** Sakali n la o, o yama n pudi, ti jawaandi n cuo o. **13** Ama, maleki n maadi o: "Da jie, Sakali, ki dugnii, U Tienu gbadi a jaandi. A denpua Elisabeti ba punbi, ki mali a po bonjaga, yan yini o Jan. **14** O ba tua a po pamancianli, ke bi niba boncianla ba mangi bi pala o madi po. **15** O ba tua niciamo O Diedo nintuali. O kan nū daamongu, ki nan buali daapaama. O ba ya gbie leni U Tienu fojanma, ki da ynaani mi biima. **16** Isayeli yaaba boncianla ba guani O Diedo, bi tienu kani. **17** O ba soni o tuonli ki dudi U Tienu nurbu nni leni Elia fuoma leni o paaciamu, ki cedi bibaanba leni bi bila n guani ki mangi leni bi yaba, ki todi yaaba n ki tie nicolnkaaba, ban togdi bi nitegnkaaba maalma, ki ji bobni, ki tua ya nibuolu n ye U Tienu po. **18** Sakali n buali maleki: "Be n ba teni min bandi? Kelima mini nba n ciandi, ke n denpua mo podi boncianla". **19** Maleki n guani ki jiini o: Mini n tie Gabyeli, ki ye U Tienu kani, ki tuuni o po. Wani n soni nni ke min caa u tondu, ki pa ja ya laabaaljamo ne. **20** Lanwani, lan ba tieni maama n ne: A ba tua muulo, ki kan fidi ki maadi, hali ki tuoni ya daali ke min puni a ya laabaaljamo ne yogu ba pundi, lan tieni ki dudi. **21** Lan kuli n den tie ya yognu, bi niba den guu Sakali, ke li pagi ba leni wan waagi salga binbinli dieli nni. **22** Wan ji den nani, o ji den kan fidi ki maadi leni li nitaanli. Bi ji den bandi ke o la bonlegdikaali salga binbinli dieli nni. Wani ji den tua muulo, ki ji maadi leni o nui. **23** Wan gbeni o salga yidma dana, ke o guani, ki kuni o denpo. **24** Lan tieni danaba, o denpua Elisabeti n punbi, ki tieni ymaali mu, ki ye deni, kaa nā. O den maadi o pali nni, **25** "Ne tie O Diedo tuonli i. O diidi nni leni mi yanbuama, ki piini yaali n den tie n po fee, bi niba kuli siiga. **26** Ymaali luoba n pendu, Elisabeti tugpunbdi puoli, U Tienu n soni maleki Gabyeli Galile dociamu nni, ke bi yi li dogu Nasareti. **27** Jifaano kani, ke o tie ja cikpenga, ke bi yi o Josefi, ke o tie o badciamo, Davidi puoljuanu. Li jifaano den yi Maari. **28** Maleki n kua o kani, ki yedi

o: "Mangi a pali, fini yua ke U Tienu cabi a o yanbili; O Diedo ye leni a." **29** Mari yama n yagi boncianla, li maama po; wan buali o pali nni lan ya fuodi niima nni. **30** Maleki n maadi o: Da jie, Maari, kelima U Tienu n cabi a o yanbili. **31** Yaali n ba tieni n ne: Li kan kandi dana, a ba punbi, ki mali bonjaga, ki yini o Jesu. **32** O ba tua niciamo, ban yini o "Tanpojoma Tienu Bijua" O Diedo U Tienu ba teni o o yaja, o badciamo Dafidi badkpagli. **33** O ba diedi ya buolu n nāni Jakobo kani hali ya yogu n ki pia juodma. (**aiōn g165**) **34** Maari n maadi maleki, li ba tieni ledi, kelima n tie powandiali i, n ki bani ja? **35** Maleki n guani ki jiini o, "U Tienu fojanma ba jiidi a po, ke Tanpojoma Tienu paaciamu n fibni a leni o junjungu. Lan ya po i, ke bi ba yini yan ba mali ya biga U Tienu Biga. **36** Diidi, a kpiilo Elisabeti mo punbi, ki guu bonjaga yeni wan ciandi maama kuli, ke bi tua ke o ji kan baa biga; o ji ye o ymaaluobidi n yeni. **37** Kelima U Tienu ki pia wan gbali yaala. **38** Maari n maadi: "N tie O Diedo tuonsonlo i, yan yedi nni yaala n tieni ki dudi nani lan buali maama. Ke maleki nāni ki ja o. **39** Li ki waagi ke Maari fii, ki ymaa tonma, ki gedi Jude juana dociamu nni. **40** Ki kua Sakali deni, ki fuondi Elisabeti. **41** Wan gbadi Maari fuondi ya yognu, ke o biga yugi ki ciidi o tugu nni, ke Elisabeti gbie leni U Tienu fojanma. **42** Ke o fiini u nialu, ki kpaandi, ki yedi: "A baa mi yedjanma bi puoba kuli siiga, ke a tugu nni biga mo gbie leni mi yedjanma. **43** Be n teni ke n dagdi yeni li seli, ke O Diedo naa cua n kani ki bua la nni. **44** Kelima diidi min gbadi ke a fuondi nni ya yognu, ke n biga jeli leni li pamanli n tugu nni. **45** U yeniyemjamu (mi yedjanma) ye leni fini yua n dugi ke U Tienu n soni a po ya tondu ba tieni ki dudi" **46** Lan yognu, Ke Maari yedi: "N naano yiini O Diedo kpiagdi. **47** Ke n yantiali mangdi li pali, O Diedo U Tienu, n candaano po. **48** Kelima o tuo ki tibni ki diidi mini talga, o tuonsonlo. Lan ya po, lan fii lan faa, leni yogu kuli, bi ba yini nni o cabjandaano. **49** Kelima U Tienu, U Paaciamu daano tieni n po yaali n yabi. **50** O yanma ba tandi nifiima n tuu nifiima yaaba n colni o po. **51** O tandi o nuu leni u paaciamu, ki yadi yaaba ya pala n gbie leni ti japaadi' **52** O tudi ki jiini bi paadanba bi badkpagi po. ki nan duoni talganba. **53** O gbeni a konkomba leni a bonjana, ki nan deli ki yaani bi yalmandanba i nuukuomi. **54** Nn, O puni Isayeli, mi todma o pakonli kuli po, ki waani o yanma ya nibuolu n tie o tuonsonba po. **55** (Nani wan bo niani ti yajanba) Abalahama leni o puoljuani hali ya yogu n ki pia gbenma. (**aiōn g165**) **56** Maari kali leni Elisabeti nani ymaali taa yeni, ki guani ki kuni o denpo **57** Elisabeti madi ji bo nagi n yeni, ke o mali bonjaga. **58** O kuantalieba leni o kpiiba den bandi O Diedo n tieni o po ya yanbli. ki tieni u badu leni o, ki waani bi pamanli n dagdi maama. **59** O madi n pendu daaniili daali, ban cua ki ba kuani ki canpangda ku konciagu. Bi den bua ban yini ki biga "Sakali" nani o báa n'yí maama, **60** ama ke o naá jiini ki maadi, "N N, O baa yi Jan i." **61** Ama ke bi maadi o, "Nilo ki ye i diegu nni ki gaani lan ya yeli" **62** Lan wani, ke bi buali bibáa mi muulma nni, wan bua yini ki biga maama. **63** O báa n buali, ban teni o ki kpagdiankaaga (walga), wan diani ya lanbona ne, "O yeli tie Jan." Lan tua

bi kuli ya po pagili. **64** Lan yognu liga, o ñobu ñ mubdi, o lanbu ñ tabdi. Wan ji ya maadi, ki kpiagdi U Tienu. **65** Ti jawaandi den cuo yaaba n den gaani ki lindi ba. Li laabaali den yadi i kaani kuli, Jude juana dogi nni. **66** Yaaba n den gbadì li maama den maadi: "Ya biga ne ba tua be?" kelima U Tienu den ye leni o. **67** Sakali ki biga báa den gbie leni U Tienu forjanma, ke o pua sawali, ki yedi: **68** Dondi mani O Diedo, Isayeli tienu, kelima, o todì o buolu, ki faabi u. **69** Ti ya po, o candaano yua n gbie leni u paaciamu mali o tuonsónlo, o badciamo Dafidi puoljuanti siiga. **70** Wan den sóni o sawalpuwa yaaba n gbie leni U Tienu forjanma, ke bi niani ti yajanba yaala hali mi cilma, tieni ki dudi. (**aión g165**) **71** Ke o ba faabi ti yibalinba nui nni, leni ti nantieba gbanmanu kani. **72** O tie bonli kuli ke li wangí o njancianma ti yajanba po, ki goa ki tiadi o ñónianu. **73** Wan den niani ti yaja, Abalahama yaali tieni ki dudi. **74** O poli ke o ya fie ti ti yibalinba nui nni, o ba cabi ti ki nunmanga, tin ya jaandi o kaa jie. **75** Ki tuumi o tuona, ki tie o buolhamu, ki tie nitengnkaaba o nintuali daali kuli ti yeniyenu nni. **76** Nn, Ke fini, ki biñidga, bi ba yini a Tanpojoma sawalpualo, kelima, a ba ga sanliiga, ki cuoni U Tienu nintuali, ki bobni o sanu. **77** Ki teni o buolu ñ bandi ke U Tienu puni u mi faabma, ki tieni u tuonbiidi po sugli. **78** Kelima ti tienu gbie leni ti niñinpadi leni mi ñanma. Lanyapo, ku yenpudkaagu ba ñia tanpoli, ki yendi ti po. **79** Ki yendi yaaba kuli n ye li biigl nni leni mi kuuma junjungu nni, ki pegdi ti taanjmaadi mi yanduanma (li yanjaali) sanu po. **80** Ki biga den yabdi, ke o yantiali mo paagdi ki pugdi. O den ti juodi ki ye ki tinkuonga nni i, hali yeni ya yogu ke o ti legdi ki waani o yuli Isayeli buolu po.

2 1 yogu romi badcianmo Ogusto bo diani k pua sawali o diema nni niba kuli ćodili. o cincinli ćodili bo tieni ya yogu ke kirisus bo tie badcianmo i siri diema n ni. **2** u cincinli ćodili bo tieni ya yogu ke kirisus bo tie badcianmo i siri diema nni. **3** yua kuli bo ye gedi ban codi wan ñiani ya dogu n nni. **4** yeni k josefi bo ñiani nasareti k doni galile ki togn nni jude, k pudi betelemi, david dogu, o bo tie David cugli yua i. **5** Josefi bo gedi lan kani wan yeni o cikpenga Maari ku pia o tugu. k b pan codi. **6** Ban den ye betelemi i k maari t gbaani t maadi. **7** maari den malo bojaga o cincinmadi ki pin'o i kplaldi k duan'o ti yandi jeditiagu nni kelima bi canba dieli nni yiali den ki ye. **8** I kuanni bo kuu li kani ke a yankpaala dua ki guu bi yandi. **9** K u tienu maleki yendi cua bi kan ku tienu yudandi jiidi b po ke ti jiwaanndi cuo ba. **10** Maleki maadi ba. i daa pia mani jeje n bua pua'yi sawalmanli yu baa tie yua kul pamancianli. **11** ba fie ti mali dinla David dogu nni wan tie o candaano. **12** Ti bo band'o maama nne i ba la i canpandiga k o dua ti yandi jeditiagu nni ki piini i kpaldi. **13** Ke li yogunu mōno ki bi la u tienu meleki nba k bi cua ki pugini i yua bo ye yeni po ki bi ji yiini ki dondi u tienu. **14** U Tienu yeli n yabdi tanpolu po, o pamangu n ya ye i tinga po nne yeni u nubuakaab po. **15** Ban yin ki gbeni ya yognu k u tienu meleki nba lebidi tanpolu po ka yankpala mo boe yeni bi lieba. ti gedi manni Betelemi dogun nni yaal k diidi yaala cua,

u Tienu n waani ti yaali. **16** K bi kagini ki gedi l yognu tonma k la yeni i mani Maari yeni Josefi yeni ki bipanga yua malí k b taa'ga k duan'ga ti yandi jeditiagu nni. **17** A yankpaala n gedi ki la'o, ki guani ki togdi yua kuli u Tienu meleki n den baa pua labaa maam e canpandigi yen po. **18** Yaba n den songi a yankpaala labaal kuli li de lidiba. **19** Ke maari yi guani ki tiadi o pal nni yala tieni kuli yeni ya maama madi kul. **20** A yankpaala den guani ki lebdi bi yankpaamuagu po i kin k dondi u tienu yen ban de songi yaala ki go la yaala. U tienu meleki n den maad yaala den tie moni. **21** Jesus n den malí l daaniin po k l tie ki ban gedi kond'o, ki bi kond'o ki pun o yel Jesus. Lan yeli k u tienu meleki bo lugdi u po. **22** Lan bo buali maam moyisi yikotili nni. L yognu ya pudi l tie taladi ki ban kuani ki canpandiga u ñociaigu. Lan yognu n pendi ke bi taa Jesus ki gedi yen'o jerusalem ke pan waan'o u Tienu. **23** diannu u tienu yikotili nni, ki cincinbiga kuli k o tie bonjaga tie u tienu yuu i. **24** B bo ye ba ki tieni u Tienu balga yen kpajiemulie i nanni lan bo bual maam u Tienu yikotili nni. **25** Ja bo ye Jerusalem dogu nni k u yeli tie Simeyon. O bu tie yua tiegi k go tie ya nulo tuagi u Tienu sonu. O den ye ki daani Israel fiema ki fonzanba ye yen o. **26** tienu fonzanba de dög'do k u kan kpe gaa la mesi u Tienu tondo. **27** Tienu fonzanba n jiidi u po wan gedi l jaanieli nni ki sua ke Jesus danba cua yen o, k ba tieni a bogda nanni simeyon yikotili nni lan bo buali maam. **28** Simeyon ga ki biga o nugí nni ki ji yiin i ki dondi u Tienu. **29** tienu ji ña a tuonsónlo wan ya caa yeni laafia. a colni a ñónianmu. **30** Nunbu la o candaano ka són'o. **31** Ki a pun'o li papaaali ke wan todì ñanduna. U Tienu meleki. **32** tie muuyiema i ki ba yendi ñanduna. wan baa tie Isaraheli yudandi. **33** Yen o naa bo ye pamangou Simeyon n maad yaala Jesus po. **34** Simeyon yedi m yeganma b po ki madi marri. Nan ya bani ke biga ne ye Isaraheli buolu kuli yaa po i. L bo fidi yaa tie ti po bibaaga bii m yedonma yu ki bi niba ba kpagi. **35** mola yaala den duagi bi niba maalima bo dögdi fin wani l baa ti tie nani b taa jugi ke muu pundi a pali yen. **36** Tienu tondo ma bo ye l kani ke tie puaki k u yeli tie. Ani k u tie Fanial biga ki tie Aser cugl yua. O bo tie puocianmo i. ko bina lile po n bo yeni wan kuni o ja. **37** ti. ki ti kali ti pakuadi ke ye o baba ki pan pundi piniini yen bina naa. O ñia jandielu nni ki suani u tienu tuonli ki jaani ki go loligi o ñoba yieni yen ñiagu. **38** li puocianmo mo pundi lan yogunu; ki yin k dondi u Tienu k maadi yaba kokul den guu Jerusalem fiema o janjanbiugu nni. **39** Tieni k gbeni nani u Tienu ñomaan den bunal maama. ki maari yeni Josefi go lebidi Galile k kun Nasareti b dogu nni. **40** Jesus ji kpedi tonm tonma ki o yanfuonma caa liiga k u go tie u Tienu nulo. **41** Kuli Jesus baa yeni o naa bo yi tun ki caa Jerusalem paki jaanmi. **42** yognu ki Jesus den pia piiga n bina lie ko ji yi ñodi o baa yeni o naa ban gedi Jerusalem paki jaanmi nani lan den bunal maama. **43** jaanmi n den gbeni ya yognu o baa yeni o naa den go cuo u sani k ji kuni ama k Jesus wani ñindi Jerusalem kelima bi den kpaan'o kaa la'o. **44** b tieni m maalma ko baa yegi yeni o lieba yaaba ki bi den taani ki cua yen. ki bi mo cuo l celi nani da yeli yeni. K b cil k kpaan'o o

kpiiba yeni o bankaaba siiga. **45** Ama baa den la'o ki b go lebdi Jerusalemi k bu kpaan'o. **46** L dataa dalí ki bi la'o l jaandieli nni ku kaa l balo maama banda siiga nni k songi ba k go buali ba i buali. **47** Yaaba bo song'o kuli den ye panmangu yeni wan pia ya nunfanbu o maama go jiima po. **48** L den pia o danba o yaalidigu yeni wan kaa naani. O naa den bual'o n biga be ced kaa són ti lani. Mi yeri a baa den ye ti jawaandi nni k kpaan'ya kaan kuli. **49** K Jesus den jiin ba. Be po i ki den kpaani n. I ki bani ki ba són i baa tuona a. **50** Ama bi den k gbadí o maama yeni niimma nni **51** K Jesus den cua ki njödi ba ki bi lebdi bi kuli Nasareti. O den coln o danba. K u naa den ta yal den tieni kuli k bili o pal nni. **52** Jesus den find tonma ko yantialti mo go caa liiga o Tieu yen b niba den bua'o boncianla

3 Tiberi badciamo n dini li bali, li piiga n bina mu po, Ponsi Piilaati den tie Suude bado, ke Herodi tie Gaalile bado, ke o ninjua Filipi tie Iture yeni Traconiiti bado, Lisaniasi tie Abilen bado. **2** Hani yeni Kayiifi n den tie bi Salyidcianba. Laa binli i ke U Tieu bo maadi leni Sakari bijua Jan mi fanpienma nni. **3** Jan bo gedi Surdan fuanli nni kuli. O bo yii bi niba ke ban cua ke ban wuli ba U Tieuñima, ke lan waani ke bi lebdi bi yama ke U Tieuñima sugli bi tuonbiadi po. **4** Yeni ke U Tieuñima Sawalpualo Esayi n bo diani yaala o tili nni tieni yeni moni: Bi gbia o nulo nialu ke o kpaandi mi fanpienma ki tua: Bobni man o sani, **5** Baalodga kuli ba piini, Juali kuli yeni gbangbanli kuli ba sali, Ti sangolndi ba sondi, Ti sanbuodi kuli ni sali; **6** Ke bi niba kuli ba lá U Tieuñima halbalgo. **7** Jan bo maadi ya niwulgú n bo cuoni ki bua ke wan wuli ba U Tieuñima ki: A waalaba buoli! ñjma tundi yi ke yi sani U Tieuñima mutuoli yaali n cuoni? **8** Waani man i tuona nni ke i lebdi i yenyieno. Da kubi man i pala nni ke: «Ti tie Abrahamaya abila!» kelima, diidi man a tana ne: N maadi yi ke U Tieuñima ba fidi ki cedi ke jan kpandi Abrahamaya bila. **9** Tin faamii! Bi bobni li yali ki ba cua ki guli i tidi: Ya tubu kuli ki loni luanganli bi ba cua bu ki juu bu muu. **10** Lani ke ku niwulgú buali o: Ti ba tieni ledi? **11** ke o ñmiani ba: li ya tie ke yua pia liada lie, wan teni yua ki pia, liadyenli. Yua pia ti jiedi mo, wan bøgdi ki teni yua ki pia. **12** A patendgaala (lonpogaala) mo bo cua ke wan wuli ba U Tieuñima. Bi bo buali Jan: ... Canbaa, ti ba tieni ledi? **13** ... ke o ñmiani ba, Da gaa man ti patendi (lonpo) ke ti cie Gobna n seni maama. **14** Sijenba mo den buali o: ... Ke tinba i, ti mo ba tieni ledi? ... O den ñmiani ba, da fie man obá ligi, ki go da fani ku faagu obá po: I pali ñ ya mani i ñmaapani po. **15** Bi niba den ye li dandanli nni paaa, ki ji den buali bi bá nni, bii Jan n baa tie O Candaano. **16** Ke Jan ñmiani bi kuli: ... Min wan wuu yi mi ñima nni. Ama o nulo ba cua, ki pia u paalu ki cie nni. Mii dagdi yeni min lodi o taacagbanu. Wani, o ba wuli yi mi Fojanma yeni U Tieuñima muu nni. **17** O kubi o dilendyetonga, ki ba lendi o dii, ki wodi i dijami ki kuodi o bønbuali nni. Ku fengu wani, o ba lu gu ya muu n kan baa jundi (gbeni) nni. **18** Jan go ñanbi ki puuni bi niba U Tieuñima maama n buali maama, muandi ba laabamanli. **19** Ama, o bo jalgi o bado Herodi yeni wan kuani Herodiati, o ninjawaalo denpua, ki go tieni ya tuonbiadi n yabi. **20** Herodi go bo

cuo Jan ki luoni o dansalgi ki pugni o tuonbiadi po. **21** Bi niba kuli cua ke Jan n wuli ba U Tieuñima. Ke Jan wuli Jesu mo U Tieuñima. Ama, ya yogu ke Jesu den jaandi, ke Tanpoli po luodi. **22** Ke Mi Fojanma jiidi o po, ki naani nani li lanjeli yeni, ke nialu bá ñiani tanpoli po ki maadi: ... A tie n bibuadga. N pali mani a po boncianla. **23** Ya yogu ke Jesu bo cili o tuorli, o den pia bina piita i. Nani bi niba n bo maali (maadi) ke tie Sosefi bijua yeni, o yaajanba yela nne: Eli, **24** ke Eli mali Matati, ke Matati mali Levi, ke Levi mo mali Melki, ke Melki mali Yannayi, ke Yannayi mo go mali Sosefi, **25** ke Sosefi mali Matatiasi, ke Matatiasi mo mali Amosi, ke Amosi mali Nahumi, ke Nahumi mali Esli, ke Esli mali Naggayi, **26** ke Naggayi mali Maati, ke Maati mali Matatiasi, ke Matatiasi mali Semeyin, ke Semeyin mo mali Yode, ke Yode mo mali Yoda, **27** ke Yoda mali Yuanani, ke Yuanani mali Resa, ke Resa mali Sorobabeeli, ke Sorobabeeli mali Ceyaltiel, ke Ceyaltiel mali Neri, **28** ke Neri mali Melki, ke Melki mali Adi, ke Adi mo mali Kosami, ke Kosami Elmadami, ke Elmadami mali Eri, **29** ke Eri mali Jesu, ke Jesu mali Elieseri, ke Elieseri mali Yorimi, ke Yorimi mali Matati, ke Matati mali Levi, **30** ke Levi mali Simeyon, ke Simeyon mali Suda, ke Suda mali Sosefi, ke Sosefi mali Yonami, ke Yonami mo mali Eliakimi, **31** ke Eliakimi mo go mali Meleya, ke Meleya mali Mena, ke Mena mali Matata, ke Matata mali Natan, ke Natan mali Dafidi, **32** ke Dafidi mali Isayi, ke Isayi mali Obeedi, ke Obeedi mali Boosi, ke Boosi mali Salmon, ke Salmon mali Naso, **33** ke Naso mo mali Aminadabi, ke Aminadabi mo go mali Admin, ke Admin mali Arni, ke Arni mali Hetsiron, ke Hetsiron mali Pereti, ke Pereti mali Suda, **34** ke Suda mali Sakobi, ke Sakobi mali Isaki, ke Isaki mali Abrahamsi, ke Abrahamsi mali Tera, ke tera mali Nayori, **35** Ke Nayori mali Serugi, Serugi mali Reyu, ke Reyu mali Pelegi, ke Pelegi mali heberi, ke Heberi mali Cila, **36** ke Cila mali Kayinami, ke Kayinami mali Arfaksadi, ke Arfaksadi mali Semi, ke Semi mali Nowe, ke Nowe mali Lemeki, **37** Lemeki mali Matusalemi, ke Matusalemi mali Henoki, ke Henoki mali Yeredi, ke Yeredi mali Maleleeli, ke Maleleeli mali Kenami, **38** ke Kenami mali Enoki, ke Enoki mali Seti, ke Seti mali Adami, wani yua tie ya cincinnulo ke U Tieuñima bo cindi ki tagi o.

4 Jesus den gbie yeni m tagjanmi, k u den ñani jurdeni bønga nni k l tagijanba tod'o k u gedi u fanfanpiegun nni. **2** Naani ke sitaani bign'o dan piina. U den ki dii l ba l dana. L yogu n pend i k m kom cu'o. **3** Sitaani maadi Jesus: I ya tie ka tie u tienu biga, cab k l tanli n kpandi m jiem. **4** Jesus ñmian'o l diani u tienu kaddaaog nni k nul k fo m jiem po baba ka **5** den duon'o pol. K waan'o u tienu diema yala n tie g tinga ne k maad'o. **6** ba tena ya paalu baa tie u tienu diema piam kul yaal ntie l ñandul kaan k dugn l kul den ye n nugun yo k bua ten mi bua yua. **7** wani a ya tuo ki gbaani n nintuali ni l kul baa tie a yaal i. **8** Guani ki maad'o: ya dondi a yonmdaano u Tieuñima. Wan badba i ka b pug'o. **9** gedi yen'o hal Jerusalemi k duon'o u jaanddiegu tanpoli k maad'o: a ya tie u Tieuñima bijua yugi k ña a ba m fanfanma nni k dugn i l diani: **10** k

u bu cabi meleki nba ban yaa guu ja. **11** l guan. b bu ja
yeni b nugi k tanli kan ghebi ba tanyeli. **12** K Jesus ñymia
i: l go diani. A kan niini k bignii o yonmdaano u Tieu.
13 Ya yognu k sitaan den gbeni o bignma kuli k u sani
k fagdi k ban bo bil ya yognu pudi. **14** Jesus bo ye yeni
fuorjanba paalui k lebdi Galile ko yeli doni diema kuli
nni. **15** K tundi u tienu ñomaama a jaandienra nni k b
niba dont'd'o. **16** K gedi nasareti dogu nni ban bo ryub'o
naani k kua l jaandieli saba daali. nani wan bo tug g tie
maama. k fii k bo cogi tienu ñomaama tili. **17** K bi waan'o
u tienu tondo isai tili wan poibidi l tili ko la naan kani k b
diani k: **18** M yomdano fomnjanb ye n po kelima u lugdn
ki sogni kparjanba k bo muadi o ñomaama i cacagi danba
k go paagi yaaba pala biidi k yaaba tie juannma n nuali, k
fie b cacagdama. **19** k go muadi u tienu janba binl. **20** K u
poibini l tili k teni o naacenza k gedi kali. U jaanddieogu
nni k a nubina kuli fid o po. **21** Dinne mñon u bu cili yinm
yaa song'o yeni kani u tienu tondo ñomaama tie moni.
22 yaab den song'o kul lden cuo'b u yaalidigu. K b tab
maadi ki waa tie Josefi bijua kaa? **23** k jesus maadi bi: n
bani ki bo puan i m makpanjama dogda dogd a ba ama
e bia bomaadi maad'ti ñan tienii yaala kaperinahumin
dogu nni. ñan go tieni n yeni a dogun i k ti diidi. **24** K
jesus pugn ama e mñon baa bani k pagi u tienu tuonsñlo
u dogu nni. **25** E mñon ke maadi yi a pakuana den yabi
boncianli Isaraheli dogu nni Eli yogu. lan ya yogu i ke
taagi bo ba binataa yen bögidima. k m koncianma ba u
dogu kuli nni. **26** ama den sñon'a ba pakua yedi kani k
cedi b den t sñon'o yendi kani k u den ye Sarepta Sidon
dogun nni. a i. **27** A gbaada den ye ki yabi Isaraheli dogu
nni u tienu tuonsñlo Eli yogu. Ama ki baa bo paagi baa
yedi. B bo paagi Sirija i ku yeli tie Naamani. **28** I yaabi
den songi Jesus k ye l jaandieli n k kuli pala den biidi. **29**
b nubi kuli den fii k tudu Jesus k ñan'o hali l juali po
l jaandieli n maa naan yeni k bi tud'o k lu'o tinga nni.
30 Jesus n den ñan b siiga nni k paani k caa Jesus den
tieni i tundi yeni u tebigu Kafarnahumi. **31** Den gedi
Kaperinahomi galile dogu nni ki tieni i tundi ba u tiemu
ñomaama po saba daali. **32** Yaaba den songi pala den
mangi boncianli kelima u den yeni yikodi. **33** O ja den ye
l jaandieli nni ki t tagbiid yeni mu cicibiadimu den cedi k
o yigni i yen paalu. **34** O a bua tien 'ti be ne, a cua k ñan
bianti yaa? U tienu nujanmo tondo. **35** Ama k Jesus tiani
yeni pabiel k maadi suon i k ña o ja ne gbanu nni. k t
cicibi yeni fuun'o k lun'o tinga b niba siiga k waa janbi
ama k ñani u po. **36** k l yogu k ti jawaandi kua b niba,
k b maadi b lieba. Lan ñomaam tue be i k pia u paalu
yen yikodi k yi beli i cicibiadi barri saa ñia!! **37** ke Jesus
yeli doni kaankul a dongbana nni. **38** Jesus n den ñani l
jaandieli kan u den gedi Simo deni k sua k Simo juado ye
yeni u gbanantogu, k b buali k b mia Jesus k wan tieni l
bonli k paa'o. **39** k Jesus tibn i po k cedi ko yugbaagu
ñani u po. k o fii l yogu k cil suani u tienu tuona. **40** O
yienu n den baa ya yogu yaaba den pia b yianba b den
po, b den ba yenmi Jesus kani k u yi e nui yua kul po wan
paagi. **41** I cicibiadi den ña boncianli b ssiga nni, k yigini.
A tie u tienu bijua i. Ama k Jesus yi tiani ban go suono
kelima b den bandi k u tie Kristo. **42** Lden fandi ya yogu k

Jesus ñani o deni k gedi u fanfanpiegu nni. k b niba cil
k kpaan; o ban t la'o k gedi o kani kaa ji bua ko seedi
jaab'a. **43** Ama k u maadi bi: l tie taladi min min muandi
u tienu labannjanli dogban tiana nni. Kelima lan yaa po i
k u tienu son n i. **44** k ji tundi u tienu labamanli Jude
jaandiel nni.

5 Dayenli, ke Jesu bo ye Senesaret kpenkunu, ke ku
niwulgbo gobi ki lindi o, ki cengi U Tieu maama. **2**
Ke o lá ñinbiadi lie u kpenkunu. A jankpaanla bo jiidi ki
ñanbdi bi jankpaantiadi. **3** ñinbiayengu den tie Simon
yaagu. Jesu den kua lienni ki maadi o, ke wan fagdi
waama yeni u kpenkunu, ama o den ye gu niimni ki tundi
ku niwulg. **4** Wan tundi ki gbeni, ke o maadi Simon: ...
Sudi waama, ki jiidi naani n ñua, fini yeni a lieba n lu i
jankpaantiadi. **5** ... Ke Simon ñymiani o, Canbaa, ti sñoni
ñiamungu ti ki cuo lbá, ama, ñan bualu ke min lu yeni, n
ba lu. **6** Bi lu ki cuo i jami boncianla ke bi jankpaantiadi
ji bo bua padi mñon. **7** Li yogu ke bi yini bi lieba ku
ñinbiagu po ke ban baa ki todiba. Ban baa ke bi cuo ki
gbieni bi ñinbiadi, hali ke ti bua mii kelima ku kpiagu
po. **8** Simon Pieri n la lani, ke jiidi ki gbaani Jesu taana
po ki maadi: ... N diedo, fagdi n kan ne, kelima n tie
tuonbiadaano. **9** Li yogu ke i jewaani kua ba yeni ban la
ya ciila. **10** Li go bo tieni yeni Simon tuonsñlieba, Saak
yeni San, Sebede bila. Li yogu ke Jesu maadi Simon: ... Da
jie! Lan cili molane, a ji baa taandi bi niba n po. **11** Ban
kpeni yeni bi jankpaantiadi, bi ñaa ti kuli ki ji ñua Jesu.
12 Daatoli, ke Jesu den ye dogu bá nni, ke jua bá ti baa ke
mi kpaadma kubi o. Wan lá Jesu, ke o gbaani o nintuali
nni, ki jaandi ki maandi: ... N Diedo, a ya bua, a ba fidi ki
paagi nni. **13** Ke Jesu tandi o rugu, ki sii o ki maadi: ... Nn,
n bua, paagi. Li yogu mono, ke mi gbaadma siedi ki ñaa o.
14 Ke o kpaani o, ki maadi «ke wan da maadi nulo yaali n
baa o» Ama, ke o maadi o ke wan gedi o dandanciamo
kani ki ji bili o paabu li jaanddiebindli po nani Moyisi
n den maadi maama yeni. Li ji baa nani sieda i i po. **15**
Jesu laabaali ji den yadi kaanakuli. Ku niwulgji den
ñua ki bua bi yiani n gbeni. **16** Ama, o den gedi naani
n kuoni ki ba jaandi. **17** Daayemli, ke Jesu den tundi U
Tieu laabamanli, Farisieninba yeni Yikotundkaaba den
kaa ki cengi. Bi den ñani Gaalile, Sude yeni Jerusalemi
dingbankonkogi nni. Ti Yonbadaano paalu den ye yeni
Jesu ke o paagdi bi yianba. **18** Nibbá ti baa yeni bi yiamo
ke o taana kuli kpe. Bi den kpaani ke ban kua yeni o Jesu
kani. **19** Ama, bi den ki fidi kelima ku niwulg po. Li
yogu ke bi doni ki cibi li dieli poli po ki jiini bi yiamo
ki lianga po, ku niwulg siiga Jesu kani. **20** Wan lá ke bi
jaba yeni pia li dandanli o niinni, ke Jesu yedi: «N dñoli,
a tuonbiadi piini o». **21** Yikodanba yeni Farisieninba ji
buali ki maadi: ... O ja ne tie ñma i ki maadi ti majogni?
ñma ba fidi ki piini ti biidi, li ya ki tie U Tieu bábá yaa
ka? **22** Ama, Jesu den bani bi maalma, ki maadi ba: «Be ya
po n cedi ke i pia li maalma? **23** Be n tie faala? Maadi:
«A tuonbiadi piini» bii «fii ki ya cuoni?» **24** Li ñani! I ba
bandi ke o nulo biga pia yiko ki tinga ne po yeni wan
piini ti tuonbiadi. Ke o ji maadi o tuomo: ... N cabi: Fii,
taa a lianga ki ya kuni. **25** Li yogu ku niwulg nni, ke o ja

yeni fii ki taa o lianga ki kuni ki dondi U Tienu. **26** yaaba n den ye li kani kuli ke ti jawaandi cuo ba. Ke bi ji dondi U Tienu ki maadi: ... Ti lá dinne tin ki kpeli ki lá yaala! **27** Li puoli po, ke Jesu den pendi ki lá Patendi (Lonpo) Gaalo ke bi yii o, Lefi, ke o kaa o tuonli nni. Ke o yini o, ki maadi o: ... Ya njua nni! **28** Ke o ja yeni fii ki njaa li kuli ki njua Jesu. **29** Lefi bobnii mi jaanma o denpo ki bua gaa Jesu. Bi niba boncianla den dini yeni Jesu, bi siiga a patendi gaala den ye. **30** Farisieninba yeni Yikotundkaaba den ye bi bá ki yini Jesu Kpaaga. ... Be n tieni ke i ba di yeni a patendi gaala, ya febddanba ne? **31** Ke Jesu ymiani ba: ... Yaaba n pia laafia ki bua dogda, bi yianba n bua o. **32** yaaba n tiegi po ka ke n cua, ama n cua ke min lebdi ti tuonbiadi danba yama. **33** Bi tóba den buali o: ... Jan ñjodikaaba yeni Farisieninba wani yen lolí bu ñobu ki ya jaandi, ama Jesu ñjodikaaba wani yen di ki ñiu i. **34** ... Ke Jesu ymiani ba, i lá aa, li paa yeni o puodaano dönlínba n lolí ñobu ke o puodaano dá ye yeni ba. **35** O yogu cuoni, ke o ba siedi ki njaa ba, li yogu bi ba lolí ñobu. **36** Ki pua ba mi makpanjama ne: ... Nulo n da taa li cabpanli, ki libi li cabkpeli po. Lan yaa ka bi bua biidi li cabpanli. Ban jia ya cabli n mo n ki ñjani ki libi li cabkpeli. **37** Li tie yeni mo, nulo kan piagi mi daakaama a cuakpela nni, lan yaa ka mi daama ba fidi ki cedi ñjan pudi pudi, mi daama n wuli, a cuana mo biidi o. **38** Li buali, ke n ñ piagi mi daapaanma a cuapaana nni. **39** Momoni, ti ya ñuni mi daapkpelma, ti ji ki bua mi daapaanma; ti ji maadi: Mi bonkpelma n mani.

6 Saaba daali, ke Jesu pendi i dii kpaabu nni, ke o ñjodkaaba togdi i dii ki ymiani. **2** Farisieninba buali ba: Be ya po i ke i tie yaala n kua saaba daali? **3** Jesu gaa mi maama ki ymiani ba: I ki cogi yaala n diani ya yogu mi koma bo cuo Daviid yeni o ñjodkaaba a? **4** O kua ku jaanddiegu nni ki taa U Tienu lalaagu ki ymiani, ki teni o ñjodkaaba ke bi mo ymiani. Ama ke li nan bo ki cabi ke ban ymiani, bi salyidkaaba bábá yaa ka. **5** Ke Jesu pugni ki maadi: O nufosaalo bijua n tie saaba canbaa. **6** Saaba daatoli ke Jesu kua ku jaanddiegu nni ki tundi U Tienu maama. Nulo bá bo ye ke o nujieni kpe. **7** Bi yikodanba yeni Farisieniriba bo kpaarrii ke ban cuo Jesu. Bi bo kpaagi o ke ban diidi ki lia o ba tebi a yiama saaba daali i: **8** Ama, Jesu n bo bani bi maalma yeni, ke o maadi o yiamo: ... Fii ki sedi asalasiiga! Ke o fii ki sedi. **9** Ke Jesu maadi yaaba n sieni: N pia ibuali ki ba buali yi: Li bo dagdi ke tin tieni li bonjanli bii ke ku bonbiigu i saaba daali i? Li dagdi ke tin fie o nulo miali bii tin njaa wan kpe i? **10** Ke o ligdi o ninbina bi po ki maadi li naaciemo: Tandi a nugul! ke o tandi. Ke li nugu paagi! **11** Bi yikodanba yeni Farisieninba pala bo beni paaa, ke bi ji maadi bi ymiali nni ban ba taani ki tieni Jesu maama. **12** Lan daali, ke Jesu go fuadi ki doni li jualti po ki ba jaandi. Ke o jaandi U Tienu ku ñiamungu kuli. **13** Lan ti fandi ya yogu, ke o yiini o ñjodkaaba, ki lugdi bi siiga piiga n bonblie ki yini ba o ñjodkaaba. **14** Simon yua ke o bo yini o Pieri, o ninjua Andre, Jaak, Jan, Filipi, Batelimi, **15** Matiog, Toma, Saaki, Alfe bijua, Simon yua pali kóni u dogu po. **16** Jude, Jaaki bijua, yeni Juda Iskariyoti yua n ti ba juodi ki kuadi o. **17** Jesu n bo ñani li jualti po ki jiidi yeni ba, ke o

sedi li gbangbanli po. o ñjodkaaba boncianla bo ye li kani, bi niba boncianla mo bo ye ki ñani Jude kuli nni, yeni Jerisalemi yeni Tiri dingbana nni yeni Sidon dogu nni. **18** Bi kuli bo baa ke ban cengi o, ki wan go paagi ba. Yaaba ke asanpola bo mabi ba mo bo paagi. **19** Yua bo kpaani ke wan sii o kelima ke u paalu bo ñia o gbanu nni ki paagdi i yianyi buoli kuli. **20** jesu bo gbagi ki diidi o ñjodkaaba ki maadi ba: Li pamanli tie yinba yaaba n tie talgnba yaali kelima yinba n ti baa ye U Tienu Diema nni. **21** Li pamanli tie yinba yaaba ke mi koma pia yi molane yaali, kelima i ti ba quo. li pamanli tie yinba yaaba n buudi molane kelima i ti baa laa i. **22** Bi niba ya ki bua yi, ki bieli yi, ki sugdi yi, ki biidi i yela kelima o nufosaalo bijua po, li pamanli baa tie i yaali. **23** Li bona ya ti baa yi, yin ya kpanbi leni li pamanli kelima i ñuadi ti baa yabi U Tienu deni. Bi yaajanba mo bo tieni U Tienu tondkaaba yeni. **24** Ama, yinba a piada, li ti baa bia i po kelima i lá ñuadi o. **25** Yinba yaaba n guo molane, li ti baa bia i po kelima mi koma ti ba cuo yi. Yinba yaaba n laa molane, li ti baa bia i po kelima i ti ba cagni, ki ya le i paboncianla nni. **26** Yinba yaaba ke bi niba kuli pagi yi, li ti baa bia i po kelima bi yaajanba mo bo tie yeni leni ku faagu Tienu tondkaaba. **27** Yinba yaaba n cengi nni ne kuli, n bua maadi yaala ne: Ya bua man i nannanda, ya tie man mi ñjanma yaaba n ki bua yi po; **28** ya jaandi man ki ya miadi mi yedñjanma n jiidi yaaba n polgi bu ñobu po. Ya jaandi man yaaba n cagni po ya po. **29** Nulo ya pabi a tankpinyenli ñjan teni o tankpintoli mo. Nulo ya taa a liadbiga ñjan cabi o a liadgbengli mo. **30** Yua mia ja ñjan teni o. Yua taa a bonla mo ñjan da buali o li po. **31** Ya tie man i lieba yin bua ke ban ya tie i po yaala. **32** I ya bua yaaba n bua yi bábá, i maali ke i ba lá ya paabu n ñjani i? Bi tuonbiaddanba mo bua bi dönlínba. **33** I tie mi ñjanma yaaba n mo tie yi mi ñjanma, i gó ti ba baa ti laa ñuadi i? Bi tuonbiaddanba móno ki tie mi ñjanma a? **34** I ya kpendi man ki daanai ke bi ba guani ki ymiani yi, i gó ba lá ti bulcindi i? Bi tuonbiaddanba mo kpendi bi tuonbiaddanlieba ke ban guani ki ymiani ba. **35** Ama yinba, yin ya bua man i nannanda ki tie ba mi ñjanma, ya kpendi man ki da daanai ke ban guani ki ymiani yi. I ya tie yeni i ñuadi ti baa yabi, i ti baa tie O Bado U Tienu bila kelima u ñjanbdi yaaba n ki tie mi ñjanma yeni bi tondanba. **36** I báa gbie yeni mi ñjanma. Mo ya tie man yeni. **37** Da bu a lieba, bi kan bu a mo, da biandi a lieba, bi kan biani a mo. Ya di man sugli i lieba po, U Tienu ba di sugli i mo ya po. **38** Ya todii man i lieba U Tienu mo ba todii yi. U den bibni ya golungu n yabi ki ñagi ñagi ke li gbie ki yadi ki wulgi n po, kelima yin bigni maama ki puuni i lieba, U Tienu mo ti ba bigni yeni ki teni yi. **39** O pua ba mi makpanjama ki maadi ba: O juamo ba fidi ki dadi o juanlielo? Ban bonblie kan baa ku buogu nni? **40** Tuonbanglo ki cie o canbáa. Ama ya tuonbanglo n ñjanbi ki bangi ki gbeni, o baa tien nani o canbáa yeni. **41** Be n cedi ke a nua ya muanu n ye a ninjua ninbili nni, ama ki nan ki nua ya dajenli n ye a ya ninbinli nni? **42** A ba tieni ledi ki maadi a ninjua: «N ninjua tieni suo ke min ñani u muanu yu n ye a ninbinli nni? ñjalacidaano! Dá pandi ya daagu n ye a ninbinli nni o, ki ñjanbi ki nualti ki fidi ki

ñani u muanu yu ye a ninjua ninbinli nni. **43** Ki tinjanga kan loni ti luanbiidi. Tibiigu mo kan loni luanjana. Bi bani tibu kuli yeni bu luana i. **44** Bi ki puadi kankana konkontibu po, bi go ki puadi cancanba konkonbongu po. **45** O numono n pia ya bonjana o pali nni, o ñangi lani. O nubiigu n mo pia yaala o pali nni, o mo ñangi lani, kelima o nufosaalo pali nni n gbie yaala o ñangi lani. **46** be n cedi ke i yii nni "Yonbdaano, Yonbidaano"! ki nan ki tie min maadi yaala? **47** N bua waani yi yua cuoni n kani ki cengi n maama, ki go tie man buali maama, yeniyenu n naani yeri yaala. **48** O tie nani ya nulo maa ku diegu. o gbiidi ke li ñuagi ki pan nandi ku tantiagu ki bili li fiagli. Ku bongu ya gbie ki yadi, mi ñima yi yili li diegu, ki nan kan ki guli gu kelima bi maa gu ke ku paa. **49** Ama yua cengi n maama kaa tie man buali maama o tie nani yua maa ku diegu ti tandi po kaa bili li fiagli. Ke ku bongu ya gbie ki yadi, ke mi ñima yili li diegu, ku ba wobi ki baa li yogu mono ki kpandi ku langbengu.

7 Wan maadi ku niwulgu wan pia ya maama, Jesu kua Kapernaumi. **2** Sijenba canbáa bo pia o tuonsónlo, ke o yia, ki ji mi kuuma po. **3** Wan gbadí ke bi maadi Jesu maama, sije canbáa sóni o kani nani Suifi yikodanba ña yeri, ke bi gedi ki fabnii o kani ke wan cuia ki paagi o tuonsónlo. **4** Bi cua ki lá Jesu ki mia o sugli boncianla ... Bi maadi o, o ja ne dagdi yeri yan ñanbi o po. **5** Kelima, o bua ti buolu. Wani n maa ti po ti jaanddiegu. **6** Lani, ke Jesu yegi leni ba ki caa. Li ji bo ki fagi leni deni, ke sjiegengeli yeri sóni o dönlínba ke ban maadi o. Ti Yonbdaano, da mabndi a bá, kelima n ki dagdi leni min gaa n denpo. **7** Lan ya po n cedi, ke li bo ki dagdi yeri min cua n bá ki lá ja. Ama, maadi lanbonyenla ke n tuonsónlo n paagi. **8** Kelima, min mmono tie sije yua n juadi, ama n pia bi naacenga n yikodi po, leni min sóni yendo: "Gedi", o baa caa i, n maadi tao: "Cua", o baa cuoni i. N ya n tuonsónlo: "Tieni ne", o baa tie i. **9** Jesu n gbadí li maama, ke li lidi o, ama ki mangi o. Ke o gbagi ki maadi ya niwulgu n jua o: "Mómóni po, Israyeeli nni ne kuli, n ki baa lá ya nulo ke o pia ya dugudgi ne." **10** Sije yeri tondkaabá lebdi deni ki sua ke o tuonsónlo paagi o. **11** Li kani ke Jesu kua Nayini dogu nni. O ñödkaaba leni ku niwulgu boncianla ciandi o. **12** Wan cili ki kua u docamu nni, ki cendi ku niwulgu ke bi pii li pakuali biyendga. Bi dogtieba boncianla bo jua a kuptiila. **13** T yonbdaano lá li pakuali ke mi ninñima cuo o, ke o maadi: ... Da buudi man! **14** Ke o nagni ki kulianga ki maani o nugu ki po, ke yaaba n tugi sedi.... Ke Jesu yedi, o naaciemo, n cabi a fii. **15** Ke mi kuuma fii ki kali ki maadi. Ke Jesu ñmiani o o naá. **16** Ke bi niba kuli jie, ki ji dondi U Tienu ki maadi: U Tienu cua ki bua fie u niba. Ki go pugni: U Tienu cua ki tebi o kpiemo! **17** Ya lanbona ke bi maadi Jesu po ne bo yadi Suude leni li dogkuni kuli. **18** Jan ñödkaaba maadi o yaala n den tieni kuli, ke bi siiga, ke o yini bonbilie. **19** ki sóni ba ti Yonbdaano kan ke ban buali o: ... Fini n den cuoni bii, tin go dá guudi tao i? **20** Ke li danba sedi o nungi nni ki maadi o: ... Jan-Baptisti n sóni ti. Yaala ke bo bua buali a nne: "Fini n den cuoni bii, tin dá guudi Tondtão?" **21** Ya yogu ke o pundi li kani Jesu bo paagi ni

niba boncianla, i yianbuolu kuli, ki paagi yaaba n den gbie leni mu cicibadmu, ki nuali a juama boncianla. **22** Ke Jesu maadi ba: Guani man Jan kani ki dugni o yin lá yaala: Bi juuanba nonli, a waba cuoni, a gbaada paagi, a tubkpaa gbadí, ke bi kpienba yiedi, ke talginba gaa li pamanli. **23** Pamanli lenli yua luni o dudugdi kelima n ya po. **24** Jan tondkaabá den lebdi yo, ke Jesu ji maadi leni ku niwulgu Jan po. ... I gedi ki lá be mi tinfanma nni? U faalu n liebi ya ñinmuagu ne. **25** I gedi ki lá ñma i? Yua bobí ti tiadgjandi? Yaaba n bibi ti tiadgbengdi ki ye u manu nni kua bi badcianba diedi nni. **26** Ama i ji gedi ki lá ñma i? U Tienu tondo? N maadi yi, o cie U Tienu tondo mono. **27** Kelima, o ya po i ke li diani: N ba sóni n Tondo a nunga nni, wan bobni a sanu. **28** N maadi pua n mali yua kuli, ama yua n yabi ki cie Jan ki ye, yua n wa U Tienu diema nni yabi ki cie o. **29** ... Ya niba n den cengi o kuli leni a lonpogaala den dugi U Tienu po mómóni, ki tuo ki Jan n wulbi a U Tienu ñima. **30** Ama Farisieninba leni U Tienu bali maama tundkaaba yie ke o kan wulbi ba U Tienu ñima, bi luni U Tienu buama. **31** N ba nangi molane niba leni be? Bi naani leni be? **32** Bi tie nani ya bila n kaa ki daaga nni, ki yii bi lieba ki tua: «Ti piebi yipo mu yelmu, ke yii jeli ki ciaga! Ya yogu ke ti go yiini mi kuuma yani, yi go ki buudi! **33** Lani, Jan-Baptisti cua, kaa ñmiani kpanu, kaa ñuni ku daamongu. Yi maadi be? "O pia cicibigú o niinni. **34** O nulo bijua cua ki di ki ñu, ki i yigni: "O ja ne maalma tie wan di ki ñu i, o tie a lonpogaala leni ti tuonsónbiaddanba dönlínba." **35** Ama, U Tienu yanfuoma cua yaaba n tua ma po i. **36** Farisieni den yini Jesu ke wan je. Ke Jesu gedi ki kali ki di. **37** Ke puoconconli bá cua, ke yua kuli o u dogu nni, ke o ye ku yenyebiigu nni. Nani, wan bo gbandi ke Jesu cua Farisieni deni ki di yeni, ke o taa o tulaali konkonga. **38** Ki cua ki sedi o puoli po, kpiani o taana. Ki buudi ke o ninsiidi pan milgi Jesu taana; ke o taa o yudi ki fiadi fiadi, ki balgi Jesu taana po, ki tiendi tulaali. **39** Farisieni yua bo yini o yeni n lá lani, ke o maadi: O ja ne ya bo tie U Tienu tondo yeri móni, o bo ba bandi o pua yua siigi o ne n ye ya yeniyenbiigu nni. **40** Jesu doni o nialu ki maadi: ... Simón n pia maama bá ki bua maadi ja. ... Ke Farisieni ñmiani o: Nn, Canbáa, maadi. **41** ... Niblee n bo dini li panli bi pandaano kani. Nuyendo den ba pa dibala kobiímu, yua tua mo n pa dibala piimu. **42** Nani ban bonblie kuli, obá n bo ki pia ki ba pa li panli yeri, ke o pandaano cabi ba ke ban da pa. A ya po, ban boblie siiga ñima n ba ñanbi ki bua o pandaano? **43** Simon ñmiani: ... N maali ke yua ya panli n ñanbi ki yabi. ... Jesu maadi o ke o jini li po n yeri. **44** Ki gbagi ki diidi o pua yeri ki go maadi: ... A lá o pua ne i? To, min cua a deni, rjaa teni nni mi ñima ke n ba yjundi n taana; ama, wan taa o ninsiidi ki yjundi n taana, ki fiadi a leni o yudi. **45** A ki lóni nni ki waani nni a buama, ama, wani, hali min kua ne, o li longi n taana i. **46** A ki sogi n yuli po tulaali, ama wani, o wuli n taana po tulaali. **47** Lan ya po, n maadi a: O tuonbiadi kuli piini, li po n cedi ke o waani nni o buama kuli. Yua ke bi dini sugli o po waama nne, wangí o buama waama nne i! **48** Ki ji maadi o pua: ... A tuonbiadi kuli piini. **49** Wan n den yini yaaba ki pugni o po ji maadi bi bá nni: "O ja ne tie

ŋma i ki piindi bi niba tuonbiadi?" 50 Ama, ke Jesu maadi o pua: ... Kelima, a dugi n po, a baa mi faabma; ya caa leni li pamani.

8 Lan den pugini waami, ke jesu gedi a longbanani yen i dogiciamani, k muadi U Tienu maama. 2 O Den ye yen o ŋuankaaba piig n bonbilie, yen bi puobi yaaba kuli den bieli t cicibianda ke go paagidi bi yiamma: Mari, Magidala pua yua ko den paagu k cicibiada lele den kub bo. 3 Sann, chuza denpua, chuza den tie Herod tuonsorl, Suzann yeni o lieba kuli den todii jesu yeni o ŋuankaaba yeni bi ŋjalimanu 4 O nuwuligu den ŋan a longbana nni k cua o kani, k jesu pua ba ya maa kpanjama ne: 5 O kpakpaalo den ŋani, ke bi pagi o bonbi, wan den pagi yeni, ke mi bonbima baa o sankuni, k bi ŋmaadi, ke ti bonyugiti dini. 6 Tianli baa a tana ni ke pani ke kpe, kelima i tinga den kuoni. 7 Li tianli mo baa ti konkondi ke pani, ama ti konkondi fii ki luoni li po. 8 Ke li liela baa i tinnjanga po, ke pani ke loni a luana. Jesu pugini ke maadi: ... yua pia a tuba ke cengi, wan cengi 9 O ŋuandikaaba bual'o l maa kpanjama niima ni. 10 Ko maadi ba: yinba la li yumanli gbia U Tienu diema ŋasiili, ama lieba po li tie maa kpanjama. Bi pia i nuni, ama bi naa nuu; bi cengi, bi naa gbia. 11 Diidi mani li maa kpanjama niima ni: U Tienu maama, 12 "o sankuni" tie yaaba cengi mi maama, ama sitaan n cua ke kua bi pala ni ke bel'o, wan da daani li maama po ke la mi faabma. 13 A tana po tie: yaabi n cengi mi maam, ke tuo yeni li pamani, ama ke kar ŋa lan kpa jiina bi po. Bigili yogunu, wan sundi li kuli po. 14 "Mi bonbima yaali baa ti konkondini" wangidi, yaaba cengi mi maama, ama ke ŋa mi maalima, mi piamma yen li ŋandunli bona n cedi wan da loni luana. 15 "Mi bonbima yaali baa i tinnjanga ni" maadi ti, ya niba n cengi U Tienu maama ke biligidi bi pala ni ke suani yenli li tuonli, ke puni li juunli ke loni a luana. 16 ... Bi ki congifidili ki cubidi bobili ni bii k wuondi gadogu yagima nni, bi yi tuani naani ke bi niba ya kua, ban la mi yinyema. 17 Yaali wuo molane kuli, te bi juodi ke ŋa mi yinyema nni yen ya bonli n tie ŋasiili, te ba dogidi li daa gbengili daali. 18 ŋanbi mani ki diidi i yula po, yin cengi maama, kelima, yua pia bi ba pugini wani; ama yua pia, ban gaa wan daani ke pia yaali. 19 Jesu naa yen o ŋuandikaaba cua ki lagu, ama bi bo ki fidi nagin'o ki dugini o nuwuligu po. 20 Ke bi maad'o: a naa yen a ŋuandikaaba ye cincanli ki kpaan'a. 21 ... N naa yen n ŋuandikaab tie yaaba n cengi U Tienu maama, ki go tugidi k suani li tuonli lan buali maama. 22 Daa yenli k jesu den kua o ŋinbiaguni wan i yeni o ŋɔdkaaba. Yeni ko maadi ba: ... tin puodi mani bongbantianli po. K bi tugi o ŋin-gbanu. 23 Ban bo puodi ya yogunu, k jesu guandi. Ko faaciangu kphil k fidi o ŋinbonguni. Mi ŋima den bua cubini o ŋinbiagui. Li ji den paa bi po. 24 K jesu ŋɔdkaaba den nagini ki yigini ki fiin'o: canbaa, canbaa mi ŋima bu di ti naa. Ko findi k gaa mi jama o faalu yen a ŋinguona po, k li kuli sedi suoo. 25 Li puoli po ko maadi o ŋɔdkaaba: ... i dindanli ye le e? ti jawandi yeni o yaalidigu den kua ba, k bi maadi bi ŋmialini: O ne tie ŋma i? diidi mani: o pia ti yikodi o faalu yeni a ŋinguona po, k bi ɔlini o. 26 B

ji bo kua Gerasa doguni, li bo ye Galile nuntuali. 27 Ya yogunu k jesu bo tugi o taali ki ŋmaa i tinga po, o doguni o nulo yua k ti cicibiadi bo kub'o yeni, bo sani ki cend'o. O den ki yie tiadi ki go ki kpendi deni, ama o den yi dua a kakula nni. 28 Ya yogunu ko la jesu, ko baa ki gbaani o taana po ki yigini yeni o paalu kuli. ... A bua be n po, jesu, U Tienu badicarmo biga? N miad'a sugili, da wangidini fala. 29 O bo maadi yeni kelima jesu bo cedi k ti cicibiadi kuli siedi ki ŋagu. Yeni ban bo yi lol'o yeni i kudiseseli a taana yeni o nugi, o bo yi cie li kuli, ti cicibiadi n tug'o ke kua yen'i o fulai nni. 30 Jesu bual'o: ... A yeli i? ... ŋmian'o: ti yabi. Kelima ti fuobiidi boncianli den ŋuagu. 31 Li fuobiidi den miadi jesu sugili k wan da kuan ba naani tie fala kangbediguni. (*Abyssos g12*) 32 Li den sua ki duoli boncianli den kobi li kani k bi kpaab li juali po. K ti cicibiadi ne mia jesu sugili, k wan cabi ba, k ban gedi ki kua li duoli nni. Ko cabi ba. 33 K bi ŋaa li ja, ki ji kua li duoli nni. Ki li duoli ŋani li juali, k san sani ki baa mi ŋima nni kpe. 34 A duogula n la yeni, ki bi sani k gedi ki pagi o dogu nni, yen i dogbanbimu nni 35 K bi niba ŋa, k caa ki diidi yaali bo tieni. Bi bo pundi jesu kani, k la o ja yua k ti fuobiidi bo siedi kani yeni, ko kaa jesu taana po. O den la ti tiadi, ki li ba kuli ji k kub, o. Ti jawandi den kua ba. 36 Yaabi bo la ya bona n bo tieni kuli lan kani, ki bi dugini maama ki ti fuobiidi yaadi k ŋaa li ja, ko ji la mi faabima. 37 Gerase dogu niba kuli, ti jawandi bo kua ba boncianli. K bi maadi jesu k wan ŋa bi dogu nni. Ko guani k kua o ŋinbiagui nni k lebidi 38 Ko ja yua ti fuobiidi bo ŋan o kani yeni, buali jesu k wan cian'o, ama jesu bo bel'o, k maad'o: kuni a deni k pan waan ba, yaali ko tieni tieni a po. 39 Ko kuni ki pagi yaali n tieni ne kuli. 40 Wan den guani galile, bi niba boncianli den gagu kelima bi den gu o baama. 41 Li yogunu ja ba cua jesu kani ko yeli tie jayiris, o den tie o jandieguni canbaa. Ko baa k gbaani jesu taana po ki miagu sugili k wan cua o deni. 42 O bonpuoyenga ko pia nani piiga yen bina lie yeni, k den mo yeni mi kuumu. K jesu fii k gedi o kani, ko nuwuligu tudi k mo ban nagini jesu kani. 43 Li kani pua ba den ye ki wuuli o faadi kli k koligidi, hali piiga yeni bina lie. O bo biani o ligi kuli dogida deni, ama o bo ki fidii ki tebi o ba. 44 Ko nagini jesu puoli po ki sii o liadili, ki li yogunu mɔno, ko faadi sedi. 45 K jesu buali: ... ŋma n sii nni? Nani bi kuli n bo tieni mi niama, k Pial maadi: ... canbaa, tin diidi mani, o nuwuligu lini ki maba. 46 Ama kop ŋmian'o: ... o nulo sii nni, kelima mi tuama o paalu ŋani n gbano nni. 47 Wan bo la li kuli k li k tie wuolin bonli, ko pua nagini, ki jegili, ki baa ki gbaani jesu taana po k cili ki dugidi yaali ya po ko siigu yeni wan paag'o maama toma. 48 K jesu maadi li pua: ... n bipuoga, a paagi ki dugini a dindanli yabi n po. Ya caa k laafia n cian'a 49 O da den k maadi ki gbeni, ko nulo ŋan li jandidieli nni canbaa deni, k maad'o: a jafaanu kpe o, ji da mabi canbaa. 50 Jesu den gbadii li maama, ko maadi Sayiris: ... da jie, ya duu n po baba, a jafaano ba paagi. 51 Wan pundi deni, o ki cabi ki nulo ba kua, lan ŋani: Pial, San, Sak yeni i biga náa yeni o baá. 52 Kaana kuli den tie: bubulu yeni i fanfabini. K Jesu maadi: da buudi mani, o ki kpe ka, ama o guandi. 53 Bi niba den ŋuadi laagu ki ban nani ko kpe i. 54 Yeni k

jesu cuo i bonpuo biga nugu, k maadi yeni o paalu: ... n
biga fii! 55 O den guani ki fuodi, k fii, k jesu maadi: k ban
ten'o mi jiema wan je. 56 K li yaa ki lidi o dama. Jesu den
kpaaba tiadiba, k ban da ja bi niba n bandi yaala n tieni.

9 jesu bo taan o kpaaga piig n bonblie, k ten'b o paalu
yen t yiko k ban bel t fuobiid(staan) k go paagi b
yiama. 2 L puol po ko son'b k ban kpaandi o laabamanli i
tinga kul po, k teb i yian buol kul. 3 Oden cegli ba; i da
tugdi man lba k l nua i cenli po: lan tie lanbanli, bogli,
ligii k bual jiedi po. da kpaani man ya tiadi ki ba lebdi. 4
Bi ya gaa yi ya diegun, yin ya ye hali ya daali ki ba siedi
lan kani. 5 Nulo ya ki gaa yi naan kani, yin nia lan kani k
pidi lan ya doguni tanbiini yaali n tabi i taana, lani baa
tie yaali wang'i buama b po. 6 Yeni ko kpaaga fii k gedii.
B den togdi a longbana nni, kaana kuli, b den maadi U
Tieu maama k go tebi bi yiama. 7 O badciamo Herodi bo
tie lan ya dogu nni yikodaano, wan bo gbadii ke tiama
maadi ke sua: "San battiir" n yiedi bi tinkpiiba siign, 8 bi
toba ya po "Eli n guani", bi toba mo goga ya po "I tie U
Tieu tondi siigni yendi guani". 9 Ama k Herodi jiin; ...
San? Min monoo n cabi k bi jagdi o yul. To, o daano tie
njmaa i k bi maadi o po ya yaalidgu bona ne kul? O bo
kpaani ke bua war band'o 10 Aposororiba bo guani ke
dugni jesu ban bo tieni yaal kul. k Jesu tugi ba k piad
waam, l bo ke fagi yen ya dogu k bi yi Bedsayida. 11 ama
bi nibi n bandi ban ye naani, k bi fii k nua. Yesu gaaba k
cili k maadi ba o laabamanli, k tebi yaaba n bo yia k suni
k ban paagba. 12 O dajuogu n nagi ya yognu ko yieni cil
m baama, k aposororiba piiga n bonba lie nagni jesu kan
maadi yen'o: cabi k ban ged ya longbana kob yen ne, k
baa o duankaanu yen l bonjekala (mi jiema) klma tin ye
naan tie fualin ni. 13 Ama k jesu maadi o kpaaga: yinbi
monoo n tenba m jiem ke ban je. Ama ko kpaaga njmian'o,
tin pia yaal k cie kpanu bona mu yen i jami bona lie. k t ji
bu tien ledi ba m jiem ya nib ne kul po i? 14 Klma b tie
nibi tuda mu i. Jesu maadi o kpaaga: tien man cagli kul
nibi piimu k cedi ban kali. 15 B colni o maama k kaani b
kuli. 16 K jesu tugi kpano bona mu yen i jami bona lie, k
yaadi k diidi pol po k jaandi k yadi m yedinjanba, l puol
po ko jend jendi, k kpaaga tugi k bogdiba k ban di. 17 K
bi kuli dini k l sieni baabuodi piig n bona lie. 18 Dayenli
k jesu piadi k ba jaandi, o den ye yen o kpaaga, k jesu
bualibaa... b nibi ne mali k n tie njmaa i? 19 K b jiin'o Toba
ya po a tie San-battiir, toba mo ya po Eli, toba mo gogi
maadi k U Tieu tondi ya yognu po yendi n guani k yiedi
b tinkpiiba siign. 20 K Jesu buali ba, i ya po, i tama k n tie
njmaa i? Piel gaa m maama k jiin: a tie Jesu, U Tieu n
son yua bijua. 21 da ja man nulo n gbandi. 22 K Jesu
pugni k maadi: l bual ko nulo bijua n la fala boncianli
ko doguni yikodam yen l gbanbanda n cuon, k kpani, k
min yiedi danata daal. 23 Yeni Jesu maadi yeni bi kuli, ya
daano bua k wan yjodni, l bual k wan yie o ba, k tugi o
daponponli, daal n tu daali k yjodni. 24 Yen i mon, yua
buu kuogi o miali, o ba buonga toma, ama, yua ya buoni o
miali k dugni min ya po, wani ba la ya miali k pia gbema.
25 Nulo ya tugi li yandunli bona kuli k li cie U Tieu, k
nan ba kpe, o pia m laa niaudi? 26 Nulo ya jien i fee k go

jie m maama mo i fee, o nulo bijua mo ya guanu daali o
ba la n baa yudand yen o ninjama kuli. 27 Yen i moni,
i siigni b niba boncianli kan kpe k k la U Tieu diema
28 Dana niini puoli po, k Jesu tugi Piel, San, yen Sak, k
bi doni li juali k ba jaandi. 29 Ban jaandi ya yognu, ko
nunga lebdi, ko tiadi ji pien k cie ti kunkundi. 30 K b
niba bonba lie pagi yer'o: Moyisi yen Eli. 31 k se k nili k
maadi yeni Jesu n ba kpe nanda Serusalem ni 32 Piel yen
o lieba guandi ama k b fii k la Jesu se yen b niba bonba
lie k nili. 33 Li niba n se ya yognu Jesu kani, k Piel maadi:
... canba, l jan k tin ya ye ne. T bi maa jona taa i. Yenli n
ya tie a yaal, o lielo Moyisi yaal, o taalo mo Eli yaal. Yen
lan ya kuli, piel ji bo k bani wan maadi yaal. 34 O maadi k
da k joudi monoo, k li tieni nani l junli yeni k jidi k libini
bi po, ti jiaawandi kua jesu se juankaaba. 35 K bi gbadii o
niali k li maadi li junli nni k sua: ... o ne tien n biga yua k
n buaga k lugdo, yin ya cengi man o. 36 Ban gbadii l nialo,
k bi ji diidi k la jesu se obebe. Ama bi juankaabi den
muubi bi niaona k kli maadi oba kuli ban la yaal. 37 Lan
den fandi k jesu niani li juali po k jidi, k bi niba boncianli
juagu k kpaani k ban diidi o. 38 O nuwuligu siigni, bi
gbadi ja ba ko yedi: canbaa, jan diidi n bijua npo. O tie n
bonjayenyenga. 39 K cicibiadiga (fuobiidi) n fii o po, ko
yigni k baali, ko siini ninsankpinkpongu, ki jegli, ki jiani
mi kuuma. 40 N maadi a juankaaba k ban beli li
cicibiadiga k bi gbali. 41 K jesu tandi k maadi: be cedi ki
dindanli podi yeni yinbi kangbada buolu, u laa yogunu ki
ba gbadii niimni ni. Yeni ko maadi li ja: cua yeni a biga na.
42 I biga n cuoni ya yognu, k li cicibiadiga cedi ki biga
baa k jegli. K jesu maadi yeni mi tuama li cicibiadiga po
ko sani k niani. Ko paagi li biga k tug'o k teni o ba. 43 K li
yaagilidi bi kuli yeni U Tieu buama. Bi niba kuli pali den
mani jesu palidi yeni o bulicidi po; ko maadi o juankaabi:
44 janbi mani ke luod i tuba k ya tiani mi baa yedi yaali
ne: bi niba ba kuadi o ja bijua, bi nisaaba nuu nni. 45 Ama
bi juankaaba bo ki gbia, li maakpanjambo duagiba. Ti
jawaandi po, ke bi bo ke buali jesu ke ba bandi niima nni.
46 Bi den kpaani ke ban bandi yua n tie ciamoo bi siigani,
mi niama ji fii. 47 Jesu bo bandi ban maliti yaali bi palti
nni, ko tugi i biga ke sen'o. 48 ke maadi ba: "yua gaa i naa
biga n ya yeli po, o gaa min mon'o, yua ya gaa min mo, o
gaa yua son nni, kilima yua jiin o ba ke kpandi biga, bi ba
kpiagidi wani wan to ciamoo. 49 San gaa m maama ke yedi:
canbaa t la o nulo ko deli mu cicinbiadimu a yeli nni,
ama ti delo ke wan da fandi ke tieni li lierna, kilima o ki
nua jan. 50 Ke jesu maadi, da deli mano, kilima ya nulo
ki tie a nando i, lani ya nulo tie a donli. 51 Ya yogunu
ke jesu bo Jagi ke ba lebidi kurni o baa kani, ko fii kua
Serusalem nni. 52 O bo soni o tondiba bonbi lie k bi kua
liiga Samali longbanbigi nni ke kpaani li dieli. 53 Ama ke
Samali niba yie ke bel'o li dieli, ke dugini jesu bo maani
ke caa Serusalema. 54 O tondiba n la ke li tie yeni, ke Sak
yen San tandi ke maadi: ... canbaa, a bua ke tin cedi ko
mu n nia poli ke biani b kuli fami ke ban tua fantama. 55
Ama ke jesu gbagi ke gaa ti jadi ke maadiba, i ke ban ki
gbie yen fuojanbi, ki maadi ya maabidi ne? O nulo bijua
ke cua ke wan biani li yandunli ka, ama ke wan faabi bi
niba ke tenbi ya miali k pia gbema. 56 ke bi siedi lan ya

kani ke gedi longbantianu. 57 Ban bo paani o sanu, ke ja ba cendi ke maadi jesu: ... N baa yua ña ñan caa naani kuli. 58 K jesu ymiani l ja: 'I luali pia i fali, ti bonyugiti pia ti tiadi, ama o nulo bijua ke pia wan ba duani naani. 59 K jesu maadi o tian o: ya juan! ... canbaa cabi ke min piini n baa o! 60 k jesu ymiani: "cedi bi tinkpiba n piini bi tinkpiba!" ama fini, gedi ke kpaandi U Tienu maama kaana kuli 61 Ke o tiano mo go maadi jesu. U Tienu n ba ñjodi ña, ama, cedi ke min gedi ke cabi n denpo. 62 ke jesu ymian o: "ya daano ko yen naakuuli ke bia gbagidi ke diidi puoli, ke dagidi yen wan kua U Tienu deni.

10 Li puoli po, ke O Diedo go lugdi o ñjodkaaba piilele, ki soni ba bilie lie ke ban liidi o u dogu po leni ya dongbana ke wani o bá bi ba gedi. 2 Ki maadi ba, "u bontaadu yogu pundi. ku kpaangu yabi ama a tuonsónla ki yabi. Tin mia O Diedo yua n die u kuanu, wan sóni a tuonsónla o kuanu nni. 3 Ya caa mani. N suani yi nani mu pabimu yeni i yangbanli siiga. 4 Yin da taa ligbogli, ki da kubi sancenbogli ki buali taacaadi, ki go da biandi yaama i fuondi po u sanu nni. 5 Ke yin ba kua ya diegu nni kuli, yin cindi ki yedi, "Mi yanduanma í ya ye ku diegu ne nni". 6 Mi yanduanma nilo ya ye li diegu nni, i yanduanma baa ye leni o, li ya ki tie yeni, mi ba guari i po. 7 Yin ya ye lan ya diegu nni, ki di ki go ūn ban puni yaala, kelima o tuonsónlo dagdini o ymapani. Yin da ūn diegu ki tuadi diegu. 8 Yin kua ya dogu nni kuli, ke bi ga i cangu, yin di ban candi yi yaala, 9 ki paagdi yaaba n tie bi ylama. Yin yedi ba, "U Tienu diema nagí i kani". 10 Ama, yin ba kua ya dogu nni ke baa ga i cangu, yin ūn ki cendi bi sanjala po, ki yedi, 11 "Ti pidi i dogu ne ya taatama n tabi ti taana, ki guani ki yadi i po, ke lan tua tiadma i po! Ama yin ya bani yaali ne, "U Tienu diema nagini. 12 N maadi yi ke ti buudi daali, Sodoma buudi baa pia sugli ki cie lan ya dogu. 13 korasen, sola! Betsahida, sola! Ya yennaaltuona n tieni i siiga ne ya bo tieni Tiiri leni Sidoni dogi nni, li dogi niba bo ba tuo ki lebdi bi pala hali ke li dá fagi, ki la ti yubontiadi, ki pugi bi bá mi fatanpienma. 14 Ama, ti buudi yogu, Tiiri leni Sidoni yaala baa pia sugli ki cie yinba. 15 Ke fini, Kapenawuma, a maali ke a ba duoni a yuli ñjaljanli nni bii? N n bi ba jiini a hali ku tinkpibuogu nni. (Hadés g86) 16 Yua n cengi yi, o cengi mini i, yua n ki ga i maama ki ga mini ya maama i, yua n yie n maama yie yua n sóni nni maama i. 17 Li tondba piilele den guani leni li pamanli, ki maadi O Diedo, "Ti Diedo, bá mu cicibidmu mono colni ti maama a yeli po." 18 K jesu maadi ba, "N den nua Setaani ke o ñiani ñjaljanli nni ki baa. 19 Cengi mani, N puni yi ti yikodi, ke yin ya ñyamadi i wee leni i nami leni yibali paaciamu po kuli. lan ba baa maama kuli, liba kuli kan fidi ki tieni yi yaala n bia. 20 Ama, yeni lankuli, yin da mangdi i pala ke mu cicibiadmu colni i maama baba po ka, ama yi pala í ñyanbi ki ya mani kelime i yela diani ñjaljanli nni" 21 Lanyognu liga, ke o pali mangi boncianli U Tienu fojanma po, ke o yedi, "N dondi a, Báa, Tanpoli yini ki tinga Diedo, kelima a dogni lanya bona bi yanfodanba leni bi nunfandanba po, ki nan dogdi a yaaba n ki pia yama nani mu biñidmu yeni po. Nn, Báa,

kelima, li den ñjodi a yanjagjanli bonjanla." 22 N Báa dunn po ki, kubni nni a bona kuli, ke obá kuli ki ban Bijua í tie yua, lan ñani Báa baba, obá mo ki bani báa í tie yua li nan ya ki tie Bijua yaa ka, yeni Bijua í bua yua ki ba dögdi o po. 23 Ki guani ki gbogi o ñjodkaaba po, ki maadi ba ñasiili nni. "Mi yedjanma yaaba n laadi yin laadi yaala. 24 N maadi yi, sawalpuuba borianla yeni bi badcianba den suni ke ban la yin laadi yaala, ki nan ki la ña, ke ban gbadí yin gbia yaala, ki nan ki gbadí ña. 25 Diidi mani, jufinba yoko tundkaaba yendo í fii, ki bua bigni Jesu, ki maadi, "Canbáa, N ba tieni ledi i, ki baa ya miali n ki pia gbenma? (aiōnios g166) 26 Jesu í buali o, "Be diani yiko tili nni? A cogi be li tili nni?" 27 Wan jiini ki maadi, "A baa bua O Diedo, a Tienu leni a pali kuli, leni a naano kuli, leni a paalu kuli, leni a yantiali kuli, ki go ya bua a nisaalilieko nani abá yeni." 28 Jesu í maadi o, "A jiini bonjanla. Ya tie yeni, a baa ye ki fo. 29 Ama o tundka yeni den bua wan kuni obá i moni, ki buali Jesu, "ñyama n tie lielo?" 30 Ke Jesu jiini, "Nilo den ñani Jerusalema ki caa Jeriko, ki cendi bi sanjiaba, ke bi fie o tiadi kuli, ki pua ki janbi o, ke o nagni mi kuuma. 31 Li sua ke salga yidka kubi li sanu, ki ji, wan la o ja yeni, ke o jadi ki logdi o, ki ban caa. 32 Lan go tieni yeni, Levi yua mo í ya pendi, o mo í la o, wan jadi, ki balni, ki pendi. 33 Ama, Samari yua n den caa u sanu, ki pudi o kani, Wan la o, o pali í sia yeni ti niñinpadí. 34 Wan nagni, ki fiadi fiadi o nala, ki tieni mi kpama leni ku daamongu. Ki jagni o o ya ñunbo po, ki ciani o ban gaani bi canba naani, ke bi kubi o lan buali maama. 35 Lan fandi, ke o ñani ligi lie ki teni o canguulo, ki maadi, "ñjan ñyanbi ki kubi lan buali maama. ligi ya pödi, ke a pugni yii kuli, N ya guani, N ba pa ña. 36 Bani bonbtaa siiga yeni, a maali ke ole n tie o ja yua baa bi sanjiaba sanu nni yeni nisaalilie? 37 O tundka í maadi, "Yua n gbadí o niñima yeni n tie o nisaalilie." Jesu í maadi o, "Ya caa ki mo n ya tiendi yeni" 38 Ban paani u sanu ki caa, ke bi kua dogbiga bá ke li kani pua, ke bi yi o Marita biali o, ki mia ke wan tuo ki cani o deni. 39 O den pia o ninsalo ke o yi Maari. Ke o kali Jesu taana kani, ki cengi o maama. 40 Ama ke Marita gbaa leni a tuona, ki bua tieni mi bonjiema, wan nagni ki maadi Jesu, "O Diedo, ñyaa la ke n waalo ñoli mini baba yeni a tuona aa? Lanwani, maadi o wan todí nni." 41 Ama ke O Diedo jiini, ki maadi o "Marita, Marita a yagni a yama bona boncianli po, 42 Ama bonyenli baba n tie bonmonli, Mari lugdi yaali n ñani ki cie, bi kan fidi ki fie la."

11 Daa yenli ki jesu den jaandi ki gbeni, ko ñjodkaaba siigni yendo bual'o: ti Diedo, bangi ti i jaandi nani San n bangi o ñjodkaabi maama yeni. 20 den ymian ba: i ya baa jaandi, yin maadi ne: n baà yua ye aljandini, a diema pundi. 3 Teni ti daali mi yentunjiema. 4 tieni sugli ti biidi po kuli nani tin tiendi sugli ti lieba po teni. K ya gu ti yeni li bigli yogunu. 5 K o pugni ki maadi: li tie nani ya nulo pia o donli ko baa o yogisiigu ki miagu: "kpentin kpano bona taa. 6 Kelima n donli ba ñani u sani k ba ki can nni, ama n nan k pia ba li bonjekaali ko ba je. 7 Li ya sua k o donli ye jiin'o: "cedi k nfuodi, ki da mabi ni, n

ganli luo, n k bidi mo duan'o. N kan fidi ki fii ki ten'a 8 n maadi, ba o ya kan fii ki ten'o k li tie o donlugu po, o bi fii ki dugnii li conli po ki ten'o. 9 Yeni k n maadi: mia mani, bi ba puni; kpaan mani, i bu la; pua mani li ganli, bi ba luodi yin kua. 10 Kelima, bi tieni yua miadi, ki yua kpaani laadi, ki bi luodi li ganli yua kuogi po. 11 Cegdi nba ye i siigni, yma ya po ni kpeli ke teni o biga o waa ya yogunu k o bualo o jamo? 12 Bii, o ya bualo jerli po wan ten'o o namo? 13 Yinba bi biid dama, i ya bani yin teni i bidi a bonjama, taalm ja i ki ti Diedo bi teni fuorjanma yaabi n bual'o kuli? 14 Daa yenli, ki jesu deli i cicibiadiga ja ba kani k o tie muuga. Li cicibiadiga n ñani li ja kani, k o ji cili maadi, ki li yaa ki lidi bi niba. 15 K bonciali ji cili ke maadi: ... ne tie Belisebuul paalu po i, mu cicibiadimu canbaa, k o tugi ki bieli li cicibiadimu. 16 B tiama, ban den bua ban piugu ku diagu, ki bi bual'o ki wan tieni mi bama bii paligu k li ñani polu po ki ban diidi. 17 Ama nani wan bo bani bi maalima k o jiin ba: o tøbu n pua ya dogu, a diena yi baali, ki li ñmadili ye. 18 I maal k n bieli mu cicibiadimu besebeul yeli po. Li ya tie yeni, mi bogidma bo ba tieni sitaani diema nni. O diema bo ba bia fanma. 19 Lan ni, li ya tie k n bieli mu cicibiadimu belsebeul yeli po, yma nan tieni i niba o paalu ki bi paagdi bi yama. Li po n cedi k bi tie i po buud dama 20 Ama, li ya tie U Tieu paalu po k bieli mu cicibiadimu, U Tieu diema pundi i kani. 21 Ya nulo pia mi tuama ki go pia ti töb tiadi ki gu o deni, o ñalimano kuli ye li wuoli nni. 22 Ama yua ya paa ki cie ya koni yen'o, o yi fie o töb tiadi kuli yen o ñalimano ki bogdi 23 ya nulo ki tie n yua, tie n yibalo, k yua ki taagi yen nni, yadi yaali k n taan nni. 24 Ya yogunu k bi deli cicinbiadiga, o yi sani ki ban kua li fuali nni, ki kpaani naan kani ko ba fuodi, ama o ya ki la naani k o ba kua, o yi yedi o ba nni: nba guani naani k n bo ñani. 25 O yi guani ki sua ki bi tingni lan ya kaano ki ñanbi. 26 Li ya tieni yeni, o yi guani ki gedi ki ban kpaani o lieba bonbi lele, k bi bia ki ciegu k pugni o po, ban ji ya ye. Li nulo yinyieni ji ñanbi ki pa k cie cincinli. 27 Yayogunu k o maadi yeni, k o pua ba yigni bi niba nni: pamanli ya pua mal'a ki ñaan'a o bili. 28 K Jesu ñmian or: li pamanli ñanbi ki ye yaabi n cengi im maama ki go coln ni li kuli. 29 Bi niba bo baadi ki pugdi, k o maadi: ti yogu ne niba tie nibiidi, bi o paligu po, ama bi ji kan la paligu ke li ya tie Jonas n bo tieni yaali ka. 30 Nani Jonas n bo tie bama Ninif nib po yen, o nulo bijua mo baa tie molane niba ne po bama i. 31 Daajijuogu daali, o yanbangu puo bado, bu fii ki koniyeni li yogunu niba, kelima o ba li ñandunli ni ki bua cengi Salumo tundli yaali gbie yeni mi yanfuoma. Ama borli nani ye ne cie salumo. 32 Li daajijuogu daali, Ninif niba bu fii ki koni yeni bi yogu yab. Kelima bi ja damiwoncili ki cengi jonas maama. Ama k borli ye ki cie Jonas ne kanba. 33 Nul kan cuoni fidili ki wuon i lodign ni bii ki cunbni bobli. N n, bi yi tuani naani ki ya niba n kua gu diegu nni, n la mi yinyenma. 34 A nuni tie nani fidili yeni ki yendi a gbanu. A nuni ya ye laafia nni, a gbanu kuli ye mi yinyenma nni, ama a nuni ya ki pia laafia, a gbanu kuli ye li borli nni. 35 Tien suoo ki ñanbi ki diidi, ke a fidili n da cua yeni bonbonli a po. 36 A gbanu kuli ya ye mi yinyenma nni, ki ba bogdima ki ye bonbonli nni, l

baa tie a po nani li fidili n tien a mi yinyenma. 37 Ban bo maadi ya yogunu yeni, ki farisien ba yin jesu k wan ba ki je o deni. Ki jesu kua li ja deni, ki cili ki ba je, 38 ke farisien bandi k o cili ki je, k ki nuudi o nugi. k li ya k lid'o. 39 K jesu jiin k maadi: yinb farisien nba, i yi ñanbi ki wuli, ki caadi, ama ki pala nni gbie yen o naayidbu yen mi biadirma. 40 Yinb, i ki bani k yua tagi niin po, wan tagi deni moa? 41 Teni mani U Tien yaali ye i pala nni kuli k o bu ñanbi. 42 Ama yubonli i po, farisien nba, i di jodi bonciali bonli kuli nni, k b kua ki maadi i momoni, k go sundi U Tieu buama po. Yin bo baa tien yaali, k da ña li ba kuli yeni. 43 Yubonli i po, farisien nba, kelima i maan a kankaan cincina ti jandiedi nni. I bua ki ban fuondi bi niba n yabi naani. 44 Yubonli i po, i naani yen ya kula ki naani yeni bonli, k bi togdi bii k cuoni li po k jeje k ye. 45 Wan maadi yeni, ki yiko tudka gaa ti jadi ki bual'o: ... canbaa, a maadi k ñan sugd ti bi. 46 Jesu maadi: yubonli a po fin yiko daan'o ne. I tungi bi niba ya tuga kpiagi, ama, yinba mono ki bua yin sii ba i nugi li ba kuli ya po. 47 Yubonli i po, kelima i t iendi ti bontitagdi ki nangi U Tieu tondi yaaba ki yajaanb bo kpaab. 48 I wangy yeni moni i yaajaanba n bo soni ya tuombiidi kuli: bi kpa U Tieu tondi, ki moa maa bi kula. 49 Li ya po k U Tieu, o yanfuoma nni bo maadi: "n te bi soni ntondi yeni n ñodikaaba; i ba kpa tiama, ki cagni yaaba n sieni". 50 Li po n cedi ke ti yogunu yaaba te bi pa, U Tieu tondi yaaba ki bi kpabi kuli hali li ñandunli cilima. 51 Ki cili Abel kuuma, ki pan gedi Zakali kuuma li jaandi binbindli po. N maadi, ti yogunu yaaba, te kan fidi ki buu bi buudi ki gbeni. 52 Yubonli i po, yinba yiko tundikaaba, i tugi mi banma k li cie bonli kuli. L k tie ki kan la U Tieu baba ka, ama i bi pani bi niba bonciali, ki bi kan fidi ki kua. 53 Jesu n bo ñani gu diegu nni, ki yiko gbanbanda yeni farisien nba ji tudi o, ki bual'o i buali bonciali. 54 Bi ji den kpaani wan baa jiini yaali, lan cua yeni konli.

12 Ya yogu ke ku niwulgud den taani ki pundi a tuda, ke bi niba ji ñmaadi bi lieba, ke o cili ki dá maadi leni o ñodkaaba, "Fangi mani i yuli leni farisienba nobli, bani yaaba n pia mi tuyimya. 2 Ama bonlibá ki ye ki duagi, ki kan dögdi, bonli ki ye ki wuo, ke bi kan bandi. 3 Lanwani i, yin maadi yaali li biigli nni, bi ba gbadil i mi yenyenma nni, ke yin sobi ki maadi yaali li dieli nni, ke a gana luo, bi ba kpaandi la li dieli binbinli po. 4 N dönlina, n yedi yi, da jie mani yaaba n ba kpa ti gbannandi, ki ji kan fidi ki tieni libá kuli ki pugni. 5 Ama, n ba tuodi ki waani yi yin ba ya jie yua. Yin jie yua kpa, ki go pia ya paalu n ba lu ja ku mubuogu nni. Nn, n maadi yi, jie mani o. (**Geenna g1067**) 6 bi ki kuadi nuanmu mu mu ka kuumu lie e? Leni lani kuli, U Tieu nunga nni, bi kan sundi mu siiga nni bá yenga po. 7 Ama yinba wani, bá i yudi, bi codi ki bani ti dugli. Da jie mani pu, i pia tuyulki cie ya nuankuli n yabi. 8 N yedi yi, ya nilo kuli n tuo ke o bani nni, bi niba siiga, o 'Ja Bijua' mo ba tuo ke n bani o U Tieu malekinba kani. 9 Ama yua nia bi niba siiga ke waa tie n yua, bi ba sundi o po U Tieu malekinba kani. 10 Yua n maadi mabiadma o 'Ja Bijua' po, ba baa sugli, ama yua n maadi ki sugi U Tieu Forjanma, o kan baa sugli. 11 Bi ya

dia yi, ki caa leni yi ti jaandiedi nni, ti buudi danba kani leni yikodanba kani ti buudi po, yin da yagi i yama leni yin ba maadi yaala ki fie i yuli, bii yin ba yedi yaala. **12** Kelima lanyognu liga, U Tienu Fonjanma ba tundi yin ba yedi yaala. **13** Ke niyendo yedi o ku niwulgu siiga “Canbaa, maadi n kpelo wan bogdi ti báa n sieni ti ya faali, ki teni nni. **14** Jesu í yedi o, “O ja, ñjma n kaani nni ke min ya tie i buudidaano bii i ke min tua i konpaadilo li faali bogdiama po? **15** Ki yedi ba, “Fangi mani yibá lini mi ñjalmanbuacianma, kelima nilo miali ki jua o ñjalmani yabmu ka. **16** Lani ke Jesu pua ba ya kpanjama ne, “Den bá den koni ki baa boncianla, **17** ke o kali, ki jagi, ki yedi o pali nni, “N ji ba tieni ledi i, kelima mii ji pia kaanu ki ba bili n kpaandi ne kuli? **18** ki yedi, “Min ba tieni maama n ne. N ba mumudi n bunbuana, ki guani ki ma yia n tiani, ki bili lien nni n bondikaali leni n bonpiakaali kuli. **19** Lani, n ji ba pagi n yuli “Mini, min bili ya piama kandi, ki ba tuoni nni ya bina n yabi. Ya kaa, ki suo, ki di, ki ūu, ki mangdi a pali. **20** Ama, ke U Tienu yedi o “O yanluodaano ne, dinne ñiagu liga i, ke n ba ñiani a naano, ki ña a. ñjan bili yaali kuli ba tua ñjma ya yaali i? **21** Li tie nani yua n taagi mi piama o yuli po, ki nan ki pia pu U Tienu kani.” **22** Jesu yedi o ñjodkaaba, “lanwani i, yin da buali i miali po, yin ba di yaali bii, i gbanu po, li bonlakaali po **23** Kelima, li miali gie ti jiedi, ke u gbanu mo cie ti tialakaadi. **24** Diidi mani a bonyugda, baa buu, baa yendi, baa pia bilkaanu, baa pia bõnbuana, ama U Tienu nan dingi a. yinba, i pia mayulki cie ti bonyugdit! **25** I siiga, ñjma ba fidi ki fagni o miali bá a dana waamu? **26** I ya ya bani ke i kan fidi ki tieni yaali n waa ki cie ne, be ya po i ke i maali yaali n sieni kuli po o? **27** Diidi mani ti puudi n tie maama, tii tuuni, tii pia gaalu mo, ama bá o badciamo Salomón leni o kpiagdi, waa pundi bi siiga bá yengu n bobbi maama. **28** U Tienu ya bobindi u kuanu nni muadi yeni, tini yaadi ye dinne ke bi ba faa ki taa ti, ki kuuni u fanu nni, ki cuoni umu, li ki pia tama ke o ba bobni yi mo, oo yinba yaaba ya dudugdi n ki pia fuoma! **29** Da buali mani yin ba di yaali leni yin ba ūu yaali po, ki go da yagni i yama. **30** Kelima ñjanduna dogi kuli lingi lanya bona i, ke i Báa moko bani ke i bua li bona. **31** Ama yin lingi mani o diema, i ba baa lanya bona ki pugni **32** Da jie mani ba waamu, kelima i Báa pali mani ke wan puni yi o diema. **33** Kuadi mani i piama, ki puni a luoda li ligi. ñjali mani i po ya ligbögli n kan cadi, ñjaljanli nni ya ñjalmani yaali n ki pia gbenma. **34** Kelima a ñjalmani n ye naani, a pali mo ye lankani i. **35** Nagni mani i liadfgadu u gbanñagdu, i fidsamnu n yanda tundi ki co; **36** Yin ya tie nani ya niba n guu bi caribáa í ba ñia mi pocajaama po, ki kopeni yeni, o ya pua li ganli ya yognu, ban kagni ki luodi o po. **37** Ya tuonsonba, ke bi canbáa ba pundi ki sua ke bi dá nua, bani baa mi yedjanma n yeni. I mõmõni, n maadi yi, o ba ñagni o gaaligu u gbanñagdu, ki cedi ban kali u jedikaanu, wan tieni ba mi jiema ban je. **38** Canbáa ya pundi yøgsiigu bii sijaafaani, ki sua ke bi cegni ki guu o, lan ya tuonsonba baa mi yedjanma n yeni. **39** Ama, min ba pugni yaali n ne, yin ya bani ke o diedaano ya bi bani ya yognu ke o suuro ba kua o deni ki suu o, o bi kan ja ban kua o deni ki su o, **40** Yin egni iba, ki ya guu kelimaa

i ki baniO Ja bijua n' ba guaniya yognu. **41** Pieri n buali: «O Diedo, a pua lan ya kpanjama tinba baba ya po bii, li tie yuakuli ya po i?» **42** O Diedo n yedi: «O laa tuonsonlo i, ke o canbáa ba guuni ke wan ya diido i tuonsõnlieba tuona, ki puuni ba bi daali jiema lan buali ya yognu, **43** o canbáa ya kopeni ki sua ke o tuuni lan buali maama, lanya tuonsonlo baa mi yedjanma n yeni. **44** I mõmõni n maadi yi, canbáa ba tao o piama kuli ki piani lanya tonsõnlo. **45** Ama li tuonsonlo ya maadi o pali nni: «N canbáa kopenma dá ba fagdi», ki ji cili ki pua o tuonsõnlieba, bi jaba yeni bi puoba kuli, ki go cili ki di ki go ūu wan bua maama, ke mi daama ga o. **46** O ya tie yeni, o canbáa ba ti ludi ki kopeni wan ki guu o ya yognu, ki cedi ban pua ki duoli o kaani kuli, ki beli ki ñiani o, ki kuanu o bi tuonsõbiadba danba siiga nni. **47** Nani li tuosõnlo n den bani o canbáa n bili o ya tuonli yeni i, ki nan ki sõni lan buali maama yeni i, o canbáa ba cedi ban pua o ya lanbana n yabi. **48** Ama, ya tuonsonlo n ki tuodi ki bani, ki sõni ya tuonli n buali ke lan dadi o tubli ii, bi ba pua o lanbana waaamu. Ban teni yua ke li yabi, bi ba buali o yaali n cie. **49** «N cua ki tinga po ke min sia mu i. N sogni ke li mu ji co i. **50** N pia mi ñiñwulma, ke bi ba wuli nni. I ki bani min bua tonma maama, ke li kuli n tieni ki tii. **51** I tama ke n cua ki tinga po yeni mi yanduanma yo oo? N n! I mõmõni, n maadi yi, n cua yeni mi paadma i. **52** Kelimaa, lan cili molane, dieyengu nni, niba mu ba paadi, niba lie n kóni yeni niba taa; niba taa mo n kóni yeni niba lie. **53** Bi ba paadi bibáa n kóni yeni o bijaba, a bila mo n kóni yeni bibáa. Binaá ba kóni yeni o bisiaba, a bisala mo n kóni yeni binaá. Calnaá ba kóni yeni o biyuaga, ki biyuaga n kóni yeni calnaá.» **54** Jesu go den maadi ku niwulgu yaali ne: «I ya la taayinbõnu puoli, i yi maadi: “Ki taaga ba niil!” Lan go tieni yeni. **55** Mi faawaama ya fii nintuali, i yi maadi: “Ku wulgu ba tieni!” Lan go tua yeni. **56** Yinba i muyiidmu ne! I fidi ki diidi ki tinga maalma yeni tanpoli maalma, ki bandi a bona. Li nan tieni ledi i, ke yi ki fidi ki bandi U tienu n bobindi yaali molane? **57** Li tieni ledi i, ke yi kan fidi ki tuodi ki cegni yaali n tiegi i po molane? **58** A ya caa ti buudi yeni a yibali, ñjan mõndi ki mangi yeni o u sanu nni, wan da ti cedi ti buudi yudanba n buu ki cuo a, ban mubni a bi paatieba nni nni, ban luoni a li kpaadiidieli nni. **59** N maadi a, a kan ña li kpaadiidieli nni, kaa pani a pana kuli ki gbeni.»

13 Bi nub yab n den ye li kan den mad yesu, li yogunu gog yal n den cua galileb yaab ki pilat den kpab ki tan ye sagl. **2** O ñiab: Edaan ki lan galile nub n tie bid danb ki cie yaa galile n sien nni, kelma wan kpab yeni? **3** kai, n maad e, e yaa lebd e yeiyenu, e kul ba kpe nan ban yene. **4** lan yaä ka, a piga n nuniida yab ki silo diegu baa kpaab yen, e daan ki ban n tien ti bid ki cie galile yaabaa? **5** Kai n yed yi, ki yi moko yaa lebd yi Yam yi kul baa bod yene. **6** Lan, yesu den pua n naa kpanjam ki yed: O jaa den ñjuu o kankanbu o dumontiibu kuan nni. O den cua ki ling a kankana waa laa. **7** Lan wan o den yed o kuanguulo: diid bina taa kin cuon ki ling o kankanb ne po a kankana, mii laad. Ped o be yaa po k o kub n

fanfam fanm fanm? 8 O kuan guulo den ñian o k yed: canbaa ced wan bind dun gog, n baa gbiidk lind o k tien o t yan biind. 9 daal ba ya bin n jua oba lo yaalan jyan ped o. 10 Dan yenl n fuodm daal, yesu den tund b nub li daal maam bangm diel nni. 11 o pua den ye lienni k pia t tag bid, yal n den ced k o yia hal piig n bena niin, k o tiib, k gunb k kan fid k yaal k sed. 12 Yesu den laao, k maad an yed: o pua ne, a paag a yianun po. 13 O den maam o po o nugi, lanyogunu leg, o pua yen den yaab k sed, k kpiagd o tienu. 14 Ama li bal maam bangm tiel camba pal b den bivid yesu n paag o nulo m fuodm daal. 15 Yom daan den guan k yed o: yinb palalie danb, li naan m fuodm daal yi siign yua kul k yi lod o nua, lan yaa ka o yunbo ki ñian o li yandiel nni k banñun o? 16 O pua yua n tie abalahan yabl k staan lol o hal piig n bena niin, laa pund min faab o n fuodm daalii? 17 Wan den maad yaa yogunu, efe den cuo o nanda kul, ama onuwunluu pal den mang yen wan tund yaa banm kel pia t kpiagd kul. 18 Yesu go den yed: o tienu diem naan yen be? n ba nangm yen be? 19 O tie nan ya tub ya bobim n wa k cie e tiid kul, k o nulo bulo o kuanu nni, k o pud k kpedit k tua tub. A bonyugda den ted t ted di o bena po. 20 O go den yed: Nba mang o tienu diem yen be? 21 O naan yen ya dabinl k o pua taa tien bignm taan, k sien hal k li kul ga. 22 Yesu den suag liig, ki muand e dog ciam yen a dogibla nni, ban ca jesusalem. 23 O nulo den yed o: ti yomdano lan wan ya nulb n ba ciad kaa yab? Yesu den guan ki yed yab n ye li kan. 24 Moand man ki kua yaa buluñoabu n miab kan, kelma n tuod ki wan yi ki bi nub boncianl ba te moa ban kua li kan ki nan kan fid. 25 O diedaano ya fi ki luon o duñuabu, ki bi tua: canba luod ti po. O ba guan ki yed yi: Mii ban yin ñian naan. 26 Lan wan yi ba guan ki yed o: tiTi den din ki ba ñun a go den ban g ti e dog san nni moko. 27 O go ba guan ki yed yi: N yed yi, mii ban yi ñian naan, fuad nan n kan, yinb yab n tiend ti biad. 28 Lan yogunu yi ya la abalahan, isaak jakob yen bi sawalpuab kulki bi ye otien diem nni, ki yinb wan ba ya ye niinpo, yi ba ya buud ki cegn yi ñina. 29 bi nub ba ti ña nintual, yen puol po, nuganu yen nujieni po ki taan ki kal o tienu diem o sa dikanu kan. 30 diid, bi tianb yab n tie puol yab moala, ba tua liig yab mo ba tua puol yab. 31 lan yogunu fadisielinba bi tab den cua o kan ki yed o: ña ne kelma hedod bua ki kpang 32 Oden guan ki yed ba yed ban, yed man li rjaago, ki n diel ki nand ti tag biad bi nub niinni, ki go paabd bi nub din ne yen saala, li dataal daal n ba soan ki juod 33 li tie doole min suag liig din yen ya daal n jua, kelma laa dagd sagalpualo n kpe ki laa tie jedusalem. 34 jedusalem, jedusalem, fini yua kpa bi sawalpuab, ki luud o tienu n soan a kan yab a tana, tualmi ja ke n den bua ki gogd taani a nuba n kan nani o kokolo n li wuug o koobilta o fiabi nni maam, ama yii den tuo. 35 Lan yaa ka, yi diegu baatua dingbengu. N maad yi, yi kan go lan hal yin ba yed ya yogunu: O tierjanmu n ba yad o yed yab, n cuon wan ti yomdan yel nni.

14 U Tienu fuodma daali, ke Farisielinba yudanba siiga yendo den yini Jesu o denpo, ke ban je: 2 Yaaba n den cua ki ba je, den kpaagi Jesu. Yiamo bá mo

den kaa o nintuali po, ke o gbanu kuli tie a mola bábá. 3 Jesu den maadi yeni U Tienu bali maama tundaaba yeni yikodanba tundaaba yeni Farisielinba. Ki buali ba: Li cabi ke ban paagi o yiammo saaba daali bii laa cabi i? 4 Bi ki ñmiani o lbá. Lan wn ii, ke Jesu cuo o yimo, ki paagi o, ki maadi o, ke wan ya kuni o denpo. 5 Lani ke o go buali ba: ... I siiga jyama i ke li ya tie o biga lan yaa ka o nua n baa li caali nni ke o kan tuodi ki ñani o? 6 Baa den fidi ki ñmiani o lala maama po lbá. 7 Wan den bandi ke yaaba n cuu mi jaanma kuli den lingi ke ban kali liiga kankaani po, ke o pua ba mi makpanjama ne: 8 Li ya tie ke o nulo yini u puokuanu jaanma, da gedi ki kali liiga. Li ba fidi tuu ke o yini o nulo ke cie ja, 9 ke wan yua yini yi kuli ba cuu ki maadi ja: "Fii ki teni o ne u kankaanu, a ji fii yeni i fee i ki gedi ki pan kali puoli. 10 Ama, bi ya yini a mi jaanma, ñan gedi ki kali puoli po. Yua yini a yeni ya ti cua, o ba maadi: "N dönl, ti bobni u kankaanjau a po, cuu ki kali liigal!" Li baa tie a po ti yudandi i yaaba ke bi yini ba yeni kuli nunga nni. 11 Lan wan ii, yua doni o bá bi ba jiini o, ke yua jiini o bá bi ba doni o. 12 Ke Jesu maadi yua n yini o: A ya bobni mi jaanma u yensiinu lan yaa ka ku yen yenujougu, ñan da yini a dönlinba, a ninjanba, a naataani lan yaa ka a kuantaalieba yaaba n tie bi yalmandanba, kelima, bi mo ti ba yini a ki ñmiani ja li ñanma. 13 Ama, a ya bobni mi jaanma, ñan yini a luoda, a juama, a tuoma, talginba. 14 Lan wan ii U Tienu ba ñanbi a po kelima ban wan kan fifi ki ñmiani a ñanma. U Tienu ba guani ki ñmiani a ñanma ya yogu ke o ba fiini bi kpienjanba. 15 Yaaba n den ye mi jaanma kani siiga yendo n den gbadilaa maama, ke o maadi Jesu: Li pamanli ye yeni yua n ba baa ki je U Tienu diema nni. 16 Jesu den go maadi o: O nulo den jagi ke o tieni mi jaancianma, ki yini bi niba boncianla. 17 Mi jiema yogu n n pundi, o den sóni o naaciemo ke wan gedi ki maadi wan yini yaaba: Cua man na kelima li bonla kuli ñanbi ki gbeni o. 18 Ama bikuli yendo yendo den mia sugli nani bi taani ñöbu yeni. O nikpialo den yedi o naaciemo: N daa u kuanu, kali min gedi ki pan lá u, ñan pan mia n po sugli. 19 One mo den yedi: N daa naakpakuoda piiga, n caa ki bua pan biigi a, ñan pan mia o sugli n po. 20 Tóa momko den yedi: N dá kuanu o pocaano mólane, lan ya po n kan fidil gedi. 21 O naaciemo den lebdi ki guani o canbáa kani, ki waani o li kuli. Lani, o diedaano yeni pali den beni, ke o yedi o naaciemo: Kua u dogu siiga nni yeni i sani nni tontoni ki cua yeni a luoda, a tadma, a juama yeni a waba na. 22 Lan tien waamu, o naaciemo den guani ki yedi: Canbáa n tieni ñan bo puogi nni yaala, u kaanu go sieni. 23 Lani ke Canbáa den go yedi o, ke wan ña u dogu nni ki diidi a sanbila nni yeni a naga balinma ki tigdi bi niba, ke ban cua na n diegu n gbie. 24 N yedi ke min den kopia ki yini yaaba yeni, bi siia bá yendo kan leni n jaanjiema. 25 Ku niwulgu den yegi yeni Jesu u sanciamu nni. O jigdi ki yedi ba. 26 Yua cua n kani ki bua ki ñödi nni yaa yie o báa, yeni o naá, yeni o pua, yeni o bila, o kpelibaa, yeni o waamu, bá o yuceli mo, o kan tua n ñödka. 27 Yua n ki bugi o dapónponli ki jua nni kan fidil ki ya tie n ñödka. 28 Yi siiga nni ñjma baa baa maa li diecianli ki dá kan kali ki bandi wan ba biani yaala, ki lia

o ya pia ya ligi n ba dagdi wan gbeni. **29** O ya ki tieni yeri, ki pu li tanpuuli ki naa fidi ki juodi, yaaba n ba pendi li kani kuli baa ūuadi o, ki yedi. **30** O ja ne cili li diemalaalii ki naa fidi ki juodi. **31** Bii o laa badciamo n baa ye ki bua ki tuogi bu tōbu yeri o badciantoo, ki nan pia bi totieba tuda piiga, nani o dā kan kali ki biigii o ya ba fidi ki tuogi bu tōbu yeri yua n cuoni o kani ki pia ttotieba tuda piile? **32** O ya sua ke o kan fidi, o ba sóni o tondiba hali ke o yibali dā ye fagma, ki mia o wan waani o wan bua yaala ban mangi yeni bi lieba. **33** Li tie yeri i siiga, yua n ki luni wan pia yaala kuli, kan tua n ḥodka. **34** Mi yaama mani, ama mi ya ti luo mi manu, bi ba taa be ki go mangi ma? **35** Maa pia mayuli ban pagi ma u kuanu nni, maa pia ban taa ma ki kali leni ti baadi man ti tua dulma, hali ban lu ma bābā, yua n pia a tuba ki ba gbadi wan gbadi.

15 Lani, ke a lonpo gaala leni ya tuonbiiddanba n sieni den kpendi Jesu kani, ki cengi o maama. **2** Ke farisieninba leni ti yikodi tundkaaba ji bulni bulni, ki tua “O nilo ne gaani ti biidi danba hali ki di leni ba.” **3** Ke Jesu pua ba ya makpanjama ne, ki maadi ba **4** “O laa nilo i siiga nni n baa pia pee kobga, ki biani payendo, ki kan ḥya piiyia n pée yia yeri, ku muagu nni, ki guani ki kpaani ya pia n bodi hali ki ban la o. **5** O ya la o, o ba bugi o o buapiadi po, ki mangi o pali boncianla.” **6** O ya pundi denpo, ba yini o ḥonlinba leni o kuantalieba ki maadi ba, “Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n pia yua bi bodi. **7** Lanyapo, N yedi yi, ke li pamanli baa ye tanpoli kelima biiddanyendo lebdi o pali ki cie nitieginkaaba piiyia n biyia yaaba n ki buali pali lebdima. **8** Bii, o laa pua n baa pia dibala piiga, ki biani dibayenli, ki kan cuoni ki fidsanga, ki tigni li dieli ki fiidi bonjanla hali ki ban la li? **9** O ya la la, o ba yini o ḥonlinba leni o kuantalieba, ki maadi ba, “Mangi mani i pala leni nni, kelima n la n dibali yaali bi bodi.” **10** N yedi yi, biiddanyendo ya lebdi o pali, li tie pamancianli i, U Tienu malekinba po.” **11** Ke Jesu maadi, “Nilo den pia bijaba lie, **12** o bonwaalo po den yedi o bāa, “N Bāa, bōgdi n faali biinu ki teni nni molane” Ke o bōgdi ba o piama. **13** Lan tieni dana waamu, ke o waalo po baani o bonkubkaali ki gedii hali ya dogu n fagi, lan dogu po i, ke o biidi o ligi, ki daa yaali n ki tie o po bonbuakaali mono, ki biidi o ligi mi bisiadyema nni. **14** Wan dini o ligi ki gbeni, mi konbiadma n̄ baa li dogu nni, mi koma n̄ gbadi o. **15** Ke o gedii ki mia li tuonli li dogtielo bā kani, ke o kaani o o kuanu nni ke wan ya guu i duoli. **16** O den ya baa ti duojiedi, o den ba di leni li pamanli, ama obā nan den ki puni o sanu. **17** Ama ki bonjaga yeri yama n̄ den guani, ke o maadi o pali nni, “N bāa pia naacenga birja i, ke bi di ke jiema ki muani ba, ke mini nan ba kpe leni mi koma nekanba! **18** “N ba siedi ne, ki guani ki kuni n bāa po, ki ban maadi o, “N Bāa, n̄ biidi U Tienu po leni a nunga nni. **19** N̄ ji ki dagdi min ya tie a biga, ga nni min tua a naacenga nni yendo. **20** Ke ki bonjaga yeri siedi ki kuni o bāa po. Wan dā den paahali fagma, o bāa den la o, ke ti niñipadi cuo o, ke o sani ki wobi o, ki muadi o tankpina po. **21** Ke ki biga maadi o, “N Bāa, n̄ biidi U Tienu po leni a nunga nni. N̄ ji ki dagdi yan yini nni a biga. **22** Bibāa n̄ maadi o naacenga, “Cua

mani leni liadjanli, ki lani o, ki pilini o li nubiinli leni ti taacaadi. **23** Diidi mani natonbikpanibili, ki kpa, ke tin tieni mi jaanma, ki mangi ti pala. **24** Kelima, n̄ biga den kpe, ki ji pia li miali, o den bodi, ke n̄ guani ki la o. Ke bi ji cili mi jaanma. **25** Li sua ke o kpelo bi ye u kuanu po. Wan kpendi, ki nagi deni, ke o gbadi ki ciaga yani leni ku jeligu. **26** Wan yini naacenyendo ki buali lanya bona niima nni. **27** O naaciemo n̄ maadi o, “A waalo n̄ kopeni, ke a bāa kpaā li nakpanibili ki tieni mi jaanma kelima o guani ki kopeni leni laafia.” **28** ki bikpelga pali n̄ be, wan ye ke o kan kua deni, o bāa n̄ ūa ki baagi o. **29** Ama o kpelo n̄ jiini ki maadi o bāa, “Diidi, bina ḥya n̄ yeri, ke n̄ tuuni a po a tuona, n̄ nan ki kpeli ki tudi a nunga nni, Ama a nan ki kpeli ki puni nni bā ḥotonpanli, ke min tieni mi jaanma leni n̄ ḥonlinba, **30** Ama A bijua yua n̄ biidi a ḥalmani yeri a poconconia n̄ kopeni, ke a nan kpaā o po naatonkpanibili. **31** O bāa n̄ maadi o, “N bijua, fini li ye leni nni daali kuli, ke min die yaali kuli tie a yaali i. **32** Ama, li bi dagdi leni tin tieni mi jaanma, ki mangi ti pala, kelima a waalo ne den kpe, ki ji pia li miali mōla, O den bodi ke ti guani ki la o.

16 Ke Jesu go maadi o ḥodkaaba, “piado bā den ye, ki pia o ḥalmankublo, ke bi ti cua ki tuali o ke o ḥalmankublo yeri biandi o piama. **2** ke o piado yini o ki maadi o “Be n̄ teni ke min gbia apo ya maama ki ḥani? Tieni nni a ḥalmankubli col, kelima a ji kan ya tie n̄ ḥalmankublo.” **3** K o ḥalmankublo maadi o pali nni “N̄ ji ba tie ni ledi i, n̄ cab aa n̄ ji bua beli nni li tuonli ne? N̄ ji ki pia paalu ki ko, ke n̄ ya miadi mo, li pia i fee **4** N̄ bani min ba tieni yaala ke bi ya beli nni li ligkubli tuonli mi ba cani ya niba n̄ tuo ki ga n̄ cangu” **5** Yeni, ke o yini o canbaa pandanba yendo yendo, ki buali yua n̄ kpia ki cua “A pia n̄ canbaa panli yijia i? **6** Ke o maadi, mi kpama golindi kobga.” K o maadi o, “Ga a pantili ki kali tonma ki diani golindi piimu **7** Ke o ḥalmankublo buali tiano, “ke fini mo, a pia n̄ canbaa panli yijia i? Ke o mo maadi “Mi ḥalkaama kpalpiadi kobga” Ke o maadi o “Ga a pantili ki diani kpapiadi piiniin **8** Canbaa den pagi ya ḥalmankublo n̄ den ki tiegi yeri kelima o den tieni bu nunfanbu. Kelima ḥanduna ne bila fani yeri bi lieba ki cie mi yenyenma nni ya bila (aiōn g165) **9** N̄ maadi yi, Taa mani i ḥanduna janbi ḥalmani ki kpaani ḥonlinba, li ya ti gben, yin baa yaaba n̄ ba ga i cangu naani ke li ki pia gbenma. (aiōnios g166) **10** Yua n̄ tiegi yaala n̄ wa nni, ba ya tiegi yaala n̄ yabi nni mo. Ke yua n̄ ki tiegi yaala n̄ wa nni kan ya tiegi yaala n̄ yabi nni mo. **11** A ya ki fidi ki kubi i janbi ḥalmani, ḥma ba dugi apo, ki piani a o ḥalmani yaali n̄ mōni i? **12** Bi ya ki dugi a po ḥan kubi nitoba ligi, maama, ḥma ba teni a a ligceli? **13** Naaciemo bā kan fidi ki ya pia canbaanba bilie. Kelima, o ba fidi ki ya nani yendo ki nan bua o lielo, lan yaa ka wan colni canbaa kpialo ki nan fali canbaalielo. A kan fidi ki ya nua U Tienu leni ḥalmani **14** Farisienba n̄ gbadi li maama yeri, ke bi ūuadi o. **15** Ke o maadi ba, “I ba maadi ki baa i mōni, bi niba kani, ama U Tienu bani i pala. Bi niba n̄ nua yaali ke li tie kpiagdi yeri, U Tienu wani ya nunga nni ke li tie cancagni i. **16** Yikodi maama yeri bi sawalpuuba n̄ den

kubi, ki njmagdi u dogu yo hali ke Janbatisi ti cua. Lan cili lanyogu, bi wang U Tienu diema laabaaljamo, nilo kuli tiendi ania ki kpaani wan kua liem nni **17** Ama tanpoli leni ki tinga pendima ki paa ki cie li bali maama nni lanbyerli ñ bodi ki kan tieni. **18** Ya nilo n ñani o denpua ki kuani potiano conbi, yua n kuani ya pua n ñani o calo kani mo combi. **19** Cengi mani, jalmandoano bá den ye ki la ti tiakpiagdi, ki di ti jiemandi, ki ye u yenyenjamu nni daali kuli, ke o pali mani boncianla o piama po. **20** O luodo mo den ye, ke bi yi o Lasari, ke o dua o piado bulñojabu kani, ki pia a nala o gbanu po kuli. **21** O den suni ke wan baa ya jiejogdi n baali o piado jedikaanu, bá i sangbanli den lagdi o nala i. **22** Ke o luodo tikpe, ke malekinba tug i, ki duoni o Abalahama kani. O piado mo ñ kpe, ban pii o, **23** Wan den ye o mubuogu nni ki laadi fala, ki ti yaadi ki diidi, ki la Abalahama hali fagma ke o wobi Lasari ki tabn i o pali. (**Hadés 986**) **24** Ke o yigni paama ki maadi, “Ti Báa Abalahama, diidi nni leni mi niñima, ki sóni Lasari wan tuu mi ñima leni o nubili, ki maani n lanbu po, bun songi, kelima n ye leni mi cacagma i ku mubuogu nni. **25** Ama ke Abalahama maadi “N biga ya tiani ke a yeniyenu nni, a den baa yaala n ñani boncianla a po ke Lasari mo den laadi fala boncianla. Ama mólane, o ji ye ne, u yenyenjamu nni, ke a mo falaciamu nni **26** Li ya ñani lankani i, buociangu ye siiga nni, ki paadi tinba yen yinba, ke nilo kan fidi ki ña ti kani ki gedi i kani, obá mo kan fidi ki ña i kani ki cua ti kani. **27** O jalmandoano ñ maadi “N Báa Abalahama, mia sugli ki sóni o n báa diegu nni. **28** Kelima n pia naataanjabu mu, wan tuodi ki tiadi ba. N jie ke bi mo ñ da ti pundi ya falacimu nni ke n ye ne. **29** Ama ke Abalahama maadi, “Bi pia Moyiisi leni bi sawalpuuba maama; ban cengi mani” **30** O piado ñ guani ki maadi, “li kan tuo, ti Báa Abalahama, ama nilo ya ñani bi kpienba kani, ki gedi ki maadi ba, bi ba lebdi bi yama” **31** Ama ke Abalahama maadi, “Bi ya ki cengi Moyiisi leni bi sawalpuuba maama, bá nilo ya yiedi bi tinkpiba siiga, bi kan cengi o.”

17 Jesus maadi o ñödikaaba: L kan fidi b nibaa n ya ye k kan tieni biidi. Ama yubonli yua tulmi o lielo. **21** bo baa tu l daano po yen wan la l naatanli k ya kagi u ñibougu nni yen wan bo t bidi ne siiga yendi **3** lani wan yi cuo i baa a kpiilo ya tieni biidi, go taa'o u ya lebdi, ñan mia sugli o po. **40** Ya tuo ku tieni t biidi daaln i taalmi m lile, k cua k maadi ñan mia u po sugili u po. **5** B tondikaaba maadi u tieni: Pugni ti dudugdi **6** U tienu n go maadi bi l ya den tie ki pia t dudugdi, ba k l waa k cie m jonbima yeni, i den bo fidi k niini o tibu nne: “k ye figdi a jiina i tinga ne nni k gad pan sedi m ñiciama nni” wan coln i. **7** L ya tie ki siiga yendi pia o tuonsolø k u ko u kpaabu bii ku kpaa t yandi. i ya la'o ku ñani u kuannu po, k kpeni, i bo tuo yedi, “cua kali k je e” **8** I kan maadi k wan tieni m dajojiem, k wan lebdi u tiadi k nagni m jiema ki yaa je k gbeni k go ñuni k gbeni yo o mo cua je k bia ñuu. **9** Canbaa bo jaandi u tuonsolø kelima u cedi ku tieni wan bua yaal i l kan yaa tie yeni. **10** yeni i mo ya kani. ya yogu ki sóni ban buali yaal kuli. yin yi maadi: timm tie ya tuonsoma k yua ñmaapani ama t sóni

ti tuonli. **11** Ya yogu ku den bua gedi Jerualemi, Jesus den cuoni Samari yeri Galile kpaal l po i **12** wan ti kua dogu baan ne nni. k kpaada piig tuog'o; k sdi fagmna **13** k baln i Jesus yeri paama: Jesus t canbaa jie ti m ninñima! **14** k Jesus la ba ki madibi: gedi mani k la salgi yidikaaba! ban caa ya yognu k bi paagi. **15** k b siiga yedi n bandi ku paagi, wan guani k ya yini k dondi u tienu yeri paama **16** k baa gbaani Jesus taana kan tibni u yuli k tuu i tingi k tieni Jesus balgi, k nulo nan botie samariteni. **17** k Jesus maadi: B tie bani bonm piiga k paagi bonm yiani yabi sieni wan ye le i? **18** Nul to ji ki ye k l tie k o caani guani k dondi u tieni? **19** k maadi Samariteni jua yeni go ffi kelima a pia ti dudugdi n po, a ciadi. **20** K farisieni nba bual' o be daali k u tienu diema baa cua i? K Jesus ñmíianba: U tienu diema k baadi. Utienu diema ya bo cua nul kaa nua'o. **21** b kan maadi cua mani u ye nebii o ye ne po. Yin ñanbi k ya tiani. U tienu diema ye i siiga nni. **22** Guani k maadi o ñödikaaba: Oyogu t bo cua ki baa niani k yi ya yeni u nulo bijua l ya tie baa daayeli i kan fid. **23** Ama b bo ti maadi “Kristo ye ne” yi daa caa, i daa jegli **24** I tañigidi yi pudi kaanyedi t tawaligbandi nni k cil ki fandii kaan yenu ki ya ya caa tiali po. L ti baa ti tie yeni u nul bijua daali. **25** L buali k wan guo fala paaa yo ti ye yogu ne niba n yie'o **26** Ya daali k o nulo bijua bo guan i, a bona bo tieni nani Noe: **27** B niba den di, k ñu k kuandio b puobi k bia puu'b'i, hal yeni ya daali k Noe kua o ñibiagu. l yogu k u togu ji biidi ki kpa bi kuli. **28** yaali mō gó bo cua Loti yogu n yeni: b niba den di k ñu k daa, k kuadi, k ñuundi, k maa. **29** Ama ya daali k Loti ñani Sodome k tacianga yeri i tatintandi yeri i tañigdi baa k kpa b kuli. **30** Lbaa ti tie yeni ya daali ko nulo bijua bo legidi. **31** L Daaali ya pundi nul ya ye ldepil po bii k se deni po wan daa jiidi k tugd o bona yali k u ya. L bia baa tie yeni, yua ya ye kuaan po wan daa kpeni u deni. **32** Gua tiadi mani yaali baa Loti denpua **33** Yua kpaani k wan fie o miali u ba bia ama yua luni u miali bo lamfiema **34** Ldaali ñiaogu, n maadi, nibi lie bo duani gadogu yedi po, yeli bo cua ama tianli n ñindi **35** Puoblie bo taani k bindi u naakpiagu: yeli n bo cua k tianli ñindi. **36** nibi lie den baa ye o kuaan po yendi n kpeni to n ñindi. **37** K Jesus ñödikaaba bual' o: Lboli bo ti tieni le kani ti yudaano? K u jiin'b'i: n kuum nti baa ye naani lan kani k nanyobli nba bu taani.

18 Ki fiddi ki waani ki jaandi tie bonmonli, k tin ya jaandi ki da wadi ti pala, jesu pua o ñödikaaba mi maa kpanjama: **2** O dogu nni den pia buud daano ba, ko k jie U Tienu k gó cengi nulo. **3** K li dogu nni gó bo pia pakuali pokuuli ba ko tundi ki ñua'gu k wan kun'o i moni o yibali kani. **4** Ti buudi daan'o ne bo ki ceng'o hali k li pan waagi. Ama ko ji te kali ki maal ki sua: “yeni i moni k n ki jie U Tienu, k tie lieba mi bua yaali. **5** Li paakuali ne mabi nni boncianli, n bi jia o buudi k wan ñaa nni mi fuodi. **6** U Tienu pugini maadi: cengi mani, o buudi daano, faagu daano ne, n maadi yaali. **7** Ki li ya tie yeni, i ki bani ku Tienu ba koni o bid po, yaabi ko lugdi ba k bi dongi bi niali o po, yienu yen ñiagu, ko kan todi ba? **8** Min n maadi ti ko bi kón bi po, ya tie ko nulo bija ya te

guani, o go bi la li dindanli i tinga ne po. 9 O go den pua ya maa kpanjam ne ke li nua yaab n yi bi ba nimoma, ki nan ji nundi bi lieba: 10 Nib lie bo gedi o jandieu nni ki bi jaandi: yendi bo tie farisien ko lielo tie lonpo gaalo. 11 Farisien bo se ki jaandi o pali nni: U Tieu, ni tiend'a balgi yen min ki kpiini, k k pua faagu, k k commi nani nlieba yeri, naro o lonpo gaalo ne yeri. 12 N co u fiobu taalm lie dana lele siigin ni, n tien taal piiga po mu nyaliman talgi nba. 13 O lonpo gaalo ne wani bo se fagma ki taabi, k kan tuo ki yaadi ba o yuli tapoli po. Ama, o bo fabini o pali ni ke maadi: n Tieu diidi yen mi nuifima kelima n tie biidi daano 14 N maadi, U Tieu tuu ki gaali o lonpo daano ki cie farisien. Kelima, yua dongi o ba, bi bu jiin'o, yua jiindi o ba, bi baa dongi wani. 15 B niba bo baadi yeni bi bidi jesu kani, k wan yadi mi yedinjanma bi po. Ama ko yodikaabi bieli ba. 16 K jesu yinba ki maadi ba: yin cedi mani ban cua n kani, da bieli'b mani, kelima yaabi n yeri U Tieu deni tie nani ban yeri. 17 I moni po n maadi: yua k ga u Tieu diema nani i biga ne yeri, o kan bangi kua U Tieu diema nni. 18 Yeni k Kpaagl ba tieni i buali: ... canbaa mon, mi baa tieni ledi k la ya miali ki pia gbema? (aiōnios g166) 19 K jesu ymiani o: be cedi ka yin nni canbaa mon nni? Nul ki moni li ya ki U Tieu baba yaa ka. 20 A bani U Tieu ñomaama: a kan commi, a kan kpa nulo, akan su, ñan cedi janmi buudi, ki conlini a náa yeri a baà. 21 Ki li ja ymiani: n conlini lio kuli k da tie biga. 22 Yeni jesu maadi: a go da sieni bonyerli: kuadi ñan pia yaali kuli, k tugli ligi kuli ki bøgdi talgi nba, li puoli po ñan ya juan nni. 23 Wan gbadu yeri ko pali kuli wadi kelima li ja bo tie nyaliman daano 24 Jesu den la ko pali wadi ko maadi: li pa boncianli yen nyalman daano n kua U Tieu diema nni 25 Li ki pa ku yuoyuogu n kua kpalipimu bonli, k cie yen nyalma daano n kua U Tieu diema n 26 Ki bi niba yen kuli taani ki buali: ymian nan b la li maa kan gbedigu? 27 K jesu ymian o: yaali n pa bi niba po, k pa U Tieu po 28 Yeni k Pieri buali: k tinba i? ti ja tin pia yaali kuli k yua ja 29 K jesu maadi ba: ... i mon po n maadi ki yua ja o deni, o pua, o ninjaba, o bidi, o naataani kuli k dugni U Tieu diema po. 30 O bu la ti ñuadi yaali n yabi, mòlane yen ya dana baadi, ya miali ki pia gbema. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Jesu bo tugli o yodikaaba piig n bonbilie k piadi yenba ki maadi ba: diidi mani, t do Serusalem n yen, ko Tieu tondi n bo dian yaali o nulo bijua po kuli ji bu tieni. 32 Bi bu cuogu ki mubin'o yaabi ki bani U Tieu nuguni, ban laagu, k sugd'o, k sii ti ñosondi o po. 33 Bi ba puagu, ki kpaagu. Dana ta daali o bu yiedi 34 O yodkaaba bo ki gbadu li maama niima nni, kelima li pa bi po yen ban gbadu li maama. Bi ji bo ki bani jesu n bua maadi yaali li po 35 Jesu n bo nagji seriko, o juamo bo kaa o sankuni ki miadi. 36 Wan gbadu li ñøgli o sanu po, ko buali yaali tieni. 37 Ki bi ymian'o ki jesu n pedi. 38 Yeni ko cili ki yigni yeri o paalu: ... jesu, Dafiid bijua, diidn yen nunbaagu. 39 Yaabi bo ye liiga bo maad'o, k wan suoni, ama ko janbi k yigni: Dafiid bijua diidn yen nunbaagu. 40 Ki jesu cedi k bi ba yen'o o kani, wan pundi ya yogunu, ki jesu bual'o: 41 A bua k min tieni be k ten'a i? ko juamo ymian'o: n diedo, cedi ki mi nuali. 42 A bu fidi ki nuali, kelima a dindanli

paag'a. 43 L yogunu ko nuali, ki ji yua jesu ki dondi U Tieu. Ban la yaali n tieni ne, ko nuwuligu kuli mo ji dondi U Tieu.

19 Jesus bo pendi Jerico dogu nni. 2 Lsua jua baa ne mo ye l dogu nni yi'u Saase ku tie ñanman daano k dungn o tie lonpo gaala canbaa i. 3 Wan gbadu k Jesus pa k pendi. 4 K u sani. K ga liiga k pan doni tibu bá ne po k b yi u Sikomar k wan la Jesus k dungn o tie jinjega i. 5 Jesus n pundi l kan ya yognu, k u yaad la'o bu tibu po k maad'o: 6 Saase jiidi tonma dinne n bo cani a deni. K u jiidi tonma ki ga'o yen pamanli. 7 B niba n gbadu yeri k b ji bulnbulni k diidi wan caa bua cani o nubiigu 8 Ama k Saase sedi k maadi k o bøgdi o nyalmani ki teni b cacagidama. K l go ya sua k u den kubi nuli panli o bua guani ki ymiani l daano tabual m taa. 9 L yogu k Jesus k u la m fiema o deni yeri k dugni o mo tie Abrahami yabili. 10 K dugni o nifossalo bijua baa k wan guan k kpeni k bia faabi yaaba den bodi 11 B niba n bo songi Jesus tundi yeri k sua k u paa k nagidi Jerusalemi. B nubi ji maal k u bua kaani u tieni diema n yeri. 12 L yogu k u maadi k jua baa ne n den tie nigbengli g fii gedi dogbanbanfagli k pan di labaali k guani k kpeni. 13 K kpeni k kubi o dogu. k yiini o naaceb bonn piig g bøgdiwa wula dibala k yua kul ri mond k lan nob. 14 Wan gedi ku dogni yaaba diani l tili k ten'o k maad'o k bi bo'a bi dogu nni. 15 Ku yedi ba ku kan kpeni, wan pan dini l bal k kpeni wan ji yiin u naaceb k yua kul nagni ki waani wan so maama yeri e ligi yeri. 16 Cincin yua n baa k nagni k maadi: canbaa ñan den teni i ligi yal yeri mi so k dibala piig pugni l po. 17 U canbaa n ñaad: n faa n naacimo a tie tuosonli. A bo gaa dingbana piig canbaandi. 18 Tø n mo cua k maadi canbaan n mo sóni yeri i ligi yeri k baa dibala k pugni l po. 19 U canbaa n maad'o a bo gaa dingbana mu canbaandi. 20 Tiani n mo cua yua juodi k maadi canbaa n den taa a ligi yeri k pobni k begini in tiadi nni. 21 N den jie ja ka tie canbabiaidi. k taa min k bil naani k bia yendi min k bul naani 22 K u canbaa maad'o: a tie naaceniabi a bani k tie canbabiaido i k taa min k bili yaala k go yend min k bul naani. 23 A den bo kan taa n ligi k billi banki i n ya ti kpeni ya daal mi ga yeri t ñuadi. 24 K maad yaaba den ye likan k ban fie o liyendiga yeri k ten i yua pia pia bona piig 25 K b niba maad canba wo nan pia bona piiga! 26 K canbaa maad ki b bo pugni yua pia i ama yua k pia ban bia fie wan pia yaali yeri. 27 K maad k ban baa yeri o yibala yaab den yedi k u kan yendi'b yeri k kpa ba o nintual nni. 28 Jesus n maad ki gbeni k u taa o niba yaab yua'o k ye liiga k b doni Jerusalemi. 29 Ban nagdi Betefaje yeri Betani k k fag yeri olife jua kan, k u sóni o naacenb bonmilie k madi ba 30 Gadi mani o dogu yala n ye i liiga po ne i bo i yunbiga k nil ku luol yin lod'o na. 31 Nul ya buali yaali n cedi ki lodo yin maad k u yonmdaano n baa 32 Ban sóni yaaba gedi ki guani k li tie nani Jesus n bo maad maama. 33 Ban bo lodi o yuumo ya yogu k b bondanb buali ba k be ced k lod o yuumi? 34 K b maad'b ku yomdaano n baa. 35 K bi guani yen'o Jesus kani k bmaani bi tiadi i yunbiga po k jagni Jesus 36 Wan pend ya yognu b nib bo yi land b tiadi k bil o sani po.

37 Ban bo ñani Olifie jual po k ji k nagdi Jerusalemi ku ñodikaaba kul ji yiini k dondi u tienu yen ban bo la ya yaaligu kuli. **38** K tua m yediranma n ya ya o bado yua cuon u tienu yel po t yomdaano, laafia n ya ye tanpol po k ti kpiagidi n ya kaan kul **39** L yogu k falisian nba yab bo ye b niba nni maad Jesus: maad a ñodikaaba ki ban suoni **40** K Jesus k baa b ya suoni, a tana n baa yiini k dondi u tienu. **41** Wan pundi Jerusalemi dogu nni k u gbel k caani l bubuu k maadi **42** K maadi a ya bo ban k diine daali ne tie a yomdaano daali ama keto l duagi ninbinha po i. **43** A danaa cuoni a po k kan ya ñan, k a yibalaa ti bu kaalida kaana kul k pib a k luon a kaan kuli. **44** B bu biani fin yeni a dogo niba kul pil k kan sieni baa dikpiyenli k l se, k dugn i a den k bandi a Tienu can'a ya daal i. **45** Jesus kua ou jaanddiegu nni k beli a kpinkpenda k maad'b: **46** Ldiani k maadi k den baa tie jaanddiegu, k yinma tug k l t'o a noyiga cend kaanu. **47** Jesus bo tundi b niba daal kul u jaanddiegu niin po i. Ama k b tondanb ye yemi yikodanba kpaani k ban kpa'o **48** Ama b bo bani ban bu didal maama k dugn i yua kuli bo songi o maama

20 Dayenli, ke jesu den tundi bi niba ku jaanddiegu cancanli ki muandi ba li laabamanli, ke ku jaanddiegu liiga yaaba cua yeni bi yikodanba yenu i dogu yudanba, **2** ke bi buali Jesu ya buali ne: ... Maadi ti, a kubi ñmaa yiko ki tuuni, lan yaa ka, ñma n teni li yiko? **3** Jesu maadi: ... N mo pia i buali ke bi buali yi, ñmiani man nni: **4** Jan den kubi ñmaa yiko i, ki wuu bi niba U Tienu ñima? Li den tie U Tienu yiko bii bi niba yiko i? **5** Ke bi ji buni bulni bi siiga: Ti ya maadi: "Ke U Tienu yiko" o ba buali ti: "Be cedi ke i den ki dugi o po"? **6** Ama ti ya ñmiani: "Ke bi niba", ku niwulgu ne ba luudi ti a tana ki kpa ti, kelima bi niba ne kuli dugi ke Jan bo tie U Tienu tondo i. **7** Ke bi maadi ke bi ki bani Jan n bo kubi yua yiko ki tuuni. **8** ... Jesu ñmiani ba, ke o mo ki bani wan kubi yua ya yiko ki tuuni. **9** Ke o pua bi niba ya makpanjama ne: ... Ja bá den juu ku damongu diidi, ki ggní bi niba ki gedí naani n fagi ki ba waagi. **10** Mi cuama yogu ke o sóni o tuonsónlo, ke wan gedí ki gaa bu kpaabu ligi, ke kpaguula pua ki beli o, baa teni o lbá. **11** Ke o bondaano go sóni tuonsónlo. Ke bi go pua o, ki beli o, baa teni o lbá. **12** Canbáa gó sóni tuonsónlo bonbta po. Ke bi pua ki duoli o mo ki beli o. **13** Ke o kpadaano maadi: N tieni ledi? N ba sóni n biga yaaga ke n ñanbi ki bua ga. Bi ba fidi ki colni wani. **14** A tuonsónla n lá ga ya yogu, ke bi juogi bi ñmiali nni, ki maadi: "Yua n ti ba dí li faali n yeni. Tin kpa o man, ki diedi li faali." **15** Ke bi cuo o ki fili o, ki ñani o bu kpaabu nni, ki kpa o. O kpadaano ba tieni a tuonsónla yeni ledi? **16** O ba gedí ki biani a tuonsónla yeni, ki taa bu kpaabu ki guuni nituba. Li maama po ke bi maadi: "U Tieni n wuoni mani". **17** Ke Jesu nñonli ba suoo ki maadi: "I gbia U Tienu lanbona yia diani li tili nni ne ledi? Ya tanli ke a tanmaala bo yie ki luni yeni, laa tanli n ti guani ki tua ku diegu fiagli tanjali. **18** Yua n li baa li tanli po, o ba kóni kóni. Li tanli ya baa yua ya po mo, li nandi o i yomi yomi. **19** Ke U Tienu maama tundkaaba yeni bi salyidkacianba bandi ke li makpanjama nua bani, ke bi ji lingi ke ban cuo Jesu li yogu móno, ki jie bi niba. **20** Li po ke bi kpaagi

Jesu, ki soni bi niba ke bi yini bi bá nimõnba. Bi bo ba lá i galgi Jesu maama nni. Yeni, bi bo ba fidi ki cuo o, ki kubni o Romi bado yiko yiko yeni o yudandi nni. **21** Lani ke bi niba yeni ji nagni o: ... Canbáa, ti bani ke a maadi i mómoni, ki go tundi bi niba lan buali maama. A ki jie bi yikodanba, ama a wangí bi niba U Tienu sanu yeni móni. **22** To, maadi ti, li buali ke tin ya pa Sesari ti patendi (lonpo) bii laa cabi i? **23** Jesu bani bi janbi maama, ki ñmiani ba: **24** ... Waani nni man bu lugbu dibayenlil ñma ya nannang yenyi ñma ya yeli n ye li po? ... Ke bi niba jíini ke Sesari. **25** ... To! ke o maadi ba, teni man Sesari yaala n tie Sesari yaali, ki teni U Tienu yaala n tie U Tienu yaala. **26** Bi bo ki fidi ki galgi Jesu o maama nni bi niba siiga. Ke o ñmiani bo lidi ba, ke bi bo luu ban ba maadi yaala. **27** Sadusehannba, ban yaaba n bo ki tuo ke bi kpienba ti ba fii ku kaagu nni, bi siiga ke bi tóba nagni Jesu, ki buali o ya buali ne: **28** ... Canbáa, Moyisi diani nni o bo diani yiko ne ki teni ti: Li ya tie ke o nulo kuani o pua, ki kpe ki ki pia biga, o ninjua n taa o pakuali ki mali o a bila. **29** To, jablile n den ye ki tie kpiiba, o ciamo po kuani o pua, ki kpe kaa pia biga. **30** Bilie po yua yeni bita po yua yeni yaaba n sieni taa li pua, **31** Ke bi kuli kpe kaa pia biga" **32** O pua yeni mo ti yuandi ki kpe. **33** To, bi kpienba n ba fii ya daali ku kaagu nni, ñma n ji ba diedi o pua i? kelima bi kuli kuani o. **34** Jesu ñmiani ba: ... Tin dá ye ya ñanduna ne nni, bi jaba kuandi bi puoba ki bi puoba kuni bi jaba. (aiõn g165) **35** Ama yaaba ke U Tienu diidi ki sua ke bi ñani ki dagdi yeni ban fii ku kaagu nni ki kua li ñandunpanli nni wan kan kuani bi puoba ki go kan kuni bi jaba. (aiõn g165) **36** Bi kan fidi ki kpe, kelima bi baa tie nani Menekinba yeni, ki tie U Tienu bila, kelima bi ba fii bi kpienba siiga. **37** Ke bi kpinba n fii ku kaagu nni, Moyisi móno, bo diani li ya yogu ke o lá ku tuntuugu co u muu: Lan wan ii, o yeli n tie yonbdaano Abrahami Tienu, Isaaki Tienu yenyi Jakobi Tienu. **38** Ama, U Tienu ki tie bi kpienba Tienu ka, ama fuodba Tienu; lan wan ii, o ya po, li tie mómoni ke yaajanba ta yenyi fo. **39** Li po, a yikobanda gaa mi maama ki maadi: ... Canbáa, a ñanbi ki ñmiani li po. **40** Kelima, bi ji bo jie yeni ban buali i buali. **41** Ke Jesu mo ji buali ba: ... Li tieni ledi ke bi maadi ke O Tondo ba ña Dafíidi yaabilä siiga? **42** Kelima Dafíidi móno maadi I Yani tili nni: Yonbdaano maadi n Yonbdaano: Cua ki kali n jienu, **43** Ya caa yenyi ya yogu ke n ba cedi a yibalinba n tua a taajmaakaanu. **44** Dafíidi yenyi U Tienu Tondo ke o Yonbdaano: Li ba tieni ledi i o tondo yenyi n ya tie o yaabilä. **45** Ke ku niwulgu den cengi o, ke omaadi o ñodkaaba: **46** ... Diidi U Tienu yikobanda yaaba n bua a bogda tiadi lama, ki ñanbi ki bua ku niwulgu nni, ti jaanddiedi nni yenyi ti wondi nni ban ya kaa liiga. **47** Bi fiedi a pakuanligi i, ki nan yen sedi ki jaandi lan waagi nani bi tie bi nimõnba yenyi. Bi ya tubymaglu n t'i baa bia.

21 Jesu nñonli ya ñalmandanba n kpieni i ligi ku jaanaddiegu nni, **2** ke o lá pakuatalgi mo ke o cuu ki kpieni i ligi dibala lie. **3** Lani, ke o maadi: ... Mómoni po, n maadi yi, pakuatagi ne n kpieni ya ligi yabi ki cie yua kuli, **4** kelima bi kuli ne kpieni ban ki bua yi i. Ama, wan gbegdi o piama kuli i, ki kpieni. **5** Bi tóba den maadi ku

jaanddiegu po: "Tinba n den maa gu leni a tanjana, ki teni i ligi ke bi maa gu. Lani n tie bonjancianla" Jesu maadi ba: **6** U yogu cuoni na, yin tua yaala ne kuli ba bolni; tanli bá ti kan ya maa li lieli po. **7** ... Lani, ke bi bo buali o, Canbáa, u laa yogu i ke li bona ba tieni? Be n ti ba waani ti, ke li bona ba tieni i? **8** Jesu maadi ba: ... Yin faami, yin da cedi ban kuani yi mi tudma nni. Kelima, boncianla ba cua n yeli po, ki maadi: "Miní n tie O Tondo!" lan yaa ka: "U yogu pundi ol!" Yin da cegi ba! **9** Yi ya ti gbadí ke tóbu pua, ke a kónkona kóni, yin da jie. Kelima li bona kuli dálá ba cindi ki cua yo janduna gbenma n fidi ki cua. **10** Lani ke o gó bo maadi: ... U dogu ti ba fii ki pua dogtou bu tóbu. Diema mó n fii ki pua dietéma bu tóbu. **11** Ki tinga ti ba migi i dogi nni; mi koma leni i yiani ba baa i dogi nni; ya bona n pia ti jawaandi leni ku yaalidgu ba tieni tanpoli po. **12** Yeni li kuli ne n ti fidi ki tieni, bi ba cuo yi ki waani yi fala, ki gedi leni yi ki teni suifinba jaanddiedi yikodanba kani ke ban luoni yi dansalgí. n ya bi ba gedi yi bi badba kani leni leni dogdanba kani. **13** Li bona ti ba cua yi, ke yin kuni i mómoní n po. **14** Lan wan ii, yin ya pia ti dudugdi paaa: Yinb ka ba kóni yibá po. **15** Ama, mini puni mi mabanma yi maadi ki paadi i yibalínba, ki gó puni ya yanfuoma ke obá kan fidi yi. **16** Yi danba, yi ninjanba, yi kpiiba leni yi dónlinba móno ba cedi ban cuo yi, ki kpa bitóba i siiga. **17** Obá ti kan ya bua i nublu kelima n ya po. **18** Ama, i yuli po bá yuyengu kan bia. **19** I ya pia li mindli, i ba baa U Tieu n halbalgo. **20** ... Ya yogu ke i ba lá yibalínba sijenba ke bi kaalindi Jerisalemi, yin ya bani o mudma nagí. **21** Lan wan ii, Jude dotieba í sani ki do a juana nni, yaaba n y Jerusalemi dogu nni í bobni tonma ki ña. Yaaba ye i kuani nni í da kpeni u dogu nni! **22** Kelima, li dana tie U Tieu mutuoli dana yia nni ke i dianí n yedi yaala ba tieni. **23** Li dana nni, fala ba gbadí a potunpunba leni bi pomadinba! Kelima U Tieu mutuoli ba lagi li niba po. **24** Bi ba kpa li dogu nni niba leni li kadmanli lan yaa ka ki taa bitóba ki puodi leni ba i doglamí po, ki bi nilanba yaaba ki bani U Tieu n diedi Jerusalemi ya caa leni ya yogu ke bi paalu po ba pendi. **25** ... Ku yaalidgu bona ba tieni u yienú nni, o ymaalo nni leni a ymaabila nni. Ki tinga po, li mogli ba do leni ti jadi, bi niba n jie ki tadi. **26** Ti jawaandi ba kpa bi niba gbanu, bi ya maali ya yubonli n ba cua janduna munli po. Kelima yaala n ye tanpoli po kuli ki pia paalu ba jegí. **27** Lani, ke bi ba lá O nusaalo bijua ke o ye ti tawalgbandi nni ki cuoni leni o paacianu leni ti yudandi. **28** Ya yogu ke li bona cindi ki tiendi, yin yaadi i yuli, ki ya pia li juunli kelima i faabu dana ji ki fagi. **29** Ke o pugni ya manannangu ne: ... Diidi man bu kankanbu, lan yaa ka titóbu. **30** Ti ya lá ke bu puugu cindi ki pudi, ti nani ke ku siagu nagí. **31** Yeni mo i, i ya lá ke li bona ti tiendi, yin bandi nani ke U Tieu diema nagí. **32** Mómoní po, n maadi lan kuli ne ba tieni ke molane niba yaaba n ye ne, ke nitóba da ki kpe. **33** Ki tinga leni tanpoli ba pendi, ama n ñobona ki pia pendma. **34** Cuo man yibá, da taa man yi yula kuni mi jiema leni mi daama, ki gó da cagni yibá janduna ne yeniyenu po. Lan yaa ka li daagbengli ba cua ki cii yi. **35** Kelima, li ba baa nani ku jabaangui yeni janduna niba kuli po. **36** Yin

da góa man, ki ya jaandi yogu kuli ke U Tieu n puni yi u paalu ke yin fidi ki ña ya yubonli n cuoni nni, ki sedi o nufosaalo bijua nunga nni. **37** Jesu bo taa o yentuna kuli tundi bi niba ku jaanddiegu nni; ku ñiagu wan gedi ki duani Olifi tiidi juali po. **38** Ku sijaapanpanpangu kuli, bi bo yen tigdi ku jaanddiegu nni ki ya cengi o

22 Tin den ye k l sieni nani dan ya yeni yeni "kpanu yaali ki pia dabina jaam" jaam yaali k b tua paki yeni. **2** K salikiyikaaba canbaa nba yeni b yikodamba pkaani ya sani k ban kpa Jesus. Ama bi den jie k ñoglí bo tieni. **3** Yeni k sitaani kua Juda pal nni k b ji yi'o ikariyoti piiga bolie siiga yeni yedi. **4** Juda den gedi k la salikiyidkaab canbaa yeni u jaanddiegu nni nikpelo k ban taan ñob ki ban ban bo tieni maama k kuadi Jesus k b niba n daa bandi. **5** K bi kuli pali mangi k b cuo ki ban ten'o i ligi. **6** k u tuo l yogu móno k jí kpaanii ya sani k u bo kuadi Jesus k niba n daa bandi. **7** Kpanu yaali k pia dabina jaami daali yua k nil kul bo b kpa paki pebiga n punti **8** K Jesus sóni Sani yeni Piaali ki maadi ba. gedi manni k tien man ti paki jiem. **9** k b guani bual'o a bua ti tieni l jiem le kani? **10** E ya pan bua kua o dogu nni i bo tuogi o nul k o tug l füncuali. Yi ñöd'o hali wan pan b kua ya deni. **11** Yin bo maadi yeni o diedaani maama nne: "Canbaa ye ki ti bual ja: k i laa dieli nni k bu je paki jaanjiema yeni o ñödikaaba." **12** Yeni o bo waani o dietuadugu po ya u dieciangu k ynb lien nni ki bo bobni. **13** k b gedi, k la yaal kuli k l tie nani Jesus n bo maadi maama K bobn nni paki jaama jiem. **14** O yogu n pund: k Jesus ji kali k bo di yeni o ñödikaabi. **15** K u maadi ba: N den rjanbi bua min jaani yeni paki jaam yo k fidi ki la fala. **16** N maadi n ji kan bani ki di yeni ya caa yeni ya daal k li t bu la l niima u tienu diema nni. **17** ku taa u sôma ki jaan k maadi ga mani k bogdi i ymiali nni **18** Kelima n maadi, n ji kan bani ñu u damóngu ne yaa caa yeni ya yogu k u tienu b u kani o bali k gbeni. **19** K go tugi kpanu mó k tieni u Tieu balkk jendi jendi k teni u naaceb k maadi bi: ne tie m gbannandi k taa teni ya tie mani yeni k ya tiani m po. **20** Ban dini ki gbeni ya yogu ku go taa u sômi ki k madi; ne tieu tienu b niba donlpangu sômi k bu wuli i po. **21** Ama yua bu kuadi n i ye nekama k kaa yeni ti **22** Móni o nifosaalo bijua ji caa i nani u Tieu n bo cabi maama, ama fala i yua kuadi ye po. **23** K Jesus ñödkaab ji buali b ymali nni k b siiga ne ymáa bo fidi k tiel'i. **24** K Jesus ñödikaab ji polidi yeni b lieba yua baa tie liiga yua. **25** K jesus maadi: u dogu batieba n paa b niba k yabi tuuni yiko tuonli mó k bi yib'i b "yanbtieba". **26** Yi daa maadi yeni. Ama yua b to diedo i siiga n to biga, k yua baa die mo n to tuonsónli o liebi kani **27** I ya kani ymáa die? Yua kaa di bii yua tuuni? i ya po yua kaa di kaa? Mi yua ye i siiga nne n tie nani o tuonsónli. **28** I den ye yeni n momoni m bigma kul yogu **29** nani n baa n den teni m diema n mo teni, **30** I ji ba yi di k gó ñu m diema nni, k bia kali l bal kpagili po ki ya diedi Isaraheli buoli piga n bomlie. **31** Siimo Siimo cuo a ba: sitaan bua wan kuani i guudiga nni k tindi, nani ban yi ledi i díi k ñani u fegu yeni. **32** Ama n jaani a po k ñan daa luo dudugidi ka mó ya daali ka bo guani ñan mó paagi a kpiiba pala. **33** N

yomdaano m maadi ja l ya tie ba m kua danalgi bii ki kpe n tuo **34** K jjesus jiin pieri m maadi ja i moni dinla mono k sua k o kokol daa buudi a nia bomtaa po ki jaab ban n i. **35** Min soni k ligi k ye, k bogli k ye k tacaagu k ye i bonli podi i **36** Moda i ya pia ligi yi taa, iya pia bogli yi go taa, i yaa pia jugpiega yi kuadi l liadli k daa. **37** Kelima yaali bo dianii u tienu ñomaam tili nni, l tie k lan tieni i. l bu diani maama ne i. B den taa'o a nubiada siiga. k ban bo maadi yali ji tieni. Moni ban bo diani yaali n po n ji bo tieni. **38** k b maad t yomdaano jugpiemu lie ye. K ymian bi, l dagdi. **39** Ko ñani k toli Olife juali po nan wan yi tun g tie maama k u ñodikaaba ñod'o. **40** Wan ya yogu k u maadi ya jaan mani k daa kua bbida nni bigili nni. **41** K u siedi k fagidi k pan cie k gbaani o duna po k jaan. **42** N baa fuadi n kani ya fala ne. ama lan da tie n ya buama, lan tieni nan yjan bua maama. **43** K u tienu meleki ñan tanpol po k ten'o u paalu. **44** K l pawadli kua 'o k u jaandi bonganla, ka tuntonjena ti cieni o po nani som yeni k baal tinga nni. **45** l puol po ko fii ki nagni o ñodkabi kani k sua k b go k o pal biidi. **46** ku maadi bi: be cedi ki guandi? fii mani ki ya jaani k da ba l bignli nni. **47** Jesus da den k jaan k gben, k u nuwugu pundi kJesus ñodkaab piig n bonmlie yeni siiga yedi ye liig k b yi'u juda yeni ye b liiga wan nangni Jesus wan muadi u tankpili. **48** wan maad'o: Tankpinmuadli kaa bu kuadi o nul bijua. **49** Jesus ñodkaab n bo no yaal bo cua yeni k b bual'o t yomdaano t mo nodi ti jugpiemu k cua bii? **50** k l yogu b siiga yendi cua k jia salkiyidkaa kul canba tuonsõnlo jieni tubli. **51** jesus maadi ba: "ñaabi mani" k guani sii o tuonsõnlo ye tubli k l paagi. **52** K Jesus maadi salgi yidkaab canba yeni o jaandiegua nni sije nba yeni o dogu n nikpela ban yaab bo bua ban cuo'o; "n tie bibiadli ya ki cuon i k kubi i jugpiemu yeni i gbiami? **53** n den ye yeni daal kuli o jaandiegua nni k nul k cuo ni; ama moda ji tie i yiognu k l bumbonli ji tie u paalu". **54** K b cuo'o k gedi yen'o hal salki yidkaab kul canbaa kan. K Piali ye hal puoli k jua. **55** B den cuon i o muu o lujoga nni k i nib taani ki kaa k pol mo ye b siiga ni. **56** K tuonsõcano baa ne den la'o ko kaa o moyiegu kan k diid'o k maadi: "u ne den yi ye yen'o" **57** K Piali nia k maadi: Mi k ban'o. **58** k go sudi yamu k tiani ga la Piali k maadi l tie moni a mo yi ye yen'o ku madi mi ki ye yen'o. **59** k go tieni nan kudi yengu yeni nutiani n maadi: moni u ne moden ye yen'o u go tie Galile yu i **60** k Pial maadi yeni paama min ki bani yjan bua maadi yaala. L yogu g sua k u da maadi k gberni ku kotogu buudi. **61** K ti yomdaano ji bgbegi g nuali Piali k Pial ji tiadi wan den maado yaali. K sua ku kotogu daa buudi a bo nia ka k ban n i. **62** K o ñani cancarli k buudi nisipiedi. **63** Yaab den guu Jesus den laa'o k bia puag'o. **64** K pbin i o nuga k bual'o: a de ye ka tie u tienu tondo kaa maadi yua pua ja. **65** K ji sugd'o sugbuoli kuli **66** Lan den fandi k u dogu nikpela yeni salki yidkaab canba nba yen a gbanbanda bo tani ki ba yen i Jesus b buudi dam kani **67** K b cil i buali: "A ya tie kristu yjan maadi ti. K jesus ymia'bii: N ya jiin i kan ya pia n po dandanli, **68** K ya buali i buali ki kan jiin i. **69** Ama moda o nul bijua b kali o baa yua tie diedo jienu po. **70** K b kul ji yigini a tie u tienu bijua yoo! ko jiim'a yima n ye k tie u tienu bijua. **71**

k yabi ye ting po ji yigni, i go bua la kasieda i. T songi u ñoba nni molane.

23 O nuwuligu kuli den fii ki gedi yeni jesu gufeneeli Pilat kani. **2** Bi jen kpaani ki ban jalg'o: ... ti la o nulo ne k o baadi yemi li ñymadli ti niba siign. O deli ki ban da pa o badiciamo cesa lonpo, ki go sua k o tie U Tienu n gandi yua, o bado. **3** Lani ki Pilat bual'o: ... a tie Suf nba bado yaa? ... K jesu jiin: fini yedi. **4** K Pilat maadi o jaandiegun nikpela: n ki la ya tagili n dagdi yeni k tin kpa o ja ne. **5** Ama ki bi kuli niini maadi: o cili hali Galile yo, k togna Sude ki ji pundi ne. **6** Pilat n gbadji ki bi yini Galile, k o buali ki bua bandi o ya bo ñan Galile. **7** Wan den bandi k o tie Erod diema yua, k o cedi ki bi gedi yen'o. Laa dana kuli Erodi den ye Serusalem nni. **8** Erodi pali den mangi yeni wan la jesu, kelima li waagi k o den kpaani ki wan bandi o, kelima o den gbadji ki bi maadi o maama. O den sundi ki wan la ya paligu k o tie. **9** O den tieni buali boncianli, ama jesu den ki jiini lba. **10** L yogunu k o jaandiegua nikpela yen yiko tundikaaba se ki maadi yeni paama kaa jie. **11** Yeni ki Erodi den taani yeni o mintielinba k fali'o, bi den lan'o li badliedli. Erodi den cedi ki bi guani yen'o Pilat kani. **12** Laa ya yogunu, li kõnl den ye Erodi yen Pilat siiga, lan ya daali, ki bi guani ki mangi. **13** Pilat den yin liiga yabi, a nikpela yen bi niba. O den maadi ba: **14** I baa yeni o nulo ne k o wangti buolu mi tudma sanu. Ama, n bual'o i kuli siiga, n la tagli ba yaali ki maadi ne kuli o po. **15** Erodi mo go ki la lba o po ki dugni, o cedi k bi guani yen'o. O nulo k biid pu kuli k li dagdi yeni wan kpe. **16** N cedi ban pua'o, ki ja'o. **17** [Mi pendima jaanma kuli, a yi luodi dansalyenga.] **18** Ki bi niba yen kuli tandi maadi: ... kpa man'o, ki luodi Barabasa! **19** Bi den luoni Barabasa kelima o den baadi yeni li ñymadli o dogun i, k go kpa o nulo. **20** Ama Pilat den kpaani wan ja jesu k o buali bi niba **21** yabi se ki yigni yeni: ban kpaa o, ban kpaa o. **22** K o guani ki bual o, o tien be ki li dagdi yen ban kpaa o? N k la tagiliba k li dagdi yeni ban kpaa o, n bi cedi ban pua o, k ja o. **23** Yeni, ki bi kuli tandi ki sua k ban kpaa o, ban kpaa o, ki bi tantandi biid Pilat pali boncianli **24** Pilat ji den te juodi ki cabi, ki tieni bi buama. **25** Pilat den cedi ki bi luodi o nikpali Barabasa, ki tugi yesu ki ten ba ban kpaani yua. **26** Ban bo caa yen o, ki bi cendi Simo siren ja, k o ñani o kpaabu po, k bi niin o ki wan taani jesu ki wan bugi o dapõnponli. **27** Bi niba boncianli bo jua o. Ki bi puobi fabni ki buudi o po. **28** K o gbagi ki maadi ba: ... jerusalem puoba, da buudi mani n po, ya mua mani i yula po yeni i bila. **29** Kelima a dana baadi, k tie pamanli ya puoba ki pia bid, k tie ñolmi, k kpeli ki jaani biga po. **30** Li yogunu bi ba maadi a juaciam: "baa mani ti po", ki go maadi a juabila "legni mani po." **31** Kelima bi ya tiendi dasõngu mama ne, bi ji ba tieni dakuogu ledi? **32** Bi bo ba yeni bibiadmu lie, k bo bi taani k kpaa ba yen o. **33** Ban bo pundi ya kaano, ki bi yi li: "yukpabgu", bi kpaa jesu li dapõnponli po, wan yeni i bibiadmu lie yeni, yendi o ganga po, o lielo o jienu po. **34** Jesu bo jaandi: ... n baà, tieni sugli bi po, kelima bi ki bani ban tiendi yaali. A minteela den toni o tiadi, titia, ki

bögdi bögdi. 35 O nuwuligu den se ki nua li kuli. k cedi o dogu yudanba den ñuadi k sua: ... wan ka den fabi bi niba, wan ji fabi oba, o ki yedi k o tie U Tieu n lugdi yua kaa! 36 A minteela mo den se ki la o. B den nagni ki ten o, li damilma, 37 ki maadi: . a ya bani k a tie suifinba bado, fabi a yuli! 38 Bi den diani ki tabni o yuli po k sua: "o ne tie Sufinba bado." 39 I bibiadmu siiga, o yendi den sugdi jesu ki maadi a ki tie U Tieu tondo kaa? (U Tieu n lugdi yua) 40 O lielo den ñmian o: . a ki jie U Tieu? 41 tinba wan dagdi yenli: ti pa, ti biid panli, ama, o nulo ne ki pia tagiliba kuli. 42 K o pugni ki maadi: ...jesu, ya tiani n po, ya yogunu k a do a baa kani 43 Ki jesu maadi o: ... yen i moni, dine mono, a baa ye yen n aljada n, 44 Li den tie yensisinu nni, k u dogu kuli gaa ki bondi, li bonbonli den waagi nani kudi ta yeni. 45 O Yieu ji dee nua, k o jaandiegue cabciangu padi siiga nni. 46 Yeni ki jesu yigni: ... n baa, n kubndi n naano a nugu nni. Wan maadi ki gbeni k o kpe. 47 Rom minteelpeli n la li kuli k o dondi U Tieu k maadi: ... yeni i moni, o ja ne bo tie U Tieu biga. 48 Ban den la yaali n tieni kuli, o nuwuligu den lebdi ki kuni ki pua bi pala po. 49 Jesu donlinba yen bi pua yaabi n den jua jesu hali Galile den se fagma ki diidi li kuli. 50 Ja ba den ye ki bi yi u Sosef, o bo tie suifinba taanli yua, o den ki pia tagiliba kuli, 51 o den ki cengi bii ki tie Sufinba n suani yaali kuli. O den maani ki caa Arimate yen Sude dogun ki gu U Tieu baama. 52 O den gedi ki mia Pilat jesu gbanu(o kpiemo). 53 Wan den jiin o li daponponli po, k o finfin o a caba, ki duan o li kuli nni. Naani k ba baa ki pi kpiemo daan. 54 Li den tie ñaljuma, ki sua k saba da ki cindi. 55 Bi puoba yaabi den jua jesu hali Galile, bo ciani Sosef, bi den diidi li kuli, ki la ban pi jesu maama. 56 Li puoli po ki lebdi ki kuni, ki pan bobni, ya kpanma nulu mani yeni tolali. Bi den gu Saba daali nani yiko n buali maama.

24 Laadi daacincinli ku sijapanpangu, ke bi puoba bobni ya tulali nuulu n mani, ki gedini li kakuli kani. 2 Ki diidi ki sua ke ya tangu n bi luoni li kakuli bulñobu bindi ki ña u tanfalu ke u yaa. 3 ke bi kua li kuli nni, ama baa la O Diedo Jesu, gbannandi. 4 Ban ji ye see, kaa bani ban ba maali yaala, jaba lie ñ ludi ba, ki sedi bi kani, ki la ya tiadi n ñilgi 5 Keti jiwaandi cuo bi puoba yen kuli K b kul tibni a ke ji maad K be n cedi ke i kpaani yua yaab n suo siign? 6 O ji ki ye ne; o yiedi o ya tiani wan den maadi yaal ya yogu ke o den ye Galile 7 Li buali ke nilo biga n'kua tbiid damba nu i nn, k ban kpaa'o ke wan fidi ki yiedi dana taa daali. 8 ke bi ji tiadi Jesu maama. 9 Ke bi ñani li kuli; kani ki sani ki ban b waani bi piiga n yendo 10 Li den tie Mari magdala, Jaan, Mari, Jak naa potoba den pugdi ki waani o ñydkaaa 11 Ama, bi den ki ga li puoba maama, kelma li puoba maama den ki pia ma yul 12 Lan yog'nu Piar sani ki gedi li kuli kani ki duandi ki sua ke kadinga bili liba. Ke li lidi o bon cianla yen yaala n tieni. 13 Li daali, ke yegni bilie ged ya dogu ke bi yi Emaus piiga n kilo lie, sedusalema dogu nni. 14 Bi den kali ki diidi yaala n tieni kuli 15 Ban cili ki boe, ki buali bi siiga nni yaala n tieni, ke Jesu nagni bi kani, ki yegi yeni ba 16 Ama, bi nuni den kan fidi ki la

o, ki bandi 17 Jesu ñ maadi ba, yinba bilie ne cuoni ki maadi be ya maama i? Ban sedi yeni li pabonli 18 Bi siiga nni, yua ke bi yi Keleyopasi ñ jiini o, "Finí a baba n ye Jerusalema ne, kaa bani ya bona n tieni nekanba a dana ne?" 19 Jesu ñ buali o "Be ya bona" ban jiini o "Li bona nua Nasleti yua, Jesu, yua n den tie ya sawalpualo n pia u paaciium, U Tieu kani leni bi niba kani, o tuona nni leni o maama nni. 20 Ke salga yidkaaba yudanba leni ti yikodi cuo o ki cabi ke ban buu, ki cuo o, ki kpa o, ki kpaa o li daapponponli po. 21 Ama ti bi daani ke wani n bi ba faabi Isayeli. Nn, Lani baba ka, li bona ñ tieni dantaali n yeni. 22 Ama, yaali n pugdi, ti cagli nni ya puoba n gedi li kakuli po ku sijapanpangu n kuani ti ku yaalidug 23 Ban ki la ti gbannandi, ke bi guani ki maadi ke malekinba dogdi bi kani, ki maadi ke o pia li miali 24 Ya jaba n bi ye leni ti gedi li kakuli po, ki sua ke li tie nani bi puoba ñ maadi maama yeni. Ama bi ki la o." 25 Jesu ñ yedi ba "hain, bi yanluodanba yaaba ya pala n ki kagi leni mi dugi o sawalpualo ñ yedi yaala ya po 26 Li den ki buali ke kirisiti ñ la fala, lan ya bona po ka ki fidi ki kua o kpiagdi nni i? 27 Ki cili hali Moyiisi, ki tuadi bi sawalpuuba, ki sogni ba ya bona n nua wani o bá i diani nni kuli. 28 Ban den nagi ban caa ya dogbiga nni, ke Jesu tieni nani o bua suagi liiga yeni. 29 Ke bi niidi o ki maadi o "Cani ti kelima li ji ñmansi yenujuogu i, li daali juodi n yeni." Ke Jesu kua ki ye leni ba. 30 Wan kali yeni ba, ki bua ki bua di, ke o taa kpanu, ki yadi mi yedjanma li po, ki ñymiidi, ki teni ba. 31 lanyogu ke bi nuni ji luodi, ke bi bandi o, ke o bodi bi nunga nni. 32 Ke bi ji maadi bi ñmiali nni, "Wan bi maadi leni ti u sanu nni, ki luodi ti nuni i diani po yeni, ti pala bi ki co nani u mu yeni ka aa?" 33 lanyognu, ke bi fii, ki gedi Jerusalema ki la ke piiga n yendo yeni ke bi taani, ki ye leni bi lieba, 34 ki maadi, "O Diedo fii bi tinkpiba siiga, momoni liga. O dogdi o yuli ki waani Siimon" 35 lanyognu ke bi tondkaliedba dugni ba yaali n tieni u sanu nni ban bo yegi, yeni Jesu ñ waani o bá maama, wan ñymiidi kpanu ya yognu ke bi bandi o. 36 Ban den maadi li bona maama ya yognu, ke Jesu wani liga legdi ki sedi bi siiga nni, ki maadi ba, "Mi yanduanma ñ ya ye leni yi. 37 Ama, bi yama ñ ñyamadi, ti jawaandi ñ kua ba, ke li tie nani bi la fanfandgu yeni. 38 Jesu ñ yedi ba "la tieni ledi i ke i yama ñyamadi? Be ya po i ke i buali i pala nni? 39 Diidi mani n nui leni naiana, li tie mini ligi i. Sii mani nni ki diidi. Kelima ciciiga ki pia nandi ki buali kpaba nani yin la ke mini pia maama. 40 Wan maadi yeni, ke o waani o nui leni o naiana 41 Ban dá den tie yaaba n ki pia dudugdi yeni, ke li pamalan ñyamadi yeni tama, bi den ki daani, Jesu í maadi ba, "yii pia jierna bá aa?" 42 Ban teni o janjaadjenli. 43 Jesu ñ ga, ki ñmansi bi nunga nni. 44 Ki yedi ba, "Min den ye leni yi n den maadi yi ke ban diani yaali Moyiisi yikodi maama leni bi sawalpuuba maama leni pisoma nni kuli buali ke lan tieni ki dudi i." 45 Ki ji pibdi bi yama, ke li buali ke ban cengi i diani. 46 Ki maadi ba, "Yeni ke li diani ke li buali ke Kirisiti ñ la fala, ki kpe, ki yiedi bi tinkpiba siiga li daatala daali 47 Ke o yeli po, bi ba kpaandi o laabaalijamo, ki cili Jerusalema, ki gedi i nibuoli kuli po, ke ban lebdi bi pala ki baa bi tuonbiidi sugli. 48 Yinba n tie kasiedinba lanya bona po.

49 Diidi mani, n sóni n Báa ñónianu i po. Ama, yin guudi u dogu nni, hali ya daali ke u paalu ba ña tanpoli ki jiidi i po. **50** Ke Jesu ñani ba ki gedi leni ba hali naani n nagni Betaani. Ke o duoni o nui, ki yadi mi yedjanma bi po. **51** Wan den yadi mi yedjanma bi po ya yognu, ke o siedi bi kani, ke bi duoni o tanpoli. **52** Lani ke bi dondi o, ki guani ki lebdi Jerusalema leni li pamancianli. **53** Bi ji den li ye li jaandieli nni ki kpiagdi U Tienu yeli

Jan

1 U cilyogu, mi maam n bo ye, mi maama bo ye yeni U Tieu, mi maama bo tie U Tieu. **2** Mi bo ye u cilyogu yeni U Tieu. **3** Bi tieni bonli kuli yeni mani i. Ke ban tieni yaali kuli, liba ki tieni ke maa ye. **4** Li miali bo ye mani nni i, ke li miali bo tie bi niba yenyenma. **5** Mi yenyenma yendi li bōnbōnli nni, ke li bōnbōnli ki tuo ki ga ma. **6** Ke U Tieu sōni nilo, o tondo, ke bi yi o Jan. **7** Ke o cua, ki tua kasiedi ki ba kadi ki maadi mi yenyenma nni, ke yua kuli n̄ fidi ki dugi o maama po. **8** O bo ki tie mi yenyenma, ama o dōgdi ke wan saa i mōni mi yenyenma po. **9** Li yenyenma bo tie yenyenmōnma, ki cua ḥanduna nni, ki yendi bi niba kuli po. **10** Mi bo ye ḥanduna nni, mani n̄ tagi ḥanduna, ama ḥanduna ki bandi ma. **11** Mi bo cua mi yaaba siiga, ama mi yaaba naa bo tuo ki ga ma. **12** Ama, yaaba n̄ ga ma po yeni yaaba n̄ dugi mi po, mi cabi ba u paalu ke ban tua U Tieu bila. **13** Bi mali ke li naa tie mi sōma po, li naa go tie ti gbannandi buama po ki nan buali o nisaalo buama po; ama U tienu po. **14** Ke mi maama tua nisaalo, ki cua ki ye ti siiga, ki gbie yени li ḥanbli yeni i mōmōnī; ke ti la, ki ūnadi o kpiagdi, ya kpiagdi n̄ tie ki bonjayenga yua n̄ ūnai Ba po ya kpiagdi. **15** Jan saa i mōni o po, ki kpaandi, ki maadi: N̄ maadi o ya maama i, ki tua “Yua n̄ jua n̄ puoli po, bo liidi nni, kelima o bo ye ke n̄ dā ki ye. **16** O ḥanbli yeni o ḥalmani yaali n̄ ki pia gbenma po, o cabi ti li ḥanbili yeni mi yedj̄anma, **17** Kelima Moyiis den teni yiko, ke li ḥanbli yeni i mōmōnī ūnai Jesu kiristo kani i. **18** Nilobá kuli ki kpeli ki la U Tieu; Ki bonjayenga yua n̄ ye leni Ba, wani n̄ cedi k̄ bi bandi o. **19** Jan kasiedi n̄ ne: Jufribā bo sōni Jerusalema salga yidkaaba yeni yiko gbanbanda, ke bi cua ki buali o: “Fini, a tie ūnma i?” **20** Ke o kadi ki yedi, kaa nia; o bo yedi ba ke wani ka tie Kiristu. **21** Ke bi buali o: Li nan ga ledi i? A tie Eli yo oo? Ke o yedi: mii tie o. Atie sawalpualo yo oo? Ke o jiini: N n̄. **22** Lanwani i, ban maadi o: A tie ūnma i? A ba yedi be a yeceli po? lan todii tin caa yaaba sōni ti u tondu. **23** Wan maadi: mini n̄ tie yua ya nialu n̄ kpaandi ki tinkuonga nni ki tua: «Naadi mani, ki sali O Diedo sanu, nani o sawalpualo Esayi n̄ yedi maama.» **24** Farisiēnba n̄ sōni ya tonda n̄ buali o: **25** Be n̄ cedi ke a batise bi niba, ki naa tie Kiristo, kaa tie Eli, ki naa go tie sawalpualo? **26** Jan n̄ jiini ba: «Mini, N̄ batise yeni mi ūnima. Ama ti siiga nni, nilo ye, ke i ki bani o, ke o ba cua n̄ puoli po. **27** N̄ ki dagdi yeni min lodi o taacaajui.» **28** Ya bona ne kuli den tieni Betani dogu nni, Jurden kpenjaali po, naani ke Jan bo batise bi niba. **29** Lan fandi, wan la Jesu, ke o kpendi o kani, wan maadi: Diidi mani, U Tieu pabiga n̄ yeni yua n̄ piindi ḥanduna biidi. **30** N̄ maadi wani ya maama i, ki tua: «Nilo jua n̄ puoli po, ki nan lii nni, kelima o den ye ke n̄ dā ki ye. **31** N̄ den ki bani o, ama li tie ke lan tua bonwaankaali Isayeli po, ke n̄ cua ki batise yeni mi ūnima. **32** Jan tieni ya kasiedi ne, ki waani: «N̄ la ke mi forjanma ūnai tanpoli nani ki kpajiega yeni, ki jiidi ki sedi o po. **33** N̄ den ki bani o; ama yua sōni nni ke n̄ batise yeni mi ūnima yeni, wani n̄ maadi nni: «Jan ba la mi forjanma ke mi jiidi ki sedi yua ya po yeni,

wani n̄ batise yeni U tieni Forjanma.» **34** Ke n̄ la, ki tieni kasiedi, ki waani, ke wani n̄ tie U Tieu Bijua. **35** Lan fandi, ke Jan go ye likani yeni o ḥodkaaba bilie, **36** wan la Jesu ke o pendii, ke o maadi: «Diidi mani U Tieu Pebiga n̄ yeni.» **37** Li ḥodkalidba n̄ gbadii Jan maama, ban ḥodi Jesu. **38** Jesu n̄ gbagi ki la ke bi ūnai o, wan maadi ba: «I kpaari be? Ban jiiri o: Rabbi (li niima nni tie Canbáa - o tundka - A ye le i? **39** Cua mani, ki diidi. Ban ḥodi, ki la wan ye naani, ki tundi yeni o lan daali. Li den tie nani kudi piiga po yeni. **40** Siimōn ninjua Andere den tie yaaba n̄ gbadii Jan maama, ki ḥodi Jesu yeni siiga nni, yendo. **41** Wani n̄ kopia ki cendi o ninjua Siimōn, ki maadi o: «Ti la Mesi» (lani n̄ tie Kiristu) **42** Ki ciani o Jesu kani, Jesu n̄ nualii o, ke o maadi: «A tie Siimōn i, Jonas bijua; bi ji ba yini a Sefas (li niima nni n̄ tie Tangū) **43** Lan fandi ke Jesu bua gedi Galile, ki la Filip, ki maadi o: Ya ūnai nni. **44** Filip bo tie Betsayida yua i, Andere yeni Pieri dogu. **45** Filip n̄ cendi Natanayel, ki maadi o: «Ti la Moyiis n̄ diani yua ya po yiko tili nni, ke bi sawalpuuba maadi o maama yeni, Josef bijua, Jesu, Nasaret yua.» **46** Natanayel n̄ yedi o: «Bonjanli ba fidi ki ūnai Nasareti dogu nni ii? Filip n̄ jiini o: Cua ki diidi. **47** Jesu n̄ la ke Natanayel kpendi o kani, wan maadi o po ya maama ne: Diidi mani, o ne tie Isarayeli yua i cain, laa pia tudma! **48** Natanayel n̄ buali o: A bandi nni le i? Jesu n̄ jiini o: «Hali ke Filip dā ki yini a ḥan bi ye bu kankanbu kani, n̄ bi la ūnai.» **49** Natanayel n̄ jiini ki yedi o: Rabbi, a tie U Tieu bijua i, a tie Isarayeli Badciāmo i. **50** Jesu n̄ guani ki jiini o: «Min maadi a ke n̄ la ūnai bu kankanbu ūniali n̄ cedi ke a dugi; a ba la ya bona n̄ yabi ki cie ne. **51** Ki maadi o: «I mōmōnī, n̄ maadi yi, u yogu kpendi, ke i ba la ke tanpoli luodi ke U Tieu malekinba do ki go ji o nisaalo Bijua po.»

2 Dana taa n̄ pendii, ke li pocaaalii tieni Kana dogu nni, Galile diema nni. Jesu naā den ye li kani, **2** Bi den yini Jesu yeni o ḥodkaaba mo li pocaaajaama po. **3** Ku daamongu n̄ ti podi, Jesu naā n̄ maadi: «Bi ji ki pia daamōngu. **4** Jesu n̄ jiini o: «Pua, be n̄ ye mini yeni fini siiga? N̄ yognu dā ki pundi.» **5** O naā n̄ maadi o tuosonba: «O ya maadi yaali kuli, yin tieni.» **6** Li sua ke cunbobciandi luoba ye li kani ki tie tana yaadi, ke yengu kuli ba fidi ki ga boba lie bii a taa ūnima. bi den sieni ti juufinba ūniciuma bogda po i. **7** Jesu n̄ maadi ba: «Gbieni mani ti cunbobdi ne yeni mi ūnima.» Ban luuni mi ūnima ki gbieni ti hali i ūnōmiani. **8** To, kabi mani ki gedi ki teni mi pocaaajema yudaano. Ban kabi ki gedi ki teni mi jiema yudaano. **9** Mi pocaaajama yudaano n̄ leni ya ūnima n̄ kpandi mi daama, ki nan ki bani man ūnai naani, ama ke Jesu tuonsonba yaaba n̄ luuni mi ūnima yeni wani nan bani, wan yini o pocaaano calo. **10** Ki maadi o: «Yua n̄ bobni mi jaanma kuli yen cili ki ūnai ya daama n̄ mani, o canba ya ūnuni ki guo, wan ji ūnai ya daama n̄ ki ḥanbi ki mani. Fini wani nan guuni mi daamanma hali yeni molane. **11** Lani n̄ tie Jesu n̄ cili ki tieni ya yaalidgu bonli Kana, Galile diema nni. Lani n̄ dōgdi ki waani Jesu yudandi, ke o ḥodkaaba tuo ki dugi o po. **12** Lani n̄ pendii, ke o jiidi, ki gedi Kapernawuma yeni o naā, o ninjaba yeni o ḥodkaaba, ke bi tieni li kani a dana waamu. **13** Juufinba

paki jaanma den nagi, ke Jesu guani ki doni ki gedi Jerusalema. **14** Ki gedi ku jaandiegú nni, ki la ke yaaba n cendi i ligi yeni a yankpenkpenda kaa lienni, ki kuadi i nee, i pee yeni i kpaajiemu. **15** Ke o taa baabu, ki gbabi ke bu tua finfbili, ke o pua ki beli ki ñiani ba ku jaandiegú nni, ki ñiani ti yandi, ki tudi ki yayadi bi liblebdiba ligi, ki tudi ki luluri bi kaga yeni bi taablinba. **16** ki maadi a kpajekuada: «Nani mani ne kuli ki fuadi, da cedi mani n Baa diegu ní kpandi kpenkpendediegu. **17** O ñødkaaba ní tiadi ke li diani ki waani: “A diegu yankuatuonli siagi n pali boncianla.” **18** Juufinba ní ga mi maama ki buali o: “A ba waani li laa yaalidgu bonli i, ki tuadi nanda? **19** Jesu ní guani ki jiini ba: «Pua ki mudi mani ku jaandiegú ne, dana taa baba ba dagdi min guani ki maa ki fiini gu. **20** Juufinba ní maadi: “Ti tieni piina n bina luoba i, ki maa ki juodi ku jaandiegú ne; ke fini wani tua ke aba guani ki fiini gu dana taa baba! **21** Ama o den maadi o gbannandi ya jaandieli i. **22** Lani n cedi, wan yiedi bi tinkpiba siiga nni, o ñødkaaba tiadi ke o den maadi li maama, lani n den cedi ke bi dugi i diani po yeni Jesu ní den maadi ya maama kuli po. **23** Jesu ní den ye Jerusalema Paki jaanma dana nni, bi niba boncianla den la o yaalidgu tuona, ki tuo ki dugi o yeli po. **24** Ama Jesu wani den ki dugi bi po kelima o den bani bikuli. **25** O den ki bua ke bi tieni kasiedi nilobá po kuli kelima wani o bá den bani yaali n ye o nisaalo nni.

3 Ama o nilo den ye Farisiensiba siiga nni, ke bi yii o Nikodema, ke o tie Juufinba bado, **2** O den cua Jesu kani ku ñiagu, ki maadi o: “Rabbi (Canbáá), ti bani ke a tie banciamo i, ki ñani U Tieu kani; kelima obá kuli kan fidi ki tieni yan tie ya yaalidgu bona ne li ya tie ke U Tieu ye yeni o. **3** Jesu ní jiini o: «I mómóni, i mómóni, n maadi a, nilo ya ki guani ki mali ki pandi o bá, o kan la U Tieu diema. **4** Nikodema ní buali: “O nilo ba tieni ledi i, ki guani ki mali, ki nan kpelgi o? O ba fidi ki guani ki kua o naá tugu nni ki go mali ii? **5** Jesu ní jiini o: «I mómóni, i mómóni, n maadi a, nilo ya ki mali yeni mi ñíima yeni mi fojanma, o kan kua U Tieu diema nni. **6** Ti gbannandi ní mali yaali tie gbannandi, Mi Fojanma ní mali yaali mo tie Fojanma. **7** Lan da lidi a ke n maadi a: «Li buali ke ñjan guani ki mali, ki pandi a bá.» **8** U faalu figi un bua naani i, ke a gbia u fuugu, ama a nan ki bani un ñiani naani, ki caa naani. Li go tie yeni i, ya nilo ke mi fojanma mali o. **9** Nikodema ní buali o: “Li ba tieni ledi i? **10** Jesu ní jiini o: «A tie Israyeli banciamo i, ki nan ki bani ya bona ne ee? **11** «I mómóni, i mómóni, n maadi a, ti maadi tin bani yaali, ki tiendi kasiedi ki kadi ki maadi tin la yaali; ke yinba wani nan ki tuo ki ga ti kasiedi maama. **12** N ya maadi tinga n ne maama ke maa pia o po dudugdi, a ba tieni ledi i, ki ya dugi min ba maadi a tanpoli bona po? **13** Nilo bá kuli ki doni tanpoli, li nan ya ki tie yua n ñianu tanpoli ki jiidi yaa ka, O nisaalo Bijua yua n ye tanpoli. **14** Nani Moyiis ní den fiini ki sieni o waa ki tinkuonga nni yeni, li buali ke ban fiini ki sieni o nisaalo Bijua mo yeni i, **15** lan fidi ke yua n dugi o po ní baa ya miali n ki pia gbenma. (aiōnios g166) **16** Kelima U Tieu buadi ñanduna hali ki teni o bijayendga, lan fidi ke yua n dugi o po wan da kpe ka,

ama wan baa ya miali n ki pia gbenma (aiōnios g166) **17** Yin ya bani ke U Tieu ki sóni o Bijua ñanduna nni ke wan jia ti buudi yeni ñanduna ka, ama ke o po, ñanduna ní baa mi faabma. **18** Yua n dugi o po, bi ji kan jia o buudi; ama yua n ki dugi o po, bi tuodi ki jia o buudi o, kelima o nan ki tuo ki dugi U Tieu bijayenyenga yeli po. **19** Lanya buudi tie be i, mi yenyenma cua ñanduna nni, ke bi niba faadi li bónbónli ki cie mi yenyenma, kelima bi tuona den tie tuonbiadi **20** Kelima yua n tie ti biidi ki bua yenyenma maama, o gan gedí mi yenyenma nni, kelima mi ba pibdi ki waani o tuonbiidi. **21** Ama yua n tuuni yeni i moni lingi mi yenyenma ní ye naana, keli ma mi ba pibdi ki waani ke o tuona dagdi yeni U Tieu ní bili maama. **22** Lani ní pendí, Jesu den yegi yeni o ñødkaaba ki gedi Jude tinga nni. O ji den ye li kani yeni o ñødkaaba ki batise bi niba. **23** Jan mo den ye Enon, ki batise bi niba, kelima mi ñíima den yabi li kani, ke bi niba mo kpendi boncianla ki bua wan batise ba. **24** Lanyogu Jan dá den ki kua dansalga (li kpaadidieli nni) **25** Li sua ke Jan ñødkaaba den gagí yeni Juufi yendo, ke li nua mu cicibidmu beliga jaandi po. **26** Ke bi cua ki la Jan ki maadi o: Rabbi, ñan den ye yeni yua Juurden kpenpuoli yeni, ñan den tieni kasiedi yua ya po yeni, o mo ji batise bi niba, ke bi kuli ji caa o ya kani i. **27** Jan ní jiini ba: “Nilo kan fidi ki baa yaali n kandi ban puni o yaali tanpoli. **28** Yinba mono tie n kasiedinba, ke n maadi: “N ki tie Kiristu, ama bi sóni nni o liiga i.” **29** Yua n yeni o pocaano tie o calo i; ama o calo dönlí yua n kuu ba, ki cengi o poja maama pali mani boncianla yeni wan cengi o ja nialu: lanya pamanli tie n mo ya pamanli i, ki tie bonjancianli. **30** Li buali ke wani ní ya kpedi ki pugdi, ke mini wadi. **31** Yua n ñani tanpoli yabi ki cie bonli kuli; yua n tie ki tinga yua li tie tinga yua i, o maadi nani ki tinga yua yeni i. Yua n ñani tanpoli n cie bi niba kuli. **32** O tiedi kasiedi, ki kadi ki maadi wan la yaali yeni wan gbadí yaali, ama obá kuli naa cengi o kasiedi maama. **33** Yua n tuo ki ga o kaseidi maama kadi ki maadi, ki waani ke U Tieu tiegi, ki tie mómónadaano. **34** Kelima U Tieu ní sóni yua maadi U Tieu maama, kelima U Tieu ní teni o ya fojanma ki pia biginma. **35** Bás bua Bijua, ki mubní bonli kuli o nui nni. **36** Yua dugi Bijua po baa pia ya miali n ki pia gbenma; yua n ki dugi Bijua po kan la miali, ama U Tieu pabenleni n baa maa o yuli po. (aiōnios g166)

4 Farisiensiba nba n gbadí ki ti yonbdaano laadi bi niba ki wuulibi U Tieu ñíima ki cie San. **2** I moni Jesu ka bi wuulibi, o ñuantieba n bi wulibi, **3** ko ñani Jude ki guani ki lebdi Galile **4** Li den tie mabili k wan tógní Samari, **5** o caa ki te pundi Samari dogbigi ba ki bi yiil Sísári, lì bo fagi yeni Jakobi n den teni o bijua Sosíaf ya tingi yeni kani. **6** Ki jakobi caali bo ye li kani, ki Jesu cuon cuoni ki te cögí, ki ji kaa li caali kani, li den tie nani kudi lie yeni. **7** Ki Samari pua ba cua ki bua luuni mi ñíima ki ñiu. **8** Kilima o yegni den gedi o dogun, ki bua lingi li bonjekaali **9** Ki Samari dogun pua ne maadi o: ledi ki fin Juufi buali min Samari pua mi ñíima po i? kilima juufi nba yeni Samari yabi bo ki mani. **10** Ki Jesu guani ki ñimiani o: a ya bani U Tieu paabi, ki bani yua n miadi mi ñíima ki bua ñu ne, fini móno bo bi miagu mi ñíima, ki wan ten a

mi ñinjanbi. **11** K ol pua ne maadi, ti yonbidaano ñaa pia bonli ki bi luuni, ki li caalio mo go ñua, a bua la le i li ñunjanbi? **12** fin n cie ti baa jakobi yua n den teni ti li caali; li caali ki wani yeni o bila yeni o bonkobdi kuli ñu. **13** Ki Jesu ñmiani o: ya nibi kuli ñuni mi ñimi ne, o ñuñuni go ba cuobi. **14** Ama yua n ñuu ya ñima k n ba teni, ñuñuni kan bangi cuogu, k min ba teni ya ñima baa tie o po nani ñunbungi yeni ya mialiki pia gbemi ñima bundi len nni. (**aiōn g165, aiōnios g166**) **15** O pua yeni n maadi o: ti yonbidaano ten nni li ñima, ki ñuñuu n ji da baa ki cuon, ki min ji da baa cua ne ki luuni mi ñuma. **16** Ki Jesu maadi o, ki wan gedii ki pan yiini o calo n cua na. **17** O pua yeni jiini, mii pia ja. Ki Jesu yedi o, a maadi moni ki ñaa pia ja i. **18** Kilima, a pia jabi mui, ki yan go ye yeni yua molane mo ki tie a calo ka. A li yedi i moni. **19** O pua yeni jiini, ti Diedo, n bani k a tie U Tienu tondu i. **20** Ti baa nba den dondi U Tienu li juali ne po i; ki yinbi ji yedi ki jerusalem n pia naan kani ki baa dondi U Tienu. **21** Ki Jesu ñmiani o pua yeni, ñambi ki cengi n maami, o yogu baadi ki ji te kan gedii li juali po ki buali jerusalem ka, ki bua dondi ti diedo (baa U Tienu). **22** Yinbi wani dondi yin ki bani yua i, ki tinbi dondi tin bani yua, kilima gaapo ñani juufi nba kani. **23** Ama o yogu cuoni, li yogu pundi mono, yaabi n dondi ti baa U Tienu yeni bi pali, i momoni nni, kilima ti baa U Tienu kpaani yaabi n baa pug o i. **24** U Tienu tie fuonjanbi ki ya dondo yeni i momoni. **25** K o pua yeni maad o: N bani k U Tienu tondu bi cua (yua ki bi yigu krisu) o ti ya cua, o bi waani a bona kuli. **26** Jesu n maad o: min mono, min yua maadi yen a ne. **27** Li yognu ki jesu yegni guani, ki li yaakilidib yeni ban lagu k o pagi yeni Samari pua. Ama oba naa tuo ki buali wan kpaani bii wan pagi yen o yaali ya po. **28** Ko pua yeni ji ñaa o cuali, ki lebdi o dogun ki pan maadi bi niba. **29** Cua mani ki diidi ya ja n maadi n min sóni yaali kuli, wan ka baa tie krisui? **30** Ki bi nibi ñani o dogun ki cua jesu kani. **31** Ki li yognu, k o yegni balimo k wan di, ki tua Rabi ya di. **32** Ama ki Jesu maadi ba: min pia ya jiem ki ba je yeni, i ki ban li. **33** K o yegni ji maadi bi ñmiali nni: ki nul n baa ten o mi jiema k o jen bii? **34** Ki jesu yedi bi: n jiedi tie ki min sóni yua n sóni nni n baa yaali, ki soni o tuona kuli ki juodi. **35** Yi maadi ki bontutugu yogu sieni ñmaali na kaa? Didi mani, n maadi; yaadi mani ki diidi o kpaabi, li ji pieni fuaa, o bonyendi yogu pundo. **36** Yua pedi i dii, wan ga o paagu, oji taandi li bona ki juundi ya miali ki pia gbemi bualin, ki lan fidi ki yua den buli yeni yua n pedi n ya ye li pamani nni. (**aiōnios g166**) **37** Kilima ban maadi yaali tie i moni, yua buli ye oba i, ki yua pedi mo ye oba. **38** N suari ki yin gedii ki pedi ya kpaabu ki dee koni; bi töbi n den koni li kpaabu ki la fala, ki yinbi ji bi je bi fala ñuadi. **39** Samari dogu n nibi boncianli bi tuo jesu, kilima o pua yeni bi bi maadiba: o maadn min baa suani yaali kuli n yenyienu n. **40** Samari yaabi cua ki la jesu, ki bi balimo ki wan cua k ya ye yenbi, k o tieni bi kani daa lie. **41** Ki bi niba boncianli duu o po, ki dugni o maami po. **42** Ki bi maadi o pua yeni: laa tie ki yan yedi ti yaali ka cedi ki ti du o po; tinbi mono den tuodi gbadii yeni i moni k wan n tie ñanduna gaapo. **43** Li dana lie n pendi, ki jesu ñani li dogun ni ki gedi Gaaliile. **44**

Kilima wan mono bi maadi k U Tienu tondikaabi kan la li coligu bi dogun yaabi kani. **45** Wan pundi Gaaliile, k li dogun yaabi ñambi ki gaaguu, ki bi den la wan den tieni yaali Jerusalem m jaam yogu, k li ma bi mo den gedi k b di li jaami. **46** K o guani ki lebdi Kaana, Gaaliile dogun ni, naani k o bi cedi k mi ñim kpandi o damongu. L sua ki yiko daaño ba ye Kafarnawum k o bigi yia. **47** Wan gbadii ki jesu ñani Jude ki cua Gaaliile, k o nagni o kani ki miagu sugli ki wan mōndi ki jiidi Kafarnawum k tebi o bijua, li sua ki li bigi nuud mi kuumo. **48** Ki jesu maadi o: i ya la ti palidi yeni yaalidigu bona, i kan baa ki duu n po. **49** K li yiko daano maadi o: ti yonbidaano cua tin gedii ki sua ki bigi da ki kpe. **50** Ki jesu maadi o: ya kuni, a bijua paag o. K o gaa jesu n yedi o ya laabaali ki ji kuni. **51** O den paa o san po i, k o tuonsöla tuog o ki maad o, a bijua paago. **52** K o bualib ya yognu po k o won paagi, ki bi maadi o: k wonli kudlele yognu k o gbanu won songi **53** K bi baa tiadi k li yognu k jesu won maad o k o bigi paag o. Li daali ki wani yeni o deni yaabi kuani bi dindanli jesu nni. **54** Ki jesu ñan Jude ki guani Gaaliile guani ki tieni yaalidigu bona taalm lie po.

5 Lani ñ pendi, Juufinba den pia mi jaanma, ke jesu gedii Jerusalema. **2** Jeruselema yeni, den pia ñunpindbuogu ke ku yi Jesu danba maama nni, Betesda, ke gu kuu yeni li paloli bulñöbu, ki pia ciadi mu. **3** bi yianba bonciala den dua li ciadi nni kuli: a juama, a diama, mu wabmu, yeni ti gannankpiendi danba, ke bi kaa ki guu mi ñima lengdimä; **4** Kelima li den pia ya yognu ke maleki den yi jiidi ki għid mi ñima; yua den kipia ki jiidi mi ñima ñ għid ya yognu, o den yi paagi; hali wan yia ya yianu kuli. **5** O yiamo den ye likani, ki yiagi hali piittaa n bina niin n yeni. **6** Jesu ñ la o ke o dua, ki bandi ke wan yiagi li waagi, ke o buali o: «A bua ñjan paagi ii?» **7** O yiamo ñ ñmiani o «N Diedo, n ki pia yua n ba todii nni min jiidi ku ñiñbuogu nni mi ñima ñ lengdi ya yognu. N ya nagni, n ba sua ke nitiano kipia ki jiidi ki ña nni. **8** Jesu den yedi o: «Fii ki taa o duakaagu ki ya cuoni.» **9** Lanyognu liga, o yiamo ñ paagi, wan taa o duankaagu ki ya cuoni. **10** Li den tie mi fuodma daali i, Juufinba ñ buali yua n paagi yeni; «Dinne tie fuodma daali, li ki buali ke ñjan taa o duankaagu. **11** Wan guan ki ñmiani ba: «Yua n paagi nni maadi nni ke min taa n duankaagu ki ya cuoni.» **12** Ban buali o: «Ñma yedi a ke ñjan taa o duankaagu ki ya cuoni?» **13** Ama yua n den paagi den ki bani yua n paagi o; kelima Jesu den kua ku nilgu nni ke waa ji bandi o. **14** Lan pugni waamu ke Jesu guani ki cendi o li jaandieli nni, ki maadi o: Mola, a paagi; ji da tieni tuonbiadi ke yaali n cie a yianu ne ñ ji da cuo ñja. **15** Yua n paagi yeni ñ gedii ki maadi Juufinba ke Jesu n paagi o. **16** Lani n cedi ke Juufinba den gua Jesu yeni mi yibalma, kelima o tieni lan ya bona mi fuodma daali. **17** Ama ke Jesu guani ki ñmiani ba: «N báa li tuuni hali yeni mólæne, N mo tuuni i. **18** Lanyapo, ke Juufinba ji den lingi ke ban biani o miali, kelima li ki tie wan ki cəlni mi fuodma daali baba ka, ama ke o yi U Tienu o báacelo, ki sengi o yuli U Tienu sensienu. **19** Lanwani i, Jesu ñ guani ki ga mi maama, ki yedi ba: «I momoni, i momoni, n maadi yi, Bijua kan fidi ki tieni libá kuli o yuli po, o

tiendi wan nua ke B  a tiendi yaali i; ke B  a ntiendi yaali, Bijua mo tieni lani i, paadma b  a kuli ki ye. **20** Kelima B  a bua Bijua, ki wang   o wan tiendi yaali kuli; o go ba waani o ya bona n cie yin nua yaali ne, lan yaa ki lidi yi. **21** Kelima, nani B  a ntiyedi bi kpienba, ki puuni li miali yeni, Bijua mo puuni wan bua yua li miali. **22** B  a ki jiagi nilo buudi, ama o cabi Bijua i, li buujial kuli. **23** Li tieni yene, ke yuakuli nti kpiagi Bijua yeli nani ban kpiagdi B  a yeli maama. Yua n ki kpiagi Bijua yeli, o ki kpiagdi B  a yua n s  ni o. **24** «I m  m  n  i, i m  m  n  i, n maadi yi, yua n cengi n maama, ki dugi yua n s  ni po, pia ya miali n kan gbeni. Bi kan jia o ya buudi, ama o n  ni mi kuuma nni, ki kua li miali nni. (ai  nos g166) **25** «I m  m  n  i, i m  m  n  i, n maadi yi, u yogu kpendi, u pundi m  no, ke bi kpienba baa gbia U Tienu Bijua nialu; yaaba n ba gbadi lan ya nialu baa fo. **26** kelima nani B  a nti kubi li miali o niinni yene, Bijua mo kubi li miali o niinni yene i, o cedi ke Bijua mo pia li miali o niinni yene i. **27** O puni o yikodi, ke wan ya jiagi ti buudi, kelima o tie o nisaalo bijua i. **28** Li bona nti da lidi yi ka. Kelima u yogu kpendi, ke yaaba n ye a kakula nni ba gbadi o maama ki n  a bi kakula nni. **29** Yaaba n tieni mi yanma ba yiedi ki ya pia li miali, ama yaaba n tieni ti tuonbiadi ba yiedi ban jia bi buudi. **30** N kan fidi ki tieni lib  a kuli n yuli po; nani min gbia maama yene, n jiagi ti buudi ke li tiegi, kelima n ki lingi n ya yanbuama ka, ama yua n s  ni nni ya yanbuama. **31** Mini n ya tieni kasiedi n yuceli po, n kasiedi ki tie moni. **32** Nitiano ye, ki tiendi kasiedi n po, n bani ke wan tiendi ya kasiedi n po tie m  m  n  i i. **33** I s  ni bi niba Jan po ke o tieni kasiedi i m  m  n  i po. **34** Mini ya po, nisaalo ka ba tieni kasiedi n po, ama n maadi lani ke yin baa mi faabma i. **35** Jan den tie ya fidsanga n co, ki tuudi, ke i den bua yin mangi i pala yene o yenyenma waamu. **36** Min wani, n pia ya kasiedi n yabi ki cie Jan kasiedi; kelima, B  a nti bili nni ke min s  ni ya tuona, min tuuni ya tuona m  no tiendi kasiedi n po ke B  a n s  ni nni. **37** Ke wani B  a yua n s  ni nni m  no tieni kasiedi n po; i ki kpel i gbadu o nialu, i ki kpel i la o nunga. **38** O maama ki ye i niinni, kelima i ki dugi wan s  ni yua ya po. **39** I cogi ki kpaagi i diani nni, kelima i tama ke yini n ba puni yi ya miali n kan gbeni: yini n tiendi kasiedi n po. (ai  nos g166) **40** I nan ki bua yin j  o nni ki baa li miali. **41** N yudandi ki n  ni bi niba kani ka **42** Ama n bani ke i ki kubi U Tienu buama i niinni. **43** N jidi ki cua n B  a yeli po i, ke i ki ga n cangu; tiano ya cua o yeceli po, i nan ba ga o. **44** I nan ba tieni ledi i, ki dugi n po, yinba yaaba lingi ti yudandi i lieba kani, ki nan ki lingi ya yudandi n n  ni U Tienu baba ya kani. **45** Da maali mani ke min ba jalgi yi B  a kani; yua n ba jalgi yi tie Moyiisi, wani ya po i, ke i pia li dandanli. **46** Kelima i ya bi daani Moyiisi nni, i bi baa dugi n po mo; kelima o diani ki maadi n ya maama i. **47** Ama i ya ki pia dandanli o diani po, li ba ga ledi, yin ya pia li dandanli n maama po?

6 Lani n pendi, ke Jesu gedu Galile n  incianma jaalieli ke bi go yi li Tiberiyadi. **2** ku niwulgdu den yua o boncianla kelima bi den la wan tieni ya yaalidgu bona bi yianba po. **3** Jesu nti do li juali po, ki ban kali yene o

j  dkaaba. **4** Li den sua ke Paaki, juufinba jaanma nagi. **5** Jesu nti yaadi li yuli, kil a ke bi niba boncianla kpendi o kani, ke o maadi Filipi: «Ti ba da le i kpanu ya niba ne kuli nbaa ki di? **6** O den maadi yene, ki bua wan bigni o i, kelima o den bani wan ba tieni maama. **7** Filipi nti jiini o, «Ti ya da  d b  a dibala kobilie kpanu, li kan dagdi b  a juakuli nti baa bonjenga jenga. **8** O j  dkaaba siiga nni, yendo, Siimon Pieri ninjua nti maadi o: **9** «Naacenyendo ye ne ki pia kpanu amu yene jami lie; lani ba fidi ki tieni be yene ya nicianba ne? **10** Jesu nti maadi: «Cedi mani ban kali. Likani den pia ku muagu boncianla. Bi den ki luo niba tuda mu, ban cedi ban kali. **11** Jesu nti ga kpanu, ki yadi yedjanma li po ki go tieni yene i jami mo ya po, ki cedi ban bogdi ba, yuakuli nti ga wan bua maama. **12** Ban yman i ki guo, ke Jesu maadi o j  dkaaba ke ban duo ban yman i ki sieni yaali ki da ja llib  a nti bia. **13** O j  dkaaba nti duo ban yman i a kpanu muuda ki sieni ya bonjena, ki gbeni baabuodi piiga n tilie. **14** Li niba nti la ke Jesu nti tieni ya yaalidgu tuonli, ban maadi: «One n tie yene i moni ya sawalpualo n bo ba cua yanduna ne.” **15** Jesu nti bandi ke bi ba cua ki cuo o ki dini o li balcianli, ke o yaadi bi kani, ki kua li juali nni wani obaba. **16** Ku jenjuogu nti pundi, ke o j  dkaaba jidi mi n  incianma jaali po. **17** ki kua ku yadgu ki ba puodi li mogli, ki gedi Kaperinawuma. Ku ntiagud den bii, ke Jesu da ki guani bi kani. **18** U faaciangu nti fii, ki fiini a n  inguona. **19** ban kudi ku yadgu ki fagdi waamu, ban la Jesu ke o cuoni u n  ngbanu po, ki nagdi bikani, ban jie. **20** Ama ke Jesu maadi ba: «Mini i, da jie mani!” **21** Bi den bua bantaa o ku yadgu nni, ama ke ku toli ban caa naapo **22** Ya niwulgdu den se li mogli kunga den bani ke yadyengu baba n ye, ama Jesu nan den ki kua li yadgu nni yene o j  dkaaba, bi den gedi bi baba i. **23** Lan den fandi ke yadtiandi den n  ni Tiberiyadi ki cua naani ke Jesu den yadi mi yedjanma kpanu yene i jami po ki teni ba ke bi yman i, **24** Li niba nti diidi ki sua ke Jesu yene o j  dkaaba, ob  a kuli ki ye li kani, ke bi kua ti yaditi, ki gedi Kaperinawuma ki baan lingi Jesu. **25** Ban puodi li mogli, ki la o nepo ya jaali, ke bi buali o: “Rabbi, be yognu i ke a cua ne?” **26** Ke Jesu jiini ba: «i m  m  n  i, i m  m  n  i, n maadi yi, i lingi nni li nan ki tie min tieni ya yaalidgu bona ke i la ka, ama yin den baa kpanu ki yman i ki guo yene i. **27** Ya tuuni mani ki da lingi ya jiema n ba dudu ka ama yin ya lingi ya jiema n kan dudu, ki baa tundi ki ye hali ya miali n ki pia gbenma. O nisaalo Bijua n ba teni yi lanya jiema; kelima wani ya po i, ke B  a U Tienu jaa o tanpon ki tieni mi banma. (ai  nos g166) **28** Ban buali o: “Ti ba tieni ledi i, ki s  ni U Tienu tuonli? **29** Jesu nti jiini ba: «U Tienu tuonli tie ke yin ya dugi wan s  ni yua ya po i.” **30** Ban buali o: “A ba tieni o laa yaalidgu bonli i, tin ki bandi, ki dugi a po? A ba tieni be i? **31** Ti yaajanba bo dini maani, ki tikuonga nni, nani lan diani maama: “Ke o teni ba ki tinga kpanu ke bi yman i.” **32** Jesu nti maadi ba: «i m  m  n  i, i m  m  n  i, n maadi yi, Moyiisi ka bo teni yi tanpoli kpanu; ama n B  a tieni yi tanpoli kpanu m  nli. **33** Kelima U Tienu kpanu tie ya kpanu n n  ni tanpoli ki jidi, ki tieni yanduna li miali. **34** Ban maadi o: “Ti Diedo, ya tundi ki puuni ti lan ya kpanu.” **35** Jesu nti maadi ba: «Mini n tie li miali kpanu. Yua n cua n kani, koma ji kan

puni o li paabu. **66** Ki cili lanyognu, o ḥondkaaba boncianla den fuadi ki ja o, kaa ji yegdi yeni o. **67** Jesu ñ buali o piiga n ḥondkaaliedba: «Ke yinba i, i kan sani ki ja nni ii? **68** Siimon Pieri ñ jiini o: «Ti Diedo, ti ba sani ki ḥodi ḥama? Fini n pia ya miali n ki pia gbenma maama. (**aiōnios g166**) **69** Ti dugi a po ki go bandi ke fini n tie Kiristu, U Tienu nigagdijamo. **70** Jesu ñ jiini ba: «Miní ka lugdi yi yinba piiga n biliediba aa? I siiga nni, yendo tie cicibiadga i. **71** O den maadi Siimon bijua, Juda Isikariyoti i; kelima wani n den ba jambi o, ki teni yibalinba, wani yua den tie piiga n biliediba yeni nni, yendo.

7 Li po n pendi, k jesu gedi Galile, o bo ki waagi Jude. Jufi nba bado bo kpaani k ban kpagu **2**. Jufi nba jaam yaali ki yii jondi jaami bo nagí. **3** Lani ki jesu ninjab maad o, ūna ne ki gedi Suude. K a ḥuantieba n fidi la a tuona yaali k a suani. **4** Nilo k wuo wan suani ya tuonli: a ya suani lan tuonli kuli, mondi ḥanduna nib kuli n band a. **5** O ninjabí bo ki pia o po li dandanli. **6** Jesu maadi ba: n yogu da ki pundi ḥama yinbi wan ya yogu peli yogkuli. **7** ḥanduna kan fidi ki kuad i, min, o kuadn, ki dugni n tie o sieda yua n wang o k o tuona ki jani. **8** Do mani, yinbi, li jaam po, min wani da kan do ki dugni n yogu da ki pundi. **9** Wan maadi ba k gben, k o ḥindi Galile. **10** O ninjab n doni mi jaam po, li puoli po k o ḥod li wuolin k bi niba k lagu. **11** Mi jaam yogu, k jufinba kpaan o ki maadi: o ye leee? **12** O niwuligun nni bi maadi o po ki tua: o tie nimoni (jyantaadi daani), bi tianbi mo ya po: n n, o bɔndi bi niba(o tiendi ti belbɔndi). **13** Bi nibi den jie yeni ban maadi jesu po jufinba gbadí. **14** Mi jaam ji mangi ki kua siinga yo ki jesu kua o jandieu nni ki cili ki cogni U Tienu maama. **15** Ki li ya k lidi jufinba k bi maadi: o tieni ledi ki bani mi cogma ki nan ki kua o cogu(kalaatu). **16** K Jesu ḥmianba: n yikod k tie n yali ka, ama yua n son nni yali. **17** Yua bua tie o buam, o b bandi k lia n yikod ūnaa U Tienu kani bii n palu po. **18** Yua maadi o yuli po, kpaani o ḥuadi baba i, ama, yua kpaani yua n son o ya ḥuadi, tie yua momi k k bua jodi ki maadi i momoni o ba nni. **19** Moyiis den ki teni li yikodi? Ama siign nul ki colnli li yikod. Be ya po i kpaani ki yin kpa nni? **20** K o niwuligu guani ji jiin o: ti cicibiadn yua a. Bi le n kpaani ki ban kpa a ni? **21** K i Jesu yediba: tuonyenli baba k n tieni ki li yaa ki lidi i kuli ne. **22** Moyiis bo teni yin ba colni, l bo ki ūnani Moyiis kan ka, li bo cili yajaamba kani ki ti kondi bo cili, k a kondi saaba daali. **23** Nil ya gaa ti kondi saaba daali k nan colni Moyiis yikodi, be ya po i ki kən yen n k paagi o yiammo saaba daali? **24** Da bu mani yeli lugdm ama ya bu mani yeli i momoni **25** Jerusalema yaaba siiga, b tianba ñ yedi, «Ban lingi yua ki bua kpa ka ne ee?» **26** Diidi, wani n maadi wan bua maama yeli, ke bi nan ki maadi o libakuli. Daalinba yikodanba ki bani ke wani n tie Kiristo, bii laa tie yeli ii? **27** Ama ti bani li nilo ñ ūnani naankani wani.» **28** Ke Jesu tandi ku jaandieu nni, ki tundi, ki tua, «I bani nni, ki go bani min ūnani naani. N ki cua n yuli po ka, Yua n soni nni yeli tie o momondaano i, i ki bani o. **29** N bani o, kelima n nani o kani i, wani n soni nni. **30** Bi den bigni ke ban cuo o, ama, obakuli den ki maani o nuu o po, kelima, o yogu dá den

ki pundi. **31** Ama ku niwulgu nni, boncianli den tuo ki dugi o po, ki tua, "Kiristo n̄ ba ti cua ya yogu, o ba fidi ki tieni yaali n̄ cie ya bancianma yeni ya yaalidgu n̄ tie ne ee?" **32** Farisienba den gbadu ke ku niwulgu sobni ki maadi li Jesu maama, ke salga yidkaaba yeni Farisienba s̄oni a jakonda yudanba, ke ban cuo o. **33** Ke Jesu yedi, "N̄ dā ye yeri yu i you waamu, ki ba ti yuandi ki guani yua n̄ s̄oni nni po. **34** I ba lingi nni, ama, i kan la nni; min caa naani, i kan fidi ki cua likani." **35** Ke juufinba ji maadi bi ȳmiali nni, Ya nilo ne caa le i, ke ti ba lingi o kikan la o oo? O bua gedi yaaba n̄ yadi ki kua bi nilanba siiga ki ban ya tundi ba bii? **36** Wan maadi ya maama ne mo tie be i, 'I ba lingi nni, i kan la nni; min caa naankani, i kan fidi ki pundi likani?" **37** Mi jaanma damiidi ligi i, li daacianli daali, Jesu den tandi, ki maadi, ki tua, "U ñuñuuunu ya pia yua, wan cua n̄ kani ki ñiu. **38** Nani i diani nni, lan yedi yaali maama, "Yua n̄ dugi n̄ po, li miali kpenu ñima ba puubi o niinni. **39** O den maadi Fojanma maama, yaama ke yaaba n̄ dugi o po ba baa; bi dā ki puuni Fojanma, kelima, Jesu dā ki la o kpiagdi. **40** Ku niwulgu nni, nitianba n̄ gbadu lanya maama, ke bi yedi, "O li tie sawalpualo i yeni i mōni." **41** Ke nitianba yedi, "Kiristo n̄ yeni." Ama ke nitianba mo yedi, "Kiristo ñani Galile yo oo? **42** I diani nni, bi ki yedi ke Kiristo ba ña Dafidii cugli nni ka aa, ki tie Beteherema, Dafidii dongbanli nni ka aa?" **43** Lanwani ii, ke mi paadma tieni bi siiga nni o po. **44** Nitianba den bua ban cuo o, ama obakuli den i maani o nuu o po. **45** Ke sejenba yudanba guani ki la salga yidkaaba yeni farisienba, ke bi buali ba, "Li tieni ledi i, ke yii guani yeni o?" **46** Ke sejenba yudanba jiini, "Tii kpeli ki la ya nilo n̄ maadi nani wani yeni." **47** Ke farisienba buali ba, "i mo bodi n̄ yeni ii? **48** Yikodanba bii farisien bi ye lienni, ki tuo ki dugi o po oo? **49** Ama ya niwulgu n̄ ki bani yiko ne, sola bi po." **50** Nikodema, (ya farisien n̄ den tuodi ki dugi o po) yedi ba, **51** Ti yiko cabi ke ban jia nilo ti buudi kaa cengi o ki bandi wan tieni yaali ii? **52** Ke bi jiini, ki yedi o, "A mo ñani Galile yua yo oo? Kpaagi i diani nni, ki lia sawalpualo ya ye, ki ñani Galile," **53** Bi den yadi ke yuakuli kuni o dempo.

8 Jesu den gedi olifi tiidi juali po. **2** Ku siraapanpangu nni, ke o go guani ku jaandiegū nni, ke bi niba kuli cua o kani, ke o tundi ba. **3** Yiko gbanbanda yeni farisienba n̄ cua yeni ya pua ke bi ludi o, ke o conbi. **4** Ban seni o pua yeni, bi niba kuli siiga, ki maadi Jusu: "Canbāa, ti ludi o pua ne ke o conbi, ke ti cuo o. **5** Moyiisi yedi o yiko tili nni ke li dagdi ke ban lugdi ya puoba n̄ tieni yeni a tana: ke fini mo, a yedi be? **6** Bi den maadi yeni, ki bua ban bigni o, ki fidi ki jalgi o. Ama Jesu den tibni, ki dangi yeni o nubili tinga mni. **7** Ban den li yua ki buali o yeni i, ke o yaadi ki sedi, ki yedi ba: «I siiga, yua n̄ ki pia tuonbiadi n̄ kpia ki lugdi o li tanli. **8** Ki guani ki tibni, ki dangi tinga mni. **9** Ban gbadu Jesu maama, bi yantiali den jalgi ba, ban ji ya yadi yendo yendo, ki cili bi nikpelo ki ban yadi ki gbeni; Jesu ji den ye o baba i, yeni o pua, ke o se wan bi se naani. **10** Jesu n̄ yaadi ki sedi, o ji ki la bá niyendo, kase o pua yeni baba, wan buali o: «Pua, yaaba n̄ bi jalgi a yeni ye le i? Obá ki buni ki cuo ña, aa? **11** O den jiini: "N

Diedu, obá kuli." Jesu n̄ maadi o: «N̄ mo ki buni ki cuo ña; ya caa, ki ji da s̄oni tuonbiadi.» **12** Jesu go den maadi bi niba, ki yedi: «Mini n̄ tie ñanduna yenyenma; yua n̄ yua nni kan cuoni biiglì nni, ama o ba baa li miali yenyenma. **13** Lanyapo, farisienba n̄ yedi o: "A tiendi kasiedi a yuceli po; a kasiedi ki tie kasiedi mōno. **14** Jesu den guani ki jiini ba: «Bá n̄ ya tiendi n̄ yuli po kasiedi, n̄ kasiedi tie mōmōni, kelima n̄ bani min ñani naani ki cua naani; ama yinba ki bani min ñani naani, ki buali min caa naani. **15** Yinba jiagi ti buudi yeni ti gbannandi maalma i; mini nan ki jiagi nilobá buudi. **16** N̄ ya jia buudi mo, n̄ bujiali tiegi, kelima mii ye n̄ baba, ama Báa yua n̄ s̄oni nni, ye yeni nni. **17** Bi diani i yiko tili nni, ke niba lie kasiedi tie mōmōni; **18** N̄ tiendi n̄ po kasiedi, ke n̄ Báa yua n̄ s̄oni nni mo tiendi n̄ po kasiedi. **19** Ban buali o: "A báa ye le? Jesu n̄ jiini: «I ki bani nni ki buali n̄ Báa. I ya bi bani nni, i bi baa bani n̄ Báa mo. **20** Jesu den maadi lanya maama, ki tundi ba ku jaandiegū nni, ban den bilgi naani bi ñalmani, ama obá naa den cuo o, kelima o yognu daa den pundi. **21** Jesu go den yedi ba: «N̄ caa n̄ yeni, i ba lingi nni, i ba kpe i tuonbiadi nni, i kan fidi ki cua min caa naani. **22** Lanyapo, juufinba n̄ maadi: "O bua kpa o bá yo oo, nani wan yedi: «I kan fidi ki cua min caa naani?" **23** Wan maadi ba: «I tie tinga yaaba i, mini tie tanpoli yua i. yinba tie ñanduna ne yaaba i, mini ki tie ñanduna ne yua ka. **24** Lanyapo i ke n̄ maadi yi ke i ba kpe yeni i tuonbiadi; kelima i ya ki dugi min tie yua po, i ba kpe yeni i tuonbiadi. **25** Ban buali o: "A tie ñma i?" Jesu n̄ jiini ba: «Min yedi yaama hali mi cilma yeni.» **26** N̄ pia a bona boncianli ki ba maadi i po, ki go jia ti buudi yeni yi li po. ama yua n̄ s̄oni nni tie mōmōndaano, ke min maadi ya maama ñanduna nni ne tie min gbadu o kani ya maama i." **27** Bi naa den gbadu ke o maadi Báa (U Tieu) ya maama i. **28** Lanwani i, Jesu n̄ maadi ba: «I ya ti fiini ki seni o nisaalo Bijua, lanyognu i ba bandi min tie yua, ke n̄ ki tie libá kuli n̄ yuceli po, ama n̄ maadi ki dugni n̄ Báa n̄ tundi mni maama i." **29** Yua n̄ s̄oni nni ye yeni nni; waa ña nni n̄ baba, kelima yognu kuli, n̄ tie yaali n̄ mani o po. **30** Nani Jesu n̄ den maadi lan ya maama yeni, bi niba boncianla den dugi o po. **31** Wan yedi Juufinba yaaba n̄ den dugi o po yeni: «I ya tuo ki yua n̄ maama, i tie n̄ ñyōkaaba yeni i mōni; **32** I ba bandi i mōmōni, i momoni n̄ faabi yi. **33** Bi den guani ki jiini o: "Ti tie Abalahama puoljuani i, hali tin ye, ti naa tua nilo yonbi; li ba ga ledi ñan maadi ke ti bi ba faabi ti?" **34** Jesu n̄ guani ki jiini ba: «I mōmōni, i momoni n̄ maadi yi ya nilo n̄ tiendi ti tuonbiadi kuli tie ti tuonbiadi yonbo. **35** I bani ke yonbo ki tie yua n̄ baat tundi ki ye ku diegu mni ka; ama ku diegu nni bijua wani tie ku diegu mni yua i, hali yognu kuli. (aión g165) **36** Lanwani i, Bijua ya faabi yi, i ba baa mi fuoma (i ba yali i bá) yeni i mōni. **37** N̄ bani ke i tie Abalahama puoli yuani; ama i lingi ke yin kpa mni kelima min maadi ya maama naa kua i pala nni. **38** N̄ maadi min la yaali n̄ Báa kani i; ama yinba tie yin gbadu yaali i mo ya báa kani i. **39** Ban jiini o: "Ti báa tie Abalahama." Jesu n̄ yedi ba: «I ya bi tie Abalahama bila, i bi baa tuuni Abalahama tuona i.» **40** Molane, i lingi ke yin kpa mni, mini yua n̄ maadi yi i mōni, ke n̄ gbadu U Tieu kani i, Abalahama naa den

tieni yeni. **41** I tuuni i báa tuona i. Ban jiini o: "Tii tie concombila ka; ti pia báa yendo i, U Tieu." **42** Jesu n̄ maadi ba: «U Tieu ya bi tie i Báa, i bi baa bua nni, kelima n̄ ñani U Tieu kani i, ki cua; n̄ ki cua n̄ yuceli po ka, ama wani n̄ sóni nni.» **43** Li tieni ledi i, ke i ki gbia n̄ maama? Kelima i kan fidi ki cengi n̄ maama. **44** I báa n̄ tie setaani, ke i lingi ke yin tieri i báa yanbuama. O tie riikpaloo hali mi cilma, o naa jua i momoni sanu, kelima i momoni ki ye o niinni. O ya pua mi tofaama, o maadi yeni o yantiali; kelima o tie tofaadaano, ki go tie mi tofaama báa. **45** Nani min maadi i momoni yeni, i naa dugi n̄ po. **46** I siiga nni, jyua ba fidi ki waani n̄ tuonbiadi? To. n̄ ya maadi i momoni i, be nan cedi ke i ki dugi n̄ po? **47** Yua n̄ ñani U Tieu kani, cengi U Tieu maama. I ki cengi, kelima i ki ñani U Tieu kani ka. **48** Juuwinba n̄ jiini ki maadi o: "Tii pia i mōni yeni tin maadi ke a tie Samari yua aa, ke ki cicibiadga jua ja aa?" **49** Jesu n̄ jiini: «Cicibiadga ki jua mini; min kpiagdi n̄ Báa yeli, ke yinba nan fanbdi nni. **50** N̄ ki lingi n̄ yuli po kpiagdi ka, yua n̄ ye ki lingi n̄ kpiagdi, wani n̄ go jiagi ti buudi. **51** I momoni, i momoni, n̄ maadi yi, yua n̄ jua n̄ maama, o kan kpe palbu. (**aiōn g165**) **52** Juuwinba n̄ maadi o: "Mola wani i, ti ji bandi ke ki cicibiadga jua ja. Abalahama kpe, bi sawalpuuba mo kpe, ke fini nan yedi ke yua ga a maama kan kpe palbu. (**aiōn g165**) **53** A cie ti báa Abalahama yua n̄ kpe yo oo? Bi sawalpuuba moko kpe. A tama ke a tie jyua i? **54** Jesu n̄ jiini: «N̄ ya kpiagdi n̄ yuli, n̄ yudandi tie fanma. N̄ Báa n̄ kpiagdi nni, yin maadi yua ke o tie i tieni yeni, **55** ama ke i nan ki bani o. Min wani bani o; n̄ ya bi maadi ke n̄ ki bani o, n̄ bi baa tie nani yinba, tofaadaano. Ama n̄ bani o, ki kubi o maama. **56** I báa Abalahama den mangi o pali yeni wan ba la n̄ daali dögdimä; o la li, ke li tua o po pamancianli. **57** Juuwinba n̄ maadi o: "A dá ki pundi bina piimu, ki nan la Abalahama bil! **58** Jesu n̄ maadi ba: «I momoni, i momoni, n̄ maadi yi, hali ke Abalahama daa bo ye, n̄ bo ye. **59** Lanya maama po, bi den taa a tana ki ba lugdi o; ama Jesu den wuoni ki ñani ku jaandiegú nni.

9 Jesu b pa o sónu po, ki te la jua ba k o tie juamo hali ya yognu ki bi mal o. **2** K o yegntieba bual o: Rabi, o jua ne biidi be, bii o danbi n̄ biidi, ki bi mal o ko tie juamo o? **3** Jesu guani ki jymian bi: laa tie ki wani bii o danbi biid ka, ama U Tieu n̄ bua waani o buama maami o po. **4** Li buali ki lan tieni, ya yognu ki li faa kuli, yua suani ya tuona; gu ñiagu ya cua, nul kan fidi ki soni tuonli ba kuli. **5** Hali ya yognu k n̄ ye li ñandunli nni, n̄ tie yinyiemli li ñandunli nni. **6** Wan yedi yeni, k o sii ti ñosondi tingi, ki buuni ti tandi yeni o ñosondi, ki ji taa li tandi ki faani o juamo ninbina. **7** Ki ji maadi o; ya caa ki ban faadi Silowe(ya yeli niima tie sonyja) ñincili. k o gadi ki pan wuli ki nuali. **8** O lieba yeni yaabi den yi ban o, ko miadi yeni ji maadi: yua den yi kaa ki miadiyeni kaa a? **9** Tianbi den yedi: wani. Bi tøba m̄ den maadi ki wan ka, ki bi naani. Ki wani oba ji den yedi: "min ni" **10** Ki bi ji bual o: a tieni ledi k a ninbina nuali? **11** K o guani ki jymiani: ya ja ki bi yii u jesu yeni n̄ den buuni ti tandi ki faani n̄ ninbina ki go maadi ni, k min gedi ki ban faadi Silowe ñincinli nni ki go wuli, k n̄ gedi ki pan wuli, ki ji nuali. **12** Ki bi bual o:

li ja ye lee? k o guani ki maadi ba: mii bani. **13** Ki bi taa o ja yeni, ki gedi yeni o faalisen kani. **14** Jesu n̄ bo buuni ti tandi ki faani o juamo nungi ko ji nuali ya daali bo tie saaba daali. **15** Lani ya po n̄ cedi ki farisien nba buali o wan tieni maama ki te guani ki nual o, k o yedi ba: o buuni ti tandi waami ki faani n̄ nungi po, k n̄ ji faadi, ki nuali. **16** Ke Farisienba tianba yedi, "Ya nilo ne ki ñani U Tieu kani ka, kelima, waa colni mi fuodma daali." Ke tianba yedi, "Li ba ga ledi i, tuonbiadi daano n̄ tieni ya yaalidgu bona aa?" Ke mi paadma tieni bi siiga, **17** Ke bi go buali ojuamo, "A yedi be i, o ja ne po, nani wan luodi a nuni yeni?" Ke o juamo yedi, "O tie sawalpualo i." **18** Juuwinba dá bo ki li tuo ke o ja ne den tie juamo i, ke o cedi ke o ñoanli, ki cedi ke bi yini o danba, ke bi cua ki sua ke o nua. **19** Ke bi buali o danba, "One tie i biga ke i mali o ke o tie juamo oo? Li nan ga ledi i, ke o ji nua molane?" **20** Ke o danba jiini ba, "Ti bani ke ti biga i, ke o mali, ki tie juamo. **21** Li tieni ledi, ke o ji nua molane, ti ki bani lani i, ti go ki bani yua luodi o nuni. Buali o mani, o ji ki tie biga ka, o ba fidi ki maadi obá." **22** O danba den maadi yeni, kelima, bi jie jufinba i. Kelima, Jufinba juogi ki jagi ke yua ba tuo ke o tie Jesu, bi ba deli ki ñani o bi jaandiegú nni i. **23** Lanyapo i ke o danba yedi "O tie cedinkia i, buali o mani." **24** Ke bi yini yua n̄ den tie juamo, ki yedi o, "jan jaandi ki kpiagi U Tieu, Ti bani ke ya ja ne tie tuonbiadi daano i." **25** Ke o ja ne jiini, "N̄ ki bani o ya tie nibiado. Min bani yaali n̄ tie ke N̄ den tie juamo, ki ji nua molane," **26** ke bi buali o, "O tieni a be i? O tieni ledi i, ki luodi a nuni?" **27** Ke o jiini, "N̄ waani yi, ke yii bua yin cengi nni! Be n̄ cedi ke i go bua gbadi be i? Bii i m̄ bua yin tua o ñødkaaba i, bii laa tie yeni ii?" **28** ke bi sugi o, ki yedi o, "Fini n̄ tie o ñødka, tinba wani tie Moyisi ñødkaaba i. **29** Ti bani ke U Tieu maadi yeni Moyisi, ama ti ki bani yuane n̄ ñani naankani. **30** Ke o ja yeni jiini, ki yedi ba, "Li pia yaalidgu ke yii bani wan ñani naana, ama, ke o nan luodi n nuni. **31** Ti bani ke U Tieu ki cengi biidi daano, ama, yua n̄ cengi o maama, ki tie o buama, o cengi o ya maama i. **32** Hali ñanduna cilma, tii kpeli ki gbadi ke bi luodi yua n̄ mali ki tie juamo nuni. (**aiōn g165**) **33** Li nilo ya bi ki ñani U Tieu kani, o bi kan fidi ki tieni libakuli. **34** Ke bi jiini ki yedi o, "A den li mali ti tuonbiadi nni i, ki ji bua jan tundi ti ii?" Ki deli ki ñani o. **35** Jesu n̄ gbadi ke bi deli ki ñani o bi jaandiel nni, ke o cendi o, ki buali o, "A daani O Nilo Bijua nni ii?" **36** Ke o jiini, ki yedi, O Diedo, o tie jyua i, ke N̄ ba dugi o po?" **37** Jesu n̄ maadi o, "A la o, wani n̄ maadi yeni a ne." **38** Ke oja ne maadi, "O Diedo, N̄ daani", ki gbaani ki pugi o. **39** Jesu n̄ maadi, "N̄ cua ti buudi jiama po i, ke yaaba n̄ tie juama n̄ ñoanli, ke yaaba n̄ yedi ke bi nua n̄ juani." **40** Ke Farisienba yaaba n̄ den ye likani, gbadi li maama, ki buali o, "Timó tie juama yo oo?" **41** Jesu n̄ yedi ba, "I ya bi tie juama, i bi kan ya pia biidibakuli, ama, i yedi mola, 'Ti nua,' lanwani ii, i bii ye ti biidi nni i."

10 mōni n̄ maadi ke yua bua kua l yandeli n̄ i kaa togn i diñobi kaa k nan yugi guoli, o tie suudi, o tie bibiadgi **2** yua togni l yandeli diñobi k kua n̄ tie yankpalo. **3** yua yi guu o diñob yi luodi l ganli, wan kua

i pei n gbad i o lantogu. yaaba n tie u yii wan yiini yangi kuli k taa o yeli k ña yemi niin po. U ya ñan yeni b kuli niin po, wan gaa liigi ban yaa jua o puoli po. kelima b bani o lantogu **5** B kan tuo ñodi caani. b bo sani mono k fagdi o kani k dugni baa bani o lantogu. **6** Jesu bo pua'b l makpanjama i ama b nan bo gbad i l niim i **7** Jesu bo guani k maadi lani 'yeni i mõni n maad'i mi tie l yandeli ñiñobi **8** yaabi kpia baa yeni kuli tie suuda yeni bibiadnmi ama i pei naa sogi b maama. **9** Mi tie o ñiñobi yua kua n kani kuli, u faabi u ba n yeni. u baa fidi k ya kua k go ña k laadi u jiema k di **10** Suudi wan baadi k wan su i, k kodik go bivid; mini wan baa k ban baa l miali yeni i mõni k go yaa ye t mandi n i. **11** Min tie u yankpaamoni. U yankpaamon y taa u miali k lu i u pei po i. **12** Ama ya nukpal o k tie yankpaali, kaa die yandi, ya la k o yangbanli baadi, u bo ñöli i pei k sani u yangbanli n baa kua i pei siign i k yaam bi **13** u yi sani k dungen i u tuuni i ligi po i. i pei k tie bonli u kani. **14** Min tie yankpaamoni n bani i pei k pei mo go ban'n i **15** Nani n baa n ban'n i k mo go bani n baa yeni, n bo luni n miali k fie n pei **16** n go pia pe töbi k baa tie n yandeli n i yaabi l waani k min kpaa b ban moyi, b mo bo sogi m maam k ban kuli n ji taani k yaaa tie yandeyendu n pei k yaa pia yankpaa yendi. **17** N baa buam n i k u lugd'n, n bo lu n mial k go guani k gaa l miali **18** Nul kaa bo fie n mial, n yantiali k bo lu n mial, n go pia yiko yua k bo fid fidi guan k gaa l miali. n baa n maadi k min tuni yaali n yeni. **19** Jesu n maadi yeni k l cua yeni u ñioniagu sufi nba yudamba siiga n i. **20** B siiga n i boncianli bo yedi k pola n jua'ug, k u tie gaadi. k be yaa po i k sogi u maam i? **21** K b töbi yedi k a pola n jua yua k maadi nandi ne kaa, k sampol bo fidi cedi juama n nuaal ii? **22** Sufi nba bo dini jaama yua k b yi guani tiadi o jaanddeciangu ñanma po yeni l bo tie o fawaapiegu yognu i **23** k Jesu ye o jaanddeciangu n i, Salomoni ciagu n i. k cuoni k caa k go k lebi. **24** K jufi nba yudama gobi k kaalind'o k bual'o yaa caa yeni be yaa daali k go bo cedi tin maal mlele i a po i? A yaa tie kristo nan kadi maadi 'ti **25** K Jesu ñmiam 'i «m maadi no k i k tuo? M tuuni o yaalidgu tuona yaali n baa yeli po, l wang'i min tie yua. **26** Ama yim k tuo k l tie mõni kelima i k tie n yandel n pei. **27** N pei gbia n lantogu; n banm' i k b mo go ban'n **28**; N temm'i yaa miali k pia gbenma; b kan baa kpe, nul bia kan fidi ñanb'i n nuugi n i. (aiõn g165, aiõnios g166) **29** N baa n tugi'bi k teni 'n, u cie bonli kuli o baa kan fidi fie bonli n baa nuugi n i **30** Min yeni n baa taani k tie tuyendu i **31** K sufi nba yudanma go gandi a tanaa k bo jaa'og. **32** Lani k Jesu maadb'i «n tuuni a tuonjanma boncianli yeni n baa paalu k i la, lan yaa po k i go bua jaan' n a tanaa. **33** K sufi -nba yudanma ñmian'o; t k bua jaa 'a a tanaa tuonjanli baa po kaa, ama k dugn i ñan sugi u tienu ya po i. A tie nufosalai k nan ji yiin i a ba u tienu. **34** K jesu maadi: la k diani i ñomaama yikotili nn i k maadi k i tie i tieni? **35** I yaa tie k yiko tili n i k b yiin i tieni yim yaabi k u tienu ñomaam no'i. yua kuli bani k u tienu tili k pia piinmi. **36** yua k u baa yidi i yenjanm k son'o ñanduna n i k yedi k sugi u tienu! kilema n maadi k tie u tienu bijua. **37** Nyaa tuni n baa n yedi k min tuni yaali yi daa gaa n maam. **38** Ama n yaa tuni n baa tuona, ki k gaa n maam mono yin

nan tuo k l tuona ñani u kani, k fidi bandi k n baa ye ye'n k mo ye n baa n **39** K sufi nba yudanma go ji kpaani k ban cuo'og ku febi k yaadi. **40** K jesu guani k lebdi suurdeni kpenu puol po naani k sani bon cindi wuuli b nibi yeni k ji ye lan po. **41** K b nubi boncianli ji baadi u kani k tua Sani bo k tuni baa tuonyeli k l tie yaalidgu bonli. Ama wan bo yedi o ja ne po yaal kuli bo tie mõni. **42** Lan kani k nubi boncianli tuo k gaa Jesu.

11 Jua ba bo ye Betani, k bi yigu Lasaar, li longbanli bo tie Maari yeni o ninsalo Mart dogu i. **2** Lan Maari n bo jogi i tolalaal Jesu ki go tug i yudi ki fiali jesu taana, o ninjua n bo yia k yi Lasaar. **3** O ninsabi bo sõni ki ban waani jesu k o ðonli buado naa paa. **4** Jesu n gbad i maami k o jiimi: o yianu naa tie mi kuumi yaali ka, ama, ti Diedo diema nni, ki fidi, k o nul bijua n la ti yudandi. **5** Yeni lan ya kuli, Jesu bo buadi Marti yeni o ninsalo yeni Lasaar. **6** Ya yognu k o gbad i Lasaar gbanu ki dagdi, o go da bo k luo ki tieni daana lie naani k o bo ye yeni. **7** Yeni k o maadi o yegnkaabi, tin lebdi mani Jude. **8** K o yegnkaabi maadi o: canba, mõlane k sufi nba bo kpaani ban ja ña a tana, k a go yedi k tin lebdi Jude il! **9** Ki Jesu ñmiani: t ki pia piiga n kudi lie ka yienu nni i? nul ya cuoni yienu, k o maadi bonli ki dugni o nua ñanduna ne yinyiemi. **10** Ama, nul ya cuoni bonbonli nni, o maadi ki dugni o ki yegi yeni yinyiemi ba kuli. **11** Wan pua bi li maakpanjami ki gbeni, k o maadi: Lasaar, ti donli, guandi, ama n ba find o. **12** K o yegnkaabi maadi o: yonbidaan, o ya guandi, o bi paagi. **13** Jesu bo bua yedi ba k o kpe i, ama k ban maal k o maadi guamõbi. **14** Yeni ki Jesu maadi a sala siigni: Lasaar kpe o. **15** I ya po, k fidi k yin tuo yeni i mõni, li tie n po pamanli yeni min bo ki ye. Ama tin gedi mani o den po. **16** Be ya po i k Toma, yua bo tami k yesu yiedi bo maadi o liebi, tin ñodi mani ki mo kpe yeno. **17** Jesu den pundi ki sua ki Lasaar kpe o ki bedi hali dana naa. **18** Nani Betani n bo ki fagi yeni Serusalemi yeni, **19** Sufi nba boncianli bo gadi ki bua tieni Marti yeni Mari i kuufuondi. **20** Lan ya yognu ki Marti gbad i kiesu pundi, k o hedi o liigi bo, l bo sua ki Mari kaa o bulñõbu nni. **21** Marti maadi Jesu: yonbidaan a ya bo ye ne, n ninjua bo kan kpe. **22** Ama, yeni lan ya kuli, n bani k a yabuali yaali ti Diedo, ti Diedo ba temi a. **23** Jesu ñmian o: a ninjua bu yiedi. **24** N bani, Marti ñmianio, o bu yiedi li daajijuuogi daali. **25** Jesu maadi: min tie o yiedo, ki tie li miali. Yua pia li dandanli ki duu n po bu la li miali, ba o ya kpe; **26** yua fuu koi dug n po, kan bangi ki kpe. A dug li po i? (aiõn g165) **27** Ke o maadi o: Nn, yonbidaano, n bani ke a tie Kiristo, U Tienu bijua, yua ba cua li ñandunli nni. **28** Wan yedi lani, ke o siedi ki gedi ki ban yini o ninsalo Maari suoo. Ki yedi o, "Canbää cua, ki yi a." **29** Wan gbad i lani, ke o kudi ki fii, ki gedi o kani. **30** Li yognu, ke Jesu da ki pundi u dogu nni, ki da li ye Marta ñ tuogi o naankani yeni. **31** Juufinba yaaba n bi ye yeni o li dieli nni, ki baagi o yeni ñ la ke o kudi ki fii, ki ñani yeni, ke bi ñodi o, ki maali ke o caa li kakuli kani ki baa buudi i. **32** Maari ñ cua Jesu ñ ye naani, ki la o, ke o baa ki gbaani o taana po, ki yedi o, "O Diedo, a ya bi ye ne i, n ninjua bi kan kpe." **33** Jesu ñ la ke Maari buudi ke juufinba mo buudi, ke mi

maalma kua o, ke o yama ymadi; **34** Ke o maadi, "I piini o le i?, ke bi maadi o, "O Diedo, cua na ki diidi." **35** Jesu bo buudi. **36** Ke juufinba yedi, "Diidi mani wan den bua Lasaari maama!" **37** Ama ke nitianba maadi, "Ya nilo n luodi yua n malu juamo yeni, bi kan fidi ki cedi o nilo n da kpe ee?" **38** Ke li bonli kua Jesu, ke o gbanu dá li ḥao, ke o gedii li kuli kari. Li den tie tarifalu i, ke ku tangu bii bu bulñobu. **39** Ke Marta, o kpiemo ninsalo yedi Jesu, O Diedo, ya yognu ne o nuugi o, tin pii o, dana na n yeni. **40** Ke Jesu yedi o, "N ki yedi a ke a ya dugi n po, a ba la U Tieni kpiagdi ii?" **41** Ke bi biidi ku tangu, Ke Jesu yaadi ki diidi poli, ki yedi, "N Báa, N tiendi a balga yeni ḥan cengi n maama. **42** N bani ke a li cengi n maama yogu kuli, ama, li tie ku niwulgugu n taani ki lindi nni ne penio i ke n maadi yeni, ke ban la ki dugi ke fini n sóni nni." **43** Wan yedi lani, ke o tandi ki maadi, "Lasaari, Fii ki ña nal!" **44** Ke o kpiemo fii, ki ñani; ke o nui yeni o taana fiini a caba, ke li cabli bobni o nunga. Ke Jesu yedi ba, "findi findi mani o, ki ja wan ya caa." **45** Lani ke juufinba boncianli yaaba n bo cua Maari kani, ki la Jesu í bo tieni yaali, ji bo dugi o po. **46** Ama, nitianba guani ki lebdi farisienba kani, ki togdi ba Jesu í tieni yaali. **47** Lanyapo i ke salga yidkaaba yudanba yeni farisienba taani yikodanba tantaanli, ki yedi, "Ti ba tieni ledi i? O nilo ne tiendi yaalidgu bona boncianla" **48** Ti ya ja o yeni, ke o tie wan bua yaali, bi niba kuli baa dugi o po i; Roma yaaba ba cua ki fie ti tifanma yeni ti dogtieba i." **49** Ama, ke nilo ye bi siiga ki yi Kayifa, ki tie lanyognu salga yidkaaba yudaano, yedi ba, "Yi ki bani libakuli. **50** I ki bani ke niyendo ya kpe bi dogtieba kuli po, li baa tu yeni ban buoni u dogu kui ii. **51** Ama, wani obá ka bo maadi li maama. Wan den tie salga yidkaaba yudaano yeni, bi den pua o sawali ke Jesu ba kpe ki fie bi niba miali. **52** Li ki tie bi dogtieba baba po ka, ama, o kuuma ba cedi U Tienu bila yaaba n yayadi ḥanduna nni yeni í guani ki taani kaanyendu. **53** Lanwani ii, li daali ligi i, ke bi cili ki bobindi ban ba tieni maama, ki kpa Jesu. **54** Lanyapo i ke Jesu ji den ki wangí o yuli jufinba nitaanli nni, ama, o den fuadi ki gedii ku tinpiengu po, ya dogu nni ke bi yi Efrayimi. O ji den ye lanpo i, yeni o ḥodkaaba. **55** Juufinba pendima jaanma ji den nagdi, ki juufinba boncianla den ña dogtiani, ki do ki caa Jerusalema, ki ba juudi ki ḥanbi bi yula. **56** Bi den nua Jesu, ki maadi bi ḥymiali nni, ban den ye ku jaandiegú nni ya yognu, "I maalma tie be i? Ke o kan cua mi jaanma?" **57** Ke salga yidkaaba yudanba yeni Farisienba teni bu ñobu, ke nilo ya la Jesu naani, wan tuali ba, ban cuo o.

12 Pak (Mi Pendma) jaamna í sieni dana luoba, Jesu ní pundi Betani, Lasaar í bo ye naani ke o yiedi o bi tinkpiba siiga yeni. **2** Ban tieni o mi daajuojoema li kani Marta den den tieni ba mi jiema ke Lasar kaa yeni o u jedikaanu. **3** Maari í taa tolaade konkónli yaal ya nuulu n mani ke li dunga yabi, ki wuli Jesu taana po, ki gbaani ki fiadi fiadi yeni o yudi; Tolaade nuulu í ga ki yendi ku diegu. **4** O ḥodkaaba siiga yendi, Siimón bijua Suuda Isikariyot, yua n ba ti janbi o í maadi: **5** Be n cedi ke ti kan bi kuadi li tolaade ki ga ligi dibala kobi taa ki todii a

luoda a? **6** O den ki maadi yeni ke wan juogi a luoda ka, ama, o den tie suudo i; wan den kubi bi ligbøgli yeni, o den su ki jobdi ban kpiendi ya ligi yin tua o ligceli. **7** Ama ke Jesu maadi: ja wan ya kubi li tulaade, ki guuni n kupiima daali. **8** I ye yeni a luoda daali kuli; ama i kan ya tundi ki ye yeni nni. **9** Bi niba boncianli í gbadii ke Jesu ye Betani ban cua, laa tie Jesu baba po ka ke bi cua, ama bi go den bua ban la Lasaar, Jesu í den yiedi yua bi tinkpiba siiga yeni. **10** Salga yidkaaba cianba í kali ki jagi ke ban kpa Lasaar mo. **11** Kelima jufinba boncianli den yiedi ba Lasaar yiedna po, ki ji yua ki dugi Jesu po. **12** Lan fandi, ke bi niba boncianli yaaba n cua mi jaanma gbadii ke bi maadi ke Jesu caa Jerusalem, **13** Ban padi ti kaadbensongdi (ti biadi) ki tuogi o, ki ya yigni: "Osana" Ti kpiagdi U Tienu yeli, mi yedjanma yua n cua O Diedo yeli po, Israyeli Badciamo! **14** Jesu den baa ḥunbiga, ki jagi nani lan bo diani maama, **15** Ji da jie Siyon bisalo; diidi, a badciamo kpendi, ki jagi ki ḥunsiaga. **16** O ḥodkaaba dá den ki gbadii li bona niima nni; ama Jesu í baa ti kpiagdi, ke bi ji tiadi ke li bona den diani o ya po i, Ke li den tie ke ban tieni yeni i, o po, lan tieni ki dudi. **17** Yaaba n den ye yeni o ya daali ke o den yini Lasaar li kakuli nni, ki yiedi o bi tinkpiba siiga yeni, den saagi i moni, ki tiendi o po kasiedi. **18** Ku niwulgugu den tuogi o, kelima bi den gbadii ke o tieni lan ya yaalidgu bona. **19** Ke farisienba ji maadi bi ḥymiali nni: I la ke i ji kan fidi libá kuli, i gbalí o; diidi mani, ḥanduna niba kuli ḥodi o. **20** Greknba siiga nni yaaba n den doni, ki cua ki ba pugi U Tienu mi jaanma yogu, **21** Ke bi maadi Filiip, Betsayida, Galile diema nni yua, ki yedi yeni mi niidma: Canbáa, ti bua la Jesu. **22** Filiip í gedi ki maadi Andre bani bilie í maadi Jesu. **23** Jesu í jiini ba: «U yogu pundi ke o nisaalo bijua í baa ti kpiagdi. **24** I mómóni i mómóni, n maadi yi, dibima ya baá tinga nni, kaa kpe, mi baa ye mi baba i; ama mi ya kpe, mi ba loni boncianla.» **25** Yua n bua o miali ba biani li, ke yua n luni li ḥanduna ne nni baa tundi ki kubi li hali ya yogu n ki pia gbenma. (**aiōnios g166**) **26** Yua n tuuni n tuonli, ba ya jua nni i; n ya ye naani n tuonsónlo mo baa ye lankani i. Yua n tuuni n tuonli, Báa ba selini o. **27** Molane n yama ji ḥymadi. N ba maadi be? ... Ba, faabi nni ya yognu ne ... Ama lani ya po i ke n pundi hali ya yognu ne. **28** Báa, kpiagi a yeli! Ke nialu ñani tanpoli ki maadi: N kpiagi li, ki go ba kpiagi li. **29** Ya niwulgugu n bi ye likani, ki gbadii, maadi ke li tie taatantandi. Ke tianba yedi ke maleki n maadi yeni o **30** Ke Jesu maadi: Mini ya po ka ke i gbadii ya nialu ne, yinba ya po i. **31** Molane, ke bi jiagi ḥanduna ne buudi; Molane, bi ba tudi ki ñani ḥanduna ne naabiigki niipo. **32** Mini, bi ya fiini nni, ki tinga ne po, ki duoni nni, n ba dadi bi niba kuli n kani. **33** O den maadi yeni ki wangí wan ba kpe maama i. **34** Ku niwulgugu í maadi: Ti gbadii ke yiko maadi ke Kiristo wani baa tundi ki ye hali ya yogu n ki pia gbenma; li ga ledi i, ke fini wani nan yedi ke: «Li buali ke ban fiini ki duoni o nisaalo bijua? ñma n tie li nisaalo bijua? (**aiōn g165**) **35** Jesu í maadi ba: «Mi yenyenma dá ba tieni u yogu waamu i siiga. Ya cuoni mani ke mi yenyenma dá ye i po, ke li bónbónli í da ti ludi yi. Yua n cuoni bónbónli nni ki bani wan caa naani. **36** Mi yenyenma í dá ye yi po yeni, yin ya

dugi mani mi yenyenma po, ki fidi ki ya tie mi yenyenma bila.» Jesu í yedi lan ya bona, wan fuadi fagma, ki ban wuoni kaatiani. 37 Hali yeni wan tieni ya yaalidgu bona boncianla bi numbu nni, bi den ki dugi o po 38 Ki fidi ke o sawalpualo Esayi ñomaama í tieni ki dudi: «O Diedo, ñma gbadí tin tuodi ki waani ya tunda? O Diedo nuu nan dögdi ñma ya po i?» 39 Yaali n pugdi, bi den kan fidi ki ya dugi kelima Esayi go maadi: 40 «O juani bi ninbina; ki juagi bi pala ke ban da fidi ki ya nua yeni bi ninbina ki da gbadí yeni bi pala; ke ban da lebdi bi pala, min tebi ba. 41 Esayi maadi lan ya bona ya yogu ke o la o kpiagdi, ki maadi o maama 42 Ama, bá bi badtieba siiga boncianla den dugi o po, ama Farisenba po, bi den kan kadi ki maadi ke ban da ti beli ba ki ñiani ba yiko bangma diena nni. 43 Kelima bi den bua ban ya dondi bi niba ki cie yeni ban ya dondi U Tienu. 44 Ki nan sua ke Jesu bo kpaandi ki maadi: «Yua dugi n po ki dugi mini ya po ka ama yua n sóni nni ya po i. 45 Ke yua n nua nni nua yua n sóni nni. 46 N cua nani yenyenma yeni ñanduna nni ke yua n dugi n po n da ye bónbónli nni. 47 Nilo ya gbadí n maama, kaa taa ma ki bili o pali nni, mini ka ba jia o buudi; kelima mii cua ki ba jia ñanduna buudi ka ama ke min faabi ñanduna i. 48 Yua n yie nni kaa ga n maama pia yua n ba jia o buudi; min yaadi ki maadi ya maama, mani n ba jia o buudi li daajiodkaali. 49 Kelima, mii maadi n yeli po ka ama Báp yua n sóni nni ya yeli po; wani o bá tuodi ki waani nni min ba maadi yaala yeni min ba pua ya sawali. 50 N go bani ke o yikodi maama tie ya miali n ki pia gbenma. Lan ya po i ke min maadi ya bona kuli, n maadi nani Báp í maadi nni maama i. (aiónios q166)

13 Ke paki jaanma daa ki pundi, Jesu den bani o
yogu pundi ke o baa guani o ba po yeni yaa buanma
ke o pia o niба po yeni li juodima. **2** Mola Sitaani kua
Suda Isikariyoti Simo bijua yua baa kuadi Jesu. **3** Jesu
den bani ke o ba mubini o bonli kuli ke wan mo den baa
U Tienu po i ke go den baa guani o kani. **4** Wan jeni ki
gbeni, o landi o liadili ki taa li cabili ki bugi. **5** ki nuudi o
juadikaaba taana ki fiadi yeni li cabli yia ke o bugi yeni.
6 Wan pundi Simo pieri kani, ke o maadi o: «Yonmidaano,
a bua juudi n taana yaaa?» **7** ke Jesu ymiani o: «I kan
gbadi min tieni yaala ne niima nni, yoguba yaa kaa.» **8**
Pieri madi o: «A kan juudi n taana paliba.» ke Jesu yedi
o: N yaa ki juudi a taana, a ki pia n kani libakuli.» (**aion**
g165) **9** Simon Pieri maadi o: «yonmidaano, daa juudi
n taani o baba ka, juudi n yuli yeni n nui mo» **10** Jesu
ymiani o: «Yudi ki juudi a taana ji kpaani ban juudi o ki
pugini kaa wan fidiki yanbi ke yaa yanji, yi yan, ama yi
kuli kaa» **11** Jesu den bani yua bi kudi o, laa po n cedike
oden maadi: «yi kuli kaa yanji» **12** Jesu n juudi bi taana
ki gbeni, ki gadji kai kali yeni o tiadi, ki maadi ba: «yi bani
min tieni yaala? **13** I yin yonmidaano yen canbaa. **14** Li
yaa sua min canbaa yeni yonmidaano n juudi i taana, i
mo n yaa juudi i lieba taana. **15** kelima binbiiguk teni
ike lan fidi ke mo n yaa tie nani min tieni yeni. **16** I moni
yeni i moni, n maadi i: tuonsonlo ki cie o canba; yeni mo
ke o tandi o kicie yua soni o. **17** I yaa bani lan ki colni
a, baliga tie i yaa le. **18** N ki maadi i kuli kaa, kelima n

pia min gandi yaaba i. **19** N maadi ki sua ke li bona daa ki tieni ke yin fidi ki bandi min tie yua. **20** I mōni po i mōni po n maadi; yua n gaani ga n tondo yua n gaani ga yua sōni nni. **21** Jesu bo maadi li maami kelima li ymadiyaama lani ke o maadi: «I mōn po i mōni n maadi, i siga nni yendo baa kuadi nni. **22** O yquantiba ji dennua bi lieba ki buali bi ymiali nni wan maadi yua. **23** wan den bua yua den dua opo. **24** Ke Simōn Pieri sōbi sōbi o tubili nni ki yedi o «Jesu maadi ymai i?» **25** ke o nangini Jesu kani ki buoli o, «Yonmidaano, ymai?» **26** Li yogunu ke Jesu yedi o: «Min ba teni yua kpanu» ki taa ki teni Juda, Simōn Kanati biga. **27** kpanu po n pendi, ke sitaami kua o; ke Jesu yedi o «jan bua tieni yaali yeni tieni toni. **28** Jesu n deni maadi, bani yaabi n deni kaa nulo baa kuli die bani li niima nni. **29** Bi tōba de maali ke Suda n kubi i ligikpōgu yeni ke Jesu den maadi o, «Daa mi janma tiadi» Bi toba maalima den tie ke u baa baa libaa ki teni talga nba i yedi» **30** Suda n gaa kpanu, ke o ūnani toni ki sua ke li bondi o. **31** Suda n ūnani ke Jesu yedi: «Mōla o nilo bija laa ti yudandi, ke U Tienu mo laa ti yudandi. **32** U Tienu yaa laa ti yudandi ki dugini o bija po, wani U Tienu mo waani yudandi u bija nni. **33** N biidi n jikan yaa ye yeni lan waagi. I baa kpaani n. N ji maadi i mōni nani min den maadi Sufa nba yudamba yaala. I kan fidi ki cua min caa naani. **34** N bu teni lanbonpanli; yaa bua mani i lieba nani min den ba i maama yeni. **35** Li po bi niba bu bandi ki tieni yōdikaaba, ke li yaa tie ki pia mi buama i lieba po. **36** Ke Simōn Pieri yedi o: «N yonmidaano, a caa le i?» ke Jesu yedi o: «A kan fidi yōdi min caa naani, yogu baa yaa kaa» **37** ke Pieri ymiani o: «N yonmidaano be n cedi ke n kan fidi ki yōdi a mōla ne? Li yaa buali ke min kpe a po, n ye. **38** ke Jesu ymiani o: «A baa kpe n po? I mōni yeni i mōni min maadi a; a ba nia taalimataa kaa ki bani nni ke-kokolo daa ki buudi.

14 Ke Jesu yedi: Daa ymadi mani yanmaka, i ya dugi u tienu po yin ya dugi n mo po. **2** N baa deni pia li yiali boncianla, li ya bo ki tie moni n bo kan yedi kin b gadi k ban cegni li yiali i po. **3** K guani ki tugi ki lan fidi mini nye naani, i mo n ya ye li kani. **4** I bani ya sonu ki n caa. **5** Ki Toma yed'o; "yomdaano, tiki bani yjani caa naani; ledi ki ti bu bandi u sanu?" **6** ki Jesu yed'o: "N tie u sonu, i moni, limiali, nulo kan fidi ki baa baa kani kiki togini n kani. **7** I ya ban nn, i bani n Baa mo, mola mo i band'o ki goa la'o. **8** Ke Filipi yed'o: "Yomdaano, waant'i Baa, ki lan dagidi ti ". **9** Ke Jesu yed'o: Filipi, min waagi yeni maama yeni ki a goa sua ki a ki bandin nni? **10** Da maali mari ke n ye n Baa nni ke n Baa ma ye n nni ka? Mi maama yua ke n maadi ne ki tie mi buana ka, ama Baa yua yenni yeri'n sua o tuona. **11** Daa mani nni ke n ye Baa nni, ke Baa mo ye nni, bii ya du mani n po kitogini; n tuona po. **12** I moni yeri'i moni, n maadi, yua du n po, b tieni ya tuona n gbengi ki cie min tie yaali nne kelima n caa n Baa po. **13** yaali kuliki bu mia n yeli po, n bu tieni kilan fidi binuba n bandi ke tienu bijuan o biju nn. **14** I ya mian nni yaali kuli n yeli po, n bu tieni. **15** I ya buan ni, yin colni n lambona. **16** N bu mia Baa, ki wan te ni todikaa bieno, yua baa tundi ki ye yeri, (aiōn g165)

17 mi tagima yeni i mōni. ḷanduna kan fidi gao kelima o ki nua'o, k goa ki ban'o. 18 N kan yaaai i baba kaa, n t b guan ni. 19 Li ya suli waamu, ḷanduna niba ji kani la'n. Ama yimba wani bu la'n, kelima min baa fo yeni, i mo baa fo. 20 Li daali ke i bu bandi ke i ye n Baam, ki yen nni, ki mō ye i nni. 21 Yua tuo te goa mi maama ki colni, wani n bua'n. N Baa baa bua li daano, ki n ma buali daano. N bu legdi ki waano min tie yua. 22 Lani ke suda bual'o (li ki tie Suda Iskariyoti kaa?). Be ya po i ke a bu legidi ki waani a baa, timba n la'a, ke a nan ji kan waani a baa ḷanduna yaba? 23 Ke Jesu guani ki jmian'o: Yua bua'n, u baa kubi mi maama. N Baa baa bua'o. Min yeni n Baa u kani ke yaa yen'o. 24 yua ki bua'n, u kani kubi mi maama. Min yedi yaali ne ki tien yuli po maama ka. N Baa yua son'nni yaali. 25 N yed'i li kuli ne ka daa ye yeni. 26 M tag yama yua tie i todika, ke n Baa bua sono n yeli po n t an bu waani bonlikuli niiim. 27 N bu cabi yin ya ye laafia. N ki tieni nani ḷanduna yaabi n tieni yeni kaa. Daa jmadi mani i yama, da jie mani pu. 28 N tua i gbaadi min maad'i kin caa yeni ama ki goa bu guan nni i kanaa? li ya bosua ki buanni, min yedi ki n caa n Baa kani, i bo baa ye li pamanlinni kelima n Baa yabi ki cie nni. 29 N tuad'i ki yedi molane kili bona daa k tieni, ki li ya t tieni yin tuo ki gaa yeni i mōni 30 N ji kan maadi maacianma yeni yi kelima, ḷanduna ne yikodaano ba pundi, waa pia paalu n po, 31 Ama, ki fidi ḷanduna í bandi ke n bua Báa, n tieni nani Báa í bili ke min tieni maama i. Cedi mani tin fii ki siedi ne."

15 Mini n tie ku daamōngu tiimōnbu, ke n Báa tie o kuandaano. 20 pedi ya benli n tuugi yeni nni, kaa luoni kuli, ki gbadi ki yanbdi ya benli n luoni, lan fidi ki yanbdi ki loni. 31 ji ki pia jogindji kelima min maadi yi ya maama po. 4 Ya ye mani yeni nni ke n mō ye yeni yi. Nani benli baba í kan fidi ki loni, kaa tuugi yeni tibu, lanwani ii, i mō kan fidi ki loni, kase ke i ye yeni nni. 5 Mini n tie ku daamogu tibu ke i tie a bena. Yua n ye yeni nni, ke n mō ye yeni o o ba loni boncianla, kelima N yaa ye, i kan fidi ki tieni libakuli. 6 nilo yaa ye yeni nni, bi baa lu o nani li benli yeni, wan kuodi, bi baa gandi a bena, ke lu o muu nni, yan cuo. 7 I ya ye yeni nni, ke n maama mo ye yeni yi, mia mani yin bua yaali kuli yi ba laa. 8 I ya luoni boncianla n Baa ba baa ti kpiagidi lan waani ke i tie n yōdikaaba. 9 Nani ti Baa n buadi nni maama nmo buadi yi. Ya ye mani n buama nni. 10 I ya kubi n maabilkaama, yi ba ye n buama nni nani min kubi n Baa maabilkaama, ki ye o buama nni yen i. 11 N Maadi yi ya bona ne kuli, ke n pamanli n ya ye i niinni, ke i pamanli í gbie ki dudi. 12 N maabilkaama tie, ke yin ya baa i lieba nani min bua yi maama yen i. 13 Nilo ki pia buacianma ki cie ke wan lu a miali o dōnlinba po. 14 I ya tie a bona nani min bili yi maama, i baa tie n dōnlinba. 15 N ji kan ya yi yi n naacenba, kelima o naaciemo ki bani o canbáa í tie yaali. N yini yi n dōnlinba kelima, min gbadi yaali n Baa kani, n cedi ke i bandi. 16 Yinba ka lugdi nni, ama mini n lugdi yi, ki sōni yi, ke, ke yin gedi ki loni a luana, ke li luana í ya bii ye. Ke yin ba mia yaali kuli n Baa kani, n yeli po, o ba teni yi. 17 Min bili ke yin ya tiendi ya bona

tie, ke yin ya baa i lieba. 18 ḷanduna ya nani yi, yin ya bani ke bi tuodi ki nandi mini yo, ki fidi ki nandi yi. 19 I ya bi tie ḷanduna yaaba, ḷanduna bi ba buadi lanbuali maama. Ama yin ki tie ḷanduna yaaba yen i, ke mini n lugdi yi ḷanduna nni yen i, lanyapo i ke ḷanduna nani yi. 20 Ya tiani mani min maadi yi ya maama, 'Naaciemo ki cie o carlbaa! Bi ya waarni mni fala, bi ba waarni imo fala; bi ya colni n maama, bi ba colni i yaama mo. 21 Bi ba tieni yi lanya bona kuli, n ya yeli po, kelima baa bani yua n sōni nni. 22 N ya bo ki cua ki maadi ba, bi bo kan ya pia biidi, ama, molane, bi ji kan baa sugli bi biidi po. 23 Yua n nani nni, nani n Baa mo i. 24 N yaa bo sōni ya tuona ke obakuli kan fidi ki sōni bi siiga, bi kan ya bo pia biidi, ama mōla, bi la likuli, ki nandi mini yen i n Baa kuli. 25 Bi tieni yen i, ke yaali n diani bi yikodi mni í tieni ki dudi i, 'Bi nani mni fanfanma i.' 26 O candaano, min ba sōni yua wan ña Baa kani, wani n tie ya momoni Fojanma yaama n ña Baa kani ya cua, o ba tieni kasiedi n po. 27 I mo tiendi kasiedi n po, kelima i bo ye yen i nni hali mi cilma.

16 n wang i laa bona kuili ke lan ti tua yi po tan tuudi kaali. 2 bi ba ti ñani libalimaama bangima diena nni uyogu kpendi ke yua n baa kpa yi baa nua ke o tuuni tuonjanji UTienu po. 3 o baa tiendi lanbona kuli kelima waan bani Ba bi mini mo 4 n maadi yi lanbona, ke li yoginu yaa ti cua yin tiadi ki den tuodi waani yi li kuli. den ki yidi yi cincinli yogu kelima n den ye yni yi. 5 n ca yua n den sōni mni kane ama yi niini mni ba yendo ki buali mni a caa le? 6 yi pala gbie yen i li pabiidili kelima n waani la. 7 li sieni waamu n baa yedi imōmoni: 'li baa ñani yi po yen i mini gedi, kelima n yaa gedi o Todika kan cua yi kani ama n yaa gedi n baa suano yi kani. 8 yua n ba fiali ti nunsidi yeni yaa cua yaa yoginu li baa tie yaalidigu ḷanduna yaaba po. ti tuonbiadi po, mi teginma po, yeni ti buudi po, 9 yaala n tie ti buudi po, kelima bi ki daani nni, 10 yaala ntie mitegimma po, kelima n ca Ba po ki kaa go laadi mni 11 yaala n tie tibuudi po kelima n jia ḷanduna bado ti buudi. 12 n pia mi maama boncianla ki bua ki maadi yi, ama yi kan fidi ki gbadima moala ne. 13 yaa yoginu ki moamoani fuama yua baa cua o baa ñmagidi yi imoamoani bonla kuli nni. kelima o kan yaa maadi oyuli po maama ama wan gbadu yaali kuli o baa yedi yi libona kul; i ki go waani yi yaa bona n baa cua. 14 o ba kpiagi n yeli kelima o ba ta yaa bonla ki n pia yen i kuli ki yaa wang i yi. 15 nBa n pia yaala kuli tie n yaale. n yedi ki fuojanma baa cua ki ga lin bonla kuli ke lan yaa tie n yali ke o wang i yi. 16 li yaa pugini waamu, yi kan la nni, li go yaa pugini waamu yi ba la nni. 17 o yōdikaaba tianba den yedi bilieba, wan yedi ti yaala yen i tie be. li yaa pugini waamu yi kan la nni li go yaa pugini waamu yi ba la nni kelima n ca nBa po? 18 lanwani bi den yedi omaadi be yaa maame ki yedi li pugini waamu? tinba ki bani wan maadi yaala. 19 Jesu den nua ki bi pia i buali ki baa bualo. ke o yediba yi baa buali nni min yedi yaala, li yaa pugini waamu yi kan la nni li yaa go pugini waamu yi ba la ni? 20 i moamoani yen i moani n maadi yi. yi buudi ki go fabini ama ḷanduna wani yaa po li baa tie pamanle yi baa laadi li paboanli ama yi paboanli baa

lebidi ki tua pamanli bonla. **21** li tie nani yaa pua n ye fala nni omadi yoginu yaa pundi ama wan laa yaa fala yenii wan mali ki bipanga ḥanduna nni. **22** yinba mo yi pala boandi ḥanduna po ama yi ba guani ki la nni yi pala mo baa ye li pamanli nni, nilo ba kan fidi ki fie laa pamanli. **23** laa daali yi kan buali nni buali ba kuli imoamoarni yedi li yaa tie yi mia n Ba yaala kuli n yeli nni tieni la. **24** hali lan yoginu yi daa mia li ba kuli nyeli nni, mia mani yi baa ba ke yi pala n mangi. **25** n maadi yi lan kuli yenii mikpanjama ama uyogu cuoni n kan maadi yenii mikpanjama ama n baa maadi yenii cain hali ki li yieni nani n Ba n waani maama. **26** Li daali yi ba mia yaali kuli n yeli po, mii yedi ke n ba jaandi ti Ba yi po; **27** Kelima Ba wan bua'i kelima yi bua nni, kelima i daani k n ḫani Ba kani ki cua. **28** N ḫani Ba po ki cua ḥanduna n ni; ke go ba ḫa ḥanduna nni ki guani n Ba po. **29** Bi ḡodikaaba den maadi: mola a maadi ke li yendi ti po, naa go maadi k li pia galima. **30** Mola ti bandi ka bani bonli kuli ke jaa go bua buali ba kuli lan bonli po, ti daan ke a ḫan UTienu kani ki cua. **31** Jesu de guani ki yediba: i daan mola? **32** Diidi o yoginu pundi, nn li pundi ki gbeni mo ko, i ba yayadi ki kuni yua kuli o den po, i ba jaa n ni n bebe ama mii ye n bebe kelima Ba ye yen nni. **33** N maadi laa bonla ki yi fidi ki ba mi yanduanma n ya po. Li ḥandunli nni, i ba pia a maba ama yin paagi yi ba: n paadi li ḥandunli.

17 jesu n den maadi lan bonli kuli yaa puoli po, o den yaadi ki noanli tanpoli ki yedi: «NBa uyoginu pundi kpiagi ABijua ki Abiga mo n kpiaga **2** ki kuli tie nani ḫan puni nni li bali bini saaliba kuli po maama ke min pa ḫan puni nni yaaba kulu yaa miali n kan gbeni. (*aiōnios g166*) **3** yaa miali n kan gbeni tie ke ban bandi fini yua bebe yua tie UTienu moamoani, yenii ḫan soani yua Jesu kilisiti (*aiōnios g166*) **4** n kpiagi a, ki tinga po, n gbeni ḫan den puogi nni yaa tuonli. **5** moala n Ba ke min fidi ki ba yaa kpiagidi ke n den cindi ki pia hali ke ḥanduna daa tagi. **6** n teni ke ḫan den ḫani yaaba ḥanduna nni ki puni nni yenii bandi Ayeli, bi den tie a yaa yaaba ke a den puni nni ba bi kubi amaama. **7** bi bandi moala ke ḫan puni nni yaala kuli ḫani akani. n teni ba amaama yaama ke a teni nni, bi gaama ki daani ke bani ki ḫani a yaa kani ki cua, ke fini mo n den soani nni. **9** n miadi a, ḫan puni nni yaaba po, laa tie ḥanduna yaaba po ka ke n miadi a, kelima bine tie ayaa yaaba. **10** yaala kuli n ye niini nni ye amo yaa niin nni, ḫan pia yaala kuli mo tie nyaa yaale n pali mani li po. **11** mini kan yaa ye ḥanduna niini nni, ama, bani wani baa ye ḥanduna nni kelima n kpendi a kani, Ba yua n gagidi ki ḫani, kubi ba Ayeli po. yaa yeli ke a puni nni ke ban tua yendo. nani mini yenii fini, n tie yendo maama **12** Min den yenba ya yoginu, n den kubiba ḫan den pun nni ya yeli yenii, den kubiba ba ki bi siigin nni yendo ki bodi, li ya ki tie ya biga ba bodi yaa ka, ke lan gbieni i diani n den maadi yaali. **13** Mola n kpendi a kani, ama n den yedi lani, yali ki da ye yenba, ki min fidi ki paa'ba n pamanli kuli. **14** N pun'bi a maama, ḥanduna niba nanba kelima bi tie ḥanduna yaabi. Nani n mo n go ki tie ḥaqnduna yua maama **15** Mii miadi'ja ki ki ḫan

nanba ḥanduna ne ka, ama ki ḫan kubiba yibalo kani. **16** Nani min ki tie ḥanduna yua maami, ba mo ko ki tie ḥanduna yaabi yen. **17** Gagidi ki ḫanbiba i momoni nni kelima a maama tie momoni. **18** Nani ḫan den soni nni ḥanduna ne maama, n mo ko suan'i'ba yenii. **19** N gagidi(n kuogi) n yuli kelima bi ya po, ke ban mo ko n gagidi bi ba i momoni nni. **20** M ii jaandi ban beba ya po ka, ama yenii yaabi kuli ba te tuo ki daani nni kelima bi ya maama po. **21** Ki bi kuli n fidi ki tua yendo nani fin baa n ye n nni maama, ke n mo ye a n nni. N miadi'ja ki ban mo ko n ya ye ti n nni, ke ḥanduna yaaba n gaa ki fini n suan nni **22** N punba ḫan den pun nni ya kpiagidi, ki ban fidi ki tua yendo nani fin yenii mini n tie yendo maam. **23** Min ya ye bi n nni, ka ye n ni nni, ki ban fidi ki tua yendo i moni, ke li ḥandunli n bandi ka den sən nni ka bua'ba ya buanma buolu kan bua nni. **24** N baa, ḫan pun nni yaabi yenii, n bua ban ya ye min ye naani kani. ki ban fidi ki ya nua n kpiagidi yaali ka den pun nni. Kelima a den bua nni hali ki ḥanduna da ke ye. **25** Baa yua tiegi, ḥanduna ki bani'na, ama min wani n ban'na yenii yaabi kuli n bani ka sən nni. **26** N cedi ki bi bandi a yeli, n ga baa tiendi yenii ki ḫan pia n po ya buanma n ya mi nni, ki min ya ye bi ni nni.

18 Li puoli po ki jesu guani ki lebidi sedlon naani ko bo kuo o goligun nni yenii o ḡodikaaba. **2** Jiiida yua bo ba kuado, bo bani lan kani, kelima jesu den m, aani ki kua lan kani yenii o ḡodikaaba. **3** Jiiida bo yeggi yenii, sijenba yenii bi canba nba yabi den kpa bi niba ki pugini Falisien nba, ke bi kubi a fida, togisi nba yenii ti tondaadi. **4** Nani jesu n bani ya bona ba tieni yenii ko nagini ki maadi: yi kpaani ḫmāa i? **5** Ki bi ḫmāian: Nasalete jesu, ki jesu yedi'ba: min n ye" jida yua bo kuadi jesu bo ye sejem nba. **6** ko ḫmāian'ba "mini n yenii" ki bi kuli lebidi ki ba puoli po tinga nni. **7** ko pugini ki buali'ba: "i kpaani ḫmāa i?" ki bi ḫmāian: Nasaleti jesu" **8** Ki jesu ḫmāian'ba: "n tuodi ki maadi ki mini, lani, yi cabi yaabi ne ki ban ya caa, li ya tieen ki kpaani mini. **9** Ne kuli den tieni ki lan fidi o maama n sən li tuonli. jaa ten nni ya niba, ba yendo ki bia bi siiga nni. **10** Lani ki sima piali ḫani o jugi o tuagun ki cua ki jia o dindacianmo tuonsonlo tubili jienu po, Bi bo yi li tuononlo Malkist. **11** Lani ki jesu maadi piali: "guani ki ḫuuni a jugi o tuagun nni, n ki dagidi yenii min la n ba n ten nni ya fala ya?" **12** Lani ki Jifnba liiga yabi yenii sijem nba cuo jesu ki lol'o. **13** Bi bo gadi yeno Ann yua bo tie Kaifi cuado kani, li binli kaifi den tie yua kpa bi niba. **14** Li den tie ki wan n den yedi jufnba ki li ba jani ke nido n kpe bi niba kuli po. **15** Simōno piali den ḫua jesu, yenii ḡodika tianu. O den tie ya ḡodika ko padicammo bado bano, o den kua yenii jesu o padicianmo bado lojagu nni, **16** Ama Simōno piali den se niin ni buliñobu kani. Lani ke ya ḡodika ke ko badicianmo yudaano den ḫani ke maadi yenii ya pua den gu o buliñobu teni piali kua. **17** Lan wani ya pua n den gu o buliñobu yenii den yedi piali: "naani a mo goa tie o jua ne ḡodika kaa?" ko guani ki yedi: "mii tie'o". **18** Bi puobi yabi den gu den taani ki se ki yel o mu li kani, bi den ta ti daadi ki cuon o mu ki yel kelima ti wadi

den ye. Pial mo ko den ye yenba ki se ki yel yen bani. **19** O kopadicianmo yudaano den buali jesu yaali n tie o yjodikaabi po yeni o banginma po. **20** Jesu den ymiano: “den maadi asala nni ke laa tie wuolin nni ka. N den bangi daali kuli li balimaama bangima diena nni yeni li jaandielin nni jufinba yen taagi naan kani. Mii den maadi wuolin nni. **21** Be ya po i ki buali nni lan ya buali i? Yi buali yaabi n gbadil n maama”. **22** Jesu den yedi lan ya bonla i, mintiel yudaano yendo yua n den se yeni den pua'o. “Bi ymianti yeni o padicianmo?” **23** Ke jesu den guani ki ymiano: “li ya tie ki maadi ki tudi, jan waan nni yaali n tie bonbiili, ama li ya tie ke n maadi ki cuobi, be ya po kan puan nni?” **24** Anna den cedi ki bi gedi yeni jesu o padicianmo bado Kaifa kani. **25** Piali den ye li kani ki yeli o mu, lani ki bi bualo: “a mo ko ki tie bi yjodikaaba siigin ne yua kaa?” Ko nia ki yedi: “laki tie yeni.” **26** O kopadicianba bado naciemo siigin ni yendo, yua n den tie ninja yeni piali n den jia yua ya tubili yeni den yedi: “mii bo la'ja o gogidigu yen'o?” **27** Piali goa den nia ki pugini ki li yoginu ko kotogu buudi. **28** Bi den gedi yeni jesu Kaifa deni o bujia kaanu. Li tie o sinjapanpangu, bani bi ba kan den kua o bujia kaanu kani ki ban da jogini bi ba ki ban fidi ki je Paki jiema. **29** Lani ke Pilat den nani ki den buali'ba; 'o jua ne maam tie bee ki kub'o?" **30** Bi den guani ki fnian'o: "o naa jua yaa bo den nibiado ti kan bi cuo'o." **31** Pilat den ymianba: "ta'o mani yinbi yanba ki juagu ti buudi ke yjodi nani li balimaama n tie maama." Bi den yedi Pilata: "ti balimaami ki cabi tin cuo nilo ki jua o buudi ki cuo ki kpagu." **32** Bi den yedi yeni ke jesu maayedikaanma n kua, nani wan den waani ko ba kpe ya kuumi. **33** Lani ki Pilati den guani ki kua o bujia kaano kani, ki den yini jesu ki bualo: "fin n tie jufinba badicanmo? **34** Jesu den ymian'o: "a buali laa bualo a yuceli po bii li tie ki ban mia'ja ki jan buali yeni?" **35** Pilata den bualo: "n mo tie jufi yo" A buolu yaaba yeni bikopadicianma n cuo'ja ki cua ten nni. A tieni bee? **36** Jesu den guani ki ymiano: "n dienma ki tie yjanduna ne yaali ka, li ya bo tie yeni n naacenba bo ban koni ki gaa nni jufinba kani. Momoni n dienma ki tie yjanduna ne yaanma ka." Pilata den bualo: "clanwani a tie badiciamo yo?" o den guano fini aba yedi ke n tie badiciamo li tie lani yaa po yo ke n cua ki mali: "li ya sanu nni k n cua yjanduna nni ke min fidi ki tieni sieda i momoni po, ki yaabi kuli n tie i momon yaaba n cengi n nialo." **38** Pilata den yed'o: "be n tie i momon?" wan den yedi lani, o den nani ki gedi jufinba kani: "ki yedi, mii la o ja n tieni yaali ki li bia. **39** Kelima li tie bogidili ke jan luodi dansaligi yendo ke ten'ti Pak jaanm ne. Lan wani yi nan bua ke min faabi yi po jufinba bado bii?" **40** Ke bi go taandi ki maadi: "laa tie lan jua, ama Banabasa" Ke sua banabasa den tie nikpaloo.

19 lanwani Pilata den ta Jesu ki teni Sojenba ki bi pua o agbana. **2** Sojenba den ta i konkoni ki piano ke li tie nani OBado fogilga yeni ki yilini Jesu yuli po, ki go lano gaali moangu. **3** bi den cuoni o kani ki tua ti fuonda fini jufinba Bado, bi go den pabino. **4** li yaa po, Pilata den guani ki nana ku niwulig kani ki yedi ba

yi laa n baa guani yi nilo yeni yi baa bandi ke mii la ke o, pia tagili ba kuli. **5** Jesu den cua bi kani ki yili i konkoni fogiliga ki go la ku gaali moangu, Pilata den yedi ba noanli mani o joa nna” **6** bi salayidka cianba yu danba yeni Aminteeela yudanba n den la Jesu bi den tiani kpaa ki tabino lidapoanpoanli kpaa ki tabino li da poapoorli po kelima minni wan ki la wan tieni yaa biidi yaala n pundi ban cuo o. **7** Jufinba den guani ki yedi o, tin wai pia li bali maama ye ma laa balimaama mo yaa po, ki li bili li pundi wan kpe, kelimao yedi ke o tie UTienu bijua. **8** Pilata n den gbadil lan bonla ku je jiegu den pugini. **9** o den guani ki kua u bujia kaakaanu kani, li yoginu Jesu naa den ymiano maama ba kuli. **10** lane kei Pilata guani ki bualo a kan ymiani nni li ba bii? yaa bani ke n pia yaa bali ki fidi ki gaa ja bi ki teni ban kpa ki tabina? **11** ki Jesu den guani ki ymiano yaa pia bali ba n po li yaa den tie ke li cabi tanpoli po. li tie lani yaa po yo ke yua n cuo nni ki teni tieni ti tuonbiadi gi cie ja. **12** wan den guani ki ymiano laa maama po, Pilata den kpaani wan ja o, ama Jufinba den tiani tiani ki yedi o, li yaa tie ke ja onilo na yaa tie Sesa doanli" **13** Pila n den gbadil laa maama o den nani Jesu niin po u bujakaanu kani ki kali o kpali po ban yii yaa kaanu Pave, ama Ebilu nni bi yi Gabata **14** li den tie ya daali ki bi baa bogini mi faabima jaanma daali, ki bua ki pundi kudi piiiga yoginu Pilata den yediba diidi mani yi bado yeni" **15** ki bi tiani hali foagima foagima, kpaa ki tabino, Pilata den yedi ba: yinba yi ba n kpaa ki tabi yi bado? bi kopadicianba canbaan ba den guani ki ymiano tinba wani naa pia badi tiano se Sesa yaa ka **16** lanwani Pilata den cabiba ke ban ban kpaa ki tabino li dapoanpoanli po. **17** lane ki bi taa Jesu ki nana cancanli ki bugino li dapoanpoanli ki teli ban yi naani (crame) Ebilu maama nni ki yi goligota. **18** bi den kpaa ki tabino lidapoanpoanli po, yeni nibilie yendo o jienu o tiano mo o ganu po. **19** Pilata mo den diani idiani ki tabini li dapoanpoanli po ki yedi one n tie Nasaledi, jsu Jufinba bado. **20** yaa Jufinba n den pendi ki cogi idiani yeni bi den yabi kelima ban den kpaa ki tabini jesu lidapoanpoanli po naankani ki den foagi yeni udogu nni, bi den diani li diani Ebilu, Laten, yeni Gileki. **21** bi kopadicianba yudanba yeni Jufinba den yedi Pilata, da diani ki jufinba bado ka ama jan diani o den yedi mini n tie jufinba bado. **22** pilata den guani ki ymiani ba mini n diani yaala n diani lane. **23** Aminteeela den kpaa ki tabini Jesu lidapoanpoanli po, bi den ta o tiadi ki boagidi kaani na, ke toatielo kuli ga kaan yendu, yeni o galigyu yaagu n tie cabiyenli ki lugii yeni igaali otanpolo yeni gu tinga kuli. **24** li yjamu po Aminteeela den yedi bi lieba tin da padigu ama tin toa tiatia ki bandi yua n baa di. li kuli tieni ki baa gbieni yi diani n den maadi yaala kuli, bi boagidi n tiadi bi ymiali nni ki toani tiatia nliadicangi po. **25** Bi toatieba den tini lan bonla kuli, Jesu na Maliyama yeni o naa waali kilopa yua nden tie pua Maliyama yeni Magidalda yua maliyama laa puoba den se Jesu dapoanpoanli kani. **26** yaa yoginu ke Jesu den la ona yeni wan bua yaa nooadika ke o, se yeno o den yedi opua na noanli abijua nna. **27** o den yedi ojooadika yeni noanli anaa, li yoginu o nooadika yeni den ta kuno o

denpo. 28 li puoli po jesu den bandi ki libonla kuli tieni ki dudi moala nani idiani n den yedi yaala Jesu den yedi ba n bua ki ū. 29 o ūin bogu den se ki gbie yени mi ūinmiligima ki nagli li kani bi den ta ucietyugu tuuni ku lanba foagidigu ki ūua min ūinmiligima nni ki duoni o ūoabu kani ke wan ū. 30 jesu n den leni mi ūinmiligima o den yedi li gberni o den tibini o yuli ki cabi o naano ki kpe. 31 li den tie li bogidili daali ki baa fandi mi fuodima daali ki Jufinba ki den bua ki bi tinkpiba n yaa kpaa ki taabi adapoanpoana po mi fuodima daali yaala n moani bi po, jufinba den gedi ki ban mia Pilata ke ban kuakua ban kpaa ki tabini yaaba adapoanpoana po taana ki ban kpe ban jiini bi gbanandi. 32 A minteela den cua ki pua ki koani cincili yua, taana ki tuani o lielo mo yaa taana bani yaaba nden kpaa ki taani yeni Jesu. 33 ban den pundi jesu kani bi den sua ke o kpe ki li waagi baa den koani o yaa taana. 34 li yoginu minteeli yendo den coagi jesu logili li kpaanli mi soama yeni mi ūima den ūana li kani. 35 yua n den la yeni n wangi sieda o sieda yeni tie moamoani ki ban fidji ki mo daano. 36 lan bonla kuli den cua ki diani n den yedi yaala kuli n tieni ki dudi o kpabili ba yenli kan kua. 37 idiani tiami go yedi bi baa la ban den mu yua yaa logili. 38 lan bonla kuli n den pendi Josefi yua n den tie Alimate dogu nilo ki tie Jesu noadika ja siili nni ama ki nan jie jufinba den gedi ki mia Pilata wan punba ban taa Jesu gbanandi Pilata den cabo Josefi den cua ki ta o gbanandi. 39 Nikodema yua n den cua Jesu kani ku ūiagu mo den cua Josefi kani ki kubi mili tulale badiga ki li ūmadi yeni Alowe ki li kpiagu baa yaa tie nani kobiga. 40 ban den ta Jesu gbanandi ki yieno mi kuuma tiadi ki ūanbi ki fino nani Jufinba bogida n den buali maama bi ku piili po. 41 ban den kpaa ki tabino naani ku gogidigu den kuu li kani li gogidigu den pia li ka kuli yaali n daa piini kpiemo. 42 kelma lan de tie jufinba bogidili daali ki li ka kuonli mo den koabi li kani bi denta bi den ta Jesu ki duano lien nni.

20 Laadi o dacincinli daali o sinjapanpangu ki sua ki li da biigi, Maliyama Makidala yua den gedi li kakuli po, bi den la ki li tanli biidi li kakuli ūbu kani. 2 Yeni ke bi san ki gedi Simo piali po yeni ya ūdika ki jesu buo'o yeni, o den yediba: "bi ūani ti yonbidaano li kuli nni, ti bani ban bil'o naani. 3 Piali yeni o ūdika lielo den ūani ki gedi li kakuli po. 4 Bi kuli den taani ki sani, ama ko ūdika lielo den siani ki cie Pial ke kpia ki9 pundi li kakuli kani. 5 O den guani ki diidi lien nni, o den la kadinga ki li bili tingin, ama waa den kua lien nni. 6 Simo piali den yuandi ki cua o puoli, o den kua li kakulin nni, ko la kadinga ki li bili tii po. 7 Yeni ya cabili n den fini o yuli, laa ya cabili ki den ta yeni kadinga ama li den pobi ki bili kaan tianu. 8 Yeni ko ūdika lielo mo den kua, wan yua n den kpia ki pundi li kakuli kani. O den la ki daan. 9 Kelima hali yeni ti ye ya yoginu baa den ba ki bandi i diani n yedi yaali jesu po ko ba fii bi tikpiiba siigin. 10 Bi ūdikaaba den guani bi diedi po. 11 Lan ya yoginu, Maliyama se niin ni li kakuli kani ki buudi; wan den buudi ya yoginu, o den tibini ki diidi li kakulin nni. 12 Ko la Meleki bonbilie ke bi la ti tiapiendi ki ka, yendo li

yuli po o lielo m o a taana po naani ki jesu gbannandi den dua. 13 Bi den yedo: "o pua, bee ntieni ka buudi i?" Ko ūmian'ba: "kelima bi ūani bi yonbidaano, mii bani ban bilo naani. 14 Wan den yedi la ya bonla, ko ūmagidi ki la jesu ko se li kani, ama waa den bani ki li tie jesu. 15 Jesu den yedo: "o pua be cedi ka buudi? a kpaani be? "O den malii kli tie o gogidigu daano, lari ko yedo: "carba li ya tie ki fini n ta'o, wan nni naani ka duan'o min gedi ki tug'o." 16 Jesu ūmian'o: "maliyama "ko ūmagidi ki maad'o Eblu maama nni ki yedi: "Adabbuni" li ūinmin tie "canba". 17 Jesu maadi: "da si nni kelima n da ki doni n ba po, ama gedi n ninjaba po ki ban yedi'ba ke n ba do ki gedi n ba po yeni yua n tie yi mo ya ba. N baa leni imo ya baa. 18 Magidala Maliyama den cua ki waani ko la o yonbidaan, ki wani nyedo la ya lanbona. 19 Li daali yenjuogu i, li daacincinli laado nni, ya yoginu ka buliňona kuli den luo bi ūdikaaba n den ye naani kani kelima bi den jie jufinba, jesu den cua ki sedi bi siigan nni ki yedi'ba: "mi yanduanma n ya ye yeni" 20 wan den yedi laa bonla, o den waani ba o niiyeni ologili yaa yoginu ke o ūdikaaba den la ti yonbidaano bi pala den mangi. 21 Jesu go den yediba: "mi yanduanma n yaa ye yeni yi, nani n Ba n sani yeni n moko suani yeni. 22 Jesu n maadi ba ki gbeni kwe o piebi po ki maadi ba, gaali mani fuorjanma. 23 yaa daano kuli ki baa di sugili o biidi po o biidi ba biini, yaa daano mo ke kan di sugili o biidi po biidi mo kan piini. 24 ke Jesu go pugini ki maadi "ke mi yanduanma n yaa ye yeni yi, nani nBa n sani nni n moko suani yene." 25 Jesu n maadi ki gbeni, kee o piebi bi po kimaadiba gaali mani fuorjanma, yaa daano ke yi baa di sugili o biidi po o biidi mo kan piini. 26 dana nii puoli po ūdikaaba den ye deni nni ke Toma ye yeni ba: li yoginu ke agana kuli lo, ke Jesu ba ki sedi bi siiga nni ki maadi: "mi yanduanma n yaa ye yeni yi." 27 ki pugini ki maadi Toma nagini yeni a nubili, ki diidi n nii, ki nagini yeni anubili ki sii n logili, da tami nnpo ya daani nni." 28 Toma den ūmiano ki maadi: "n yonbidaano tie n Tieu". 29 ke Jesu maado kelima alaa nni ki daani nni, li pamanli ye yeni yaaba daani kki laa nni. 30 ke Jesu go tieni mi banma boncianla ūdikaaba siiga yaa banma n ki diani yaa tili ne niini nni. 31 ama li bona den diani ke yin fidi ki tuo ke Jesu tie Kilisiti, UTieu Bijua, yeni yi daani yi baa pia li miali o yaa yeli po.

21 Lani n pendi, Jesu go legdi ki waani o bá o ūdikaaba Tiberiyad mögli kunga. Wan den waani o bá maama n ne. 2 Siimon Pieri, Toma, ban yi yua Didim Natanayel, Galile nni Kaana yua, Sebede bijaba yeni Jesu ūdikaaba bilie den taani ki ye 3 Siimon Pieri n maadi ba: "N ba gedi u jankpaanu." Ban yedi o: "Ti mo ba yegi yeni a ki gedi." Ban ū ki kua ku ūadgu. Li daali, ūiamungu baa cuo pu. 4 Lan fandi, ke Jesu ye gbangbanli li jaali po; ama ke bi ūdikaaba ki bani ke li tie wani Jesu i. 5 Jesu n maadi ba: «A bila, i ki pia bonjekaali i? Ban jiini o: "n n " 6 Wan maadi ba: «Lu mani i taalu ku ūadgu jienu po, i ba cuo.» Ban lu nani wan maadi maama, ki ji gbali mi dadima, kelima i jami den yabdi. 7 Jesu n den

janbi ki bua ya ḡodkaa í maadi Pieri: O Diedo il Siimon Pieri í bandi ke li tie O Diedo, wan la o liadli, ki ñagni gbanñagdigu, kelima o den ye benbili i. ki baa mi ñima nni **8** Ya ḡodkaaba n sieni í nagni yeni ku ḡadgu, ki dadi u taalu ke u gbie yeni i jami, kelima bani yeni li gbangbanli ji den tie nani nuukpanduna kobilie yeni. **9** Ban ñiani ki doni gbangbanli, ke bi la ke a mukuana co, ke i jami ye o mu nni yeni kpanu. **10** Jesu í yedi ba: «Cua mani yeni yin cuo ya jami waamu na. **11** Siimon Pieri í kua ku ḡadgu nni, ki dadi ki duoni u taalu gbangbanli ke u gbie yeni kobga n piimu n jangbenga taa. Bá yeni i jami í yabi maama kuli, u taalu naa den padi. **12** Jesu í maadi ba: «Cua mani, ya di mani» Bá ḡodkaayendo ki paani o pali ki buali: “A tie ñma i? “Ki nan bani ke li tie O Diedo i. **13** Jesu í nagni, ki taa kpanu, ki teni ba; ki go teni ba i jami mo. **14** Li ji den tie mi taama n yeni, ke Jesu ḡogdi o ḡodkaaba kani, ki waani o bá hali wan yiedi bi tinkpiba siiga. **15** Ban dini ki gbeni, Jesu í buali Siimon Pieri: «Jonaas bijua Siimon, a bua nni ki cie bi ne i? Wan jiini o: “Nn n Diedo, a bani ke n bua ja. “Jesu í yedi o: «Ya kpaa n pebidi.» **16** Wan go yedi o mi liema: Jonaas bijua Siimon, a bua nni i? Pieri í go jiini o: “Nn n Diedo, a bani ke n bua ja.” Jesu í yedi o: «Ya kpaa n pañoe.» **17** Wan go buali o mi taama: Jonaas bijua Siimon, a bua nni i? Lan biidi Pieri pali yeni wan buali o taalma taa: “Abua nni i? Wan jiini o: “N Diedo, a bani bonli kuli, a bani ke n bua ja. Jesu í yedi o: «Ya kpaa n pañoe, » **18** «N maadi a i momoni, ñan dá den tie naaciemo, a den yen ñagni a bá, u gbanñagdu, ki gedi ñan bua naani. A ya ti ciandi, a ba ti tandi a nui, nitiano í ñagni a, ki gedi yeni a, ñan ki bua ke a gedi naani.» **19** Jesu den maadi lani, ki bua wan waani Pieri í ba ti kpe ya kuubuolu i, ki kpiagi U Tieu. Wan maadi yeni ki gbeni, ke o yedi o: «Ya ñua nni, » **20** Pieri í gbagi, ki sua ke Jesu í bua ya ḡodkaa yeni, mi yenjojiema di yogu, yua n den kpagni ki buali Jesu: “ñma ba (kuadi) janbi a?” yeni ke o ñua ba; **21** Wan la o, wan buali Jesu: “N Diedo, one mo te, o ba juodi ledi i?” **22** Jesu í yedi o: «N ya bua wan ya ye hali mi ba guani, li nan la ja le? Fini í ya ñua nni. **23** Lanyapo, laabaali den yadi li naataanli nni ke lanya ḡodkaa wani kan kpe. Ama Jesu den ki maadi ke o kan kpe ka; ama: “N ya bua wan ya ye hali mi ba guani te, li la ja le i? **24** Lan ya ḡodkaa n tie kasiedi ki wangí yi li bona po ne, o diani li bona. Ti bani ke o kasiedi tie momoni, **25** Jesu go tieni bontøla boncianla. Li ya bi tie ke ti ba diani likuli, n ki tama ke ñanduna kuli ba dagdi ki ga lan ya diani kuli.

Jesu Tondiba Tuona

1 Teofili li cincintili yua ke diani maadi yesu n cindi ki tieni yeni wan tundi yaala; **2** Hali yeni ya daali k o bo doni poli pon **3** Li puoli po yo k o bo teni wan bo lugidi yaaba a tuonsonba k o bo legidi bi nungi po o fala puolo po fuorjanba paalu. Dana piina o tundi legidi bi nungi nni ki maadi u Tieu diema maama. **4** B den ya cendi liebi o den yi yedi'b ki ban da fagidi yeni Jerusalemi ama ki nan da guudi baa puoni u, nani wan bo maadi «i gbadin maama ke» **5** San bo wuuli hali yeni dinne yeni mi ñinma i ama yinba ba ti wuli yeni fuorjanba li dana kan fagidi» **6** Ban bo taani ya yogu ke bi bual'o: «badiciamo li yognu i ke a ba sieni Israheli diema aa?» **7** K o maadi'bi «laa tie yin'bi ka bi bandi li yogu bii li tinbuali yua ke u Tieu baa cuo yeni u paaceli. **8** Ama i ba gaà u paaciamu ya yogu ke fuorjanma ti ba cua yim n ba tua mini yeni Jerusalemi sieda siedanba, Jude yeni sanmaali kuli dogu nni yeni ki tinga n pan juodi naankani kuli. **9** Yagu ke Jesu bo maadi'bi li bona kuli ki gbeni nani wan bo nua tanpoli yeni, k o doni k u tawaligbungu baa ki legini bi nunbina. **10** Ban go bo da nua tanpoli ya yogu, ki nibilie nagini bi kani ki lani tiapiena. **11** Bi bo maadi: «Yimi galile yaaba be cedi ki se lan kani ki nua tanpoli» **12** Lani ki bi bo guani Jerusalemi Olife juali po yua kobi yeni Jerusalemi nani ban cuoni ya banli Sabbat daali. **13** Ban bo pundi ke bi doni gu dietuagu po, ban bo tundi ki ye naani. li bo tie Piaali, San, Saaki, Andili, Filipi, Tuoma, Baatelemi, Maatio, Saaki Alife bijua, Siimo o jakagidiga, yeni Jude Saaki bijua. **14** B bo taani tie nani nuyendo yeni ki taani jaani, yeni bi puobi, Maali Jesu naà yeni o waali. **15** Li dani k Piaali bo fii o naataani siiga nni, bi bo tie nani 120, maadi. **16** N naataani li bo tie buama yaali k u Tieu maama n tieni k tii, nani fuorjanma n bo yedi Daavidi ñoba nni Juda po, yua bo waani jesu ke b cuo, o. **17** Kelima o bo tie ti yua ke go bo baadi ti ñuadi li yaalidugu po. **18** Dinne li nulo daa u kuanu yeni obiadma paadi, lan kani k o jiidi baa ke li yuli liidi, k o gbanandi yodi k o tugu nni bona kuli yadi. **19** Jerusalemi niba kuli bo ñanbi bani li bonli ke b ji puni li kuanu li yeli bi danba maama nni "Hakeldama", li niima n tie mi soma kuanu. **20** Lan cedi ki li diani pisoma tila nni, "yaa mani k o kuanu n kpandi paborli ke nulo n daa kua li kani. ke nutiani n gaa u yudandi sienu. **21** Li tie buami yaali ke bi niba yaabi bo ciani ti o badiciamo Jesu n bo ye ya yoguti siiga nni **22** Lan cili San ñinwulima ya caa ya daali k o bo ñani ti siiga nni yaabi bo tua siedanba o yiedima po yeni timi. **23** Ke bi tieni nibalie liiga, Josefi ke yi'o Barsabas, k go yi'o Justus yeni Maatiasi. **24** B bo jaandi ki maadi «fini o badiciamo yua bani yua kuli yantugu ñan waani ti nibalie ne ñan lugidi yua. **25** Ke wan gaa li yiali u yaalidigu yeni u tieni tuonli ke Juda kan colini ki nan ñödi u sanelu. **26** Ke bi toni tia tia ki lugidi Maatiasi k b ji bo cod'o ki pugni tuonsonba piigi n yendi yeni po.

2 Pantekoti daali n pundi, bi kuli dentaani ki kaanyendu i. **2** Bi ti ludi ki gbadin po fuugu ñani tanpoli ki nani faaciangu yeni, ki gbie ban bi ye ya dieli nni yeni kuli.

3 Ban la ke i landi tie nani mu yeni ki dogdi bi po, ki bogdi bogdi ki maani yuakuli po. **4** Bikuli n gbie yeni mi forjanma, ki ji cili ki ya maadi mi maalanma nani forjanma n puni ba ke ban maadi maama. **5** Layognu, Juufinba yaaba daani U Tieu nni den ñiani ñanduna dogi nni kuli, ki cua ki dá ye Jerusalema. **6** Ban gbadin ku fuugu, ban taani ki sarii ki cua, lan lidi ba yeri yuakuli n gbia ke bi maadi o danba maama nni. **7** Bi den ye ku yaalidigu yeni li pamancianli nni; bi den maadi: "Ti ya ba maadi i moni, bani yaaba n maadi ne kuli ki tie Galile yaaba ka aa?" **8** Li nan tieni ledi i, ke ti gbia bi maama yuakuli danba maama nni? **9** Persi yaaba, Medesi yaaba yeri Elamiti yaaba yeri yaaba n kua Mesopotami, Jude diema nni, yeri Kapadosi, Pon yeri Asi, **10** Friji yeri Panfili, Ejipti nni yeri Libi dogi yia n ye Sireni po, yeri ya canba n ñiani Roma ki cua, **11** Juufinba yeri Proseltitiba, Kretan yeri Arabi yaaba, ti den gbia ke bi maadi ti danba maama nni U Tieu paaciamu tuonli" **12** Bi den ye li pamancianli nni kaa bani ban ba tieni yaali kuli; bi den maadi bi ymiali nni: "Ne mo ya niima nni nan ji tie be i?" **13** Ama bi tianba den ñuadi ba ki maadi, "Bikuli ñuni mi daamõnpaanma i ke li ga ba." **14** Ama Pieri den fii wani yeri li piiga n yendo, ki duoni u nialu, ki yedi ba, "Jude niba yeri yinba yaaba n kua Jrusalema nni, li ñani yin bandi yaali ne yin ñanbi ki cengi in lanbona. **15** Kelima, ya niba ne ki ñuni daama ki guo nani yin maali maama ka, kelima ti dá ye sinjaagu, kudi taa yognu i. **16** Li tie o sawalpualo Joweli n den waani ya maama i: **17** "A daajuodidana ya pundi," U Tieu n yedi yaali n ne, "N ba yadi n forjanma gbannandi kuli po. I bijaba yeri i bisiaba ba tua sawapuuba, i naacenba yeri i jifanba ba la mi dogdima, i nikpelba n ya laadi a bona ti dangdi nni. **18** Li baa tie yeri i, n tuonsonba, bi puoba yeri bi jaba po li dana nni N ba yadi n forjanma bi po, ban ya pua sawali. **19** N ba cedi yaalidigu bona n tieni tanpoli po, ki tieni li pagli maalma ki tinga po, mi soma, u mu yeri i muñii walgu. **20** U yieren ba kpandi bónbónli, o ymaalo n kpandi soma ki sua ya daacianli ke i ba la ki bandi O Diedo guanma pundi. **21** Li ba tieni ke yua n jaandi U Tieu O Diedo yeli po ba baa mi faabma. **22** Israyeli yaaba, cengi mani ya lanbona ne: Nasareti Jesu, U Tieu n tieni yua ya po kasiedi i kuli ya nunbu nni yaali n nua o yaalidigu tuonjama, U Tieu n cedi ke o tieni ya bancianma yeri ya maalma ke ikuli bani, **23** Nani U tieni n bobni maama, ke li jua o bancianma, bi kuadi o, ki cuo o ki mubni yaaba n fali yiko nui nni, ke bi kpaa o li daaponponli po, ki kpa o. **24** U Tieu yieri o, ki faabi o yeri mi kuuma fala, kelima, li bo ki buali ke wan ya ye mi kuuma nuu nni. **25** Kelima Dafidi yedi yaali ne o po: "N den tundi ki nua O Diedo ke o ye n liiga, kelima o ye n nuujieno po ke mii ji pia begma. **26** Lanwanii ii, n ye li pamancianli nni, ki mangidi n pali yeri n lanbu. Yaali n pugdi, n gbannandi baa ye li dandanli nni. **27** Kelima a kan ñöli ki ja n naano bi kpienba diema nni, a go kan ja a njamo gbannandi n bedi. (*Hadës g86*) **28** A dogdi li mi yema sani, ki waani nni, a ba cedi min gbie yeri a yema. **29** N kpiiba, n ba maadi yeri yi li dandanli nni ti yaaja Dafidi maama: o den kpe, ke bi pii o, ke o kakuli

ye ti siiga nni hali yeni molane. **30** Nani wan den tie sawalpualo, ki bani ke U Tieno bo loli yni o ku dönligu, ki niani o ke o ba cedi o puolijuani nni, yendo í kali o badigbandi po yeni. **31** O bo tuodi ki bandi, ki maadi Jesu yiedma po, "Bi den ki ñoli ki nya o bi kpienia tinga nni, ke o gbannandi mo ki bandi bedrna. (**Hadēs g86**) **32** Lan ya Jesu, U Tieno duorii o yeli, tikuli tie li kesiederinba. **33** Ama, nani wan doni, ki kali U Tieno jienu yeni, o baa Báá ní den niani o ya fojanma, o yadi lan ya fojanma i ti po ke i la ki go gbadi ne. **34** Kelima, Dafidi naa den doni tanpoli, ama, o den maadi, "O Diedo yedi N Diedo, «Kali n jienu, **35** hali min ba cedi a yibalinba ní tua taajmaakaanu» **36** Lanyapo i, ke li buali ke Israyeli diegu kuli ní bandi yeni i moni ke yin kpaa ya Jesu li daapönponli po yeni, U Tieno cedi ke o tua Diedo yeni Kiristi» **37** Ban gbadi lanya maama, ki mi sia bi pala, ke bi buali Pieri yeni ya tondba n sieni, "Ti kpiiba, ti ji ba tieni ledi i?" **38** Ke Pieri guani ki jiini ba, "Yuakuli ní biidi o pali o tuonbiadi po, ki tieni mi ñinwulma bogdili Jesu Kiristi yeli po, ke wan di sugli o biidi po, i ba baa U Tieno Fojanma paabu, **39** Kelima li nonianu tie yinba yeni i bila yaama i yeni yaaba n ye fagma, hali ban yabi maama kuli, ke U Tieno ba yini." **40** O den maadi mi maama boncianla, ki kadi ki waani ba, ki paani bi pala; O den maadi ne, "Yin fangi j yula yeni ya nifima n kua mi tudma nni ne. **41** Lanwani ii, bi den tuo ki ga o maama, ke bi tieni ba mi ñinwulma bogdili, ke li daali mono, yaaba n den pugni bi ñjodkaaba po den kiluo niba tuda taa. **42** Bi den tugni bi tuona ki tundi yaali n tie mi yennjodma, ki bogdi kpanu bi ñjmiali nni, ki tie bi jaandi. **43** Ti jawaandi ní cuo naano kuli, ku yaalidgu yeni mi bancianma maalma boncianla n tieni bi ñjodkaaba dandanli po. **44** Yaaba n den tie dugkaaba kuli den taani ki ye kaanyendu, ke ban den pia yaali kuli den tie tantaanbona i. **45** Bi den kuadi bi piama yeni bi bonkubkaali ki bögi bi ñjmiali nni, yuakuli yeni wan dagdi yeni yaali. **46** Li den tie yeni i daali n tuu daali bi den ye li jaandielu nni, ki taa payianyendu, ki ñjmiali kpanu, ki bögi bi ñjmiali nni, ki taandi ki di yeni li pamanli yeni li pali yumiinli, **47** Bi den pugu U Tieno, ke bi niba taa bi po, ki selni ba. Daali n tuu daali, O Diedo den pugdi bi po yaaba n den baa mi faabma.

3 Yeni ke Pieri yen i Jan den caa ku jaandiegua nni, i jaandi yogu, nani kudi yia yogu yeni **2** Bi den yi maani ki tugi nilo, ke bi mali o ke o tie wabo ki caa ki kaandi o ku jaandiegua bulñocianbu, ban yi yaabu bu bulñorjanbu yeni kani, ke o miadi yaaba n pendi ki kua ku jaandiegua nni. **3** Wan la Pieri yen i Jan ke bi pendi ki kua ku jaandiegua nni, ke o mia ba li todli **4** Pieri ní sedi ki nuali o tiii, wani yen i Jan, ki yedi o: «Diidi ti». **5** O wabo ní nuali ba, ki ya daani ke o ba baa paabu bi kani i. **6** Pieri ní maadi: «N ki pia wula ki buali ligi, ama min pia yaali, n ba teni a. Nasleti Jesu Kiristi yeli po, cuonil!» **7** Pieri ní cuo o nuujieni, ki yogi ki fiini o, lannyognu mono, o taana ní todii, o taagbina ní paagi. **8** Yugyenma, o wabo ní fii, ki ya cuoni, ki kua ku jaandiegua nni, wani yen i Pieri yen i Jan, ke o cuoni, ki yugi, ki dondi U Tieno. **9** Bi niba kuli ní la o ke o cuoni ki dondi U Tieno. **10** Ban bandi ke li

tie ya nilo n yi miadi ku jaandiegua bulñorjanbu kani yen i; ku yaalidgu yeni li pamancianli ní cuo ba yeni yaali n tieni o ne. **11** Nani warden li ye yeni Pieri yen i Jan yen i, bi niba kuli den sani ki nagni ba Salomon ciagu nni yen i li pamancianli **12** Pieri ní la kunilgu, wan buali ba: «Isarayeli niba, be n cedi ke i pala mani boncianla? Be n cedi ke i cini i nurni ti po nani tinba mono ya paalu bii ti papienli po i, ke o nilo ne cuoni yen i?» **13** Abraham, Isaka T yen i Jakobo Tieno, ti yaajanba Tieno n kpiagi o tuonsonlo Jesu yeli, yin den nia ke yii bani yua Pilati nintuali, wan den jagi ke wan faabi o ya yognu yen i. **14** I den yie o niyamo yua n tie nitieginka maama, ki cedi ke bi luodi ki ja o nikpaloo. **15** I cedike bi kpaá li miali naabiiga, U Tieno ní yiedi (faadi) yua bi kpienba siiga ke tinba n tie li kasiederinba. **16** Molane, yaaba n daani o yeli po - yin nua ya nilo, ki go bani o ne - lanya yeli n paagi o. Wan pia ya dandanli Jesu nni n cedi ke o paagi cain ikuli ya nunbu nni. **17** N kpiiba, n bani ke yii bani i, ki sóni yanbontuonli i nani i yikodanba yen i. **18** Ama, U Tieno ní cedi ke o sawalpuuba kuli pua ya sawali, ke li buali ke o wan lugdi ya bibuadga ní la fala yeli, tieni ki tii. **19** Lanwani ii, yin biidi i pala i tuonbiadi po, ki lebdi ki ñjadi u sannjamu, i biidi n piini, ti Diedo yema ní cua yen i li pasongli jamaano; **20** wan yuandi ki sóni wan lugdi ya Kiristi i po, Jesu. **21** O tie yua ke tanpojoma ba ga hali yen i ya yogu ke U Tieno ní tuodi ki cedi ke o sawalpuuanbanba yaadi ki waani ya bona kuli n ba tieni ki dudi. (**aiōn g165**) **22** Moysi maadi lani n yen i: "O Diedo U Tieno lugdi ki ñjogdi sawalpualo nani mini yen i kpiiba siiga. Yin cengi wan ba maadi yi yaali kuli. **23** Li ya sua ke niloba ki cengi li sawalpualo maama, bi ba biani (bolini) o cain bi niba siiga." **24** Nn, bi sawalpuuba kuli yaaba n pendii, ki maadi li maama, ki cili hali Samiali yen i yaaba n yuandi o puoli po kuli waani lanya dana. **25** I tie bi sawalpuuba yen i ya ñonianu ke U Tieno loli yen i yaajanba bila i, nani wan yedi Abraham maama: "Ki tinga po dansani kuli ba baa mi yedjanma a ya puoljuani po." **26** U Tieno ní duoni o tuonsonlo, o dá cindi ki sóni o i siiga nni i, ke wan fidi ki yadi mi yedjanma yaaba n ba lebdi bi yama, ki nya bi tuonbiadi sanu ki ñjadi u sannjamu"

4 Pieri yen i jan n da den maadi yen i bi niba, bi kodipadianba yen i, U Tieno diegu gudikaaba yudaano yen i sadisa yaaba den cua li kani. **2** B pala den beni kelima Pieri yen i Jan den bangi bi niba ki wangí ba ke bi tinkpiba baa fii kelima Jesu den fii bi tinkpiba siiga nni. **3** Bi den cuo bad ki kuanai ba li kpaadidieli nni hali ke li pan fandi kelima li den tie yenjuogu jigi. **4** Yeni moko, yaaba n den cengi bi maama siiga boncianla den daani Jesu, ke bi colii den bua pundi niba tudamuu. **5** Lan den fandi, jufinba yudaano yen i a nikpela yen i li balmaama bangkaaba den taani Jerusalema. **6** Bi kodipadianba bado Ana yen i kayifa yen i Jan yen i Alesanda yen i yaaba n sieni ki tie bi kopadianba yudaano kuli. **7** Bi den cedi ke Pieri yen i Jan sedi bi siiga, ke bi buali ba: «U laa paalu ya po, bi ñjme yeli nni ke i tieni yen i?» **8** Lani U Tieno fuoma yua n gbieni pieri ke o den yedi ba: **9** «yinba bi paatieba yen i isayele nikpela, i buali dinne ya tuonjanli

n tieni ya wabo ne po yeni lan gaa maama ke o paagi. **10** To, Yinba yaaba n ye kuli yeni Isayele yaaba yaaba n sieni kuli, yin bandi ke li tie Nasareti yua Jesu Krisiti yeli po, yin den jöni yua li daponponli po, ke U Tienu ffini o bi tinkpiiba siiga, ke yaa ja n tie na paagi cain ki se i nutualti. **11** Jesu tie: yaa tanli ke i den luni, ke nan tie tanmaala. Lani n tua li tanpuuli tanjali. **12** Mi faabma ki ye nito kuli kani kelima yetöli kuli ki ye ñanduna nni tin baa faabi kelima yaali yapo taladi». **13** Bi cancannikpela yeni n den laa Pieri yeni Jan n pia yaa paapali, bi den pagi ba kelima bi banni ke bi tie taliginba kaa kua cogu. Bi den bandi ke bi tie yaaba n den ki ye yeni Jesu. **14** Ban den nua ke ya ja n paagi yeni se Pieri yeni Jan kani, baa den fidi ñymiani ba libakuli. **15** Bi den cedi ke bi ñani bi cancannikpeliba taanli nni, ke bi juogi. Bi den yedi: **16** Ti baa tieni bi naa jaba lede? kelima Jerusalema yaaba kuli bani ke bi tieni mi bancianma, ti moko nan kan fidi ki nia. **17** Ama ki fidi ke laa maama n daa yadi bi niba siiga, tin fuu yeni ba ki yie bipo ke ban da go maadi oba kuli laa yeli nni». **18** Lani, bi den go ki yini ba ki yie bipo cain ke ban da go maadi ki bangi bi niba Jesu yeli nni. **19** Pieri yeni Jan den gua ki yedi ba: «Biigi mani ki lie li ya tiegi U Tienu po ke tin tuo i ya maama ki cedi wani U Tienu yaama. **20** Kelima ti kan fidi ke kan yedi tin la ke go gbadi yaala». **21** Bi cancannikpeliba bia den funi yeni ba ki yuandi ki ña ba. Baa den laa ban baa cuo ba yaali yapo, kelima bi niba kuli den kpiagdi U Tienu kelima yaala n den tieni po. **22** Kelima ban den tieni ya ja po mi bancianma ke o paagi den kpeligi ki cie bina piinaa. **23** Pieri yeni Jan n den ñani, bi den gadi bi lieba po ki pan wani ba bi kopadianiba yudanba yeni bi nikpelba n yedi ba yaala kuli. **24** Ban den gbadi lani, bi den taani yanyemma ki jandi ki mia U Tienu ki yedi: «Ti Diedo, fini n den tagi tapoli, ki tinga, mi ñincianma yeni yaala n ye mi niinni kuli. **25** A den maadi ke U Tienu fuoma yua cedi ke ti yaja Dafidi a naaciemo sogni a maama ki yedi: «be n cedi ke bi nilanba fii ki tiendi o fuugu? ke i nibuoli mo pia laa yantiabiada? **26** ki tinga badiba kuli fii ki sedi. Bi badijaba mo taani ki tuu ñøyenbu ki fii ki sedi O Diedo yeni wan gandi yua po. **27** Mormoni o bado Eloko gufeneri Ponisa Pilata den taani yanyemma yeni yaaba n kaa tie Isabele yaaba kuli u naa dogu nni ki juogi ban baa tieni maama ki cuo fini U Tieni ya nacengagidjamo Jesu, ñan gandi yua. **28** Ban den taani yeni, bi den tieni ñan tuodi ki bili yaala kelima a paciamu yeni a yanjagili po. **29** Mola o Diedo, cengi ban funi leni timaama, ki paagi tinba a naacenba tin yaa wangti a maama yeni li pamarli. **30** Tandi a muu ke tin ya taagi a naacengagidjamo Jesu yeli ki paagdi bi niba sinankeeniba yeni mi bancianma». **31** Ban den jaandi yeni, ban taani naakanli den digdi. Bi den gbie yeni u Tienu fuoma yua ki bi wangti U Tienu maama yeni li papalai. **32** Yaaba n den daanli kuli den pia yenyemma yeni yanjagidiyenli. Oba kuli naa den yeni ke wan pia yaala tie wani baba n baa die yaala, nilo kuli den tuo ke o piama tua o lieba kuli yaala. **33** Jesu tondibila den tieni siedi wani o Diedo Jesu fiima bi tinkpiiba siiga po yeni u paaciamu. U Tieni sela mo den ye yeni bikuli. **34** Bii siiga luodo ki den ye kelima yaaba n den pia i kuani

ki kpendinni li ligi **35** ki biliti Jesu tondiba taana kani. Bi den yen ñandi lienni ki bogdi ki tendi yua kuli nani o luoma n tie maama. **36** Josefi, Jesu tondiba n den ciliyuva yaa yeli Barnabasa, lani n tie yua pagidi bi niba pala. O den tie Lefti buolu yua ki ñani Sipila diema nni. **37** O moko den pia u kuanu, ki kuadi ki cua yeni li ligi ki bili Jesu tondiba taana kani.

5 Ama niyendo, ban yi yua Ananiasa yeni den ye. Oja yeni den kuadi o kpaabu, 2 ki juogi yeni o pua ki kubi i ligi bogdima. O den cua yeni yaala n sieni ki bili Jesu tondiba taana kani. **3** Ama ke Piali madi: «be cedi ke a ña sitaan k o kua a pali ki gbie k a pan pua fuonnjanma faama i ki ñuuni u kpaabu ligi bogdnma i? **4** Lan bo ki kuadi, li bo li ki tie a kpacelu kaa? lan bo ti kuadi l go bo li ki tie a yaala kaa? A tieni led i ki ti maali li bonla a pali nni. A ki pua niba kaa faama a pua u Tieni i faama.» **5** Ananiasa n gbadi li maam wan cie ki gbaani ki fuodi ki jiini. **6** Ke ti jiwaandi cuo yaaba kuli bo gbadi lan bonla. ke bi jawaaba kadigi o ki bo piini. **7** Kudi puoli po k o denpua pundi kaa bani yaala bi tieni. **8** Piali ka maadi o: «maadi n li ya tie ki kuadi u kpaabu ne nani yin waani i ligi maama.» K o jiini: «li ligi n yeni» **9** Ke Piali maadi o: «i tieni led i ki taani bigni o yonmdaano tagnni i. Yaaba n pii a calo n yeni.» **10** Ko baa li yogu ki jiini, ke bi jawaaba guani sua o kpe o. **11** Ke ti jiwaanciandi cuo yaaba ye li jaandieli kuli yena yaaba bo gbadi li bonla. **12** Ti bonninandi yeni u yaalidgu bo tieni u niwulgu siiga nni bi tuonsomba nui po. Bi bo tani ye Salomon jaanli kani. **13** Ama ke ba yendo boo pia papaali yeni wan taani bi po ke bi niba nan bo bua bi maama. **14** Bi niba yaaba bo pia li dandanli ti yonmdaano nni bo pugdi bi jaba yeni bi puoba. **15** Bi bo yi cendi yeni a yiamma u sanu po i ki duani ba ti gadogdi yeni i diduani po i, ki fidi yaala ke Piali ya ti pendi ya yogu u junjungu n fidiki legini bi tianba. **16** Niba boncianli yaaba bo ña Jerusalemi kaalindnma mo bo baadi yeni a yiamma yeni yaaba ke i cicibadi kubi ba ke bi paagdi. **17** Ama k o yikacianmo fii ya niba kuli bo ye yeni o siiga nni (ki tie Sadusiani jaandi niba); bi bo ye yeni pabonli. **18** Ke bi cuo bi tuonsomba ki kuani ba gobna dansalgi dieli nni ki luoni ba. **19** Ama u ñuagu u Tienu meleki bo ki luodi li ganli ki ñani ba ki maadi ba: **20** «Pan sedi mani li jaandieli nni ki waani bi niba li miali maama» **21** Ban bo gbadi lani ki fii ki kua li jaandieli nni gu sijaagu nni ki tundi bi niba. Ama k oyikacianmo cua yeni yaaba bo ye yeni o ki yini mi taankalima ki soni ke bi gedi ñani bi tuonsomba dansalgi. **22** Ama ya soje gbenga bo gedi boo la ba dansaldieli nni, ke bi guani maadi ne: **23** «Ti la k u dansaldieli luoi kpakpab ke sojenba yaaba guu se u bulñobu nni; Ama tin luodi ya yogu tii obo deni nni.» **24** Li jaandieli nni soje cianma yeni o yidkacianmo n gbadi yeni ke li cuo ba i jeje yeni yaala ba fidi ki cua li puoli po. **25** Ke o nulo cua ki maadi ba: «ya niba ki luomi dansalgi ye li jaandieli nni ki tundi u nuwulgu.» **26** Ke o sojecianmo yeni sojenba gedi ki guani yenba suoo kaa tieni ba paalu bonli, kelima bi bo jie ke bi niba bo lugdi ba a tana. **27** Ban guani yenba bi sieni ba bi ceglkaaba kani ke o yidkacianmo buali ba **28** ke maadi: «ti kuani

ke yi daa tieni i tundi o nulo ne yeli po ke i nan tieni li tundi ki gbieni Jerusalemi kuli ke li ja sôma ba wuli po. **29** Piali yени o tuonsonba bo gümia ba ki yedi ti bi colni u Tieuu ya maama ki cie bi niba maama. **30** Ti yaja nba Tieuu fiini Jesu bi tinkpiiba siiga nni yua ke i bo coni o bu tubu po ki kpaa o. **31** U Tieuu duoni wani ki kaani o u nuuiueni ke wan tua o bado bijua ti candaano, ki daa nua Isaraheli yaaba biidi ki go mia sugli b biidi po. **32** Ti tie iesd nba li bona po yeni fuorjanma go yua ke u Tieuu puni tinba yaaba n colni o.» **33** Bi cegliakaab n bo gbadi bi pala bo biidi ke bi bua ban kpaa bi tuonsonba **34** Ama falisiani yua ke bi bo yi o Galmali ki tie bil maama bangika kuli siiga nni yua pia ti kpiagidi ke bi colni o bi niba kani bo yi ñani Yesu tuonsonba lan nii po lan waaagi. **35** Lani k o bo uansi yedi «Yinba Isaraheli yaaba yeni yi bua ki tieni bi niba yaala ne. **36** Kelima Todasi bo fii ki sedi yognu bá ki u niwulgú bo ýodi o ki pundi nani niba kobina bi bo kpaa'og ke yaaba bo yua'o sani ki yadi. **37** Li puoli Juda Galile mo bo fii li cöndlí yogu ki dadi niba waamu. K o kpe ke yaaba bo yua o kuli sani ki yadi. **38** Mola n ji maadi yi fagdi mani ke ja ba suoo li ya tie ke li tuadnra ñani bi niba kani li kan tuo. **39** Ama li ñani u Tieuu ya kani yinkan fidi paadi ba yi ti bo bandi mono ki kóni yeni u Tieuu i.» Ke bi gbadi niinma nni. **40** Li puoli po ke yi nni bi tuonsonba ki puabi ba, ki kuami ba ke ban da faa maadi Yesu maama ke yaa ba ke bi kuni. **41** Bi bo ñani i nikpeli tundi kani kani ke bi pala mangi yeni u Tieuu n bua ke bani í la fala o ya yeli o. **42** Faadima fandi kuli u Tieuu tuonsonba bo yi cua li jaadieli nni yeni bi niba deni ke wangí ke Yesu tie u Tieuu n gandi yua i.

6 Laa dana siiga Jesu ýodikaaba bo pugdi pugdi, k Heleniti jufinba bo fii k yie Eblica yaaba po, pakuano bo ki laadi mi jiema. **2** Jesu tuonsonba piiga n bonmilie yeni bo yini bi ýodikaaba ki yedi bi: «laa dagdi ti ja u Tieuu maama ke ya bogdi mi yema. **3** N naataani lugdi mani i siiga nni niba lele yaaba pia ti kpiagdi ki go gbie yeni mi yanfuonma ke ti ba fidi ki teni ba li tuonli. **4** tima wani ti ba guani ki tugni ki ya jaandi yeni u Tieuu ñomaama.» **5** Bi laabaalo bo mangi yaaba n bo taani kuli po. Yeni ke b bo lugdi Etieni o ja yua gbi yeni tu dugdi yeni mi yanfuonma, yeni Filipi, Prokori, Nikanori, Timon, Parmenasi, yeni Nikola yua lebidi bi niba pala Antiosi. **6** Yaaba gaa u tienu ñomaama bo kua yeni li niba jesu ýodikaaba kani ke bi jaani ki go maani i nui b po. **7** Yeni u Tieuu maama bo yadi kaan kuli ke bi ýodikaaba bo pugni Jerusalemi diema nni. **8** Etieni bo gbie yeni ýabaligi yeni u paaciamu ki tiendi mi banciamma boncianla ke li pia mi yaalidma bi niba siiga nni. **9** Ama ya niba n bo tie Sinagog nni yaaba ke b yi bi Sirenian yeni Alesandrian nba yaaba pia mi yaama yeni Silisi yeni Azi bo fii. Li niba bo pagi yeni Etieni. **10** Ama b bo kan fidi ki sedi Etieni nunga nni yua gbie yeni u Tieuu paalu ki maadi mi yanfuomaama. **11** Li puoli po ke b wuoni lebidi b niba pala ke bi maadi: «ti gbadu ke Etieni ñani a ñobona ki sugi u Tieuu yeni Myiisi. **12** ke suadi b niba, a nikpela yeni a gbandianla ke b cendi Etieni ki cuo o ki gedi yeni o b cegliakaaba kani. **13** B bo baa yenu faagu siedanba

ke b maadi: «O ja ne li maadi ki sugdi u kaanjanmo ne yeni yikodi. **14** Kelima ti gbadu k yedi ke naazareti jesu ba mudi u kaanjanmo ne k go lebdi balmaama tunda. **15** Ke ya niba kuli bo kali i celi tema bo cini a nubina o po i ki la k o nunga tie nani meleki yeni.

7 Salga yikaaba ciamo í maadi: «ya bona ne tie mânmoni yoo?» **2** Etieni í jiini n kpiiba yeni n bâanba cengi mani nni: Ti yudandi Tieuu n dogdi ti yaja Abrahama wan den ye Mosopotami karan den yedi o. **3** ki ja a dogu yeni a kpiiba, ki gedi min ba waani ja naani» **4** Lawani o den ñani Kalide yaaba dogu, ki gedi ki kali kaaran. O bâa n den kpe k o ñani lan kani, ki gedi ki kali yi ji ye ya dogu nni molane. **5** O den k puni o o tifancelu; ba naani k e o ba ýjmaa o taali. Ama o den niano (ya yogu ke Abalahama da den k pia biga) ke o cabi lan ya dogu wun tua o dogu celu wani yeni o puoli ýjani o kuuma puoli. **6** U Tieuu den yedi o yaali ne, ke o puoli ýjani bo kali doglamu nni nani bina ba, li dogu niba ba cedi ban tua yonbi hali bina kobina (400) **7** Mini n ba jioa ti buudi yeni ya nibuolu n cuo ba ti yonbdi yeni. U Tieuu n yedi yaali n yeni, lani ya pendu, bi ba ña li dogu ki ya pugi nni lan kani.» **8** O den teni Habrahami ti kondi ke ti tie dñnloloma bi siiga nni. Yeni ke Abrhami bo tua Isaka bâa ki kondi o li daaniidaali; isaka ka mo tua Jakobo bâa, Jakobo mo n tua piiga nbilalie yaaba n ba tua piiga n buoli lie nikpeliba cuga. **9** A cuga n i kpeliba bo nani Josefi ki cuo'o ki kaadi o ke bi gedi yeni o Ejipti, ama u Tieuu bo ye yeni o **10** O bo nanli o ki faabi o o fala kuli nni ki puni o li yanbili yeni mi yanfuoma ki sua ke Farawoni n tie Ejipti Badciamo, ke Farawoni dini o o kpaaagli yua n todi o u dogu kubma nni. **11** Li yogu kmí koma yeni mi cacagma baa Ejipti yeni kaana dogi nni. Ti yaajanba, ji bo ki pia bonjekalí. **12** Ama jakobo n gbadi ke i fee(jalkama) ye Ejipti, ke o cindi ki soni ti yajanba ke bi gedi ki baa. **13** Mi gediliema ke Josefi waani o yuli o kpiiba (naataani), ki cedi ke farawoni bandi Josefi diegu yaaba. **14** Josefí n nagini o yuatieba ke ban maadi o bâa wan tugi u diegu nni yaaba kuli í cua Ejipti dogu nni. Bi kuli bo taani niba piilele n niba mu **15** Lan tieni maama ke Jakobo jjidi ki kali Ejipti dogu nni n yeni. Lan tieni a bina waamu ke o kpe wan yeni ti bâanba. **16** Ke b tugi o gbanandi ki gedi ki pii Sisama, Abrahama n bo codi i ligi ki daa ya kakuli Hamori bijaba kani. **17** UTieuu n bo ñani Abrahama yaali nni bo pundiya yogu, Jakobo buolu n bo poli ki yabdi ki pugni Ejipti dogunní **18** Hali ke badciantiano ti kali Ejipti Farawon gbandi po. wani nan bo k bani Josefí. **19** Lan ya badciamo n bo bândi ti buolu yaaba, ki kuani ba mi cacagma nni hali ke b lu bi. **20** Lan yognu i ke Moyiisi mali o bo ýjani u Tieuu nunga nni, ke bi ýjani o o bâa diegu nni ýjamaali taa **21** Ban luní Moyiisi k o badciamo jifaano gandi o, ki wubi o nani o bimadiga yeni. **22** Moyiisi kua u cogu ki ga Ejipti tunda yeni u nunfanbu kuli. Obo pia u paaciamu o maama nni yeni o tuada nni. **23** Wan pundi bina piina ke o jagi ke wan gedi ki fuondi o kpiiba Isarayeli yaaba. **24** Wan la ke b kubi Isarayeli nulo ki cagni ke Moyiisi nanli o, ki tuu li panli, ki kpaa Ejipti yua. **25** O bo maali k u Tieuu bo tøgni

o nuu po i ki faabi ba, ama bi nan boo gbadi yeni. **26** Lan fii fandi, ke o cua ki sua ke Isarayeli yaaba kõni. Wan bigni ke ba taanii ba ki paadi li konili; ki maadi: canbanba mia mani sugli, i tie kpiiba i. Li kpiili ye i siigs nni be cedi ki manbiidi i lieba yama nanda? **27** Ama yua n mabni o lielo yeni n gaa o po ti jadi ki yedi “ja dini ja li bali ki puri a u sanu ke jyan jia ti buudi? **28** A buaajan kpaa n nani jyan won kpaa Ejipti juu maama yo oo? **29** Moyiisi n gbadi yeni, wan sani ki gedi u cangu Mandian dogu nni wan mali naani bila lie **30** Wan pendi bina piina, meneki n dögdi o po ki tinkuoga Sinayi juali po, k u tutuugu yugu n ye siiga nni. co u muu pienu **31** Moyiisi n la u mu, lan nan lidi o yeni lan ya dögdimä; wan nagni ki bua diidi wan gbadi u diedo nialu, k u maadi ne: **32** N tie a yajanba tienu, Abalhami, Isaka yeni Jakobo Tienu i. Ti jawaandi í cuo Myiisi, o gbanu í ñøa wan bo baa ya papaali k o ba tibni ki diidi yua maadi. **33** Odiedo n' yedi o “pidi a taacaadi kelima jyan ye naani ne tie tinjanga i. **34** Mõnnmoni, n la n buolu í laadi ya fala Ejipti dogu nni. N gbadi ke bi buudi, ki fabni, ke jiiid ke mi faabi ba. Molane ne gedi mini n sõni a Ejipti dogu nni. ya caa. **35** Ban bo yie ya Moyiisi maama, ki buali o: “jyma dini a bado bii buudi yudaano yeni?” wani k u Tienu sõni nani bado yeni candaano. U Tienu cedi ke meleki nuu dogdi o po u tutuugu nni. **36** Moyiisi n bo ñani ba Ejipti dogu nni. O bo tieni yaalidigu **37** Wani li moyiisi n maadi Isaraheli yaaba “u Tienu lugdi ki dogdi i po o sawalopualo i kpiibasiiga nni sawalipualo nani mini yeni.” **38** Lan ya nilo n bo ye li nitaali siiga ki tinkuoga nni yua bo yua bo maadi sinayi juali po yeni. Ya nilo bo ye yeni ti báanba ya nilo n ga li miali maama ke wan sõgni ti **39** Lan ya nilo i ke ti yajanba yie kaa colni. Bi yie o maama, ke bi pala guani ki kua Ejipti tuona nni. **40** Lan yognu b bo maadi harõn “tagi ti po ya tagbuoli ke ti baa jyua ki pugi. Ama ya Moyiisi n ñani ti Ejipti dogu nni, yeni tii bani lan tieni maama. **41** Lanwani i b bo tugi naabiga ki pugi ki po, ki padi b pada, ke bi pali mani bi nui bontagikaali po **42** Ama k u tienu lebdi bi yama ki cedi ke bi pugi tanpoli ñmabidi ñmabidi nani lan diani maama bi sawalipuuba tili nni yeni ki tinkuoga po nni “Isaraheli diegu, bina piina n yeni ki tinkuoga nni i puni nni i yankodike e ki padi n po a pada aa? **43** I tuo ki pugi Moloki u tienu yeni Renfan tienu ñmabiga. yi go tagi ya bulo ki pugi yeni yia po, n ba cedi ban cuo yi ti yobdi, ki gedi yeni yi hali Babilõnipendma. **44** UTienu mabilkaama kpagu po ti yaajaba la kasiedi ki tinkuoga nni nani u tienu n bo maadi o bali maama yeni Moyiisi maama yeni ke o cedi lan dogdi o po nani wan bo la maamasina yj juali po yeni **45** Lan ya felijongu i ke ti yajaanba tugi bi cerli nni, ki yegi yeni Jesue ki cua, lani i tieni ban pundi ya tinga po ki sua u Tienu bo beli yaaba bo cindi ki kaa ki po ke ti yaajanba daa ki pundi yogo (daali) **46** Wani yua baa u Tienu janibili ki bo jagi ke ban maa dieli Jakobo Tienu po. **47** Ama saalomõn n maa u Tienu po diegu **48** Ama u Tienu naa kua ya dieli nni ke bi niba nui maa; nani o swalipualo í yedi maama. **49** Tanpoli po ntie n badikpagli ke ki tinga tie n taajmakaanu. ke u laa diegu ke i ba fidi ki maa n po? o diedo maama n yeni. mi ba kali le i ki fuodi i? **50** n ya nuu ka tagi lan ya bona

kuli i? **51** Nisaalo fini yua ya tulu se bontantanli ke i pala yeni i tuba ki pia maalima ba kuli ku kõnciagu po ki sedi ki pani mi fuorjanma u samu; I li tie nani i yaajanba í tieni maama yeni i **52** O laa o sawalipualo i, ke i yaajanba ki waani fala, ki cagni o? Bi bo kpaa ya sawalipualo bo liidi ki cua ki sua ki yua tie nitieginka daa pundi; mõlane yirba n mo kuadi o ki nikpaloo po. **53** yirba yaaba í ga malekinba í bili ya mabilikaama, ki naa taa ma ki bili i yula nnieni. **54** Saliga yidkaaba nitaali í gbadi lan ya maama ke mi duolo bi pala, ke bi yjmani a ñina Etieni po. **55** Nani wani n bo gbie yeni mi fuorjanma yeni, k o yaadi ki nua tanpoli cenmm, ki la u Tienu yudandi ke Jesu se uTienu nujienu po. **56** Etieni n yedi: «diidi mani, n la ke tanpoli luodi, k o ja bijua se u Tienu nujienu po. **57** Ama li nantaali í taani ki yigni o po, ki pii bi niba ki sani ki wolo o. **58** Ki pua ki peli ki ñani o bi dogu nni, ki lugdi o tana: yaaba í bo kasiedinba bo bili tialakaadi naaciemo bá kani, ke b yii o Soli. **59** Ban bo lu Etieni a tana ya yogu, o jaadi o Tienu ki maadi: «O diedo Jesu gaa mi fuoma» **60** Ki baa ki gbaani, ki yignio paama ki maadi: «dada tugni ya biidi ne (tuobiadi) ne bi ya yula po. Wan yedi lani ki gbeni ke o jiidi.»

8 Landaali bi niba den cili ki wangti Krisiti n yini yaaba, yaaba n ye Jerusalema o falabiado. Jesu tondiba yaaka, yaaba n sieni kuli den yayadi Jude diema nni. **2** Yaa niba n den fangi U Tienu den piini Etieni ki mua opo i kumoe boncianla. **3** Solo den moandi ki baa bolini Krisiti n yini yaaba. O den kua ti diedi mni ki co bi jaba yeni bi puoba kuli, ki kuandi ba li kpaadieli nni. **4** Yaaba n den yayadi yeni, den caa i kaani boncianla ki wangti U Tienu Laabaaljamo. **5** Filipiden jidi ki gadji ya dogu n ye Samali diema nni ki wangti laa niba U Tienu n Gandi yua maama fuuli. **6** Bi niba n den gbadi Filipi n yedi yaala ki laa wan tieni ya bancanma, bi den cengi o maama bonjanla. **7** I cicibiadimi den tangi ki ña ban ye yaaba ya niinni. Yaaba ya gbanandi n ffaani yeni a waba boncianla moko den paagi. **8** Li pamanli den tieni boncianla laa dogu nni. **9** Li den sua ke o nilo ye u dogu yeni niinni ke li waagi, ki yi Simono. O den tiendi ti belbondi ke li paki Samali yaaba, ki jigini o yuli ke o tie niciamo. **10** Bi niba kuli, a bila yeni a nikpela, den ga o maama boncianla ki tua: «One n tie U Tienu paalu, ban yi u paaciamu». **11** Bi den cengi o maama kelima wan n tiendi ya belbondi den paki ba hali ke li waagi. **12** Ama Flipi n den wangti ba U Tienu diema Laabaaljamo yeni Jesu Krisiti yeli, bi den daani o maama ke o wali ba U Tienu ñinma, bani bi jaba yeni bi puoba kuli. **13** Simono wani oba den daani Filipi ki nua wan tiendi ya sinankeeninba yeni ya bancianma ke li paki o. **14** Jesu tondiba yaaba n sieni Jurusalema n den gbadi ke Samali yaaba ga U Tienu maama, bi den sõni bikani Pieri yeni Jan. **15** Ban den pundi likani, bi den jaandi yaaba n daani po ke ban baa U Tienu Fuoma yua. **16** U Tienu Fuoma yua daa den jiidi bi siiga oba kuli po. Bi da den wali o Diedo Jesu Krisiti yeli nni baba. **17** Lane Pieri yeni Jan den maani bipo bi nui ke bi baa U Tienu Fuoma yua kelima bi tondiba maani bipo bi nui, o den cuani bipo i ligi ki

yedi: **19** «Pa mani mini moko laa paalu, ke min maani n nui yua ya po, wan baa U Tienu Fuoma yua.» **20** Pieri den yedi o: «Fini yени a ligi kuli n bodi, kelima a tama ke a baa pa i ligi ki baa U Tienu paalu. **21** yaa pia biinu yeni nantaadoba kuli li naa tuondi nni, kelima a pali naa tiegi U Tienu nintualti. **22** Lani ya po ḥan biidi a pali a yanjagibidli po ki ḥa li ki mia o Diedo li ya baa tuo wan pa ḥa sugli ḥan pia ya yanmaalma po. **23** kelima n den nua ke li nunponbiadli gbie n niinni, ti tuonbiadi go lola a mo.» **24** Simono den gua ki yedi: «mia n po mani o Diedo ke yin yedi yaala kuli n da cua n kani.» **25** Pieri yeni Jan n den tiendi siedi o Diedo ki go wani o maama b den go Jerusalema ki wangí Samali dogi boncianla nni, o laabaaljamo. **26** O diedo maleki den maadi yeni filipi ki yedi o: «Fii ki gadi u ganu po, ki pundi ya sōnu n ḥanī Jerusalema po ki caa Gaza po. Ki ḥodi ya sonu n pōndi mi fanpiema yeni nni.» **27** Filipi den fii ki gadi. Li den sua ke Etiopi diema nilo yua n tie molga, Kadasi Etiopi pobado, yua n ki o ligkublo, den gadi Jerusalema ki ban kpiagi U Tienu. **28** Wan den lebdi ke baa guani o denpo, o den ka i taami tolgu nni ki cogi o Sawalpualo Isayi tili. **29** U tienu Fuoma den yedi Filipi: «Gadi ki nagni ya tantolgu ne ki yegi yeni gu.» **30** Filipi den sani ki nagni gu ki gbadi ke Etiopi yua cogi o Sawalpualo Esayi tili nni. O den buali o: «A ga ḥan cogi yaala n bua ki yedi yaala bi?» **31** O den gua ki yedi o: «N baa gaa ledi ki bandi, nito yaa bundi npo i?» Lani, o den mia Filipi wan do ki kali yeni o u tantolgu nni ban yegi. **32** Wan den cogi iDiani nni naankani n den maadi ya maama ne: «B den dia o nani o pia yeni ki caa yeni o u yankodikaanu po. Nani i pabiga n ḥimimi yua n mögidi o kobidi kani maama. Waa den yaadi o ḥnobu. **33** Bi den mido o, ki jia opo ya buudi n ki tiegi. ḥma baa fidi ki togdi o buolu maama? Kelima bi ḥanī o miali ḥanduna nni.» **34** I mōlīga den yedi Filipi: «N baa ḥan wani nni, Sawaalpualo maadi ḥma ya maama i? O maadi o yuli maama bi nito yaama yo? **35** Filipi den cili yeni laa dianu ki wani o Jesu laabaaljamo. **36** Ban den ḥua b sani keli suagi liiga, B den pundi mi ḥinma kani. I mōlīga den yedi: «Diidi mi ḥinma nna. Be n yie npo ke min da wali?» **37** Filipi den gua ki yedi o: «A ya daani yeni a pali kuli, li baa fidi.» Ke i mōlīga den gua ki yedi: «N daani ke Jesu Krisiti tie U Tienu Bijua.» **38** O den wani yua n gobdi u tantolgu wan sieni gu. Filipi yeni i mōlīga den jiidi ki kua mi ḥima nni ke o wali o. **39** Ban den ḥanī mi ḥima nni, o Diedo Fuoma den taa Filipi ke ki mōlīga den suagi liiga yeni o sancerli ke o pali mani. **40** Filipi den sua ke o ye Asota dogu nni. O den ḥanī Asota ki caa Sesale, ki wangí o Laabaaljamo wan tagini ya dogi kuli hali ki pan pundi.

9 Ama Soli bo li k ḥa ki dieli o yonmdaano ḥödikaaba ki wangí bi fala, ki gedi a sala yikaciamo deni. **20** Den yi gedi ki gaa ya tila cabi o ke wan gedi jufinba jaandidongu nni Damasi. O ya la b siiga yua, jaba bii puobi wan lolib'i ki kuani yemi Jerusalemi. **3** Soli n bo pa u sanu po ki nagdi Damasi dogu ke mi yiema ti cua ki kaani ki lindi o; **4** k o baa tinga nni ke gbadi u nialu ke li maad o: «Soli Soli be be cedi k a yonbidi n?» **5** ke Soli jiini o «A tie ḥma i n yonmdaano?» k o yonmdaano guani jiini o: n tie jesu yua

ke wangí o fala i; **6** «Ama fii ki kua u dogu nni b ba maadi ḥa yaali k a ba tieni yaala.» **7** Ke yaaba bo paa u sanu yeni Sloi ji se ki ḥymini; b gbadi u nialu ki naa la nulo. **8** Sol bo fii, wan yaadi ki bo nuali o bo kan fidi la lba. ke b cuo u nuu ki dadibi o ki gedi yeni o hali Damasi. **9** K o tieni daa taa kaa nuali o bo ki ḥuni ki go ki jeni. **10** Jesu ḥödika bo ye Damasi ke b yi o Ananias. Oyonmdaano bo maadi yeni o mi dögdima nni: «Ananias.» Ke o maadi «mini yen i n yonmdaano» **11** Ke o yonmdaano maadi o: «Fii ki gedi u sanu po yua ke b yi u jienu, juda deni, buali ya nulo ḥanī Tarsi, yua ke b yi o Soli kelima o jaani. **12** K o la mi dögdima nni o nulo ke b yi o Ananias k o kua ki mani o nui o po ki fidi wan nuali.» **13** Ama ke Ananias jiini: «yonmdaano n gbadi ke bi niba maadi o ja ne po, Wan waani a niyanma fala maama Jerusalemi. **14** O bo pia ti yikodi a yedikaciama kani ke fidi ki cuo nulo yua jaandi a yeli po». **15** Ama o yonmdaano maadi o: «gedi o tie tuonsatiagu ke n lugdi o ke wan waani n yeli Isaraheli badciama yeni b bila yaaba k dugi n po; **16** N ba waani o wan ba gaa fala kuli maama ki n yeli po» **17** Yeni ke Ananias gedi ki kua o deni. ki tani i nui o po, ki maadi: «n naataanu Soli, o yonmdaano yua legdi a nunga po u sanu po ḥan bo baadi, n sōni n ki ḥan fidji ki nuali ke fuoranma n gbie a nni.» **18** Li yogu ke li tie nani ti nipiudi yeni ki ḥanī o nubina nni ki baa k o go nuali. **19** K o ji dini ki baa mi tuama. O bo ye yeni Damasi ḥödikaaba ki tieni dana. **20** Li yognu ko ji wangí a jaadiena nni ki maadi k o tie u Tienu bijua i. **21** Yaaba bo gbadi kuli bo ye u yaalidgu nni ki maadi: «waa tie ya nulo bo biidi yaaba kuli bo jaandi Jesu yeli kaa? O bo kua ne ke pan cuo b ḥödikaaba ki gedi yemba bi salyidikacianba kani.» **22** Ama Soli bo baa o paaciamu ke li pugdi, ke yagi jufinba yaaba bo ye Damasi yama ki wangí ke u Tienu bijua tie Jesu Kristi. **23** Lan tieni dana ke jufi nba jougi ki bo kpaa o. **24** Ama k o bandi bi juogli. B bo suli a gana kuli yieni yeni ḥiagu i ki fidi ban ḥanī o miali. **25** Ama ke ḥiayengu ke bi ḥanī o li guoli u baabuogu nni. **26** Wan bo pundi Jerusalemi, Soli bo bigni ke wan ḥodi b ḥödikaaba, ama b kuli bo jie o kaa bani k o tie o ḥödika i. **27** Ama ke Barnabasi taa o ki yeni o b tuonsomba kani. Ki dugdi bi Soli n bo la ti yonmdaano nandi u sanu po. ke o yonmdaano maadi o yeni wan bo wani nandi jesu yeli po. **28** Ke o tuogi bi ki sua k o bo kua Jerusalemi ki go ki ḥa i. O bo maadi yeni i mōn̄mōni ti yonmdaano jesu po. **29** Ki go pagi yeni jufi Greki nba; ama ban wani bo tundi kpaani ke ban ḥanī o miali. **30** O naataani n gbadi ban taa o ki gedi yeni o Sesare ki pedi yeni o hali Tarsi. **31** Yeni ke u jaandidongu bo ye ye mi yalma nni Jude dogu kuli nni, Galile yeni Samari, bo fii ki sedi ti yonmdaano jijiegū nni yeni fuoranma paalu pugnma nni kristi yaaba bo pugdi k yabi. **32** Lan ji legdi ke Piaali bo waa diemu kuli nni, o bo gedi yaaba gaa u Tienu maama kani hali Lide. **33** Li kani k la ja bā ne ke b yi o Ene ko bo wabi ki duani bina nii o gadugu po. **34** Piaali k a maadi o: «Ene, Jesu kristi paagdi ḥa. Fii ki ḥanbi a gadogu» li yogu k o fii. **35** Yeni ke Lidi yeni Saron yaaba bo la o ki lebdi bi pala ki ke ti yonmdaano kristi nni. **36** Jope nni bo pia ḥoka bā ke bi yi o Tabita, li niima n tie «Dorka» li pua bo gbie i a tuadijanma po i ki tie

suglidaano bi cacagidanba po. **37** ke li bo ti tuu k o yia ki kpe; ban bo wuli o bi bo duani o u dietuadigu po i. **38** Nani Lidi n bo kobi yeni Jope ke bi jodikaaba bandi ke piaali ye li kani, ke bi soni nibalie ke ban baani o: «cua yen timba mōlane» **39** ke Piaali fii ke bi gedi. Ban bo pundi bi bo doni yeni o u dietuadugu po i. Ke a pakuana kuli ji se o kani ki buudi, ki wangti o ya tiadi ke Dorkasi bo njali wan bo ye yenba. **40** Ke Piaali cedi ke bi fnani bi niba kuli deni nni k o baa ki gbaani ki jaani; ki gbagi ki diidi mi kuuma ki maadi: «Tabita, fii» Wan njubidi o nubina, wan la Piaali wan fii ki kali. **41** Piaali ka tandi o nuu ki fiini seni o. Wan yini a pakuana yeni yesu njodikaaba ya yogu bi sua o suo. **42** Lan maama bo yadi Jope dogu kuli nni ke bi niba boncianli tuo ki daani yonmdaano nni. **43** Li bo tuu ki Piaali bo waagi Jope ja bá ne kani ke bi yi o Simo k o tie gbanjabilo.

10 O ja den ye Sesale dogu nni ke b yi o Koneya. O den tie Itali minteela kobiga yudaano. **2** O ja yeni den jua U Tieu ki fangi o, wani yeni u diegu nni yaaba kuli. O den todii Jufinba boncianli ki gua jaandi U Tieu yogu kuli. **3** Dayenli, u sijaogu kudiyiani yogu, ke u laa U Tieni maleki kua o kani ki yedi o: «Koneya.» **4** O den nonli maleki ke ti jawaandi cuo o ke o yedi o: «N Daano, a yedi be.» Maleki den gua ki yedi o: «A jaandi yeni a janma a luoda po pundi U Tieu kani ke waa sundi lipo. **5** Mola yan soni bi jaba ban gadi Jafa ki ban yini Simono, ban gua yeni yua Pieri, wan cua a kani. **6** O cani o jabdo Simono, yua yaa diegu n baali mi ūinciana.» **7** Maleki n den fnani o kani, o den yini o naacenga siiga niba lie, yeni yaa mintela n gugu siiga yendo ke o mo jaandi ki tie o naciemo. **8** Kornela n maadi ba yaala n bo tieni kuli, ki soni ba Jafa dogu nni. **9** Lan den fii ki faa u sijaogu kudi luoba gogu, bi jaba yeni den ye u son nni ki nagdi Jafa, Pieri mo den doni u diegu yuli po ki baa jaandi. **10** Mi komi den cuo o ke o baa je. Ban den yanbidi mi jiema ya yogu, ke o laa o dögdi. **11** O den laa ke tanpoli luodi, ke yaa borla n tie nani bu kpalcianbu yeni fnani tanpoli po ke bi muubi bu ūokunaadi kuli ki jiinhali tingi po, **12** ke ki tinga yandi buoli kuli yeni bonbalinkaana buoli kuli yeni bonyugdi buoli kuli ye bu kpalcianbu yeni niinni. **13** U nialu den yedi o: «Pieri, fii ki kpa ki jymani.» **14** Pieri den yedi: «O Diedo, n kan tieni lani, kelima n daa jymani yaala n tie kuali yeni yaala n jogni baa yenna.» **15** U nialu yeni gua den maadi mi liema ki yedi o: «U Tieu ya yedi ke yaala n jani yan da nua la ke li jogni.» **16** Liden tieni yeni taalma taa. Lan yogu li den go ki doni tanpoli. **17** Pieri n da den mali ki bua ke ban bandi Simono diegu n ye naakan, ki sedi bu bulñojabu kani. **18** Bi den kpaani ki bualu Simono ban gua yi yua Pieri ya cani lankane. **19** Laa yogu, Pieri n da bungi li dögildi yeni n bua yedi yaala, U Tieu Fuoma den yedi o: «Cengi, niba taa cua ki lingi a. **20** Fii ki jiidi, ki yegi yeni ba ki da bangi liba, kelima mini n soni ba.» **21** Pieri den jiidi, ki yedi bi jaba yeni: «Mini n tie yin lingi yua. Be cuani yi ne?» **22** Bi den yedi o: «A minteela kobiga yudaano Koneya n soni ti a kani. O tie nitieginka ki gua fangi U Tieu. Jufinba nibuolu yaaba kuli tieni opo ya siedi n jani. U Tieu

soni maleki o kani ki waani ke o wan gbadu yan baa yedi yaala.» **23** Pieri den kuani ba li dieli nni ki ga bi cangu. Lan den fii ki fa o den fii ki yegi yeni ba. Bi kpiiba yaaba n ye Jafa siiga bi tianba den ciani o. **24** Li dalieli daali b den pundi Sesale. Li sua ke Koneya den yini o kpiiba yeni o buakaaba ke b taani ki cua. **25** Pieri n den kua ya yogu, Koneya den tuogi o kbi bialo ki gbaani o taana kani. **26** Pieri den fiini o ki yedi o: «Fii n moko tie nisaalo.» **27** Pieri yeni Koneya n den boe ki kua o dieli nni, Pieri den laa k b niba taani boncianla. **28** Oden yedi ba: «I bani k li kua ke Jufi ñ taani yeni onilamo, yaaka ki kua o dieli nni. Ama U Tieu dögdi npo ke min da gua nua oba kuli ke o jogni U Tieu po. **29** Lani n cedi ke yin den soni ke b yini nni ya yogu, n den fii ki cua ka bangi liba. Lanwani n buali yi, be ya po ke yi soni ki yini nni?» **30** Koneya den gua ki yedi: «Dinne dana taa, li yenlebidli yogu, n den ye n dieli nni ki jaandi. Lanyogu ya ja n laa ya tiadi n ūnligi den dögdi o yuli n kani ki yedi nni: **31** «Koneya, U Tieu gbadu a jaandi ki gua tiani todma a luoda po. **32** yan soni Jafa po, ban ban yini Simono ban gua yi yua Pieri. O cani o jabido Simono, yua yaa diegu n kuu yeni mi ūincianma. **33** Lanyogu n den soni ke ban yini a. A yanbi yeni yan cua. Mola tikuli ye U Tieu nittuali ki bua ki gbadu wani o Diedo n yedi yaala kuli.» **34** Pieri den yaadi ki yedi: «momoni n bandi mola ke U Tieu ki gagdi b niba yeni b lieba. **35** Yua n fangi o ki tiendi yaala n jani, wan tie nibuolu kuli, o ba fidi ki cua o kani. **36** U Tieu den soni u tondu Isalele yaaba po ki waani ba mi yanduamna Laabaaljamo, kelima Jesu Krisiti ya po, wani yua n tie b niba kuli Diedo. **37** Yi bani ke Jan den wangti b niba ban lebdi b yama ke wan wuli ba U Tieu ūnima. Yi gua bani yaala n den cili ki tieni laa yogu Galile nni ki yuadi ki tieni Jude kuli nni. **38** U Tieu den cedi ke U Tieu Fuoma yua jiidi Nsaleti yua Jsu po ki gbigie o niinni maama, ki puni o u paalu. Yi gua bani ke o den caa i kaani kuli ki yanbidi b niba po, ki faabdi Sutaani n den miabi yaaba kuli ki paagdi ba kelima U Tieu den ye yeni o. **39** Ti tie siedinba wan den tieniyaala Jufinba diema nni yeni Jerusalema nni kuli. B den jomio u dagu po ki kpa u. **40** Ama li dataali daali U Tieu den fiini o b tin kpiiba siiga ki cedi ke o dögdi o yuli t po. **41** Waa den dögdi o yuli Jufinba kuli po ka, kuli U Tieu n den tuodi ki gandi ya siedinba po, tinba yaaba n den taani ki di ki gua ūn yeni o wan den fii b tinkpiiba siiga ya yogu. **42** Wani Jesu ñ den puogi ti ke tin ya wangti b niba o Laabaaljamo, ki ya tiendi siedi ke U Tieu dini wani Jesu li bai ke wan ya tie o bujialo ya niba n fo yeni b tinkpiiba kuli po. **43** B sawalpuuba kuli maadi o maama ki yedi ke yua n tuo ki daani o kuli baa baa sugli o tuonbiadi po kelima o yaa yeli po.» **44** Pieri n da den maadi yaa yogu, U Tieu Fuoma yua den jiidi yaaba n cengi o maama kuli po. **45** Li den paki yaaba n den daani ki tie Jufinba ki yegi leni Pieri kuli, ban laa ke U Tieu puni b nilaba o paalu yua ñ tie U Tieu Fuoma yua, ke o jiidi bipo. **46** B den bandi ke U Tieu puni ba o paalu yeni kelima b dengba ke b maadi mi malanma ki kpiagiid U Tieu. **47** Lani Pieri den yedi: «Ya niba n tie na baa U Tieu Fuoma yua nani ti moko n den baa maama. yme baa fidi ki yie bipo ke tin da woli

ba?» **48** Oden teni li ñəbonli ke ban woli ba Jesu Krisiti yeli nni. B den mia o wan sedi yeni ba danaba.

11 Jesu tuonsõnba yeni i nataani yaaba bo ye Jude bo gbadi ke yabi ki dugi Jesu po mō gaa uTieuñõmaama. **2** Piaali n bo doni Jerusalemi a kõnjakpela bo kpag'o ki maadi: **3** «a taani kali yeni a jola ki dini» **4** Ama ke Piaali waani li maama tuago tuago. O bo maadi **5** «N bo jaani Jope dogu nni ki la u ñõdigiduguki li naami u kpalibú ki ñani tanpoli po kaana kuli po. Li bo ji k tuoli nni **6** ke n ñuadil 'li ki did'li ki la ti muayandi, a bonbalikaana yeni tanpoli po bonyugida» **7** Ke n gbadi u lantõgu ke li maadi'n: Piaali fii ki kpa ki ñjmani!» ke n jii: **8** N badiciamo n yie jogndi yeni bonbiidi k baa kua n ñõbu nni» **9** Ama k u lantõgu yeni guani maadi tanpoli po. U Tieuñ n yedi ki yaali k tie jogndi daa taal!"li lan tua jogndi» **10** L i bo tieni taalmi taa ki guani lebidi tanpoli po. **11** Nibataan bo se n deni ti bo kua naani, b bo ñani Sesare i ke b sõnbi n kani. **12** Mi tagima maadi n ke n yegi yemi ki gedi ke paadinma n daa ye. A naataanbila bonlie yen mini n bo taani gedi k kua o ja yen deni **13** O bo maadi ti wan la u tieni meneki k o se o deni ki maadi: «Sõni bi niba Jope ki baa yeni Siimo yua ke b go yi'o Piaali. **14** O ba teni ña sawali yali ba gaa ña fini yemi a diegu. **15** N bo cili ki maadi'b ya yogu ke fuonganma bo jiidi b po nani lan bo jiidi ti po ciligi yemi. **16** N bo tiadi'i u tieni ñõmaama yua yedi k: «San bo wuli yemi mi ñinma yimi ba wuli yemi fuonganma i. **17** L i ya tie k u Tieuñ teb'bi u paabu nani timi yaabi dugi Jesu Krisiti nni n baa tie ñjma ki yie u Tieuñ po i. **18** Ban bgadi li bona b bo ñjmini ki ji dondi u Tieuñ ki maadi «u Tieuñ n ña yaabi ki dugi o po biidi ke ban baa li miali» **19** Yaaba ke ti yonmidi po ke bo beli'b Jerusalemi lan bo cili yemi Etiani kuumi b bo gedi Fenesi Cipili yemi Antiosi. B bo maadi jufinba baba i u Tieuñ ñõmaama. **20** Ama b siiga nni b tianbi yaabi bo ñani Cipili yemi Sireni baa Antiosi ki waani Grekinba u Tieuñ ñõmaama. **21** U Tieuñ nuu bo ye yemi ke bi niba boncianli la i dandanli ki ji dugi u Tieuñ po. **22** Laabaal yua bo nua'b bo baa b tuba nni Jerusalemi jaandidogu kani, ke b sõni Barnabasi hali Antiosi. **23** Wan bo pundi o bo la u Tieuñ ñyanbidi, o pali bo mani k o paani b pala kuli ki kuni u Tieuñ. **24** Kelima o bo tie ya nulo ke fuonganma ti dugidi ye yen'o i k niba boncianli bo taani o tieni po. **25** Ke Barna basi gedi Tarisi ki pan ba kpaani Soli. **26** Wan bo pan la'oo bo gedi yen'o hali Antiosi. Binmuli ke b taani b lieba u jaadidõngu kani ki tundi b niba boncianli, Antiosi ke b cili ki yii'b Jesu ñjðikaaba. **27** Li yogo bi tondikaaba bo ñani Jerusalemi ki jiidi Antiosi **28** B siiga nni yedi bo ye ke b yio' Agabusi k o fii yemi o tagnmi ki maadi ke mi koma ba cua ñanduna nni boncianli. Ke li bo ti cua Klodi yogu i. **29** Ke Jesu ñjðikaaba cuo ke b bo todli b naataani yaaba ye Jude **30** B bo tieni li todli b bo sõni Barnabasi yeniSoli yeni i ligi ki teni b nikpela.

12 Lan yogu o baddciamo Herodi bo cuo u Tieuñ niba ke wangí ba fala. **20** kpaani Saaki San njua yemi ki jugsiega i. **3** Wan bo la ke li mangi Jufinba wan cedi ban

cuo Piali mo. Li bo tie jaama dan nni, ya jaama ke bi ñjmani kpanu yaali ki dabinli. **4** Wan bo cuo o, o bo kuani o ti yonmidi dieli nni o bo puogi sojenba caga na ke giudi o. O bo bua pagi jaama po n pendì yo wan sieni o bi niba siiga nni ki buni o. **5** Piali bo luo li yonmdieli nni ama u Tienuniba taanli bi jaandi o po. **6** Ya daali ke Herodi maali wan ba tieni o maama, Piali bo dua sojenba bonmilie siiga nni ki goa. ki luagi i kudisiseli ke soje bonlis se u bulñõbu po ki guu li yonmdieli. **7** U Tieuñ maleki bo kua ki sedi li yonmdieli ke mi yenyenma yendi, k o pua piali ki fiini o ke maadi: «fii tonmax» ke i kudisiseli ñani o nugu nni ki baa. **8** Ke maleki maadi o; «la a tiadi ki taa a taacaadi» ke Piali tieni. k o guani maadi o: La a gbadil ke ñjodi. **9** Ke Piali ñjodi maleki ki ñani. O ba bani ke maleki n tie yaala tie moni. o bo maali ke li tie dangdi. **10** Ya yognu ke bi pendì cincinli ya guudika yeli liolo kani; bi ji bo pundi u bulñõbu kani yaali tieni yemi ti kudi ki caa u dogu nni. ke li luodi li bá bi nunga nni, ke bi jiidi u sanu po ke maleki ji ja Paili. **11** Piali n bo ti guani o kani ya yogu k o maadi: «N nuake yemi i mõnmõni ke u tienu sõni omaleki k o baa ñani n Herodi nui nni yemi jufunba n bo guu yaala.» **12** Wan bo tieni li, o bo gedi Mali deni, San yua ke bi bo yi o Marki naá. Yaaba bo pia li dandanli bo taani li kani ki jaani. **13** Wan bo pua li ganli ya yognu o jifaano bá ke bi yi o Rodi n cua ke ba luodi **14** Wan bandi Piali nialu ya yognu o pali mangi k o sundi kaa luodi li ganli ki sani ki pan maadi yaaba ye deni nni ke Piali u bulñõbusjabu kani. **15** Bi bo yedi o: «a gaadi yoo» Ama ke go maadi ke li tie mõnmõni. Ke bi maadi: «o maleki i» **16** Ama ke Piali go li tun ki pua li ganli ya yognu ke bi ti luodi li ganli ke bi la' o ke li yaalidi ba. **17** Ke Piali ka waani u nuu ke ban ya ñjmini ke maadi ba u Tieuñ n tieni maama ki ñani o ti yonbidi dieli nni. Ke o maad: «waani mani li bona Saaki yemi o naataani.» Lan puoli po yo k o gedi u kaantianu. **18** Lan bo fandi ya yogu u yangmadigu bo ye soje nba siiga nni kelima baa bo bani yaala tieni Piali. **19** Herodi n bo kpaani o kaa la'o, buali sojenba, ki cabi ke ban kpaao'. K o jiidi jude Sesare nni ki ye li kani. **20** Horodi pali bo beni Tiri yeni Sidoni niba po. ke bi tani cua o kani. Ki waani Blasi o badciamo baanlo ke wan todli ba ban ðõnlí yemi o bado kelima bi jiema kuli bo ñia lan bado ya dogu. **21** Herodi bo bili dayenli ki lani o badtiadi ki kali o bali kalikanu po, o bo maadi ki maadi ba mi maama. **22** ke bi niwulgú yigni: ne tie u Tieuñ nialu laa tie nulo yaali ka!» **23** Li yognu k o yonmdaano meleki cua ki pua 'o kelima o bo k teni u Tieuñ ti kpiagidi. Asidibila n bo pundi o po ke kpaao'. **24** Ama u Tieuñ maama bo yadbidi ki pugni. **25** Barnabasi yemi Soli bo gberni bi tuorli Jerusalemi. Bi bo ñani li po ki tugi San yua ke biyoi o Marc.

13 Krisiti nitaanli yaaba n ye Antiosa siiga den pia bi sawalpuuba yemi bi bangikaaba. Bi yela den tie Banabasa, Simeyono ke b gua yi u o njeli yemi silena yua Lusiyusa yemi Manayema yua k bi bo taani ki wubi o yemi Herodi yemi Suoli. **2** Ban bo loli u ñõbu ki jaandi ya yogu, U Tieni fuonganma ñ yedi: «Tugi mani Barnabasa yemi Sawuli ki piari ki seni ba bibá, ban ya tuuni min yini ba ya tuonli po.» **3** Lane, ban gua den loli u ñõbu ki

jaandi ki mia U Tieu, b den maani b nui bi jaba yeni po ki cabi ba ke bi gadi. **4** U Tieu Fuoma yua den s̄oni Barnabasa yeni Solo yeni ke bi gadi Selusi dogu nni ki kua ku ŋinbiagu nni ki duodi ki gadi Sipila kpendigili po. **5** Ban den pundi Salamina dogu nni, b den muandi U Tieu maama li balmaama bangma diena nni, Jufinba n den taagi naakani, Jan marika den tie b todka. **6** Ban den gogodigi ke pan puodi li kpendigli yeni nni kuli hali ke pan pundi Pafoso dogu nni. Lankani, b den laa o lingdi o yua n tie Jifi ke b yi o Bali Jesu yua n tie o Sawalpuadaano. **7** O den ye gefeneeli ban yi yua Sejiyusa Polusa kani. Gufeneeli yeni den tie yanfodaano. O den yini Barnabasa yen Solo kelima o bua gbadi U Tieu maama. **8** O lingdo yeni ban gua yi yua E limasa den yie bipo ki muandi ke Gufeneeli n da tuo li dandanli. **9** Lane Solo, Ban gua yi yua Polo k u gbie yeni U Tieu Fuojanma diidi o nangdi ki maadi o: **10** «Fini Satana big, a gbie yeni u nunfanma yeni mi biadma, a tie momonmaado kuli ya yibali, a kan ja ki da ymaadi ti Diedo s̄oni nni? **11** M̄olane diidi, o Diedo nu ma a po n yeni, a bu juani molane mono ki ji kan ya nua hali lan waagi. Li yunli yeni li bonbonli n jiidi Elymas po, wan juani ki ji kpaani yua n ba ymagidi o. **12** Lan yogu canba Sergusa n la yaala tieni yeni, wan dugi U Tieu po g dugni u gbadu U Tieu maama ke li ya ki lidi o. **13** Paul yeni o yeglieba n ŋaa halpaphos n ŋinma po ki pan puodi Perisi dogu nni lan tie Panphylie ya diema. Ama Jan wan n naaba ki lebdi Jerusalema. **14** Paul yeni o lieba ŋani Perisi ke ban pundi Antiosa, Pisidi diema nni. Lan kani ban kua u jaandiogu nni SSba dualgi kaali. **15** Ban cogi U Tieu bali yeni a Sawalpuala maama ki gbeni ya yogu, u jaandieogu nni canba n cua ki maadi ba: «N ninjaba, li ya sua ke i pia maama yaala n̄ bu paani bi niba pala yin maadi.» **16** P̄oli n̄ fii ki doni u nu ki maadi: «Yim yaaba n tie Israyeli yaaba yim yaaba n̄ dondi U Tieu kuli n cengi ne: **17** U Tieu bo lugdi Israyeli buolu ki cedi k b poli Egipti dogu nni yeni u paalu po ke ti yjanmi li dogu, **18** ki juuni yeni ba mi fanpiema nni ke li bua pundi bina piinaa. **19** Lani ya puoli, o den buoni nilanbuoli lele kanana diema nni ki puni o nibuolu ke o diedi bi diema. **20** Lani ya bina kuli cuali den bua pundi bina kobina n bina piimu. La ya puoli, U Tieu den lugdi a bujiala hali ke pan pundi o Sawalpuolo Samuel Yogu. **21** Lani ya yogu ke u dōngni yaaba mia k b bua u bad, ke U Tieu teni ba Kis bijua Solo ke u tie Binjamini ya cugln yua ke u kali li kpaali po bina piina. **22** ke U Tieu bo fiini o k go kaani Davidi k u tie b bado. Li bo tie wan Davidi po i ke U Tieu bo tuodi ki maadi: «N la Davidi, Esayi bijua, ke u tie n pali nni big ke u tie miri bua yaali kuli.» **23** Wan ya yajanguni i ke Jesu mali nani U Tieu n̄ bo puoni maama yeni. **24** Li cili ya yogu ke Jan bo cili ki tundi b niba yaala n tie ti biidi gbiandma ke Jesu daa cua. **25** Jan n s̄oni u tuonli ki gbeni ya yogu, ke o buali ba: «I mali ke n tie yma? N ki tie wani ka ama n puoli po, o nulo baadi ke n ki dagdi min lodi o tacagbani. **26** N ninjaba, Abrahama ya buona yen yaaba n ye siigi nni ki dōndi U Tieu ne, b teni ti u paabu ya Laabaamanli. **27** Kelima yaaba n kua Jerusalema yeni b yudaano kuli ki bandi o, b bo tieni ki yedi yaala ke b cogi nni a jaandiena nni ki go jaligi o. **28** Yeni ban bo

li ki la yaala ke b baa jalgo kuli, ama mia pilati ke wan kpagu. **29** Ban pan tieni ki dugi yaala n bo li diani kuli, k b jiini o li dapɔ̄nponli po, ḡjiidu ki piigu li kakuli nni. **30** Ama yeni lani kuli, U Tieu yiedi o b kpienma siiga nni. **31** Yaaba n bo ŋani Galile yeni ki doni Jerusalema, laa u dana ja kuli wan yiedi. Ban n ji tie siedanba b niba nungu nni. **32** Tim wani, ti ji baadi yeni ya Laabaamanli ke o bo puoni ti yajanba. **33** U Tieu colni u puoni tim yaaba n tie b bidi yen po, ki yiedi Jesu bi kpienma siiga nni. Lani n cedi ke li Diani i biayeli tili nni dianjali a lie po ki maadi: «A tie n biga dinla, min n ji tie a ba.» **34** Wan gua yiedi o b kpienma siiga nni ke u gbeni n da bedi yeni i ke u ji maadi: «N ba teni Davidi yedjanma yaala n jani. **35** Lan yapo n cedi ke li gua den diani biayeli kadat̄iongu kani ki yedi«A kan cedi a nujamo n bedi.» **36** Kelima Davidi n bo s̄oni U Tieu buama ki gbeni, o den kpe ke bi pii u o ba kani, ke u bedi. **37** Ama U Tieu n̄ bo yiedi yua wan bo ki bedi. **38** Lan wan yin bandi n ninjaba ke li tagni li jua kani k b muandi ti biidi piima. **39** Lan tagni u kani yeni, yua n dugi kuli ji tie yua n tiegi bonli kuli nni, yaala ke li bu kan fidi ki tieni yeni Moyisi yikodi kadaaogu. **40** Lan wan yin yjanmi ki diidi i yula po, ke a Sawalpuala n yedi yaala yeni n daa tieni ki dudi. **41** «Diidi mani, yim yaaba n nundi lan yagidi, yin bia, kelima n suani yeni dana le, ya tuonli ke b a nulo ya yedi ke li kan tuo ke li tie momoni.» **42** Paul yeni Barnabasa n maadi ke gbeni ke ji kuni i, b niba n miaba sugli ki maadi ba, ke ban guani ya Saaba daali n yua ki gua tieni i tundi. **43** Li tintaanli po n gbeni u jaandielu nni, b niba boncianli n naagi P̄ol yen Barnabasa kani, ban yjanmi ke paani b pala ke maadi ba ke ban yjanmi ki kuba U Tieu yalibalga. **44** Saaba daali yal ji den tuani i, b niba boncianli ji den naagni ki cengi U Tieu Laabaali. **45** Jufinba wan n ji la ke nuwulugi tigdi yeni, ban ji fii ki yedi ki naagni ke ji maadi ti mabiidi P̄ol n tundi yaala yeni po, ke go sugidi o. **46** Ama pol yeni Barnabasa n yjanmi ki maadi ba: «Ke li nan bu buali bani n kpiā ki gbadu U Tieu maama t la ki yie, ke gua diidi ki sua ke li ki dagdi yeni ya midn kan ban k gbeni eni, malawani, t ba ymagdi b canma po i. (aīōnios g166) **47** ki dugi U Tieu bo maadi t niini nni: «N sienia ke yjan ya tie yaaba k bani U Tieu ya yinyenma, k gadi yeni u faabu hali ki tinga juogu.» **48** Yaaba n ki ban U Tieu n gbadu li maama ya yogu, k b pala mangi, k ji tieni U Tieu maama baliga. Boncianli yaaba n bo dagdi yeni ban kua U Tieu diema nni kuli daan ki dugi li maama po. (aīōnios g166) **49** U Tieu ŋomaama ji den yadi li dingbana kuli nni. **50** Ama Jufinba bōndi b jaba yeni b puoba yaaba n bo tie numonkuli, k b fii ki siedi P̄ol yen Barnabasa po tud k ŋam b dogu nni. **51** Ama ke P̄ol yeni Barnabasa piidi piidi b dogu nni tanbiini n taana po. Lan yo ki gadi Icone dogu nni. **52** ke b yōdkaaba pala ji bo mani k b gbie yeni U Tieu Fuojanma.

14 O bo pundi ikone ke Poli yeni Barnabasi taani kua jufinba n bangi u Tieu maama naani ki maadi k jufi Greki boncianla gaa bi maama. **2** Ama Jufinba yaaba bo k pia kangbadma tagma nani bi nilanba yeni, bo fiini u tonu bi nijanba po i. **3** Poli yeni Barnabasi bo waagi ki li

kani, ki maadi yeni li papaali u Tienu paalu po, ki tiendi sieda o ḡanbili tondo Jesu kristi nni. bi bo tien li ke ti bonniinnadi yeni u yaaligdu n yaa tie Poli yeni Barnabasi nuu po i. **4** Ama i dogi boncianla niba bo paadi; Tianba bo ye jufinba po bi toba ma u Tienu tuonsɔnba po. **5** Ya yognu ke yaaba bo jaandi yeni jufinba bo juogi yeni bi yudarla ke baru pua Poli yeri Barnabasi ki lugdi ba a tana ki kpaa bi. **6** Poli yeri Barnabasi n bo bandi li bonla bi bo sani kua Listri yeri Derbe yeni ya dogi kpia. **7** lan kani ke bi bo wang'i o labajanmo. **8** Listri dogu nni ja bá bo ye ki mali ki tie wabi kaa bo bani cuoni. **9** Li ja bo cengi Poli k o maadi. Ke Poli maani o nubina o po ki nuali sua o pia ti dugidi yeni wan paagi. **10** lani k o maadi o yeni paama: «fii a sedi a taana po» k o ja yugi ki cuoni. **11** U nuwulgul n bo la Poli ntieni yaala ke bi doni i niali ki maadi Liakonian maama nni: «i tieni jiidi ti po nani bi naba yeni. **12** ke bi bo yini Barnabasi «zesi» Poli «merikiri», kelima bi bo tie mamaadi jala i. **13** Zesi yika yua k o jaandidieli bo ye u dogu bulfñøbu kani bo cua yeni i nee yeni u diñøbu caba wani yeni u nuwulgul bo bua ban yidi salaa i. **14** Ama bi tuonsɔnba Poli yeri Barnabasi n għadni lani bi bo padi bi tiadi ki peli kua u nuwulgul ki yigni **15** ki maadi «bi jaba be n cedi ki tie lani.» ti mo nufosaalba i nani yenba yeni mi buama nai yenba. Ti cua yeni o labajanmo yali ke yin cedi ti bonyuodi tienme ki uTienu yua fuo po ki tagi ki tinga yeni tanpoli, mi fiċċiamma yeni yaala ye leni kuli. **16** Ya yogu po o bo cabi ke dongbal kuli ncuoni u sanu nni. **17** Ba yeni wan ki ja ki tie kasieda wan tie yua ki tie mi ḡanma, ki tieni yi tanpoli taaga yeni a kpañijana ki je ki li pamanli nni. **18** Yeni lan maama kuli Poli yeri Barnabasi fidi cedi ke baa tieni bi salaa. **19** Antiosi yeri Ikonij Jufi tianba bo baa ki maadi u nuwulgul ke għadni niima nni. kee bi lugdi poli a tana ki fili o ki īnni o u dogu nni, ki maali k o kpe i. **20** Ama u Tienu godikaaba n bo kaani lidi o ya yogu, k o fii ki kua u dogu nni. Ya daali jodi k o gedi Derbe yeri Barnabasi. **21** Ban bo tundi u Tienu ħomaama ke bi jodikaaba ti īnni li dogu nni ke bi guani Listri, Ikonij yeri Antiosi. **22** Bi bo cōgħi yeni ya pugdi bi jodikaaba tagħnm ki go paandi bi pala ke ban ya ye ti dudugħi nni ki maadi. «ti bo la fala boncianla yo ki fidi kua u tienu diema nni» **23** Ban bo kaani a nikpela jaandiena caga nni, li puoli po ke bi jaani ki loli bu īnbo, bi bo taa ba ki piani u Tienu i ban dugi yua nni. **24** ke bi puodi Pisidi ki pundi Panfili. **25** Bi bo muandi u tienu laabaali Atali. **26** ki īnni lan kani ke bi cuo Antiosi sanu naani kani k u Tienu ḡanbidi bo ye yenba ke ban soni bi tuona ki tii. **27** Ban bo pundi Antiosi bi bo yini a jaandien nni caga yaaba kuli, ki togħi ba ya bona kuli ku Tienu bo tieni yenba yaala kuli yeni wan bo findi bi nilanba dandanli nandi. **28** Bi bo ye yeni bi jodkaaba ke li waagi.

15 nitianba bo īnni jude ki jiidi ki tundu i naataani ki maadi: «a yaa kondi nani lan buali maama Moyiisi bal tili nni a kan baa gaa po.» **2** Poli yeri Barnabasi n bo cendi ba ke ki tieni li buoli yenba, i naataani bo bo cuo ke yeri Barnabasi n do bi tuonsɔnba yeni a nikpela kani Jerualemi a ki kali li laabaalo po. **3** Nani ban bo tie

li jaandieli tondi yeni ban tħogni Fenisi yeni ki wang'i bi nilanba ke ban tuo ki għalli Jesu maama. Bi bo cua yeni li pamanli i naataani kuli po. **4** Ban pundi Jerusalemi li jaandieli nni tuonsonba, yeri li nikpela n għadha ban togħid ba u Tienu n tieni yaali kuli yenba. **5** Lan yogħnu nitianba bo ye Falisiani nba cagħi nni ke mo bo tuo għadha, bo fii ki maadi: «Li bo jani ki dagħi te k kondi ba ki cedi ban ya ḡu moyiisi bali maama» (moyiisi yikodi maama) **6** Bi tuonsonba yeri li jaandieli nikpela bo taani kali ki ba diidi li maama po. **7** Bi bo dadi li maama po ki li waagi Piaali n fii ki sedi ki maadi bi. «I bani k u tienu bo tieni mi lugħidha i siġġa nni li waagi boncianla, ke n īnbo po bi lanba n għadni u Tienu laabajanmo ki go tuo ki dugi n po. **8** Ke u Tienu bani yua kuli ya yantugu, tieni ba kasieda ki tem ba mi fuorjanma nani wan tieni ti po maama. **9** Yeni ke waaw tieni paadnma tinba yeri bani siġġa nni ki ġuudi bi pala li dandanli nni. **10** Mola be ya po i ke i kpaani u Tienu mi maama ki taadi ya tuga kpiagi ki bua ki tuni bi jodikaaba ya tuga te k tħab, mōno bo ki fidi tugi? **11** Ama ti pia li dandanli ke ti ba baa għadha po ti yonmdaano Jesu ḡanbidi po nani bani yeri.» **12** Ku nuwulugu kuli ħażi minn ki għba Poli yeri Barnabasi ke b maadi u Tienu n bo teni ke bi tieni ya bonnīnandi yeri ya yaalidma bi nilanba siġġa nni. **13** Ban bo maadi ki għbeni, Saaki bo għadha mi maama ki maadi: «i naataani songi mani n maama. **14** Simo bo togħid lan bo tieni maama k u Tienu todieken yeri o ḡanbidi ke bi nilanba n īmo fidi ki lugħi bi siġġa bi niba ban doni o yeli. **15** O sawalipu laabaalo taani yeri lan bo dianiki yedi yaala. **16** Lan bona puoli po yo ke n ba ti guani ki go sieni Davidi diegu yugu n bo ba. Nba ħażidgi ki ḡanbi siegu. **17** Yeni ya niba sieni ba kpaani o yonmdaano, yeri ya nilanba għadha o yeli. **18** Oyonmdaano yua bo tieni a bona ke bi bandi ti ya yogu nni n maadi yaala n yeri. (**a10n għiex 165**) **19** Lan cedi ke n maalima tie ke ti kan ja ħażi bi nilanba yaaba ya pala ħażidgi u Tienu po. **20** Ama ti dianib ba ke ban da jogħi bi ba yeni i buli jiema, ki cuo bi ba yeni mi cunconma buali kuli k go daa di mi soma. **21** Ya bina bo pendi, bi niba bo dogu kuli nni ki cogħi moyiisi balmaama ki go wang'i u Tienu laabaalo a jaandiena nni sabi daali. **22** Li bo naani li īnji bi jodikaaba yeri u jaadidongu nikpela po, yeri u jaadidongu po ke ban lugħi Jude yua ke b yi o Barsabasi yeri Slasi, u jaadidongu yudanba, ki soni ba Atiosi yeri Poli yeri Barnabasi. **23** Bi bo dianib nanda i: «bi tuonsonba, a nikpela yeri i naataani, n dian i naataani yaba tie nilanba Antiosi, Siri yeri Slisi, ti fuondi i. **24** Ti għadni ke bi niba īnni ti siġġa nni ki qedi i kani ke ti naa puni ba sanu, ki ħażid i yama yeri bi tħurda. **25** Li bo baa īnji ti kuli po ke yi cabi ti tgħid bi niba ki soni ba i kani bani Barnasi yeri Poli, **26** Yaaba bo taa bi miali ki cabi ti yonmdaano Jesu Kristi po. **27** Ti go sənna Jude yeri Silasi ke bi ba maadi yi a bona. **28** Lani li īnji ki dagħi fuorjanma po yeri tinba ma yħa po tiek tħad tuni bonli ke laa īnji. **29** Lani n tie ki kubi i yula yeri n padjiema yi go daa ħażi mi soma yeri ya bona ke bi padi i buli, yi kubi iyula yeri mi cumconma buali kuli. i ya kubi i yula yeri lani bona li baa īnji i po. n cabdi i n yeri.» **30** Lani ke bi guani soni ba, ban bo pundi Antiosi ki taani u niwulgu ki teni ba li tili. **31**

Ban bo cogi li ya yogu ke bi la li papaali. **32** Judeyeni Slasi bo mo bo tie sawalpuali ki fiidi i naataani yeni u Tienu ñomaama ki go paagi bi pala. **33** Ban bo tieni dana li po i naataani bo guani teni ba li lanbonmanli ke bi mo í guani kuni yeni laafia ki pan teni yaaba sóni ba. **34** Li bo mani Silasi po ke wan ya ye. **35** Ama Poli yени Barnabasi bo ye Antiosi yени nitiariba bonciarli bi bo wangí ki go tundi ti yonmdaano ñomaama. **36** Lan tieni dana ke Poli maadi Barnabasi: «ti guani i didi inaataani ya dogi nni ke ti waani ti yonmdaano ñomaama ki diidi ban ye maama.» **37** Barnabasi bo bua wan gedi yeni San yua ke bi yi o Maarki. **38** Ama ke Poli diidi sua ke laa dagdi yeni wan gedi. Wani ji bo ñaa ba hali Panfilii dogu nni kaa ji bo todii ba bi tuonli nni. **39** Ke mi paadma tieni bi siiga nni ke bi yadi lieba. Ke Barnabai taaa Marrki ke bi ji bo gedi Cipri. **40** Ama Poli bo lugdi Sllasi ke wan yegi yeni o, ke o naataantieba mia ke ti yonmdaano ñanbidi n ya ye yeniowan caa naan kani. **41** O bo puodi ki gedi Siri yeni Silisi ki paagidi li jaandieli yaaba pa.

16 Poli í pundi Derbi yeni Listri mo, ki sua ke Jesu ñodka ke bi yi o Timote, ke o ye likani, Juufipua yua n daani U Tienu nni ya bijua, ke o báa tie Gresi yua. **2** Ya kpiiba n den ye Listri yeni Ikorii den tieni o po kasiedi ñamo **3** Poli den bua wan yegi yeni o ki gedi u sanu; lanwani ii, ke o ga o ki kuani o ku ciagu, kelima Juufinba den ye li dogi nni, ki bani ke o báa tie Gresi yua. **4** Ban den caa ya dogi nni kuli, bi den caagu u tondu ti jaandiedi nni ke ban colni Jesu ñodkaaba yeni Jerusalema nikpelba í den diani kili bila yikodi. **5** U Tienu nitaanli dudugdi den pugni, ki go yabdii ki pugdi daali kuli. **6** Poli yeni o yegni den tøgni ki ñani Frijii yeni Galatia diema nni, ki sua ke forjanma den kuani ba ke ban da gedi Asi diema nni ki kpaandi, ki tundi mi maama. **7** Ban nagi Misia, ban bigni ke ban gedi Bitinia nni, ama Jesu forjanma den ki puni ba u sanu. **8** Ban pendi ki balni Misia, ki jidi Truasi dogu nni. **9** Li bonlegdikaali í legdi Poli po ku ñiagu nni: Maseduani jua den se likani, ki yi o ki tua: “Cua Maseduani ki todii ti.” **10** Li bonli í legdi Poli po, ke ti jagi li yogu ke ti bobni ki fii ki gedi Maseduani kelima U Tienu yi ti ke ti tundi ki waani o laabaaljamo bi ya po i. **11** Tin fii Truasi, ti taa u sansieru ki gedi Samotrasii, li daalieli tin pundi Neyapoli. **12** Tin ñani li kani, ti gedi Filipi yu n tien Maseduani ya dociamu, ki tie ya dogu n yabi ki cie, li diema nni ki den ñua Roma bali, tin kali li kani dana bá. **13** Saba (mi fuodma daali í pundi, tin ña ki fagdi yeni bu bulñocianbu, ki gedi bongu bá kani naani ke ti maali ke tin kadi jaandieli (jaandi yaali). Ti den kali ki maadi yeni ya puoba n taani ki cua likani. **14** Bi siiga nni ban yi ya pua Lidia, ke o tie Tiyatira pua, ki pugi U tienu den cengi ti. O Diedo í luodi o pali ke wan ya fiini Poli í maadi ya maama. **15** Ban tieni o mi ñinwulma bogdili, ki yadi mi yedjanma o diegu po, ke o mia ti ki yedi, «I ya diidi ki sua ke n duu U Tienu po, yin cua n deni, ki ya ye.» Ke ti tuo o maama **16** Li sua ke ti caa i jaandi, pua ke o bu ti baadi í cendi ti. O den kuandi o yonbdanba ñalmani li baabuli po. **17** li pua den ñua tinba yeni Poli ki kpaandi ki tua, “Ya niba ne ti Mi

tanpojoma Tienu tuonsónba i, bi tundi ki wangi yi mi faabma sanu i.” **18** O tieni yeni ke laa luo dana bá. Ama Poli pali í beni o po, wan gbagi ki yedi ki cicibiadga, “N maadi a Jesu Kiristi yeli po, ñia o niinni” Ke ki ñani ki yaadi ki ja o. **19** O canbàanba í la ke bi ñalmani dandanli bodi, ke bi cuo Poli yeni Silasi ki gedi yeni ba pi paatieba kari. **20** Ban kuani ba ti buudi yudaano kani, ki maadi, “Ya niba ne kuandi li ñymadli ti dogu nni. Bi tie Juufinba i, **21** Bi tundi ya bona ke Roma yikodi ki tuo ke lan ga bii lan colni.” **22** Bi dogtieba den taani ki fii, ki yie Poli yeni Silasi po, ke ti buudi danba biidi bi pala, ki landi bi tiadi, ki papadi, ki cabi bu ñöbu ke ban pua ba a gbanda. **23** Ban pua ba ki gbeni, ki cuo ba ki ban luoni li kpaadidieli nni, ki puogi li kpaadidieli guudka ke wanya guu bongjanla. **24** Wan gbadi ban bili o ya tuonli, ke o kuani ba liiga po kpaadidieli nni ki pilni bi taana i kudsесeli. **25** Ku yøgsiigu í yøgdi, ke Poli yeni Silasi yiini i yani ki dondi U Tienu, ki jaandi, ke ya kpaada n sieni cengi ba. **26** Li ludli nni, mi tindigbima í tieni, ki migi li kpaadidieli fiagli, lanyognu, a bulñona kuli í luodi, yuakuli ya kudsесeli í cie ki baa. **27** Li kpaadidieli guudka í findi mi guama nni ki sua ke a gana kuli yaa, wan nodi o jugsiega ke o ba muu ki kpa o yuli, kelima o bi tama ke a kpaada kuli sani ki ciadi i. **28** Ama Poli í tiani paama ki maadi, “Da tieni a yuli bonbiigu keli maa tikuli ye nekanba i. **29** Li kpaadidieli guudka den mia ke bi yendi u kaanu, ke o sani ki kua ki digbi yeni ti jawaandi ki baa ki gbaani Poli yeni Silasi nintualu. **30** ki ñani ba, ki maadi “N Diedi n ba tieni ledi i ki baa mi faabma?” **31** Ban jiini o “Ya duu O Diedo Jesu Kiristi po, a ba baa mi faabma fini yeni a dansanu kuli.” **32** Ban maadi o O Diedo maama, wani yeni odiegú nni yaaba. **33** Lanyognu, li kpaadidieli guudka í taa ba li ñiagu móno, ki gedi yeni ba o deni, ki ñuudi ñuudi bi nala, wani yeni o deni yaaba kuli í tuo ban tieni ba mi ñinwulma bogdili yenma. **34** Wan kuani Poli yeni Silasi o dieli nni, ki seni ba mi jiema, wani yeni o diegu nni yaaba kuli pala í mangi yeni wan tuo ki ga U Tienu maama. **35** Lan fandi, ti buudi yudanba í soni u tondu ban maadi li kpaadidieli guudka ke wan luodi ki ja bi niba yeni ban ña. **36** O guudka í caa Poli u tondu, ki maadi, “Ti buudi danba soni u tondu ke ban maadi nni min luodi ki ja yi yin ña: molane, i ba fidi ki ña yeni mi yanduanma. **37** Ama Poli í maadi ba, “Bi pua ti asala siiga, ki naa buni ti, yeni tin tie Roma yaaba kuli - ki luoni ti li kpaadidieli nni. Bi jibua ban luodiki ja ti li wuoli nni bii? N, n! Ban cua bibá ki luodi ti” **38** O guudka í caa ti buudi yudanba u tondu, ban gbadi ke Poli yeni Silasi tie Roma yaaba, ti jawaandi í cuo ba. **39** Ti buudi yudanba í cua ki mia ba sugli, ki luodi ki ñani ba, ki maadi ba ke ban ña ki fagdi yeni bi dogu. **40** Poli yeni Silasi í ña li kpaadidieli nni ki cua Lidia deni. Poli yeni Silasi í la bi kpiiba, ban paani bi pala, ki fidi ki ña li dogu nni.

17 Ban bo tøgni pendi Afipoli yeni Apoloni ya dogu nni ban pundi teslonika ya dogu nni Jufinba bo pia li jaandieli. **2** Nami Poli n bo limaani ki tiendi maama, o bo kua taani yenba mi fuodma dan taa nni, o bo maadi yenba yaala tie i diani bundma. **3** Poli bo pøbdi li tili ki

cogi ki ḷanbi wan ba ke li tie buama yaala ke Kristi la fala ke go fii bi tinkpiiba kani. o bo yedi: «jesu yua ke n yedi n tie Krisit» **4** Jufinba siiga nni bi tianba bo tuo ki taani Poli yeni Silasa po. yeni greki nba yeni bi puoba yaaba tie gmadkaaba yeni u niwulgu. **5** Ama Jufinba yaaba n pia kangbadima yeni ki nanga bo a nibiada ki daaga po, ki taani o niwulgu ki fiini ti fuudi u dogu nni. Bi bo gedi ki pigni Jason ki bua cuo Poli ki gedi yeni o o niwulgu nni. **6** Ama Ban boo la'og, bi bo fili Jason yeni o kpiiba i ki caa yenba u dogu nni bujiala kani ki yigni: «Ya niba n gmadi u dogu mo pundi ne kanba» **7** Joson bo n ga ya niba o deni po bo yiedi sesari bali maama ki yedi: ke baditanson ye ki yi Jesu. **8** o niwulgu yenu u dogu banda n gbadil maam li bo yagi bi yama. **9** Bi bo ti pani Josoi yeni o lieba po ke bi ḷani ba ki ja. **10** Li daali ḷiagu ke bi taa Poli yeni silasi ki gedi yenba Bele ban bo pundi bi bo kua Jufinba bangima dieli nni. **11** Ya Jufinba bo ye lan dogu nni bo tie monmonba ki cie Tesalonik nba bi bo kuani bi yama yeni i monmoni u Tienu maama bangima nni ki ḷanbi diidi daali kuli u Tienu maama diani n maadi yaala ya tie monmoni. **12** Lan bo cedi ke bi siiga nni bi niba bo dugi, yeni Greki nba puoba yeni bi jaba yaaba. **13** Ama Tesaloni Jufi nba n bo gbadil ke Poli maadi u Tienu maama Bere ke bi gedi ki gua fiini o nuwulgu. **14** Li yognu ke Poli kpiiba gba ki soni o mi ḷinciamma po; Ama ke Silasi yeni Timote wani ye lan kani. **15** Yaaba bo ciani Poli bo gedi yeni o hali Ateni. Ban bo ḷja o lan kani ke bi maadi ba Silasi yeni Timote po ke wan tuodi cua bi kani. **16** Poli n bo guu ba Ateni o tagrima bo yagi kelima o dogu yeni kuli bi gbie yeni i buli **17** Yeni ke poli kua li jaandieli nni ki maadi yeni Jufi nba yeni ya niba bo jaani u Tienu. yeni yaaaba ko bo laadi ba daali kuli bi niba tantaakanu kani. **18** Ama Epikiriani yeni Stihisiani nba gbabanda bo kpagi'o. ke bi tianbi yedi: «o maciandaano bua maadi be i?» ke bi tianba tua ke: «li naani o kelima o bo wangibayesu yeni mi bi tinkpienba findnma. **19** Ke bi taa Poli ki gedi yeni o Aleopasa kani ke yedi: a ba fidi ki wani ti ke gbadil ḷanbangi ya bangiciama yeni? **20** Kelima a maadi a boncana ti tuba nni, lan ya po ke ti bua bandi ḷan maadi ya bonla yeni niima nni.» **21** Ama Atenasa dogtieba yeni ya canba n bo ye li kani biani bi yaama ki ya cengi aboncana. **22** Lani ke Poli bo fii ki sedi Alopaja nituali nni li yedi: «yinba Ateni yaaba n la ki kuni i yama i jaandi. **23** Kelima min togni i dogi nni naan kuli n la yi tagi tagi yaala ki dondi ki la yi ban jaan naani ke bi dian: Ya Tienu ke yi bani yi». Lanwani i jaani mi yanbonma nni min yei yi yaala n yeni. **24** U Tienu yua tagi ḷandura yeni ya bona ye len nni kuli ki tie tanpoli yeri ki tinga kuli yomdaano yekaanu kan ya tie bi niba n taa bi nugi ki maa ya bonla ki yi jaandieli ka. **25** Waa luo bonli ba kuli ki bua bi nisalo nugu n soni o po, kelima wan mono n teni bi niba li miali yeni mi fuoma yeni yaali ye kuli. **26** UTienu bo tagi jayedo baba i k o mali ya niba yeni ya mabuoli ye ki tinga ne kuli po. O bo tuodi ki bili bi po u siagu yognu yeni i yeyienkaani bianu. **27** Bi niba bo baa kpaani u Tienu i. Ki ḷanbi kpaani o ki la 'o. kelima waa fagi yeni ti. **28** Ama wani ya po i ke ti cuoni ki suo, yeni ti yema kuli, Yeni ke yi ssiga nni o lonpualo yedi. ti mo tie o ya

yaabila i. **29** Lan ya po nani ti tie uTienu bila yeni li buali, tin daa maali nani wani u Tienu naani nani wula yeni. bii ligi lan yaa ka tanli yua ke o kpekpiedo kpiedi ke li tie o nisaalo maalma. **30** Ti bi ki bani piu ya yognu k u Tienu bo codi ti biidi, ama molā u Tienu wangī bi niba kaana kuli ke ban lebidi bi yama. **31** UTienu bili ya daali ki go gandi o mitegika k o ba bu ḷandura i monmoni. U Tienu bo teni lan nilo i monmoni bignma k o fii bin tinkpiba siiga nni. **32** Atanasi yaaba n bo gbadil ke Poli maadi bi tinkpienba fiima yeni bi tianba bo ḷuadi o ama ke bi tōba mo bo yedi: «ti daa ba faa cengi o maama datoli.» **33** Li po n pendi ke Poli yaadi ki ḷaa ba. **34** ke nitōba cua bi kani ki dugi li maama po yeni Denis, Aheropajiti, pua bá ke bi bo yi o Damaris yeni bi tōba.

18 Lanya bona ñ pendi, Pöli ñ fia Ateni, ki gedi Korenti. **2** Likani, wan cendi Juufi ke bi yi o Akila, ke bi mali o Pönti, ke o dá ḷani Itali ki pundi, wani yeni o denpuu Prisila, kelima Kulodi den ḷani bu li ḷobonli ke Juufinba kuli ke ban ḷ Roma dogu nni. Pöli ñ tuogi ba. **3** Kelima bi den taa kpenkpendtuonli i, wan kali yeni ba ban ya tuuni, kelima bi den caandi ti jondi i ki kuadi. **4** Pöli den wangī mi maama li jaandieli nni mi fuodma daali. O den maadi ke Grekinba yeni Juufinba tuo ki ga o maama. **5** Ama Silasi yeni Timote ñ ḷani Maseduan, ki jiidi ki cua, Fonjanma ñ niini Poli wan kadi ki waani yeni i moni ke Jesu n tie Kiristi. **6** Juufinba ñ yie, ki sugdi o, Pöli ñ yogi o tialakaadi bi po, ki maadi ba, "I sôma ñ guani ki wuli i yucela po; Mini naa pia tagliba kuli. Lan cili molane ki ji ya caa, n ba gedi bi nilanba kani i" **7** Ke o ḷani lankani, ki gedi Titiyusi Justus, ya ja n pugi U Tienu deni. O deni den ki fagi yeni li jaandieli, **8** Krispus, li jaandieli yudaano den taani ki daani O Diedo nni wani yeni yaaba n ye o deni kuli; ke Korenti niba yaaba n gbadil li maama kuli den tuo ki duu U Kiristi nni yeni mi ḷinwulma bogdili. **9** Ke O Diedo legdi Poli po ti dangdi nni ku ḷiagu ki maadi, "Da jie, ama ya maadi ki da ymimi. **10** Kelima, N ye yeni a, ke obakuli kan bigni ke wan tieni a yaali n bia, kelima n pia bi niba ke bi yabi u dociamu ne nni" **11** Pöli den tieni li kani binli yeni bina luoba, ki tundi ba, ki wangibayesu u Tienu maama. **12** Ama Galio ñ tua Asihaya gufeneri, Juufinba ñ fiini ki nanga Poli po, ki gedi yeni o ti buudi danba kani, **13** ki maadi, "Ya nilo ne bondi bi niba ke bi pugi U Tienu, ama ti yikodi naa cabi yeni" **14** Lanyognu, Poli ñ ya bua ga mi maama, Galio ñ maadi Juufinba, "Yinba, Juufinba, li ya bi tie jodi bii tuonbiadi maama, li bi baa pia u sanu ke min maadi yeni yi. **15** Ama nani lan tie lanbona yeni yela maama yeni i maabilkacema yeni ii, yinba monó ñ ḷanbi ma i ymiali nni. N ki bua lan ya maama buudi daano." **16** Galio ñ beli ba ki ḷani ba ti buudi diegu nni. **17** Lanwani ii, bikuli ñ taani ki cuo Sosteni, yua den tie li jaandieli yudaano, puapua o ti buudi diegu cancanli. Ama Galio nan den ki songi ban tie yaali. **18** Pöli den waagi li kani waamu yeni o kpiiba, ki ti fii ki cabi ba ku kua ku ḷinbiagu ki gedi Siri wani yeni Prisila yeni Akila. Wan ba fii li ḷinbiayaali kani, o den cedi ke bi kuo o Sankreya dogu nni kelima o den niani U Tienu ke o baa ḷua Nasaleti ḷomaama i. **19**

Ban pundi Efesa, Poli n̄ cabi Prisila yeri Akila lankani, ki gedi obá li jaadieli nni ki ban ya tundi Juufinba. **20** Bi den mia ke wan kali bi kani waamu, wan yie. **21** O den cabi ba, ki yedi ba, "N̄ ba guani i kani li ya tie U Tienu buama." ki fii Efesa. **22** Poli n̄ pundi Sesare, wan do, ki fuondi Jerusalema Kiristi nitaanli, ki ñiani lankani, ki jiidi ki gedi Antiyosi. **23** Wan kali likani waamu, wan fii likani ki toli Galatia yeri Prijia diema nni ki ya paandi Kiristi ñjødkaaba kuli. **24** Juufi ja, ke bi yi o Apolosi ke bi mali o Aleksandri n̄ cua Efesa. O den bani mi maama, ki go paa mi dianma nni. **25** Bi den kuani o O Diedo maama tundma cogu. O yantiali den tiegi yeri U Tienu maama, o den maadi ki go maali ki li tuagi yeri Jesu maama. Ama o den bani Jan ñinwulma bogdili baba i. **26** Apolosi den fuoni o yama, ki maadi li jaandieli nni. Ama Prisila yeri Akila n̄ cengi o maama, ban piadi yeri o ki ñanbi ki waani o O Diedo sanu. **27** Wan den bua wan pendi ki gedi Acihayia, o kpiiba den paani o pali, ki diani li tili, ki teni Acihayia Kiristi ñjødkaaba ki waani ba ke ban ga o cangu. Wan pundi likani, o den todii U Tienu ñanbli n̄ cedi ke yaaba duu Jesu po. **28** Apolosi den yaadi Juufinba asala siiga nni, ki nia yeri ba, ki taadi i diani banma ki wangti ke Jesu n tie Kiristi.

19 Li sua ke Apolo n̄ bo ye Korenti, Poli den tøgni ya dogi n ye a juana nni kuli, ki ban pundi Efesi dogciamu nni, ki kadi yeri Jesu ñjødkaaba siiga tianba. **2** Poli n̄ yedi ba: «Yin dugi U Tienu po yeri, i baa mi Forjanma aa?» Ban ñymiani o: «N n̄, tii gbadi ke bi maadi Forjanma maama mñø» **3** Poli n̄ buali ba: «To bi nan tieni yi mi ñinwulma bogdili yeri be i?» Ban jiini: "O Ninwulka Jan yaama" **4** Lanwani ii, Poli n̄ jiini ba: «Jan den tieni ti tuonbiadi sugli ya ñinwulma bogdili i. O den waani bi niba ke ban ya daani yua n ba ñodi o puoli wani n tie Jesu.» **5** Bi niba n̄ gbadi lan ya maama, ke bi tuo ki ga mi ñinwulma bogdili O Diedo Jesu yeli po. **6** Poli n̄ maani o nui bi po, ke Forjanma jiidi bi po, ke bi ji maadi mi maalanma nni ki pua sawali. **7** Bi den tie nani jaba piiga n bilie i. **8** Poli den kua yikodi tundma dieli nni, ki maadi yeri li papaa, nani ñymali taa yeri, ki tie ania ke ban gbadi U Tienu diema niima nni. **9** Ama, Juufinba bi tianba den juagi bi pala kaa tuo ki colni Jesu sanjødma, ki go maadi ki biidi Jesu yeli asala siiga. Lanyapo, Poli den yaadi ki ja ba, ki taa bi ñjødkaaba, ki piadi ki ban tundi ba daali kuli Tiranusi cogdieli nni. **10** Poli den li kubi yeri i hali bina lie, ke yaaba ye Asi kuli, Juufinba yeri Gilekinba kuli, gbadi O Diedo maama. **11** U Tienu den tie Yaalidgu tuada yeri Poli nui, **12** Lanyapo, ya yianban den fidi ki sii Poli ninfiancabli bii o tiayiekaagden yi baa laafia, mu cicibiadmu mo den ñ ki ñyaani yiantianba mo. **13** Ama Juufinba, ñyantaadi danba mo den ye li diema nni, ki bieli ki ñangi mu cicibiadmu mun ye yaaba niinni O Diedo Jesu yeli po. Bi den yi yedi: "Jesu, Poli n̄ wangti yua ya maama yeli po, n yedi yi yeri li ñiinli ke yin ñia ki ja bi niba ne" **14** Yaaba n den tiendi lani den tie Juufi salga yidkacianba siiga yendo, ke bi yi o Sefa ya bijalelediba i. **15** Cicibiadyenga n̄ jiini ba "N bani Jesu, N go bani Poli mo; Ke yinba mo tie bile i? **16** Ki cicibiadga yaaga n

ye o nilo nni yeri n̄ bibi ñyantaadi tofaadanba, kiloli ba ki puapua ki duoli ba ban ña li dieli nni ki sani mubili yeri ti yiadi. **17** Ya niba n ye Efesi kuli, Juufinba yeri gilekinba n̄ gbadi li maama, ki bandi. Ti jawaandi n̄ kua ba, ban kpiagi O Diedo Jesu yeli. **18** Yaaba n den daani Jesu nni mo den nagdi ki wangti ban tieni ya tuonbiadi, ki miadi sugli ti po **19** Bi ñøgdariba yeri ti bulbøndi danba den cuu yeri bi tila ke bi juu ke a buodi u mu nni asala siiga. Li tila kuli dunga den pundi ligdibala tuda piimu **20** Lanyapo, O Diedo maama den yadi i kaankuli yeri u paaciamu. **21** Poli n̄ soni o tuonli ki gbeni Efesi dogu nni, Forjanma den kuani li jagli ke wan tøgni Maseduani yeri Acihayia po, ki gedi Jerusalema; O den maadi "Min kali nekanba yeri, li buali ke min pundi Roma po mo." **22** Poli den soni o todkaaba bilie Maseduani, lani n tie Timote yeri Erasitus yaaba n den tie o naacenba. Ama wani obá go den tieni Asi diema nni waamu. **23** Lanyognu, bi den fiini mi janjancianma Efesi dogu nni, ki mi nua Jesu sanjødma. **24** Wula maano den ye ki yi Demetriyusi, o den duadi Diyana jaandieli bonnananana ki kuandi o tuonsonba po li baali boncianla **25** Lanwani ii, o den yini li tuonsonba yeri ya maaba sieni, ki taani ba ki yedi ba, "Canbáanba, i kuli bani ke ku maagu ne tuonli kuandi ti li baali boncianla. **26** I la ki go gbadi, li ki tie Efesi ne baba ka ama Asi nni kuli, ke ban yi yua Poli bondi ki lebdi bi niba maalma ke bi ñodi o. O yedi ba ke ban tagi ya buli yeri i nui ki tie tienu. **27** Li ba fidi bi niba n̄ fali ti kpenkpendu tuonli ne; lani baba ka, bi go ba fidi ki fanbi ti pobulo Diyana yua n dagdi yeri ti kpiagdi yeri budieli. Wani yua ke Asi kuli yeri ñanduna kuli bugi ba buoni o kpiagdi." **28** Ban gbadi lanya maama, ke bi fii yeri li pabienli ki yigni ki tua "Efesi yaaba Diyana ye yeri ti kpiagdi" **29** Ke li ñymadli tieni u dogu nni kuli, ke bi niba taani ku kua u badu guagu nni, ki cuo poli yegni yaaba n den ñani Maseduani ki cua, Gayusi yeri Arisitarkusi. **30** Poli den bua kua ku niwulgul siiga, ama bi ñjødkaaba den pani o. **31** Asi diema nni yikodanba yaaba n den tie dønlinba den soni u tondu ki waani o ke wanda kua ku guagu nni. **32** Bi niba den yigni ki maadi maayenma, ke tianba mo maatoma, kelima bi den ye ti yanyagdi nni ke bi siiga boncianli ki bani ban taani yaali ya po. **33** Juufinba n̄ dadi Aleksandro ki ñani bi niba siiga, ki seni o liiga Aleksandro n̄ cili ki ya gangi o nui, ki bua wan waani li nitaanli li bonli niima nni. **34** Ama, ban bandi ke o tie Juufi, ban taani ki tandi ki maadi maayenma lan waagi kudilie ki tua, "Efesi yaaba Artemisa ye yeri ti kpiagdi." **35** yiko tuonsonba n̄ mondi ki jiini ku niwulgul yama, ke o maadi, "Yinba Efesi yaaba, o laa nilo n ye ne, kaa bani ke Efesi dogciamu n tie ti pobulciamo Diyana budieli guudka, ya nannanli n ñani tanpoli ki baa?" **36** Yin bani ke lanya bonli ki pia niama yeri ii, i ba dingi i yama ki da jegibi ki soni tuonkaadi. **37** Kelima yin cuu yeri ya niba ti buudi ne ki tie jaandieli suuda, baa go tie yaaba n fanbi tin jaandi ya bulo mo. **38** Lanwani ii, Demetriyusi yeri bi maaba yaaba n ye yeri o ya pia tagli yeri nilobá, ti buudi diena ye, ke ti buudi yudanba mo ye; bi ba fidi ki jia bi maama yeri biyaba. **39** Ama i ya pia maatoma li buali li maama jamaa n̄ colni li nitaali

sanu i. **40** Kelima, lanyapo, bi ba fidi ki jalgi ti ke ti yie yiko i ki fiini li ymadli dinne ki naa bani yaali ya po, ti go kan fidi ki waani li niima nni mo. **41** Wan maadi lanya maama ki gbeni, ke o cabi li nitaanli.

20 Ku fuugu po í pendii, Pöli í sóni ki yini bi yðokaaba, ki paani bi pala, ki ji cabi ba, ki fii ki gedi Maseduani. **2** Wan pendi li diema nni, o den maadi n yabi, ki paani bi pala, ke o cua Gresi. **3** Wan tieni li dogu nni ymaali taa, Juufinba í tidi loli ki sedi o po yeni i janbi, lan sua ke o bua kua ku ñinbiagu ki gedi Siri, wan jagi, ki guani ki lebdi Maseduani. **4** Yaaba n den ba ciani o Asi po n tie, Sopateri, Piirusi bijua, ke o ñani Bere; Aristarki yeni Sekondi, ke bikuli ñani Tesaloniki ki tie dugikaaba; Gaayusi, ke o ñani Derbi, Timote, Ticiki yeni Trofimi, ke bi tie Asi yaaba. **5** Ama lanya niba den ga ti liiga ki ba guudi ti Trowa. **6** Ya kpanu n ki pia dibinli daana í pendii, ke Ti kua ku ñinbiagu Filipi, ti tieni dana mu, ki pundi bi kani Trowa, ki kali likani dana lele. **7** Laadi daacincinli daali, tin taanni ki bua ymildi kpanu, Pöli í maadi yeni bi dugikaaba. O den bobni ki bua li ya fiifandi, wan fii i, lanwani ii, o den maadi ke ku yøgsigu ti yogdi. **8** Mu fidsanmu den yabi poli dieli nni, tin den taani naana. **9** O naaciemo den kaa li takobonli kani ke bi yi o Etikusi, mi guama den paadi o. Nani Pöli í den maadi boncianli yeni ii, li naaciemo mi guama í paadi li naaciemo, wan lagdi li dietuaditali po ki baa ki kpe. **10** Ama Pöli í jiidii, ki duani ki labni o po, ki wobi o. K yedi, "Da wadi mani i pala ka, kelima o fo." **11** Wan guani ki do, ki ymildi kpanu, ki ymani. Wan maadi yeni ba ki pugni hali i sijafaani, wan cabi ki fii. **12** Ban guani yeni o naaciemo ke o fuo, lan songi bi pala. **13** Tinba wani den kua ku ñinbiagu, ki ga Pöli liiga, ki gedi Aso, tin den ba guudi naani ki taa Pöli ku ñinbiagu nni. Wani mõno den bua yeni i, kelima, o dã den jagi ke wan togni u sanu i. **14** Wan cendi ti Aso yeni, ke ti kuani o ku ñinbiagu ki gedi Mitilene. **15** Tin fii lankani, ti tieni dayenli i, ki pundi Cihyo kpendedgli kani, li daalielii ke ti pundi Smo kpendedgli, li daataali daali, tin pundi Miletii dogu nni. **16** Nani Pöli í den jagi ke wan togni Efesa po, o den ki bua wan biani mi yaama Asi diema nni, kelima o den peli ki bua o ya ba fidi, wan pundi Jrusalema pantekoti daali i. **17** Wan pundi Miletii, Wan sóni bi niba Efesa, ban yini o po Kiristi nitaanli nikpelba. **18** Ban pundi o kani, wan maadi ba, "Yinba mõno bani ibá ke hali min ymaa n taali Asi ne, min ye maama yeni yi yognu kuli. **19** N li yua ki tuuni U Tienu tuonli yeni li pali nni yumiinli, yeni ti ninsiidi yeni Juufinba í loli ki sedi n po yeni ya janbi kuli. **20** Yinba mõno bani ke mii dogni yi libakuli ke li nua yaali n tie bonmõnl i po, yeni min tundi yi maama asala siiga, ki go caa i dansani nni maama. **21** I bani min tuodi ki waani Juufinba yeni gilekinba ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi yama ki yodi U Tienu, ki dugi ti Diedo Jesu po. **22** Mõlane, Forjanma tigi nni, ki caa yeni nni Jrusalema, n naa bani yaali n ba tieni nni lanpo, **23** Ama Forjanma tuodi ki waani nni ke i kudseseli yeni falaciamu guu nni. **24** Ama mii tama ke n miali tie bonmõnl i po, ki ba pani nni min dudi n nonma banlu yaali n pia n po mayuli po, lani n tie

ke min sóni O Diedo í puogi nni ya tuonli, ki tieni kasiedi U Tienu ñanbli laabaaljamo po. **25** Diidi mani molane, n bani ke yinba yaaba ya siiga ke n kpaandi ki waani U Tienu diema laabaali ne, i kan la n nunga jiga. **26** Kelima n kadi ki maadi yi i moni dinne, ke mii pia tagliba kuli ke li nua nisaaloba kuli soma. **27** Kelima, min waani yi U Tienu yanbuama, mii dagri yi libakuli. **28** Lanwani ii, yin fangi i yula ki cegni ibá, ki guudi U Tienu Forjanma í guuni ya yankulu ke yin ya tie yankpaaba/ gobdikaaba. Yin ya faami, yin gobdi ya yognu U Tienu nitaanli, wan baa yaaba ki taani o kani yeni o socema. **29** N bani ke n ya fii, ki siedi ki ja yi, yaaba n tie nani i fuasangbanbiadi yeni ba kua i siiga, ki kan taa ki cabi u yankulu. **30** N bani ke bi niba ba kua i siiga, ki bõndi yi yeni bi nufuntunda ke yin tua yðokaaba. **31** Lanwani ii, yin sedi taajalalie, ki guudi. Yin ya tiani ke bina taa n yeni, ke n tundi yi yienu yeni ñiagu kaa cedi. **32** Mõlane, n mubni yi U Tienu yeni o ñanbli ñõmaama nui nni, yaama n ba fidi ki cedi yin paagi ki cie, ki go baa u biinu wan bili ya ñalmani o nigagdijanba po. **33** N naa kuani n yama niloba kuli ligi bii o wula lanyaaka o tialakaadi nni. **34** Yinba mõno bani ke n ya nui ne kuani n yuli po buama yeni yaaba n ye yeni nni ya buama i. **35** Lan tie yaali kuli, n tieni nannanli ki waani yi yin ba todii a tadma maama yeni i tuona, yeni yin baa tiani O Diedo Jesu í yedi ya maama, wan yaadi kiyedi yaama obá: «Mi yedrjanma ye ñan teni po ki cie ñan ga.» **36** Wan maadi yeni, ki gbeni i, ke o gbaani ki jaandi yeni bikuli. **37** Bikuli den buudi boncianla, ki cuo Pöli tulu nni ki wobi o. **38** Bikuli den ye yeni li pabõnli kelima ban den gbadii ke o maadi ke bi kan ji guani ki la o nunga, lani í pendii i, ke bi ciani o ku ñinbiagu kani.

21 Tin cabi ba ki fii, ki kua ku ñinbiagu, ti taa sansiedu ki gedi Kosi dogu nni, lan fiifandi, ke ti pundi Rodesi dogu nni, ki pendi lankani ki pundi Patara. **2** Ti den la ñinbiagu ke ku caa fenesi po, ke ti kua gu. **3** Tin den nagi Cihipri kpendedgli, ti den balni ki ja li ti ganu po, ki toli Siri po, ki gedi ki sedi Tiiri, ke bi tugdi ku ñinbiagu tuga. **4** Ti den la jesu yðokaaba, ki tieni lankani dana lele. Forjanma den fandi ba ke bi waani Pöli ke wan da gedi Erusalema. **5** Ti cangu ñ den juodi likani, ke ti cabi ba, ki tugni ti sanu, ke bani yeni bi puoba yeni bi bila piadi ti hali ki ñani ti u dogu nni. Ke ti gbaani ki jaandi u ñinkunu. **6** Ti den cabi ba ki kua ku ñinbiagu, ke bi guaniki kuni bi denpo. **7** Tin den pendi Tiri, tiden suagi ki gedi Pitolemayisi. Lankani, ti den fuondi tikpiiba, ki juadi yeni ba dayenli. **8** Lan fiifandi, ke ti fii ki gedi Sesare, ki kua Filipi yua n tie ban den gandi ya nileledba o laabaaljamo tundma po yen yendo deni, ki ye yeni o **9** Li nilo den pia bonpola taa, ke bi tie powandina, ki pua sawali. **10** Tin tieni likani dana waamu, sawalpualo bá den ñani Jude, ki jiidii ki cua, ke bi yii o Agabus, **11** O den nagni tikani ki taa Pöli gbanñagdu, ki lolii o ya taana yeni o nui, ki yedi ne: "Forjanma í yedi yaali n ne, 'Maama ne i, ke Juufinba ba loli yua yeni ya gbanñagdu ne, ki mubni o bi nilanba nui nni'". **12** Tin gbadii lan ya maama, tinba yeni ya niba n ye likani kuli í taani ki maadi Pöli ke wan da gedi Jrusalema. **13** Ke Pöli jiini, "Be yapo i, ke i

buudi ki yagni n yama? Kelima, N bobni ki gbeni o, Li ki tie ke ban loli nni baba ka, ama ki go ke Jerusalema nni, O Diedo Jesu yeli po” **14** Nani Poli í den ki bua ke o cengi ti cegli yeni i, ti ji den ki jua ki niidi o, ti den yedi, “O Diedo yanbuama í tieni lan buali maama” **15** Lanya dana í pendi, ke ti baani ti tuga ki doni ki gedi Jerusalema. **16** Bi ñodkaaba den fianni Sesare, ki njodi ti lipo. Bi den yegi yeni nilo ke bi yii o Minason, ke o tie Cihipri yua, ki den tie ñodkaa, tin baa ye yeni yua. **17** Tin pundi Jerusalema, ti kpiiba den ga ti cangu yeni li pamani. **18** Lan fiifandi, ke Poli gedi yeni ti Jaka kani, Kiristi nitaanli nikpelba kuli den ye likani. **19** Wan fuondi ba ki gbeni, ke o dugni ba U Tieu n í tieni yaali kuli bi nilanba siiga o tuonli sanu po. **20** Ban gbadi lani, ke bi dondi U Tieu, ki maadi o, “Ti kpiilo, a la ya niba n tuo ki dugi Jesu po Juufinba siiga ki luo tuda tuda. Bi kuli sedi taajala lie i, ki baa colni li bali yikodi. **21** Be maadi ba a maama, ke a tundi Juufinba yaaba n ye bi nilanba siigi, ki waani ba ke ban ja Moyisi maama, ke ban da kondi bi bila, ki go da jua bi yaajanba bogda mo. **22** Ti ji ba tieni ledi i? Li naa pia tama ke bi kan gbadi ke a cuane. **23** Lanwani ii, jan tieni tin ba waani a yaali. Niba na ye ne ki niani U Tieu bi ñonianu. **24** Taa li niba, fini yeni bani í wuli ki ñani li kuali, ñan pa bipo, ban kuo bi yudi. Lanwani ii, bi niba ba bandi ke ban maadi a po ya maama kuli tie tofaama. Bi ba bandi ke fini moko jua li bali yikodi. **25** Ama yaali n nua bi nilanba yaaba tuo ki ga Jesu sanjodma po, ti diani ba li tisónkaali, ki waani ba ke ban cuo bi yula yani i buli padjiema, yeni mi sôma, yeni mu yansödkamu nandi yeni mi conconma.” **26** Ke Poli taa li niba, ke li fiifandi ke o wuli yeni ba, ki ñani li kuali yeni ba, ki kua ku jaandiegú nni ki waani ban ba tieni ya dana yeni yukuli í ba padi ya padli bi ñanbma po. **27** Ban den bili ya danleleda í nagí gbenma, ke Juufinba ñani Asi ki, ki la Poli ku jaandiegú nni, ke bi maadi ki fiini bi niba pala, ki cuo Poli. **28** Bi den tandi ki tua “Israyeli niba, todi mani ti. Ya nilo n kpaagi ki tundi bi niba i kaankuli ya bona n ki colni ti buolu, ti yikodi yeni tin kua naani ne. Lani baba ka; o go kuani bi nilanba ti jaandiegú nni, ki jogni lanya kaangagdijanmonnu.” **29** Kelima bi den kpia ki la ke wani yeni Efesi yua Trofima, ke bi yegi u dogu nni, ke bi maali ke o den kuani o ku jaandiegú nni i. **30** Li ñogli den tieni u dogu nni kuli, ke bi niba sani ki taani, ki cuo Poli. Bi den dadi ki ñani ku jaandiegú nni, ki luoni a bulñona kuli. **31** Ban jagi ke ban kpa o, ke li maama kua sejenba yudaano tubli nni ke Jerusalema kuli ye li ñymadli nni i. **32** Lanyognu ke o taa sejenba ki sani ki jjidi ki purdi li ñögli kari. Bi niba í sejenba yeni bi yudaano ke bi ja Poli yeni ti puadi. **33** Ke sejenba yudaano nagni ki cedi ke bi cuo Poli, ki cedi ke bi loli o yeni i kudseseti. Ke o buali wan tie yua yeni wan tieni yaali. **34** Bi niba den tandi ki maadi maayenma, ke tianba mo maadi maatoma. Nani seje yudaano í kan den fidi ki maadi libakuli kelima ku fuugu po yeni, o den cedi ke bi gedi yeni Poli li kpaadidiepaali nni. **35** Ban den pundi a ñyamaada kani i, bi den tugi Poli kelima bi niba jadi den yabdi. **36** Kelima ku niwulgu den jua puoli ki yigni ki tua, “Ban gbeni o maama!” **37** Ban den bua

kuani Poli li kpaadidiepaali nni ya yognu, ke o maadi seje yudaano, “N ba fidi ki maadi bonli i?” Seje yudaano í buali o, “A maadi Gileki maama? **38** Lanwani ñaa tie Ejipti jua yua n den fiini mi janjanma ki kuani jakonda tuda na mi fanpienna nni ka aa? **39** Poli í yedi, “N tie Juufi, ki ñani Tarsi dociamu, Silisi diema nni. N tie dogcianmönü dotielo i. N mia ke ñan cabi nni u sanu min maadi yeni ki niwulgu. **40** Seje yudaano í cabi o u sanu, ke Poli sedi a ñyamaada po ki duoni o nuu, ki gaani ki toli ku nilgu. Bi kuli í suoni silbi, ke maadi ba Ebrewu maama nni ki yedi,

22 «N ninjaba yeni n baanba, cengi mani min pia ya maama ki bua ki maadi yi, ke yin ga ma». **2** O niwulgu n den gbadu ke Poli maadi Hebilu maabuolu nni, bikuli den suoni Silibi. Poli den yedi: **3** «N tie Jufi ki mali taasa Cilisi ya yogu ama den kua Gamali cogu o naa dogu nni. O den bangi ti yaajanba maama cain, n den kuani yama kuli U Tieu po nani i kuli n bua wan maama dinne. **4** N den wangí yaaba n jua laa fala paa, n den lolí b jaba yeni b puoba kuli ki kuani ba li yonmidielu nni. **5** Ba sala yidikaaba cianba yeni b ni kpe juogi kaaba ba fidi ki tieni siedi ke ban den teni li tili ke min gadi Damasa ke pan teni ti ninjaba yaaba tie Jufinba min den gadi naa po ke lolí yaaba n ñoa o sonu ki cuani ba Jelusaema ki ban pua ba. **6** Li den bua ki pundi naani o yie sinu yeni mini den pa u Sonu ki caa Damasa nni den nagi. La yo o yen ciangu den ñiliti ki ñani tanpoli po ki ba Lidini. **7** N den jjidi ba tinga ki gbadu o nialu ka li maadi Solo Laabaali ki wangí fala. **8** N den gua buali o a tie ñyamaa yonbidaano i? o den ñyimani nni Jesu Nasaleti yua ki wang fala. **9** Min yen yaaba n den yegi bi den la n yenyenma ama bi den gbadu yua maadi yeni min ya nialu. **10** N den yed: N ba tieni lede n yonbidaano? N yonbidaano den yedi: Fii ki pundi Damasa, lan kani bi ba wani a ja ba tieni yala kuli. **11** N den nua kelima yenyenma ciangu n yen n po, n yegi lieba n den dadi nni ki pundi Damasa. **12** Lan kani ke n den bandi ban yi yua Ananiasa, oja yen tie nimono U Tieu bali maama po, ya Jufinba ye Damasa kuli tiedi o po sieda jaamo. **13** Wan Ananiasa den cua min ye naani, ki nagi ni kani ke yedi: N ninjua Solo, ñoli, li yogu ki la o. **14** O den yedi: ti ya yaaba ke U Tieu lugdi ba ka bani o yama buama ki ya tiegi, ki gu wan ba maadi ya maama o ya ñobu nni. **15** A ba tua o siedi b niba ya jaanti nni ñan laa yaala yeni ñan badi yaala yeni ja gbadu galoo. **16** Mola a kaa gu be? Fii ki ñani a biidi, kelima bi jaandi Jesu ya yeli po. **17** Min den guani Jerusalema, ya yogu ki den ye li jaandieli nni ki jandi U Tieu, li den cua n po nani ba yeni. **18** N den u yonbidaano ki yedi: Fii ki ñaa Jerusalema tonma tonma kelima bi kan gua yaaba ban tieni a po ya sieda kuli. **19** N den yedi: «N yonbidaano, ban molo ba ki cuo yaaba í den jua a ki kuani ba a yonbi diena nni, ki kpa tianba a jaandiela nni. **20** N den tie sieda yi po ya daali k b den wuli Etina sonma, n den taa yi yapo momoni, k guudi yaaba n den ye tiadi.» **21** Ama n yonbidaano den yedi: «Ti ki gadi kelima n nua ke n ya gadi hali fagma bi nilanba yapo.» **22** O niwulgu den ñymini ke maadi ki den pundi hali li kani ke bi ji yigniki yedi: «kpa

mani ya nibuolu nan ki nano yen i tingi, kelima la ja ya nilo na ya pia li miali. **23** Ya yogu ki bi tandi kin landi li liada ki yadi ti tandi, **24** A mintiela yudaano den cua kua yen i paalu ki cuo Poli. O den seni o niwulgú kuli ki buali Poli n tieni yaala bi ya nintuali nni, ki bandi yaala n tieni ki bi taandi ya tantaani buoli na. **25** Ya yogu ke bi loli Poli i baabi i, o den yedi a mintiela kobga yudaano yua n den se o kani: «Li cabi ke yin pua ya nilo n tie Loma ki daa buni yen i o?» **26** A mintiela kobga yudaano n gbadi yen i, o den gadi a mintiela yudaanciamo kani ke yedi: «A ma la ke tin tieni lede? kelima o nilo yen i tie Loma yua cain.» **27** A mintiela ciamo den gadi ki yedi: «bi maadi a ya linan Loma cain» Poli den njmini. **28** A mintiela ciamo den guani ke yedi o «Li en tie faala ka ki tua Loma yua cain ama yen ya liigi kpiagi.» **29** Lan yogu yaaba den puo wan Poli den siedi, ti ja waandi den cuo li mintiela yudaano kelima waa gbadi ki Poli tie Loma yua yi cain ke den lolo yi baabi yen i. **30** Li daa taa daali, a mintiela yudaano den bua ki bandi i momoni yaala ya po ke Jufinba koni yen i Poli, o den lodi yi baabi Poli nungi nni, ki yiini li jandieli yudanba yen i nikpela ki taani ba. O den jiini Poli ki sieni o bi kuli ya siiga nni.

23 Poli den nuali salga yidkaaba taancianli, ki maadi, “N kpiiba n den ye U Tieu nintualti yen i yantiajanli hali yen i ya daali ne.” **2** Salga yidkaciamo Ananiasi n yedi yaaba n den se o kani ke ban pua o nñobu po. **3** Poli n maadi o, “U Tieu ba pua a mo, diidi mani li guonpierlinne. A kaa ki bua maani a nuu li bali maama po ki bu n ya buudi yo oo, ki nan kandi yiko po ki cabi ke ban pua nni.” **4** Yaaba n den se o kani n maadi, “A ba sugi U Tieu salga yidciamo yen i yo oo?” **5** Poli n maadi, “N kpiiba, n bi ki bani ke o tie salga yidciamo. Kelima li diani, A kan maadi maabiigu a dogu yikodaano po.” **6** Poli n bandi ke li nitaanli nni, cagyenli tie Farisienba le li caglieli tie Saduseyenba, wan doni o nialu ki tandi ki maadi li ni taanli nni, “N kpiiba, N tie Farisen, ki tie Farisen bijua. Min daani mi yiedma bi kpiemba siiga nni po i, ke bi bua jia nni ti buudi ne.” **7** Wan yedi lani, mi niama n fi Farisenba yen i Saduseyenba siiga, mi paadma n tieni ku nilgu siiga. **8** Kelima Saduseyenba yedi ke faadma ki ya, maleki ki ye ki buali fofanma, ama Farisenba wani bani ke likuli ne ye ki tie moni. **9** Lanyapo, ban fini ku fuugu, ki ya sugdi biyaba. Farisenba gbanbanda bi tianba n fi ki cili ku nñoniagu, ki yedi, “Ti nan ki la ya nilo ne n pia ya tagli. Yma bani maleki bii Fofanma yaa maadi yen i o?” **10** Ku nñoniagu n fi ki pugni, o sejeciamo n jie ke bi ba ti pua ki papadi Poli, wan soni u tondu, ke o sejenba n jiidi ki fie o li nitaanli nui nni yen i paalu ki cua ki kuani o li kpaadidieli liiga po diepaali nni. **11** Ku nñiagu n bii, O Diedo n cua ki sedi o kani, ki yedi, “Da jie, kelima nani jan maadi ki tieni n po kasiedi Jerusalema yen i, a go ba tieni li kasiedi Roma nni mo.” **12** Lan fandi, Juufinba siiga, bi tianba n poli, ki niani ke bi kan di libakuli bi go kan nñu libakuli hali yen i ban ba kpa Poli. **13** Yaaba n den taani ki jagi li janbi nñololma den ki luo niba piina. **14** Ban gedi salga yidkaciamo yen i nikpela kani ki maadi, “Ti poli ki niani ke ti kan di ti go kan nñu libakuli hali

yen i tin ba kpa Poli. **15** Lanwani ii, jan cedi ban maadi o sejeciamo ke ban jiini o i kani na, yin janbi ki kpaagi o maama nni. Tinba wani tuodi ki bobni o po, ki ba kpa o ke bi da ki pundi yen i o kani. **16** Ama, Poli ninsalo bijua n gbadi ke bi loli ki sedi ki ba guudi ki kpa o, wan kua li kpaadidielpaali nni, ki tualti Poli. **17** Poli n yini seje kobgo ciamo ki maadi o, “Taa o naaciemo ne, ki ciani o o sejeciamo kani, kelima o pia maama ki bua maadi o.” **18** Lanwani ii, seje kobga yudaano n taa o naaciemo ki ciani o o sejeciamo kani, ki maadi, “Poli yini nni, ke n kua o kani, ke o maadi nni ke min ciani o naaciemo ne a kani. O pia maama ki bua maadi a.” **19** O sejeciamo n cuo o naaciemo nuu, ki piadi yen i, ki buali o, “A pia be ya maama i ki bua maadi nni?” **20** O naaciemo n maadi, “Juufinba taani ki loli ki ba mia jan cedi ban won jiini Poli bi nitaanli nni, nani bi bua janbi ki kpaagi o maama nni yen i. **21** Ama, jan da cengi bi maama, kelima, bi luo niba piina, ki poli, ki niani ke bi kan di, bi go kan nñu libakuli hali yen i ban ba kpa Poli. Bi bobni ki gbeni o, bi ji guu jan ba jagi ki cuo yaali i.” **22** O sejeciamo n cabi o naaciemo wan ña, ki nan tuodi ki kpaa o, ki maadi, “Da cedi niloba kuli n bandi jan maadi nni yaali ne.” **23** Ke o yini seje kobga cianba bilie, ki myedi ba, “Yin bobni sejenba kobilie yaaba n ba gedi Sesare, yen i tanpuala piilele, yen i bi kpandamba kobilie. I ba fii ku nñiagu, kudi taa yognu, ki gedi Sesare. **24** O go den yedi ba ke ban bobni ti yanjagkaadi, Poli n ba jagi yaadi, ki taa o mi yanduanma nni, ki gedi ki mubnii o gobna Feliksi nuu nni. **25** Ke o diani ya tili ne: “Kolodi Lisiasi n diani ya tili ne, gobna ciamo Feliksi po, N fuondi a. **27** O ja ne, Juufinba n cuo o, ki bobni ke ban kpa o, ke n gbadi ke o tie Roma yua i, ke n nñodi ba yen i sejenba, ki fie o bi nuu nni. **28** N den lingi min bandi ban jalgi o yaali ya po, ke n cedi ke bi jiini o bi nitaanli nni. **29** Bi waani nni ke bi jalgi o ya maama n nua bi bali maama i, ama ke waa pia ya tagli n buali kuuma bii ban luoni o. **30** N go gbadi ke bi loli ki sedi o po yen i janbi, lani n cedi ke n kagni ki taa o ki soni ke ban cua yen i o a kani, ki yedi yaaba n jalgi o ke ban bobni yaali n tie o tagli kuli, ki cua ki waani ke ye ki gbia. Ya gaani n cabdi.” **31** Sejenba n colni o tondu. Bi den taa Poli ki gedi yen i o Antipatri ku nñiagu yen i. **32** Lan fiifandi, sejenba boncianli den cedi ke a tanpuala n ciani o, ke bani bibá guani ki lebdi li kpaadidieli po. **33** A tanpuala n pundi Sesare, ki teni gobna li tisonkaali, bi go den taa Poli ki waani o. **34** Gobna n cogi li tili, o buali Poli wan tie ya diema yua. Ki bandi ke o tie Silisia yua i. **35** Wan maadi, Yaaba n kpaani ke ban bu a buudi ya pundi, n ba cengi a maama kuli ki gbeni. O den cedi ke bi kubi o Herodi badidieciangu nni.

24 Dana mu bo pendi ke salayidkaaba cianmo Ananasi yen i bi nikpejuogikaaba, yen i mi mabanma liiga yua, yua ke bi yi o Tetule lan niba n bo ciani Poli o dogdaano kani kelima bi bi pia yenba ti buudi. **2** Ya yognu ke Poli bo sedi o dogdaano ntituali nni, Omabando Tetule bo cili mi maama ke bua wan jaligi o ki yedi: «o dogdaano ya nñalibalg i po i ke ti kuli ye yen i mi yanduanma yen i a maalijama mo ya po i ke ti dogu kuli lebdi ki janbi **3** Li

tie ḥalbalgi boncianli a po ti pala nni yeni ḥan tieni yaala kuli; ti jaandi ḥa hali boncianla Felisi. 4 ki fidi, min da biandi a yaama, n ba mia a ḥan cengi nni bonjanla yeni mi yanfuomama. 5 Kelima ti diidi ki sua ke o ja ne tie ya nibiado n ba fidi ki fiini ḥanduna nni juufinba pala ki cedi ban fiini mi yiema. O tie Nasareti jaantieba liiga yua i. 6 O jagi ki ba farbi ku jaandiegū i ke ti cuo o. 7 Ama, Lisia o seje ciamo mondi ki fie o ti nui nni yeni u paalu, ki gedi yeni o. 8 A ya buali poli li maama po, a ba gbadi i momoni tin jalgi o yaali ya po. 9 Ke juufinba todii kai jalgi Poli ki yedi ke ba jalgi o yaali ya po tie momoni i. 10 Ama gobna n̄ teni Poli mi maama ke wan maadi, Poli n̄ jiini, “N gbadi ke a tie ti buudi yudaano u dogu ne li tieni bina, ke n pali mani yeni mi ba yaadi mini nba, ki waani i momoni. 11 A ba fidi ki kpaagi ki bandi ke piiga n dana lie n yeni, mi gedi Jerusalema ki ba pugi U Tieu. 12 Ban la nni ku jaandiegū nni, n ki bo gagii yeni nilo, n bi ki fiindi bi niba pala yiko cogdieli kani yeni u dogu nni. 13 Bi kan fidi ki tieni kasiedi ban jalgi nni yaali ya po. 14 Ama n tuo a nintuali nni ke ban yi yaali jaanbuofanu yeni, n li gua mani i ki pugi ti yaajanba Tieu, N dugi ki go colni yaali n ye yiko tili nni yeni sawalpuuba n̄ diani yaali kuli. 15 N pia li dandanli U Tieu nni nami ya niba ne yeni, ke mi faadma ba tieni bi nitieginkaaba yeni bi nibiadba po kuli. 16 Lanyapo i ke n tie ania ke min ya pia ya yantianjanli n ki pia tagli U Tieu yeni bi niba po. 17 Li tieni bina ke mii ye ne, n cua yeni li todli n dogu yaaba po yeni i ligi bu paabu po. 18 Min tieni lani, juufinba yaaba n̄ ūnasi den la nni ku jaandiegū nni ke n tie mi wulijanbima bogda, laa den tie niwulgu nni bii ḥymadli n̄ ye naani. 19 Bi niba ne ya pia maamaba, bi ji ba fidi ki nagni a nintuali ki waani ban jalgi nni yaali ya po. 20 Lanyaaka li niba ba fidi ki waani juufinba yiko danba nintuali ban la yaali n po ke laa tiegi. 21 Li nan yaa tie min den ye bi siiga nni ki tandi ki maadi yaama ke yuakuli gbadi yaa ka, “Bi kpienba faadma po ya buudi ke bi bua jia nni a nintuali nni dinne.” 22 Feliksi yua n den bani li maama fuuli den yedi ke juufinba n̄ ūnuni, ki yedi, “Komanda Lisia ya ūnasi Jerusalema ki kopeni, n ba jia i buudi.” 23 ki puogi seje kobga yudaano ke wan ya guu Poli bonjanla, libakuli n̄ da podi o, ki da ḥya o nitaanli nni bá niyendo n̄ da cua o kani yeni bonli ke o bua todii o. 24 Lan tieni danaba, Feliksi den guani poli kani yeni o denpua Drusila, ke o tie juufi, ki cedi ke bi yini Poli ke o ba cengi o yaali n tie ti dudugdi Jesu Kiristo nni. 25 Ama nani Poli n̄ den kubi mi maama mi teginma po, mi yanduanma po yeni ya buudi n ba juodi ki cua po yeni, ti jawaandi den cuo Feliksi, ke o yedi: «Dá guani ki lebdi o, ama n̄ ya baa u sanu ya yogu, n̄ ba sōni ki yini a.» 26 Lan yognu goga, o den daani ke poli ba suu o i ligi, lanyapo, ke o den suani ki yo o ki boe yeni o. 27 Ama bina lie n̄ pendii, ke Porsiwusi Festusi ga Feliksi ki tua gobna, Ama nani Feliksi den bua juufinba ninmanga yeni, ke o cedi ke Poli li luo li kpaadidieli nni.

25 Festusi n̄ pundi diema nni, lan tieni dana taa, wan ūnasi Cesare, ki gedi Jerusalema. 2 juufi salga yidciamo yeni bi yikodanba n̄ cua o kani ki waani o ke bi pia mi maama yeni Poli, ki bua ban jia ti buudi yeni o. ki mōndi

ki niidi Festusi ke wan cengi bi maama. 3 Bi den mia o u sanu ke wan tuo ban janbi Poli; ke wan cedi ban taa o ki gedi yeni o Jerusalema, yeni bi ba fidi ki kpa o u sanu po. 4 Ama Festusi den ḥymiani ba ke Poli tie kpaadli i ki ye Sesare kpaadidieli nni, ke wani mōko ba gani lipo. 5 Ke lanwani ii, yaaba n bua ba fidi ki ḥodi o ban gedi lipo. Ke li ya tie ke bi pia jalgi bá Poli po, bi ba fidi ki waani o tagli. 6 Festusi ki tieni likani ke li pendii dana nni bii piiga, ki fii ki jiidi kigedi Sesare, wan pundi ke li fandi, ke o kali ti buudi diegu nni, ki cedi ke bi taa Poli ki cua yeni o 7 Poli n̄ pundi, Jerusalema Juufinba yaaba n ye likani n̄ jalgi o boncianla, ki waani wan pia yatagli ama ke kasiedi naa ye. 8 Poli n̄ maadi ki fie o yuli ki yedi, “N naa tieni yaali n bia Juufinba yiko po, bii ku jaandiegū po lanyaaka Sesari po.” 9 Ama Festusi den bua wan mangi Juufinba pali, ki buali Poli, “A ba fidi ki do ki gedi Jerusalema ban buu a maama ne lipo n nintuali?” 10 Poli n̄ yedi, “N ye o badciamo Sesari buudieli kani, ki guu ke ban buu nni lankani i. Mii pia tagli bakuli Juufinba po nani fini aba n̄ bani maama bonjanla. 11 Ama li ya tie ke n tudi, bá ki tieni yaali ke li buali n kuuma, N naa jie min kpe. Ama ban jalgi nni yaali ya po ya ki tuagi sanu, nilo bakuli kan taa nni ki mubni bi nuu nni. N suagi n buudi Sesari po i.” 12 Festusi den kali ki jugi yeni o jugikaaba li maama po, ki jiini Poli, ki yedi, “A yedi ke a suagi a buudi Sesari kani, bi ba buu a lankani i!” 13 Lan tieni dana waamu, ke o bado Agripa yeni Berenisi cua Sesare ki bua cani Festusi. 14 Ban tieni dana waamu, ke Festusi taa Poli maama ki waani o bado, ki maadi, “Feliksi den cedi ke bi taa niloba ki cua yeni o ne ke o tie kpaadli. 15 Min den gedi Jerusalema, Juufinba salga yidkaaba yeni bi cancannikpelba den jalgi li nilo boncianla, ki mia ke ban buu ki cuo o, ki kpa o 16 Ke n mo jiini ba ke laa puni sanu ke Roma yaaba n̄ taa nilo ki mubni o o yibala nui nni ke baa buni o ki puni o u sanu ke o ba maadi ki fie o yuli ti buudi kani. 17 Ama ban taani ki cua ne, mii guudi dana, li fiftandi ke n cedi ke bi taa o ki cua yeni o ti buudi kaanu. 18 Ban den fii ki jalgi o, ki waani wan pia ya tagli kuli, maamona bakuli naa den ye. 19 Ban nia ya maama po tie bi jaandi sanu maama i, yeni niloba ke bi yii o Jesu, ke o den kpe, ama ke Poli wanai nan yedi ke o fo. 20 Mii den bani min ba kpaagi lanya maama maama, ke n buali o ya ba tuo ki gedi Jerusalema ban buu o maama lanpo. 21 Ama Poli n̄ den yedi ke o baa ye li kpaadidieli nni, ke o suagi o maama o badciamo Sesari buudi kaanu, n den yedi o ke wan ya ye likani ki guu halin ba taa o ki soni o Sesari kani. 22 Agripa den yedi Festusi, “N moko bua min cengi li nilo maama.” Festusi n̄ jiini o “cedi saala” “Aba cengi o maama.” 23 Lanwani ii, lan fandi, Agripa yeni Berenisi den bobii tiakpiagdi ki cua ti buudi kaanu yeni sejenba yeni u dogu yikodanba. Festusi den cedi ke bi taa Poli ki cua yeni o bikani. 24 Festusi den yedi, “O Bado Agripa yeni yinba ya nikpiaga n ye yeni ti ne, I la ya nilo ne ee; Jerusalema Juufinba yeni nekanba yaaba la nni ki yigni ki tua ke waa dagdi wan go ya pia miali. 25 N didii ki sua ke waa tieni yaali n dagdi yeni mi kuuma; ama wani mōno n̄ suagi o maama O Badciamo kani yeni, n ba taa o ki mubni o o badciamo nui nni. 26 Ama mii

bani min ba diani yaali cima li tisənkaali nni, ki teni o badciamo, lani n cedi ke n cedi ke bi cua yeni o i kani o bado Agripa, ke ḥyan todi nni min fidī ki diani yaali n tiegi li maama po 27 Kelima laa tuagi sanu ke min sōni kpaadli kaa diani ki waani ban jalgi o ya maama po fuuli.

26 Lanwani ii, Agripa den yedi Poli, “Maadi ki fie a yuli.” Ke Poli duoni o nuu, ki saa i mōni ki yedi. 20 badciamo Agripa, n ye li pamanli nni yeni min ga mi maama a nintualu ki ba maadi ki fie n yuli juufinba yaaba n jalgi nni nuuui nni; 3 Kelima a tie bancianma daano yaali n nua juufinba yema yeni bi bogda po. Lanyapo i ke n mia ja ke ḥyan pa juunli ki cengi nni. 4 Ti ya ba maadi i mōni, juufinba kuli bani min ye maama hali n jawaama nni n dogu nni yeni Jerusalema po. 5 Bi bani nni hali mi cilma, ki ba tuo ki saa i mōni ke n den colni farisienba yema, ya jaanbuolu n colni mi teginma sanu. 6 Molane n ji se ne ke bi jiagi nni ti buudi kelima n lingi ya ñionianu ke U Tieu den niani ti yaajanba. 7 Kelima li tie ya ñionianu ke ti piiga n cugliedaa den pugi U Tieu yeni ti colindi yienu yeni ñiagu ki daani ke ban baa i. O badciamo Agripa, li dandanli po i, ke juufinba jalgi nni. 8 Beyapo i ke i siiga nni bá niyendo ki maali ke U Tieu ba fidi ki faadi bi tinkpiba. 9 Yoguba, n den maali ke mi tieni bona boncianli ki kōni yeni yaaba n taagi Nasareti Jesu yeli. 10 N tieni li bona Jerusalema dogu nni. Salga yidkaaba ciamo n̄ den puni nni ya yiko po cedi ke n luoni bi dugikaaba boncianli a kpaadidiene nni, n den solgi ban den kpa yaaba. 11 N den ymalgi bi tuba yognu kuli ti yikodi codienaa nni ki niidi ba ke bi sugdi U Tieu. N den fiindi n pabienli bi po, ki wangi ba falaciomo bá i doglami nni mōno. 12 Min den tuuni lanya tuona, n den caa Damasi ke li tie salga yidkaaba ciamo yikodi sanu nni; 13 O badciamo, li sanu po, u yensiinu, n den ya yemna n ñilgi ki tuudi ki cie u yienu, ke mi ñiani ñjaljanli nni ki yendi ki lindi minii yeni n yegni. 14 Ti kuli n̄ lagdi ki baá, n den gbadie ke u nialu maadi yeni nni ebrewu maama nni, “Soli, Soli, be n cedi ki a wangii nni ya falaciomo ne? li paa a po yeni ḥyan taa a taali ki pua li bonmuukaali.” 15 Ke n buali “A tie ḥyama i, O Diedo? Ke o diedo jiini N tie Jesu, ḥyan falgi yua i. 16 Mōla, fii ki sedi a taana po; lanyapo i ke n ñodgi a po, ki lugdi a ke ḥyan tua n tuonsənlo yeni n kasiedi yaali nua ḥyan bani nni molane yaali ya po yeni min ba yuandi ki waani a ya bona; 17 N go ba faabi a min suani a ya dogtieba yeni ya nilanba siiga nui nni. 18 Ke ḥyan luodi bi nuni, ki ñiani ba li biigli yenii Setaani paaciamu nui nni, ki ymagdi ba mi yenma yenii U Tieu po, ke ban fidi ki baa U Tieu sugli bi tuonbiadi po, ki di min gagdi ki ḥyanbi yaaba faali kelima ban pia ya dudugdi n po. 19 O badciamo Agripa, lanwani ii, n ki fali ñjaljanli nni bonlakaali; 20 Ama, cincinli, Damasa yaaba po, ki tuani Jerusalema po, yenii Jude dogu nni yaaba kuli yenii bi bi nilanba po, n teni ba u tondu ke ban biidi bi pala bi tuonbiadi po, ki lebdi bi togu, ki guani U Tieu kani ki ya tuuni ya tuonjana n dagdi yenii ti tuonbiadi sugli. 21 Lanyapo i ke juufinba cuo nni ku jaandiegii nni ki bigni ke ban kpa nni. 22 Hali yenii mola kuli, U Tieu todi nni, kelima n se ki saagi i mōni bi niba kuli yenii a

nigbenga siiga ke yii nua bontoli kase bi sawalpuuba yeni Moyisi n̄ waani ke yaali n ba tieni ke laa pia tama; 23 Ke li buali ke Kirito n̄ la fala, ki tua yua n ba kpia ki faadi bi tinkpiba siiga, ki fii ki kpaandi ki waani juufinba buolu yenii bi nilanba mi yenma.” 24 Poli n̄ maadi o mōmōnsaalii ki dudi, ke Festusi tandi ki yedi, “Poli a tie gaado i, a bancianma n cedi ke a gaadi.” 25 Ama ke poli maadi, “O nicolinka Festusi, mii tie gaado ka, ama n paani n pali i, ki ñiani i mōmōni lanbona ki maadi yenii li yumiinli 26 Kelima o badciamo bani lanya bona kuli po, lani n cedi ki n fuoni n yama ki maadi o, kelima n bani ke bonli ki ye li maama po ki duagi o; kelima libakuli ki tieeni wuoli nni. 27 O badciamo Agripa, a dugi bi sawalpuuba po oo? N bani ke a dugi bi po” 28 Agripa n̄ maadi poli, “A bua li y pugni waamu ḥyan maadi kuani n yama min tuo ki tua Kirito ñødka yo oo? 29 Poli n̄ yedi, “N jaandi ki miadi U Tieu ke lan tie mōla ne yo oo, lan ba waagi yo oo, lan da tie fini baba ka ama yaaba cengi n maama dinne ne n̄ tua nani mini yenii, ama lan da tie li kpadidieli kudselseli ya po ka.” 30 Ke o badciamo fii, ke gobna yenii Bernisi yenii yaaba n bo taani ki kaa yenii ba kuli fii; 31 ban ñiani ku dieciangu nni ke bi maadi yenii bi lieba ki tua, “Ya nilo ne ki tieni ya bonli n pundi kuuma bii cuoma.” 32 Agripa n̄ yedi Festusi, “Bi bi ba fidi ki luodi o nilo ne ki ja o li ya bi ki tie ke o pendi yenii mi maama Sesaari kani.”

27 Ban jagi ke ti ba kua ku ñinbiagu ki gedii Itali, ke bi taa Poli yenii ya kpaada n sieni ki mubni Ogusti sejenba kobga yudaano nui nni, ke bi yii o Juliwusi. 2 Ti den kua ya ñinbiagu n ñiani Adramiti ki ba balni Asi ñinkunu, yenii ke ti den kua mi ñinçianma nni. Aristarki, Maseduanii diema nni Tesaloniki jua den yegi yenii ti. 3 Lan fiifandi, ti den sedi Sidon dociamu nni, lankani, Juliwusi den kubi Poli yenii mi yanduanma, hali ki cabi o ke o gedii ki ban ga o kpiiba cangu. 4 Tin ñiani lankani, ti den suagi liiga mi ñinçianma nni ki sedi Cihipri kpendegli kani, naani n legni ti yeni u faalu, kelima u faalu den togdi ti. 5 tin pendi ki nagii Sisili yenii Panfili ñinkunu, ke ti sedi Miira, Lusi diema nni. 6 Lankani i ke sejenba kobga yudaano la ñinbiagu ke ku ñiani Aleksandri ki caa Itali, Ke o kuani ti ku niinni. 7 Tin fii ki cuoni waamu waamu nani dana bá, ki mōndi ki pundi Kinidi, u faalu ki tuo ke tin tin cuoni, lanwani ii, ti den kpibi u sanu ki toli ki balni Kreti ñinkunu naani n liegi ki toli Salmōni. 8 Ti den cuoni yenii fala ki balni u ñinkunu hali ki ban pundi kaanu bá ke bi yii Feri Hafensi ki u kuu yenii Laseya dociamu. 9 Ti den sedi likani ke li waagi waamu, kelima Juufinba ñololma mo den pendi o, li cenli ti sanu po ji den bia, lanyapo, Poli den tuodi ki waani ba, 10 ki maadi, “N yegni, N la ke tin bua fii ya sanu ne baa pia mi janjanma, ti go ba biani a bona boncianli, laa tie a tuga yenii ku ñinbiagu baba ka, ama, ti miana mo.” 11 Ama sejenba kobga yudaano den cengi o ñinbiakudlo yenii o bondaano maama i, o den ki cengi Poli maama. 12 Kelima li den ki ḥyanji ku faawaagu n̄ cua ki naa ti li ñinbiayaali kani a ñinbiakudla boncianla den cegli ba ke ban fii likani, biya ba mōndi ki pundi Fonksi, ku fawaagu n̄ naa ba lanpo. Fonksi tie Kreti ñinbiayaali ki ye yaanga

nintuali yeni yanbangu nintuali sanu po. **13** Yanbangu faalu n̄ cili ki figi suo suo, bi den bani ke ban bua maama n̄ yeni, ke bi yugdi ti kudkpiagdi, ki fii, ki balni Kreti ñinkunu, kaa fagi yeni li jaali. **14** Ama lan yani waamu, ku faaciangu yu n̄ figi yeni u paalu ke bi yii u Erakilon ñuani li kpendedgli po, ki figi boncianla. **15** Ku ñinbiagu den ki fidi ki ba tuogi ku faaciangu; nari kur den ki tuo pegdima yenii, bi ji den ja ke ku faaciangu tugi ku ñinbiagu ki caa yeni gu kun bua naani. **16** Ti den togni ki balni naani ke Kawuda kpendedgli legni ti; ti den la fala paaa ki ti fidi ki seni ki ñinbiabiga yaaga n̄ ba faabi ti. **17** Ban fidi ki yugdi ki ñinbiabiga ki kuani, ke bi taa u baabu, ki loli ki tabni ku ñinbiaciangu. Bi den jie ke ku ñinbiagu n̄ da ti gedi ki tuoni Sirti tanbiibenli, lanwani ii, bi den gbabi ki jiini a ñinbiacaba ki ji ja ke ku faagu tudi ku ñinbiagu. **18** ku taafaagu den figi ki pua ti hali boncianla, lanwani ii, bi den cili ki ñangi ku ñinbiagu tuga ki lu mi ñima nni. **19** Li daataali daali ku ñinbiagu tuonsõnba den taa bi tuonsõntiadi ki luni mi ñima nni. **20** Nani lan den tieni dana ke u yienu yeni a ymaabila den ki ñani, ke ku taafaagu mo pua ti yeni, ti naa ji den daani ke ti ba baa faabma bakuli. **21** Ban den tieni lanya dana kaa dini liba yeni, ke Poli sedi ku ñinbiagu tuonsõnba siiga ki yedi ba, “N yegni, i den ya cengi n̄ gadi, i den kan fii ki cua Kreti tin kua ya janjanma nni ke ti ye ne yeni tin biani yaali ne kuli. **22** N ji tigni yi ke yin paani i pala, kelima ti siiga nni nilo ji kan biani o miali, li ya ki tie ku ñinbiagu yaagu n̄ ba bia yaa ka. **23** Kelima, ku ñiagu nni, min colni yua ya sanjõdma ki go pugi ya tienu maleki won legdi n̄ po. **24** ki yedi nni, ‘Da jie Poli, a ba pundi Sesari nintuali, go diidi, U Tienu ñancianma po, o guuni a yaaba n̄ yegi yeni a ne ke obakuli kan biani o miali. **25** Lanwani ii, yin paanii pala kelima n̄ bani ke li ba tieni wan waani nni maama i. **26** Ama ti ba gedi ki tuoni kpendedgli jaali i.” **27** Tin pundi piiga n̄ ñiataagu, ke ti li kubi ti sanu Adriatiki ñincianma po yeni, ku yøgsiigu, a ñinbiakudla tama ke ti nagdi gbangbanli i. **28** Ban bigni mi ñima ñiuamu, ki la miada piina (m 40); lan gedi waamu ban biigi ki la miada piitaa (m 30) **29** Bi den jie ke ti ba tuoni tangbaagu i, lani n̄ den cedi ke bi jiini ku ñinbiagu kugkpiaga na, ki ji jaandi ke lan fandi tonma. **30** A ñinbiakudla den bua ban ña ki ja ku ñinbiagu, ki jiini mi faabma ñinbiabiga mi ñima nni, ki ji tie nani bi bua jiini liiga ya kudkpiagdi yeni, **31** Ama Poli den yedi seje yudaano yeni sejenba, “Bi niba ne yaa ye ku ñinbiagu nni, i kan baa faabma.” **32** Lanwani ii, sejenba den jia ki ñinbiabiga baabi ki ja ke ki gedi fagma. **33** Lan cili ki fandi, ke Poli paani bi pala ke bari la mi jiema ki di. O den maadi, “Dirine tie li piiga n̄ danaali n̄ yeni ke i guu kaa di liba kuli; jiema ki kua i ñøbu nni. **34** Lanwani ii, n̄ paandi i pala ke yin kali ki bogdi mi jiema ki taani ki di, kelima li ba todii yin baa mi faabma. I siiga bá niyendo kan biani o yudi bá yuyengu.” **35** Wan maadi lani, ke o taa kpanu, ki jaandi U Tienu bi kuli ya nunbu nni. Ki yømudi kpanu, ki cili ki yømani. **36** Ke bikuli la li papaalii ki dini. **37** Ti den tie niba 276 ku ñinbiagu nni. **38** Ban dini ki guo, ke bi luni ban tugi ya ñalkaama (kpanu tiibima) mi ñima nni, ki bua ban yuagi ku ñinbiagu. **39** Lan den fandi i, bi den ki

bandi ban nanli ya tinga, Ama bi den la ñinlaagu ke ku jaali tie tanbiibenli. Bi den maali ke ban gedi ki sieni ku ñinbiagu lankani i. **40** Bi den jia ti kudkpiagdi ki ja ke ti mii mi ñima nni, layognu ke bi pøbdi ki duoni a ñinbiacaba ke u faalu pieni ku ñinbiagu ki gedi yeni gu li jaali po. **41** Bi den sedi faali lie n̄ cendi naani i, ke ku ñinbiagu gedi ki feli ku tanbiingu nni. Liiga den feli ki cedi ke ku ñinbiagu se kaanyendu kaa migni. Ama a ñinguona den pua paama, ki mudi ku ñinbiagu puoli. **42** Sejenba den jagi ke ban kpa a kpaada, ban da ti dugi ki ciadi. **43** Ama sejeyudaano den bua wan faabi Poli, lani n̄ den cedi ke o yie bi jagli. O den yedi ke yaaba n̄ ba fidi ki dugi mi ñima n̄ dugi ki pundi li jaali po. **44** Ya niba n̄ sieni den ñødi bi tiaba i a taaba po yaaba n̄ sieni ban baa yaali ku ñinbiagu nni, ke li ba todii ban dugi ki pundi li jaali. Li den tieni yeni i, ke tikuli baa mi faabma ki pundi li jaali (ki tinga) po.

28 Tin den ciadi, ke bi gedi yeni ti li jaali po, ke ti bandi ke li kpendedgli yii Malti. **2** Bi dogtieba den ki ga ti cangu baba ka, ama bi den cuoni u mu ti po kelima ki taaga yeni ti waadi po. **3** Ama Poli ñ̄ baani ti baadi ki tieni u mu nni, ke ku muwalgu tuogi li waalabli ke li finfini o nuu. **4** Bi dogtieba ñ̄ la ke li waalabli juani Poli nuu, ke bi ji maadi bi ymiali nni k tua. “Ya nilo ne baa tie nikpaloi, ke sani ki ciadi mi ñima nni, ama yeni wan ciadi mi ñima nni kuli, U Tienu tegirma naa tuo ke wan ya pia miali.” **5** Ama, o den yogi ki luni o waa o mu nni, ke bonliba ki tieni o. **6** Bi den guu ke u yukonu ñ̄ cedi wan molii, bii wan ti cii ki baa ki kpe i. Ama ban den li kpaagi o ke li waagi ke liba kuli ki pia o, bi den lebdi bi maalmi ki yedi ke o baa tie bulo i. **7** Mi tifanma den ye kaa fagi yeni likani, ki tie li kpendedgli yudaano ke o yii Pubilisyus ya tinga. O den ga ti cangu bonjanla hali dana taa. **8** Li sua ke u yukonu yeni ki canbuonga cuo Pubilisyus baa. Poli ñ̄ gedi o kani, ki jaandi, ki maani o nui o po, ki tebi o. **9** Lani ñ̄ pendii, ya niba n̄ den yia li kpendedgli po kuli den cua Poli kani ke o jaandi ke bi paagi. **10** Bi dogtieba mo den colni ti, ki tieni ti li seli. Tin den bobindi ki bua fii ki cabi ba, bi den teni ti yaali n̄ tie ti bonbuakaana. **11** Lan tieni ymaali taa, ke ti kua ya ñinbiagu n̄ den ye li kpendedgli kani ku faawaagu yognu, Aleksandri ñinbiagu ke “A bulileba” nannanli ya ku po. **12** Lan pendii, ti den sedi Sirakusi, ki tieni dana taa. **13** Tin ñani likani, ti fii ki gedi Rejiyo dociamu nni. Tin tieni dayenli, ke ku faagu ñani yanbangu ki luodi, dana lie siiga ke ti pundi Pusolesi dociamu nni. **14** Likani, ti den kadi yeni ti kpiiba ke bi ga ti cangu dana lele. Ti den kubi yeni i ki ban pundi Roma. **15** Lankani ke ti kpiiba den gbadu ti maama, ki tuogi ti hali ke ti da ye Apiwu daaga nni yeni A Candietada kani. Poli ñ̄ la ti kpiiba, ke o jaandi U Tienu ki ba li papaali. **16** Tin pundi Roma, bi den cabi Poli ke o ye o baba i wani yeni seje yua n̄ guu o. **17** Lan tieni dana taa ke Poli yini Juufinba yudanba ki taani. Ban pundi, ke o maadi ba, “N kpiiba, bake mii tieni tudma bakuli, ke mi nua ti buolu, bii ti bogda bii ti jaajanba, bi cuo nni nani kpaadli yeni Jerusalema, ki mubni nni Roma yaaba nui nni. **18** Ban den buali nni ibuali, bi den jagi ke ban cabi nni, kelima,

baa den la min tieni yaali ke li dagdi yeni mi kuuma cuonu. **19** Ama Juufinba í den yie bi maama, li den tua n po taladi ke mi suagi n maama o badciamo Sesari kani, Li naa tie ke n pia jalgi bakuli n buolu po. **20** Kelima min suagi ti buudi ne yeni i, ke n mia ke min kali yeni yi, ki maadi yi min pia ya maama. Kelima Israyeli dandanli po ke n ye yeni i kudseseli ne.” **21** Ke bi yedi o, “Tí ki kpeliki ga tisonkaali, ke li ñiani Jude, ki maadi a maama, ti kpiiba siiga nni mo obakuli ki kpeli togdi a maama ki maadi a po bonbiigu. **22** Ama ti bua tin cengi fini aba kani i, ñan pia ya maalma u jaanbuolu yeni po, kelima ti bani ke i kaani kuli, baa pia maaljanma bakuli li jaanbuolu po.” **23** Ban bili o ya daali, bi niba boncianla den cua o kani, wan ye naani. Ke o waani ba o maama, ki tieni kasiedi, ki waani U Tieu diema. O den cili sinjaagu hali yeni ku yenjuogu, ki taa sani lie kuli ki ba lebdi bi yama, ban tuo ki ga ke Jesu maama tie maamónma, yini n tie Moyiisi yiko tili yeni bi sawalpuaba maama. **24** Bi niba bi siiga den tuo ke wan maadi ya maama tie mōmōni, ama bi tianba den ki dugi o maama po. **25** Nani bi maama í den ki cendi yeni, bi den yadi ki kuni ya yogu ke Pøli maadi ba ya lanbona ne, “Mi Forjanma den pia i mōni man kadi ki waani i yaajanba o sawalpualo Esayi maama nni. **26** O den yedi, ‘Gedi ya nibuolu ne kani, ki maadi ba, “I cengi yeni i tuba, i naa gbia; ki nua yeni i nuni, ama i naa gbia niima nni. **27** Kelima ya nibuolu ne pali tadi ki juagi, baa gbia bonjanli yeni bi tuba, ki njubni bi nuni. Bi jie ke ban la yeni bi nuni, ki gbadí yeni bi tuba, ki go gbadí niima nni yeni bi pali, ki da ti lebdi bi pala, min tebi ba.” **28** “Lanwani ii, yin ya bani ke bi sōni ki waani bi nilanba U Tieu ñanbli, ke bi tuo ki ba cengi, ki ba ga li.” **29** Wan maadi lan ya maama, ke bi yadi, ki gagí bi ñmiali nni boncianla. **30** Pøli den tieni bimmuna lie i wan den haya ya diegu nni, ki gaani yaaba n caa o kani kuli. **31** O den wangí U Tieu Diema maama, ki go tundi ba yaali n nua O Diedo Jesu Kiristi po yeni li papaali. Nilobakuli den ki pani o o tuona po.

Roma Yaaba

1 Mini Pöli, Jesu Kiristu tuonsönlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu laabaaljamo, **2** U Tienu bo tuodi ki niani, ki cedi ke bi sawalpuuba diania a tiljama dianjami nni, ke li ba tua yeni, **3** Ke li nua o Bijua yua n mali, ki tie Dafidi puoljuuanu, yaa tie ti gbannandi po. **4** Ke li dogdi yeni U Tienu Forjanma paaciamu, ki waani ke o tie U Tienu Bijua ki dugni o iedma bi kpienba siiga, wani yua n tie Jesu Kiristu, T Diedo. **5** Wani ya po ke ti baa li ḥanbli, ki tua o tondba ki ba cedi o yeli po bi nilanba n tuo ki ya colnii, ki go dugi o po. **6** Yinba yaaba ke Jesu Kiristu yini ne, i mo ye li nibuoli siiga nni. **7** N diania li tili ne yinba yaaba n ye Roma, ki tie U Tienu buakaaba, ke o gagdi ki yini yi ke yin tua nijanba: U Tienu ti Báa yeni ti Diedo Jesu Kiristu n puni yi li ḥanbli yeni mi yanduanma! **8** N dá ba tieni U Tienu balga Jesu Kiristu yeli po yinba ya po, kelima ḥanduna kuli bani i dedugdi n caa ki se naani. **9** U Tienu, min tuuni yua ya po, ke li nua o Bijua laabaaljamo, tie n kasiedi, ke n maadi i maama daali kuli kaa cedi. **10** N miadi n jaandi nni kaa cedi, ke li ya tie o yanbuama po, min baa u sanu yeni li pamanli ki cua yiani. **11** Kelima n bua min la yi, ki bogdi yeni yi U Tienu Forjanma paabu, yin fidi ki ya se taajala lie ke li paa. **12** Lani yaa ka, n ya cua i siiga, ti kuli n taani ki baa li papaali kelima yinba yeni minni ntaani ki pia ya dandanli po. **13** N naataani, mii bua min wuoni yi ke n yen kali, ki jagi ke min cua i kani, ki la yi, ki cie ya luana n ye i siiga yeni ya nibuoli n sieni; ama halen yeni mola kuli, n dá ki ba sanu. **14** Li tie n po parli i, ke min gedii ki la Girekinba yeni bi yanbondanba, ki gedii ki la a gbanbanda yeni yaaba n ki kua cogu kuli. **15** Lanyapo, li tie n po buamónma i, ke min kpaandi ki waani yinba yaaba n ye Roma po, o laabaaljamo. **16** Kelima mii ji jie fee yeni min waani o laabaaljamo: li tie U Tienu paaciamu faabma i, yua n daani kulipo; ki cili juufinba ki tuadi Gilekinba. **17** Li laabaaljamo n dogdi ki wangti U Tienu teginma yaama n jua li dandanli, ki go tie li dandanli po, nani lan diani maama: "O nitieginka baa fo o dandanli po. **18** U tienu panbienli ḥanai tanpoli ki ddogdi, ki yie bi niba tuonbiadi kuli po yeni yaali n ki tuagi i momoni sanu po bani yaaba n cedi ke bi tuonbiadi dögri i momoni. **19** Kelima lan buali ke ban ya bani U Tienu po yaali ki duagi ba bá waamu; U Tienu wani o bá n waani ba. **20** Lanyapo, U Tienu yandi yaadi n ki pia bianu, O paaciamu yuu n ki pia gbenma yeni o yenye ma ki duagi ba; bi nua likuli yeni bi nuni, hali ḥanduna tagma. Ti ya diidi wan tagi yaali kuli, bi niba ki pia ban ba yedi yaali ki faabi bi yula. (*āiōdos g126*) **21** Kelima, ban bandi U Tienu, bi naa kpiagi o nani o tie U Tienu; baa tieni o balga yeni o tuonjama; ama bi maalbiidi biani ba ke bi luoni bi pala ki ki kua li biigl nni. **22** Bi tie ti japaadi ki maali ke bi tie yanfodanba i, ki na tie gaada. **23** Bi lebdi U Tienu yua n ki pia juodma yudandi ki nan jua ya bonnannandi tie o nisaalo yua n ba kpe, lani yaa ka ti bonyugditi, ti yandi yeni a bonbalinkaana. **24** Lani ya po i ke U Tienu tulni ba ti tuonjogindi po, ke

ban ya tiendi bi pala n faadi yaali; ke bi ji tie bi ḥymiali nni, yaali n pia i fee, hali ki biidi bi gbanu. **25** Bani yaaba n lebdi ki ija U Tienu momoni, ki nan jua mi tofaama, bani yaaba n kpiagdi U Tienu tagma ki nan ja wani o tagdo yua dagdi yeni ya kpiagdi n ki pia gbenma. Ami! (*āiōn g165*) **26** Lanyapo i, ke U Tienu tulni ba ke bi faadi ti tuonjogindi yeri i fee tuona: Kelima bi puoba ja U Tienu n tagi ba yaali ya po ki ḥiodi ti cancagindi tuona. **27** Bi jaba moko, lani n yeni, bi ja ban tagi o pua yaali ya po, ki fiindi bi gbanu, ki jua b jalieba ki cagni bi yula ki fiagdi bi bá. Bi ba baa bi gaadyema n dagdi yeni ya pani. **28** Nani ban den ki maali ke ban bandi U Tienu yeni, U Tienu mo ḥmagdi ba bi pala n bua ya tuonjogindi po i, ke ban ya tie ya bona n ki pia mayuli. **29** Bi pala gbie yeni yaali n ki tiegi kuli, mi biadma, mi ḥaanma, bu nunfanbiadbu, ki nanga, mi kuukpama, li kōnkōnli, mi niama, ku tugtongu, **30** Bi tie dokpala, jonjondanba, yenyiekaaba, japaadanba, maciandanba, tuonbiididanba, danyiekaaba yeni yanluodanba. **31** Bi tie yanpiidanba, ḥanwaadanba, bi yama ki siadi bi nisaalliepo, baa pia niñingbadma mo. **32** Bá ke bi bani U Tienu buudi po, ki bani ke yaaba n tie lan ya bona dagdi yeni mi kuuma; baa tie li bona baba ka, ama bi go taa yaaba n tie li bona po, ki go puuni ba i moni.

2 Yeni ke fini yua jiagi a lieba buudi ke a mo yaa tieni li bona ke bi baa jaliga kelima fini n buu ki go tiendi ti biidi. **3** Ama ti bani ke u Tienu biidi jama nua yaaba n jindi i moni po. **4** Ama fini yua jaligi a lieba, ke nan tie li bona a maali ke a bu nnaa ti buudi nni i? **5** Bii a yini U Tienu bua cianla, o sugli yeni o pasɔngili kuli fanmi a? **6** Kelima maa a kangbadima po n cedi ke U Tienu pali biidi yaa daali ke o jiagi ti biidi. **7** Wan yua bigindi yua kuli yeni o tuona, **8** ki caa liiga ki kpaani U Tienu kpiagili yeni yaa mialli n kan gbeni. (*āiōnos g166*) **9** Ama bi japidanba yeni kanmaadi moni nba, a kangbada yeni bi mutuodanba, **10** yaalidigu yeni li ḥmagdili bu cua yaa nalinga n tieni bonbiilikuli po, cincinli Sufinba yeni yaaba n ki tie Sufinba. **11** Ama li pamanli yeni ti ḥandi n yaa ye yaaba n tiendi yaala n jani, cincinli Sufinba yeni yaaba ki tie ba, **12** kelima U Tienu ki pia bogili. **13** Li yapo yaaba ke yikodi baa cuo ba yeni yaaba n yie ti yikodi kuli kpe le nni. **14** Kelima yaaba n cindi ti yikodi kaa tie yaaba n moni U Tienu po, ama yaaba n suani yeni laa. **15** Kelima yaaba n ki bani U Tienu yaa kpagi ti yikodi, bi tieni li po yeni kelima ban moni bu tua yikodi i. **16** Li po, wangti yiko tuona yanjagili tie sieda, **17** maalima wangti yaa daali ke U Tienu baa bu bi niba ki təgini Jesu Krisiti labaamanli po. **18** A yaa yii sufa, a ye ti yikodi ki kpanmi yeni U Tienu, **19** ki bani o buama yeni li bona yia ke yikodi bo cabi, **20** A yaa tie a juama yeni li bonbonli nni ḥmagidi ka, **21** ki yendi bi yanbondanba, ki tundi bi toba, daa maali ke a mi banma yeni i moni kaa. **22** Li yaa tie ke a tundi bi niba, be n cedi ke a ki tundi a baa i? A tundiki ban daa su, a ki suu? **23** Fini yua tundi ke ban daa commi a ki commi i? Fini yua yie a pada a ki su ti jandie nni i? **24** Kelima yaaba n i fe kelima a ki colii nni o maama. **25** Kelima

bi nundi U Tienu ki dugini a yaa po i nani lan diani yeni. **25** Ti kondi ḷani li ya sua ke a colini ti yikodi, li ya sua ke a yie, a kondi bu tua famma i. **26** Li yaa sua ke jelo colini yikodi, o gua tie jeli yaa? **27** Jeli yaa coli nni yikodi, o ki pia mabili nani fini yua bani o ki yie yeni? **28** Li yapo sufa monō tie yua lebdi o pali, li ki tie o gbanandi po kaa. **29** Kelima ti kondi tie li pali nni, i diani po kaa. O nilo donda ki jaa o kani kaa, U Tienu kani.

3 Roma yaaba pia be ke li cie ya nibuoli n sieni, ku koñciagu ñuadi tie be? **2** Lan tieni maama kuli, li moni bocianla kelima, U Tienu kpia ki mubni bani i, o ñomaama. **3** Be ya po i! Bi siiga nni, tianba yaa dugi, bi yenyiema ba fidī ki buoni U Tienu ñ niani ba yaala i? **4** Lani waa ye! bá bi niiba kuli ya tie tonandamba, U Tienu wani li tie momondaano i, nani lan diani maama yeni: «KI fidī ban bandi a maama nni ke a tiegi, a ya buni yeni bi niiba mo, ḷan paadi ba.» **5** Ti biadma ya dogdi U Tienu teginma, ti ba maadi be? U Tienu ya waani o pabienli ti biadma po, waa ji tiegi ii? (N maadi nani bi nisaalba ñ maali maama i) **6** yeni ka! U Tienu ya ki tiegi o ba bu ñanduna ledi i? **7** N tofaama ya dogdi U Tienu momoni, ki waani o kpiagdi, li ba ga ledi i, ban bu nni nani n tie biidi daano yeni i? **8** Nani nitiamba ñ tabi ku tuotabgu ki tua ke ti maadi maama: «Be n cedi ke ti kan ya tiendi mi biadma, man yuandi ki cua yeni li bonjanli?» U Tienu ba bu, ki cuo ba lan buali maama. **9** Lanwani i, i maali ke ti tie nimonba yo oo? kalam! Kelima ti bontitiedi waani ke tikuli Jufinba yeni ya nibuoli n sieni kuli ti tuonbiadi n yendi ti. **10** Nani lan diani maama: «Niteginka ji ki ye bá niyendo.» **11** nilobá kuli ki pia yanfuoma, obá ki lingi U Tienu, bikuli bodi, bikuli tua yanpiidanba; **12** Bá niyendo ki ye, ki tiendi yaali n ḷani, bá niyendo. **13** Bi kodgu tie kakuyaanli. Bi kubi bi lanbu ki pua mi tofaama, bi ñögħana gbie yeni ti waalobdi. **14** Bi ñona gbie yeni ti solindi yeni ku tugtongu. **15** Bi taana yua mi sôma wulma po. **16** U ñmanbiidi yeni li yubonli n ye bi sanu po. **17** Bani ki bani mi yanduanma sanu; **18** Bi nuni ki bani U Tienu fangli. **19** To mola, ti bani ke yiko ñ bili ya ñomaama, o bili ma yaaba n colni li yiko po i, ke yuakuli ñ fidī ki mubni o ñobu, ke ḷanduna kuli ñ bandi o biidi U Tienu nintuali. **20** Kelima, obá kuli kan fidī ki maadi ki faabi o bá U Tienu nintuali ki dugni o colni yiko ñ bili yaali. Kelima yiko n cedi ke o nilo bandi ti biidi. **21** Ama, molane, yiko baba ka; U Tienu go dogdi o momoni ke bi bandi, ke yiko yeni bi sawalpuuba tieni kasiedi. **22** U Tienu saa i momoni yaaba n dugi Jesu Kiritu po ki pia li dandanli. Paadma bá kuli ji ki ye. **23** Kelima yuakuli tieni ti tuonbiidi kaa ji dagdi yeni U Tienu kpiagdi. **24** Ama U Tienu ñanblí po, ke bi faabi ba Jesu Kiritu daafaabma sanu po. **25** Kelima U Tienu bo tuodi ki lugdi wani Jesu Kiritu, ke o ba tua ti candandi yaaba n dugi o sôma po, ki fidī ki waani o teginma, kelima, yogu bá, o bo ḷa kaa buni ki cuo bi niiba bi tuonbiadi po, ke wan waani o juunli. **26** ki waani o teginma molane, ke bi niiba ñ bandi ke o teginma po, o ba faabi yua n dugi Jesu Kiritu po. **27** Be ya po i, ke o nisaalo baa kpiagdi o yuli? Laa tuo. Ti laa yikodi i? A tuonjana yikodi bii? N n, ti dudugdi yikodi po.

28 Kelima ti maali ke o nisaalo ba mi faabima ti dudugdi po i, ama yiko colindi tuona po ka. **29** Bii U Tienu tie Jufinba tienu baba i? Waa tie bi nilanba mo ya tienu yo oo? Nn o tie bi nilanba mo ya tienu. **30** Kelima tienyendu baba n ye, ki ba faabi yaaba n kua ku koñciagu yeni yaaba n ki kua ku koñciagu. **31** Ti ji fanbi yiko, ki jua ti dudugdi yoo? Kalam! Ti dogdi ki waari yiko ñ pia ya mayul i.

4 ti baa yedi ledde ti yaaja Abalahamma po o den ba laa panpaani ti gba nandi po? **2** li yaa den tie k Abalahamma tuonjanma po ki den yia o o ni moano n den baa fidī ki kpiagi wani o ba, ama utienu yaa nin tuali ka **3** lani yaa po ki diani yedi? Abalahamma den daani utienu keli po teni ke o yino niteginka. **4** moala po yua n soani li tuonli baa ba o panpaani o kanbaa ki yaa nua ke li tie paabu ka ama ke li tie panpaani. **5** li tie yene yua n ki soani tuonli ki nan daani yua n tiendi mi teginma po o biidi daano po ba coadi o mo yaa dandanli ki li tiegi **6** yene ke Dafidi mo gaali ki jalibaliga ye yaa nilo ke utienu n ki coadi yua yaa teginma kelima o tuona po ki nan yedi, **7** li pamanli ye yeni yaaba n ba sugili bi bi biadima po yeni utienu n piini yaaba yaa tuonbiidi, **8** li panmanli ye yeni ti yonbidaano n kan go tiadi yua yaa tuonbidi pon **9** nani laa pamanli baa tie yaaba n kua ku koñciagu bebe yaa po yo? kelima li yedi k Abalahama den daani utienu ke utienu nualo ke o tie niteginka **10** o den tie lede ke o den nuali o teginma? yaa yoginu ke Abalahama den kua ku koñciagu bi ke o daa den kua gu? yaa yoginu ke o daa den kua ama ki tie jelo. **11** Abalahama den ba ku koñciagu nannanli ke li tie li dandanli teginma pengu, yaa yoginu ba ke daa tie jelo ki wan tua ba yaaba n daani kuli po ke wan nuali bi mo ki numanga ki bi tiegi **12** ki wanga yaaba n tie junga yaa ba ki laa tie ti coanli bebe kaa, ama ke li tie yaaba n cuoni li dandanli nni yaa tana, nani ti baa Abalahama yaa dandanli yeni, hali ke o daa den kua o koñciagu. **13** Li naa tie li bali maama yaapo ka ke u Tienu den niani Abalahama yeni o puoli ḷuani kuli ko ba cabi ban diedi ñanduna. Ama ki li tie li dandanli teginma po. **14** li yaa tie li bali maama yaa kubima ke ti baa tie o faajielo lanwaani li dandanli tie fanfanma u ñoanianu mamo baa bodi **15** kelima li balimaama baa cuani UTienu pabienli ama li bali maama yaa ye naani libali maama miidima moko ki ye. **16** li yaa po ki yaaba n ba ba onñoanianu ba kelima li dandanli yeni o ñanbili po, ke lan tindi yaaba n tie Abalahama puolijuani ba yaaba n ki da tie yaaba n tuo li bali maama bebe ka ama yaaba n pia abalahama yaa dandanli (yua n tie ti kuli yaa ba) **17** nani lan diani maama n cabi ki tua yi nibuoli yeni mi diecianma kuli yaa ba ki go tie yaaba n daani utienu kuli yaa ba yua n tiendi li miali yaaba n kpe, ki go cedi yaa bonla n ki ye n tua yaaba n ye. **18** yeni yaa maama n den ye o po kuli Abalahama dandanli utienu nni kili pia wan guu yaala yeni wan baa tua mi diecianma kuli yaa ba nani wan den yedi o, maama, li kuli baa tua o yaa puoli ḷuani nni. **19** Abalahama dandanli ki den jiidi ba ke o den pia bina kobiga, ke o gbanandi tadi yeni o pua Sala bina den pendi ti madi. **20** ama o den kpiagidi utienu ki daano ke o baa tieni opo o ñoanianu kuli o ki

den tie pajuagili daano. **21** o den yanbi ki daani ki go bani cain ke utienu n niano yaa ñoaniani kuli o baa tieni la. **22** li yaa po utienu den yanbi opo ke o tie yua n tiegi. **23** laa tie Abalahama bebe yaa po ka, ama o den diani ki bua wan yanbi li kuli. **24** utienu den guani ki diani ke li tie ti moko yaa po wan baa nualy ayaab ke ti tiegi tinba yaaba n daarii ti yorbi daano jesu kilisiti yua nden fii bi tinkpiba siiga nni. **25** naan kani ke o den gaa ti tuon biidi ki kpe, ki gua ki fiimi ti ke ti tiegi.

5 Tin dugi Jesu po n cedike ti laa u faabu, kiguani ki mangi yeni UTienu. **2** o yanbaliga po n cedi ke ti dugi o po yeni, ti mo pia ti ñuadi o kani. **3** Tin ji yaa mangidi ti pali fala nni ki nan bandi ke fala n baadi yeniania. **4** Ania n baadi yenili dandanli. **5** Li dandanli mo kan bøndi nilo kelima U Tienu fuoranmi nteni U Tienu buama ti pala nni. **6** K i dugini, yaa yogunu ke ti daa bo pia paalu, Krisiti bo kpe yaaba n bo yeti biidi nni po. **7** Yaa yogunu ke nilo ba kpenli o monkundaano po; laa kandi u bo kpenli numono po i. **8** Ama U Tienu wan n tie o buama kelima Jesu bo kpe ti po, yaa yogunu ke tidaa bo tie biididanba i. **9** Møla po u sôma n cedike ti ji tie monkundanba yeni i, tijibaa ciadi yeni U Tienu mutuoli. **10** ke dugini, yaa yogunu pendi, ti bu tie u yibala i, ke jiti guani ki mangi yeni U Tienu ki tøgini u biga kuuma nni po, ke o miali n fie ti. **11** Laa ki gbeni, tin mangi ti pala ki tieni U Tienu baligi, ti Diedo Jesu Krisiti po, yua n cedi ki ti guani ki kangi yeni U Tienu. **12** Nani ti biidi n tøgini nifosaalo yendo po ki kuani b niba kuli ti biidi nni ke li baa yendi bi kuuma yeni, ke yua n ji biidi kuli wan kpe. **13** kelima halin lan ciliti yikodi yogunu i ke ti biidi kua dulñia nni. **14** Ama mi kuuma cili hali Adama yogunu ke pan punti Moyisi yogunu, ki gadi liiga yaaba n bobidi ki naa naaniAdama yua n bo baadi. **15** Faala paabi ki naani nani ti biidi yaala. Niyendo yaa biidi po n cedi ke boncianla bo kpe, Jesu Krisiti yanbaliga yenui paabu jiidi niba boncianla po. **16** O nuyendo yua n biidi n baa yen yaala ki taa yenui paabu. ke nuyendo biidi puolu po mo cedi ke ti buudi baa yeni kutubjymaal, ke faala paabu yali baa yeni ti monkundi mo ti biidi boncianla puoli lipo. **17** Niyendo baba yaa biidi yo baa yeni mi kuuma, boncianla mo baa gaa yanbaliga bonciala yeni ti monkundi fala paabu JesuKrisito baba kani. **18** Lan wani, nani niyendo baba yaa biidi n cedi ke yuakuli n kpaadi biidaano lani go cedi ke niyendo monkuntuonli po mo cedi ke u paabu teni li mialibi niba kuli. **19** Nani niyendo kan colini po n cedi ke yuakulijitie biidaano, to, niyendo mo yaa colini po ba cedi nilo kuli n kpandi monkundaano. **20** To ti yikodi mo nan baa ke ti biidi n ñanmi ki yabidi i. Ama t biidi n yabi naani, yanbaliga ñjam ki gbie la kani. **21** Lan kuli ne tieni, nani ti biidi n ba yeni n kuumi n yeni, yanbaliga n tøgini ti monkundi lan baa yeni yaa miali n ki pia gbema ti Diedo Jesu Krisiti kani. (aiõnios g166)

6 Ti baa yedi be? Tin ki ye ti tuonbiadi nni ke U Tienu ñanbili ye ti po ki pugidi? **2** Kelima; tim yaaba n kpe ti tuonbiadi po, li baa gaa ledi i tin go yaa fuo ti tuonbiadi nni? **3** I bani yaa yogunu ke bi den wuli i U Tienu ñinma

Jesu Krisiti nni, ke o kuuma po i ke i den wuli i? **4** Lanwani, tin den wuli yeni, bi dentaani ki piini ti yeni o o kuuma nni lan fidi ke o baa n baa ti kpiagidi, li tie u paalu n den teni ke Krisiti fii bi tinkpiba siiga maama, ti moko baa yaa ye yenli miapanli yenli. **5** Kelima ti den taani ki yenli o, ti go baa yiedi yenli o. **6** Ti bani ke tin den tie yaa niba kpiama, ke ti ji ki tie bani ka kelima bi den taani kipiini ti yenli Jesu lan fidi ke tin gbannandi yia pia ti tuonbiadi n bodi ke tin daa ji daa tie ti tuonbiadi yonbi. **7** Kelima yua n kpe fuodi yenli ti tuonbiadi. **8** Li yaa tie ke den kpe yenli Krisiti, ti go baa yaa daani ke ti baa ye ki tuo yenli o. **9** Ti bani ke Jesu den fii bi kpienba siiga, o kan go kpe kelima mi kuuma ji kipia paalu o po. **10** Wan den kpe yaa kuuma, li den tie ti tuonbiadi yapo ke o den kpe yenma li kuli po, ama mola wan gua ye ki tuo, o tuo U Tienu yapo i. **11** Li tie yenma i mo yaa kani, ke yogunu baa, i den kpe ti tuonbiadi po, ama mola, i tuo yenli U Tienu, Krisiti yapo. **12** Lani yapo, yin daa tuo mani ke ti tuonbiadi n yendi i gbannandi yaala n baa kpe, yin daa tuo mani ke yaa tiendi i gbannandi bonbuakala yaala kuli. **13** Daa taa mani i gbannandi ki tua jøngidi tuonsontiadi ama yin taa mani i ba ki teni U Tienu yua n tuo nani yin kpe ke i gbannandi tua yaa tuonsontiadi n dagidi U Tienu po yenli. **14** Daa cabi mani ti tuonbiadi n paadi i kelima yiko ji kaa die i U Tienu ñanbili n ji die i. **15** Ti baa ye be? ti baa tiendi ti tuonbiadi kelima yiko paalu ji die ti; ama o ñanbilia po? **16** Lanwani i bani ke yin tua yua yaa nacenba, i baa yaa colini o, i tie yua ke i colini o yenli yaa tuonsonba? **17** Ama U Tienu yaa ñanbili po kelima i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi, ama i tuo ki colini yenli i pali yaa tunda ke bi den teni i. **18** Bi den ñani i ti tuonbiadi nni kuli ke i jitua mi tegimna yaa yonbi. **19** N maadi nani i gbannandi n ki pia paalu yenli, li tie yenli ke i taa i gbannandi ki cabiki tua ti jongidi yenli ti tuonbiadi yaa yonbi, yenli wani cabi mani i gbannandi n tua tegimna yaa ma ñanmi i yaa yonbi. **20** kelima yaa yogunu ke i den tie ti tuonbiadi yaa yonbi i, i baga den ki ye yenli buudi. **21** Li loni i po be? ke li yaa tie fe baba? kelima li ñuadi kuli tie mi kuuma i. **22** Møla yin ñani ti biidi nni, i tua U Tienu yaa yonbi, i ji pia mi tegijanma, yaa miali n kan gbeni. (aiõnios g166) **23** kelima ti biidi paabu ti mi kuuma i ama U Tienu ñanbili tie yaa miali n kan gbeni ti yonmidaano Jesu Krisiti nni. (aiõnios g166)

7 I ki bani, kelima, n maadi yenli yaaba n bani yiko, ki yiko suani o tuonli hali ki li fagi, o nisaalo yenma nni. **2** L tie nani yiko n yi cabi o pua wan kuni o ja yenli, ama li sua nani k o ja kpe, o ji ki ye yenli yiko tili. Ya yiko kadagu n den taandi wani yenli o ja yenli ji ki suani. **3** O ja da ya ye ki pia li miali, k o siedi ki kuni ja tiano, o tie conconli; ama o ja ya kpe, yiko ji pia nu o po, o ya kuni ja tiano, o ji ki tie conconli. **4** N naataani, li tie yenli i mo ya po, yaali n tie yiko po wani, i kpe li kuum n o, ki dugni yinba yenli klistu n bo taani ti gbannandi yenli, i ji pia i diedo, yua n yiedi bi tinkpiba siigni, ki tin mo n ji fidi ki ya suani a tuona U Tienu po yenli. **5** Yen i moni, tin mon da den ye m kuuma gbannadn yenli, li yiko den kuandi ti ya malbiidi n den caa yen ti m kuuma po. **6** Ama molane, ti

ji ñani yiko mabl n o, k dugni ti den kpe yeni yaali n den kubi ti dansaligi. Ti ji bu fidi ki sóni yen U Tieno yени m maalpanma yaali ki fuorjanma ñmagd ti, ki ji cedi m maalkpelima. 7 Ti ji ba yedi be? Yiko tie bonibili yaa? N n, ya yogunu k n bandi ti biidi ki dugni mi ñómaama po i. Tii den bani nunponli li bo ya ki tie ñómaama nni ka. Ki da pia nunponli a lielo po. 8 Ti biid ji la o sanu k n ji pia li nunponli ñjanduna ne bona po kuli. 9 Yayogunu, ki da den bani yiko, n fo, ama min ji te gbadì mi ñómaama yayogunu, ki ti biidi yendi n yinyieno k n ji kpe. 10 mi ñómaama bo tie ki lan baa yeni li miali, ama ki min ya po, li ba mi kuuma. 11 Ki dugni, ti biidi la o sanu lan kani, ki tugi m ñómaama ki bôndn nni k n kpe li ñómaama po. 12 Yiko ji pia jongdi ba, ama m ñómaama ki pia tagiliba. 13 Yeni ki yaali n den ñjani yen ji ba yen mi kuuma? N n, lan ka. ti biidi n ba yenli. Ti biddi wuoni li bonjanli ki baadi yen mi kuuma. Li tie yeni ki ti biidi wan yeni, i moni wan tie yaali ki mi ñómaama mo ji cedi ki ti biidi ji ñjan ki yabdi ki pendi. 14 Ti bani ki yiko ñani U Tieno kani, ama min wani tie ya nulo ki bi kuabi ki ñan nni ti biidi nni ki ti biidi ji ga nni. 15 Ki dugni min ji bani min suani yaali. N suani min bua yaali ka, ama n suani min ki bua min sóni yaali. 16 Li tuo k n sóni min bo ki bua sóni yaali. N bani ki li ki ñjani. 17 Lan wani min mōno ka suani lan, ya biidi n kubi n yeni, n cedi kin suani lan ya tuonli. 18 N bani k n ki ñjani, n bua li bonjanli tiema, ama ki li nan pa yen ni. 19 N bua k min ya tie li bonjanli k nan kan fidi ki tieni, ama ti biidi yaali k, n k bua yeni, n nan tiendi lani. 20 K n ya suani yaali k n bo ki bua min sóni, min kan sónli ama ya biidi ye yen nni suani nni tuonli. 21 N ji te la ki yaali ne n ye yen nni: n ya bua sóni bonjanli, n ji te yi juodi yeni bonibili. 22 N bua ya yiko n ñan U Tieno kani. 23 Ama n go lieli ye yen n. N yam n tuo ya yiko yen, ki cedi k n tie nani dansaligi yen, ki coln ti biidi yiko. 24 N tie cicagdaani paaa. ñjma n bu fabn nni. Ki ñani n gbannandi yaali bua wan kuan n mi kuuma nni. 25 U Tieno n ga balgi. Wani baba n bu fidi k fabn nni ti yombidaano jesu klistu po kelima, n pali nni, n ñua u Tieno yiko, qamaq n gbannad'n, n ñua ti biidi yiko.

8 Lanwani i, molane, buu-cuoma bá kuli ji ki ye yaaba n fo Jesu Kiristu nni po. 2 Ki dugni U Tieno Fojanma yaama puuni li miali Jesu Kiristu nni, yikodi faabi nni yeni ti biidi yeni mi kuuma yikodi. 3 Kelima, yiko ñ gbal yaali, ke li ñani ti gbannandi tadingu po, U Tieno wani fidi ki tieni. O sóni o bijacelo ya gbannandi nni n naami yeni ti biidi gbannandi yeni, ki buni ki cuo ti tuonbiadi li gbannandi nni. 4 O tieni yeni ke yiko ñ waani ti mi teginma sanu ki dudu ti po, tinba yaaba n cuoni, kaa ñua ti gbannandi ka ama U Tieno Fojanma. 5 Yaaba fo ti gbannandi po fiini ti gbannandi buama ya po i; yaaba n fo mi fojanma po mo fiini mi fojanma buama po i. 6 Kelima, ti gbannandi buacianma tie kuuma i, mi fojanma buacianma mo tie li miali yeni mi yanduamna. 7 Kelima ti gbannandi buacianma tie U Tieno po yibalma i, kelima maa ñua U Tieno yiko, mi kan fidi ki colni yiko. 8 yaaba n fo ti gbannandi po kan fidi ki tua U Tieno buakaaba. 9 Yinba ya po, U Tieno Fojanma ya ye i niinni, yii fo ti

gbannandi po ka, ama mi fojanma po i. Nilo ya ki pia Kiristu fojanma o niinni, waa tie Kiristu yua. 10 Kiristu ya ye yeni yi, Ti gbannandi ya kpe ti tuonbiadi po, mi fojanma baa ye yeni yi, ki tie miali mi teginma po. 11 Yua n yiedi Jesu bi kpienba (tinkpiba) siiga fojanma ya ye yeni yi, wani yua n yiedi Jesu bi kpienba siiga ba guani ki teni i gbannankpiendi li miali kelima o fojanma yaama ye yeni yi ya po. 12 Lawani i, n naataani, ti ji ki pia panli ti gbannandi po ki baa lingi ti gbannandi buama ka. 13 Kelima i ya fo ti gbannandi ñ bua maama, i ba kpe; ama i ya yie ti biidi, ki kpaa i gbannandi mi fojanma paalu po, i baa pia li miali. 14 Kelima U Tieno fojanma ñ gobdi yaaba tie U Tieno ya bila i. 15 I nan ki ga yonbdi fuoma ka ki go baa jie; ama i baa ti wubdi ya fojanma i, mani ya po i, ke ti yigni ki tua: Abba, Bâa! 16 U Tieno fojanma mi bá tieni kasiedi, ki waani ti yantiali ke ti tie U Tieno bila. 17 Lanwani i, ti ya tie o bila, ti go tie o faadila i: U Tieno faadila, ki ba bogdi li faali yeni Kieistu, li ya tie ke ti tuo yeni i moni ki ga fala yeni o, ti ba baa ti kpiagdi yeni o. 18 N maali ke molane ya fala kan fidi ki bogni yeni saala ya kpiagdi n ba dogdi ti po. 19 Mi yentagma mo se ki guu yeni li dandancianli U Tieno bila dôgdima. 20 Mi tagma den tua yuoungu bonli ke li naa yua mani ya buama ka ama o tagdo yaama. 21 Ama li dandanli den ye, ke dayenli, mi mo ba faabi mi bá yeni ti tuonbiadi yonbdi, ki taani yeni U Tieno bila ki baa mi faabma ti kpiagdi nni. 22 Ama ti bani ke hali yeni dinne, mi tagma kuli duni yeni fala ki gbaa yeni ti madi. 23 Li ki tie mani baba ka, ama ti mo, tinba yaaba n baa U Tieno fojanma nani paakpiabu yeni, ti mo duni yeni fala, ki guu ke wan wubi ti ki daa ki faabi ti gbannandi. 24 Kelima ti dandanli po i, ke ti baa mi faabma. Ama, ñjan nua ya dandanli ji ki tie dandanli; ñjan nua yaali, a go baa daani li ii? 25 Ama ti ya daani tin ki nua yaali, ti se taajala lie i, ki guu. 26 Lan tie maama n yeni, mi fojanma mo go todi ti, ti tadingu nni, kelima ti jaandi nni, tii bani yaali n dagdi ti po, ki ba mia. Ama mi fojanma mini mi bá gbaa, ki duni, ki miadi tipo. 27 Ke yua fiidi, ki bani yaali n ye ti pala nni bani mi fojanma maalma, kelima U Tieno po i, ke mi miadi bi nitieginkaaba po. 28 Tin bani yaali n tie ke, yaaba n ñua U Tieno po yeni wan tuodi ki jagi ki yini yaaba, o taani bonli kuli ki yanbdi bi po. 29 Kelima wan den tuodi ki bani yaaba, o den tuodi bobni ba ke bi tie o Bijua nannanli, ke o Bijua ñ ya tie bijakpelo o waamu siiga. 30 Wan tuodi ki jagi ki bobni yaaba, bani i, ke o go yini. Wan yini yaaba, o go faabi ba, wan faabi yaaba, o go puni ba ti kpiagdi. 31 Ti nan ba maadi be i, lan ya bona po? U Tieno ya taa ti po ñjma ba yie ti po? 32 Wani yua n ki den tuo ki ga o Bijua fala nni, ama, o den mubni o bi niba nui nni, ke o kpe tikuli ya po, li ba ga ledi i, ke o kan go teni ti bonli kuli o ya po? 33 ñjma ba fidi ki jalgi U Tieno ñ gandi yaaba? U Tieno n bu, ki faabdi. 34 ñjma ba fidi ki bu ki cuo ba? Kiristu n kpe ti po, hali ke o yiedi o, ke o kaa U Tieno jieno po ti yudandi nni, wani n tie ti candaano, ki miadi ti po. 35 ñjma ba fidi ki paadi ti yeni Kiristu buama? pupuagdi bii, yanyagdi bii, falabiadma bii, mi koma bii, bi ya fie ti tiadi ki ja ti mubila bii, ti jawaanciandi bii, ki jugpienga i? 36 Nani lan diani maama» «A ya po i, ke bi

kpa ti hali yentunmunli, ke bi nua ti nani ba caa yeni ya pee o yankodikaanu yeni.» **37** Ama, yeni lankuli, yua n buadi ti cedi ke ti paadi yeni ti yudandi. **38** Kelima n pia li dandanli ke mi kuuma lanyaaka li miali, bii malekinba, lanyaaka ti yonbdi, bii molane bona bii ya yogu n yua ya bona, **39** Lanyaaka Upaaciamu bii li bonli ní kpedi maama kuli bii lan ñiua maama kuli, lanyaaka tagma bákuli kan fidi ki paadi ti yeni U Tienu Buama, wan dogdi yaama Ti Diedo Jesu Kiristu nni.

9 N maadi momoni Krisiti nni, mini ki pua faama U Tienu fuoma wangi nni ke n ki pia faama. **2** N ye yeni ti yanyagiciandi yeni li pabonli yogunkuli. **3** kelima n bi baa bua ban solini nni ki paadi nni yeni Krisiti, n kpiiba yapo, yaaba n kpi yeni ti gbannandi nni yaa ñamu po. **4** Bani Isalele buolu buudi yaaba, U Tienu den cedi ke bi tua bimommu, ki dogidi bi po o kpiagidi, ki kuani i yantaadi yeni ba, ki tieni ba o bali maama, ki dogidi bi po ban baa jaandi o maama, ki niani ba o ñoniagu. **5** Bi tie ti yaja nba puoli ñuani, Krisiti moko den mali li yaa buolu nni ti gbannandi po. Wani yua n die bonla kuli. U Tienu n pagidi hali yaa yogunu kuli, Amina (*aiōn g165*) **6** Mii bua yedi ke U Tienu ñonianu kipia mayuli ka. Kelima yaaban mali ki tie Isalele puoli ñuani, bi kuli ka tie Isalele buolu yaaba momoni. **7** Laa go tie Abrahamu puoli ñuani kuli ka tie o bi mommu. Ama li yedi: «Isaka puolijuani n baa tie a buolu» **8** Li bua yedi ke laa tie yaaba mali nani bi nisaaliba kuli n maa maama n ba tie U Tienu bila. Ama yaaba n mali nani wani U Tienu n bili u ñonianu maama n tie o buolu momoni. **9** U Tienu n bu niani yaa ñonianu n tie ne: «Binli, tin ye yaa yogunu ne yaa pundi, n baa guani ki cua, sala ba malai i bonjaga.» **10** Ama lani baba ka, Rebeka yeni Isaaka den taani bi yaaba ki mali a sanpola bilie. **11** Li bilieda daa den ke cua li ñandunli nni, ki buali ban tieni ti tuonbiadi lani yaa kaa a tuonjanma ke U Tienu den gandi ba ke lan togini bi tuona po, ama li den ñani U Tienu yua yi wanbunga yua kani. **12** U Tienu den yedi Rebeka: «Yjan baa kpaa ki mali yua baa tuo ke daa tie nacenbiga.» **13** Li ba tieni nani lan diani maama: «N den bua Jakobo ki nani Esyu» **14** Lanwani, ti baa yedi be? U Tienu ki tiegi ba? yeni ka. **15** U Tienu den yedi Musa: «N baa gbia mi ninñinma min bua yua yapo. N go baa li palisiadili min buayua yapo. **16** Lanwani, laa ñani yua bua naani kani kaa, bii o mondilipo ka, ama li ñani U Tienu niñingbadima po. **17** kelima li diani ki yedi Farawon: «N yeni a ke a tua o badiciamo yaala yapo tie ke n bua min dogini n paalu kelima a yapo, ki go cedi n yeli n pundi ñanduna kuli nni kelima a yapo. **18** Lanwani U Tienu gbia mi ninñima wan bua yua yapo ki go juadi li paliwan bua yua ya pali. **19** Yendo bu guani ke yedi nni: Be yapo ke U Tienu fu yeni ti? kelima ñjma n baa fidji ki yie o yanbuama? **20** Fini o nisaalo, a tie ñjma ke baa nia yeni U Tienu? U tiagu baa tuo yedi o tiamaalo ke: «Be yapo ke a maa n nni nanda? **21** o tiamaalo ki pia li bali yeni wan ñani yogikonyenli nni ki maa yaa tiagu n ba tuuni li tuonli monli, ki ñani laa yogikonyenli nni ki maa yaa tiagu n kan tuuni tuon monli. **22** Ti ji baa maadi be, U Tienu bua wan waani o pabienli ke dogidi u paalu ama ke

nan cuo o ba bonciala ke yaabu ke dagidi, o mutuoli **23** kelima u bua wan dogi o kpiagidi n yabi maama yaa niba n tie nani wan den gbadu yaa tiadi po n ninñima wan den tuodi ke gandi yaaba ke ban taani yeni o o kpiagidi nni. **24** Lanwani wa yini ti Sufinba siiga baba ka, ama o yini ti yaaba n ki tie Sufinba moko siiga. **25** Nani wan yedi o sawalipualo Ose tili maama: «N baa yeni yaa nibuoli n ki tie n buolu niba, ke go yini yaa buoli ki mii bua baa min bua yaaba» **26** Li baa tieni yeni bi po nani kani ke yedi ba: «yii tie n buolu» Lankani bi yini ba: «U Tienu yua fuo bijaba» **27** O sawalipualo Esayi den kpaandi ki maadi Isayeli ki yedi: «Isirayeli buolu yaa tie nani n fincianma tanbini yeni, yaaba n baa tindi baa tie waamu. **28** kelima O Diedo ba tieni ki juodi i tinga nni wan den yedi yaala ke li kan waagi» **29** Li baa tie nani Esayi n kpiia maama ki yedi: Li miali Diedo u paciamu kuli daani o yua den cedi ke ti ti siiga nitianba sieni, ti buolu den baa bodi tn tua nani Sodomu yeni Gomori yaaba yeni. **30** Lanwani ti baa yedi ledi? Yaa nibuoli n ki tie Isirayeli yaaba ki den lingi n teginma laa n teginma bi dandanli po. **31** Ama Isirayeli buolu yaaba den lingi n teginmakelima li bali maama kubima po naa den baa. **32** Be yaapo ke baa den laa n teginma? Baa den lingi ki baa kelima li dandanli yapo. Lanwani bi den tuudi li tantuudikaala. **33** Nan lan diani maama: «diidi ke laa, n bili siyoa juali kani yaa tanli n baa cedi bi niba n baa, Ama yua n dugi o po kuli, o kan laa i fe baa yaa daali n cuoni.»

10 N naataani, n pali nni buama yeni min miadi U Tienu yaali n jaandi nni tie ke ban baa u faabu. **2** N tiendi bi po kasiedi yeni bi yankuali U Tienu tuona po, ama bi nan ki pia li tuonbanma. **3** Ban ki bani U Tienu teginma sanu, ki nan lingi ke ban bili bi yuli po teginma sanu yeni, bi ki colni U Tienu teginma sanu. **4** Kelima Kiristu n tieni ki dudi yiko, ke lan tua faabma bi dugkaaba kuli po. **5** Lani n cedi ke Moyiisi waani yiko í bili ya teginma niima nni: «Ya nilo n colni lan ya teginma baa pia limiali li teginma po.» **6** Ama ya teginma n ñani ti dudugdi kani í maadi maama n ne: «Da maadi a pali nni: «ñjma ba do tarpoli? Lani n ba cedi Kiristu í ñia tarpoli ki jidi. **7** Lani yaa ka: «ñjma ba jidi ki kpientinga nni? «lani n ba cedi Kiristu í ffi lankani ki yedi bi tinkpiba siiga. (*Abyssos g12*) **8** Mi maama yeni nan maadi be i? Mi maama ye, ki kuu a kani, ki ye a ñobu nni yeni a pali nni. Ti dudugdi ya maama n yeni, tin wangi yaama. **9** A ya yaadi a ñobu, ki tuo, ki ga ke Jesu n tie O Diedo, ki dugi a pali nni ke U Tienu yiedi o bi kpienba siiga, a ba baa u faabu. **10** Kelima a ya dugi yeni a pali kuli, a ba baa mi teginma, a ya yaadi a ñobu ki maadi bi niba siiga ke a tuo ki ga, a ba baa li ñanbli. **11** Nani i diani í maadi maama: «Yua n dugi o po, o kan di fee, **12** Lanwani i, paadma bá kuli ki ye Juufinba yeni bi nilanba siiga, kelima bi kuli pia Diedyendo i, ke o yedjama ki pia banlu yaaba n jaandi ki miadi o po. **13** Kelima yua n jaandi O Diedo yeli po ba baa mi faabma. **14** Bi ba tieni ledi i, ki jaani ki mia ban ki daani yua ya yeli po? Bi ba tieni ledi i, ki dugi ban ki cengi yua ya maama po? Bi ba tieni ledi i, ki cengi o maama, nilo yaa ye ki ba waani ba? **15** Li ba

tiensi ledi i, bi tundkaaba n̄ ya ye, bi yaa s̄oni ba? Nani lan diani maama: "Diidi mani bi cenli n̄ ñani maama, bani yaaba n wangi mi yanduanma, bani yaaba n wangi a laabaaljamo! 16 Ama, bikuli ka tuo ki ga o laabaaljamo. Esayi tuodi ki maadi: "O Diedo, ñjma nan tuo ki gbadi a tonda maama? 17 Ti dudugdi ñia o nilo n̄ gbadi yaali kani i. Ban gbia yaali mo nani ñia Kiristu maama kani i. 18 Lani n cedi ke n buali: "Baa gbadi ti tondo uu? Bi li gbadi, kelima li diani: "Bi nialu gedii caankuli, ki kagni ki lindi ki tinga, bi maama mo yadi ñanduna nni tinbanli kuli." 19 Ama min buali yaali da aa: "Isirayeli yaaba ki den bani bii? Moyiisi den kpia ki maadi: "N ba cedi yaaba n ki dagdi yeni buolu n̄ ñuni yi li mutuoli lan tua i po ponponli, n ba cedi ya buolu n ki pia banma n̄ fiini i pala. 20 Esayi go paani o pali, ki maadi: "Yaaba n den ki lingi nni yeni, bani n la nni. N dogdi ki waani n bá yaaba n den ki pia n buama po." 21 Ama o maadi Isirayeli yaaba po ne: "N tiani n nui yentunmunli ki bua mangi yeni yaaba n fiindi mi yenyiema yeni a tubkangbada buolu.

11 Lanwani i, n ji buali ne: "U Tienu ji luni o buolu yo oo? yeni ka! Kelima n mo tie Isirayeli yua, ki tie Abalahama puoljanu, ki tie Benjamin cuuli nni yua. 2 U Tienu ki ñiñli ya buolu ke o den tuodi ki bani halii ke li fagi. I ki bani i diani n̄ maadi Eli po ya maama aa? wan den fabni maama U Tienu kani Isayeli yaaba po, ki tua: 3 "O Diedo, bi kpaá a sawalpuuba, ki tudi ki luni a jaanbinbinda; mini baba n sieni ke bi go lingi ke bani biani n miali. 4 Ama U Tienu guani ki jiini o be i? O jiini ki yedi: «N guuni n yuli po niba tuda lele, yaaba n dá ki gbaani ki pugi o bulo Baali. 5 Li go tie yeni i, mólane, nitianba sieni, ban gandi yaaba U Tienu ñalbalgo po. 6 Ama li ya tie li ñanbli po, lani naa ñua a tuona; lanyaaka li nan ji ki tie ñanbli yeni i moni. Li ya tie ke li ñua tuana mo, li ji ki tie ñanbli, lanyaaka li tuona ji ki tie tuona. 7 Lankuli wangi be i? Isirayeli yaaba ki baa ban den lingi yaali, ama U Tienu ñanbli po, ban gandi yaaba baa la. yaaba n sieni ki tie pajuaga danba wani ki baa pu. 8 Nani i diani n̄ yedi maama: "U Tienu teni ba mi yanpiiyema, bi pia i nuni ki naa nua, ki pia a tuba ki naa gbia, hali yeni mola kuli. 9 Dafidi moko yedi: "Bi jedikaanu n̄ tua bi po diagu, ki tua taalu bii tingbali, ban pa ki baa bi tuonbiadi po sugli. 10 Bi nuni n̄ bondi, ban ji da nua, bi ciamu n̄ poli, ki buani bi jumu, ban ya tiibi yognu kuli. 11 N ji buali da: "Bi tuudma ji tua bi tingbali yo oo? yeni ka! Ama bi tingbali cedi ke bi nilanba baa mi faabma, ke li tua bi po ponponli, ki fiini bi pala. 12 To, bi tingbali ya tua ñanduna po ñalmani, ke bi pódma mo cedi ke bi nilanba baa ñalmani, bikuli ya lebdi bi pala, lanya ñalmani ka baa cie ee? 13 N maadi yinba i, bi nilanba: Min tie tondo bi nilanba siiga n ne, n jaandi U Tienu n tuonli po. 14 Li ya bi ba tuo, min fiini n naataani pala, ki kuani ba li ponponli, ki faabi tianba. 15 Kelima U Tienu ya luni o buolu, ke ñanduna guani ki mangi yeni o, bi ya guani ki ñjodi bi Diedo, li kan tua miali ka bi tinkpiba siiga aa? 16 Bi yedi ke a bonkpiala ya ñani, ki dagdi U Tienu po, li tie ke ku kpaangu kuli mo ñani, ki dagdi U Tienu po i. A jiina ya kpaa, ki dagdi U Tienu po, li tie ke a bema mo dagdi ki ñani U Tienu po i.

17 Bi ya cua ki ñani bentiana, ke fini tilialbu benu, ke a tugni, ki baadi bu tijjuukaabu sinma li beni kaanu, 18 ñjan da kpiadi a yuli i beni yeni yeli po ka. A ya kpiagdi a yuli, ñjan ya bani ke fini ka tugi a jiina; ama a jiina n tugi a. 19 A ba maadi: "Bi cua ki ñani i beni, ke n mo fidi ki tugni. 20 Li tie momoni ke ya beni n ki pia dandanli i, ke bi cua ki ñani; ke fini a tuugi kelima a dandanli po i. ñjan ji da pia japaadi, ama ñjan ya jie. 21 Kelima U Tienu ya ki tuo ki ñja bu tijjuukaabu beni, o kan di sugli fini bu tilialbu beni mo ya po. 22 Lanwani i, ñjan colnii U Tienu ñanbli, yeni o maba. A maba yaaba n tudi ki yie o maama po; ñanbli fini yua n tiegi po. lanyaaka o ba cua ki ñani o mo. 23 Bani yaaba n tudi mo, bi ya ki tundi ki ye mi tudma nni, ki lebdi bi pala, o ba guani ki tugni bi mo, kelima U Tienu paaciamu po, o ba fidi ki guani ki tugni bi mo. 24 Fini yua den ñani bu tiilialbu po, ke bi tugni a yeni bu tijjuukaabu, ke a naa tuodi ki tie bu, bani yaaba n den ñani bu tijjuukaabu kani n ji kan guani ki tugni yeni bi tiibuolu uu? 25 Kelima, n naataani, n ki bua ke ya yaalidgu bonli ne duagi yi, ki ba cedi yin yini i yula yanfodanba; Li tie ke Isirayeli yaaba bi tianba juagi bi pala, ki baá mi tudma nni, hali ke bi nilanba kuli baa ki kua, ki baa U Tienu ñanbli. 26 Lani n cedi ke Isirayeli yaaba kuli ba baa mi faabma nani lan diani maama: "O candaano ba ñia Siyón, ki cua ki ñani ti tuonbiadi Isirayeli yaaba pali nni." 27 N ya piini bi tuonbiadi, lani n ba tua n ñionianu yeni ba. 28 Yaali n nua o laabaaljamo po, bi tie yibalinba kelima yinba bi nilanba ya po; ama yaali n nua ban gandi yaaba li ñanbli po, bi tie U Tienu n̄ bua yaaba kelima bi yaajanba po. 29 Kelima U Tienu yiinu yeni o paabu ki pia lebdima. 30 Nani yognubá, i den ki tuo ki ñua U Tienu n̄ bili ya sanu, ke bi tudma po, ke i baa U Tienu niñingbadma yeni, 31 Bi mo tudi U Tienu sanu, ke yin baa ya niñingbadma po yeni ya po, bi mo n̄ baa mi niñingbadma 32 Kelima U Tienu luoni bi niba kuli mi ti tuonbiadi nni, ke wan fidi ki gbadi bikuli niñima. 33 kesaa, U Tienu ñalmani yeni o yanfuoma yeni o banma yabi ki go ñua! ñjma ba fidi ki kpaagi o yanjaga? ñjma ba fidi ki bandi o sanbila? 34 ñjma kpaagi ki bandi U Tienu maalma? bii ñjma n ba fidi ki tua o ceglikia? 35 ñjma kpia ki teni U Tienu bonli ki ji guu ke wan ñmiani o? 36 Bonli kuli ñani U Tienu kani i, wani n die likuli, likuli ye o ya po i. Wani n yeni ti kpiagdi yeni ti yudandi li bina yeni li bina! Amil! (aiõn g165)

12 N naataani, n mia yi ki go paandi i pala ke yin diidi U Tienu niñingbadma po, ki yidi i gbannandi ya salga fuo, ki ñani, ki mani U Tienu po. Lani n ba todii yin fidi ki kpiagi o bonjanla. 2 Da ñua mani mólane jamaano ka. Yin lebdi i pala, ki pandi i yantiali, ki fidi ki bandi U Tienu buama, yeni yaali tuagi, ki mani, ki ñani cain. (aiõn g165) 3 U Tienu n̄ puni nni ya ñanbli po, n miadi i siiga nni yuakuli, ke obá n̄ da dongi o yuli, ki maali ke o cie o lieba, ama, yuakuli n̄ maali yeni mi yanfuoma, ki dagni U Tienu n̄ seni o dudugdi naani. 4 Kelima nani tin pia i gbannanbuoli, ke ti taani ki tie ti gbanu yeni, li gbannandi kuli naa taa taa tuona. 5 Lanwani, tinba yaaba n yabi, ti taani ki tie gbannanyendu i, Kiristu nni.

6 Nani tin pia yuakuli yeni o yenpaabu, ke bu yua wan baa ya ḷanbli yeni i, yua n pia sawali paabu, wan ya wang'i ke li yua o dudugdi í dagdi maama. **7** Yua n pia tuonli paabu, wan ya tuuni. Li ya tie tundma paabu, wan ya tundi. **8** Yua n pia ya paabu n paagdi bi niba pala, wan ya paagdi bi pala; yua pia li todli paabu, wan ya todii yea ti bulcindi. Yua ya paabu tie mi gobdima, wan ya gobdi yeni li yankuali. Yua n pia ti niñinpadi baabu, wan ya tuuni yeni li pamanli. **9** Mi buama í logdi mi muyima. Yin ya jie ti biidi. Yin ḷanbli ki mubni yaali ḷani nuujadlie. **10** Yaali n nua i naataani buama, i pala í ya siadi i lieba po; yaali nua ti bulcindi, yin colni i yaba. **11** I gbanu í y saagi yeni li tuonli, ki nan yea i kpadje. Yin ya tiegi U Tienu tuona nni, ki tuuni U Tienu po. **12** I pala í ya mani li dandanli po. Fala yogu, yin tieni li juunli ki ya jaandi yognu kuli. **13** Yin ya todii bi nitieginkaaba bi buama banlu, ki ya bobindi bi canba po ku canmangu. **14** Yin yadi mi yedjanma yaaba n wang'i fala po, yadi mani mi yedjanma bi po, ki da solini. **15** Yin mangi i pala yeni yaaba n mangdi bi pala, ki buudi yeni yaaba n buudi. **16** Yin ya pia maalyenma i lieba po. Yin da pia japaadi maalma, ama li yumiinli maalma. Da yini mani i bá ke i tie yanfodanba. **17** Yua tieni yi biadma, yin da ymiani o biadma. Yin lingi yaali n ḷani bi niba kuli po. **18** Li ya tie ke li maa i ya po i, ke i ba fidi, yin tieni ania ki ya ye yeni bi niba kuli mi yanduanma nni. **19** N buakaaba, da tuu mani panli i bá. yin guudi U Tienu pabienli cuama; kelima li diani: «Li pantuuli tie n yaali, minni n ba tuu mi biadma panli, O Diedo n maadi.» **20** Ama, koma ya pia a yibaliya, ḷan puni o mi jiema, ḷuñuuunu n ya pia o, ḷan puni o mi niima; kelima a ya tieni yeni, mukuantona i, ke a tugni o. **21** Da yea ti biidi í paadi yea, ama ḷan tieni mi ḷanma, lan paadi yaali bia.

13 Nilo kuli n yaa colni yikodanba, kelima yiko ki ye ke ki ḷani U Tienu kani kaa. Yaa yikodanba n ye kuli, U Tienu n kaani ba. **2** Lani, yua n yie bi yikodanba yie U Tienu n sieni ke o bona n baa yaa suani maama, ke U Tienu mutuoli baa jiidi o po. **3** kelima yikodanba ki ye ke ban yaa mabindi ḷanma ka, ama ti biidi. Da jie mani bi ka. I ya ḷambidi, bi baa pagi i. **4** kelima U Tienu tuonsónba ye i po i. Ama i yaa tie biidi, yaa bani mani ke bi baa ymagi i tuba. **5** Li yaa po i ke ti coldi bo baa tie yeni yanjagili i, ama mabiili ka. **6** Li po, yaa paa mani i panpani kelima bi yikodanba tie U Tienu tuonsónba i ki fiini bi tuona nni. **7** Paa mani yua kuli yin baa paagu yaala: paa mani o lonpo gaali o lonpo, i panpani daano mo o panpani, colni mani yua dagidi yin colni o, ki selini yua dagidi yin selini o. **8** Daa pia mani nilo baa yaa panli li yaa ki tie ke yin yaa baa i lieba baba yaaka. Kelima yua baa o lielo tiendi yikodi n baa yaala kuli. **9** Yeni, a kan conmi, a kan kpaa nilo, a kan suu, ḷan daa baa a lielo bonla yeni yaali n sieni kuli taani ki tie bonyenla: «A baa baa a lielo nani a baa yeni.» **10** Mi buanma ki duolidi o baa, li po n ke mi buanma tie mala. **11** Lanwani, i bandi ke u yogu ba ke yin findi kelima ti fiema nagii ki cie yaa yogunu ke ti den gaa o. **12** U yogsíigu pendi o ke u ti sijaagu mo nagii o, tin yaa mani li bonbonli nni

tuona kuli ki taa mi yinma jakontiadi **13** Yin yaa suani a papientuona nani lan buali ke tin yaa suani u yensiigu nni yeni. Tin yaa mani li jiedicianli yeni li dañucianli, a concona tuona yeni ti jongindi tuona, a konkona yeni i nanga. **14** Tugi mani ti yonmidaano Jesu Kirisiti ke wan tua i jakontiadi ke yin laa ki ji daa kpaani ke yin sóni i yanma n kua yaa tuonbiidi nni kuli.

14 Ga mani yua ntadi ti dudugdi nni cangu, ki da teni o tagli yeni i maakpaga. **2** O nilo ye, ke o dududi po, ke o di bonli kuli, yua tadi wani ii, di kpinfoadi yeni luana baba i, **3** Yua n di bonli kuli í da nundi yua n ki di bonli kuli, ke yua n ki di bonli kuli mo í da jalgi yua n di bonli kuli. Kelima U Tienu tuo o tuada. **4** A tie yma i ki ba jalgi nitiani yonbo? O ya se ee, o ya baá aa, li tie o canbáa maamam i. Ama o baa se, kelima U Tienu ba pugni o u paalu ki cedi wan ya se. **5** Poyenpo, nilo baa maali, ke o cie o lielolo. Potoli po, tiano mo n maali ke bikuli doa i. Yuakuli í bili o yuli nni ke o maalma tiegi. **6** Yua n kpaagi li daali, kpaagi li O Diedo po i; ke yua n di mo, o di O Diedo po i, kelima o tiendi U Tienu balga. Yua n ki dini, cuo o yuli kaa dini O Diedo po i, o mo tiendi U Tienu balga. **7** Kelima, obakuli ki kubi o miali o yuceli po. **8** Kelima ti fo, ti fo O Diedo po i; ti ya kpe mo, tikpe O Diedo po i. Lanwani ii, tin fo oo, tin kpe ee, ti tie O Diedo yaaba i. **9** Kelima, lanyapo i ke Kiristo bo kpe, ki go fo, ke wan ya tie bi kpienba yeni yaaba fo kuli Diedo. **10** Ama, fini, be n cedi ke jalgi a kpiilo? Ke fini mo, be n cedi ke a nundi a kpiilo? Kelima bi a jia tikuli buudi U Tienu kalkaanu. **11** Kelima, li diani, "N fo" O Diedo n yedi lani, "Mini ya po, dunli kuli ba gbaani, lanbu kuli í yaadi ki kpiagi U Tienu yeli." **12** Yeni, ke yuakuli ba togdi o yuli po U Tienu nintualu o tuada. **13** Lanwani ii, tin da jalgi ti lieba, ama, tin jagi ki cuo, ke nilo kan tua o lielo po tantuudkaali bii diagu o naataano po. **14** N bani, ke n pali go paa Jesu po, ke libakuli ki jogni li yuli po. Kase yua maali ke bonli kuli tie jogindi o po. **15** Mi jiema po, a ya ba yagi a kpiilo yama, lanwani ii, yaa ji cuoni mibuama sanu po ka. Da cedi mani ti jiedi po, Kiristo í kpe yua yapo í bia. **16** Lanwani ii, yin da cedi i tuadhjama í tua tuatiigu. **17** Kelima, U Tienu Diema ki tie jiedi yeni bonñukaama ya maama ka, ama, li tie mi teginma, mi yanduanma, yeni li pamanli mi Fojanma nni. **18** Lanwani ii, yua n tuuni Kiristo po, ki tuagi lanya sanu, U Tienu ba tuo o yema, bi niba mo í pagi o tuada. **19** Lanwani ii, tin ya yua mi buama sanu yeni yaali n ba ḷanbli yuakuli. **20** Da biidi U Tienu tuonli ti jiedi po. Tin ya bani ke bonlikuli ḷani, ama, li jogni yua n ba di, ki tua tantuudkaali o lieba po i. **21** Li ḷani ke nilo í da ḷmani nandi, ki da ūu daama mo, yeni ya bonli n ba cedi a kpiilo yama í ña a niinni. **22** ḷan pia ya dudugdi, tin ya ye fini yeni U Tienu siiga. Mi yedjanma baa ye yeni yua n ki jalgi o yuli wan jagi ki cuo yaali ya po. **23** Yua ya yama n lengidi, ke o dini, o ba taa i tagli, kelima laa ḷani ti dudugdi kani ka. To yaali n ki tie dudugdi maama mo, tie tuonbiadi i.

15 Môlane, tinba yaaba n pia u paalu í gbadi a tadma tadingu niima nni, ki da dongi ti yuli. **2** Ti siig, yuakuli í ya tie ti yaali n ḷani, ki mangi o lielo pali,

klan pugni o dudugdi. **3** Kelima bá Kiristo bo ki dongi o yuli. O bo li tie nani lan diani maama yeni, yaaba n den sugdi a sugdi guani n yuli po.” **4** Kelima, ban bo diani ya diani kuli tie tinba ya tundma po i, ke a i diani í wangi ya juunli yeni yin paandi ti pala maama, tin fidi ki baa li dandanli. **5** N miadi ke li juunli yeni mi baagima Tieu í cedi yuakuli í taa yantaiylenli o lielo po nani Jesu Kiristo yeni. **6** Ke tin fidi ki taani yantaiylenli yeni ñøyenbu, ki fidi ki kpiagi ti Diedo Jesu Kiristo Báa yeni O Tieu. **7** Lanwani ii, yin ya gaani i lieba cangu nani Kiristo í ga i cangu maama ke wan kpiagi U Tieu yeli. **8** Kelima, n yedi ke Kiristo yua ku kónciagu naciemo ki waani U Tieu momóni, ke lan dögdi ki waani wan tieni yeni i yaajanba ya ñonianu. **9** Yeni bi nilanba ke ban tieni U Tieu balga, o niñengbadma po. Nani lan diani maama, “Lanyognu n kpiagi a yeli bi nilanba siiga, ki yiini ki dondi a yeli.” **10** Li go diani, “Mangi mani i pala, bi nilanba, yinba yeni i dogtieba.” **11** Ki go diani, “Dondi mani O Diedo, yinba bi nilanba kuli; bi dogtieba kuli í dondi o.” **12** Isayi go yedi, “Li benpaali ba pudi Jese cugli nni, ki ffi, ki diedi bi nilanba. Bi nilanba ba baa li dandanli o po.” **13** Mólane, N miadi ke U Tieu dandanli í gbieni yi yeni ti dudugdi pamanli yeni mi yanduanma, ke yin ya gbie yeni li dandanli Mi Forjanma paalu po. **14** N kpiiba, mini móno pali paa i po, N pali paa i po, kelima yinba móno gbie yeni ti ñjandi, ki gbie yeni banmabuoli kuli. N pali go paa i po kelima, i ba fidi ki ya tigi i lieba. **15** N go dangi yi ya tisonkaali ne yeni li pamancianli, ki baa min tiadi yi, kelima U tieni í puni nni ya paabu po. **16** Li paabu tie ke n ba tua Jesu Kiristo n ba sóni ya naaciemo bi nilanba siiga. Ke min tua salga yidka, ki waani ba U Tieu laabaaljamo. N ba tieni lani, lan todii, bi nilanba paabu í tua ya paabu n ñjani ki gbie yeni mi Forjanma. **17** N pamancianli tie ke min kpiagi Jesu Kiristo yeli yeni U Tieu í tieni ya bona kuli. **18** Kelima mii pia papaaiki ba yedi libakuli kase Kiristo í sóni ya tuonli n po, ki ba cedi bi nilanba í la yaalidgu yeni u paaciamu tuona, ki colni. **19** Mi Forjanma paaciamu po min cili Jerusalema yeni li tinkundogi, ki ban pundi hali Iliri, min fidi ki yadi ki waani Kiristo laabaaljamo. **20** Lanya sanu nni i, ke n payianu den tie ke min yadi, ki waanu o laabaaljamo, ama, li ki tie ban bani Kiristo yeli naankani ka, li tieni ke min da ti gedii ki maa nitiano í bili ya fiagli po i. **21** Nani lan diani maama: “Yaaba n ki kpeli ki baa li maalma o maama po, ba bandi o,” ke yaaba n ki kpeli ki gbadii mo ba gbadii niima nni. **22** Lanya po i, ke li pani nni ke mi cua i kani. **23** Ama, molane, N ji ki pia kaanu, ki ba kali ya tinbuali ne, li ki luo bina ke N lingi ke min pundi i kani. **24** Lanwani ii, N ya caa, Esipañi, n ba jadi i kani, yin ciani nni, li waagi ke n jiki baa i yegnu. **25** Mólane, N caa Jerusalema, ki baa sóni bi dogkaaba po. **26** Kelima, li baatii pamancianli i, Maseduani yeni Achihaya yaaba po, ke ban teni bu paabu, ki todi talginba, Jerusalema dugkaaba siiga. **27** Nn, li den tie bi po pamancianli i, yende, bi tie bi pandanba i. Kelima, bi nilanba ya baa bi yenpaabu, li tie ke bimo í baa bikani ñanduna bona i. **28** Lanwani ii, N ya sóni lanya tuonli ki gbeni, ki diidi ki sua ke min taani ya paabu kuli kua bi nui nni, N ya caa

Esipañi, N ba tøgni i kani. **29** N bani ke min ba pundi i kani, li ba sua ke i kuli gbie yeni Kiristo yedinjanma i. **30** N kpiiba, Molane, ti Diedo Jesu Kiristo yeli po, yeni Forjanma buama po, N tigi yi, ki paandi i pala, ke yin mua ti jadi yin jaandi ki miadi U Tieu ya yognu kuli, ki todi nni. **31** Yin ya jaandi ki miadi ke Jude yaaba yaaba n ki colni yeni í ja nni, min fuodi, ke Jerusalema dugkaaba pali í mangi n tuonli po. **32** Ya jaandi mani, ki mia ke U Tieu buama po, ke min pundi i kani yeni li pamanli, ki taani yeni yi ki baa mi fuoma. **33** N miadi ke Mi yanduanma Tieu í ya ye yeni ikuli. Ami

16 **n** fuondi n ninsalo yua n tie sancle jaandiegua nni tuonsoanlo **2** ke yin ga o ti yonbidaano yeli po maama ndagidi binigagidi ñjanba po yaala n buali yin todo kuli, kelima wani o ba den tua todika yaa nbi n yabi po yeni min yaa po kuli. **3** fuondi mani Pilisila yeni Akilasa n tuonsoalieba ti yonbidaano Jesu Kilisi yeli po. **4** bani n den luni bi miana ki fie min polo yaa miali min bebe ka tiendi ba baliga ama yeni li jaandie yaba kuli **5** fuondi yaa jaandiegue nye bi deni, fuondi mani Epayineti n doanli moano, o tie kilisiti po bon kpiiali Asi yaa dogu nni. **6** fuondi mani maliyama yua n soani li tuonpaali yi po. **7** fuondi mani An dienikusi, yeni Juniasi, n baa n ba yeni n yonbi lieba bi tie utienu tonda siiga ni moanba yaaba n kpa kicili uTieu tuonli yeni min. **8** fuondi n danli ANpilia ti yonbi daano yeli nni. **9** fuondi n tuonsoalielo yudiben kilisiti nni yeni Sitasine n danli moano **10** fuondi mani Apilasa wan yua n se ke li pa kilisiti nni yeni, Asitibolo deni yaaba. **11** fuondi mani ti kpiilo Elodiana, fuondi mani Narsise den po yaaba yaaba n ye ti yonbi daano kuli. **12** fuondi mani Trifeni yeni Trifoni yaaba n soani tuonpaali ti yonbi daano po, fuondi Pilisila wan yua n soani boncianla ti yonbidaano po. **13** fuondi rufu yua ke yonbidaan lugido yeni o na yua n tie ti kuli yaa na, **14** fuondi Asynkilita Fileseno, hermesi, Patroba Hermasi, yeni ti jaba yaaba n ye yeno. **15** fuondi mani Filologji, yeni Julie Merde yeni o nisalo Olynpe yeni o nigagidi ñjanba yaaba n ye yeni ba. **16** yin yaaa binini mani yi yaba ki fuodi ba. li jaandielii yaaba kuli fuondi yi, **17** moala ncegili yi yin foagimani yenyiaba ncuongi yeni siiga mipaadima yeni a koankoana, yin kubi n tunda yaala ke yi ga n kani, yin foagidi yeni li danba **18** kelima laa nibuolu ki suani ti Yonbidaano po ka, ama bi yaa puona po, yeni ya maama nmanii bi niba po ki boandi yaaba n ki daani, **19** yi coanli n pia yaa nannanli po pundi li ñjandunli kuli n ye yeni li pamanli kelima laa bonla po, n baa ke yin yaa tie yaa danba n baa yaala n ñjani kuli po, ki sani ki íja yaala n baa kuli. **20** li ji kan waagi mi yanduanma Tieu baa mudi rutaani yuli yi taana tii po UTieu nyaa ye yeni yi ti yonbidaano Jesu kilisiti po. **21** Timote n tuonsoanlielo fuondi yi lusiyusa, jasono, yeni Sopateli n kpiiba. **22** Mini Teryusa n diani li tili ne n fuondi yi ti yonbidaano yaa yeli po. **23** Gayusa n canba yeni yaaba n ye li jaandielii nni yaaba kuli, Elasita yua n kubi udogu ligi fuondi yi, yeni n ninjoa karitusi. **24** ke ti yonbi daano Jesu kilisiti ñjanbili n yaa ye yeni yi kuli Amina ke yua n baa fidi ki todi n gbadima min wang ya

labaali yanmo Ti yonbi daano Jesu kilisiti nni, **25** yua n fidi ki todii yi yeni olabaali yamo ke n todiba Jesu kilisiti nni ke nani yaala doagidi ki waani yasiili inni yaala ke da foagi. (**aiōnios g166**) **26** Ama moala ne o nisoaginkaaba yaaba ke UTienu den doagidi ba idian pokuli ke lan fidi ki nibuoli kuli n coanli li dandanli maama. (**aiōnios g166**) **27** ke UTienu bebe n ga ti kpiagidi yua n tie o yanfodaano li bina yeni li bina Amina. (**aiōn g165**)

1 Korantien

1 Pol, ban yini yua ke wan tua Jesu Kiristu tondo, ke li yua U Tieu buama, yeni n naataano Sōsteni, **2** Ti diani li tili ne, ki ba teni U Tieu nitaanlyali n ye Korenta, bani yaaba n baa mi yedjanma Jesu Kiristu yeli po, ke bi gagdi ba ke ban tua niyanba, yeni yaaba n li taagi ti Diedo Jesu Kiristu yeli hali ban ye naani kuli, bi Diedo yensi ti yua. **3** Ti Báa U Tieu yensi ti Diedo Jesu Kiristu ní puni yi mi yedjanma yensi mi yanduanma! **4** N jaandi n Tieu yognu kuli, i po, kaa cedi yensi wan tieni i po ya yanbli Jesu Kiristu yeli po. **5** Kelima wani ya po, i baa ya yjalmani n yabi, ki nua mi maama yensi mi banma, **6** Ban tieni Kiristu po ya kasiedi fiigi bonjanla i siiga, ke i kubi yensi i moni ke li paa. **7** Mola, i ji ki luo yenpaabu bá kuli, yinba yaaba n guu ti Diedo Jesu Kiristu dögdimma. **8** O ba pugni yi u paalu, ke bi kan fidi ki jalgi yi hali ti Diedo Jesu Kiristu ní ba cua ya daali. **9** U Tieu tie tin dugi yua ya po, wani yua n yini yi ke yin yðodi o bijua yensi li papienli. **10** N naataani, n miadi yi, ki paandi yi pala, ti Diedo Jesu Kiristu po, ke yin ya taa ñöbu, ki da pia paadma i siiga, ama yin ya taa yantiayenli yensi maalyenma. **11** Kelima, n naataani, n gbadu ke Kolowe niba maadi ke a konkona ye i siiga. **12** N bua yedi ke i siiga yuakuli maadi maama ne: "Mini n tie Pol yua yo! Ke mini, Apolosi yua! Ke mini Sefasi yua! Ke mini Kiristu yua! **13** Kiristu ji paadi paadi yo oo? Bi kpaa Pol i, i po, li dapönponli po oo? Bii, bi batise yi Pol yeli po i? **14** N jaandi U Tieu yensi min ki batise bá nyiendo yi siiga, lan ñani kirisipusi yensi Gayiwusi yaa ka. **15** lani yaa ka, bi bi ba yedi ke bi batise yi n ya yeli po i. **16** N go batise Sitefanasi diegu nni yaaba; lan ñani lankani, n ji ki tama ke e batise nitiano. **17** Kiristu ki sóni nni ke min ya batise bi niba ka, ama ke min ya wang i laabaaljamo, Li naa go tie ke min ya wang i yensi mi yanfomaama ka, ke Kiristu dapönponli ní da tua fanma. **18** Kelima li dapönponli maawangma tie yanluomaama i, yaaba n bodi po; ama tinba yaaba n baa mi faabma po, mi tie U Tieu paaciamu i. **19** Li go diani ki yedi ne: "N ba buoni bi yanfodanba yanfuoma, ki biani bi nunfandanba nunfanbu. **20** O yanfodaano ye le? o gbanbando ye le? Ti jamaano ne ñioniadaano ye le? U Tieu ki cedi ke ñanduna yanfuoma kpandi gaadma aa? (aiðon g165) **21** Kelima, nani ñanduna yensi o yanfuocema ki bandi U Tieu yensi U Tieu yanfuoma, li tua U Tieu po yanbuama i, ke wan faabi yaaba n dugi o po yensi mi gaadmaama. **22** Jufinba buali yaalidgu bona po, ke binilamba lingi mi yanfuoma. **23** Tinba ti wang i ban kpaa ya Kiristu li dapönponli po i; li tie janjanma jufinba po, ki tie gaadma bi nilanba po. **24** Ama, ban gagdi ki yini yaaba ya po, ban tie jufinba bii nilanba aa, li tie bi po U Tieu paaciamu yensi U Tieu yanfuoma i. **25** Kelima U Tieu gaadma pia mi yanfuoma ki cie bi nisaalba, ke U Tieu tadingu pia u paalu ki cie bi nisaalba. **26** N naataani, yin ya bani ke yinba yaaba ke bi gagdi ki yini i siiga, ti gbannandi yanfodanba ki yabi, u paaciamu danba ki yabi, bi yjalmandanba mo ki yabi. **27** Ama U Tieu taa ñanduna yanluoma bona i, ki tulni bi yanfodanba, ki taa

ñanduna tadingu bona, ki tulni u paaciamu danba. **28** U Tieu lugdi ya bona n ki pia mayuli ñanduna nni, yensi bi niba ní fali yaali, ke laa pia fuoma, ki fanbi ban nua yaali ke li pia mayuli. **29** O tieni lani, ke nisaalo ní da kpiagdi o yuli U Tieu kani. **30** Wani ya po i, ke i fo Jesu Kiristu nni, wani yua n tua ti po yanfuoma, teginma, gagdirjanma yensi daafaabma, **31** Nari lan diani ki maadi maama: "Yua n kpiagdi o yuli, wan kpiagi o yuli O Diedo nni.

2 N kpiiba, min den gedi i kani ki ba dögdi U Tieu ñasiili ki waani yensi, n dee kubi mi mabanma bii mi yanfuoma ka ki muandi yi. **2** Kelima min den ye yi siiga yensi, ki jagi ki jagi ki cuo ke Jesu Kristo bábabá yaaa ka, min ki bani libá ki ba maadi li po, Jesu Kristo yua ke bi den kpaa o li dapönponli po yaa ka. **3** N den cua yi kani ki tie nani yiamo yensi, ki jawaani pia nni, ke n jegli paa. **4** N dee pia mi mabanma leni mi yanfuoma ka, ki tundi i tundi, ki gó muandi n laabaali, ama n maama nni leni n tunda nni, Forjanma n den wang i mi paalu. **5** Li den tie yensi ke yin da taa dandanli ki teni o nufosaalo yanfuoma ka, ama ki ya dugi U Tieu paalu po. **6** Ama leni li kuli, leni mi yanfuoma i ke ti tundi yaaba ke bi yama gagdi Kristo ñögkaaba nni. Li yanfuoma ki tie ñanduna ne yaama, mi gó ki tie ñanduna ne badbijaba yaama; ban wan ba bia bikuli. (aiðon g165) **7** Ti maadi U Tieu ya yanfuoma i, mi den tie ñasiili yaama n wuo i, ke u den tuodi ki bobni ti yudandi po ki sua ke ñanduna da ki ye. (aiðon g165) **8** ñanduna badbijaba ne, obá naa bani li yanfuoma, bi den kan cedi ke ban kpaa Yudandi Yonbdaano dapönponli po. (aiðon g165) **9** Ama nani lani diani U Tieu tili nni yensi: O nulo nibinli n kan baa lá yaala, ke o tubli mó n kan baa gbadu yaala, ya maalma n kan fidi ki kua o nulo pali nni palbi yensi, U Tieu bobni mani yaaba n baa o po. **10** Tinba i ke U Tieu cedi ke mi forjanma wang i ti u ñasiili, leni i moni, mi forjanma wan nua bonla kuli, bá yaala n wuo U Tieu pali nni mño. **11** ñyama bani yaala n ye bi nifosaalba pali nni? Nifosaalo bábabá n bani o pali nni yaala n ye o pali nni. U Tieu mó, li tie yensi, U Tieu forjanma bábabá yaaa ka, obá ki bani yaala n ye U Tieu pali nni. **12** Tinba wan ki kubi ñanduna ne yema ka ki tuuni li tuonli, U Tieu n puuni ti u forjanma ke ti fidi ki bani wani U Tieu n puni ti ya paabu kuli. **13** Tin maadi yaala yensi: Ti ki maadi nani nifosaalo yanfomaama n buali maama ka, ti maadi nani U Tieu forjanma n tundi ti ke tin ya maadi maama i. N nua ke ti wang i yaaba n pia U Tieu forjanma, yaala n tie U Tieu forjanma yaala. **14** Ya nulo ki pia U Tieu forjanma, kan fidi ki gaa yaala n ñani U Tieu forjanma kani. O ya po li tie gaadmaama i, o kan fidi ki gbadu mi niima nni, kelima U Tieu forjanma n yen puni bi niba li banma. **15** Yua n pia U Tieu forjanma ba fidi ki ya bani bonla kuli ya niima nni, ama obá nan kan fidi ki ya bani u ya niima nni. **16** Kelima nani lan diani U Tieu tili nni yensi, ñyama bani ti yobdaana maalma, ñyama ba fidi ki teni u i cegli. Tinba wan nan pia Kristo maalma.

3 N ninjab yen n nipoob, n kan fidi k ya maadi yensi nani jaanditieba yensi, ama nani min gbannanbuama danba

neni, nani yaaba da guani k mali jesu nni yeri. **2** N tieni mi naajanma i, ti nandi ka. Hali yeri mola kuli i da k bobni k dagdi. **3** Kelima i da li tie gbannanbuadanba i lani ya po i, ke li nunponli yeri a konkona da bii ki ye i siiga. I ki colni u gbanu i yema nni ii, i ki colni bi niba yikodi yi cenli ni ii? **4** Nilo ya yedi: "mini taa Apolosi po i" ne ki tie gbannanbuama yema ka aa? **5** Yema tie Apolosi, ke yema tie poli? Yi dugi ya tuonsonba po, ke u tieni puogi ba o tuonli. **6** N yuundi, ke Apolosi jogni, ama u tieni n cedi ke li pa. **7** Lan wani ii, yua n yuundi yeri yua n jogni k tie liba kuli. Ama u tieni n cedi ke li pa. **8** Mola yua n yuundi yeri yua n jogni kuli tie yema i, yua kuli ba baa o panpaa nani o tuonli n dagdi maama. **9** Kelima ti tie u tieni tuonsonlai. I tie u tieni gogdigu, u tieni tagma. **10** Nani u tieni n puni nni o njalbalga yeri. N bili li fiagli nani tanmaaciamo yeri N bili li fiagli ke toa n maa ki tuani. Ama yua n ba maa ki tuani n ya cegi. **11** Kelima oba kuli kan fidi ke maa fiagtianli ke li kandi ban bili yaali, lani n tie jesu kiristo. **12** Mola, yaa n maa fiagli po yeri wula yoo, muadi yoo? **13** U yensiinu ba dogdi ki maani o tuonli n dagdi maama. Kelima o mu ba bigni o ku waani yua kuli tuonli n dagdi maama. **14** O nilo n maa yaali ya moni ki ciadi, o bo baa o panpaa. **15** Ama li ya juu (sia) oba la fala waamu, ama bi ba faabi'o u mu po **16** I bani ki tie u tieni yekaanu, ke u tieni fuoma ye i niinni? **17** Nilo ya biidi u tieni yekaanu, u tieni ba biani'o. Kelima u tieni yekaanu tie kaan yjanmu i nani yimba yeri. **18** Nilo n da bondi o yuli. Nilo ya maali ke o tie yanfodaano ti jamaano ne, wan go tu a gaado, yeri, o baa pia mi yanfuoma. (**aiōn g165**) **19** Kelima ki tinga nni yanfuoma tie u tieni po gaadma i. Kelima bi diani: "o gaadma yaalidi o yanfodaano. **20** Yaali n pugdi u tieni bani ki bi yanfodaama yantiana tie bonyuyudu i" **21** Lanwani i, li ji ki buali japaadi bi niba po. Kelima yinba n yeri buoli kuli. **22** Lan tie Poli ii, Apolosi ii, bii Sefasi, li yandunli, mi yema aa, bii mi kuuma, m olane ya bona bii ya bona n ba yuandi ki, lan kuli, yinba n yeri. **23** Kiristo n yeri yi mo, ke kristo mo tie U Tieu

4 Lanwani i, bi nua ti ke ti tie Kiristu naaceriba, U Tieu n gagdi ki lugdi yaaba ke ban ya wang i o banma yaama n duagi **2** Bi nan ki buali bontoli yaaba n wang i mi yeduagikaama ki kandi li papienli yeri ti dudugdi. **3** Mini ya po, li ki maadi nni liba kuli yeri yin jia n buudi bii bi bujiaba n jia n buudi. Mini n bá mo kan bu n buudi kelima n naa pia biidi bá kuli. **4** Ama lani ka kuni nni i moni, yua n ba jia n buudi n tie O Diedo i. **5** Lanyapo i, li ki buali ke yin jia buudi bá kuli, ke u yogu dái ki pundi, guudi mani hali O Diedo cuama, wani n ba tieni mi yenyenma ki dogdi yaali n duagi li biigli nni kuli, ki ba dogdi yaali n wuo bi niba pala nni kuli. Lanyogu i, ke U Tieu ba teni yuakuli wan dagdi yeri ya kpiagdi. **6** N naataani, yinba ya po i, ke n taa mini yeri Apolosi yema nannanli, ki bua waani yi, ke yin togdi ti yema, ki da tieni ki pendi yaali n diani ki bili, ke i siiga, nilo n da kpiagdi yendo, ki fali o lielo. **7** Kelima yema n cedi ke a ki taa yeri a lieba? A pia be ke laa nani U Tieu kani? To, li ya tie ke U Tieu n puni a, be n cedi ke a kpiagdi a yuli

nani yaa baa li U Tieu kani ka yeri i? **8** Mola i guo, mola i ji tie jalmandanba i, bá ke tii ye i kani, i cili ki ji diedi u kaanu. U tieni n todii yin diedi u kaanu, ti mo nti fidi ki diedi yeri yi! **9** Kelima, li naani ke U Tieu cedi ke timba bi tondba n juodi bi niba kuli ya siiga, li tie nani ti buudi jia ki cuo te ke li buali ke tin kpe yeri i. Kelima bi nani ki sieri ti asala siiga nni, bi niba yeri malekirba siiga nni. **10** Kiristu po cedi ke ti tie gaada, ama, yinba, i pia li miali Kiristu nni, ki tie yanfuodanba; tinba tadi, ke yinba tie paatieba. Bi kpiagdi yi yela, ki nan fali tinba! **11** Hali yeri mola kuli, mi koma, u ūñiuunnu, yeri mi mubima n bua kpa ti. bi cagni ti, ki wang i fala; ke ti waa, tii bani tin caa naani. **12** Ti tuuni yeri ti nui, ki cogi, bi sugdi ti, ke ti kpiagdi U Tieu; bi cagni ti, ke ti tuo ki gaani. **13** Bi ya tabi ti ku totabgu, ti yeri jini mi yama ki maadi yeri li paddingli; ti ji tie nani yanduna baadi yeri, nani bi niba n yie ki luni yaali hali yeri mola. **14** Mii diani yi ne kuli ki bua min kuani yi i fee ka, ama n diani yi nani n bibuadkaamu yeri. **15** Kelima i ya ti pia Kiristu tundkaaba tuda piiga, lani naa wang i ke i pia Báanba ke bi yabi ka, kelima mini n todii yeri o laabaalhjamo, ki cedi ke i mali Kiristu nni. **16** Lanwani i, n mia yi ke yin ya togdi n yema. **17** Lanyapo, n soni Timote i kani, wani yua n tie n bibuadga, ke o dudugdi yabi O Diedo po; wani n ba tiadi yi min pia ya sanbila Kiristu po, yeri mi tundi maama ti jaandiedi nni, kaankuli. **18** Nitianba i siiga nni gbie yeri ti japaadi nani n ji kan cua i kani yeri. **19** Ama, li ya tie O Diedo yanbuama, li ji kan waagi, n ba cua i kini, ki bandi yaabi n fiindi ti japaadi paaciamu, li ki tie bi maama ka. **20** Kelima U Tieu diema ki tie maama ka, ama paaciamu i. **21** I bua be? Min cua i kani yeri balju bii yeri mi buama yeri mi yandingma i?

5 N gbia ke bi maadi i maama ki tua ke mi conconma ye i siiga ke lan ya conconma buolu ki ye bá bi nilanba kani; mi yabdi hali ke i siiga, yendo dua yeri a báa denpua. **2** I yabdi ti japaadi! yii tuo ki biidi i pala li tuonbiadi po, ki ba beli ki nani i siiga yua n tieni lan ya tuonjogindii! **3** Bá ke n fagi yeri yi ti gbannandi po, n nan ye i siiga yeri n yantiali. N jia ti buudi ki cuo yua n soni lan ya cancagindi nani n ye i siiga yeri. **4** Ti Diedo Jesu Kiristu yeli po, yinba yeri n yantiali ntaani ki ye yeri ti Diedo Jesu Kiristu Paaciamu, **5** Li buali ke yin cedi ke setaani n biani lan ya nilo gbannandi, o naano n fidi ki baa u faabu ti Diedo Jesu n ba cua ya daali. **6** I kpiagdi i yula fanma i, yii bani ke li dabinli waamu ne ba fiini ti bugdi kuli ii? **7** Yin buoni mani li dabinkpeli, yeri, i ba tua bugpaandi, nani yin ki pia dabinli yeri, kelima bi padi Kiristu ti paak pabiga o. **8** Lanwani i, tin jaani mi jaanma lan da tie yeri li dabinkpeli, ki da tie i janbi yeri mi biadma dabinli, ama yeri ya kpanu n ki pia dabinli lani n tie li papienli yeri i momoni. **9** N diani yi li tili, ke yin da pia dönligu yeri yaaba n tie mi conconma, **10** mii maadi yanduna nni conconma kuli ka, bii bi fafagdanba yeri a suuda, lani yaa ka yeri yaaba n yua i buli ka; li ya bi tie yeri i, li bi buali ke yin nna yanduna nni i. **11** Mølane, min diani ki waani yi yaali n tie ke yin da cuo dönlgu yeri yua tua ke o tie i naataano, ki nan conbi,

ki tie fafagdaano, bii ki njua i buli, bii ki tie suudo, lan yaa ka nisugdo, bii daañugaado, lan yaa ka yua n buadi jodi dima; yin da taani ki di yени lan ya nilo. **12** N ya jia niinpo yaaba buudi, li ba pugni nni be? I kan jia ti buudi yeni i siiga nni yaaba ka aa? **13** Yaali n nua niinpo yaaba, U Tieuu ba jia bi buudi, yin beli ki ñiani o nibiado i siiga.

6 I siiga nni nilo ya baa maama yeni o lielo, o ba yini o bi nilanba kani ti buudi ki kan gedi bi nimonba kani ii? **7** I bani ki bi nimonba ba jia ti buudi yeni yanduna aa? **8** I bani ki ti ba jia ti buudi yeni malekinba aa? Li ba gaa ledi keti kan jia ti buudi yeni mi yema mabidi? **9** I ya ba fidi ki jia mi yema maabidi, li tieni ledi i, ke yi ba liidi ki kpaagi li maama ki ja yaaba n ki pia mayuli i jaandi ni taanli nni i? **10** N maadi yi, li tie i fee i. Nilo ki ye i siiga nni ki ba fidi ki jia maama nilo yeni o naataano siiga nni yeni mi yanfuoma aa? **11** Ama nilo n yini o kpiilo ti buudi daano yua ki dugi kani. **12** Yaali n moni tie ke konkñöli n ji da ye kristo nitaanlinni. Lani tie biginli i po. Li ga ledi ke kan ñimali o bidka tubli. Li tien ledi ke janbdi i lieba? **13** Li tie ke i tieni mi tudma i kpiilo po **14** I bani ke yua n ki tiegi kan di u tieni diema faali ii? Da cengi mani mi tofaama, ti cancangindi, i buli jödma, mi concomma, mi naajmaama ya jaba n dua yeni bii jalieba, **15** bu subu, mi jaanma, li daañugaadli, ku totabgu, yeni jodi. Oba kuli kan di u tieni diema faali. **16** B tianba i siiga nni tie yeni i, bi njuudi i pala ke i ji ñani, ki guan ki mangi yeni u tieni. Ti badciamo jesu kristo yeli po yeri u tieni fojanma po. **17** "Bi cabi nni buoli kuli" ama li kuli ka tie bonmonli, ki pia mi buama. Bi cabi nn buoli kuli ama n kan tua bonliba kuli yonbo. **18** Mi jiema ye ku puogu po, ke ku puogu mo ye mi jiema po. Ama u tieni ba biani lan ya bona kuli. Ama u gbann ki ye mi concomma cagindi po ka, ama ti yonbdaano po. O tuonsõnlo ba lingi bonli kuli u gbanu po. **19** U tieni bu faadi ti diedo yeni tinba o paa ciamu po. **20** I ke bani ke i gbanu ti (u tieni) kristo gbannandi ii? N ba taa kristo gbannandi ki taani yeni li poconconli ii? Lani n da tieni! **21** I ke bani ke yua n taani yeni conconli tua gbannanyendi yeni ooo? Mani lan diani maama "bani bilie kuli taani gbannanyengu" **22** Ama yua n taani yeni o diedo ba taani ki tua yeni o yantiayenli. Yin fangi i yula yeni mi concomma cancangindi. Ya tuonbiidi n sieni ke nilo ba tieni km taabi o gbanu, ama mi concomma cancangindi tie ya tuonbiidi n taabi o gbanu i. **23** Sani mani ya bontitiedi ke ñani, ya tuonbiidi n sieni kuli jogni ti gbanu i. I ke bani ke mi concomma biidi ti gbanu i. **24** I ki bani ke i gbanu tie u tieni fojanma yekaanuu uu? Yaama n ye i niinni. Yin gaa yaama u tieni kani. Yeni, i ji ki yeni i yuli ii? **25** Kelima bi codi, ki daa yi. Ama yin taa l gbanu ki kpiagi u tieni yeli.

7 Malane yaal n nua ya bona po k dian ne, li ñan yen nul n da nagn pua. **26** Ama m buam po, ja kul ba pia o pua, k pua kuli pia o calo **27** O ja ba ten o pua yaal n taanb k b ye yen lieb, o pua n mo da bel o calo k' o mia' og kuli, **28** o pua k pia yiko o gbannand po, k li ya k tie o calo ka, yen mo' i ko ja k pia yiko o gbannand po k li ya k tie o pua yaa ka **29** Da yied man yen yin taan i lieb m buam

santu n k li ya k tie ki taan k kal k cuo yanjagl, yeni ki b ñanb k ya jaand, k ñanb k kóbn i lieb, yeni k sitaan kan fid k bign ni. **30** N maadi li bona nan cegl yeni, l k tie yen yikod kan, n miad k nil kul **31** 7 n ya tie nan min yeni. Nil kul pia ya paabu ko gaa u tienu kani, l paabu ye jiag jiag **32** Yinb yab k pia puob yen a pakuan, n maadi k l ñjan i po, i ba ye li yiriyenun nan min yen **33** 9 ama, b ya kan fid k cuo b ba, li bual k ban kuan lieb, klma l ba su b po yen ban kuan lieb k da sien k ye m buam fala n **34** Molane n tien ni ya yiko ne yinb yab kuan lieb, min ka, ama u tienu. Pua kan sied k jaa o calo, **35** 11 ama o ya tienl, o ji kan kun ja tian, o ba ye oba, lan ya ka wan guan k mangi yen o calo, ja mo kan bel o denpua **36** 12 Ama yaal n sien kul u tienu n maad, k fid k nil yua pia pua yua k jaand n tien mœndl k da bel l pua, k ya ye yen' o, **37** 13 li tie yeni ya pua kuni ya ja k jaandi, k li ja bo sun k wan kuan li pua, o pua yen mo k pia ya yiko ko b bel l ja **38** 14 Klma o pua jaandi tod li ja ko fuo t ñandn, o pua yua k ban k'u tienu ye fuo ti ñandn k dugh o ja jaandi po, lan ya ka, i bid kan ya fo ti ñandn, ama mœlane b fuo ti ñandn **39** 15 Ama li ya tu k yua k ban u tienu sied, ñaogu wan ya caa, li sanu n ni, o ja bii o pua ji k colm o puoni. U tienu yi'ti k tin ya fuo laafiaa n. **40** 16 k dugh o pua, a k bani naan kani ba fie a calo, bii fin o ja naan ka b gaa a denpua miali **41** 17 Yua kul n ya fuo u tienu n bo tag'o k wan ya fuo nand, u tienu n yin yua kul o tuorln, ne tie n yikod ti jaanddieln. **42** Yinb yab kul kond ya yognu k'u tienu bo yin nii? da kpaan man yin ñan bii yin piin i kond bam ka, yua k'u tienu yin'o ko k kpel k ban'o bual ban kond'o? li k tie niinl ye ban kond'o. **43** yaal n tie bonmonli k tie ti kondi ka, ama yaal n ñanb k mon tie ti colnd u tienu ñœmaamn **44** 20 N ninjab, n nipoob, lan tie ya tuonli kul, k t suan, tin sien k ya ceg k l paa. **45** 21 I bo tie yonbi ya yognu k u tienu bo yin nii? li bo pia'i o yanpusgdu? ama i ya b fid k yal iba, kagn man, **46** 22 ya nilo k u tienu yin'o k o bo tie yonbg, li daan'o n yal oba u tienu po, li tie yeni yua n yal oba, ya yognu k u tienu yin'o ko dindanl yab, o ji yi tie jesu yonbo'i. **47** 23 B den daa'i yen ya daagu n pa, lan, da tie man b nib yonbi. **48** 24 Yua kul n sien k ya fuo u tienu maamn nan ya yognu k u tienu yin'o k o dindanl yab yen. **49** 25 Yinb yab sien k k ban jab, n pia yiko ba kul k l tie i yal yonbidaan nungn, ama ya du man i lieb po yen ti tienu po. **50** 26 Li ya po, yen ya fala(cicagm) mab'i kul, l ñan yen k yin ya ye i ba'i. **51** 27 I lol ñasiil yen pua k nua li puobianli sanun ni? da kpaan man k yin wad i pala. I lol ñasiil yen pua, bii i ye yanli? da kpaan man yin tien puobianli. **52** Ama li ya tie ki tien puobianli, yin da tie biid. Yab n kuan liebi, fala yen a maba boncianli yi gbadb ya yognu k b ye yen liebi, n bua yin kua li maba n. **53** 28 N maadi ne, n ninjab yen n nipoob: o yogu k yabi, mœlane, yab pia puob n ya ye nan b ya bo k pia yen. **54** 29 Yinb ya buud, tien man nan i k pia ninsiid yen, yinb yab ye li pamarlín n, yinb yab tie nimonb, yinb yab daa bona kuli, ya tiend man nan ya danb k pia lba yen, **55** 30 Yinb yab n kpend yeni li ñandunli, i bontitiedi n ya naan nan yab k pia ñuadl li ñandunli yen, klma, li ñandunli ji caa o juodma. **56** 31 Bua k yalnba yal tie cicagbuol kuln, yua k kuan pua bii k kun ja, yi tug oba k cab t yonbdaano, k mangi yonbidaan pali,

33 Ama yua tien puobianli, yi tug oba k cabi ḡanduna ne bona, kpaan wan mangi o pua pali, **34** Yua k kuan pua bii k ban ja, tug oba k cabi u tienu tuona, o kpaan wan ya ḡan o gbannand yen o nalg kuli, li tie yeni mo ya pua k kun ja po mo, o yi tug oba k cabi ḡanduna ne bona, k kpaan mangi o calo pali. **35** N maad ne, k lan fid k tod'i, k da baad yeri jeje i po, ama lan ya mɔn i po u tienu sanun k gbanñagl n da kua'i. **36** Ama, ya daan'o malo ko k ḡyanb k kub o pua k dugh o buakaal yabd yen wan tien o puobianli nan wan bo sun maama, **37** L k tie bonbil, ama o kal k jag ko kan tien puobianli k mabl ba kul k ye o po, ko b fid k cuo oba, l baa tie bonjanl yen o ya k kuan'o. **38** Li tie yeni k wan kuan o pua, o kub k ḡyan, li tie yen mo yua k kuan pua po, o ḡyanb k kub k l ḡyan boncianli. **39** Opua ḡyanb k kub o calo ya yognu k b da fuo, ama o calo ya tua yua k ye (yua kpe), o b fid k guan k kun ja tian, ama li kul ne u tienu sanun ni, **40** N, n ya po, o ba ye li pamanli nan wan ye maam. N maadi ne k go sien k ban k n gbie u tienu fuonganmi.

8 Mola po, tin maadi mani t padinandi maama. Tin ban yaali "t bani, ki yua kuli bani li niman nni. **2** Mi banma daano waangi oba i, ama yua pia mi buama liba daano. Nilo ya yedi k o bani, ama wan ya bani k o da ki bani ki gbeni. **3** Ama yua bua u tienu, u tienu mo bani wani. **4** Yaali ntie ti padnandi ya ḡmanma, t bani ki padli ki tie pu, k u tienu mo tie yendi'o. **5** Kelima a bona boncianli ye polu po yeni tinga nni ke bi niba yiil u tienu, ke li goa tie momoma ki dugini boncianli ya po u tienu buoli yabi. **6** Ama t ya po u tienu tie yendo o, jesu kristo, yua ya po i ke bonli kuli ye, ke ti moa pia i miani, **7** Yeni li kuli ne boncianli ki bani ki tie yeni, boncialli bo maani ti padinandi ḡmanma hali yeni molane. Bani ki se ke li paa yeni, bi goa jogini bi maalima nni. **8** Mi jiema ka bu tod'i tie ke tin ḡanbi ke nagini u tienu, li jiema ki pugidi ti liba kuli, ti ya din goga, li go kan wadi'i bonli. **9** ḡanbi ki diidi mani, ke da cedi ke yin yal iba po n cedi ke yuan k ḡanbi ki sie te da baa. **10** Ki dugini, nilo ya la'ja ka kaa k di o tingbandiegun nni, li kan paani o mo ya pali wan di ii? **11** ḡan yedi ka pia mi banma po ba te cedi ki yua da ki paagi wan bia, lani n tie a ninja yua ki jesu bo kpe o po yeni. **12** A ya biidi a naataani ke goa biid bi pala, a biidi jesu n yeni. Lani cedi mi jiema po ya ba cedi nilo n ba ti biidin nni, n kan di lan jiema k da tua tantudli n naataanu po.

9 Mii ye min bua maama ka? N k tie tondka kaa? Mii la ti diedo jesu? I ki tie n tiig luana kaa n diedo tuonli sanu nni? **2** N ya ke tie tondkaa bi niba kani, n ga k tie i moa ya kani? K dugini yinma n tie n tondika tuonli siedanba ti diedo kani. **3** Yaabi n yua ke suli yeni, min ba bualiba yaal n ne: **4** Tii pia u sanu tin je k go ūuu? **5** Tii pia sanu yali kje tin kuani pua t jaandi lielo bonpuogaa nani t tondika liebi, nani Sefa yeni ii? **6** Bii min yeri Barnabas bebe k dagidi yeri tin da suani tuonli ki pugidi ii? **7** U la sije n ba suani k ggaani paogu? Bii ḡyma ba nju gi tiiga k kan mua li luanli i? Bii u naakpaali ki dagidi yeri wan ūu o nee biima i? **8** Min jiiñ yaali ne tie o nufosaali bama yaa? Li maama ki ye ti yikod n nnii? **9** Kelima li diani Moyis yiko tilin nni ki yedi: "a kan loli o nua yua n

ko kpaabu ūobu ". **10** O bua wan maadi o nua yua ke ti bani ne yaa? Li ki tie o nufosaalo po ka ko maadi ii? Li tie mɔni, li diani ti ya po yo, kelima yua ko u kpaabu kuli, ko yeni li dandanli, ke yua yendi mo goa guu o paogu ma i. **11** Ti ya buli mi tañum nni bon bulkalii, li pia tagli yeni tin yendi tinga ne po ūuad yaa? **12** Nu toba ya pia yiko i po lan buali maama, tin ka bao ḡjam k yeri ii? k ba di i ūuadi? Ama tinba, t tuo li kuli, ke k bua tin tua tantudli jesu labamanli po. **13** I bani ke yabi n suani li jaandidielin ni gaani bi paogu lan kani bii? **14** Utienu mɔno yedi, ke yabi n muandi o laabaali kuli, baa gaa li ūuadi. **15** Ama, min, n ke buali paogu po, n goa ke da ya tili ne ke yedi ke n ba buali paogu ka, n ya kpe mɔno li cie yeni min buoni n kpiagidi. **16** K dugini, li sua ke n muandi u ntienu laabamanli maama, la ke tie ke n bua n waani n yuli ka, yubonli n po n ke muandi li laabamanli. **17** N ya suani yeni n pali kuli, n je li ūuadi, ama n ya suani lan buali maama, li nan tie n tuonli ke bi bilin nni. **18** To, n ūuadi ji tie be yo? Li tie ke min muandi faala i li laabamanli, ke da buali paogu po. **19** Lan ya po, mii go pia maama yeni nilo, n ji tie yua kuli ya naaciemo i, lani tie min fidi ke ḡmagidi bi kuli ke ban bandi u tienu. **20** Juifnbna nunga nni, n tie juif ke fidi ke ḡmagidi juifnbna ke ban bandi u tienu. Yabi n suani yeni ti yikodi, n mo tieni nba nani n mo suani yeni ti yikodi yeni ke nan ki suani yeni ti yikodi, lan fidi min ḡmagidi boncianla ke guani yenbi u tienu sanu nni. **21** Yabi n suani yeni ti yikodi mo n tieni b ba nani yabi ke suani yeni ti yikodi yeni, ama jesu ya yikodin, ki fidi ke baa yeni yabi ke bani u tienu ban bandi'o. **22** Mii den pia tuonli yeni yabi n ke pia mi tuama yeni, ke fidi ke ba yeni yabi n den ke pia tuama yeni ban bandi u tienu. **23** N tieni bonli kuli ke lan fidi ko laabamanli n da biidi. Mola wani n ba fidi ki di li ūuadi. **24** I kie bani ke bi niba ya bigini li naataali (li nasanli) yua kuli tiini, ama ko yendi n ba paadi? **25** Li naataali daano bigindi oba yo ke gu li daali, ban gba ke ban gaa ya paogu yeni nan ke pia min pendima, ama, tinba wani, tin ke bani ke beli yaali tie, ya miali ke pia gbenma ya fegligi. **26** Lan wani ii, mii gba pama ka. **27** Ama n ye niini n gbanu i wan tua yonbo, lan fidi min da todi toba, ke ji luo n yaali.

10 N buakaaba, bandi mani ke o twalgbangu n bo legni ti yanjanba po ki bi fidi ki puodi o kpencianmu. **2** Moyis n bo wuli'b li moglni yeni li ḡunlni. **3** K bi jeni ke go ūuni bi jaandikaaba jiema. **4** Kelima bi ūuni li tangbaogun ūuma, ke li tangbaogu n den tie bi jesu. **5** Ama u tienu pali den ki mangi taba po, ke bi kpe ki bili i tinkuongan, **6** Mola, li bona tie binbigu ti pok lan fidi ke tin da pia ti gbannandi buama nani bani yeni. **7** Da tiendi mani nan yabi ki jaandi yeni, i diani po li maadi ki bi niba, di, ki ūu, ki jelni yeni ti gbannandi buama. **8** Ki tiendi mi conconma boncianli, yeni ki nib trubaam kpenl li po. **9** Da bigindi mani jesu, li po i ki wee den juni ki kpa boncianla. **10** Da sɔnmni mani ki bulbuln nani mi kuuma maleki n kpa yabi yeni. **11** Li bona ba ki bua waani'ti binbigu, ke goa diani ki bili yua ba mali ḡanduna juog yogu. (aiōn g165) **12** Li ya po, yua mali ko ḡyanli ki gbeni n ya cegi ki ji da ba, **13** Biginli kan ji cui'a'ke le i ya ki tie bi

niba bigina ka, ama ti yonbidaano se ki li paa, o kan ḷaa ke lan cie i paalu, o ba luodi ya ganli ki ba sedi ki guudi. **14** Li ya po, n buakaaba, sani mani ya bontitiedi n paadi'i ti yeri u tienu. **15** N maadi nani bi nimónba yeri, yeri, yi ba fidi ki mali m maama ne po. **16** Ya dama ke ti yi yadi mi yedijanma yeri ki tie jesu sōm ka aa? ya kpanu ke ti yi bogidi yeri, k tie jesu gbannandi ka aa? **17** Kelima kpanu yenga n ye, ke tinba kuli n taani ki tie li kpanu. **18** Diidi mani Isahel buolu, bani ka dini li jaandbinbindli po jiema aa? **19** N ba tienb ledi? padili ki tie pu? ki buali jiema tie padijiema. **20** Ama n maadi, bi paditieba pada tie sitaan yaali, u tienu yaali ka, n bo ki bua'li yeri sitaan. **21** I kan fidi ki di yeri u tienu ke bia di yeri sitaan, i kan fidi ki ya bua canbanba bonblie. **22** Bii t bua bigini u tienu uu? ti pala pa ki pundi lani kani ii? **23** Li kuli cabi ama li kuli ki pia ḷuadi, "li kuli cabi ama li kuli ki ḷani" **24** Oba n da kpaani o yuli po ḷuadi, ama ya ḷuadi n tie o liebi yaali. **25** I ba fidi ki je jiekudikaali kuli, ke da tiendi buali. **26** Kelima ḷanduna tie u tienu yaali, yaali n ye kuli mo tie o yaali. **27** Yua ki bani u tienu ya yin'a, k a tuo ki jeni, ḷan da buali buali. **28** Ama, nil ya maadi," ne tie padijiema" da di mani ki dugini ban waani ki bani niiman nni yeri ya po. **29** N ke maadi i yanagli ka, ama i lielo yanagli po. Be tieni o tiani ya po n cedi m la li mabili? **30** Li ya sua k n jaandi ki di, be ba cua yeri li mabili n po i? **31** Mola po, yin di bii yin ḷu yooo, ya tiendi mani li kuli ki kpiagidi u tienu yeli. **32** Da biidi mani jufrm̄ba, greknb̄a bii u tienu jaandidieli. **33** Nani min bua ke min mangi yua kuli pali bonli kulin, ke k kpaani n yuli po ḷuadi ka ama boncianli yali ke min fidi ki faabiba.

11 I togd man n nan min togd Jesu maam yeri. **2** Mølane n tien'di balg yen yin tiad n po bonl kuln ni, yen yin tuo k lol o ḷobu nan min waan ni maam yeri. **3** N bo bua k yin ya ban mølane, jesu n tie pia miali kuli ya canba, yeri ko ja tie o pua canba, k'u tienu tie jesu baa. **4** Ya ja kuli jaandi, bii k muandi u tienu maami, k sien ki piig o yuli, o fal o canba'i **5** Ama ya pua kuli n jaandi bii k muandi u tienu maami, k k piig o yuli k coln o canba. **6** Ll baa tie yeri o ya bo kuo bii k ceb o yudi, **6** klma, li ya tie k pua k piig o yuli, o ba kuo o yudi. li ya mab ya pua yen wan ceb bii k kuo o yudi, wan ba li cabli k yiln o yuli. **7** Klma, ja kan fidi k wuoni o yuli, k dugh o tie u tienu ninnangu yen o kpiagdi. Ama o pua tie o ja ya kpiagdi. **8** K dugh o ja k ḷani o pua tagmn̄ ka, ama o pua n ḷani o ja kani. **9** B k tag o ja o pua po ka, ama o pua tag o ja po. **10** L po n cedi ko pua ba pia ti yudandi nananli o yul po. K dugh malek nba po **11** Li ya po, u tienu nungn, o pua kan yendi oba o ja kani, li tie yeri k'o ja mo kan yendi oba o pua kani. **12** ḷan o pua n tie o ja gbannand, k'o ja mo fuo k dughn o pua po. K bonli kuli ḷaa u tienu kani. **13** Bu man i ba, li cab k pua n jaandi u tienu k k yil cabli? **14** Li ḷandunli k wang'ti k ja yud ya fag k pend l tie fee o po'i? **15** Ama pua yudi ya fag k pend, li tie o po yudandi, k dugh o yud n tie o yicabl. **16** Ama li ya tie k nil bua pugn bonli li maam po, t k pia san tianu, ba yeri ya jaanddiena n tie u tienu yali **17** O tunda n ni, n k fuondi, klma ya yognu kuli ki taan, l k tie yaal n jan po

ka ama yaal n bia po. **18** K dugh boncincinli, n gbad k'i ya taan i lieb jaanddieln, m bogdma yi ye i siiga n, n gaa k tie moni. **19** K biyiekaabi ye i siiga n ni, yab n tuo yen i moni n baa ban li niba **20** Ya yognu kuli ki taan liebi, i k dii u tienu jiema ka. **21** Ya yognu k dii, yua kuli yi dii (je) o yul po jiema yo, k fidi k yab n sien n dii, m kom pia yerb, k tianb tulni yen l daaguoli. **22** I pia den yal ki ba dii(je) k bia ḷu? I laa u tienu jaanddieli yeri yab k pia bonli yaaa? N b fid k fuondi, n kan pagi lpo. **23** Klma yaal k n maadi ne, n gaa li paabu u tienu kani. Ya ḷiagu mōno k b kuad jesu, o tugi kpanu **24** k tien balgi k gben, k jend k maad "ne tie n gbannand k cab i po, ya tiendi man yeri k ya tian n po **25** Yeni ko tugi m daam mo k maadi: "m daam ne tie boncelu (naataanpanl) m somn, ya tian man n po ya yognu kuli ki ḷu'g." **26** Ya yognu kuli ki ba je n gbannand k ḷu m daam ne, i ba guani (muandi) jesu kuumma yen o guanma. **27** Li ya po, k je bii k ḷu ya daami ka k dagd yenli, li tie bonbiili jesu gbannand yen o somn. **28** Yua kul n mia sugl o biid po'o, k fid k gaa o salg ḷang. **29** Klma yua n gaa o salg k k dagd yenl, kpaan o yul po buudi. **30** L po n ced k b nib boncianli i siign ne k pia laafiaa, k cagn, k tianb kpenli. **31** Ama, ti ya mia sugl ti biid po, b kan te bu'ti. **32** Ama, ya yognu kuli k'u tienu bun'ti, k t colm'o, yeri k o kan bian'ti yeri l ḷandunli. **33** Li ya po n ninjab, n nippob, ya yognu ki nagn o salg ḷang kani, mōnd man k tien m maagbadm i siign. **34** Yua k kom kub'o, wan je o den po, k yin te da taag k bilg buud i po, ya bona sien kul k dian n ne, n bu ḷmagd l kul li ya tie k n pund kuli.

12 N naataani, yaali n nua U Tienu Forjanma paabu, n ki bua ke i ye yanbonma mri. **2** I bani ke yin den tie nilanba, i den cedi ke bi dia yi, ke i ḷua ya buli n ki maadi, nani ban den tundi yi maama. **3** Lanyapo i, ke n kadi ki maadi yi, ke obá ki ye, ki maadi U Tienu Forjanma yeli po, ki ba yedi: "Sola Jesu!" Ama obá kan fidi ki yedi: "Jesu tie O Diedol" "li nan ya ki tie U Tienu Forjanma yeli po yaa ka. **4** Bu paabu buoli yabi, ama forjanyenma baba i; **5** I tuoncagbuoli yabi, ama O Diedo yendo baba i; **6** I tuonbuoli yabi, ama tiyenendu baba n tuuni lan ya tuona kuli tikuli po. **7** Yuakuli baa mi forjanma paabu, ke bu tie todli li nitaanli kuli po. **8** Lanwani i, yendo ba fidi ki baa Forjanma paabu, ke bu tie yanfuoma, o tiano mo n baa paabu, ke bu tie maabanma, ama forjanyenma baba ya paabu i. **9** Nitiano mo ba fidi ki baa ti dudugdi ya paabu, ke bu ḷani forjanyenma yeri kani, nitoa mo n baa ku tebgu ya paabu, ama forjanyenma liga i. **10** One ba fidi ki baa yaalidgu tuona kuli, nitoa mo n baa U Tienu sawalpuama paabu; o tiano mo n baa ya paabu n ba todli, wan fidi ki gagdi mi forjanma yeri ya cicili n sieni; nitiano mo ba fidi ki baa ki ya maadi i maabuoli, tiano mo n fidi ki ya sogindi i maabuoli. **11** Forjanyenma yeri liga n tuuni lan ya tuona kuli, ki puuni yuakuli nani wan bua maama. **12** Kelima nani u gbanu n tie yendu, ki nan pia ti gbannandi boncianla yeri, nani u gbanu gbannandi kuli, hali tin doa maama kuli, taani ki tie gbanyendu baba, Kiristu mo tie yeri i. **13** Bi batise tikuli forjanyenma baba yeli po i, ki ti taani ki tie gbanyendu, ti tie Juufi

yo oo, Gileki bii nilanba yoo, yonbi bii (die n bá niba) bulcinba yo oo; tikuli ñuni fojanyenma baba ya kani i. **14** Lanwani i, u gbanu ki tie gbannanyengu baba ka, ama ya gbannandi buoli n yabi. **15** li taali ya bi yedi: "Min ki tie nuu yeni, mii ye u gbanu nni" lani ya po ba fidi ki cedi lan da ye u gbanu nni ii? **16** Li tubli ba fidi ki yedi: "Mii tie nruribu ka, lani ya po mii ji taa yeni u gbanu" lanyapo li ji kan ye taa yeni u gbanu uu? **17** U gbanu kuli ya bi tie nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya gbia mi maama; bii u bi ya tie nunbu, u bi ba tieni ledi, ki ya rubnui u nuulu. **18** Molane, U tienu bili gbannangu kuli u gbanu nni wan bua maama. **19** Ti gbannandi kuli ya bi taani ki tie gbannanyengu, u gbanu bi baa ye le i? **20** Lanwani i, Molane ti gbannandi yabi, ama gbanyendu baba i **21** Bu nunbu kan fidi ki maadi u nuu: "Mii pia a buama"; nani li yuli ñ kan fidi ki maadi a taana: "Mii bua i maama". **22** Ama ya gbannandi n naani ke ti tadi ki cie yeni, tini mo n pia mi buama u gbanu po. **23** Lanwani i, tin maali ke ya gbannandi n ki dagdi yeni jilma yeni, ti fangi tini i, ti ñyanbi ki wuondi ti fee gbannandi ki cie ya gbannandi n sieni. **24** Ama ya gbannandi n ki tie fee yaadi, li ki buali tin wuoni ti. U Tienu bili ki tugni gbannangu kuli ki bua ke yaadi n ki dagdi yeni jilma yeni ñ baa jilma. **25** Lan fidi ke paadma ñ da ye u gbanu nni, ama ke ti gbannandi ñ ya todi tiyadi. **26** Gbannanyengu ya kóni, ti gbannandi kuli taani gu ki kóni i; gbannanyengu ya baa ti kpiagdi, ti gbannandi kuli mangdi bi pala yeri gu. **27** I tie Kiristu gbanu i, ki tie o gbannandi, yuakuli o yuli po. **28** U Tienu cili ki kaani o nitaanli nni bi tondiba i, mi liema bi sawalpuuba, mi taama yiko gbanbanda (tundkaaba), li puoli po, yaaba n tie yaalidgu bona ye, ke yaaba n tebi a yiema ye; bi todkaaba mo ye, bi gobdikaaba mo ye, ke yaaba n maadi i maabuoli mo ye. **29** Bi kuli tie tondiba yo oo? Bi kuli tie sawalpuuba yo oo? Bi kuli tie tundkaaba y o oo? **30** Bi kuli pia yaalidgu tuona paabu uu? Bi kuli pia bi yianba tebma paabu uu? Bi kuli fidi ki maadi i maabuoli ii? Bi kuli ba fidi ki sogni i maabuoli ii? **31** Lanwani i, yin ya bua ya paabu n ñani ki cie. N go ba waani yi ya sanu n ñani ki cie.

13 Bá n ya maadi bi niba maabuoli kuli yeri malekinba maabuoli kuli, ama ki naa pia buama, n tie nani ya longa ke bi pua ki pendi, bii ya kudi ke bi pua ke ti tie ku fuugu yeni. **2** N ya bi pia mi sawalpuuma paabu bii yaalidgu bona paabu lani yaa ka mi banma paabu; n ya bi pia ya dudugdi n ba fidi ki yugdi a juana, n ya ki pia mi buama, mii tie pu **3** N ya bi teni n jalmani kuli ke bi todi ki dini a luoda, n ya bi cabi ke bi juu n gbanu, n ya ki pia mi buama, min tieni yaali kuli tie fanma i. **4** Mi buama tie juuli i, mi gbie yeri mi ñjanma; mi buama ki pia nanga; mi buama ki pia yuongu; maa go pia japaadi mo. **5** Maa tie libá, ke li tie bondima, maa lingi mi yuli po ñuadi, maa fiindi pali, maa kpaagi bonbiigu mo. **6** Maa mangdi mi pali yeri janbi, ama mi mangdi mi pali yeri i mõmõni sanu. **7** Mi pia sugli bonli kuli po, mi dugi bonli kuli po, mi daani bonli kuli po, mi tuo ki ga bonli kuli. **8** Mi buama ki kpenli hali bada. Sawali puama pia mi juodma, i maabuoli ba gbeni, mi banma ba ti bodi. **9** Kelima ti bani

jenli i, sawali mo pua jenli i. **10** Ama yaali n gagdi ki ñani ya cua, yaali n tie bonjenli ba bodi. **11** Min bo tie biga, n bo maadi nani biga yeni, n bo maali nani biga yeni, n bo wangni n malma nani biga yeni; min tua nikpelo, yaali n tie bonwaama kuli bodi n kani. **12** Molane, ti tua bonli kuli nani ki maduubga yeni, ke li nan dá duagi ti po, ama ti ba ti la ti yaba i nunu fí tuogi i yia; Dirne n bani bonjenli, ama n ti ba bandi nani ban bandi mni maama yeni. **13** Molane, bona taa n ye: ti dudugdi, li dandanli yeni mi buama; ama yaali n yabi ki cie tie mi buama i.

14 Ya lingi mani mi buama. ya tuadi mani ania, ki lingi mi fojanma paabu, ama yin ñyanbi ki lingi mi sawalpuuma paabu ki cie. **2** Kelima, yua n maadi mi maalanma, ki maadi yeni bi niba ka, ama o maadi yeni U Tienu, kelima nilobá ki gbia lanya maama, fojanma n cedi ke o maadi yaalidgu bona. **3** Yua n pua sawali wani i, o maadi yeni bi nisaalba i, o tundi ba, ki wangni ba o bona niima nni, ki paandi bi pala, ki songdi bi pala. **4** Yua maadi mi maalanma tundi o yuli; yua pua sawali tundi U Tienu nitaanli, ki wangni ba a bona niima nni. **5** N bua ke yin ya maadi mi maalanma, ama min bua yaali ki cie, tie ke yin ya pua sawali ki wangni U Tienu maama. Yua n pua sawali cie yua n maadi mi maalanma, li nan yaa tie ke o ba maadi ki yuandi ki sogni, Jesu nitaanli ñ gbadì niima nni yaa ka. **6** N naataani, molane, n ya cua i kani, ki maadi mi maalanma, n baa pia i po be ya mayuli i, n yaa maadi ki dogdi i po bonli, bii ki waani yi banma, lan yaa ka ki pua yi sawali U Tienu maama po bii ki waani yi banma maama yaa ka? **7** Ya bona n ki fo, ki nan pia ku fuugu nani ki yelga yeri ku kogdigui yeni, ya tiendi ya fuugu n ki pia gagdiima, bi ba tieni ledi, ki bandi ki yelga n piebi yaali, bii ku kogdigui n pua yaali? **8** Bi ya piebi li naatunli, ke laa wangni ke li tie töbu po, ñjma ba bobni bu tabu po? **9** Lan tie maama n yeni yinba mono ya po, i ya maadi ke i maama ki gagdi ki ñia lan buali maama, bi ba tieni ledi, ki bandi yin maadi yaali? kelima i maadi fanma i. **10** I maabuoli ñ yabi ñjanduna nni maama kuli, maabuoli ki ye kaa pia gbadma; **11** N ya ki gbia nilo ñ maadi ya maama, n baa tie o po nilamo, ke o mo tie n po nilamo. **12** Li tie yeri, i mo ya po, nani yin lingi fojanma paabu yeri, lan ya tie Jesu nitaanli tundma po i, ke i lingi ke yin baa bu boncianla. **13** Lani n cedi ke yua maadi mi maalanma ñ ya jaandi, ki baa mi maalanma sogninma paabu. **14** Kelima n ya jaandi mi maalanma nni, n pali ye i jaandi nni, ama n yantiali wani naa pugdi libá kuli. **15** N ji ba tieni ledi i? N baa jaani n pali nni, ama n baa jaandi yeri n yantiali mo; n baa yiini n pali nni, n go baa yiini yeri n yantiali mo. **16** Lani yaa ka, a ya jaandi U Tienu a pali nni, li ba tieni ledi i, yua ye li nitaanli nni ki nan ki bani bonli ñ ga Ami! a jaandi po, kelima o nan ki bani ñjan maadi yaali. **17** Ñjan tie ya jaandi moni boncianla, ama a lielo ki gbia niima nni. **18** N jaandi U Tienu yeri min maadi mi maalanma ki cie i kuli; **19** Ama li nitaanli nni, n ya maadi maama mu yeri n yantiali, ke mi pia mi bundma, bi jaantieba po, mi cie maalanma tuda piiga. **20** N naataani, da maali mani nani i tie bila yeri; ama, yaali n bia po, yin ya tie bila; ama i

maalma nni yin ya tie ya niba n cegdi. **21** Li diani yiko tili nni, ki yedi: "N ba sóni maabuoltóma niba, ki cedi bi nilanba ñiøna í yaadi ki maadi yени n buolu, ama, yени lani kuli, bi naa cengi n maama," O Diedo í maadi yaali n yeni. **22** Lanyapo, i maabuoli tie maalma i, ki nan ki nua bi dugkaaba po, ki nua yaaba n ki dugi po. U Tienu maama sawalpuama wani tie maalma ki naa nua yaaba n ki dugi po, ama ki nua yaaba n dugi po. **23** Lanwani i, Jesu nitaanli nni, bikuli ya maadi mi maalanma, bi nilanba yени yaaba n da ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi kan yedi ke bi tie gaada ka aa? **24** Ama bi kuli ya pua sawali, ki wangí U Tienu maama, nilamo bii yua n ki dugi Jesu po ya kua bi siiga, bi ba sia o pali, lani yaa ka bi ba waani o yaali n tie o tuonbiadi, **25** Yaali n tie nasiili ki wuo o pali nni ba pibdi, hali wan baa ki labni, ki pugi U Tienu, ki kpaandi ki maadi ke U Tienu ye i siiga. **26** N naataani, ti ji ba tieni ledi i? I ya taani ki ba jaani, bi niba i siiga nni pia i yani ii, maawangkaama aa, bondögdkiaali ii, maalanma aa, maasoginkaama aa, yuakuli í todí ke lan tundi li nitaanli. **27** Yaaba n maadi mi maalanma ya ye, ki pundi bilie, bitaa, bii ki cie; bikuli í maadi ki tii, nitiano í ya ye ki sogni ban maadi yaali. **28** Yua ba sogni yaa ye, ban ya ñymini, ke yuakuli í ya maadi o bá nni yeni U Tienu. **29** Yaali nua bi sawalpuuba po, li buali ke bilie bii bitaa í maadi, ke yaaba n sieni í kpaagi ki bandi bi sawali niima nni. **30** Yaaba n kaa ki cengi yени, yendo ya la dogdima, yua n bi maadi í suoni. **31** Kelima i kuli ba fidi ki pua sawali yendo yendo, lan todí ke i kuli í baa mi bangma, ke i kuli í baa mi tundma, ki paagi i pala. **32** Bi sawalpuuba n die mi sawalpuama forjanma. **33** Kelima U Tienu ki tie ñymadli ya tienu ka, ama mi yanduanma Tienu. Nani bi nigagdinjanba nitaanli nni yeni, **34** Bi puoba í ya ñymini li nitaanli nni, kelima baa pia sanu yeni ban maadi; ama ban ya colni nani yiko í bili maama. **35** Bi ya bua bangma yaali ya po, ban buali bi ciaba denpo; kelima li tie kuali i, ke pua í ga maama Jesu nitaanli nni. **36** U Tienu maama ñani i denpo yo oo? Bii mi jiidi ki cua yinba baba ya kani yo oo? **37** Nilø ya maali ke o tie sawalpualo, bii o ya tama ke U Tienu forjanma ye o niimni, wan ya bani ke min diani i po yaali ne tie O Diedo maabilkaama i, **38** Ya nilø n yie, ki fali ma, yin ja o. **39** Lanwani i, n naataani, yin ya lingi mi sawalpuama paabu, ki da pani ke ban maadi maalanma. **40** Ama ke bonli kuli í ya cuoni lan buali maama yeni mi sigdima, ke ñymadli ki ye.

15 N baà naataani n bua min tiad'i u Tienu laabaali yua ke i bo gaa ki ta i dandanli ki tieni ki tieni liennyen i **2** Li laabaali n ba cedi yi bàà ti candandi. Li ya sua ke li ñyambi diani nani mi bo muadi maam. Ama li ya tie yeni wani i daadanli tie fam i. **3** min cindi ki luani yaali tie min mo bo gaa yaali. Kirisi kpe t biidi po nani lan bo diani nandi u Tienu tili yeni. **4** B bo pii'o ke dana taa daali ke fii bi tinkpiba siiga nni, nani lan bo diani maam u Tienu tili nni **5** o bo dögidi ke Cfasi la'o. Ke li guani ke dögidi ke o ñodikaaba **6** yaaba bo ciae niba kobiniin la'o. **7** Ke lan po pendi ke o dögidi ke Saaki la'o, ke o todikaaba kuli mò la'o. **8** kuli po n bo pendi min ji bo juodi n ji bo

tie nani nuyuoyuogu yeni. **9** N ji bo k dagidi yeni ban yi'n o tondo mòno. Kelimaa n tieni bi jaantieba niba t tuonbiadi. **10** Ama u Tienu ñyalibalgo po n tie min tie yua dinne. Li ñyalibalgo ki tua fam i. Li todí mòno ke n sóni ki cie bi kuli. Mini kaa sóni u Tienu ñyalibaligo yua ye yén'n yeni n sóni li tuonli. **11** Li ya tie mini li ya tie bani tin pua ya sawalo mne i mò gò bo tuo ki gaa laní. **12** Bi ya muandi ki jesu yiedi bi tinkpiba siigan nni, li ba tieni ledi i buolun nni yin yedi ke yiedima ki ye tinkpiigun nni bii ke kpienb ki yiedi ii? **13** bi tinkpiba ya ki yiedi, lan wani jesu mò den ki yiedi, **14** Ke li ya tie ke jesu ki yiedi, ti jaandi ki pugidi bonli, ti dandanli ke pia la caa naani bii lan pugidi yaali. **15** Lani ti tie faogu dam yaa u tienu nungan nni. Ke dugnì ti kpaandi kaana kuli ke u tienu yiedi jesu, **16** ama ko nan ki yiedo, ke ti la ke kpieba ki yiedi, ke bi tinkpiba ya ki yiedi, jesu mò ke fidi ki yiedi. **17** ke jesu ya ki yiedi, i dandanli kuli tie bo ninnana i, ke sieni ki ye i biidin bii mi tudima nni, **18** Li gò waani ke yaaba n bo dugi Kirisi po o ki kpe yeni wan bia fam i. **19** Li ya tie ke ti yenma ki tinga ne baba po i ke t dugi Kirisi po. Lanwani t bonli n ñyambi pia mi niñima ki cie yua kuli. **20** Kirisi ffi bi tinkpiba siiga wani gò kpia ffi bi tinkpiba siiga nni. **21** Lanwani mi kuuma bo cua o nisaalo ya po i. Onisaalo n gò cua yeni bi tinkpiba fiima. **22** bi niba kuli kpenli kelima ti tie Adam yabilia i, ki bi kuli guani ki la li miali ke dugnì jesu po. **23** Bonli kuli pia li yognu, jesu gedì ke ba bobni kankaani, ama o te ba guani, li te baa tie tianbi yogu i. **24** ya puoli ke juodima yogu ba cua. Li yogu ke Kirisi ba taa li bali ki ñymani o báa u Tienu. Ki sua paadi bi batieba kuli bi yikodanba kuli yeni yaali n pia u paaalu kuli. **25** Li tie taladi ke wan ñyama yeni o taana ki biani yaaba tie o yibala kuli. **26** O yibalo yua ke o baa juodi ki gbeni o maama tie mi kuuma. **27** Kelimaa o ñyama bi kuli yeni o taaaana i. Ama lanwani o teni ke Kirisi die li bonla kuli i. U Tienu wan ji k ye lan kuli nni. **28** Ya yogu ke b baa yedi ke wani ji die bonli kuli, wani yua tie u Tienu bijua mo ji baa taa o bá ki maadi ke yua bo cedi ke die li kuli n yaa die'o ke u Tienu n ya tie bonli kulikuli bonla kuli nni. **29** Ke yabi ke bani u tienu ki tie padipadla baa ye ledi? Ke li ya tie yeni mòni ke tinkpiba ki yiedi, yabi nwuuli u tienu ñünma wuuli bi le ya po i? **30** Ke tinb, be ya po i ke ti bigidi ti miana yogu kuli? **31** N kpiiba li tie mònmoni ke n ye m kuuma nni daali kuli ama laa tie ke n pia li pamanciarli t diedo Kirisi kani i yaa maama po **32** Li ya tie ke bi niba n nua a bona nanda baba i. Min bo kóni yeni t muayandi Efesi dogu nni n bo baa bàà be ya ñuadi lienn. Bi kpienma yaa fii bimtinkpiba siiga nni. Tin je ki go fiu saala t baa kpe. **33** go bàà li yantiali ki daa tie tuonbiadi. Ki jiini i yula, ke t yenma n ya tiegi. **34** Tin daa tie tuonbiadi kelimaa b toba ki bani u Tienu. Nmaadi ke fei n cuo'bi li po i. **35** o nulo baa t maadi bi tinkpiba baa fiiledi? B baa guani ki cua yeni be ya gbananbuolu i. **36** Yinba b yanpiidanba ñyan buli yaala yaa kpe li kan fidi pudi. **37** buli yaala yeni yaala baa pa ki do laa naani. Fini yua buli dibinma bii bonli ba bonbinma baba; **38** u Tienu n yi ten'o wan bua ya gbananbuolu. Bonbuoli kuli o yi ten'o ya gbanandi n dagidi yen'o. **39** i T gbanandi kuli ki táá. O nisaalo gbanandi ye t yandi gbanandi ye, a

bonyugida gbannandi ye ke jami gbannandi ye. **40** po bona ye ke i tinga po mo ya bona ye. U yienu n ñiligi maam yени o ñamaali n ñiligi maam, yени o ñamaabilo n ñiligi maam laa táá táá. **41** ñamaabiyenli ñiligmaga yени ñamaabitoli ñiligmaga k go ki táá. **42** Li tie yeni bi kpienma fiima be tinkpiba siiga nni. Yaali ke b buli baa bedi ke yaali fii bi tinkpiba siiga nni kar bedi. **43** B buli 'ti ke t tadi ama t baa guani fii ki pia u fidu. B bul'o m tadima nni ke o fii bi tinkpiba siiga nni yeni t yudandi. **44** B bul'o yени o nisaalo gbannandi ke o fii bi tinkpiba siiga nni yeni ya gbannandi n pia u Tieu fuoma miali. O nisaalo gbannand ya ye. o ya gbannandi n pia u Tieu fuoma miali. **45** Lani n cedi ke li diani ke: o nikpialo Adam tuo ya miala n fo. **46** Ama yaali n pia u Tieu fuoma miali k tiebonkpiali kaa. Laa tie tanpoli yua kaa bo kpia ama i tinga nni yua. Ke tanpoli yua yuandi. **47** O nikpialo bo ki tinga yua ke o lielo tie tanpoli yua. **48** Ki tinga nni yua n tie maama i tinga yaaba mo tie yeni. Tanpoli po yua n tie maama tanpoli yaaba mo tie yeni. **49** Nani tin ki tin nananali yени t mo baa kubi ki tinga nannangu i. T gó baa bàà tanpoli yua nannanli. **50** N kpiiba min maadi yaali tie ke t gbannandi yeni mi sôma kan fidje u Tieu diema nni faali. Yaala n baa bedi mo kan fidje yaali kan fidje bedi faali. **51** Diidi mani n maadi li bondogidikaali: t kuli kan kpe ama t kuli baa lebidi. **52** Li baa tie yenma i nani u nungbangu kabima yени. li naatuli piebima jugoa. **53** kelimaa li naatuli ya piebi yaa yogu ya gbannandi bedi n baa lebidi ya gbannandi k bedi. Yeni li ji baa tie nani u Tieu maama n bo yedi maama yени. **54** Ama yaala n bedi ya t tua yaala k bedi, ke ya gbannandi n baa kpe mo lebidi ki tua yaala kan kpe; Lan yogunu ke ya maama n diani baa tieni ki dudi. Ki paadi m kuuma ki nal'o. **55** M kuuma a paalu ye le i? M kuuma a jatiagu ye le i? (**Hadës g86**) **56** M kuuma jatiagu tie t tuonbiadi ke t tuonbiadi fidu tie yiko i **57** Ama ke t jaandi u Tieu yua tem'ti m paadima Yesu Kirisi kani. **58** Lanwani n naataanbuadiba, ya se mani kaanyendi ki daa lengidi ki ya tuuni t diedo tuona ke li caa liiga daali kuli. ki ya bani ke t tuona kan bia fam i.

16 Yaali n tie bi mijarima taarlin, i mo yi jiini, nani min den cabi Galasi jaandidieli yabi maama yени. **2** I siigan nni, yua kuli laadi kuli o da cincinli daali, n bili o palu n dagidi maama, ya paabu ko cuo ko ba teni, ke sua ke ti pundi. **3** N ya ye yeni, n ba diani ya tila ba gedi Jerusalem ke waani i maba, ya niba ke lugdiba, **4** li buali ke min gedi min mono, n ba cuoni li cenli. **5** N ba togini i kani li ya tu k n pendi Maseduani, **6** li ba fidje min tieni yeni dana lie k pundi yени o fawaogu yogunu, ke fidje ke yin cian nni min caa naan. **7** Mola wani, n ji k bua min ya paa o sanu po ka ke fuondi, ama min tieni yeni dana lie u tienu ya cabi. **8** Yeni lan ya kuli n ba ye Efes ke pundi pantekood. **9** Kelima o ganciangu luodi n po ke n b kua faala, ke yibalnba yabi. **10** Timote baadi, ñaogu mani ke wan yali oba, kelima o suani yeni min u tienu maama sanu nni. **11** Oba n mabnd'o, ciama yeni o laafiaa ke wan pundi, kelima n gu n ninjab boncianli. **12** Yal n nua n ninja Apolos po, n paani o pali ke wan fidje ke pundi yeni o ninjab i kani, o den ke bobni ke ba cua i kani mólane.

13 Ya kubi mani i dandanli ke li paa. Ya tie mani jabi, ke paandi i pala. **14** Yin suani yaali kuli, so mani yeni mi buanma. **15** N ninjab, n goa pugidi ke maadi, i bani ke Sitefan diegun yabi n tie tindanba Akayi dogun ke tuadi li janiali u tienu maama muandu nnii, **16** Ya pia mani li coln bi po yeni ya niba tugi bi ba ki cabi u tienu maama muandu po. **17** N pali mangi yeni Sitefan n ye ti siigan nni, ke mangi Fortinati po, ke mangi Akayikis po, bi mia sugli ke i kuli ke pedi, **18** Kelima bi songi mini yeni i kuli ya pala, tiadi ke tieni mani li danba balgi. **19** Asi jaandidied fuondi, Akilas yeni Pisil, yeni ya jaandidiela n ye bi dogun kuli tieni i fuondi ti yonbidaano sanu nni. **20** N ninjab kuli tieni i fuondi, fuondi mani i lieba kuli u tienu ñosumanli po. **21** Min Pol, min mōno n da'i li tili ne. **22** Nilo ya yedi ke k bua u tienu, yubonli li daano po. Ti diedo ba guani. **23** Ti yudaano jesu yediñamma n ya ye yen'i. **24** M buama ti yonbidaano jesu n sedi ke guudi. Ami.

2 Korentien

1 Min Pöli U Tieu buama po i ke n tua Jesu tondi o min
yeni ti ninjua Timote n dangi yaa tili ne. Ti fuondi i
Korinti jaandieli nni yaaba kuli yeni yaaba n ye Lakayi
diema nni kuli. **2** Ti Baa yeni ti yonmidaano Jesu Krisiti
yanduama n yaa ye yeni i ke go yadi i po o ḡalbaligi
o. **3** Ke U Tieu yeli n baa ti kpiagidi wan yua tie ti
yonmidaano Jesu Krisiti Tieu ke go tie u Baa. Wan yua n
jie bi niba ninbaagu ke gua paagidi bi niba pala bonlikuli
nni. **4** O paagidi ti pala yaa yogunu ke ti ye fala nni, ke ti
mo n yaa paagidi yaaba n ye fala nni yaa pala. **5** Nani tin
laadi fala boncianla Krisiti po yeni i, yeni mo i ke ti laadi
li papaali ki dungini o po. **6** Bi baa cangini ti ke dugini a
papaali yeni a ḡalbaliga po, lanwani, ti yaa tie papadanba
ti ṫogini a papaali yia n suani yeni ti yaa yogunu kaa
laadi fala yeni ti. **7** Ti dugi i po boncianla kelima i taani
ki la fala yeni ti. Yeni ke i baa taani ki laa li papaali mo
yeni ti. **8** N buakaaba, ti kan wuoni yaa fala ke ti den
laa Asi nni. Li fala den cie ti paalu mo ki ti den ki pia
malima yeni laafia. **9** Ti den nua nani ti kuuma pundi
yeni, ti den ki tie ke tin yaa du ti po kaa, ama U Tieu po,
yua yiedi bi tinkpiba. **10** wani n den guu ti li fala nni,
wani n go baa guu ti yaala n bu cua ti kuli. I mōni po, ti
daani ke u baa li ḫangi ti yeni. **11** ya todii ti mani yени
i jaandi. Lanwani niba boncianla jaandi baa cedi tin la
ḡalbaliga yaala n baa cedi ki boncianla n tieni U Tieu
baliga ti po. **12** Mola, yaala n tie ti pamanli tie ti yanjagili
sieda ke ti den pia. I mōni po, ti yaa pagi yeni ti ḫandi
yeni mi yanfuonma ḫani U Tieu kani, ama li yanfuonma
ki ḫani nilo kani kaa, U Tieu ḡalbaliga po i. **13** Ti daa
a tila ne ke yin cogi ki gbadii li niima nni, n pali paa i
po. **14** yeni yin cengi ke ti yonmidaano daali pali baa
yaa mani ti po ke ti mo ya pala mani i po. **15** kelima n
pali mani i po, lani ke n baa cindii ki cuai kani ki yin gaa
ḡalbaliga taalima lie. **16** N baa togini i kani yo ki fidi gadi
Maseduani ki go guani i kani ke ti kuli n gadi Sude. **17**
Min den jagi li cenli po yeni, n den ki ḫanbi ki cuo yaaa?
Bii i maali ke n den kubi n yuli po maalima yaa, ki pia
malima lie ke n baa yie ke go tuo yenma? **18** U Tieu
n tie o mamonaadoki bani ke tin maadi yaala kie
yaaba baa tuo lanyaaka yaaba n kan tuo kaa. **19** kelima U
Tieu biga Jesu Krisiti yua ke den maadi o po, Silivin,
Timote yeni mini wani ki tie yua n yie lani yaa kaa yua n
tuo. **20** U Tieu yaa puoni kuli tie mini, li po ti bo yi gaa
Ameni ki duani o yeli. **21** U Tieu n lugidi tinba yeni
yimba Krisiti nni ke tin ḫanbi ki yaa kubi ke li paa. **22** U
jagini ti po, ke baa kuani ti o tagima yogu baa. **23** N tugii
U Tieu ke o tie n sieda ki dugini yaala yapo ke n den ki
bua ke ngadi Krinti, den tie kemmin fagini yeni. **24** Li ki tie
ke ti den bua bigini ki bandi dandanli n se naani ka, ama
ti kuli n sōni yeni li pamanli kilima i cegi li dandanli nni.

2 N bo jagi ki cuo ke n kan guani i kani yeni li pabiidili.
2 N yaa biidi yi pala ḫma baa fidi mangi n pali, li tie
yinba yaaba ke n biidi yi pala yeni. **3** N diani n yeni ke
lan fidi n yaa cua yi kani, yinba yaaba n bo baa mangi yi

pala n daa biidi n daa biidi n pali, n dugi yi kuli nni ke n
pamanli tie yi mo ya pamanli. **4** Kelima min bo diani yaa
yogunu, n pali bo biidi boncianla, ki go bandi. N bo ye
yeni t ninsiidi mo ke laa tie ke nbua min biidi yi pala kaa
ama ke yi bandi min pia yi po ya buaciamma. **5** nilo ba ya
bo cua yeni li pabiidili, laa tie ke o biidi min baba ya pali
kaa. Ama o biidi yi kuli ya pala yo ke min daa madi ke i
siiga nni nitianba ki maadi ki pendii. **6** Bi niba boncianli
ya fuuni li daano li dagidi. **7** Li ya pendii yi di sugili o po
ki paani o pali ke opali n daa biidi ki pendii. **8** Lanwani u
Tieu baa puni yi o ḫanbili ke bonli kuli nni yi ya tundi a
tuadjanciamma nni yeni m buama. **9** N diani yi ki bua
min bigini ki bandi yi ya pia m tuoma bonli kuli nni. **10**
Yi ya báá sugili nilo po n mo baa báá sugili o po. **11** Lani n
baa cedi sitaani n da ti fidi ti kelima ti bani o sani. **12** Baa
o Diedo n bo luodi n po u sanu min bo pundi Troasi dogu
nni ke baa waani u Tieu laabaaliganmo, **13** Nbo k pia m
yanduama kelima mii bo la n kpiilo Titi. Lani yaa po n
yaa Trasi yaaba ki lebidi Maseduani. **14** Ama ti ya tiendi
u Tieu baligi, wani yua cedi ke ti paadi u yogu kuli Kilisi
nni. Ki cedi ke ti yadi kaan kuli o banma nulumanmu. **15**
Kelima ti tie u Tieu po Kilisi nulimanu. Yaaba n tindi
yeni yaaba nye m bodima sanu nni. **16** Ya niba n ye m
bodima sanu nni, laa nuuli wani tie m kuuma nuulu i ki
cuoni yeni m kuuma. Yaaba n baa tindi mo li nuulu tie li
miali nuulu i ki cuoni yeni li miali bi po ḫmaa dagidi yeni
laa bona? **17** Tii tie nani yaaba n kuadi u Tieu maama
yeni ke li kuadi ba t ḫuadi kaa. Ama tinba ti maadi u
Tieu maama yeni li papienli nani wan sōni ti ke tin yaa
maadi maama kilisi nni

3 Yi go bua yi guan nni ke kua ya yema nni ki yinba
moan lo n ba die yi yuuli? yigo pia mi buama yeni ya
tili nba wani yi baa kuni maama n cua yi kani? **2** yinba,
yinba n tie ti ya tili yaali n dianni ti pali nni. Ke cabi bi
niba kuli n cooji li ki go ya bani li. **3** Ke ḫan wani ki a
tie kilisit tili, yaali n ḫani ti kani, yaali ki dia nni yeni
tidianni ḫii moanma ka ama yeni o tienu fuama yua, ki
laa tie a tanpaba po ka, ama bi niba ya palanni. **4** Lani n
teni ki ti pia li papaali o tienu nni ke duginni kilisiti po. **5**
ba ki ti tie ya danba n pia o paalu ki ba guudi ya banla n
nān tiya kani, ti bama kuli na o tienu kani. **6** mani pagiti
ki ti tie ya tuosoanba n tunni o qantaadi paano ya ni
nni, ki laa tie ti banma ka, ama yeni otienu fuoma yua,
kilima mi banma biandi o nilo, ama o fuoma yua coubi li
miali. **7** Moanla li ya tie ya tuoli n den tunni yeni ya.
Tili n den diani a tanpaba po ki yegi yeni mi kuma den
cuanni ti kpiagidi yali ki Isalele yaaba kan fidi ki diidi
mousa nunga, kilima o tienu kpiagidi den gbie o nunga
ya kpiagidi n den pia mi pendima. **8** o tienu fuoma yua n
tunni ya tunni ya tuoli kan ba ya kpiagidi n cie yen nni?
9 Ya tuoli ki bi ba fidi ki bu cuoja ya cuani ti kpiagidi, ya
tuoli n gi ki pia buudi ya kpiagidi ba yabi! **10** yen lan kuli,
ya kpiagidi n den tieni yema po ki tie kpiagidi, kilima laa
kpiagidi pendii. **11** Mi n maadi yaala n pia n pendii ma
ya dgidi yeni ti kpiagidi yaala gi ki pia pendima maan
ka ye ali yali yogu n tu yogu! **12** Ti pia la papali, ki ti
yalii tiba, **13** laa tie musa, n den yi ta licabili ki pini o

nunga, ki Isalele yaaba buolu kan fidi ki yaadi tuogo yeni binunga yeni wan gbie yeniya kpiagidi n ba pendi. **14** Ama bi yantiali ye ti juandi nni, hali din mne juandi baa ye bi ya cogi atikpela la bi po, kilima kilisiti nni bebe kiliba na. **15** ama, ba dinne, biya cogi mousa, li yantiali n piigi bi palaa. **16** Ama, ya danno nt a o yuli ki puni o tiyondano, laa (cabili) yantiali ba ñia. **17** Tiyondano tie fuonjama n ye nanni, li dano tie yua yali o ba. **18** Ti kuli, ya nunga la ki bandi o tienu kpiagidi, ki libidi toangsu pui ti tua nani wani ki ba ya kpiagidi n ñani o ya kani nani tiyondano, wani yua n tie fuonjama.

4 Yenii, tinga li tuol, nan wan gbad tipo miniñuma tindatiae ya nub wad tipala. **2** Toma, tija ya soani n tie fie yeri yasili kuli. **3** Ama tilaabul yamo ya wo, liwo yaaba bu bia ya po i. **4** Yeyapo, Lijadulu tienu juani yaaba ke daanii. Yeni bi kan fid k la o tienu laabal yeyema, o kristi yal lan tie o tienu nan nant. (*aiōn g165*) **5** Tisongidi ti maama ka, ama Jesu christi yaa n tie ti yomdaano, tinb o tuo sonla yaaba n tie Jesu bukaaba. **6** O tienu biba n maad: “Ke mi yeyema n yed liboaboali, “yen miyed tipala, mi yeyema n teni o tienu tikpiagidi, Jesu nugani. **7** Ama tipia ya faal yen oyoagu ya cualine, klma o palu kul tie o tienu ya yaalela tie tiyaka. **8** Ama bimadt: bobuolu kul ya po. Ama ti yam ymad, Ama ti yam k yaad. Tinaan luo tidugidi o tienu po. **9** Bimadt amra o tienu najati, bi puati amra o tienu najra k bi kpati. **10** Ti kubi dalkul tikum Jesu yelini, ki lan fid Jesu mial n yed tingbanand. **11** Tinb yab da piallimial, titogidi dal kul m kum ke lan fid Jesu mial yed tingbanand kul. **12** Lan mimoni yapo, m kum soani li tuoli tingbanandi ni, ama ke li mial soani li tuoli i ya gbanandi ni. **13** Ama mani lan diani ke tukul pia dandalni yeni o fuom yua yema. N daani, lan i ced k n maadi'i ma daani, lanin ced ki mo maadi yema. **14** Ti bani ke yua yied tiyomdaano Jesu bu yied timo, ki tugi tinba yeni yiba kul ki ged yenti o rituali. **15** Ki lan fid libolikuli n tua i buama, nani o yabl n yiad k mani nul kulyapo yeni'i, ki o yabl tuona moa pudi k kpiagidi o yel. **16** Yen tubu kan wad tipala. Batiya kpe, ti nano baali pande dal n tu dal. **17** Tin ye yayuogune, fala yua ye tipo tie wamune, ke bobidi ya kpiagidi n waagidiki goaki pia bigima. (*aiōnios g166*) **18** Tin da noa ti nuoa yaali ka, ama tin ya noa tin ke noa yaali yabona n pia minoalima kan wagi, ya bona n ke pia noalima wagidobienla. (*aiōnios g166*)

5 Ti bani ke ti gbannandi. yaali tie nani tingani diegu ne yaa bedii, ti baa pia tanpoli po yaa dieli, Lani n tie mi tagima. Lanya d'léna nifosaalo nuu kaa maa. Ama li tie yaa dieli n baa se li bina yeni bina i. (*aiōnios g166*) **2** Tin daa ye ti gbannandi yeni, ti daa duni, ki suni ke Tin laa tanpoli po yaa liadili. Mani n tie mi tagima, **3** Tin baa lia yeni di ji kaa paa niyanli. **4** Li tie momoni tin laa ti gbannandi yaa gboingu ne, ti duni ki tugi, laa tie ke ti bua tin laandi kaa, ama ti bua tin lebidi ti tiadi, ke li miali yaali n gaa mi kuurma yali. **5** Yua n tieni lanbona kuli n tie U Tienu, wan yua n teni ti U Tienu kujanma ke li tien nani i puoni yeni. **6** Yeni lankuli, tin yaa bani ke tin daa ye yeni ti gbannandi yaala n ne, ti fagi yeni U Tienu. **7** kelima tii cuoni yeni tin nua yaala kaa ama ti cuoni yeni

ti dugidugidi. **8** kelima ti kuli ke li bo bualii, ke tin fagidi yeni ti gbannandi i, ki fidi ki nagini U Tienu. **9** Lanwani i, tin tugi lan tua tin beli yaala, tin ye ti gbannandi yaa, bii kaantiani, tin mondi ke yaa ñani o nunga nni. **10** kelima ti kuli ne baa pundi Jesu yua baa bu bi niba kani, lan yogunu ke yuakuli baa gaa wan daa bo pia i miani ki soni yaala, bonjanli yoo bii bonbiigu i. **11** Tin jie O Diedo yeni, ti cegli yuakuli wan yaa bani ke U Tienu bani tin tie yaala kuli. **12** Tin daa tugi ti ba ki cabi, ama ti bo bua i pala n yaa mani ti po i. Ama ti pia tin baa ymiani yaala yaa baa n wangí bi baa ke a bani bonli yeni i. **13** Bi yaa yedi ke tii pia yama a, U Tienu yaali, ama bi yaa yin ti yandanma mo, li tie yaa buama i. **14** kelima Jesu buama tie mabili ti po, ki dugini, ti bani, ke lanwani, tie moni i o niyendo kpe yuakuli po, lan wani, yuakuli kpe o ke Jesu kpe yuakuli po, lanwani, yaaba n fio ki fio bi baa po kaa, ama yua n ba kpe ki yiedi po i. **16** Lanpo cedi ke tii bu buudi, yeni o nifosaalo malima kaa nani tin bo ki bani ki maali laa maalibiiigu Jesu po yeni. **17** Yeni lankuli, nilo yaa gaa Krisiti, o ji tie nipaano i, o bonkpela kuli bodi o, yaala n sieni kuli ji tie bonpaanli. **18** Lankuli ñani U Tienu yua togini Jesu kani guani ki mangi yeni ti ki ji teni ti li guamangili tuonli. **19** kelima U Tienu bo ye Krisiti nni, ki guani ki mangi yeni u ñandungu ki ji tiani biidi po, ki guani tugi mi guantaanma maama tuonli ki bili ti. **20** Yeni, tim ji tie Jesu sieda nba i nani U Tienu ji togidi ti yaa kani ki gua ki yi bi niba. Ti miadi sugli Jesu yaa buanma po o «yin guani ki mangi yeni U Tienu.» **21** O tugi Krisiti ke o kpandi saliga ti biidi po. Wan yua den ki ban ki biidi liba, u cedi ke o kpandi biidi daano tinma yapo o, ke tin ji kpandi, U Tienu mɔnkundanma.

6 Tin taani ki suani yeni, ti miadi U Tienu, ke yin daa yaa yin gaa yaa yalibagi a yeni, n tua famma kaa. **2** kelima o yedi: «Mi yaama yogunu n ymagidi ki nɔnli a nunga nni, ke o faabu daali, n den todii a.» Diidi mi yaama yogunu n ne, Dinne n tie u faabu daali. **3** Ti bo ki bua tin tua tantuudili ipo, ke ban daa ti maadi ti mabiidi i, ti tuonli ne po. **4** Ama ti waani yuakuli kani, ke i tie U Tienu tuorsonmɔnbi i, li juuli nni, li mabili nni, ku pawadigu nni, ti puadi nni, **5** dansaligi nni, li ymagidili nni, a tuonpaala nni, ke kan guani ki guo, mi koma nni, **6** ti yandi nni, li banma nni, ke mani yeni bi niba yen U Tienu fuoranma nni yeni mi nitaanbuama nni, **7** i momoni nni, U Tienu paalu nni, ki kubi ti mɔnkundi jakɔntiadi ti nugi nni. **8** Ti suani ti panpagidi nni, yeni i fe nni, ke bi maadi ti po ti maabiidi i, ke bi toba mo pagi ti i, ke bi sugi ti ke ti tie faaɔgi danma, ama ke tinma n maadi i momoni. **9** Ti suani nani nilo ki bani ti yeni ke bi niba nan ñanma ki bani ti, nani bonkpieda yeni i, ke ti nan pia i miani, nani bi ymali ti tubili ti tuonli po yeni i, ama ke naa kpaa ti. **10** Ti suani nani ti pala wadi yedi yeni i, ke ti nan ye li pamanli nni, nani talgi nba yeni i, ke ti nan todii bonciala ke bi tua piada, nani tii pia li baa yeni i, ama ke ti nan pia bonli kuli. **11** N kɔipiiba Korinti yaaba, ti maadi i i momoni kuli ki gbeni o, ke ti go luodi ti pala kuli ki teni o. **12** Ti ki wuoni bonli ti pala nni, ama yinma n kubi mi maama ki wuodi i pala nni. **13** N maadi

yeni nani mu binmu yeni, yin yaa pia ti po, tin pia i po yaa maalima. **14** Daa yegidi mani yeni yaaba n ki bani U Tienu kelima be yaa taanli n ye i momoni yeni mi faama siiga nni? Be yaa taanli n ye mi yenyenma nni yeni li bonborli nni? **15** Be yaa taanli n ye Jesu yeni Sataani siiga nni? **16** Be yaa taanli n ye yua n jaandi yeni yua n ki jaandi siiga nni? Be yaa taanli n ye li jaandielii nni yeni li tingbandielii siiga nni, kelima tinba n tie U Tienu yua fuo yaa jaandielii nni nani U Tienu n yedi maama: «N baa ye bi siiga nni, n baa tie bi tienu ke bi tie n niba» **17** Lani n cedi: «ke ñ yedi: «ñaa mani bi siiga nni ki ñanbi i baa, O Diedo ñ yedi, ke go da sii jonggidi bonli, ke n baa gaa i. **18** N baa tie i po baa ke i tie n jawaaba yeni n jafanba.

7 N buakaaba nani u ñonianu n tie t yaala yeni, Tin yjuudi t ba ki ñani t jogidi t gbanandi yeni t yantiali nni; ki ya tiendi ania ki caa liigaki pundi li bianu u Tienu fangili nni. **2** Kpaani mani u kaanu t pala nni. Tii biidi oba kuli po. Tii gulii oba tii dini oba kuli bonli ba. **3** Min maadi yeni mii bua jaligi kaa; ama nani min bo kpia yedi maama yeni. Yi ye t pala nni tin ye yeni t kpe kuli. **4** N dugi yi po ke n pali go mani i po boncianla. yeni ti ye ya fala nni kuli n ye yeni li pamanli. **5** Hali tin pundi Masedoini tii baa fuoma. T bo la fala buolu kuli ke cancarli po bi niba koni ye ti **6** Ama uTienu yua paandi m ninñidänba pala yeni n bo cedi ke Tiit pundi ki paani ti pala. **7** O cuama baba kaa bo mangi ti pala. Wan bo waani k e yinba ba mono n bo paani o pali maama n ga bo paani ti pala. O bo maadi: n bua k i guani la'i yeni t ninsiidi ke i pala koni n po. **8** N bani ke min bo diani yi ya tili bo biidi i pala. Ama mii mua n yaa bo dian'lì. **9** N pali mani mola. Laa mani n pali ke n biidi i pala kaa. Ama kelima i pabiidili bo teni ki lebidi yi yama. Kelima i pabiidili yeni bo tie uTienu n bua ya pabiidili buolu i. **10** Kelima li pabiidili cuoni yeni m yanlebidima ki kpendi yeni m tindima ki kan mua lipo. Ama ñarduna ya pabiidili baa cua yени m kuuma. **11** Diidi mani laa pabiidili u Tienu n bua yaali ya buolu n yeni n cua yeni yaali ne. Li tigi yi ke yi mõndi. Li go cie yeni kelima li teni ke yi mia sugili. Yi pala mo biidi li po. Li go teni ke t jijaandi cua yi. ki teni ki yi go bua ke yi la mni. Ki teni ke yi baa li yankuali. Ki tundi i tagili daano yeni tundi fala. Bonla kuli nni yi waani ke yi pia tagili baa kuli. **12** Ba yeni min bo diani li tili. Min bo diani li tili yua laa bo tie yua bo biidi po kaa. Laa go bo tie yua ke bi go biid'o kaa. N bo bua ke i siiga nni yua kuli la u Tieni nunga yi puni yi yula maama ti po. **13** Lani n cedi ke ti paagi. Laa tie li paagi ti baba kaa. Ama ti pala go bo mangi kelima ti la Tiit ya pamanli kelima yi kuli n bo diani o yama maama. **14** Baa n ya pagi n yuli waamu yi po Tita kani mii la i fe li po kelima li dogidi ki mini bo pagi o kani maama tie monmóni nani ti bo yi maadi ya maama kuli n tie monmóni maama. **15** O ya tiadi yi kuli n bo gaa u cangu yeni li fangili yeni i jiejie maam ki jegili yeni; o buama yi po yi ñanbi pugini. **16** N pali mani kelima n baa fidi ki dugi yi po bonli kuli nni.

8 N buakaaba, ti bua yin bandi, U Tienu n suani maama Maseduani jaandielii nni ki tògini u ñabaliga po i. **2** Yeni yaa fala n den baa kuli, bi gua li ye li pamanciali

nni. Yeni bi taladima kuli, bi den tieni ti bulcindi hali boncianla. **3** kelima n tie sieda, bi bulcintuona kuli den tie yanbuana. **4** Bi den buali ti ke tin cabiba ke bi mon kua bi nijanma nni. **5** Li den tie yaalidigu kelima bi daa den cindi ki taa laa bilaa ki cabi U Tienu yo, ke U Tienu buama nni ke ti yuandi ki tugi bi baa ki cabi ti mo. **6** Li po n cedi ki ti den daanri Titi, ki wan yua den cindi ki suan yeniba n guani ki juodi o tuoli yeni ti bulcindi. **7** Yin pia yaali kuli n tie yaa ñalimani cianla i n ki pia li dandanli, ki bani U Tienu maama, ki bani i moni, ki suani li tuonli yeni pakonli ki bua ti. Mondi mani ki waani i bulcindi yeni li papienli. **8** Li ki tie mabili kaa ki yin tieniyeni i lieba n deni sóni yeni li pakonli, n bua diidi ki laa U buama tie yeni li papienli? **9** Ama i bani yonmidaano Jesu Krisiti ñabaliga, o den tie ñalimani daano, ki tua taligi ti yaa po ke lan fidi o taladima n tua o piamma. **10** Min maali yaala i po n ne: N ban ke lan n dagidi ipo, ki dugini yin cili hali jelo ki suani ti tuonli, lan baa baa ke o moni, yimba n jagi i yanma n ni ki cuo ki sóni li tuonli. **11** Mola mõndi mani ki juodi li tuonli. I pala n da koni ke i jagi ki cuo yinba sonimaama yeni ki kan fidi yeni, soni mani yin paani yaala. **12** Ke dugni nilo yaa puni paabu yeni li papienli U Tienu bi tuoli paabu, o nua u daani n pia yaali, o ki nua wan ki pia yaala kaa. **13** Li ki tie ke tin yin kpeegdi tin pia yaala ki teni ti lieba ka, ki guani ki yacagini. Li buali ke ti kuli n yaa do i. **14** I yaa pia, yin bogidi ki todii yaaba n ki pia. Li yaa pödi yaa daali, ban mõndi ti todii i yeni i bi laa ke li ñani. **15** Nani lan diani U Tienu tili nni; «yua n bo wuadi ke li yaabi bo ki dili sieni, yua n bo wodi ke li waa mä bo ki dini ke li pödi o.» **16** U Tienu n gaa balga yeni wan cedi ke Tite pali koni i po nani ti mo yaa pali n koni i po maama yeni. **17** Ti den sóni o i kani ke o den tuo ki gadi. Li den sua ke o pali koni li gadima po yo ke o den tieni toni ki gadi. **18** O den yegi yeni o nataano yua ke ti jaandiedi kuli den bani o li mamoni po. **19** Lani baba ka, ti jaandiedi nni yaaba kuli den taani ki lugidi o ke wan ciani ti ke ti gadi yeni u paabu yua ke ti gaani. U Tienu mona yaa yudaandipo i yeni ti mo yaa baanma po i ke ti suani li tuona ki todii lieba. **20** Ban teni ti ya paabu ne tie liggbengi, ti ki bua jaligi baa n ti baa li lig po. **21** Ti kpaani tin tieni yaala n ñani, U Tienu nunga nni baba ka, ama bi niba nunga nni mo. **22** Bani yeni tinba ki pugini ti kpilo ba ke o gbadii a maama ki bia suani li tuonjanli i dandanli yapo. **23** Tite wan tie o yegini o ki suani ki todii, Ti nataano yaaba n yegi yeni o wan tie U Tienu tonda i. Bi suani ke ban duoni Krisiti yeli. **24** Li wangii ki li bua yeni i moni Krisiti yaaba n la ki bandi ke ti pia i moni yeni tin yaa pagi bi nunga nni.

9 Min nua ke li tie n po taladi min diani yi yaala n tie bi nigagidirjanba todii li po. **2** Kelima n bani yi yanbuama, ke pagi n baa li po Maseduani yaaba kani. N waani ba ke Akayi diema yaaba bobini bi todima hali ya binli n pendii ke yi pakonli n paagi bi niba bonciali pala ke bi mo ji bua ban todii. **3** N sóni ti kpiiba yi kani, kelima mii bua min pagi maam lan tua fam fam. N bua ke yi bobini gbeni nani min yedi maama. **4** Lani yaa kaa, li baa pia t po i fe ke go pia yi mo. Tin bo dugi yi po maama ke min pundi

ki yedi yen Maaseduani yaaba ke yi bobini ki gbeni. **5** Lani yaa po n la ke li tie taladi ke min sóni ti kpiiba yi bo niani ke yi baa teni ba yaala, lan fidi yi bobini ki gbeni yeni t bulcindi ki naa tie yeni nilo. **6** Yi bandi ke yua buli waamu baa yedi waamu. Yua buli ke li yabi baa yendi ke li yabi. **7** Yua kuli n teni wan jagi ki cuo maama o pali nni, ke daa teni yeri pabiidili. Lan ya naanii ke bi miin' o yeri kelima u Tienu bua yua teni yeri li pamanli. **8** U Tienu baa cedi o ḥanbili n ya wuligi yi po bona kuli nni ke yogu kuli yi ya pia ke li kandi ki fidi ki sóni tuonjanli kuli. **9** Nani lan dianii maama: O yadi o piama a luoda po kelima o tegima ki pia juodima. (**aiōn g165**) **10** Kelima yua puni o kpaalo a bonbuola ki go pun'o li bonjekaali ba teni yi ṫoginiiyi yi tegima baa teni ibonbuoli lan fidi ki buli ki pundi ke cuu yenili bonlunkaana yaala n yabi. **11** O baa cedi yi yaa pia bonli kuli. Ke yi yaa teni yeni t bulcindi u yogu kuli ke bi niba n ya tiendiu Tienu balgi. **12** Kelima li todima ki todi bi nigagididanba baba kaa. Ama li tie pamancianli yeni ya ḥanbili n yabi u Tienu po kani. **13** Bi niba kuli ya pagi, i kpiagidi i Tienu yeni yi colini o laabaajanmo ki go tieni yeni t bulcindi. **14** Bi pamancianli nni yi po, bi jaandi u Tienu ki mia'o yeni m buama boncianla yi po kelima wan puni yi ya ḥanbicianli po. **15** U Tienu n gaa balg ya paabu yabi ke kandi yaa po.

10 Min Pølo n tiadi yi Kirisi yumiindima po yeni o dingima po. Min yi miini u yuli n ya ye i kani. Ama n pali yi paa yi po n ya fagi yeri yi. **2** N mia yi ke ya yi cuu yi kani yi daa yi tieni yaala n baa teni min ya pia i po ki mibili. N nua ke li baa fidi mabini nitianba yaaba nua ke ti tiendi yaala n siiga ne jua obinisaaliba n nua maama. **3** Baa ti tie nisaaliba. Tii bo tiendi u tobu nani bi nisaaliba n tie maama kaa. **4** kelima ti togidi ti yibala yeri ya totiadi naa tie bi nisaaliba. Li tie ya totiadi n pia u Tienu paalu i yua fidi buoni yibali -nba kaampaali. **5** Tin guli ya maalima kuli tie yantiajapaadi kuli ki yie u Tienu bandima. ki go cuo ya ya yantial ḥanbi kuli ki baa Kirisi. **6** T bobini ki baa cuo yiema yi tuoma ya dagidi canyiin ya yogunu. **7** Nuali mani canyiin yaala ye i nintulal nni, nilo ba ya nua ke o tie Kirisi yua, wan ya tiani ke tinba mo tie Kirisi yaaba nanawan mo tie Kirisi yua maama. **8** O diedo bo dini li bali ke min tod'i yi gedi liiga o sanjɔdima nni laa tie ke min guli kaa. fe kaa pia mini li po. **9** Mii bua lan ya tie nani n bua jieni yeni n tila yeni. **10** Kelima bi tianba yedi: Polo tila moni paaa ki go pia u paaciamu. Ama o ya ye ti siiga wani o tie tadimo ki go k pia fuoma **11** yi ḥanbi bandi bonyenli tin ye fagima ki da a tila ki maadi maama ti ya cuu i kani mo ti baa tieni yeni. **12** T kan tuo taa ti yula ki kpabi yeri yaaba pagi bi ba. Bi luo yama ki guani ya wangi bi ka ke ḥymaa cie ba. guani waani ban tie yaaba. **13** Tinba wani kan pagi ti yula yeri ya tuonli ke u Tienu bili 'ti. ama t baa paagi ti yula yeri wan puni ti ya sanu ke ti pundi yi ye naan kani. **14** Tii pagi ti ba Kelima tii pendi ti banlu kani Ama ti bo pundi i kani ke ti waani Yesu laabaajanmo. **15** Tii pagi ti ba ki pendi ti banlu. tuontiana po. Ama t dugi ke i dandanli baa yabidi i tinga nni yua ke yi suani. ke li tinga n yabidi. **16** Ki fidi ti kpaandi u Tienu laabaaljanmo ya diema n ye

t liiga. **17** Ama yua jigini o yuli o jigini o diedo nni **18** Ama yua pagi o ba kaa baa fidi waani ke o dagidi yenili u Tienu n pagi yua n dagidi yeniti panpagidi.

11 N miadi ke yin taa ki cabi nni, n gaadma po. Ama, i gbia n niima nni. **2** Kelima, N ponbi yeri yi. N pia mi ponponbiadma i po, kelima, n cedi ke i tua jayendi baba ya cikpenga. N teni o ḥonianu, ke n ba taa yi, ki puni Kiristo, nani powandiali yeri. **3** Ama, ke lan ba baa maama kuli, nani o waa ñ taa bu nunfanbu, ki bøndi Efa yeri ii, i maalma ñ da fagdi yeri i buacianma Kiristo po. **4** Kelima, li ya tie ke nitiano cua ki waani yi Jesutiano, ke laa tie tin waani yi yua. Bii, li ya tie, ke i ga fuotoma, ke maa tie U Tienu Forjanma. Lanyaaka, ke i ga labaabantanma, ke maa tie yi den kpia ki ga yaama. I ba tuo ki ga lankuli bonjanla! **5** Kelima, N bani ke mini ka juodi, ki waa ki cie ban yi yaaba toncianba. **6** Ama, bayeni min ki bani maabanma, n ki luo banma wani. Ln li baa maama kuli, yeri lan tie yaali kuli, ti cedi ke i bandi likuli. **7** Min miini n yuli, ki jiini n rba, ke min duoni yi, ki waani yi o laabaaljanmo yeri, n tieni biidi yo oo? **8** N fie jaandietødi ya piama i, ki baa todi yi. **9** Min de ye yeri yi, bonli ya den podi nni, N naa den tie i po tugli, n kpiiba yaaba ḥanbi Maseduani n den todi nni. Lan li baa maama kuli, N den cuo n yuli, kaa tua i po tugli, ki go kan tua li mo. **10** Nani Kiristo momoni ñ ye n niinni yeri, li ya tie ti kpiagdi maama, bi ka muni nni Achihaya gaanma nni. **11** Be n tieni? Kelima mii bua yi ii? U Tienu bani. **12** Min tie yaali, N baa li tie yeri i, ke min piini ya sanu ke bi taa, ki ba jalgi nni, ki na duoni bi yula, ke ban tuuni yaali tie yemna yeri tinba ya tuona. **13** Kelima, ya niba ne tie tofaama tondba i, ya tuosonba n pua mi tofaama. Bi lebdi bi yula ki tua Kiristo tondba. **14** Li ki pia yaalidgu, kelima Setaani mōno yi kpandi mi yenma maleki i. **15** Laa pia lidma ke o naacenba mo ñ yi kpandi ya naacenba n jua mi tegimma. Bi juodma n ba waani bi tuona mayuli. **16** N go maadi yi: Nilobakuli ñ da maali ke mii pia yuli. Lani n ya tie i maalma mo, yin nan ga nni nani min tie maama, yeri, li ba duoni nni. **17** Min maadi ya dandanli maama, ke li tie nani japaadi yeri, ki tie O Diedo ñ baa yaali, N maadi nani yua ki pia yuli yeri i. **18** Nani bi niba boncianli dongi bi yula ti gbannandi buama po yeri, N mo ba duoni n yuli. **19** Kelima, i gaani mi yanluomaama, yinba yaaba n tie yanfodanba! **20** I gaani yaaba n kuandi yi ti yonmdi nni maama, yaaba n di yi jodi, yaaba n falgi yi, ki nundi yi, ki maali ke bi cie yi, bii yaaba n pua yi i tanpabi. **21** N ba maadi yi ke li pia i fee yeri yin tadi ki tuo lankuli. Ama, nilo ya duoni o yuli, N maadi nani gaado yeri, N mo yi duoni n yuli i. **22** Bi tie Ebrewu yaaba bii? N mo tie wani i. Baa tie Israyeli yaaba ka aa? Nmo tie wani i. Baa tie Abrahamya yaabilka ka aa? N moko tie wani i. **23** Bi tie Kiristo tondiba i, bii? (N maadi nani n yuli nni ḥymadi yeri i), mini n tie tondo, ki cie. N cie ba li tuonpaali nni, N cie ba a kpaadidiena nni kuama, min ga ya puaciandi, mi janjanma nni, N nuudi mi kuuma. **24** Juufinba kani, bi pua nni taalma mu i "Yenli ki ye yeri lanbana piina". **25** Bi pua nni yeri a finfibaa taalma taa. Bi lugdi nni a tana yenma. Taalma taa i, ke mi ñima den bua

di nni. N tieni yentunmunli yeni ñia mungu li biigli nni, mi ñincianma nni. **26** N tieni li sancenli boncianla, ke mi yema biagi n po i kpeni po, ki baa a suuda janjanma nni, ki nuudi mi kuuma yeni n dogu nni niba, ki nuudi mi kuuma yeni bi nilamba, mi janjanma u dogciamu nni, ki la fala ku tinpiengu nni, mi ñincianma po, ki nuudi mi kuuma yeni bi narrnandi kpiiba. **27** N sɔni a tuonipaala, ki la falaciamo, u guanpiendu, ku ñiagu, mi koma yeni u ñuñuuunu cuo nni, n tieni dana, kaa dini, ti waadi, u yogtianu ke n ye mibili. **28** Ti ya piano Lankuli, Bi jua nni yeni li nunmɔnli yeri min pia ya yanyagdi ti jaandiedi po. **29** ñma n tadi, ke mini ki tadi? Bi tulni ñma i, ti biidi nni, ke laa sia nni. **30** N ya ba duoni n yuli, N ba doni n yuli yeri yaali n wangni n tadingu i. **31** O Diedo Jesu Tieni yeri o Baa yua n die ti kpiagdi hali ya yugo n ki pia gbenma, bani ke mii pua tofaama! (**aiōn g165**) **32** Damasa po, O Badciamo Aretasi yogu, Gobna bo cedi ke bi guudi Damaseni yaaba dogu i kaani kuli, ki lingi ke ban cuo nni. **33** Ama, bi den kpieni nni ku baabuogu nni, ki loli u baabu, ki biini li takobonli ki jiini nni u bilinciamu / guoncianli tiipo, ke n ciadi bi nui nni.

12 N baa fidi waani n ba ama laa n kaa baa ñuadi li po. n bua min ya maadi o diedo dögídima **2** N bani ja baa ne Kirisi nni li gedii piiga n bina na. O bo doni tanpoli tuadima taa po. Mii bani o ya bo doni yeri o gbannandi bii o bo kim doni yeli. Mii bani. U Tieni baba n bani. **3** N bani li ja ke ye yeri ogbannandi baa o gó yaa ye yeri o gbannandi. Mii bani u Tieni baba n bani. **4** o bo doni ñalijanli nni ki gbadii maama baa ke li pia 'o u jiwaamu yeri wan maadi. **5** N baa fidi ki waani i yuli lan daano po. Ama ki daa waanii min ya yuli. li yaa tie minii ya tadima yaa kaa. **6** N yaa bua waani n bá li kaa tie min maadi bontianli ke laa tie moni. ama n baa miini n yuli. ama n kan waani nba, k nilo daa nua ki cie wan nua bii wan gbadii ke n tie yua. **7** Bii u dogdugu ne n baa waani yali. Lani n baa cedi t japaadi n daa kua nniin. Kelima setaanii ba yeri yieno ba k l maabi 'n. n kan fidi pua jaapaadi. **8** Taalm taa ke n mia o diedo ke wan fagini n yeri wani. **9** Ama ke o yedi: n ñalibalgo dagidi ña kelima n paalu suani ya yogu ke ñaa pia tuama i. kelima n paaciamu suani ya yogu ke tuama ki ye i. Lanwani min baa wangni n tadima ki fidi kirisi paaciamu n ya ye n niinn. **10** N pali mani n tadima po. t sugidi kani, a maba nni. m niñima nni Kirisi po. Kelima yaa yogu ke n tadi lan yogunu i ke n paa. **11** N ji ki pia yama ki dugini i maba po kelima b tondikaaba ciamo ki cie nni yeri min k tie puu. **12** Yaali n waangi ke n li tie tondikaa n siiga nni tie min juuni sɔni li tuonli yeri u yaalidigu. **13** a jaandielama cie yi be yo. Lani yaa kaa n naa den k tua tugili yi po. mia mani sugili n po lani ya biidi. **14** Diidi, n bobini ki gbeni ki baa cua ki fuodi yi taalima bonmtaa po. N kan tua tugili yi po. Kilima n k kpaani yi yaa buama kaa. yinba mɔno i. A bila kaa baa kpaani ki dingi b danba ama mu binmu danba n baa kpaani ki siendi a bila **15** Li mani n po yeri min tieni li panli k go baa tundi tiendi yi naani po. N ya baa i ki pugidi yi mo kan ñanbi ki ya baa'n kaa. **16** Ama n k tie tugili yi po. Nani mi n tie nunfandaano yeri n taa u

nunfanbu ki cuo yi. **17** N taa nilo k baa t ñuadi yinba yaaba ke n sɔni yi. **18** N paani Tili pali ke wan gedi yi kani ki cedi sɔni nitiano i kani. Titi baa ti ñuadi yi poo oo? T kuli ki cuoni sanyendi kaa? T ki togini sanyendi. **19** Yi maali ke t bo baa ti waani ti yula ke ti tie nimɔnma yoo oo u Kirisi u Tienu nintualu nni? tin maadi yaala kuli tie ki yi suagi. **20** Kelima n jie ke m cuama min la yi ke yi tie nani min bo baa maama. ke yi mo n la n ke i k tie nani yi bo baa maama. N jie ki la a konkona, i nangi, la pabienli, li nunponbiadili, u tuatabigü N Tienu daa miini n yuli i kani. **21** n jie ke n ya cua n Tienu baa miini n i siiga nni, njie ke n baa buudi kelima tianba po. Bani yaaba bo kpia tieni t tuonbiadi ki lebidi bi yama ki jaa ban bo tiendi ya jogidi yeri ya conconma yeri ya cancangidi kuli.

13 N ji caa i kani mi taataama n yeri. Yaali n tie maama kuli, kasiedinba bilie bii bitaa n ba togdi, man jia. **2** Min den cua mi taaliema, n den tuodi ki maadi yi, bá dinne min ki ye i siiga, n go tuodi ki maadi ke yaaba n den kpia ki tieni ti tuonbiidi yeri yaaba n sieni kuli ke n ya pundi i kani, n kan teni yi nunmanga **3** Nani yin lingi kasiedi yaali n wangni ke Kiristu maadi yeri ñobu, wani yua n ki tadi i nungu nni, ama ki pia u paaciamu i siiga nni. **4** Kelima bi kpaa o li daapɔnponli po ki dugni o tadungu po, ama o fo, U Tienu paaciamu po; tinba moko tadi o niinni ama ti baa ti fo o niinni U Tienu paaciamu po, ki tiendi bonli kuli i siiga. **5** Kpaagi mani i bá i siiga nni, ki diidi i ye yeri ti dudugdi i; bigni mani i bá ki diidi. I dá ki bandi ke Jesu Kiristu ye i siiga nni? li ki kandi podma bá ya pani yi. **6** Ama n maali ke i ba diidi ki sua ke podma bá kuli ki pani ti. **7** Ama ti jaadi U Tienu ke yin da tieni bonbiadli bá kuli. li naa tie ke baa bigni ti ki pagi ti ka ama ke yin ya tie yaali n tiegii lan waani nani podi ye ti siiga. **8** Kelima ti naa pia paalu bá kuli ki ba dogni i moni; ti ya paalu ye i momoni po i. **9** Ti pali mani boncianla ti tadungu po, ama ke i mo nan paa; tin jaandi ki miadi yaali n tie ke i banma ñi gedi liiga. **10** Lani ya po i ke n diani yi li tili ne, min ki ye yeri yi yeri, ki ba waani yi lan ya bona kuli, n ya ti pundi i siiga nni ya yogu, min da taa nunmɔnli yeri ya yikodi ke O Diedo puni nni, ke min ya wangni yi a bona niima nni ki da biidi i po ka. **11** N naataani, yaali n sieni ke n ba maadi yi tie ke yin ya ye li pamani nni, i banma ñi ya nuadi ki pugdi, yin ya songdi i lieba pala, yin ya pia yantiatyenli, yin ya ye yeri mi yanduanma, mi buama yeri mi yanduanma Tienu ñi ya ye yeri yi. **12** Loni mani i lieba, ki fuondi i bá yeri i fuondjami. **13** Bi ñinjanba kuli fuondi yi. **14** O Diedo Jesu Kiristu ñanbli, U Tienu buama yeri U Tienu Forjanma yanyenma ñi ya ye yeri ikuli!

Galati

1 Mini pol o tando n diani li ti li yinba kilisto ni tana yab n ye Galati po. Miien tua tona kelima bi nisa liba n soñi n ni ka, laatje OTieuennu denn yuogi ni taa wan soñi n ni mo. N den tua tona kelima Yesu Kristo lani Ba U Tieu, yua n den fiini obi tin kpiba siga, n den soñi n ni. **2** Mini yeni n kpiba ysu yaba, yaba n yen ne yeni n ni kuli, taan ki fuon di yi. Ti Ba O Tieu yen ti yomdan Yesu Kristo nya ñanbidi yi. **3** Ti Ba O Tieu yen ti yomdan Yesu Kristo ñibalaligo yen o yanduam a n ya ye i po. **4** ñjmei cabi oba i ti biipo i ki fidi ñaati ti bidi n ni O Tieu. Ti ba ya yan buama po i. (**aïon g165**) **5** ñjme nga ticiagidi a bina yen a bina! Ami (**aïon g165**) **6** Li paki n ni yen yin jaligi gi lebidi ki ba ñja O Tieu yua n yini yi Kelima Kristo ñanbili po ki ba ñjo di labalijan tø. **7** Møn mòn ni labalijantø ki ye, n madih yeni kelima bi nitiaba yagi yi yama, ki moondi ki ba lebidi ba labalijame yuo n madih Kristo mama fuuli. **8** Ba tinba ti ya wangi yi ya la vanjamo n ki ta yeni tin den kpa wangi yi yua, ba maleegi ya mani tampali ki tie yeni, yua n tieni yeni kuli, O Tieu n cuo o. **9** N go yedi, yi moala tin den kua yedi yi yala hali jagu nulo ya wangi yi ya labarjano n i taa yeni yin den cia ga yua, O Tieu n cuo o. **10** Nani n moändih ke bi nisaliba kin bua bi bi nbua OTieu ne? Nani n moändih ki bua kebi nisaliba pala nya mani bi po ya? Yeni ka. Bi nisaliba pala nya bi mani n po, n kan bi ya tie Kristo yonbo. **11** N kpiba yesu n ni, n kadi ki wane yi min den wani yi ya labalijamo ki nani bi nisaliba kani ka. **12** Mi den gbadø o ni salo kani ka, o nisalo kaa den banyi n ni o mama fuuli mo, Yesu Kristo n den ñoagidio n po. **13** Yi den gbadø min den yua jufinba jama ki tien di mama, ke la yogunu n den wangi O Tieu ni tanli fala hali ke li bua, ki moandi ki babalini li. **14** N den bandi jufinba jandi bangima ki go ñuu ma ki cie n buala yaba n ta yeni n ni sala boncianla, ki go cie ba yeni min den pia li yan ku ali ki ñua ti danbogida mama. **15** yen O Tieu den ñanbi n po ki gandi n mi ki ga gidi n ni lali ke n daa mali ki ga yini n ni o tuonli po. **16** O dn dogidi o bi joa, lan jidi min muand o maan yaab ki ban O Tieu, li gogunu n de la gbamadi, mii la som. **17** Mii den gedi Jelusalem a ki lingi yaab n den kpa tie Yesu tondi ba A ma n den gedi Arabi Li ya puoli n den guani damas dogun. **18** Bina ta n den pendì, n den gedi Jelusalem ki ba bandi sefa, n den sedi o kani pii ya n danu muu. **19** Li kani yesu tuadi ba siiga, ni den la tøa, li ya tie ti yomdan nijua ya ka. **20** Min diani yi po ya mama na, mi pua Faama, O Tieu nuga n ni. **21** Li ya puab n den gd Syri yen Cilisi dogi. **22** Jude Klista yaab den k bandn. **23** Bi den gba ki li maad bebe ki tua: yua n den manbidi ti yen ji muand li dandanl maam yam ko den kpan wan bid. **24** Bi den kpiagidi O Tieu ki li tie n po.

2 Piiga n bina puoli po, k n guani ki gedi Serusalem, min yeni Barabas. Ti bo yugi Tit ki pugni ti po. **2** L bo tien n nani dangdi yeni, k n fii ki gedi k min maadi ba li laabaa manli a buolfana po. li maama kuli den pia lan ñanbi ki nua yabi. Ki da te bundi ki ya siani fanma. **3** Ba n yegnu Tit mòno, wani yua bo tie Grek yua, mono

bo ki tie niili ka yen wan kondi. **4** Li kuli ne ki dugni bi ñalacidan yaabi kua ti taanli, ki kpaani k tin da yali ti ba ti yudaaro jesu klistu nni. K bua tin gbalì ti tuonli. **5** Ti nan ka ñaa ba, ti baa deli ba kaana kuli nni. ti Diedo kan cabi li danba ki ban fidi ki tieni bonli, hali ban tøgni naani kuli. **6** Ba yaabi n den tie yudam naa den beli bontianli, li laabaamanli n pundi i kanio. **7** Ama, ban la k min den tie yua bi mundi o laabaamanli a jela yen po. **8** Yua n den Pial a konjikpela yudaano, wani nt ien min mo a jela yaabi n k bani jesu ya yudaano. **9** Jesu yaaba siiga, yaaba n den tie nani i benjieli yeni, Jaka, pieri yeni Jan, bani n den laa U tieu ñ ñanbi n po maama bii bi den cuo mini yeni Barnabasa nijieni ki yogi ki dogdi ke bi ta yeni ti. Bikuli den tuo ke mini barnabasa bi ya tuni yeni bi nilanba siiga ke bi mo, Jufinba siiga. **10** Bi den mia ti go ke tin yaa tiani bi tadladi danba po, min den tienla. **11** Sefasi ñ den pundi Antiosi min den ki tuo o po kelima o naa den pia moni. **12** Wan den kpia ki cua, pieri den yi di yeni yaaba ñ ki tie sufimba. Ama bi niba n den pundi, o den sani ki ja yaaba n ki tie sufimba kelima, o den jie i konmu. **13** Sufimba siiga, bi tianba moko den cili ki ñodi lani ya tugmonbuolu ke Barnabasa moko den taani yeni ba lan ya palieda nni. **14** Yaa yognu ke n den bandi ke baa jie ñøa li laabaamonli, n den wani sefasí bi kuli nunga nni. “Fini yua tie sufi ke nan ye nani bi yanbondama yeni, a baa tieni ledi ki niini ba ban yaa ye nani sufimba yeni?” **15** Tinma yaaba mali sufimba ti ki tie “yaaba n yie O Yudaano”. **16** Ti bani ke li baakuli kan fidi ki tieni yeni u paalu ki naa tie krisiti buanma. Ti cua Jesu Krisiti nni ke tin fidi ke ya naani yeni Krisiti yua kelima tagma bakuli kan fidi ki tieni yeni li balmaama po. **17** Ama li ya tie ke ti lingi ki bua ki baa i momoni kelima Krisiti yaapo. Li sua ke tinba sufimba moko tie tuonbiadidanba. Nani li bua ki yedi ke krisiti tie tuonbiadi naciemo bii? kalam. **18** Li ya tie ke n go maa mini den mudi yaala; tua mini nba li balimaama miidka. **19** N den tuo ki kpe li balmaama po kelima n den bua min ya ye yeni U Tieu. **20** Lanwani, laa gua tie mini n ye ki suo, krisiti yua n ye ki suo nni. Min pia yaa miali n gbannandi nni mola, n piala kelima n dugi wani U Tieu bijua po, wani yua bua nni ki puni o yuli ki kpe n po. **21** Mii bua ki fali UTieni ñanbli kelima li ya tie li momõnsaali baali kelima li balmaama kubma yaapo, lani ki krisiti den kpe fanma fanma.

3 O Galaad yab i pia yama yaa ñjma bøndi i nuga kaa ki bi baa kpa yesu?! **2** Diimani mi bua buali ki bandi yaala: l tie yiko tuona nni kiden gaa fojama bii l dandanli tundli? **3** yima galati yaaba bii yanluom yoo yin den cili yeni u tienu fuojama nani mola yi baa ki juodi yeni yi ya muandli. **4** Yin den la ya yema l dandanli nni naani lden tie fanma fanma po yoo laa tie fanma fanma po kaa **5** U tienu yua puuni u fojam ki tieni issiga n banciamma yeni o tiendi la kelima i tiendi l balimaama n bil yaala bii? kelima i den gbadø o laabaalijamo ki daani. **6** yi kpaagi mani Abraham po u den daani u Tieu ke u Tieu mo den cuadi opo la kml tie tiegima **7** Mola l bua waani ki yaabi n pia l dandanli n tie Abraham puoliporjuani. **8** I diani l den tuodi ki wani k u tienu baa saa bi nilamba po

momoni kilema bi dandanli po lan ya po u den tuodi ki wani Abrahameya laabarjamo n tie na: «i nibuoli kuli baa l seli kelima a yapo. **9** yeni ya pon daaan u Tienu naniAbrahami yeni baataani yeni o ki ba l seli. **10** Yaaba n dugi yiko tuona po ye ñopolia nni kelima li diani «sola yua ke o yenma yeni u tuona ki tie nani li bali tili nni ñ yedi maama». **11** O baa kan baa i momoni U Tienu nintuali kelima li bali maama yapo, o nimono baa ya ye ki fuo li dandanli yapo. **12** Li balmaama naa taa yeni li dandanli, ama mi yedi«ya nilo ñ tiendi likuli baa ya ye kelima li yapo». **13** Krisiti dn daa ki faabi ti yeni li balmaama ya ñopola den tua ñopola ti yapo, kelima li diani«sola yua ke bi jonni o ku daagu po kuli». **14** Li den tua yeni ke bi nilanba baa Abrahama seli kelima Jesu krisiti yapo ke ti kuli baa U Tienu ñ den puoni ti yaala kelima li dandanli yapo, lani ñ tie fuoma. **15** N kpiiba, cedi manni mi taa yaala n tiendi a nisaala siiga ki dogdi min bua yedi yaala. O nilo ya jaa ñobu bonli po, oba kuli kan borinla bi ki pugni li po. **16** Mola, U Tienu den puoni Abrahama yeni o puolijuamu a ñopola. Laa o puolijuamu nani li tie boncianla yeni, ama yendi bebe yeni o puolijuani, lani ñ tie krisiti. **17** Songi mani min bua yedi yaala nne: U Tienu ñ den bogni ki bili yaala ki puoni ke o bua kubi la yeni li balimaama yaama n den yuandi ki cuo kobina n bina piita puoli kan fidi ki cua yeni ñoniamu ti po. **18** U Tienu ñalmani baadi kelima li libalmaama kubma yapo, lan go tie u ñoniamu yapo yo ke U Tienu den puni Abrahama o ñanbli. **19** Lanwani be yapo ke li balimaama ye? Min den pundi ki dödgi bi niba tuonbiadi, U Tienu den niani u ñoniamu yua yaapo n baa cua. Malekinba den dögdi ma. **20** O candnbaalo kan ya ye niyendo baba yapo. Ama U Tienu wan tie yendo. **21** Naani ke li balimaama nia yeni U Tienu ñoniani bi? kalama. Li ya tie ke li den pia ya balmaama n baa fidi ki pa li miali, lanwani, li balmaama den baa fidi ki cua yeni li momosaali. **22** Ama i Diani dögdi ke bi nisaaliba kuli ye ti tuonbiadi buadi nni. Ama yaaba ñ daani kuli ñ baa U Tienu ñ niani ya ñonianu kelima li dandanli Jesu Krisiti yapo. **23** Hali ke li dandanli maama daa den ki cua, li balmaama den kubi ti nani li kpaadidieli nni yeni hali ke U Tienu n baa dogdi ti laa dandanli. **24** Lanwani, li balmaama den tie nani o biyuolo yeni ki gobidi ki gedini Krisiti kani ke ti baa li momonsaali kelima li dandanli yapo. **25** Mola ke li dandanli maama cua laa biyualo naa go die ti. **26** Kelima yikuli tua U Tienu bijaba kelima li dandanli Jesu Krisiti nni yapo. **27** Yinba, yaaba n den batisti Krisiti nni, yi la wani Krisiti nani l iadii yeni. **28** Bi gagidima naa go ye sufiriba yeni nilanba siiga, i yorbi yeni yaaba n die bi yula siiga bi jaba yeni bi puoba siiga, kelima yikuli tie yenma Jesu Krisiti nni. **29** Yi ya tie Krisiti yaaba, i tie nani Abrahamu puoljuani ki baa baa U Tienu ñ den niani yaa ñalmani.

4 L ya tie k ofal tie biga, in maad k wa pia padm yen o yono, ba wan l tie canba mam kuul. **2** Yaab kubo yen yaab guo po o faal kul o bonwaamn baa die hali o ba n den bil ya yogunu n te pund. **3** L tie yene t m, yayognu k t den tie bid, t den ye yonbdin yen ñanduna tuon biid.

4 Ama o tienu n den bil ya yogunu n te pund cain, o den son o bijua ñanduna nni ko pua malo, t yikodin. **5** K wan faab yaab ye t yonbdinni k lan fid tin tua o tienu biid. **6** Lan ya po, klma yi ñia o tienu bija wan o tienu n den son o bijua fuom yua t palan k o kpaand g tua “n ba o tienu”. **7** Lan wani, a ji k tie yonb, a ji tie o tienu bijua. ñjan tie o tienu bijua yeni yeri a tie faali k t ñagni o tienu balg po. **8** Yog tianu, k ba ban o tienu, i dont ya tieni k tie lan. **9** Ama mola e band o tienu, bii o tienu bandi? k gun k kuan eba t yonbdin. **10** E gbelg a dana, e ñmaal, o yogu yea n biina. **11** N yie yen min son e po faam faam. **12** Ya tie maan nan min yen, lkmaa n mo tie naani yinb yene. ninjab n miade sugl. **13** E k bidin. eban kn gbannand n den kpaia yognu y k n den cind k tunde o tienu kadaaøu. **14** Min den k pia laa fia i den k yien i den ñungin ama i den gaa nani o tienu maleg yene nan jesu kilisu. **15** Yin pia ya pamancianli yeni kua le? N tieni i po siedi ke laa yogu, li ya den baa fidi, yi den baa bogdi yi nunceli ki pa nni. **16** Nani min maadi i i momoni yeni, n ke i tua yibali bi? **17** Yaaba n kpira ke bi bua ke yi yeni, yanyaga ki ñani. Bi bua ke yin paadi yeni nni ki ñoldba. **18** To, li ñani ke yin yaa pia li yankuali ñjanli boncianla yogu kuli, laa tie min ye yeni yaa yogu baba ka. **19** N bila, n go baa llaadi i po ya fala n tie nani U maditugkonusu hali yin pan baa Krisiti tagbuolu i nni. **20** Min bua yaala tie ke n baa ye yeni i mola lebdi mataali yeni i kelima n yama yagi i po. **21** Waani nni manni, yinba yaaba ñ bua ke li balimaama n ya die i, i gba li balimaama n yedi yaala yoo? **22** Li diani lienni ke Abrahama den pia bonjala lie, o puotuado Agala den mali opo yendo, yua ki tie yonbo, Sala yen mo den mali o po yendo. **23** O puotuado n den mali yua den mali nani o bi nisaalba kuli yi maa maama, yua n den ki tie yonbo n den mali yua den mali kelima U Tienu ñonianu yapo. **24** Laa poliedba maama tie nani kpanjanma ki dogdi U Tienu ñjantaadiliedi. O ñjantaadi yendo yua n den kua Sinayi juali kani naani yeni Agala. Wani n mali yaaba kuli tie i yonbi i. **25** Agala yeni tie sinsyi juali yaali n ye Arabi diema nni ki naani yeni ya Jerusalema dogu n ye mola, yua n ye ti yonbdi nni yeni o bila kuli. **26** Ama Jerusalema dogu n yu n ye tanpoli die u yuli wuni n tie ti ya naa. **27** Kelima li diani: «Fini ki ñoliga, yua ki mali ñjan ya ye yeni li pamanli, yeni, fini yua n daa bani u maditugkonusu, ñjan kpaani kelima a pamanli po, kelima ku ponanbangu bila baa yaba ki cie ya pua n ye leni o calo ya bila. **28** N kpiiba, yinba n tie u ñonianu bila nani Saka yeni. **29** Nani yua n den mali kelima mi fuoma paalu po gala maama, li go tie yeni mola. **30** Ama i Diani yedi lede? Li yedi: «Deli o puotuado yeni o bija kuli kelima o bijua kan taani ki je li faali yeni yua n ki tie yonbo ya bijua» **31** Lanwani, n kpiiba, ti tie o potuado ya bila ka, ti ki tie yua n ki tie yonbo ya bila.

5 Kristo ñani ti ti yonbdi nni, ke tin yali tibá i cain. **1** Lan wan ii, ñjanbi ki ya kubi mani ke li paa, ki ji lebdi ki kuani yibá ti yonbdi nni. **2** Yin ñjanbi ki cengi min Pöli n maadi yaala ne: I ya cedi ke bi kändi yi, Kristo n tieni yaala ji kan ya lbá yipo. **3** N bua ñjanbi ki maadi yi bonyenla ki ledi: Yua cedi ke bi kändi o kuli, li tie

mabli i li daano po, ke wan ya colni yiko buali yaala kuli. **4** Yaaba n kpaani ke ban colni yiko ki tua bi nimõnba U Tieuu nunga yeni, paadi leni Kristo, ki ñani U Tieuu ñjalbalgo nni. **5** Tinba wan dugi ke mi Fojanma n ba cedi ti dudugdi po tin tua nimõnba U Tieuu nunga nni. **6** Kelima Jesu Kristo nni, a kondi ii, jaa kondi ii, laa pugdi lbá. Ama ñan ya pia ti dudugdi ki waani tini nni a buama. **7** Yin bo tiini ke li ñani: ñjma bo jia yi sanu, ki pani yi ke yin da colni i mõmõni? **8** Yaala n pani yeni ki ñani yua n yini i kan kaa. **9** A dabina waama ne n yen fidi ki doni kpanu yoma. **10** N pali paa yi po, ti Yonbdaano nni, ke yi maalma kan kpiadi. Ama yua n ba ñmagdi yi yama, ya tie bá yua, U Tieuu ba dadi o tubli. **11** Ke mini ii, n kpiiba, li ya tie ke n gó muandi ke bi niba n kondi, be ya po i ke bi gó wang nni fala? Kristo kuuma li dapõnponli po ji kan ya ku yaalidgu! **12** Yaaba n cuoni leni li ñmagdli yi siiga, taani ki bua ban jia bi jatiadi kuli ki luni. **13** N kpiiba, U Tieuu yini yi ke yin yali yi bá i, li ki tie lan ya po yin ji ya te ti gbannandi nni ka. Ama, ya tuuni man ki todi yi llieba lan waani ke i bua ba. **14** Kelima, yiko kuli taani ki ye ñõmaayenma nni: Ya bua a lielo nani fini yeni. **15** Ama, i ya jundi yi lieba, ki janbdi yi lieba, yin ya bani ke li caa ke yin biani yi lieba. **16** Lan wan ii, cedi man mi Fojanma í ya ñmagdi yi yenyienu, yeni yi ji kan fidi ki ya tuuni yi gbannandi n niani yaala ke laa ñani. **17** Kelima, o nufosaalo gbannandi n niani yaala ki tuo mi Fojanma po. Mi Fojanma mo n niani yaala ki tuo o nufosaalo gbannandi po. Lan bonliedla kóni leni biyaba, ke yin da tuuni yi buama. **18** Mi Fojanma ya ñmagdli yi, yiko ji pia u nugu yipo. **19** O nulo gbannandi nianbiidi n kuandi o, mi conconma nni, jogndtuona nni, ti cagndi, **20** a pada nni, li ñögdili, ti yibalindi, a kónkona, ki nanga, li pabienli, ku ñõniagu, mi paadma, li ponponbiadli, **21** li dañubiadli, ku jewuugu, leni laa bonbuoli kuli. n maadi yi nani min bo kpia ki maadi yi yeni, yua tuuni lani kan kua U Tieuu Diema nni. **22** Ama, mi Fojanma bonluankaala n tie, mi buama, li pamanli, mi yanduanma, li pañiili, mi todma, mi ñanma tienna, mi tegnma, mi pasongma, mi yandingma; **23** U Tieuu ñõmaama ki yie laa bona. **24** Yaaba n tie Jesu Kristo yaaba wan taa bi gbannandi buama leni ti nianbiidi ki kpaa li dapõnponli po i. **25** Mi Fojanma ya ye leni ti, tin cedi man ya ñmagdi ti yenyienu. **26** Tin da dongi tibá fama, tin jaa man ya makpaangu leni ki nanga ti lieba po.

6 N kpiiba, i ya lá i lielo ke o tiendi ti biidi, yinba yaaba ke U Tieuu Fuoma ye leni yi, yin ñmagdi o suoo leni mi yanfuoma. Fini yua ñmagdi a lielo í ya bani abá po, ki da ti baa li bignili nni. **2** Ya todi man i lieba, yeni i colni Kristo ñõmaama n yeni. **3** O nulo ya maali ke o tie nuggenglo, ki nan ki tie puu, o bondi obá i. **4** Yua kuli n gbegdi o yenyienu, o ya diidi ki sua ke o yenyienu ñani, o pali baa mani o bá po, ama lan da tie ke o pua ki kpabndi wan leni o lielo ka. **5** Kelima yua kuli ti ba taa o yuli po tugli i. **6** Ban tundi yua U Tieuu maama, í bogdi wan pia yaala ki teni o tundka. **7** Da bondi man i bá, bi ki fanbdi U Tieuu. Yua buli yaala, o ba ti yendi lani. **8** Yua buli o gbannandi buama, o ba ti yendi o gbannandi yaala i, lani

n tie mi kuuma; ama yua n buli mi Fojanma n bua yaala ba ti yendi mi fojanma yaala i, lani n tie ya miali n ki pia gbenma. (aiónios g166) **9** Tin da ñjaa man mi ñanma tienna, kelima ti ya wadi ti pala, ke li daali pundi, ti ba yendi tin den buli yaala i. **10** Lan wan ii, ya yogu, ke ti ba fidi ki buli kuli, tin ya tie bi niba mi ñanma, yaama n ñanbi ki mua Krsto yaaba. **11** Diidi man ya tisõnkaciandi ke n diani leni n nugu ki teni yi. **12** Yaaba n niindi yi ke yin kondi yeni, ban n wangí bi bá ki bua bi niba í ya pagi ba; kelima bi bua ban lögdi yaaba n muandi Kristo kuuma li dapõnponli po n laadi ya fala i. **13** Kelima yaaba n kondi mõno ki colni U Tieuu ñõmaama; ama bi bua yin kondi ki ya gbengdi yi bá. **14** Min wan ki pua ti japaadi li bá po, li yaa tie ti Yonbdaano Jesu Kristo kuuma li dapõnponli po yaa ka. Kelima man ya po ke mii li bá ñanduna po, ke ñanduna mo ki ti li bá n po. **15** Kelima, ñan kondi ii, ñan ki kondi ii, laa pugdi li bá; bonmõnla tie ke ñan lebdi a yenyienu i. **16** Yaaba n colni li sanu leni yaaba n tie U Tieuu bila leni mõni, U Tieuu n temi ba mi yanduanma ki gó jie ba nunñima. **17** Obá n ji da fandi ki mabni nni, kelima min gaa ya fala kuli banma ye n po, ki wangí ke Jesu Kristo n die nni. **18** N kpiiba, t Yonbdaano Jesu Kristo n yadi yi po o nedjanma! Ami!

Efesia

1 Min Polo, Yesu kirisi tondo kelima u Tienu yanbuama po. N diani li tisənkaali ne ki fuodi yinba yaaba n tie ya niba n gagidi ki njanji yenii ya niba dugi Jesu Kilisi nni ki ye Efesa po. **2** T báa u Tienu t yonmdaanoo Yesu Kilisi yanbili po yenii o yanduama n ya ye yenii i. **3** Tin pagi u Tienu yua tie t yondaano Yesu kilisi báa. Wani n seligi 'ti u Tienu nni sela buoli kuli Kilisi nni tanpoli po **4** U Tienu bo tuodi gandi 'ti nni hali ke nanduna daa bo tagi. Ke tin ya tie ya niba gagidi ki njanji, kaa pia tagili baa kuli o nintualii nni. **5** O bo tuodi taa'ti ke ti tua o bimənmu Yesu kilisi po. O yanbuama yenii o yanjagirjanli po ke o bo tieni n yenii **6** Lanwani tin ya pagi o yanbili yaal n pia t kpiagidi. Wan puni 'ti yaali kelima o bibuadiga po. **7** Yesu n bo faabi'ti kelima o soma po i ke ti báa sugili ti tuonbiadi po. yenii ke owaan'i t o yanbili nyabi maam t po **8** U tienu bo yadi ti po lan yanbili ke li yabi, ki puni'ti m yanfuonma yenii m banma kuli. **9** O bo dogidi t po, o yanbuama bondogikaala, wan bo tuodi bili ya yanjagirjanla kilisi nni **10** Lani n tie ke u yogu ya pundi wan taani li bonli kuli yaala n ye tanpoli po yenii yaala ye nanduna nni kuli, ke li kuli n t tua yenma. Ke kilisi n ya die li kuli. **11** Kilisi ya niinni ke u Tienu bo tieni li bonli kuli nani wan bo kpa Jagi ki bil'o maam. O bo gandi ki gagidi 'ti ke t tua o yaaba. **12** O bo tieni n yenii ke tinba yaaba bo bili t gudima n ya pagi'o. **13** I mo ko bo gbadi i monmoni maama lani n tie li lanbonmanli yua cua i po n tindima. i bo tuo ki daani kilisi o yua niinn. Utienu bo teni i o maalima, lani n tie u Tienu fuoranma yua bo niani u ñororianu ke baa pundi t yua. **14** U Tienu fuoma yua ye yenii t n wangii ke t baaa dii ya faali ke u Tienu bo guuni 'ti. Lani n tieni ke u Tienu bo faabi'ti canyiin. T ya pagi o kpiagidi. **15** Li tie lan ya po i ke mini bo gbadi dandarli, o yonmdaanoo Yesu po maama yenii i buama bi nigagidinjanba kuli po. **16** N tiendi u Tienu balgi i po u yogunu kuli. ki taagi i kuli ya yela min jaandi ya yogunu. **17** U Tienu yua tie t yonmdaanoo Yesu Kilisi báa yenii yua n pia t kpiagidi kuli n teni o ke o fuoma n yendi t yantiana, ki go dogidi i po u Tienu ke yin bandi o monmóni. **18** N go miad'o ke wan yedi i yantiana nuni ke yi fidi ki bandi ya gudima n tugi, yenii o yinu yenii wan bili o nigagidinjanba po. Yaa jalmano ke o pia t kpiagidi. **19** N go miadi ke yi bandi o paalu yua n tuuni tinba yaaba n dugi o po ya niinn n yabidi ki kandi maama. **20** u paalu yua n tuuni niinn yenii n tie wan bo suani yua ki fiini fini kilisi bi tinkpiba siiga nni ke o go ye ki fo ki o jienu tanpoli po. **21** Wani kilisi kaa lankani ki die m diema danba kuli, li bali danba kuli, bi paatieba yenii bi yonmbidaba kuli. O yeli cie yeli kuli yaayogu yene yenii ya yogu baa t cua kuli. **(aiōn g165)** **22** U Tienu bili a bona kuli ki bili kilisi niinn ke cedi k o tie wan yiini yaaba kuli yudanciamo. **23** Kilisi naataanli tie o gbannandi ki tie o yedagidikaama, wani yua n dagidi bi kuli po li bonli kuli nni.

2 Yogunu ba i bo tie kpenba kelima i tagili yenii yi tuonbiadi po **2** li yogunu yi bo yua nanduna sanbiidi yenii nanduna tagibiidi bado yua yaa yantiana n suani

mola u Tienu yiedikaaba pala nni. **(aiōn g165)** **3** Tinba kuli bo kpia tieni yenii. Ki tiendi nani lan niba n tiendi maama mola ne. Ki jua t gbannandi bonbuakaala ki tiendi t gbannandi yenii li yantiali n baa yala kuli. Bi bo mali 'ti ke t tie u Tienu pali n be yaaba ya po nani nifosoala kuli yene. **4** Ama u Tienu nimfiingbadima ciamma po o baa tinba hali ki li yabi. **5** Lanwani t bo tie tinkpila i kelima ti biidi po. O bo guani puni li miali yenii kilisi. Li tie o yanba paabu ya po ki yi faabi. **6** O taani ki fiini tinba yenii Yesu kilisi, ki duoni ki kuani 'ti yenii wani tanpoli po diema nni **7** O bo tie lani kuli ki baa waan'i t o yanbili n yabi maama kaa pia bianu, hali ya yogu n baa ti cua kelima o yanma ti po Yesu kilisi nni. **(aiōn g165)** **8** Li tie o yanbili -paabu ya po i ki ti faabi yi ba lan kelima li dandalanli ya po yo. **9** laa tie a tuona po ma yenii wani, oba kuli n daa jingidi o yuli li po **10** T tie u Tienu nugu tuonli. A tagi'ti Yesu kilisi nni ki t ya suani o tuonjanma. Wan bo tuodi ki bili ke ti ya suani yaala. **11** Ya tiani mani line bo mali yi ki yi tie ninlanba. ban yi yaaba a jogida, kelima bi niba n tieni ya kociagu b gbannandi po. Li bo cedi ke bi yi a jifela. **12** Lanyogunu i bo fagi yenii kilisi, yi bo k pia bonla Isaraheli buolu yaaba kani. Yi bo tie canba Isarayeli buolu yantaadi nni. yaala jua wan bo ñani'ba ya ñororiani nni, yi bo ye nanduna nni gaa pia guuidima ba kuli, gaa pia yantaado yenii u Tienu mo. **13** Ama mola Yesu kilisi mo ya nni ke yinba yaaba bo kpia ye fagima yenii yi nagini u Tienu kani lelima kilisi ya soma po **14** Wani Yesu n tie t yanduanma yan taani nibuoli lie, Jufi-nba yenii bi nilanba ke bi tua nibuolu yendu. O bo puni'ba o gbannandi, ki mudi ya pagili n bo paadi 'ti yenii t lieba lan tie m yibalima. **15** O bo buoni li bali maama yenii lan bo pia ya kuana kuli ki taa lan nibuoliediba ki tagi nibuoli paanyendu wani o ba ya niinn gi tieni n yanduanma. **16** O bo baa wan mangi tinba yenii u Tienu ki kpe li daaponponli po ki buoni ti yibalima ke ti tua nibuoluyendu. **17** Wani Yesu n bo cua ki wangii t m yanduanma ya laabaaljanmo yinba yaaba bo ye fagima yenii yaaba bo ye konma konma nni. **18** Wani yaa po ke ti kuli báa u sanu ke baa fidi pundi báa kani. nani o fuoyenma u Tienu nni yaaba n daani o niinni. **19** Lanwani i go tie nilanba bii canba mo. I ji tie tanpoli yaaba i ki ji taa buoliyendu yenii u Tienu nigagidinjanba, yenii u Tienu deni yaaba **20** Yi tie nani a tanmaatana yenii ke bi máá i ya tanpuuli n tie u Tienu tondiba yenii o saawalipuala po wani Yesu kilisi n tie laa tanpuuli ya tanjuga **21** Wani Yesu ya niinn ke yi la li dieli gi maa bonjanli ke li kpedi ki tua u Tienu dieli ya la n gagidi ki njanji o po. **22** B máá ki tuani yinba mo o ya niinn ne kelima o fuoma ya po i ke i taani tie u Tienu n ye naari.

3 U tienu tieni li kuli ne yinba yaaba n ki tie jufinba yaaba yapo ke min Pøl ke n ye li yomdieli nni Jesu Kristi po. **2** N tama ki bani ke U Tienu selgi nni yenii wan teni nni a tuona min soni i yapo. **3** O teni nni laa tuonli kelima yaa yasiili ke n bo waani yenii po. **4** I yaa cogi min waani i yaa yasiili yenii, i baa bandi ke n bandi i maamoni Kristi po. **5** Yognuba o bakuli bo ki bani yaa labamanli n kpendi po, kelima o den liegi dulha, ama mola U Tienu døgila ki waani o yeginkaaba yenii o tundikaaba. **6** Li

mamoni tie ke yaaba n ki tie jufinba bogidi yeni jufinba U Tienu baajanli, ki tie U Tieni niba, ke baa biidi yaa bona ke U Tieni puoni ba kelima bi kuli tuo Jesu Kristi. U Tieni Labaamanli n yeni. **7** N ji tie U Tieni tondo ke baa yaa muandi o labaamanli, yaa tuonli ke n bo ke dagidi min soni ama ke U Tieni lebdi nni u paalu po. **8** Yeni min li wa maama kuli, U Tieni teni mni o paalu o buama po ke miiri muandi yaaba n ki tie jufinba po li labaamanli yeni Kristi n tieni yaala ti po, ke li yabi boncianla, ke nilo kan fidi ki waani. **9** Min baa soni yaala tie ke min waani yuakuli U Tienu in bogindi yaala. Yaala ke U Tieni wuonla hali ke li fagi, hali yaa yognu ke o bo tagi a bona kuli. (**aiōn g165**) **10** U Tieni n bogini yaala, o waani o maleke paala tanpoli po o niba yaaba n tuo Kristi. **11** U Tieni bo bogini lani ti po, o bia tieni lani Jesu Kristi tuonli po. (**aiōn g165**) **12** Yeni ti yaa jaandi, ti baa fidi ki pundi U Tieni kani yeni papaali ke jiwaani ki ye yeni ti, kelima ti tuo Jesu yua soni U Tieni tuonli. **13** N miadi ke yin da wodi i pala min laadi yaa fala ne po li yomidieli nni i yaa po, lani n baa todi yin kpaadi. **14** Kelima U Tieni tieni li kuli ne i yaa po i, n gbaandi ki jaandi U Tieni ti ba. **15** O tie yaaba n gaa o maama qui kpe yeni yaaba n ye ki tinga ne po kuli. **16** N jaandi ke u paalu po, U Tieni n teni i o paalu ke bia teni i o fuojanma i fuomi nni. **17** N jaandi ke Kristi n kua i pala nni kelima i tuo o, ke yin yaa tie nani yaa tiigi ke o jiina kpa yama yeni yaa dieli ke bi maa o tantiagu po yen. **18** Ke lan fidi yin gbadi yeni yaaba ke bi paadi ba U Tienu po. Kristi buama pianu, faginu yeni juanu yabi. **19** Li buama yabi hali ke ti kan fidi ki gbadi, ama n miadi ke U Tieni n gbie i nni. **20** U Tieni baa fidi ki tieni yaala n cie tin miado yaala yeni tin maali yaala o po. **21** O yeli po, li pamanli n yaa ye yeni a bina yeni a bina. Amen (**aiōn g165**)

4 N ye lio yonm dieli nni t Diedo Yesu po ki diani ki bua puni i cegili. Yin mōndi ke i yenma n ya ñani wan yiini ki bua yi ya ye maama. **2** Y i yaa jiindi i ba yogu kuli ki ya pia li pasongili yeni li mindili gi yi baa sugili i lieba po. Lan kuli mbuama nni. **3** Mōndi mani ki ya tāā ñobu ki ya ye yeni i lieba m yanduanma nni. **4** B dugikaaba kuli tie gbanannyeido i. U Tienu fuoma mo tie yendo i ke b go lugidi n ke u Tienu n puoni yaali kuli n tieni. **5** O candaano tie yendo Yesu kilisi yua ke t kuli daani. K go ya bani ke m ñinwulima mo tie yeleni Jesu yeli po. **6** U Tienu tie yendi ki tie t kuli báa wani n ye t kuli niinn ki suani o tuonli. **7** U Tienu buama nni ke u teni Dugkaa kuli m tagimi paabi nani yua kuli n bua maam. **8** Nani lan bo diani maama a tila nni: o gedii yeni i yommi t yonbidi nni. K go teni u buolu u paabu. **9** Ya mataali n yedi ke o doni bua waanî o jiidi Jelusalemi bi tinkpiba nni ki pan pua u töbu. **10** Kirisi yua bo jiidi tinga nni ki paadi sotaani yeni ke b bo kpaa'o k o fii bi tinkpiba siiga nni ki ji la ya kaanu ñani tanpoli yeni t kpiagidi ki fidi die borli kuli yeni u paalu. **11** O lugidi b dugikatoba ke b tie tondikaaba, tianbi saawalipuala, laabaaljanmo tundikaaba, pateri-nba bii tundikaaba. **12** Li tieni n yeni ke lan fidi bobini u Tienu niba. Ban fidi soni li tuonli lan buali maam k go todi kilisi yaaba kuli ban paa m tagima nni. **13** Wan ñambi bua yali tie ke t kuli n ñambi ki ya pia dudugiyenli; ki ñambi bandi

u Tienu bijua, ki kpedi ki yaa tie nani yaaba n bandi kilisi k gbeni canyiin yeni. **14** Lan fidi t daa tie nani bila yua ke b baa fidi pua'o faama yeni. **15** Ama t baa bua u Tienu k go dugi a tunda po ki mo ti fidi nandi yeni Yesu. **16** O tuo ke b dugukaaba n taani kpedi ki ya bua b lieba. **17** Lani po n cedi ke n paandi i pala t diedo ke i yenma n daa tie nani yaaba ki banii u Tienu yeri. **18** B kan fidi tieni li yantiali ki bandi yaa tie faagu bii mōnmōni. **19** B ji k bani fei k ji suani ya tuona k nua; b go ji kan fidi cuo bi ba yeri t jōgintuona. **20** Ama i bandi ke Kirisi boo tie yeri kaa. **21** Nanai yi ji gbadi Kirisi maama ke o go tundi yeri; i ji bandi ke m yeyanma tie ti ya tuagi Yesu n waan'i maama i. **22** Jesu bo tundi 'ti ke ti ñöli ti togikpeli yeni t maalbiidi yaaldi o nilo. **23** Li tie talaldi yi lebidi i maalma. **24** Ki guani taa i mōnmōni maaljanma yua ke u Tienu bua; nani ya niba n paadi bi bá ki cuoni Yesu ñandi n yene. **25** Lan wani i ji ñaaa k daa pua i lieba faama ki dugini t kuli ne ji tie u Tienu diema yaaba i. **26** Apali ya bondi ñan daa ñaaa a pabonli n cua yeni t biidi bii ñan ba t biidi nni. A mōndi ñaaa li muiituoli ke u yienuu daa ba. **27** Lani tie ñan daa ñaaa sitaani n bigin'a ñan baa t biidi nni. **28** yaaba n jaani ban ji daa jaani ban ñamigidi ki soni li tuonli ñanma, ki kubi b yula ki go fidi tod'i bii ki ñani yaaba n ye m cacagma nni. **29** Yi daa maadi jadimaama ama ya maama n mani ki go moni. ki fidi paani yaaba bua pali yeni yaaba n songi yi. **30** Daa biidi mani u Tienu fuojanma i maama nni yeni i maalima nni. kelima wan taani 'ti ki tie t guudima ki ba ñani'ti t biidi nni. **31** Daa pia mani langbina i lieba po, u tugutongu, m biadima. **32** Yi ya mani yeni i lieba, ki pia m ñiñinma i lieba po ki báá sugili nani u Tienu n bo teni 'ti faala kirisi niinn yeni.

5 N buakaaba, yatogd mani U Tienu, **2** Ke yaa fuoma tua nani Jesu n buali maama yeni ke yedi ke o baa selgi yaala n ñani U Tienu po. **3** Bandagi jōngili, kpikpuligu n daa ye i kani. **4** Daa maadi mani mabiidi, majongidi kelima i tie U Tienu n baa bu yaaba. Li dagidi ke tin yaa tie U Tienubaliga ki dugini o buama po yaa yogunu ke ti pagi yeni bi niba. **5** ñambí ki bandi ke yua n tie conconma, jōngidi, padibibi, kpikpulgu ki pia yialí Jesu yenu U Tienu kani. **6** Niln da bōndi yeni macanba. Laa tietiedi biidi U Tienu pali. **7** Yimba yeni li niba n daa taa baa pu. **8** kelima i dentie li bōnbōnli, mōla i ji ye yomidaano yinyenma nni. Yaa cuori mani nani mi yinyenma n bila yeni, **9** kelima mi yinyenma ncedi ke o nilo tie ñamibuolu kuli, yaa ñanma n ke dagidi yeni i mōni. **10** ke tie yaala n ñani O Diedo po. **11** Da tugidi mani li bōnbōnli nni liba ama yin fagidi yenba. **12** Kelima li pia i fe yeni yin waani ban soni yaala li ñimini ñiminli nni., **13** Yaala n legini mi yenyenma kuli. **14** kelima miyenyenma yendi li kuli. Li po n cedi ke li yedi: «Findi fin yua go, ki ña bi tinkpiiba siiga, ke Jesu n yendi a.» **15** Yin daa fuo mani a nibiada yeni, ama yin yaa tie yandanba. **16** kpaani mani u yogunu kelima a dana bia. **17** yin daa ye mani yaaba n ki pia mi yama kaa, ama mōndi mani ke yaa ye Jesu buama nni. **18** Yin daa bu yeri idanba, yinda fiagidi o nilo, cedi mani mi tagijanma n yaa ye yeni. **19** Yaa pagidi mani i lieba pala yeni i yanma nni, yandaano dontdili yani yeni mi tagijanma n waani ti

yaa yani. **20** Yaa tundi ki tiendi U Tienu baliga ki dugini ti yonbidaano Jesu krisiti n tieni yaala ti po. **21** Jiini mani i ba bi niiba kanikelima yi nya krisiti. **22** Bi puoba, n yaa jiindi i ba i ciaba kani, yin jiini i ba Jes kani yeni. **23** kelima o ja n tie o baa nani Jesu n mo tie baali jaandielii nni yia tie o gbannandi ke o tie fabidaano. **24** Nani li jaandielii nni n jiindi o baa Jesu kani yeni, li buali ke bi puoba mo n yaa tie yeni bi ciaba kani bonli kuli nni. **25** Bi jaba, yaa bua mani i puoba nani Jesu n bua li jaandieliki cabi o ba, **26** ki fidi ki ḷanbi o kelima o wuli yeni mi maama, **27** ki lan fidi ke tin yaa ḷanji ti jaandielii nni ki da pia jongidi, tol, ba nanangu ba kuli, ama ti ḷandi. **28** Məla bi jaba ba bua bi puoba nani bi gbannandi celu yeni. Yua bua o pua, bua o gbannandi. **29** O baa ki ba ki nundi o gbannandi, ama o wuu ki ḷanbidi nani yomidaano n tie li jaandielii maama; **30** kelima ti taabi o gbannandi. **31** Li po i ke o ja siedi o ba yeni o na kani ki taani o pua ban taani gbannandi. **32** Li tuoli nni yaaba, min bani kelima Jesu ye li jaandielii nni. **33** Ke yua kuli n ya bua o puo nani o ba yeni, ke o pua mo n yaa cəlini o calo.

6 Yinba abila yin tuo mani yi danba maama nani O Diedo n bua maama. Kelima lani n tiegi. **2** ḷan kpiagi a ba yeni a na, li tie U Tienu bali makpiama n yegi yeni u ḷonianu. **3** Ke ḷan fidi ki ba ki yaa pia li pamanli, ke ḷan yaa ye ki fuo lani n waagidi ki tinga po. **4** Yinba bibaa nba mo yin da manbidi yi bila hali ki fidi bi pala. Ama yin yaa wubi ba, ki tundiba, ki bangi ba nani O Diedo n bua maama. **5** Yinba i yonbi, yin yaa tuodi mani i canbaa nba maama yeni i jeje yeni mi digibima yeni payenli nani yin tuo ki baa tieni Kilisiti n yedi yaala maama. **6** Yin daa tiendi yeni ban nua yi yaa yogunu bebe ka, ki da tie ke yi bua ki mangi bi nisaaliba yaa pala, ama yin tie Kilisiti yonbi yeni, yin tieni la yeni li paajanli U Tienu yanbuama po. **7** Yin soni mani yeni li payenli, kelima yi tuuni Kilisiti po i. Laa tie bi nisaaliba po ka. **8** Yi bani nilo kuli baa gaa O Diedo kani wan soni yaa tuonjanli paní ke ḷan tie yonbo bi yua n die o yuli. **9** Yinba canbaanba mo, yin yaa tiendi yeni bi po. Yin ḷa ki mabinga, ki yaa bani ke yinba yeni bani kulitaa canba tanpoli po yeni wan waa tiendi gagidima bi niiba yeni bi yaba. **10** Yaala n sieni tie li ne yin yaa baadi yi fida O Diedo kani, yua yaa paciamu n cie yi paali kuli nni. **11** Yin bobini mani U Tienu n puni yi yaa totiadi kuli ki yin fidi ki yaa se ke li paa. Ki yie ki tuogi yeni (o biado) sutaani nunfanbiadi bu kuli. **12** Kelima tii kəni yeni yaaba n pia gbanandi yeni soma ka ti togidi ki kəni yeni mi diema danba, yeni li bali paciamii danba yeni yaaba n die li biigili ḷandunli badijaba yeni mucicibadiimu yaa mu ye nni fawaama nni. (*aion g165*) **13** Li tie lani yapo yin ta U Tienu n puni yaa totiadi kuli, ke yin ffi ki sedi ki yie yaa daali nbayaa ti cua ke yin paadi, ki go yaa se ki paa. **14** Lanwani, yi yaa se mani bonjanla ke li paa ki yaa ḷogiciamu i maami nani o gbannagidigu, ki la mi tegima kuditidiadili. **15** Ki pili li yan kuali nani ti cacaadi yeni, mi yanduama labaalijamo wangima po. **16** Yin taa mani li dandanli ki yaa kubi yogunu kuli nani ku gbankuondigu yeni, ki yin fidi kigbindi mi biadima daana n taa yi yaa mupiemi kuli. **17** Yin yaa ciibi mi faabima

kuli fogiliga yeni U Tienu fuojanma jugi siega yaaga ntie U Tienu maama. **18** Fuoma yua n teniyin yaa jaandi yogunu kui i jaandi buolikuli, yeni bu miabu buoli kuli, ki yaa jaando yeni lijuunmoanli U Tienu nigagidirjan ba kuli po. **19** Yin yaa jaandi mani n po, ke min baa yaa di n ñobu ki modi yaa yogunu ke wan panni min ba maadi yaama. Ki min fidi temibarbandi o labaalijamo bondongi kaali yeni li papaali **20** n tie o labaalijamo tondo, ki pili o yonbo dansalibiaga, ki min yaa pia ti paali ki maadi o labaalijamo nani lan pundi min waanomaama. **21** T i siiga yua n tie ti kpibuado ti ninja O Diedo tuonli nni baa teni yin bandi n labaali yeni min tiendi yaala ke yi moko n bandi li kuli. **22** N ḷonni i kani lan yaa po bebe ki yin bandi ti yema lan paagi yi pala. **23** U Tienu yua n tie ba yeni yonbidaano O Diedo n pa ti ninjabu nni mi yanduama mi buama yeni li dandanli. **24** ke li ḷanbili n yaa ye yeni yaaba nbua ti Diedo ti yonbidaano yaa buama n kan lebidi hali abada.

Filipi

1 Poli yeni Timote Jesu Kiristo tuonsonba dangi ya tilisonkaali ne Filipi dogu nijanba yaaba n jua Kiristo yeri Kiristo nitaanli liiga yaaba yeri a tuonjaana liiga yaaba po; **2** yin ya ye yeri Ti Báa yeri ti Diedo Jesu kiristo jalbalga yen bi yanduanma. **3** N ya tiadi i po ya yognu kuli, n yi jaandi ki tieni n Tieu balga. **4** N ki sundi min jaandi ya yognu kuli, ikuli po, ke min jaandi yeri li pamanli. **5** Kelima yin baa ya laabaaljamo biinu hali li daacincinli, ki taa ki cua yeri mola ne. **6** N pia li dandanli ke yua n cili li laabaaljamo i niinni ba suagi ku dudili hali Jesu Kiristo daali. **7** Li tie moni ke n pia pali nni buama ikuli po, kelima ikuli ye n pali nni. Ikuli den tie n jaködlieba, ki baa jalbalga, ban den luoni nni li kpaadidieli nni, n buudi jiama yognu yeri min den saa i moni o laabaaljamo po ya yogu. **8** Kelima, U Tieu tie n kasiedi ke n pia mi buacianma yeri min ya ye yeri ikuli yeri Kiristo niñinpadi. **9** Min jaandi ki miadi yaali ikuli po tie, ke i buama ñ ya yabdi ki pugdi mi banma nni yeri li yantiajanli nni. **10** Ke yin fidi ki gagdi yaali yaali n jani, ki dagdi, ki ya tie ya niteginkaaba n ki pia taglibakuli Kirito guanma daali. **11** Ke yin ya gbie yeri mi tegimna luanli yaali n ñani Jesu Kiristo kani, U Tieu kpiagdi yeri o tegimna po. **12** N kpiiba, n bua yin ya bani ke min la ya fala kuli ki pani nni ke min yadi ki waani o laabaaljamo. **13** Molane, laa ji duagi Roma sejenba yaaba n guu li kpaaddidieli yeri u dogu nni nitianba kuli po, ke bi luoni nni li kpaadidili nni kelima n yadi ki wangti ya laabaaljamo n nua Kirito po i. **14** Yaali n pugdi, ti dudugdi danba bocianli yadi ki wangti o laabaaljamo Kiristo po yeri li papaaali yeri ania, kaa ji jie kelima bi dudugdi U Tieu po ji cie, Bi maadi Jesu maama kelima bi la nni ke n yadi ki wangti o laabaaljamo li kpaadidieli nni. **15** Li tie moni ke bi niba ye, ki wangti o laabaaljamo li nunpoli yeri ki nanga po. Ama nitianba mo li tuagi u sanjamu i ki yadi ki wangti. **16** Nitianba tuuni kelima bi bua Kiristo, ki tie ania, ke ban yadi ki waani yaaba n ki bani Kiristo o laabaaljamo. **17** Ama yaaba n tuuni Jesu po, ki lingi bi yuceli buama ki tuagi u sanjamu, bi lingi ke ban ñyamdi n yama li kpaadidieli nni i. **18** Lani ki pia mayuli, Bi niba yadi ki wangti o laabaaljamo Kiristo po, lan tie moni ii, tofaama, n pali mani kelima o laabaaljamo nan li yadi ki suagdi i. Yende, n pali baa li mangdi ki pugdi i. **19** N pali mani kelima n bani ke U Tieu ba faabi nni, ki ñani nni li kpaadidieli nni. O batieni la kelima n bani ke i jaandi n po ke Kiristo Forjanma todli mo ye yeri nni. **20** N pali paa, ke n bani ke n kan gbali n tuonli, molane, nji pia li papaaali nani min den li pia li yognuba yeri. **21** Mini ya po n yema tie ke min kpiagi Kiristo yua n tie n miali i, mi kuuma tie mini ya po ñuadi i. **22** N ya baa pia miali tingi nni ne, li tie ke min ya tuuni Kiristo po i. N ji ki cili ki bani min ba lugdi yaali. **23** N buama yabi ke min yaadi ki ban ya ye yeri Kiristo, lani n pia mayuli n po. **24** Ama yinba ya po, li bi baa ñani ke min min ya ye i. **25** Yaali n pugdi, n bani ke n baa ye yeri yi, ki todi yi, i banma yeri i dudugdi Kiristo nni

ñ suagi ki cie. **26** Lanwani ii, n ya guani i kani, Kiristo jalbalgo po, i pala ba mangi. **27** Yin ya jua ya yema n dagdi yeri Kiristo laabaaljamo. Lanwani ii, li ya tie ke n fidi ki guani i kani bii min ki fidi ki guani, min ya ye mi yeanjama nni, ke i laabaalo wangti ke i pia yantiajenli, ki kubi ti dudugdi ke li paa o laabaaljamo po. **28** Da cedi mani i yibalinba ñ jieri yi. I papaaali ba kadi ki waani ke U Tieu ba biani ba, ki nan faabi yinba. **29** Kelima U Tieu jalbalgo po, o puni u sanu ke yin la fala yeri Kiristo ki go waani i ddugdi o po, **30** I ba koni ki paadi yaaba n pangti o laabaaljamo tuonli, ki mua ti jadi nani yin la ke n tuuni maama, ki go li bii ki kubi ti jakondii.

2 Li ya tie ke kiristo paagi i pala, li ya tie ke o buama pugni yi u fidu, nidugka ya ye, ki jaandi forjanma yeli po, **2** yin cedi n pamanli ñ nuadi kelima yin taa buayenma, ki ye yeri mi taakalma, ki pia yantiajenli, yeri po. **3** Da maali mani ke yinba n cie yaaba n sieni ki lögdi mi tubonma. yin ya pia li yumiinli, ki ya colni iyaba. **4** I siiga nni oba ñ da lingi o yuli po buama baba, wan ya lingi yuakuli buama. **5** Yin ya pia Jesu kiristo ñ bo pia ya maalma **6** Báa ke o den tie U Tieu, o naa den bogni o yuli yeri U Tieu. **7** Ama o jiini o yuli, ki bogni o yuli yeri tuonsonlo ti siiga nni, ki miini o yuli ki tua naaciemo. **8** O tuo, ki miini o yuli, ki colni hali yeri o kuuma, hali yeri li daapönponli po kuuma. **9** Lanyapo i, ke U Tieu mo duoni o, ki teni o ya yeli n cie a yela kuli. **10** O teni lani ke Jesu yeli po, dunli kuli ñ gbaani o nintuali, tanpoli po, ki tingi po yeri ki tingi tiipo kuli. **11** O teni lani ke lanbu kuli ñ yaadi ki saa i moni, ke Jesu kiristo tie Badciamo, Ti Báa U Tieu kpiagdi po. **12** Lanwani ii, n buakaaba, nani yin colni yognu kuli, ke laa tie n nintuali nni baba ka, ama malane bá min ki ye yeri kuli yin ya tuuni yeri i jawaandi yeri mi gbannandigbima, ki lingi i faabma. **13** Kelima U Tieu n ye i niinni ki pugdi mi yanbuama yeri ya tuona n tie o pamancianli **14** ñjan tuuni ya tuonli kuli, ñjan ya i fanfabni, yeri i bulmi. **15** Ya tuuni mani yeri ki ya tie momondanba yaaba n ki pia tagli, U Tieu bila yaaba n ki pia taglibakuli. Ya tuuni mani yeri, ki ya ñilgi, ki tuudi nari ya yemina n yendi janduna, ya nifiima n biidi ki tudi u sanu siiga yeri. **16** Ya kubi mani limiali maama ke li paa, ke mi baa ya moni n pia ti kpagdi Kiristo daali. Lanwani ii, n ba bandi ke n ki sani nonma fanma bii ke n ki soni fanma. **17** Ama, bá bi ya kpa nni, ki wuli n sôma, ki yidi salga, i dudugdi po, n pali baa mani, min mangi n pali yeri ikuli. **18** Li baa tie yeri i mo yapo, yin waani i pamanli, ki mangi i pala yeri nni. **19** Ama, n pia li dandanli O Diedo Jesu nni, ke o ba soni Timote i kani ke li kan waagi, lani ii, n ba ga i laabaalo lan paagi n pali. **20** Kelima, mii pia nitianyo yua ya ya tuada n wangti yeri i moni, ke o pali siadi i po. **21** Kelima bikuli lingi bi yuceli ñuadi i, bi naa lingi Jesu Kiristo bona ka. **22** Ama, i bani Timote ñ sôni ya tuona o báa po ki waaani wan pia ya mayuli, lanwani ii, o sôni yeri nni, o laabaaljamo yadiwaanma nni. **23** Lanwani ii, n daani ke n ya fidi ki bandi n maama n ba juodi maama kuli ii, min sôni o i kani **24** Ama mini mono dugi O Diedo po ke li kan waagi ke mii guani i kani. **25** Ama n maali ke li ñani ke

min sóni Epapeoditi wan guani i kani. O tie ninja yени n tuonsónlielo yени n jakondlielo, ki tie i tondo yени i naaciemo yaali nua min pia ya buama po. **26** Yin gbadí ke o yia, li den kpa o gbanu ki yagni o yama, ke o den bua wan ya ye yени i kuli. **27** Kelima o den yiagi paaa, ke li den sieni waamu wan kpe. Ama U Tienu den waani o niñingbadma o po, li ki tie anii baba ya po ka, n mo yapo ke min da ye yени yanyagdi ntu yanyagdi. **28** Lanwani ii, n ba jalgi ki sóni o, wan guani i kani, yin la o, i pala n mangi, mini mō n fuodi yени ti yanyagdi. **29** Yin ga Epafroditusi cangu yeni O Diedo yama li pamani nni. Yin ga o yени ya colingu n dagdi yени li nibuolu. **30** Kelima Kiristo tuonli po i, ke o den nuudi mi kuuma. O den luni o miali, ki sóni ya tuona ke i bi kan fidi ki sóni, ki todii nni.

3 Yaali n sieni, n kpiiba, yin mangi i pala O Diedo nni. N ki cogi yени min tundi ki dangi maayenma po, ki kpaagi i tuba. mi ba todii ki faabi yi. **2** Yin fangi i yula yени i sangbanli. yin fangi i yula yени ti tuonbiadi danba. Yin fngi i yula yen ku konciabiigu danba. **3** Tinba wani, ti pala mani kelima ti jua mi forjanma i ku pugi U Tienu yени i momoni. Tinba n ku ku konciamongu, Ti jaandi U Tienu yени mi Forjanma i. Ti kpiagdi mani i Jesu yeli po. Tinba wani ki kuani ti dandanli ti gbannandi nni. **4** Nilo ya bi ba dugi ti gbannandi po, ki mangi U Tienu pali, li bi baa tie mini i. **5** Mini kua ku konciagu, ban mali nni li daamili daali i. N tie Israyeli yua i, Benjaminia cugli nni yua. Nilo ki tie Ebrewu buolu ki pundi nni. N yaajanba kuli bo tie Ebrewu buolu i. N colni Moyisi yikodi yени li tundma kuli, ki tie Farisieni. **6** Min den bua ya tuoni n tie min ya falgi bi Kiristo nitaanli, lanyapo, n den ki pia taglibakuli ke yi nua yiko. **7** Lanya bona kuli den tie n po nüuadi i, n ji diidi ki sua ke li tie yaali n ki pia mayuli i kelima Kiristo po. **8** N ji nua bonli kuli ke li tie n po tingbali i, kelima n Diedo Jesu kiristo bancianma po, yaama ya po ke n nöli likuli, ki ji nua li nani ti totogdi yени, ke min fidi ki nagni Kiristo. **9** wan diidi nni, ke laa tie mi colni yiko ka, ama lan ya tie min dugi Kiristo po, ya teginma n nani U Tienu kani, kelima ti dudugdi po. **10** Ke min fidi ki bandi Kiristo yени o faadma paaciamu, ki taani yени o falaciamo nni, ki nandi yени o o kuuma nni ki lebdi n yema, **11** Li ya tie ke li ba fidi, ne yени bi tinkpiba fiima yogu. **12** Li ki tie ke n baa a bona kuli ka, bii ke n bandi bonli kuli ki gbeni ka. Ama, n tiini ki lingi ke min cuo ki mubni, kelima Kiristo n cuo mini mo. **13** N kpiiba, n ki maali ke n fidi ki mubni li, ama bonyenli ye: N sundi yaali n dugi li puoli, ki nan jua yaali n ye li liiga. **14** N tiini ki deli yaali n ye liiga, ke min baa li seli paabu, ki ya pia ya miali n ki pia gbenma yени U Tienu. O yini nni lanyapo i, ke Jesu Kiristo diidi ki sua ke n dagdi yени li. **15** Lanwani ii, tinba yaaba ya dudugdi n cie, tikuli n ya pia yantiayenli. I ya pia maaltorma mō, U Tienu ba dögdi ki waani yi. **16** Tin ya bani ke tin sani ki pundi naani ne, ti dudugdi baa suagdi ki pugdi Jesu Kiristo nni i. **17** N kpiiba, ikuli n ya tie yaaba ya togdi mini, yin ya nua yaaba n cuoni ki togdi n nannanli. **18** I siiga boncianli yedi ke bi dugi Jesu Kiristo nni, ama, bi yie wan tieni ti po yaali li daapönponli po. N tundi ki maadi yi li po i, n go ji maadi

môlane mani n yeni, ki buudi. **19** Bi ba juodi bi miali mi tudma nni i, kelima bi tienu tie bi puogu i, ke bi seli mo tie i fee, bi maalma dagdi yanduna bona po baba i. **20** Ama, ti ya deni ye tanpoli i, naani ke ti baa guu ti Diedo yени ti candaano Jesu Kiristo. **21** O ba lebdi ti fee gbanu, wun nandi yени o kpigdi gbannandi. O ba tieni la kelima ya paaciamu po ke o yendi bona kuli.

4 Lanwani ii, n dönlbuadba, n bua yi boncianla, yinba n tie n pamanli yени yaaba ya po ke U Tienu ba pa nni n panpaani. N buakaaba, yin ya kubi O Diedo sanu ke li paa. **2** N paandi Efodi pali, ki paandi Sentise pali, ke ban ya pia yantiayenli O Diedo sanjodma nni. **3** Ke fini, n jaantielielo, n mia ja ke jan todi bi puoba yaaba ki go sóni yени nni, ki todi ke ti yadi ki waani o laabaaljamo, yeni Klema, yeni n tuonsónlieba yaaba ya yela diani li miali tili nni. **4** Yin mangi i pala O Diedo yeli po, yognu kuli; n waani mi liema ke yin mangi i pala. **5** Bi niba kuli n bandi i nimondi, O Diedo cuama ji ki fagi. **6** Da fabni mani bonlibakuli po. Ama, ya maama n ye kuli, yin Jaandi, ki gbaani dunli, ki tieni balga ki nani i buama ki piano U Tienu. **7** Yeni, U Tienu yanduanma yaama n cie yantiayanli kuli, baa guu i yantiana yени i maalma nani jakondo yени Jesu Kiristo nni. **8** Yaali n pugdi, n kpiiba, Yaali n ye, ki tie momoni, ki pia ti kpiagdi, ki tiegi, yaali n ye kaa pia jogindi, yaali n tie buama yaali, yaali n dagdi yeni mayuli, yaali n dagdi yeni li seli yeni ti kpiagdi n ya tie yin baa pia ya maalma. **9** Yin bangi yaali, yin ga yaali yeni yin gbadí yaali n kani, yeni yin la yaali n yema nni, yin taa li ki sóni tuonli; yeni ke U Tienu yua n tieni mi yanduanma baa ye yeni yi. **10** N pali mangi boncianla O diedo po, yeni yin yuandi ki guani ki pandi i todli yeni i yankuali n niinni. Bá i ya den pia todli n po, i nan den kan baa sanu. **11** N ki yedi yeni ki baa maadi ke bonli podi nni ka. Kelima, n bangi min ba tieni maama, bá lan li baa maama kuli, n pali n ya mani. **12** Bonli n podi nni ii, n ba bandi mi yema; bonli n ki muani nni mō, n go bani li yema. Lan li baa maama kuli, n bani li guoli, ki go bani mi koma, n bani li baali ki go bani mi luoma. **13** Yua n puuni nni u paalu yeli po, n ba fidi ki tieni likuli. **14** Ama i den yanbi yeni yin den todii nni, lan den paa n po ya yogu. **15** Yinba, Filipi yaaba, i bani ke min den cili o laabaaljamo yadiwaanma, ki nani Maseduani ya yogu, Kiristo nitaanlibakuli ki den todii nni, ki teni nni bii ki ga bonli n kani kase yinba baba. **16** Bá min den ye Tesaloniki, i den sóni li todli ke li cie taalyenma, yaali n podi nni po. **17** N ki maadi ki lingi todli ka, ama, n lingi ya luanli n ba pugni i piama i. **18** N baa bonli kuli, ke bonli ji ki muani nni. N buama kuli tii. N ga yin nagni Epafroditu ya paabu n po. Bu den tie ya tolaale nuulu n mani, nani ban yidi ya U Tienu ya salga ke o ga yeni, ke li mangi o yeni. **19** N Tienu mo ba diidi o kpiagdi Jesu Kiristo nni, ki puni yi yin baa yaali kuli, ke li nua o piama. **20** Məla, Ti Bá yeni Ti Tienu n baa ti kpiagdi li bina yeni li bina. Ami. (aión g165) **21** Fuondi mani n po bi dugikaaba kuli. Bikuli tie U Tienu yaaba i. Nekanba dugikaaba yeni mini kuli mo fuondi yi. **22** Yaaba n ye nekanba kuli mo fuondi yi; li yanbi ki nua ya dugikaaba n tuuni o badciamo

Sesari badciagu nni. 23 N buacianma n tie ke ti Diedo
Jesu Kiristo fojanma n̄ todi yi yeni ki nunmanga.

Koləsi

1 Pəli, Jesu ɲodka U Tienu yanbuama po, yeni Timote ti naataano, **2** Ti dangi ban paadi ti kpiiba yaaba U Tienu po, yeni ya naataani n duu kiristi nni, ki ye Kolosi dogu nni ya po i, U Tienu ti Báa ɻanbli yeni mi yanduanma i po. **3** Ti tiendi, ti Diedo Jesu Kiristi báa balga, ki go jaandi impo. **4** Ti gbadi ke bi maadi yin pia ya dudugdi Jesu Kiristi nni yeni ya buama ke i pia ban paadi yaaba kuli U Tienu po. **5** Kelima ban bili ya dandanli tanpoli po, ki guuni i po. I cindi ki gbadi li dandanli maama i məmən̄i maama nni, Laabaaljamo. **6** yaama n pundi i kani, ki loni a luana, ki yadi ɻanduna nni yeni i kani mo, nani li daacincinli yin den cengi, ki bandi U Tienu ɻanbli i məmən̄i nni yeni. **7** Ne tie o laabaaljamo, nani yin bangi yua ti naataanbuodo yeni ti tuonsonlo, Epafra kani, wani yua n tie Kiristi tuonsonmōno i po yeni. **8** Epafra cedi ke ti bandi yin pia ya buama forjanma po. **9** Li buama ya po, hali tin gbadi ya daali i maama yeni məlāne, ti ki pedi jaandi i po, ki miadi ke yin gbie yeni o yanbuama banma, o yanfuoma nni kuli yeni mi forjanma niima nni gbadma. **10** Ti li jaandi ke yin cuoni yeni li seli nani O Diedo í faadi maama. Ti jaandi ke yin loni ya luana n ɻani i tuadŷama nni kuli, ke yin suagi liiga U Tienu bangima nni. **11** Ti jaandi ke o yudandi paaciamu yu n ba ciani yi li mondili yeni li juunli nni í pugni yi u paalu, bonli kuli nni. **12** Ti jaandi ke lan tieni yeni, li ya ke i jaandi ki tie ti Báa balga, li pamanli nni yeni wan puni ti u fidu, ke ti baa u biinu ya faali ke o bili ban paadi yaaba o po yeni siiga. **13** O faabi ti, ki ɻani ti li bonbonli yonbdi nni, ki kuanti ti o Bijuabuadga diēma nni. **14** O biga po i ke ti baa mi daafaabi ma yeni ti tuonbiadi po sugli. **15** Nilo kan fidi ki la U Tienu, O biga n tie o junjungu, ke ti nua o. O tagma kuli siiga, wani n cindi ki mali. **16** Kelima wani ya po i ke bi tagi bonli kuli yaali n ye tanpoli yeni yaali n ye tinga po, ban nua yaali yeni ban ki nua yaali. Lan tie ti badigbandi, bii mi diedma, gobna bii ti yikodi, wani n tagi bona kuli o ya po, **17** O bo ye, ke bonlibakuli dâ ki ye, o yapo i ke a bona kuli taani ki ye lan bualи maama. **18** Wani n tie ti gbannandi, U Tienu nitaali yuli. Wani n tie ti yikodi kuli ɻiali mi cilma, wani n cindi ki mali, yua n yiedi (faadi) bi kpienba siiga, lani n cedi ke a bona kuli siiga, wani n ye liiga. **19** Kelima U Tienu yanbuama po i, ke a yabindi yeni o kpiagdi kuli ye Kiristi nni. **20** Ki fidi mi taakalma í tieni wani yeni bona kuli siiga o bijua yeli po, o togni o soma yaama n wuli li daaponponli po, ki bili mi yanduanma tinga po bona yeni tanpoli bona kuli po. **21** Yinba mo, yognuba, i bo tie nilanba U Tienu po, ki tie o yibala i maalma nni yeni yin bo tie ya tuonbiadi po. **22** Ama, məlāne, U Tienu cedi ke i guani ki mangi kelima Kiristi yua n kpe gbannandi po, ke yin fidi ki sedi o nunga nni ti ɻandi nni, ke podma bakuli yeni tagli bakuli ki ye. **23** Li bo tieni ke yin fidi ki kpaa a jiina, ki da pia begma ti dudugdi nni, ki go da fagdi yeni yin den gbadi ke bi maadi, ki go waani tanpoli tagma kuli po ya laabaaljamo dandanli. Li tie ya laabaaljamo ya po ke mini Pəli tua tuonsənlo. **24** Məlāne, n pali mani min laadi

ya fala po i po, ki gbieni n gbannandi yeni ya fala n podi Kiristi o gbannandi yaali n tie U Tienu nitaanli po. **25** N tuuni U Tienu nitaanli po nani U Tienu í puogi nni ya tuonli i po, ke min waani U Tienu maama kuli. **26** Ban den dogni ya momoni n hali li bina yeni li nififima, ama ke li ji dəgdi o nirjanba po, (aiōn g165) **27** U Tienu bua ke ban bandi ku yaalidgu yudandi ɻalmani bi nilanba siiga nni; li tie lanya Kiristi i i niinni, ti yudandi dandanli. **28** Ti kpaadi ki wangí o ya maama i, ti paandi nilo kuli pali, ki bangi nilo kuli yeni mi yanfuoma, ke tin fidi ki seni nilo kuli ke o cie ki dagdi ke bonlba kuli ki podi o Kiristi nni, **29** Lani ya po i ke n tuuni boncianla yeni mi tuama ke mi colni o todli paalu yu n ye n niinni yeni u paaciamu.

2 Kelima n bua yin bandi min koni ya kənli i po í paa maama yinba yeni Lahodise yaaba yeni ya niba n yabi kaa bani mini nbá moko. **2** Ke mi taakalma yeni mi buama yeni ya ɻalmani n ɻani ya məmən̄i n duagu U Tienu yaalidgu banma niima nni, yaama n tie Kiristi, í gbieni bi pala yeni li papaali. **3** Mi yanfuoma yeni mi banma ɻalmani kuli duagi o ya niinni i. **4** N maadi yi lani ke nilo í da bəndi yi mi tudma maabandi. **5** Bá yeni n gbannandi í ki ye yeni yi, ama n yantiali taani ki ye yeni yi. N pali mani yeni mi la ke i kubi ke li paa, ki go ciibi i dandanli Kiristi nni. **6** Yin ya cuoni Jesu Kiristi sanu nni nani yin den ga o maama maama yeni. **7** Yin kpa i jiina paama o niinni, yin colni ban waani yi ya banma, ki ya maa i dandanli po po, ki jaandi o bonjanla. **8** Yin ya faami ke nilo í da dia yi diagu yeni o maalcianma maabandi yaama n tie fafanma yeni mi tuofaama maama, yaama n maa bi niba maasuagu po yeni ɻanduna ne tuonbiadi danbogda po, ki naa jua Kiristi banma. **9** Kelima, U Tienu munli kuli ye o gbannandi nni i. **10** O ya yeli po i, ke i baa bonli kuli, wani n die bali kuli yeni yikodi kuli. **11** O ya yeli po i ke U Tienukuani yi u kənčiagu, ama li naa tie bi niba nui ya kənčiagu ka, ti tuonbiadi gbannangu ɻanma, ama, Kiristi ya ciagu. **12** Bi pii wani yeni yinba i ɻinwulma nni, o ya yeli po, i ke i yiedi (faadi) kelima i dandanli U Tienu paaciamu po. Lanya paaciamu n yiedi Kiristi ki ɻani o mi kuuma nni. **13** Yognuba, i den kpe i tuonbiadi yeni i jelma po i, o guani wani yeni yinba li miali nni, ki dini sugli ti tuonbiadi kuli po. **14** O piini ban diani ya panli cuonu ti po, yeni ya tili nni ke bi den diani lanya yikodi. O ɻani likuli, ki kpa ki tabni li daaponponli po. **15** O landi gobna yeni yikodanba paatiadi, ki seni ba asala siiga. ki yuani ba o yudandi po li daaponponli po. **16** Lanwani ii, yin da cedi nilo í jia i buudi kelima yin di yaali bii yin ɻuu yaali ya po, bii jaanma bá po lanyaaka ɻyamaapaano po bii fuodma dana po. **17** Lanya bona kuli tie ya bona n ba yuandi ki cua ya junjungu i, ama i momoni wani ii, li tie Kiristi i. **18** Yinda tuo nilo í fie i yudanyema kelima bi kpali li yumiinli, ki jaandi malekinba. Lanya nilo kuani o yama wan nua yaali nni, ki ji tua yuondaano ke laa pia niima, kelima o nisaalmaalma po. **19** O ji ki pia Kiristi banma bawaamu, wani yua n tie li yuli, lani n dingi u gbanu kuli, ki cedi ke ti gbannandi kuli taani ki tuugi yeni a tuga yeni a jiina, ke u gbanu kpeli, ke U Tienu dingi u. **20** I ya taani ki kpe yeni Kiristi, ke li jua

ŋanduna ne ya yebiadma po, li nan tieni ledi ke i ŋua ŋanduna n̄ niini ki bili ya kuana, ki tua: **21** “Da jelni mani yene ne, da leni mani ne, da sii mani ne?” **22** Lanya fuuna yeni li tunda tie bi niba yaa, ki nua ya bona bona ke ya s̄oni yeni a ŋan biidi bii ŋan di ki buodi. **23** Li fuuna naani yeni nisaalo yanfuoma yeni i, ki ŋua nilo jaanbuolcelu, nufanu yumiirnli, ki miindi ke lan kubi u gbanu yeri u tonu, ki nan ki pia ya mayuli n ba todi tin bandi ti gbanu bonbuakaali yaali n dagdi ti po.

3 Lan wani, yi yaa den fiel len kilisite tinkpiba sign, yaa ling man yaa bonl n ye tanjol po, kilisiti n ka naankani u Tieuŋ njienu jo. **2** Yaa duana ma e yoma tampal bonl nni, ki da kuand yi Yam ŋanduna ya bonla nni. **3** Yi kpe, ke e miano mo wuo len Christu u Tieuŋ kan. **4** Christu, yuoin tie emiana, yaa go cuo ki daagiel o yul ya yugunu, emoko batani ki dodgidi len o kpiagid nni. **5** Lanwan, yin kpa man ŋan dund bonbuoko biadil, yaal n die yigban-onbuoli, m concomm, ti cagindi, buol kul, ti glanand bon buakabiadil, yaal n jaagini yaa buamo kul len mi ŋalimoon buam, yaala n tie nan e buli yoodimo yen. **6** Laa bonla ya po yo, ke u tieni pabienl cuonu baa cua bi niyiekaab po, **7** Yimbaden tie yene yin den ye ti tuon biad nni yaa yogunu. **8** Ama moala, yin ŋaa man yaalo n tie ne kul: li pabienl, li mutuoli, enanga, ku tuotabigu len yaa majoagind n ŋa yi ŋoana nni kul. **9** Yin da pua Jaama leni yi yaba, kelima viden landi u tagikpelu len u bontienkaala nani li lia dili yeni **10** Gi lani u tagipaanu, u tieni yuon tagi u n pandi yu yogunu kul, yu n naan len o, ke yin pundi gi bandi o cain. **11** Laa tagipodnu nni mi gagiolima gi go ye Jufonba len yaaba n kaa tie Jufinba siiga, maa go ye yaaba n kud ya siiga, maa go ye yaaba n kaa maabdii gilesi maama leni ya moatieba n yi sita yaaba, maa go ye leni i yonbi leni yaaba n die bi yula siiga, kilisiti tie li kuli, gi go ye bikuli nni. **12** Yi tie u Tieuŋ n gandi gi goyidi yaaba o yuli po, gi tie o buakaaba. Lanwani yin ya la mani nani li liadili yeni mi ninfiagladima leni li ŋambili, leni li yumiirlen i mi dingoma, leni li juunli. **13** Yi siiga nilo ba ya la ke o lielo tieni o yaala n bia, wan da yemidi o po wan tie maama kuli, wan da yemidi o po wan tie maama kuli, wan pa o sugili. Nani Krisito nden puni yi sugil maama, yimo n ya puuni yi yaba sugili yeni. **14** Yin laa bonjanl kuli nani li liadili yeni, yin ɻagin mani mi buama nani gu gbanfagidigil yeni, yaama n baa taandi gi luoh yikuli yenma nani lan dagidi maama. **15** Krisito yan duama n ya die yi pala nni kelima yin tuugi leni Krisito gi tie gban nanyendi o niinni yeni. Moamoani ll Tieuŋ yini yiyin ya mani leni yi yaba yi yama n ya dua. Yin yo ye mani leni i tuondi u Tieuŋ po. **16** Kristu maama ŋaliman n ya gbie yi pala nni. Va bangi mani yi yaba gigo tundi yi yaba leni mi yan fumuanma. Ya yiini mani pisominba, len ya yani n pagi u tieni, leni ya yani n doogidi U Trenu Suoma yua n bangi yi yaala, gi yiini gi pagi u tieni len i twcenoli yaala kuli, tieni mani likul yomdano Jesu yeli po, gi ya tuondi ll tieni Kelima Wani Jesu yapo **17** Laa bonla kuli tie yaala n ba ti cua ya jinjingu, li bonmoanba liba tie Kristu. **18** Bi nuba ye, yaab n bangi ke o nulo n kpal ke o wadi o yuli gi jaandi male ekunba. bi nua

ke bi tie liiga yaaba kelima ban la ya bonlekaala po, gi gbenbidi biyula fanfanma bi yantiana po, yan naani len bi nisaaliba kuli yantiana, yind da tuo manike laa nibuolu n biigi yedi ke yii dagidi gi kan ba yi nuama panpaani. **19** Bi tiendi yeni kaa tuugi leni Kristu yua n tie li yuli: Wani Krisitu ya niinni ke o yaaba, yaaba n tie o glannandi, baadi yaala n dagidi bi miali yema po gi tuugi yenma ti gannandi nni kelima ti jiini leni ti tuga po, gi kpedih nani u Tieuŋ n tendi ke bi kpedih maama. **20** Yi ya kpe leni Kristu gi paadi leni ŋanduna maasuayu, be yapo ke yi go tuo ke ŋanduna kuana die yi nani yi da tie janowna yaabo yeni? **21** Be yapo ke yi tuo gi ŋua laa kuana ya n tie: Nan da ta, ŋan da leni, ŋan da sii **22** Akuli maadi ya bonla n pia mi tienna go ba bodi ya maama. Akuli ŋua binisaaliba n bili gi bangi yaala. **23** A kuana yeni tie nani a pia mi yanjuomo kelima a cedi bi niba n gandi ban baa jaandi maama, gi go bili bi niba nya Wadi bi yula gi Wangi bi gbannandi pala, ama ŋaa pio mayuli gi ba todi bi nuba ban ya paani bi gbannandi bonbuakaala. **24** yi bani ke yi bo taan len obila kuli gi ba wan bili yi po ya ŋalimani ke yi tie yi panpaani, kelima yitu uni t yomdano Kristu po. **25** Yuo n tieni yaal a n bia kuli bo ba o biodimo pan paani, kelima u Tieuŋ gi gagioli bi nuba leni biyaba.

4 Canba nba n ya tiend b tuon sonla yal ŋan gdagg, kdugn: mo pia canba ku ye tapol po. **2** ŋam k ya jaand man yen a donda yarin. **3** Ya jaand man tya po mo, ku tien n fid k fuod l ganl u ŋomaan po, k min fid k tund b nub Kristo ciila, yal ya po nced k n y c dan salgn. **4** K go ced k yuakul n ŋam k bando nan m bi bu maad nand yen. **5** ya ye man yen n yanfuom yen cincanl yab k go da biand n yaam. **6** I maani nya yeg yen i ŋoagaal, k man n gbadim, lanfid yin band yi bu jiin yua kul nand l'an ya man o. **7** N ninjua, n buad o, u tien tuonsu gbengl yua tieg, n tuonsanlielo yua kb yiu Tisik yen, bu waani min tie yua. **8** N ban yo k sono i kann, k yin band tin ye nand, wan fid g song i pala. **9** N sona yen n ninjua buad'o Onesim yua tie i mo ya yua. B bu waani tin yen nanad kul ne kam ne. **10** Aristark, n yom yegnu fuondii, yen Barnabas ninjua Marc, yua ya poi kb den dien k Maadi ku ya purd i dogn yin ŋam g gau bonjanf yen. **11** Jesu yua kb yiu Justus yen mo, fuondi b kul ne tie konjakpela i, k tie yab biba mon todn kn fiel k san u tien tuonl, k go den song n pal. **12** I nataanu Epafras Jesu Kristo tuonsurli fuondii, u l gba i poi u jaandin, k mɔkiya pan set k gben, k go gbad bonkul ya niimin yin jiin iba canii u fien buamin **13** K dugn n tiend kasied u po ku l gba yim yen Laodise, yen Hirapoli yab kul po u jaandin. **14** N donl buad'o dogda Luc fuondi, yen demas **15** Fuond man t ninjab yab ye hal Laodise yen Nin fas yen u jaandiogn yab, yab yen u den yen kul n po na. **16** I ya pan cog u kadaaoq ne i denpo k gben, yin mond Laodise yab n mɔn cog l kadaaoq, k yin yuand k ga min den ten Laodise jaadiog ll ya kadaaoq yen, k cog l mo. **17** Yin ji maad arsip: ŋam k diid u Tien tuonl yal ka den ga yen, k ŋam g son lan ya ŋan. **18** Min pol monondien ne yen n nuu, ya tien man n po k n ye dansal gni u Tien balg n ya yen i.

1 Tesalonika

1 Mini polo, Siliven yeni Timote, n diani li tili ke fuondi yinba tesalonika jaandieli yaaba n ye u tienu yua n tie baa nni yeni ti diedo jesu kilisiti nni, ke o yanbili yeni o yanduanma n ya ye yi po. **2** Ti tuondi u tienu yoginu kuli, ti tiadi yi yela ti jaandi nni yi po. **3** Ti tiadi yoginu kuli ki kaa cedi yi dandanli tuonli po yeni yi tuuni yemi mi buanma maama po, yeni yi pia ya dandanli sedima, ti diedo jesu kilisiti yua n tie u tienu ti baa nintuali. **4** N ninjaba u tienu buakaaba, ti bani ke u tienu den yini'yi. **5** Tii den wang'i'yi o laabaali yanmo yeni mi maama bebe ka, ama yeni u tienu fuonma yua paacianmu po, yeni li pamancianli kelima la bon'yi, yi bani tin den ye yi siigan yeni ya togu buolu yi yanmu po. **6** YI den tua yabi n yðði tinba yeni ti yonbidaano yaaba n gaa u tienu maama ba o fala cianmu siign yeni u tienu fuonma yua n puuni ya pamanli po. **7** Ke yi fidi ki tua ban ba togidi yaaba yeni yabi kuli ye Masaduana yeni Akayi po. **8** Kelima laa tie yi ya kani yeni Maseduana, yeni Akayi bebe ke u tienu maama den ya yaali, ama i kaani kuli yi dandanli maama den yadi ke laa go tie tiladi nilo n goa maadi li po. **9** Kelima bani bi ba tie sieda li po yeni tin den ba ya cangaanma yi kani, yeni yi den lebidi ke yoadi(yðði) u tienu ke yaa i buli, ti ba yoadi u tienu yua n suo ke tie moamoni. **10** Moala yi gu o bijua jesu, wanji jesu yua n den fii bi kpienba siigan ke den faabi ti u tienu pabienli yaali n ba cua.

2 N ninjaba, yinba bani ke n pundma i kani laa tua fanma. **2** Ama tin la ya fala yeni, ya sugidi Filipi dogin nni, nani yin bani maama tin den taani ki cuo ke loli lan ya pamanli yeni ti tienu, ki tin waani u tienu o laabaali yanmo ke yaani a maba. **3** Kelima tin den tundi ya tunda, naa den tie ki baandi yi yeni ya yantiali ki yani janbi maam. **4** Ama yeni u tienu den diidi ki sua ki ti dagidi k o teni'ti o maama, yeni wani tin den maadi lan ya maama ka k bua tin mangi bi niba pala ka, ama tin den bua ki ya mangidi wani u tienu ya pali. **5** I bani ke tin den ye i siigan ya yognu, ti den ke wang'i ti ñomandi ka, ti goa den pia ñalmani buama yantiali u tienu tie ti sieda lan ya bonli kuli po. **6** Tii den lingi bi nisaliba ya kpiagidi ka, yaabi ba ñaa i kan bii yaabi ba ñaa kaan tianu mo, ya yoginu ke ti den pia u paalu ke tieni yeni nani tin tie kilisiti tondiba po. **7** Ama t den ye mi siigan yeni mi yanjiima, nani o pomado n kubi o bila maama yeni. **8** Yeni, ti pali den siadi li po, ti den ye yeni li pamanli, ke tin waani o laabaali yanmo, ba u tienu maami beba ka, ama tinba mono ya miali yenm po, kelima i buanma ti po i, den pundi lan kani. **9** Kelima, yi ya tiadi, n kpiiba, ti tuonli yeni ti fala u ñiagu yeni u yienu kuli, tin den tuuni ka ke bua ke tua oba kuli po tugili, ya yoginu ke ti den wang'i o laabaali yanmo **10** Yi tie sieda li po, u tienu mo tie sieda, ke tii den pia tagili yaali ke li ba fidi ke jagili ti yi siiga. **11** Yi go bani ke tin den ye yi siiga, ti den ye i po nani bibaa n tie maami o bid po yeni, ke puun yi i tundi, ke paagidi i pala, ki go tiendi i po sied. **12** Ke yi ya cuoni maama n yani u tienu po, wan yua yi o badi

dienma nni. **13** Li ya po, yoginu kuli baa tiendi u tienu baliga ke dugini o yanbili po, yeni ya yoginu kuli ke ti gbadu u tienu maama, u tienu maama, yanma, ke ti den tuo ganma, ke la ke tie nisali yantiali ka, ama nani man tie maama, u tienu maama yanma tie maamoni ke tuuni yabi pia ti dugidi mi po. **14** N kpiiba yi den yðði u tienu n yini yabi jesu kilisiti nni ya jaandidiena ye Jide, kelima i doginu yaaba den waani fala nan bi ya dogun jifnba n den waanb 'ba ya fala. **15** Bani den kpa o diedo jesu yeni bi nisoginkaaba. Ke waani ti mo kog laa fala biado, ba ke bua u tienu maama, bi tie bi niba kuli yibali. **16** Bi yiedi ti po ke tin da wang'i bi nilanba u tienu maama ke bi mo baa m faabma, bi tieni ke li pundi bi tuonbiadi po. Li pundi u tienu n cuo'ba. **17** Tinba, ynbni n ninjabi, yoginu ba tin siedi i kani, ama tin den siedi ke yaa'yi yeni ti gbannandi ne. Ti pali wani den ta yi po. **18** Ti den bua tin go cua yi kani, mini yeni pol, ama ti bobini li po taalimi lie, ke sitaani pani'ti. **19** Kelima bee n tie ti papaali saala po, bii ti pamanli, bii ti kpiagidi, laa tie yinba yeni nitõba, ti yonbidaano jesu kilisiti n ba te gua cua a? **20** Kelima yinba n tie ti kpiagidi yeni ti pamanli

3 Tin den ki fidi ki juuni yeni tin waagi yeni maama po, ti den jaggi ke min yeni Silasi n ba ye yeni Ateni beba. **2** Ke soni ti kpiilo Timote i kani, o taani ke suani yeni u tienu, ki tie ti tuonsnielo Kilisito laabamanli muandun nni. Ti son'o ke wan paagi i pala, ki tundi yin ya se bonjanla i dandanlin nni, ki siiga n oba kuli yama n da ymadi yeni ban wang'i ya fala po, **3** kelima u tienu jagi ti po lan nni. **4** Ya yognu k n den ye yen'i, ti den tuodi ki wang'i ke bi ba wan'ti fala, li goa tieni nani tin den yedi maama. **5** Nani min den kan fidi ke juuni ke kan la'i yen, n den soni Timote i kani ke wan bandi yin se i dandanli nni maama, kelima n den jie ke mi tulima daano n da te tunlini ke cedi ke ti tuonli i siigan n tua fanma. **6** Ama Timote n ñani i kani ke kopeni ke la ke waagi o puni'ti ya laabaali n mani. O go waan'ti yin pia ya dandanli yeni ya buama n tie nandi. O maadi ki bua yin la'ti nani tinb n bua tin lai maama yeni. **7** Lan ya po ti kpiiba, baa tin li ye yeni, o yinyienu biadu, ke laadi fala, ti pala pa yeni yin pia li dandanli **8** Mola ti yama dua kelima i se ke li pa ti yonbidaano jesu kilisiti nni. **9** T kan fidi ki tuoni u tienu lan dagidi tin pia ya pamanli o kani ki dugini po. **10** U yensiinu yeni ku ñiangu kuli ti miadi u tienu yeni ti pala kuli ke tuo tin gedii i kani ki todii ke yin baa ki biini yaala n podi i dandanlin **11** Ti baa u tienu yeni ti diedo jesu n yanbiti po u sanu tin goa cua ki lai. **12** Ke u tienu n pugni i siigan mi buanma yaali ke ti pia i po. **13** Wan todi, ke i pala n yanbi ki cie ke yin ya gbie yeni tijani u tienu nungan nni ya yoginu ke ti yonbidaano jesu ba guani yeni o maleknba.

4 Mola wani, n ninjabi, ti paandi ti pala ki go cegi ti diedo jesu tuonli po, i go gbadu ti laabaalo yaal n tieni kuli, yin ba cuoni maama ki fidi ki ya yani u tienu nungan, maarnõma, i go li cuoni yeni, yin ymigdi ke go soni yanma ke pugini. **21** Nan tiani tin den naani maama ki baa suani ti diedo jesu sonu ni. **3** U tienu n bua yaali tie ke yua kuli n kubi o yuli ti yandin ni ke go cuo oba

yeni mi conconma. **4** Ke yua kuli n fidi ki cuo oba yeni mi conconma ke bia maadi i moni. **5** Oba kuli n da jaa ti nianbiidi n kuni o yuli, nani yaaba n ke bani u tienu n suani maama yeni. **6** Oba kuli n da di o lielo jodi bii ke jaanbi o lielo i tuona nni, kelima ti diedo ba bu ke yjimali yua biidi tubli nani tin den waani maama yeni. **7** Kelima u tienu ke yi'ti ke tir ya suani jogindi tuonli ka, ama tir ya ye ti yjandin. **8** Lani cedi yua yie ke kan cönlín tin yedi ya maama ne, naa yie yinbi ka, o yie u tienu yua n ten'ti o forjanmo i. **9** Yaali n tie i liebi buama, la ke tie ke ban diani tili ke waani ka, kelima u tienu mono bo tuodi ke waani yin ba bua i liebi maama. **10** Maamónmi, i gó li suani yen Maseduani dogni kuli i siigani, ama yin yjanbi ke pugini. **11** N gócegli ke yin ya tie suo ke suani i tuoli nani tin den waani maama yeni. **12** Yin ya kubi yeni, i moni nni lan ya pia li cönlín yensi yaabi ki bani u tienu ke liba n gó da pödi i. **13** N kpiiba, n ke bua ke nilo n ya ye li bonbonlin i yaali ntie bi tinkpiiba ya po, ke lan yjmadí o maalima nani yabi n ke pia ban daami yaali. **14** Ti ya tuo ke jesu bo kpe ke bia yiedi, u tienu ba yiedi'ti mo ti kaadin yensi jesu. **15** Ke dugini nani u tienu tili n yedi maama, ke tinbi yabi n da pia i miani ki gu jesu guanma; ti kan gaa liiga yensi bi kpienma ka. **16** Kelima ti diedo ba cedi maleknba siigan yendo n yigini, li naatunli n góa múa tapolu po, yabi n du jesu po ke den kpe ban kpia ke yiedi. **17** Ke tinba yabi n da sieni ki pia i miani, wan yugdi ti kuli ke do yen'ti tapolu jesu ke yeg yeno li pamanlin nni. **18** Yin ya paandi i liebi pala li maama po.

5 Mola yali n nua o yogu yensi a dana ke tie lan tieni tili ka, **2** kelima i bani ke o diedo yogu ba cua nani o suudi yensi u ñiagu. **3** U yogu cuon, b tóba b maadi: li kuli tie pamanli yensi tin ye li guunlin." ama u tienu fala b jiidi ti po nani ti madi n yi cuo o pua i, yensi bi kan ñaa leni palbi. **4** Ama n ninjaba, i ke ye li bonbonlin k li daali n te ba i po nani o suudi yensi ka. **5** Kelima i kuli tie mi yinyinma yensi li daali yabi. I ke tie o ñiagu yabi ke buali bonbonlin. **6** Mola, da góa man nani bi tóba yensi. Ama ya cengi mani. **7** Kelima, yabi n góa o ñiagu **8** Nani tin tie u yienu bila yensi, ti baa jani, ke la li dandanli yensi m buanma, k ciibi yjalbaga. **9** Kelima u tienu ke lugdi'ti ke u mutuoli n ba ti po ka ama ti yonbidaano jesu buanma po. **10** Ke kpe ti po, ke nua ti gógi, ti fuo yensi wani. **11** Mola, ya taagi ke góa ya todí mani i lieba nani yin ban maama yensi. **12** Ti jaandi k yin ya bani ke cönlín bi cianbi yensi yabi n ymagdi u tienu tuonli. **13** Ti miádi ke yin ya pia mi buanma bi po ke dugni tuona po. Ya ye mani li pamanli ni. **14** Ti pug'i, maadi mani yabi n fuo li yjmadlin ya paandi yaab ye a maaban, ke todí talignba, ya jie man b nunbaogu. **15** Cuo mani iba ke nilo n da yjmiandi biandma, ama ya jua mani yaali yansi ymianma yua kuli kani. **16** Ya ye mani li pamanlin yogu kuli. **17** Ya jaandi mani ke da sedi. **18** Ya tiendi mani baligi bonli kuli po, kelima u tienu bua yensi jesu po. **19** Da jundi mani mi tagma. **20** Da yie mani mi dogdima. **21** Ama ya bigidi mani li kuli. Yjodimani yaali n jani. **22** Yie mani bonbiili kuli. **23** Mi yanduanma tienma n paag'i, ke i tagima, i nalimu yensi i gbannandi n ya ye o kani ke jeje ki ye hali ti diedo

jesu cuanma. **24** Yua n yini jani, wani n gó bi tieni. **25** N lieba, ya jaandi mani ti po. **26** Fuondi mani i lieba kuli ti yjandin. **27** Yonbidaan po i ke nmaadi, ke bi numónba kuli n cogi li tili ne. **28** Ke ti diedo jesu baliga n ya ye yensi

2 Tesalonika

1 Poli, Silasi leni Timote n diani ya tili ne, Tesalonika jaandtieba yaaba n dugi U T ienu, ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti nni. **2** U T ienu ti Báa leni ti Diedo Jesu Kirisiti yanbili leni mi yanduanma n ya ye leni yi. **3** N kpiiba, Ti baa jaandi U T ienu yi po yogu kuli. Lan buali maama n yeni kelima i dudugdi kpedi boncianla, ke i buama i lieba po pugdi. **4** Lani n cedi ke tinba ti bá maadi i maama leni li pamanli U T ienu jaandiedi nni. Ti maadi i pañili (juunli) leni i dudugdi leni ban wangi yi ya falaciamu, ti maadi yin tuodi ki gaani faligima po. **5** Li tie maalma i U T ienu buujiali po. Lan ba juodi maama, i ba dagdi yeni yin kua U T ienu Diema nni kelima i la fala o po. **6** Li tiegi ke U T ienu n ymiani yaaba n den falgi yi u falciamu, **7** ki nan songi i pala, yinba yaaba ke bi waani falaciamu. O ba tieni la ti Diedo Jesu ya ñani yaljanli nni ki guani leni o paaciamu malekinba. **8** O ba jiini yaaba n ki bani U T ienu leni yaaba n ki colni ti Diedo Jesu laabaaljamo u muciamu nni, ki tuu li panli. **9** Bi ba pa bi tuonbiadi panli ki fagi leni O Diedo leni o paaciamu yudandi. (**aiōnios g166**) **10** O ba tieni la, o ya guani ya daali ke o buolu ba dondi o, ke o dugkaaba n kpaandi o yudandi. **11** Lani ya po i, ke ti baa tundi ki jaandi i po. Ti jaandi ke ti Diedo n tieni siedi ke i dagdi leni U tieni n lugdi ki yini yi. Ti jaandi ke wan niani ya yanma n tieni ki dudi o buama nni leni i dudugdi tuona. **12** Ti miadi ke U T ienu, Ti Diedo Jesu Kirisiti yanbili po, Ti Diedo Jesu yeli n baa ti kpiagdi i po, ke yi mo n baa ti kpiagdi o po.

2 n nua ti Diedo Jesu Kiristu cuama, yeni tin ba taani ki kali yeri o, n naataani, ti mia yi sugli, **2** ke yin da ja ban lebdi i yantianjanli faala, lani yaa ka ban ymadi yi yama, yeri ya maama n naami sawali, bii maabanma, lani yaa ka tili ke bi tua ke li ñani ti kani, nani O Diedo guanma yogu pundi. **3** La baa maama kuli, yin da cedi ban taa bu nunfanbu ki bondi ki tulini yi; kelima li buali ke mi yenyeima n kpiia ki cua yo, ke tin la ti tuonbiadidaano n legdi, wani yua n tie mi bodma bijua. **4** yibali yua n dongi o yuli ku tua ke o cie U T ienu bii ke o cie yaali n dagdi yeri ti kpiagdi, hali ki kali U T ienu jaandiegua nni, ki yini o yuli ke o tie U T ienu. **5** I tiani ke n den maadi yi lanya bona min den ye i siiga ya yogu? **6** To molane, i ji bani yaali n pani o ke wan da legdi ke o yogu dá ki pundi. **7** Kelima mi biadma yaalidgu tuona ji tuuni i; li buali ke yua n dá pani o yeri, ní bodi, ki pandi o u sanu. **8** Lanyogu, mi biadma daano ba legdi, ti Diedo Jesu n piebi o faama, ki bivid o sani, ki cedi o cuama yenyenma ní biani o cain. **9** Li biadma daano legdima ba ñia setaani aalu kani i, yeri yaalidgu tuona yeri li bulbondi yeri mi tofaama. **10** O pia ya nunfanbiadibu n ba bondi ki biani yaaba n ki tuo ki ga ke i momoni buama n ba faabi ba. **11** i, U T ienu ba soni bi po ya paalu n ba tulini ba, ban yðodi mi tofaama sanu, **12** ki fidi ke ban bu ki cuo yaaba n yie mi tegirma sanu, ki tiendi mi biadma ki mangdi bi pala kuli. **13** Tinba ya po, n naataani, O Diedo buakaaba, ti baa tundi ki jaandi ki tiendi U T ienu balga i po, kelima

U T ienu tuodi ki lugdi yi hali mi cilma, ki ba faabi yi, mi fojanma yanbli po yeri i dudugdi i momoni nni ya po. **14** Lanyapo i, ke o taa ti laabaaljamo sanu, ki yini yi ke yin baa ti Diedo Jesu Kiristu kpiagdi. **15** Lanwani i, n naataani, yin ya see taajalalie, ki ya kubi yin ga ya tunda yeri ya ñiomaama mi maama kani yeri a tila kani. **16** Ti Diedo Jesu Kiristu yeri U T ienu T Báa, yua buadi ti, ki puni ti ya baagli yeri ya dandanli n ki pia gbenma o yanbli po, (**aiōnios g166**) **17** Wan songi i pala, ki pugni yi u paalu a tuonjama po yeri maajanma kuli po.

3 Mola, n naataani, jaandi man ti po, ki fidi ke ti Yonbdaano maama n yadi tonma, ke ban tuo ki gaa leni ku colngu nani lan bo tieni i kani maama yeri. **2** Ke U T ienu n ñani ti a nibiada leni bi tondanba siiga, kelima, bi kuli ki pia ti dudugdi. **3** Ti Yonbdaano yanji, o puni ti u paalu, ki go guu ti leni ti tuonbiadi. **4** Ti Yonbdaano cedi ke ti pia li dandanli yi po, ke i tie, ki go baa tie tin miadi yaala. **5** Yonbdaano n todii yi yin bandi U T ienu buama, ki todii yi yin pia li juunli nani Kristo yeri. **6** N naadaani, ti miadi ti yonbdaano Jesu Kristo yeli po, ke yin fagdi leni ya niba n ye ku yenyeibiigu nni kuli, ki go ki colni yin gaa ya tunda ti kani. **7** Yinba mono bani yin ba togdi ti maama, kelima ti den ki ye leni ku yenyeibiigu nni ka. **8** Obá den ki teni ti ti jiedi faala ke ti dini; ama, ti den yen tuuni yienu leni ñiagu ki laadi fala yo, ki je; ke tin da tua tugli obá. **9** Li ki tie ke ti bo ki pia yiko leni ban teni ti ti jiedi ka, ama, ti bo bua yin togdi tinba mono ya yenyeiu i. **10** Kelima, ya yogu ke ti den ye i kani, ke ti bo maadi: Yua n ki bua ke soni tuonli, wan da je mo. **11** Ama ti nan gbia ke bi maadi ke bitoba ye i siiga ki ye ku yenyeibiigu nni, kaa bua ke bi soni tuonli, ama ki nan ye ti bonyoyuodi nni. **12** Ti miadi li danba, ki balni ba Jesu Kristo yeli po, ke ban ya tuuni ki je bi fala po leni mi yanduanma. **13** Ama yinba n kpiiba, yin ya tie mi yanma. **14** Li ya tie ke yua ki colni tin maadi yaala li tisonkaali ye nni, yin yaa o ki da nagdi o, ke i fee n cuo o. **15** Yin da kubi o nani i yibalo ynei ka, ama ya cegli o man i ninjua yeri. **16** Mi yanduanma Yonbdaano mono n puni mi yanduanma yogu kuli, bonla kuli nni! Yonbdaano n ya ye leni i kuli! **17** Min Poli n diani li tili ne leni n nugu, ki fuondi yi. **18** Ti Yonbdaano Jesu Kristo yalbalgo n ya ye leni yi!

1 Timote

1 Poli, Jesu kiristi tondo nani lan yua U Tienu ti candaano yeri Kiristi Jesu, ti dandanli bali maama yeri, **2** N dangi ya tili ne, Timote, n bijua ti dudugdi yeri i mōni nni po: U Tienu, ti Bāa yeri Jesu ti Diedo yānblī yeri mi niñingbadcianma, yeri mi yanduanma ñ ya ye yeri a. **3** Nani min den waani a ke ḥan tieni maama ki fidi ki gedi Maseduani yeri i, yan ya ye Efesi dogu nni ki fidi ki waani bi niba ban ba tōgni ya sanu, ki da lebdi yēnjōdma bi tunda nni. **4** Ban da cengi bi tunda nni a togda yeri ya nifiima n ki pia gbenma, ki nan fiindi mi ḥōniamma, kaa pugdi bāpu ke li yua ti dudugdi U Tienu tuona po. **5** Ama li bali maama ñ yua yaali n tie mi buama yaama ñani li papienli nni, li yantianjanli nni yeri ya dudugdi n tiegi i mōmōni sanu nni. **6** Ya niba n lebdi ki taa santianu, tudi ki kua ya maacianma n ki pia mayuli nni. **7** Bi bua ban tundi bi niba li bali maama, ama ki nan ki gbia ban maadi yaali yeri ban wangti yaali niima nni. **8** Ama, ti bani ke li bali maama yani, li ya tie ke nilo taa ma ki sōni ya tuona n tuagi ti yikodi sanu. **9** Ti nan bani ke li bali maama ki bili yaaba n tiegi po ka, ama yaaba n ki colni yiko yeri yaaba n fiindi mi yenyiema po i, a yenyieda yeri ti tuonbiadidanba, yaaba n ki yua U Tienu yeri bi yanbōndanba po. Mi bili yaaba n bianbi danba miali yeri a nikpala po i. **10** yaab n kuani bi yuli mi conconma nni, yaaba n taa nintualti, ki dua yaaba, a nisuura yeri a sanjiala, bi tuofaadanba, a tingbangbaaba yeri yaali n ki tuagi ti dudugdi sanu kuli po, **11** Lan ya bangma yua O cabrjandaano U Tienu ñ piano nni ya yudandi laabaaljamo i. **12** N maali ke ti Diedo Jesu Kiristi yua n pugni nni u paalu, kelima o diidi ki sua ke n duu o po i ke o puogi nni lan ya tuonli, **13** Mini yua n den fanbi U Tienu yikodi, ki go tie jadi daano, n baa U Tienu yānblī kelima n den ki bani ki tie lankuli. **14** Ama Ti Diedo yānblī tōgni min pia ya dudugdi yeri ya buama Jesu Kiristi nni, ki paadi likuli. **15** Ya maama ne mōni boncianla, ki go pia ti dudugdi yuakuli po, ke Jesu Kiristi cua ki tinga po ki bua faabi ti tuonbiadi danba i. Mini n biidi bi siiga nni ki cie. **16** Ama lanyapo i, ke n baa mi niñingbadma ke li wangti ke mini n cindi ki la Jesu Kiristi ñ pia ya juunli. O tieni lani, ke lan tua nannanli yaaba n duu o po hali ya miali n ki pia gbenma. (*aiōnios g166*) **17** Molane, ti kpiagdi yeri ti yudandi tie hali ya yognu badciamo, yua ya miali n ki pia gbenma, ban ki nua yua, Tienyendu baba yaadi, li bina yeri li bina, Amil (*aiōn g165*) **18** Timote, n biga, min teni a ya maabilkaama ne, ke mi yua ban den pua a po ya sawali yeri, li tie ke ḥan kōni li konkōnmōnli; **19** ḥan ya pia ti dudugdi yeri li yantianjanli. Bi tianba buoni li, ke li tulni ba, ke bi fagdi yeri ti dudugdi. **20** Himene yeri Alekisandiri ye bi siiga nni, N sagni bani yeri rutaani, ke ban bangi ban ba tōgni ya sanu ki ji da fanbi U Tienu yikodi.

2 Lanwani ii, n dā ba paani a pali, ke ḥan ya tie i jaandi, ki miadi u sanu, ki miadi sugli, ki tiendi uU Tienu balga bi niba kuli po, **2** bi badcianba yeri yaaba n pia

yikodi kuli po, lan todii tin ya ye ya yema n yua mi yanduanma, li yanjaali, U Tienu sanjōdma yeri li seli nni. **3** Lan n yani ki dagdi U Tienu ti candaano po. **4** Li tie o po buamonma, ke bikuli ñ baa mi faabma, ki bandi i momoni cain. **5** Kelima, tienyendu baba n ye, yeri candanyendu baba, bi niba yeri U ienu siiga nni, Jesu yua n tie Kiristi yeri nilo. **6** Warii n yidi o yuli salga bi niba kuli po. Lan n wangti wan tieni ya kasiedi lan buali ya yognu. **7** Lanyapo i, ke bi bili nni ke n tie tundka yini tondo. N maadi i mōni i, n ki pua tuofaama ka. N tuonli n tie min tundi bi nilanba ti dudugdi yeri i mōmōni sanu nni. **8** N bua bi niba ñ ya jaani ban ye naani kuli, ki yi doni bi nui ti ḥandi nni, ke pabienli ki ye ki buali tama. **9** N go bua bi puoba ñ ya bobbi bi tialakaadi lan buali maama, ke li yua li fangli yeri bi gbannandi colungu sanu, ban da la, ki pilii bii ki pangti bi udi yeri wula bii anjilfa, ki da yie ya tialakaadi dunga n paa. **10** Ama, N bua ke ban ya ḥanbidi bi yula lan buali maama nani ya puoba n wangti ti dudugdi bi tuonjama po yeri. **11** O pua bi baa bangi bonli kuli li ḥyminjyminli nni i, yeri u colungu sanu nni, **12** Li ki cabi ke o pua ñ tundi o ja lanyaaka wan ya pia ti yikodi o ja po, ama o baa ye li ḥyminjyminli nni i. **13** Kelima, bi cindi ki tagi Adama i, ki tuani Efa. **14** Bi nan ki bōndi ki tulni Adama ka, ama bi bōndi ki tulni o pua i, ke o kua mi tudma nni, ki miidi li kuali. **15** Yeni lankuli, o ba baa mi faabma ti madi po, li ya tie ke ke o ḥodi li miinli, ti dudugdi, mi buama yeri ti ḥandi sanu.

3 Ya maama ne tiegi li ya tie ke nilo bua tua gobdika; o lugdi ya tuonli n mōni boncianla. **2** Li buali ke gobdika kan ya pia jalgi bákuli, ki ya pia oyendo baba, ke o yama dua, yua n pia li miinli, yua cegni o yema, ki banili cangaali, ki ba fidi ki tundi niba. **3** O kan kuani o yuli li daañuli nni, yua ki pia jadi, ama yua gaani sugli, ki pia li juunli, kaa kpaani o yuli po baali. **4** O baa bani o diegu kubma, ke o bila cengi o maama, ki colni. **5** Kelima nilo ya ki bani o diegu kubma, o ba tieni ledi i ku kubi U Tienu nitaanli? **6** Li ki buali ke wan ya tie kōnpanga, o japaaciandi ñ da ti cedi rutaani ñ buu ki cuo o. **7** Li go buali ke wan la kasiedi kaantianu, lan todii o wan da baa mi tudma bii rutaani diagu nni. **8** Bi todkaaba mo baa tie mōmōnsala i, ki fagi yeri palalie danba, li daañucianli yeri mi ḥyalmanbuama. **9** Bi baa kubi bi dudugdi ñ dōgdi bi po ya mōmōni yeri li yantianjanli. **10** Bi dā ba cindi ki biiglī ba, ki diidi yo, bi ya ki pia tagli bákuli, ban fidi ki cili bi tuonli. **11** Bi puoba mo baa tie yaaba n maadi i mōni, kaa jondi nilo po, ki pia li yumiinli, ki tie payenli buama danba lan tieni maama kuli. **12** Bi todkaaba baa tie poyendanba, yaaba n ḥanbi ki tundi bi bila, ki kubi bi dansanu bonjanla. **13** Kelima, yaaba n tuuni bi tuonanjanla ba baa li seli yeri li dandanli kelima bi dudugdi Jesu Kiristi nni. **14** N diani ki maadi a ya bona ne, ki daani ke min cua a kani yognubá. **15** Ama, ki fidi lan todii a, li ya tie ke mii cua tonma, ḥan bandi a yema U Tienu diegu nni, yaagu n tie U Tienu yua tundi ki pia miali nitaanli, i mōmōni jumu yeri yi daasiedu. **16** Lipo n cedi ke tikuli taani ki tuo ke: “Mi yēnjōdma mōmōni tie yaalidgu bonli i” O dōgdi yeri ti gbannandi, ke fojanma saa i mōni

o po, ke malekinba la o, ke o wang o laabaalijamo bi niba siiga, ke bi dugi o po ḥanduna nni, ke bi duoni o ti yudandi nni".

4 Ama mi fuoma kadi ki maadi ke li kan waagi, nitianba ba ja ti dudugdi, ki ḥodi mi tulinma yeni i buli tundma. **2** Li ba tua yeni kelima bi yantiali ḥodi mi tuofaama yeni mi muyima. **3** Bi ba beli li pokuandi yeni ti jakundi, ki beli U Tienu í tagi ya bondikaali, ke yaaba n dugi o po, ki go bani i mōni í ya taagi ki di ki tiendi U Tienu balga yeni dima. **4** Kelima U Tienu í tagi yaali kuli ḥani, ke tin ba taa yaali ki tieni U Tienu balga kuli ki pia luma. **5** Kelima U Tienu maama yeni mi yenjodma ḥanbi likuli. **6** A ya waani lanya bona a kpiiba, a ba tua Jesu Kiristi tuonsomōno yua ke o dini o ti dudugdi lanbona yeni ya tundigama ke a ga. **7** Ama, ḥan ñoli a pociana í faadi ya concontelmi, ki nan faadi li papienli sanu. **8** Kelima, u gbannansaagu tuona í pugdi yaali ki pia fuoma, ama mi yenjodma sanu mōni bonciala li kouli po, li colini mōlane yema yeni ya yema n ba yuandi ki cua nōnianu. **9** Ya maama ne ki pia tama ki nan selindi yua n ga ma. **10** Kelima lanyapo i, ke ti tie ania, ki tuuni boncialla. kelima ti dugi U Tienu yua n fo, ki go tie bi niba kuli candaano, yaaba n duu o po yaali n cie. **11** Kadi ki maadi li bona ki go tundi a. **12** Obakuli í da fali a sopaanma, ama ḥan ya tie yaaba n wangti dudugdi bi maama nni. **13** Ya fini mi cogma nni, mi tundma nni, ki ya paandi bi niba pala hali mi ba cua. **14** Da yuandi ya yerpabuu n ye a niinni, ban den pua sawali ke yaaba n jua U Tienu nikpelba maani a po bi nui, ke a baa yaabu. **15** ḥan ya fiini li bona nni bonjanla, ḥan taa a yuli kuli ki cabi li bona, yukuli í bandi ke a tuona cuoni bonjanla, ki caa liiga. **16** ḥan guudi a yuli, ki diidi a tundma nni bonjanla, ḥan ya tie ania li bona nni, kelima a ya tie yeni, a ba fie a yuli ki go fie yaaba n cengi a bangima.

5 Da nanbi k mbolli mani o jakpelo, ama ya pa andi u pali, nani biba yeni; ya paandi u nupaangu pala nani i nataani yeni. **2** A puociana nani binaa nba yen, b puobidi nani t ninsiba yeni, l papilem. **3** Seln a pakuana yaab n ḥanbi k tie pakuana. **4** L ya tie k l pakualti pia t bidi lan yaka a yabilan ban ñigni k ya pia t ḥandi b diogun, k go ya tiendi b danba ban tund b yaali, k l ma l ḥani u tienu po. **5** Yua tie pakualti yeni mōni, k tie yuan cuo li ba k ta u dindanlik cabi u Tienu k go jaandi, k miadi u tiensugli yieni yen ñiøg. **6** Ama ya pakualti n kpaani dulñia ne yenyieni kpe'u ba l ya tie ku suo. **7** Tund'ba mani l bona k ban ji da pia jalgi ba. **8** L ya tie k yua k nanbi k ḥanbi k ḥmagdi o nibi yaabi ḥanbi k tie u diogun ya yaabi, biani u mōmōnigaama, yu k bani u Tienu yaali su yen'o. **9** K fidi ban yini pua k u tie pakualti wan mōndik ya pia bina piiluobo k ya tie yua n den kunni ja yendo baba. **10** K yua kul ya bani k u tuona den ḥani k den wlubi tu bidi, k den gaani b canba, k den yuudi b nujanba taana, k den todii b cicagdanba, k den tiendi tuorjan buoli kul. **11** Ama ḥan yie t pakuabidi, k l ma ya yognu k u ja nianga paadi yenba yen Jesu b ji yi kpaani ban guani k kunni b jabi. **12** K ji k colini b cincin-puoni yaali k b den puoni Jesu yeni. **13** K

baa ji pia tuonli ba yeni, b ji waa yiegi a ñiana ni. L go k tie k b waa fanm - fanma mo ka b waa yeni t mayiyuodi yen i tuali, k maadi ya maama k laba. **14** L po n cedi k n bua ya pakua bidi n da k kunni b jaba, k ban guani k kunnib jabak mali t bidi, k ḥanbi k kub'ba a dioguni, k da ḥya t ninnanda ya sugdi'i. **15** k l ma pakɔ̄tianba ḥya a sanu yo k ji ḥodi staanri. **16** Kreso-yua diogun yia pia a pakuana wani n ji baa tod' ba k lan fidyaali lan ji da tie tugkpiegli u jaandiogu po, k wani mōndi fid k todii yaab nanbi k tie pakuana. **17** Ya jaandiog liig yaaba nanbi k suani b tuonli k l ḥani b dagdi yeni ban ḥanbi k la b tuonsel bonjanli. l nam ḥanbi k nua yaab n tundib niba u Tienu maama. **18** kl ma u Tienu Kadaøu yedi: ya nua taand' a ka pua i dii, a ji kan pibin u ñøbu. k l tuonsorlai dagidi yeni wan ga u tuonson- ñmapaagu. **19** Nul ya ba yeni u jaandiogliig yua maama, ḥan da gaa, l ya k tie b lie, b ta yaa ka. **20** Yaab tundi k biidi nan fu yeb'ba b lieb kul nungn k yaab sieni n ji ya jie. **21** n maad'a hal u tienu ne po, hal Yesu krespo, yeni u tienu malek po, ya conlini min yed'a uaal ne kul, k ba lugdm ba n da ye i siign. **22** Da yi peli k maandi a nugi nul po, k go da kuandi a nugu nutano biidn. Fin mōno, Cuo a. ba k ya ye t ḥandin. **23** Da ūu miñima baba ka. A ya yi tieni nan nu o damōngu mo waama k lan ya ḥanbidi a tugun k duguni a tugyanu yen po. **24** B tianb ya biidi k wuo b wlaama ba k b da buni b buudi mono. Ama b tianba yaali yi waagi yo ban t fioli bandi. **25** Nani a tuon ḥama n k kluo yeni l go tie yeni k t tuon biidi mo kan fidi k wuo ni.

6 Yaaba n ye ti yonbdi cacagma nni í ya nua bi yonbdaanba nani yaaba n dagdi yeni ti kpiagdi, ke ban da ti fanbi U Tienu yeli yeri o bangima. **2** Yaaba ya canbaanaa n jua U Tienu, í da fali ba, ki ya tama ke bi tie ki kpiiba i; ama ban ḥanbi ki ya tuuni bi po kelima bi tie dugikaaba yeni buakaaba yaaba n gbaa ke ban tieni ba yaali n ḥani. ḥan ya wandi lanya bona, ki go cedi ke bi colni li bona. **3** Nilo ya pia bangtianma ke maa taa yeni a yaama, bii kao tuo U Tienu bangima yaama n jua ti Diedo Jesu Kiristi ñōmaama yeni mi yenjodma bangima, **4** O tie yuondaano, ki naa bani libakuli. Yaali n pugdi, o pia ku ñoniagu yeni mi niama yianu, uni n cuoni yeni ki nanga, a kōnkōna, ti sugdi, ku tuotabgu, **5** Nufanu nunfandamba ñōniamma yaama n ki pia gbenma. Bi tudi i mōmōni sanu, ki maali ke mi yenjodma tie ḥalmani tuonli i. **6** Lani n yeni mi yenjodma yeni li pamanli n tie ya ḥalmani n yabi ñiali. **7** Kelima ti ki cua yeni libakuli ḥanduna nni ne. Ti go kan gedi yeni libakuli mo. **8** Lanwani ii, ti ya pia tin ba di yaali yeni tin ba ḥagni ti gbanu yeni yaali, li dagdi ti. **9** Ama, yaaba n kpaani ke ban tua ḥalmandanba, bani n baali mi biigma nni, ku diagu nni, yeni ya ḥalmanbuama n ki pia mayuli, ki tulni ba, ki kuandi bi niba u ñumanbiidu yeni u dogu biidma nni. **10** Kelima, mi ligibuama n tie ti tuonbiadi kuli jiinali; nitianba ba i ligi, ki ji bodi ki fagdi yeni U Tienu sanu, ki kuani bi yuli ti yanyagdi nni. **11** Ama fini, U nilo, ḥan sani ki ja lanya bona ki na lingi mi teginma, mi yenjodma, ti dudugdi sanu, mi buama, li juunli, ti nimōndi. **12** ḥan kōni ti dudugdi kōkōnmōnli, ḥan cuo

ban yini a ya miali n ki pia gbenma ya po, yaali ya po ke a tieni kasiedimono a dudugdi po bi nib boncianli nintuali.

(aiōnios g166) 13 N miadi a U Tienu yua n tieni bonlikuli li miali nintuali yeni Jesu Kiristi yua waani kasiedmōno o dudugdi po Pōnsi Pilati kani, 14 ke ḷan kubi U Tienu ñōmaama bonjanla ki ḷədi ya yema n ki pia taglibakuli, haliyeni ti Diedo Jesu Kiristi í ba dōgdi. 15 Yua n ba kadi ki waani ti kpiagdi yudaano, u paaciamu daano, bi badcianba ya badciamo, bi diediba ya diedo, yua n kubi ya miali n ki pia gbenma, li yogu ya pundi, 16 Yua n ye ban kan nandi ya yenma kani, yua ke niloba kuli ki kpeli ki la, ki go kan la halibada, yua n yeni ti yudandi yeni u paaciamu. Ami! (aiōnios g166) 17 ḷan tundi ḷanduna ne jalmandanba ke ban da tie japaadanba, ki go da kuani bi dandanli ya piama n ki pia dugdi po, ama, ban ya daani U Tienu nni, wani yua n puuni ya piāmōnma n pia ti po li pamanli todma. (aiōn g165) 18 ḷan tundi ba, ban ya tie yaali n ḷani, bi piama í ya yabi a tuadjama, ti bulcindi yeni ya nuu n tiani yama nni. 19 Bi ya tie yeni, bi ba taani ki dogni ya piama ya fiagli n paa ki ḷani, ki fidi ki baa ya miāmōnli. (aiōnios g166) 20 Timote, ḷan ḷanbi ki guudi ban teni a yaali ki nan ḷa ya maacianma n ki tie maamōnma, kaa pia mayuli, yeni u nufanu bancianma ñōniagu 21 yaagu ke yaaba n tudi ki fagdi yeni ti dudugdi taa ke gu tua bi tuonli. U Tienu ḷanbli í ya ye yeni a.

2 Timote

1 Min pol yua tie Jesus tondo kelima u tienu yanbuama po wan sōni k min waani u tienu n den niani ya miali n ye Jesus kristi nni ya maama. **2** n bibuadiga Timoti, n fuondi: ti baa u tienu yeni yesu kristi ti diedo n yadi pun ja l ḷanbili, m yanduama yeni ḷalbalga. **3** N tuoni u tienu min tuuni yua po yini ya pali siedi n ḷani nani ti yaajanba n den tuuni opo maama. **4** N tiani a ninsiidi po ki go sun k la ja n pali mangi. **5** N tiani a dandanmol po a yaa Lowisa yeni a naa Yunisa n den kpel pia ya dandanli buolu, n bani cain ka mo ko pia ldandanbuolu. **6** Lan po i: ki bua ḷjan yaa tundi tigi nani o muu yeni u Tienu n den puni a ya ḷanbili-paabu min den maani apo n nii ya yogunu. **7** U Tienu k puni ti yaa fuoma k pia jeje o puni ti ya fuoma pia li papaali yeni mi buama yeni l yukubili. **8** Daa jie mani fe yeni yin tiedi ya sieda o diedo po, daa jie ba fe fini mono yua ye t yonmdli nni g dugn i o ya po. taa ya paalu k o tienu tieni k tuo m cacagnma dugn i u Tienu ḷomaamapo. **9** Wan fie'ti k go yin'ti k ti ya ye m fojanma nni, L ya sua k u tiel'i laa tie ti ya tuona po kaa, ama u den tuodi k bobn i ki dugni o ḷalbalgo po. (**aiōnios g166**) **10** Mola ti candaano yesu kristi cuama ḷanduna dogidi po l ḷanbiliwan yesus den paadi m kuuma paalu ki dōgdi ti po l miali yala n baa ye ya yogunu kuli ki dugni o labaanjanli wanginma ya po. **11** Utienu den puogn i ke me tua l labaaljamo wangika yeni o tondo yeni u bangika. **12** L po n cedi k laadi ya fala ne molane ama mi jie i fe l po baawaamu kelima m bani mi daanu yua ki go bani ke pia u paalu ki ba fidji ki kubi m pianli haali l daal n pundi. **13** jan den gbadi n kan yaa mamoma ba tie a po bontogidikaala. jan ya ḷua ma k se ki paa l dandanla nni ti pia yaala yesus kristi nni. **14** jan ya kubi u tienu n den piana ya pianjanli kelime u Tienu forjam yua ye yeni ti nni ya paalu po. **15** A bani ke ti diema yaaba ba Asи diema lebidi ki ja nni Fijela yeni Elimojena tie b siiga yaabi. **16** O diedo n ya gba Onisifola yeni o deni yaabi po m niñima kelima o den yi duani i yama k mangidi i palawan den jie ki fe n kpaadi i po. **17** Wan den cua loma ya yogunu o den tieni ania ki lingi nni haali k la nni. **18** O diedo n gbadi opo mi niñima o guacuama daali. a bani ki cie nilo kukli wan den nni ya todima kuli min den Efesa.

2 Fini n big, ya pagd a pal yen ya ḷalbalgin yen yesu kilisu niini. **2** A tunda yal k a bang n kan k kasielb bocial tuo a po, bogdli ya nub k a dan bi po k ba fid ki wan bitab. **3** jan tuo ki ga fala yen nni, nan yesu kilisu ya nannangu yen. **4** Yua n kua t sojed k bua wan mang o canba pal kan jōd o yeiyenu boam bona po. **5** Nasanlo k o ga e panpan kaa conln ban blo ya kuana. **6** Ya kpakuolo n ko paa n tie yua n ba cil ki mang o pal taagu po. **7** Maal ḷamma min mara yal yen yom dan ba nan gbad l bona kul. **8** Fin n tiad yesu kilisu po, yua fi bi kpienb sigan, dafid yabil, yal naan yen min muandi ya labal. **9** Lan labal poe kin cangin, hal ki ban lolin nan o ukupal yen. O tienu maam, lan wan ki luol. **10** N gan li maaba kul yen li junl, kilisu yab ya po k o tienu gagd, lan fid bimor la ya fabu n yesu kilisu, yen ya kpagidi n ki pia gben yen

yal yeg yenl. (**aiōnios g166**) **11** Klma li maama tie moamoon ne: li ya tua k t kpe yen o, yen wan, ti ba fuo yen o. **12** Li ya tua ki ti tugn yen o t ba pia o palu. Ama ti ya yieo omoo ba yie ti. **13** Ti yaa tieg yeno, wan wan baa ye n tiegman klma o kan fid ki yie o ba. **14** Lane ki li bual min ya tiada yog kul. O tienu ki bua n niam: la pugd pu. Li yaa tie lan bid yab n song yaa ka. **15** Pag aba ki sed o tienu nug nan ya nulo n bobn, k kua li tuonl kaa pia wansan k ja li tuonl, klma o wang i o tienu maam yen e mumon. **16** ja ti miyoyod yen yamb n k tie li dandal yab. yab ta bi ba k tenb, b fagd yogu kul yen o tienu. **17** Li nub maam tie nan li bofuodl yen ki li ḷman k ban gben t gbanand. Li tie nan d yimane yen filet yene. **18** Bi den fagd e mon ki mali kin yiedm tiemd o, yeni, bi ji ye ki jand bociarl li dandanln. **19** Li yogunu goga, o tienu tan pupal se yen no maam yal tie o po bam: yomdan baan yaab n tie o yaab, yua n taa yomdan yel kul ba fagidi yen o. yam i dan ban yab tie o nub "yua n ye ki o tie ti yom i dan, wan fagd ti bid." **20** O dieciangun, wula yen a ligi babaa bi be ka ye, li ḷogli yen ti dad ya boba. Cincin na yal tie b yumandaciab yi yale. A tien a mon na tagn kul. **21** Li ḷjan, nulo ya cua oba min mad yal kul po. o baa tie ya bobl n bobn a tuonjanma po, k gud pli pli, ki mon o danopo, ki pia n yaam a tuonjanma kul po. **22** Fagd yen ya yeiyenu n ba bid o nupano. Son a palyukiba l dandanl, n buam, yen n yanduam yen ya dab n ban o tienu. **23** Yie ti yajaga bid yen yayajaga n ki pia tanpul; a ban kili cuon yen a konkona. **24** Ama, la wan ti yomdan o tuinsonlo wan ya pia konkona. li bol ki wan ya pia n buam yua kul po. Ki ba fid tund, ki go ga amaaba. **25** O ba ḷagd yen li pisonl yab n ki ban o tienu. yaa ban o tienu ya kan lebd bi yeiyenu ban baa emonn? **26** bi ba guan ki ba bi yeiyen ḷannu ki ḷjan stan jalm yal n kub ti yonbdan ki bi suan o buam.

3 Yi ban k bona kul gbem yogu ba paa hal bocienl. **2** Bi nub ba waan b ba paa, k ba bua elig ciām bi ba duond bi ba yen ki kan cooln nul, bi ba sugd o tienu, yen bi go kan cooln b danb, bi ba tie mundanb kan cooln o tienu bona. **3** bi kan muo bi ḷunyim yen sugl nub, bi ba tie fagu danb bi kan fid kub bi ba, bi ba tie nkum danb yen bi ka bua bojanl. **4** Biba tie yaal ki bi buo yal, kba waan biba. Biba kuor binub, biba buo bobigu cie O tienu. **5** Ama bkaan fini yaa tie danka mōni, kelima babuo yale tie U tienu Fuoaam yaa palo. Da ḷuo laa nubi. **6** Bitiam baa fidji kuo a diena botienni ke ḷunyim bi puo yaab k ka haal yoko. **7** Ya puo n pia ḷanduna buam hal bocienl, ama ba fid bang li mumuni. **8** Nan Jannes yen Jambile n den yiile Moiis maam, lan Jab moko yie e moamōan. Bi tie ya nub ya malm n ki ḷjan, bi dandanl moko ki pa a bigna yogunu. **9** Bi kaan fid ya di kca, kelima yua kul baa la bi garem. L den tien o nan ya bomlieb fakodaanpo. **10** Ama fini, a den tien nania k coal n maam, n yeiyen nu, n yaan jaga, n ddaan, n junl, n buam, n faala. **11** Fini mōro a den la binuba dmabni ḷlire yen n den la ya falaa paa Antiyosini, Ikonior̄m yen Listri dogoni. N den la ya falaa kuli a n den kobiyen yokuli n Yōmdaan den faabni. **12** Moni yab kul tuo ke biba fo yen U tien, yen Yesu Kristi

ba la falaa. **13** Amaa, a nub biada yen atigbadaan yok kuul ba kuo li tuolbidini, bina tund kua ti tuondbidini ki buande biba yen biliem. **14** Ama fini ḥjam yaakub a den baang yali yen dandal kul len yua kan ka den baango. **15** haal nan a den tie big, a den baang o tienu omaama mōni, yal ba fid ten yal ḥjan ki tien faabu yesu kilisu nni. **16** Kelma minmōn kul ḥnan o tien kan yal ḥnan ki ba fid tund o nul nni, ki ba fid ki jalgo. Ki ba ḥjangd o yen ki ba fid ki paago, o yeiyenu ya naani yen o tienu buam ya saanu. **17** Lan ba tod otienu nulo wan ya bobd oba cain ki suan tuonl ḥjanl kul.

4 U tienu nintuali nni yeni jesu kilisi nintuali nni ke ti ten'a ya ḥnōbonli ne bani yaaba baa bua yaaba fuo yeni yaaba n kpe kuli bi kpiagidi kani. **2** ya wangí u tienu maama ki ya se ki paa, uyogu ya pundi yeni laa pundi kuli. yie yaala ki ḥjani, ki baagi bi niba yeni itundi yeni li paddingili. **3** Kelima u yogu cuoni ke bi niba kan kuni i mōmoani tundi, bi ba teni bi yula u faagu bankaaba i. Yaaba baa bnagi ba bani bi bà n bua yaala. Li bontienikaana nni, ke bi bua ki ya cengi yaali baa mangidi bani bi bà ya tuba nni. **4** Bi ba ḥnaani bi tuba k daa cengi mōmoani maama i, ki ḥja yaali n ḥjogni. **5** Ama fini u tienu nulo ḥjan daa tie yua ṣōngi li bonli kuli nni, ki pa fala yognu ki sōni u tienu maama. Hali lan pundi maama. **6** Mini wan cabi im yuli lan ya ye mani n gednma yognu pundi **7** N koni i mōmoani kōnli; ngbeni n cenli; n kubi n dandanli. **8** U tienu maam feliga biili po, ya badi fogiliga ke yonmdaano yua tiegi n ba teni n yaaga ti buudi daali. Li ka tie mini baba ka, ama li baa tie yaaba gbadi o buama maama kuli. **9** Tieni ania fini a bà ki tuodi ki cua n kani. **10** Kelima Demasi ḥjani dulīñā buama po i. O gedi Tesaloniki. Kresansi gedi galati Titi mo gedi dalimati. (aiōn g165) **11** Mini ye luk baba n ye. Ta Maarki yin yegi cua, kelima o baa pia buam a tuona po. **12** N sōni Ticiki hali Efesi. **13** Li liadili yua ke n ḥjA Troasi Karpisi deni a cuoni n kani ḥjan ya kubi. Yeni a tila, a tilikpela. **14** O maano Alesanda den mi biadima hali ke pend buama, o yonmdaano ba ḥjmian'o o tuona. **15** ḥjan cuo a bà yen'o, kelima o tie yibali ti maama po. **16** N cincin fala nni o bà kuli den k sedi taani nni bi kuli den sani ki ḥjaa n i. ban daa ta ki jalig'i. **17** Ama n yomdaano gaa n, ki go kpaagi n ke min fidì ki ya wangí o labajanmo ki fidi ke bi nilanba n gbadi. Yeni k o den gaani o yangbanlo ḥnobu nni **18** N yomdaano ba tugi nni ki ya ḥnandi n ti tuobiadi kuli nni, ki go gaa n i o kpiagidi deni tanpoli naani n ḥjani wan ya die ti kpiagidi yognu n tu yognu amina. (aiōn g165) **19** ḥjan fuondi n po Pisika yeni Akilasi, yeni Onesifode deni yaaba kuli n po. **20** Erasti sedi Kolinta, k ḥja Tolifima yua yia Miiliti **21** Mōndi ki cua k u fawaagu daa pundi. Ebulisi, Pudensi, Linis, Klodia yeni i naataani kuli fuondi ja. **22** T yomdaano Jesu kilisi fuojanma n ya ye yen'a k u Tienu ḥjanbidi n ya ye yeni i kuli.

Tidi

1 li tiline tie Pol n tena, wani tie U tienu Tuosonlo yen Jesu ḥōtio, yaab k U tienu lukdbi. O den lukd minn k n coanbi U tienu dandaanl ni yen k go waanbi mumuni kul tunda yal tie ti dandanlepo. **2** Yen lan fidi bin yaa pia ya mial kaan gbeni. Ya Tienu k puo faag den puon ti yal mieli kaan gbel haali yoknu. (*aiōnios g166*) **3** O yogn den pudi, Pol den waano omaam yen olabaal moni yaal ke o den teni, yeni U tienu yaa palopo yuaan ti Fietua. **4** N fuoda, Tidi n big buaadi kitu ya dendalin: N Jaandi k U tienu t baa yen Yesu Kristu ti Fietua n tena o ḥalebalk yen n yanduam. **5** N den ḥaaajaan Kreti dogoon yen lan fidi naan jodi letuol ki guani k bobni dogu kuli jandierin ligajabaa yen min den waan maanma. **b** **6** L buol k ligi yaaba kul lin yaa pia ya yeyiene ḥaan yen waan da tie ncocom. Li boal k be yaan firi daan o bilaa po, o bilaa ye yenu lin yaa ḥaan cien k go yaa ḥaan jini bibaa. **7** L yaapo, li buol ki jandiogu ligi yua da pia nangma, kelima o tie U tien deni ligi yua. li ya po cedi ko ka tie yoa pia bida onini ba pibinli, okan ya tie dañulo, likonkonl dano. Ki da pia ya bona k coyeni efe. **8** wan ya tie o cangalo, o ḥanmu yadonl, o baa tie yoa ḥaan maali, k tuoli ḥani, o yeyinnu kaan pia jognd ki go ya tie yoa coln oba. **9** wan ḥami k ya kubi labal ḥamo ya nanani ban den tundo yala. Li ya po obaa fidi k ya pagdii olieba nani atud ḥamaa ki yie yala k tie lani. **10** Kelima bocienli yie ke bi kaan cool U tienu mumuni. Bi ḥmand bi nuba yula k baan yaa yoa yala tie b ma faagu. Ti la binubanii bocienl ḥaani Jufi yaaba ni. **11** L buoli ki nan munni bi ḥanaa, kelima bi gul ti diedi kul k moandi yalan kii bual, kelima bi kpaan ne ligi. **12** Kreti yaaba den pia yoa k bi den yio sawal pual, O madi; k bi yaa nubaa tie faodanba, Bi tie ya yandi bia, yen ajidiciama yen bi kpajidaanba. **13** Didi mani ya bubud ḥan: L buol k yin yaa ḥaan jalgbii yen ban fid i ki ya pia li dandarl ḥanli. **14** ki baan da yao Juifbaa maam yen i yikodi ki bi nub biliki fidi ki ḥmagdi binubi yaal tie mumuni. **15** “yen yaa ba ḥam ḥani O tienu, lekul ḥani” ama ya nuba pia ti jokn yen n kan daama. Ba pu k ḥani bi nugani. Bi malma yen bi yan jagli kul jognoo. **16** L ya po b mōdo made k bi ban O tienu, ama bi yeyiene k ta yen O tien maam. Kelima nul ki buabi yen bi kan fedi suan tuol ḥanl ba kul.

2 Fin wan n maad o tienu maam nann o tienu kadaogn maad nand yen. **2** Maad a nukpela k ban ya tie caanba mamodam. k b nu ban ya colin ba, ban ya pie i maljham, ki ya pie u palu l dindanlin. K ban ya pie n buom b lieb po ki ya pie l ḥingl. **3** A puo nikpela mon n ya pie n mal ḥam o tienu nungaan, a puo nikpela n da tie puobiad ba. Ban bie da tie ya b tug b ba k caab yen m daam. A puo nikpela n ya tien i cegl ḥann. **4** o puo nikpela n cegl i puo bid ban ya pie i yan luom k bie ya buoa b caalb maam yen b biid maam. A puo nikpela n te k t puo bid n dagd k bie ḥaan. **5** T puo bid n ya tie puo yanfodanba k bie ya kagii, ban jin bi ba b caalb nungan. lan n tie o tienu maad yal en maam n ya tuol. **6** A maad nacenb mōn, k b yen yem n ya ḥan k dagd. **7** fin mono n ya suon a

tuon ḥama b nubin ya lad a kan, a cegli n ya tuol k bie ya pie u colung. **8** A maam n ya tuol k b nuba daa nien. k lan te k i yibal la n ya ye i fein. k ban da fid k jałg tii. **9** A go te ki yanb mon ya coln b caanbaam bonl kulin. ban ya manngd b caanbaab paala. **10** K ban da bond b caanbaaba paala. K bie da fa u faag, ban ya wang b ba k bie numerib lan n b wan k o tienu maam tie muumom. **11** Ala o tienu ḥalbalg bo dogd nan u falu n ḥinan k bad b nub po yeni. **12** u falu n yi ced tin ḥa o tienu mutuolin k go san k fagd yen ḥanuna yab n suan ya tuonbiid n, mola ne wan t ji b fid k yaye ya, yen yem n ḥam k dagd yen ti, k bie gbie yen ya colung k t b tien o tienu. (*aiōn g165*) **13** Ti ya guu k t tuonan yaa k t suan n ya mangd o tienu pal k bie gbengd u b ja jiesu sanl t baa colin o maami. **14** Wan n tug u ba k yid salg t bid po k bua wan ḥam ti t bid buolu kul, t bo ye yene k bie ḥud ti yen o som yal bo wul i dipunponl po yen ya nuba ku bo lugd ba. **15** Did yal k a b tun k ten b nub. ḥam b paag nub pala nand. ḥan son la yen yikod. k u ba n da fid k mab n d na.

3 Ya tiadi'bi ban yi tieni bi yudanba yen i yikodanba n bua yaali, ki colni 'bi k go yi bobni i bà ki cegini tuonjanli kuli sönma po. **2** Tiadi'bi ki ban daa maadi mabiigu nulo po, ki logidi a kunkona, ki colni i lieba, ki go jiini i bà i lieba kani. **3** Ti mo bo ki cengi niba k go ki colni. K bodi kaa ji yeni ti bà mi cacagnma nni yeni u manu nni. Ti bo ye ti biidi nni yeni ki nanga nni. Ti bo k bua ti lieba ki go pia ti yantiabiidi ti lieba po. **4** Ama u Tienu ti gaaka numondugu po yen i buama po, **5** O gaa ti po ki laa tie ti tuonjanma yen i mōnkundi po ka ama o sugli po. O gaa ti mi ḥinwulma malma nni yea fuonjanma lebidima nni. **6** Jesu Kristi ti gaaka po, u Tienu yadi fuonjanma ti po ke li yabi. **7** O bo tieli li ki dugi k o ḥanbidi po tin mō n tua faadiila li manpaanli nni. (*aiōnios g166*) **8** Sawalo ne tie ti dugi o po i. N bua k ḥan yaa maadi ki dugi li bona po i. Lan fidi yaala ki yaaba n dugi uTienu po n tieni a bongana b liig. **9** Ama logidi yikodi makpaga, a kunkona, yen i buolu paadnma. Li tie ya bona ki dagidi yenli k go ki mōni **10** fagini a bà yeni ya daano maadi ki guani ledi ki bua mi paadinma ki siiga nni. **11** Ki bani ke o nulo ne ki tuagi u sansiedu, k o tie ti biidi ki go bu ki cuo o bà **12** Mini n ba ti sōni ḥa Artmasi bii Tiki, kagini a bà ki cua n kani Nikopoli min cuo ke n baa ye naani gu faawaagu **13** kagini ki baa yeni Zenasi, yiko gbanbandiciamo, yeni Apolosi, k lba n daa pōdi. **14** Ti niba ba bangi a tuorjanma sönmi ki fidi ḥani i payiani yia mōni ki daa tie ya niba kan fidi tieni bonli lan ba binmi **15** Yaaba n ye ne kuli fuondi ḥa. Fuondi yaaba n bua ti ki go dugi ti po.

Filimo

1 min Pol yua tie dansalg Jesu kristo po yeni ti nijua Timote fuod filimo ti dønli yen ti tuosonlielo. **2** Appia ti nisaalo yen Archik yua tie ti sije lielo Otienu. **3** Otienu ti ba yen ti yomdano yesu n ten yi o palu yen li pamanl. **4** N tug nni ki band Otienu ya yogu ki jandi a po. **5** N gba ki b maad njanpia ya buam yen ti dugid yal ka pia ti yomdan yesu po yen yab n daan o niini. **6** N miad Otienu ki ya njuntagu ki ti pia n ya tiee yen a tuona, yen a bojama yal ki ti baa sonn. **7** N waan li pamancianl yen li paapal ya yogu kin gbad ka suan yen n buam po maam. n nijua, klma a paag dankab paal. **8** lan n ced, yen ya ḥaam k kilisu ten min waang tuonl. **9** li ḥjan n buam po min mia ya miabun, k ya li tie min tie yua: Min pol ki tie nikpelo, mada k n tie yonbl yesu kilisu po. **10** N miada omiabu yaltie n big onesimi, k ji tua e nanlgan ba ne kamane, yomdiegun. **11** waa den cili pia buam ama monlan ji mon min yen fin ya po. **12** N suano wan guana kan o tie nan ngbanand bogdm. **13** N ya po bi bua waa ya ye n kan: o bi ba fid ga o tuonl ki son n po li laba manl po. **14** Mi bua mintien bonl ka gbad a ḥjonbun lan fid ya ḥjanbu ka ba tien n da paalu po ba n kalgm, ama lan ya tie a buam. **15** klma ḥjma ban li ba fid onesimi den paad yena lan fid nan guan k lao yogu kul. (aiōnios g166) **16** La tie nan o yombo, ama ki tie yen o yombo. nan ya ninjua buado. O tien paa, o ba tie a po lede. Nn waan tie ji yen ninjal ti yomdan ni. **17** O ḥñutaagun ya nin, gao nan li bi ya tie min. **18** Wan pia a po yal yen wan pia a po yapanl min ba paa. **19** N dian yal ḥjuan n ya nugu “min pol, n ba pang a panl. n bua min tiada ka moa pia n panl”..... N bua min tiada ka moa pia n panl: fini modo. **20** Man, n nijua tien n po ya ḥjanb? yomdan po: song n paal kilisu buam po. **21** N danga ya tilin yen paal kul ka ba ḥñian mi mia maama. N ban molane ka ba tien lan cil mi mia maama. **22** k go kpan n po o diegu, n dan k nian ne monla e miadi. **23** Epafrad yua ye yomdiegun yen ni yesu kilisu, fuonda. **24** Mark kristark, demas, yen luk n tuosonlieb mu fuonda. **25** Ki ti yomdan yesu kristu ten o ḥjaalbalk.

Eblenba

1 Yogu ba u Tieu bo yi tögjinini i sani boncianli ki cedi o sawali puala n maadi yeni t yaaja -nba, ke li bo yi ki luo taalm jaa. **2** Ama juodi dana yaali ke t ye ne, u Tieenu cedi ke o bijua maadi yeni ti. U Tieenu tagi bonli kuli yeni wani. Ke taa'o ke o tie yua ba yenddi bonli kuli, (aiōn g165) **3** O yii nni ke t nua u Tieenu yudandi. Utieu n tie maam o ko tie n yeni. O maama yua pia u paalu yeni n cedi ke njanduna nni, bonli se li sisienu. O bo cedi ke bniba biidi piini ki gbeni, ke o ji doni ki kali u Tieenu yudandi jieni poli po. **4** ke u Tieenu cedi ke o cie maleki -nba. Nani u Tieenu n bo cedi ke o cie'bi yeni; ke o pul'o ya yeli n pia t yudandi ki cie b yela. **5** U Tieenu k bani maadi maleki -nba ke nene: «a tie n bijua i dinne min tie a báa» o gó ki bani maadi maleki: «min baa tie báa a mo n ya tie n bijua.» **6** Nani u tieenu n bo sóni o bijua yua pia u nugu bonli kuli po ya yogu njanduna nni. ke o maadi ke: «maleki -nba kuli n ya pug'o» **7** maleke-nba po wani u Tieenu maadi ke: «o yi cedi o maleki -nba n kpandi nani u faagu yeni ke o tuonsónla n kpandi nani u muupiemi yeni.» **8** Ama o bijua ya po wani u Tieenu maadi; «u Tieenu a baa kaa a badkpagili po i u ygu n tuu yogu ke bonli kuli fangi 'a» ke a kubi a badidanibili ki njmagidi bi niba yeni t mònkundi (aiōn g165) **9** jan buadi t mònkundi ki yiedi t tuonbiidi yeni po n cedi ke a Tieenu lugidi ja ki tieni m kpama a yuli po yeni li pamanli. O bua fini ki cie a liebi kuli **10** Ke u Tieenu go maadi: «O yondaan ki ciliga yogu fini tagi ki tinga ki gó tagi poli yeni a nugi. **11** Poli yeni tinga baa bodi ama fin wani baa ye li kuli ne baa cadi nani liadili yeni. **12** jan pobini 'bi nani ban yi pobini li liadili maam yeni b baa lebidi'bi nani ban lebidi u tiagu maam yeni. **13** U Tieenu gó k bani maadi maleki ba ke. «kali n jieni» caa yeni min ba cedi jan paadi a yibala **14** maleki -nba tie b le i? B tie yaaba tuuni u Tieenu po ki dond'o ke o yi són'bi ke ban gedii ki todi yaaba ba la gaa po.

2 Lan ya po n cedi ke li buali ke t janbi gaa ya tundili ke t gbadii k daa tudi sanu. **2** ki dugini maleki -nba n bo muadi t yaaja -nba yaa laabaal yua ya tie yaali ke bi niba dugi li po, ke li go bo tie ke nil kuli kpiagidi kaa colni li laabaal ke li cua yeni u tubidadu o po wan kpiagi maam **3** Li ji ba tieni ledi ke likan cua yeni tin'ba po. Li ya sua ke t ñöli kaa yiini li fiema maama yaali moni paaa? ki dugni o yonmdaano mõno bo kpia maadi li fiema maam, ke yaabi bo gbadii maad'i ke li maam tie mõni. **4** ke u Tieenu mo maadi ke li maama tie mònmoni ki sóni u yaalidugu yeni u palugu tuona ke go puni bi niba fuonjanba puulu nani o yam n bo bua maam. **5** Yeni i mõni tin maadi njanduna yua po ne, u Tieenu k cabi ke maleki -nba kaa ke ban ya die **6** Li diani u Tieenu tili nni ke «U tieuu o nisaalo tie be i? ke a baa tiani o po i? o nulo tie be i ke a baa nua o nunga nni? **7** A bo yuani u yogu waamu ke maleki -nba cie'o ki yuandi ten'o t yudandi yeni li seli. **8** ki cedi ke opia u nuu bonli kuli po. Utieu n bo cab'o ke o pia u nuu bonli kuli po yeni. Bonli ki sieni ke waa pia u nuu li

po. Ama tinba wani daa nua ke o pia u nuu bonli kuli po **9** Tin la yaal n ne: yua ke u Tieenu bo yuan'o u yogu waaam yeni ki cedi ke maleki -nba cie'o yeni Yesu i. ama mõla u Tieenu guani ten'o li seli yeni t yudandi. Ki dugini o tuo ki cagini ki kpe bi niba kuli po. U Tieenu njalibaligo po i ke o tuo li cacagikuuma. **10** Yeni i mònmoni u Tieenu n tagi bonli kuli. Bonli kuli tie o yaal i, o bo bua ke o bila boncianli n gaa o yudandi. Lan po n cedi ke l bo dagidi yeni wan cedi Yesu n yaa tie yua dagidi yeni wan sóni o tuonli. Ki dugini wan tuo gaa fala yua yeni po. Yesu n ko tie yua luodi u sanu ki cedi ke lieba baa m fiema. **11** wan cedi ke bi niba ñani ki dagidi u Tieenu po. Wani yeni yaaba ke o cedi ke b ñani ki dagidi u Tieenu po yeni táá báa i. Lan po n cedi ke o jie i fei wan yiin'ba o ninjanba **12** ke gó maadi: «N baa waani n ninjanba ñan tie yua a tantaanli siiga nni min yi dondi ja.» **13** Ke Yesu gó maadi ke: «n baa dugi n Tieenu po i"k gó maadi mini yeni ya bila ke u Tieenu kubi yeni» **14** Lani ya bila n tie niba ki fuo ki pia t gbannandi yeni mi sôma. Yesu mo tie nufuoga i i bani yeni? Ki kpe ke wan biidi sotaani yua pia u paalu m kuuma po. **15** Ke yaaba b yenma nni kuli b bo jie m kuum ki tie yommi yeni wan ñani'ba lieni. **16** Yeni i mònmoni Yesu k cua ke wan todi maleki -nba kaa. Obo cua ke wan todi Abrahami yaabila i. **17** Lani po n bo cedi ke o bo nandi yeni o ninjanba ke fidii ke tua sala yidikaa-nba kuli ciomo yua pia m ninñinma bi niba po ki ciibi u Tieenu tuonli nni. yeni ke o bo táá o báa ki yadi sala ke piini bi niba biidi. **18** Li biginli n bo báà'o ke o la fala boncianla yeni po n cedi ke yaabi ke a bigina ba báà'bi ke o ba fidi ki todi 'bi.

3 N naataani yinba yaabi tie u Tieenu yaaba ke o yiin'i, ke yi taani tua o buolu yeni, lani i nuubina n ya maa Yesu po. Utieu sóni wani ke tin dugi yaali po ki maadi bi niba nunga yeni, wan ya tie li sala yidikaaba kuli ya ciomo. **2** O bo lugidi wani ke wan sóni li tuonli. Ke o gó sóni li tuonli lan buali maam nani Moyisi n bo sóni maam u Tieenu deni yaaba po ke l k kpiadi yeni **3** Yesu bo dagidi n yeni ki gaa t yudandi yaali n yabi ki cie Moyisi. Li tie nani o tanmaalo n yi máá deni yeni. B yi pagi o tanmaalo i b yi k pagi deni kaa. **4** Yeni i moni deni kuli pia yua máá i. Ama u Tieenu n máá bonli kuli **5** Moyisi bo tie tuonsónla ki tuuni lan buali maam u Tieenu deni yaaba po. Otuonli bo tie ke wan ya wangii bi niba u Tieenu n bo maadi ti yaali. **6** MõLA kristi n ji tuuni lan buali maam. Ama wani tie u Tieenu bijua ki pia u nuu o báa u Tieenu deni. Tnba n tie o deni li ya tie ke ti pala páá; ke t gó pia tin daan yaali ya po. **7** Lani ya po i ke fuorjanm maadi ke: «dinne n ya gbadii u Tieenu nialu» **8** Yi daa ñali i tuba nani i yaaja -nba n bo yie ke b kan songi, ki bigin'o ya yogu ke b bo ye ki tinkuonga n yeni **9** UTieu bo maadi: Lani tinkuonga nni ke i yaajanba bo bigini ke ban diidi'n yeni ban bo li la n tuona. **10** Bina piina n siiga kuli lani ke n pali bo biidi b po ke n maadi. b li tundi tudi usamu i baa bani n sóni. **11** Li pabenieni nni ke n poli ki maadi: «Bkan baa ya dogu nni ke mini u Tieenu bo bobini b po, ke ban kua ki fuodi. **12** Lani n naataani cuo mani i ba i siiga nni ke oba n daa pia maalibiigu o pali nni. ki yie ki ñöli o dindaano ke lan

fagini'o yeni u Tienu yua fo **13** Ama ya paandi mani i lieba pala daali n tuu daali; ya yogu ke t ji ye ne, ke i siigs nni oba daa baa t biidi nni ke lan cedi wanyie u Tienu **14** Yeni i monmoni t tua Kristi yegini n yeni. li ya tie ke t ḷanbi se ke li paa yaa caa juogu tin bo kpia se maam yeni. **15** Lan diani u Tienu tili nni ki maaadi yaali n ne. «dirine i ya gbadi u Tienu nialu yi daa ḷali ituba, nani i yajanba n bo yie ke b kan songi u Tienu yeni. **16** Yeni i monmoni b le bo gbadi u Tienu nialu i? ki yie kaa songi'o? Laa tie yaaba bo ḷanbi Ejibitu dogu nni ke Moyisi ymagidii'ba yени kaa aa? **17** U Tienu poli bo biidi b le ya po i bina piina siiga nni? Laa tie yaaba bo tieni ti biidi ki kpe ki tinkuongi n kaa aa? **18** Ke b le i ke uTienu bo poli ki maadi ke b kan baa kua dogu baa nni ke o bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni? Laa tie yaaba bo yie ke b kan songi yeni kaa aa? **19** Lani t la ke b bo ki fidi kua ki dugini b bo ki dugi u Tienu po.

4 Tin cuo mani t ba ke u Tienu nbo puoni ya puoni yeni oba n daa jaa lan paad'o ke o kan baa li fuom. **2** Ki dugini t mo gbaddi li laabaali maama nani yaaba bo ye i tinkuongi n yeni. B bo k baa ḷuadi li po. Kelima ya yogu ke b bo ba gbadi li laabaali b bo k tuo gaa ke li tie monmoni. **3** Yeni i monmoni tinba yaaba n tuo ki gaa li laabaali. Tinba n bo la u Tienu fuoma. O maadi li fuoma po ke: «b kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini b po ke ban kua fuodi yeni» u Tienu n bo madi maam n yeni. ke nan sua o bobini li fuom, ki sóni o tuonli ki gbeni hali ḷanduna cilgi yogu. **4** Ki dugini li diani u Tienu tili ki maadi ke dana lele daali ke; U Tienu ba sóni o tuona kuli ki gbenike dana lele daali o ba fuodi. **5** li go diani lani kani ki maadi. B kan baa kua ya dogu nni ke mini u Tienu bo bobini ke ban kua ki fuodi yeni. **6** Yaaba bo k kpia gbadi li laabaali bo k la u Tienu n bo bobinini ya fuom b po yeni ki fuodi. ki dugini b bo k tuo gaa ke li tie monmoni. yeni lan kuli u nunfanbu ye ke ba fidi la li fuom ki fuodi. **7** Lan po n cedi ke u Tienu guani seni lidaali ki yiini li daali ki dinne. U Tienu bo maadi yeni t yaaja -nba l bo waagi yo. Ke o cedi ke Daafidi maadi li daali po t ba kpia ki diani maam ne. «dinne i gbadi u Tienu nialu yi daa ḷali mani i tuba.» **8** Yeni i monmoni li bo ya tie ke Josuwe cedi ke b la m fuoma, u Tienu ji bo kan maadi datianli po. **9** Lani li bua waani ke m fuoma da sieni ki ye u Tienu niba po. Li fuoma tie nani u Tienu n bo fuodi dana lele daali yeni. **10** Lani yua la u Tienu n bo puoni m fuoma yua ki fuodi o mo gbeni o tuona ki ji fio nani u Tienu n bo gbeni o yaali ki ji fio maam yeni. **11** Lan ya po tin yaa gbaa ke tin baa li fuoma ki fuodi. ke oba n daa yma t yaajanba taabuogu nni ki yie k kan songi u Tienu ki m tudima nni. **12** Yeni i monmoni u Tienu maama tuuni li tuonli ki go pia u paalu. Li go mani ki cie ki juga yua ḷona lie kuli po. Li kua hali t gbanu nni ki pan sia li pali; ki kua hali t tugida yeni a kpaba nni. ki waani t pala nni y. eni t maama nni yaali n ḷanai yeni yaali ki ḷanai **13** Ba bonli ki ye ki wuo u Tienu po. Wan tagi yaala kuli o nua li kuli ki bani yaali n tie kuli. O kani ke yua baa t dugini wan sóni yaali kuli. **14** Tin pia ya sala yidikaaba kuli ciamo yua ne k pia o lielo. Wani. Wan tie

Yesu, u Tienu bijua yua doni hali poli po ki pundi uTienu kani. Lanwani li buali ke tin ḷanbi yaa kubi t dugi yaala po i. ke lan yaa paa **15** tin ji pia ya sala yidikaaba kuli ciamo yua ne k tie tyua kan fidii ki jie ti m ninbaadnm t gbalm yogu kaa. B bigin'o kaan kuli nani tinba yeni. Ama waa bani tieni biadi. **16** Lani t ya nagidi u Tienu badikpagili kari yeni li papaa, lan kani ke li ymadili ye. U Tienu ba jie'ti ninbaagu ke tin la o ḷyalbalgo ya yogu ke t bua.

5 B yi lugidi sala yidikaaba ciamo bi niba siiga nni. Ki kaan'o ke wan ya suani u Tienu tuonli bi nba po. Otounli tie ke yi puni u Tienu u paabu i. ki go yid'o sala bi niba biidi po. **2** Nani wani mono n tie m gbalm daano yeni. Lani o ba fidi ki songi m yam ki todii yaaba tie yanbōndanba ki tu u sanu **3** L gbalm po i ke l buali ka yi yidi sala. Laa tie bi niba biidi baba po kaa ama yeni wan mono ya biidi po. **4** Oba k bani dini o bá yudandi ke wani n tie sala yidikaaba kuli ciamo. Ama u Tienu n yi dini o nulo nani wan bo dini Abrahami maam yeni **5** Li go tie n yeni Kiristi mo ya po. Wani mono kaa bo dini o ba ke o tie sala yidikaaba kuli ciamo. Ama u Tienu n bo din'o ki maadi; «a tie n bijua i dinne mini n tie báá» **6** K go maadi tianli kani ke: «fini n tie sala yidikaaba yogu n tuu yogu nani melikisedeki yeni» (**aiōn g165**) **7** Yesu n bo ye ki tinga ne po o bo jaandi ki doni o nialu ki fabini ki miadi ya Tienu n ba ḷanii' m kuuma nni. Wan bo jiini o ba u Tienu nunga yeni ke o bo songi o jaandi **8** Yeni wan bo li tie u Tienu bijua nandi kuli, wan bo cagini ya cacabuolu bo cedi ke o bandi li colini. **9** Wan bo sóni o tuona ya yogu ki gbeni canyiin ke o cedi ke yaaba n bo colini'o kuli la ya fiema k pia gbenma. (**aiōnios g166**) **10** Ke o Tienu dini'o sala yidikaaba kuli ciamo mekisedeki sala yidikadima sanu nni **11** t pia a bona bocianli k baa maad'i l po. Ama l paa yeni ḷanbi waani li niima nni yi gbadi ki dugini i k gbia a bona niima nni tonma. **12** Lan pundi ya yogu ne li ji bo buali ke yinba n yaa tie canbáa-nba ki ya tundi bi niba. Ama ke i go daa bua ban ya tund'i ban kpia tundi o nulo yaali u Tienu maama po. Li ji po tie ke yi yaa je t jekpiagidi. Ke i jaa lan'o ki bua m biinm **13** Yuanjaan biinm mo nan daa tie canpandiga i. O daa kan fidi tieni m paadima li bonjanli yeni u bonbiigu. **14** Ama t jekpiagidi tie b cianba yaali. Ban tundi je li jiema yeni, bani n bo fidi ki tia ki paadi li bonjanli ye u bonbiigu.

6 Lanwani jaa mani ti ji yaa gaani bi cianba tunda ki ji ya caa liigi. ke ya tundili ke t bo kpia gaa Kiristi po yeni, tin daa tundi se li po. Li ji k buali ke ti guani ḷanbi tundi ya bona ne po kaa. Lan tie bi niba n jaa ya bontiotiedi bo buali yeni b kuuma yeni, ki ya dugi u Tienu po. **2** yeni ya tundili ke b tundi m ḷinwulima po, yeni ban yi maani i nugi o nulo po ki jaandi o po yeni yeni bi kpienma fiima. Yeni u Tienu buudi jiamma yua pia u lebdu yeni po. (**aiōnios g166**) **3** Li buali ke tin gedi liiga i. **4** Yeni i moni yaa danba ke u Tienu yienma fandi'ba, ke b gaa u Tienu paabi, kki gaa fuojanba, ki bani u Tienu maama n mani maam, **5** ki bandi ḷanduna yua baadi paalu n tie yaali, ki yuandi baa yeni, (**aiōn g165**) **6** oba ji kan fidi cedi bani n guani ki mo kua b biidi po, ki dugini b guani kpaa u Tienu bijua li daapponponli po n yeni. ki

cedi ke bi niba ji bàà u sanu ki sugid'o. 7 Ya tinga po ke i taagi baa yogu kuli ke li sòngili ye, ke yaaba ko li tinga ke laadi ban bua yaala, uTienu yi yadi u fuorjanma li po i. 8 Ama li yaa tie ke i konkoni yeni m jiamma n pa li tinga po, li tinga tie fam i. Li kan waagi yeni uTienu n poli li tinga u ñøbu. ban juodi ki sia'o u muu. 9 laniwani n dñönl -nba li ya tie ke t maadi n yeni mñöno, t pala baa paa i po ke i tuagi u sanu yua ñjani ki baa cedi yi la m fiema 10 Ki dugini u Tienu tie mñökundaan i. o kan sundi ya tuona kuli ke i sñoni, yeni m buama yaali ke i waani o po kuli ki go daa li suani kiristi yaaba kuli po. 11 Tin bua yaala tie ke yua kuli n ñjambi ya kubi ke li paa ki daa ñjaa caa yeni juogi n yeni ke i la yi guu yaaala yeni i pala kuli. 12 t ki bua yi ñjaa li kpajoli n cuo'i. T bua yi mñø ymaa yaaba bo dugi u Tienu po, ki juuni ki gaa u Tienu puoni t taabuodi nni. 13 UTienu n bo puoni Habrahami yeni o bo puon'o ki poli u Tienu yeli po i. ki dugini oba bo ye ki cie'o ke o ba poli ki taa o yeli. 14 O bo poli ki maadike: «yeni i mñoni nba yadi m yedijanba a po, ki cedi a yaabila n mali ki yaa yabi» 15 Ke Abrahami juuni ki guudi ki la u Tienu n bo puono yaali. 16 Bi niba n yi maadi m maama yaali ki go poli yeni, b yi poli ki taa yua cie'bi yeli i. Ke li ñöpoli n daa pia o ñöniagu 17 Lani u Tienu bo bua ke yaaba n ba gaa o puoni n ñjambi ki bandi ke o maama k pia lebidima n yeni. Lan po n bo cedi ke o puoni ki go poli. 18 Ke lan cedi t pala n yaa paa boncianla. U Tienu ki pua faama pálibi, Lani cedi ke t pala paa ke wan bo puoni ki go poli yeni ke li pia m lebidima. T doni u Tienu t candandi ke o puoni n paagi t pala ke ti ñjambi ki yaa kubi ya dandanli ke t pia ne. 19 Li dandanli tie t yenma po nani kudikpiagili yua yi kpaa ki ya kubi ñanduna mi ñinma n yeni, laa pia gbenma. Tin daanni yua nni yi kua tanpolu po jaanddñociangu nni. ki pendi u cincenciangu yua juani yeni ki kua hali deni. 20 Lan kani ke Yesu liidi ki kua t po, ki tie sala yidikaabu kuliciamo. Mekisedeki sala yidikaadinma sanu nni, ki baa ye yogu n tuu yogu. (aiõn g165)

7 Wani mëkisedeki bo tie salémi bado i. ki go tie u Tienu sala yidikaa. Abrahami n bo pua u tøbu ki paadi b batieba, ki lebi kuni wani mëkisedeki n bo tuog'o, ki yadi m yedijanba o po. 2 Abrahami taa wan bo pua u tøbu ki fie yaali kuli, ki bogidi taalm piig, ki taa yenma ki teni mëkisedeki. Yenma, Mëkisedeki yeli niima tie o bado yua tie mñökundaano. ke bonmlie po ke o teni salémi bado, ke li niima nni laafia bado. 3 ki bani mëkisedeki naá bii o báa, lani yaa kaa o yaaja. laa diani kaanu ki maadi o maadi daali po bii o kuuma po. O tie nani u Tienu bijua yeni, ki baa tie sala yidikaabu yogu tuu yogu. 4 Laa mëkisedeki nbo tie li nigbengili yua waa. T yaaja Abrahami mñöno bo taa wan pua u tøbu ki fie yaali kuli ki bogidi taalm piig ki yenma ki ten'o. 5 Moyisi yiko bo cabi Lefi yaabila yaaba tie sala yidikaabu yeni. ke ban yaa gaani Isaraheli yabi buolu ban la yaali li binl nni. li bogidima piig nni. yenma. B ninjanba isaraheli buolu ke b bo yi gaani. Ke b mo nan tie Abrahami yaabila. 6 Mekisedeki wani bo pua u tøbu ki gaa yaal kuli bogidima

piiga nni yenli. ki go yadi m yendijanma wani Abrahami yua bo gaa u Tienu puoni yeni po 7 Laa pia tama tama yua bani ke yua tie ciomo n yi yidi m yedijanma ki biga po. 8 Lefi yaabila yaaba n gaani bi niba n yi la yaala li binli nni bogidima piiga nni yenli tie yaa niba t ba kpe i. Ama melikisedeki yua gaa Abrahami kani bogidima piiga n ni yenli ye wani tie yua fo i. Nani lan diani o po maam u Tienu tili yeni. 9 t ba fidi ki maadi ke Abrahami n bo teni Mekisedeki bogidima piig n yenli yua yeni ke Lefi mo bo teni o yaali yeni wani yua ke o yaabila bo gaani bi niba n yi la yaala binli n bogidima piig nni yenli 10 Ki dugini melikisedeki n bo cendi Abrahami yaa yogu yeni. Li bo sua ke wani Lefi daa ye Abrahami daa sôma nni ke b daa mal'o 11 UTienu bo teni Isaraheli yabi o yikodi ke li yikodi wang ke Lefi cugili yaaba baba n baa tie sala yidikaaba. Ama li bo ya tie sala yua ke b ba yidi yenli te ke Isaraheli yaaba ñjani canyiin u bTienu nunga nni. Sala yidikaabu yua bo ba cua kuli bo baa tie nani Haroni yeni. Li sala bo kan fidi cedi ke bi niba n ya ñjani canyiin u Tienu nunga nni yenli po n bo cedi ke sala yidikatiano cua ki tie nana melikisedeki yeni. 12 Lanwani li ya tie ke sala yidikaabu dinma lebidi, li tie ke yiko n mñø lebidi. 13 Tyommdaano yua ke u Tienu tili maadi o po ne, o tie cugili tianli nni yua i. Li cugili nni oba k bani sñoni sala binbindili tuonli 14 Yua kuli bani ke t yonmdaano tie Suuda cugili n yua i. Moyisi tili nni, naan kani ke o maadi sala yidikaabu po; o k maadi lba li cugili po. 15 Diidi mani yaal cedi ke li ji ñjambi fandi t nunmu po tie ke sala yidikaabu tianlo cua ki tie nani Melikisedeki yeni 16 Wani bo k tua sala yidikaabu nani yaabi ke yokodi bo lugidi'bib cugili nn yenli kaa. Wan pia ya miali n kan baa gbeni paalu po i ke o tua sala yidikaabu. 17 Yeni i mñoni li diani u Tienu tili nni ki maaadi ke: «fini n tie sala yidikaabu u yogu tuu u yogu nani Melikisedeki yeni» (aiõn g165) 18 Yeni ke b piini yiko yua bo kpia ye ki dugini li yiko bo k pia paalu, li go bo k pia ñuadi 19 Yeni i mñoni yaal n ye ñanduna nni kuli Moyisi yiko bo k fidi cedi ke li ñjani canyiin u Tienu nunga nni. 20 Yaal pugini tie ke u Tienu bo puoni i puoni i ki poli. Tiabi tua sala yidikaabu ke puoni ba ki pugini l po 21 Ama Yesu wani yua bo din'o sala yidikaabu bo puon'o ki poli ki maad'o: «miní o yonmdaano npuoni ne ki poli, min yedi yaali lani n ba tieni n kan ban baa lebidi: a baa tie sala yidikaabu u yogu n tuu yogu.» (aiõn g165) 22 Yeni ke Yesu po u Tienu ji cuo u donlugu yua yen'ti ñjambi mñoni boncianli 23 Yaal n pugini tie ke yaaba bo tua sala yidikaabu bo yabi ki dugini m kuum bo cedi ke b kan ya tundi ki ye ki tuuni li tuonli 24 Ama Yesu bo li fo i yogu kuli ke o sala yidikaabu k pia gbenma yogu n tuu yogu. (aiõn g165) 25 Lani po n cedi ke o pia u paalu yua pia gbenma ki ba fidi fie yaaba nagidi u Tienu ki dugini o po. Kelimaa wani li fo i yogu kuli ki jaadi ki miadi u Tienu b po. 26 Lani Yesu n tie sala yidikaabu ciomo yua dagidi yen'ti. Wani ke u Tienu pali mani o po ke waa kpiadi k go k pia biidi ke o paad'o yen t biidi danba ki don'o u polu ya polu. 27 wani tie nani sala yidikaabu cianliebi yeni kaa. La k bualu ki daali kuli wan yi kpia yidi sala o biidi po o, ki t yuandi ki yidi sala bi niba biidi po. O taa o bá i yidi sala yenmi 28 Moyisi yiko n ko kaandi sala

yidikaaba cianba yaaba bo tie yaaba ba fidi tieni t biidi. Ama Moyisi yiko puoli po. U Tieu maadi ki poli ki kaani o bijua ke o ji baa tie sala yidika kuli cianmo yua dagidi yeni wan soni o tuonli u yogu tuu yogu. (aiōn g165)

8 Mola tin yedi yaala nne; Ti pia obadciamo ke o kaa O Diedojienupo. **2** O tie o kanjamo niyamo O Diedo kpaagcianmo kaa tie o nifosaalo ka. **3** Kelima badciamokulitheyu tiendi sala yeni a pada i. Li yjani ke yuakuli n yaa pia wan baa puni yaa paabu i. **4** Mola O Diedo ji bo ye ki tinga nni. O kan yaa tie padidaano kelima lanya niba ji den ye i. **5** Bi den tie niyama nani Moyize n den gaa O Diedo maama yaa yognu ke o den maa lipadidieli ke yantieni bonli kuli nani yaa yognu ke bi den waani a li juali po yeni. **6** kelima jesu gaa o badciamo maama kelima o tie o kani paalo i mōmōnipo. **7** kelima lanya puoni ya den tie puomoni, puondi ji kan yaa ye. **8** O Diedo n den bandi li yjandunli biidi, o bo yedi: «Diidi mani a dana kpendi ke n baa cuo o dōnlipaangu yeni Israel yeni judas. **9** Li kan ya tie nani o dōnlipeligu yua ke n bo cuo yeni bi yajanba ka yaa daali ke n bo cuo bi nuu ki gadi yenba Egypte tinga n ni. kelima bi naa cuo dōnljangu kaa n go naa ji tiani bi po. O diedo n yedi. **10** «Diidi mani ya dōnlipaangu ke n ji baa cuo yenza Israel yaaba yaa dana n kpendi» N baa ñani yikodi bi maalima n ni n go baa diani bi pala nni. N baa tie bi Diedo ke bi mo tie n niba. **11** Bi ji kan yaa findi yaaba ki maadi «A bani o Diedo» kelimabi kuli baa yaa bani nni ki cili ki biga ke yaa caa o nikpelo bi siiga nni. **12** «kelima n baa gaa bi biidi n gō kan yaatiani bi biidi po» **13** Bi baa yaa tua «boncanli i» O sundi o dōnlipeligu po. wani n yedi yaa dōnlipeligu ji bodi.

9 Mola, baa o dōnlipeligu den yaa pia maa, yaaba n nua ki tinga bogda po. **2** kelima sala yudaano den bōgidi yaa diegu nni ke o kpagu den se ke n jiema ye n den yii o kanjamu. **3** ke naan kani n den liegi wamu tie o kaanjamuciamo. **4** Li den liegi o kaanjamu ciamo. Lie nni o tadiciangu den se ki gbie li baali. **5** O dōnljangu tinga po den gbie bacianli ke ti kan fidi waani. **6** Ban den bogini ki gbeni, bi padidanba den kua cincanli po dieli nni ki tieni bi bogida. **7** O badiciamo baba i n den kua yaa dieli n tuani yema binli yenma sōma o ba yaapo yeni yaaba n den tieni yaa biidi ke ba bani lipo. **8** Mi fuojanma daano bo waani ke o sōnjamo nan daa luodi o diekpeligu nan daa yaa baa ye. **9** Lan den wangti yaa yognu ne. Li sala yeni li pada kuli nani li daa kan fidi ki lebidi nilo. **10** O ban maadi mi jiema, mi ñima yeni yaa sala buolubo ye kuli. **11** O badiciamo bo cua nani a bonjanma yaala n bo cua yeni. **12** Li ki tie i juabi yeni i ne sōma ka. Li bo tie yaa sōma moni ke o bo kua apadiciamka kani binli yema. (aiōnios g166) **13** kelima i juabi, i ne sōma yeni n fantanma piema yaala n ji bo ki moni bo paadiba yeni O Diedo bi gbanandi fiema. **14** Be n bo cedi ke o badiciamotuo ki tieni o sōma o Diedo. O bo mali wan niani li mi bonma nn i ki kuani ti o Diedo kani? (aiōnios g166) **15** Lanya po O tie O dōnjamo candanbaarlo. Kelima naanii ke i polidi ye, li tie taladi ke ban waani ka cincinli yua kpe. (aiōnios g166) **16** Kelima i puondi pia saala li yaa tie

ke kuuma ye. Kelima waa go pia fuomake yua n tieni baa ye. **17** Yeni ke cincindōnligu den tieni ke sōma ki ye. **18** Kelima ya yogunu ke Moyize bo ñani mala o niba kuli po, o bo taa i ne yeni i juabi sōma yeni mi ñima ki wuli bi niba po. **19** ki yedi: «Li ne tie O Diedo dōnligu sōma ke O Diedo teni». **20** Obia bo tieni yeni a padiciama po yeni li bogiditiadi kuli. **21** Mala bo tie bonli kuli n yi ñanbi yeni mi sōma i. Soma yaa bo ye sugli bo ki ye. **22** Li yaa po i ke bo kpa ti yandi yaala n moni baa ya tie yeni a bonmona i. **23** kelima o badiciamo kua naani le bi togidi ke laa tie yeni i momoni. **24** O den ki kua ki bua wan tieni maama kaa ki kua o kanjamu binli kuli yeni tiama ya soma. **25** Li ya bo tie yeni li bo kan ya yjani ban ya tieni ohali li yjandunli n cili ya yognu. Yenma baba i ke o tieniwanimono kipieni ti binli. **26** Nilo kuli ba kpe yenma, lan ya pendi, ti buudi n cua. (aiōn g165) **27** Nilo kulibakpe yenma, lan yaa pendi ti buudi n cua **28** Yeni ke o badiciamo bo kpe ki yiedi ki waani yaaba n daani ki guu.

10 U tieni balimaama den pia yaa bonjanla n baa ti cua yaa yinyinga laa tie laa bongjanla n tie maama cain. Yaaba n ngangidi U Tieu kan fidi ke ya tie niyanma li yaa tie ke bi tiendi a pada yognu kulinani o padiciandaani. **2** Li yaa bo tie yeni, ti bo kan fidi ki yaa tiendi laa pada yeni bi bo wuli mi ningjama yenma baba i. Yaaba n bo ñuadi bo kan fidi ki yaa tiani ti biidi po. **3** Ama yeni lan yaa padidiati ti biidi binli. **4** Ama i ne yeni i ñuabi sōma kan fidi ki piini biidi. **5** Mi fuojanma n den mali li yjandunli nni, odenyedi: «jan da bua pada yeni sōma. ñan ñanmbi a gbanandi n po». **6** ñaa taa bonbili yeni apada ki tieni a pamanli. **7** Li yapo o bo yedi «diidi mani landiani nandi n po ki bua tieni ñan bua maama.» **8** O bo cindi ki yedi; «jan bo gaa pada yeni sala yenibonbiidi ti biidi po, ñaa bia bo taa ke li tua a pamanla» Li bo tie yaa pada ke bo tieni yenibimala. **9** O bo gua yedi; «A laa, n cua ke min tieni a ñan bua yaala» O bo buoni cincin mala ke bua mi yanduama n tieni yaa mala n tuani po. **10** «Lanya buama po i ke fuojanma bi fie ti yenma ki ti ji ye yenmani nni. **11** Tianli po, bi padidanbi fii ki sedi ki donli yeni U Tieu daali kul. Bi tiendi daali kuli a pada ama baa fidi ki ñani biidi. **12** Tianli po kristi tieni bogidi yenla i hali yenidulna gbenma ki pieni ti biidi. O kaa U Tieu nujendu i. **13** ki guu ke o yibalba n kpe. **14** kelima bogidi yenli po ñanmbi bi niba yen dulria gberima. **15** O cincinli o yedi; «diidi yaa dōnligu ke n baa tieni yenma. **16** N baa kuanma n yaa mala bi pala nni ki bia diani la bi malima nni. **17** N ji kan yaa tiani bi biidi po yeni bi jiye i. **18** Mola naanii n tuo sugli abonapo, paadli ba kuli ki ye ti buudi po. **19** Lanya po n kpiilo, naaninpia ti dugdi kua yenioyudaano sōma. **20** Diidi wan luodi yaa sōnu ti po yeni o gbanandi. **21** O padiciamo n ye U Tieu kani yeni tin nangini yeni ti dugdi ki ñani ti pala nni malima biidi kuli. **23** Tin kubi mo ti biidi tuoma kelima U Tieu ye yeni ti. **24** Tin tugi nani bonjanla ti kuli yaa po. **25** Tin daa ñaa dōnligu ti siiga nani tiana n tieni maama. Tin yaa paagidi ti lieba pala. **26** Lanya kaa ti yaa tiendi ti biidi tin bua maama, ti nan kan bandi mōmoni, pada yaala n

piini ti biidi naa ye. **27** Li puoli ti buudi ye ki guu ti ke o muu baa di U Tienu yibala kuli. **28** Yua n yie Moyize mala kuli baa kpe ke niba lie bii bitaa nua o. **29** Be ya fala n ji guu yua tabi U Tienu biga yua ke yaa dönligu tieni yени mi sōma ki tie dönligunjanla. Yaa sōma n den njaa Kristi yaa yaala. **30** Kelima ti tiani yua maadi «min i o jamualo» U Tienu baa bu lijanduruli.» **31** li tie borjanli yua n baa U Tienu nunga. **32** Ama yin ya tiani a dankpela po yaa daali ke i den jani mi yenyenemma nni, nani yen den cagini maama. **33** I den bili ti sugidi yeniti fiagidi. **34** kelima i pala den siadi yaaba nden ye limabili nni ki bia den tuo yeni pamanli mi piama gaama. I denbanike ipia ya piama kangbeni. **35** Lanya po daa njamani ipala n wadi. **36** kelima i pia mi junma U Tienu n bogidi yaala po. **37** O yognu ya pugni wanma, yua nbaa cua baa cua. **38** Yua mōni baa yaa ye ama o ya siedi n kan ya tiani o po. **39** Ama ti ki tie yaaba nsiedi. Ti tieyaaba daani ki gu bi nanliga.

11 Mōla li dandanli tie yaasanbili daani paani. Li tie yaala gu yali ke a daa la. **2** Lanya po ti danba bo gaa Kristi. **3** Li dandanli po, ti tuo ke li janduli den tagi U Tienu buama po wan baa maama. (aiōn g165) **4** Li dandanli ya po i, ke Abel bo teni U Tienu yaa padli n cie cain. Lanya po i ke ti den la ke li jani. Ke U Tienu bo pagi o o sala po. Li dandanli po, Abel bo maadi yaala n ūnani o po. **5** Li dandanli po i ke Enōki den ūnani ke ji la kuuma; «o den ji la kelima U Tienu bo ūnani o» kelima ki fidi ban ūnani o, o den yedi ke U Tienu pali mani o po. **6** dandanli yaa ye li pa yeni U Tienu pali n yaa mani a po. Kelima yua gaa U Tienu baa yaa daani ke o ye. **7** Li dandanli yapo ke Nowe bo bandi li sōnbiganli. Ke o den kōni yemi lijanduruli ki yendi li dandanli gaama. **8** Li dandanli po i ke Abraham bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. **9** Li dandanli po ke bo ye ki tinpuonkagi nni o caani yeni. **10** kelima o den guu yaa dogupienku ke U Tienu maa. **11** Li dandanli gaama yaa po i ke Abraham fidi ki baa ki biga yeni o pua Sara n bo tie ūulgla. Li den tieni yeni wan bo padi kuli kelima bi bo ye yeni bi dandanli yua n bo puonma po. **12** Lanyapo i ke yeni wan bo ciandi kuli, ke o baa bacianli. Bi ji bo yabi nani i ūmabinmu yeni nani mi ūnciamo tambiiniyeni ke kan tuo cōdi. **13** Bi kuli bo ye yeni li dandanli ke puoni ba kuli ki tieni. Bi bo bandi ke bi tie canba ki tinga po. **14** kelima yaaba n maadi lanya maama kuli lingi ban baa yaa ye naani. **15** Bi bo yaa baa ban ūnani yaa dogu, nani bi guani ki kuni. **16** Bi bo lingi dogu ūnanu ke o diedo den tuo ki gaaba ki lingi u dogu bi po. **17** Lan ya po i ke Abraham n bo la yaa ūnanma ke o teni Izaka, li bo tie o bija yenga keo bo tuo ki teni o wan bo la lidandanli. **18** Abraham ke o bo yedi o. «ke izaki po ke o miana ba ūnaa.» **19** Abraham bo tuo ke U Tienu baa fidi ki fiimi Izaka. **20** Li dandanli po i ke Izank yadi mi yedirjanli Jakoba yeni Izai po. Yaala n den nua yaa bona n kpendi po, **21** Li dandanli po i ke Jakoba n bo n bo baa kpe yaa yognu ke o bo yadi yedirjanma o biga zozefa po. Zakoba bo ūni o lanbanli po. **22** Li dandanli po i ke zozefakuumma bonagidi ke o maadi yeni Israel bibi bi Egipti gadima po ke madiba ke ban tugi yeni o kpaba kuli. **23** Li dandanli po i ke Moyizi wan

bo malí ke o danba bo wuoni o ūmaalita i kelima o bo jani, ki pend. Bi bo ki jie o bado mala. **24** Lanya po i ke Moyize n bo kpaadi o bo yie ke ban daa yuu Farawon bisalo bija. **25** O bo tuo li mabili yeni UTienu yaaba ki cie yeni wan yaa ye o manu nni. **26** O bo tuo i fe yeni Kristi kani ki cie Egipti baali kelima o nunbina kuli bo ye ya baali n kpendi po. **27** O bo tuo ki gaa Kristi ke li tie baa cianli o po ki cie Egipti baali. O bo ki jie o bado, o bo tuo fala ki daani yua ke waa baa ki laa. **28** Li dandanli po i ke o bo tuo yaala n ye Israyeli. **29** Li dandanli po i ke o bo puodi li mögi monli nni naani ki tinkuonga po, Egipti yaaba bo bigni ke ban puodi bi bo baa mi ūnnanu nni. **30** Li dandanli po i ke Jeriko guona bo baa yaa yognu ke bo lindiba danalele. **31** Li dandanli po i ke Raaba li conconli bo kikpe. **32** Ti bia baa fidiki pugni be? kelima o yognu pödi yeni tin maadi Gedewon, Baraka, Samison, Jepiti, Davidi, Samiali yeni a labaali muanda kuli maama. **33** Yaaba n den fidi bi tuoma po ki paadi bi baditieba diema ki kuani mi yanduama, ki baa i puondi. **34** ki go gbindinga fantama n co jama ki sanikifaabi bi yulamu jugisiemu ūnana nni, ki paani i yiani, ki tua jakonda bu tobu nni, ki deli bi nilaba tōgola. **35** Li dandanli po den cedi ke potoba baa ke bi kpiiba n kpe go ki fii bi tinkpiba siiga. Bi den waani bi nitianba mo fala ke baa tuo ki ga mi faabima kelima bi den baa ki baa yaa tinkpifiima ūnani ki cie. **36** Bi den ūnadi bine ki pua ba i baliji, ki go kpaa bi tianba ti kpaadi ki kuani ba li kpaadidieli nni. **37** Bi den lugidi bine a tana, ki go waani bi tianba yeni mu jugisiemu. Bi nitianba mo den tie luoda ki gogodi ki yie ti pegbanli yeni ti ūnagbandi, ke bi niba bia bipo ki wang'i ba fala. **38** ūnduna ki den pundi ki yaa pia laa nimoanba o niinni. Bi den gogodi mi fanpienma nni yeni i fali nni kuli. **39** Baa ke bani kuli den baa ke U Tienu tieni bipo o siedinjamо kelima bi dandanli yaa po, baa den baa wan den niani ba yaala, **40** kelima U Tienu den jagi tipo yaala n ūnani ki cie, kaa baa ban ūnabi ki dagidi cain ke tii ye lienni.

12 To, kelima yaa siedinba n yaba boncianla lindi ti ūnani ku tawaligu yeni, tin tugidi mani yaa tugili n yie tipo kuli leni yaa tuonbiadi ūnabi ki lindi ti, ki yaa siani yeni li juunli yaa nuama n bili tipo. **2** Tin yaa siani ki nua Jesu yua n tie li dandanli cilika yenili ūnbika. Kelima yaa pamanli n den bili o po yaa po, o den tuo li dapōnponli yaa kuuma, ki fali yaa fe n ye lienni, ki kali U Tienu bali kalikaanu jienu po. **3** Yin kpaagikpaagi opo mani, wani yua n denjuuni yeni ti tuonbiadi danba n den yie opo maama kuli ke lan todii yi yin da cogi ki luo li papaaalii ki cedi. **4** Yin kōni yaa konli yeni tituonbiadi yeni, yi daa kōni hali kebi wuli yi ūnani. **5** Yi sundi U Tienu n tundi ūyiaa tundi ūnani bibaa nbaa tundibila maama ki yedi: «N bijua ūnan da fali o Diedo Ntundi a yaa tundifala, ki da luo lipapaali wan fuyeni a yaa yogunu. **6** Kelima o Diedo tundi wan baa yua yeni fala, ki pua wan ūnani yua ke o tie o biga kuli.» **7** Yin juunimani yeni laa fala. U Tienu tiendi yi yeni kelima o ūnani yi ke tie o bijaba. Ki bonjaga n ye ke o baa kan tundi o tundifala? **9** Ti baanba yaaba n tie nisaaliba den tundi ti tundifala ke ti fangi ba. Lawani lii pundi tin miini ti yula ti Baa yua n

ye tanpoli kani, ke tin yaa pia li miali. **10** Ti daanba den yen tundi ti tundifala u yogunu waamu bebe nani ban sua ke li dagidi maama, ama U Tieu tundi ti tundifala ti yamu po ke tin taani yeni o gagidijanma nni. **11** Li tie momoni ke tundifala kuliyen cili ki yaa tie pabiidlili bonla kaa tie pamanli. Ama li yen yuandi ki cuani lan bangi yaaba yaa po mi tegirima yeni mi yanduanma. **12** Lanwani yin paagi mani yi nii yi n yogili, yeni yi duna ya n tadigi. **13** Yi taana n yaa jua yaasani n cuubi ke yua n diani taali n da kpigidi, ama lin paagi. **14** Yin lingi mani mi yanduanma yeni bi niba kuli, ki go lingi mi gagidijanma, kelima yua n naa pia mani kan le o Diedo. **15** Yin fangi mani yi yula ke oba n da muni o yuli U Tieu yanbili. Yin go fangi mani yi yula ke yaa jiinu n bia ki to kuli n da tua a benkpela, ki cuani ti yanyagidi ki yaa jogindi bi niba bonciala. **16** Yin go fangi mani yi yula ke oba n da tie conconma daano, yeni yua n faliyaala n gagidi naniEsayien, yua n den kuadi onikpedikelima jeyenmapo. **17** Yi bani ke lan pendi, wan den bua obaa n gaali o, waa den baa. Baa keo den lingi yeniti ninsiidi, waa den fidi ke o baalebidi jagili. **18** Yii nagini ban den baa fidi kisii yaa juali, yaali n co mi fantama. Yii nagini ku gbangbadibiadigu yeni li biigiciali yeni ku fanciangu **19** yeni kakaci piebima yenui nialu fuugu nden ye naankani. Yaaba n den gbadilaanialuden mia ke wun da gomaadiba baamayenmaki pugini. **20** kelima baa den fidi yaa ñøbonli n tie ne: «Baa yaanga yaa sii li juali, ban ludi o a tana» **21** Ban den laa yaala yeni kuli den pia i jeje hali ke Musa yedi: «N jie ti jawaandi hali ki digibi.» **22** Ama yi cua Siyono juali, lani ntie U Tieu yua n ye ki fo yaa dogu, yaa Jelusalema n ye tanpoli kani, malekinba yaaba n yaba ki pundi a tuda tuda yaa kani. **23** Yi cua yaaba n tie U Tieu bikpiala, ban diani yaaba yaa yelatanpoli po nitaanli kani, yi cua U Tieu kani, bi niba kuli bujialo kani. Yicuabi nitieginkaabanaani n ye naakani, bani U Tieu n ñanbi yaala ke bi dagidi cain kani. **24** Yi cua Jesu kani, wani yua n tie o yantaadipaano yaa candanbaalo, yeni o sôma kani yaama n mii ki maadi yaa maama n jani ki cie Abela yaa soma n den maadi yaala. **25** Fangi mani yi yula ki da yie ke yi kan cengi yua n maadi yeni yi mola. Kelima yaaba n den yie kaa cengi yua n sogini ba U Tieu maama ñanduna nni naa den fidi ki sani ki ciadi. Lanwani ti yaa yie kaa cengi yua n ye tanpoli po, laa pia tama ke ti kan fidi ki sani ki ciadi. **26** Laa yogunu nialu den teni ki tinga digibi, ama mola o niani ti yaa ñønianu n tie na: «Yenma goga, nbaa teni ki tinga n digibi. Li kan yaa tie ki tinga bebe ka. N baa teni tanpoli moko n digidi.» **27** Lan yedi: «Yenma goga,» yeri waari ti ke yaala n tagi ki baa fidi ki digibi kuli, baa pendi, ke yaala n kan digidi mo n suagi ki yaa ye. **28** Lanwani, kelima ti baa baa yaa diema n kan digibi, tin yaa ye leni i tuondi, ki kpiagidi U Tieu ki jua o yeni li fangili yeni ijekeli li mani opo. **29** kelima ti Tieu tie yaa fantama n bolindi.

13 Suagi mani ki yaa pia mi buama yi kpiiba po. **2** Yin da sundi mani ki yaa gaani bi canba cangu. Kelima bi tianba den tieni yeni ki malekinba cangu kaa bani. **3** Yin yaa tiani mani a kpaada po nani yi moko taa yeni ba

ki tie kpaada yeni. Yin go yaa tiani ban faligi yaaba po, ki bani ke yi moko ye ti gbanandi nni ki tie ban baa fidi ki faligi yaaba. **4** Bi niba kuli n yaa jigindi li potaalii, ki da tuo li potaaliiya duuan tabi yeniti jogindi. Kelima, U Tieu baa jiati buidi yeni mi conconma buoli danba kuli. **5** Yin da pa maniyi yula i ligi buama po. Ama yin yaa mangidi yi pala yeni yin pia yaala mola kelima U Tieu yedi: «N kan ja ja, N kan lu ja hali abada.» **6** Lanwani tipia li papaa ki yedi: «O Diedo n tie n todika, n kan jie pu. O nisaalobaa fidi ki tieni nni be?» **7** Yin yaa tiani mani yi gobidikaaba po, bani yaaba n den waani yi U Tieu maama. Yin kpaagi mani bi yema yeni bi juodima ki yaa togidibi dandanli. **8** Jesu kilisiti tie yenma wonli yeni dinla yeni yaa yogunu kuli. (**aiōn g165**) **9** Yin daa gaa ti tundi yuodi, kelima li jani ki pala n yaa gbie sugli. **10** Tin pia yaa padibinbinli, yaaba n tuuni li kani naa pia sôni n ñani li jiema ki je. **11** Ama ti yandi yaaba ke bi kpaba ti biidi po sôma ke o padibado cua yeni li o kaangagidijami nni. Ama bi yen ñani ban kodi yaa yandi li ñagilinni niinipo. **12** Ama jesu mo bo cagini bi niba po yeni o sôma. **13** Lanwani tin ña mani ki gedii o kani li ñagili nni niinpo, ki taani yeni o ofe nni. **14** Kelima nekanba ñanduna nni tii pia yaa dogu n baa ye yaa yogunu kuli, ama ti lingi yu n baa ti cua. **15** Lanwani kelima Jesu po, tin yaa pali mani U Tieu po yaa padili n tie ti pagidi yaa yogunu kuli, la tie ti ñona n yaa pagi o yeli. **16** Yin daa sundi ki yaa tiani mi ñanma yeni ti bulcindi, kelima lani ntie yaa pada buolu n mangidi U Tieu pali. **17** Yin yaa tuodi ki jua mani yaaba n gobidi yi, ki yaa fangi ba kelima bi gu yi naani, ki bani ke bi baa togidi U Tieu yi maama. Yaa tiendi mani yenike ban fidi ki yaa togidi ma yeni li pamanli kinaa yenbidi, kelima li kan yaa pia yipo fuomaba. **18** Yaa jaandimanitipo kelima ti bani cain ke ti pala siadi jani ki go bua ti tagi nyaa tiegili bonla kuli nni. **19** Min miadi yaala hali bonciala tie ke yin yaa tiendi yeni ke U Tieu npa nni u saanu min go ki cua yikani tontoni. **20** Mi yanduama Tieni yua n den fiini ti Diedo Jesu bi tinkpiiba siiga wani yua n tie i pe yankpaciamo, kelima o sôma yaama yaa yogunu kulipo. (**aiōnios g166**) **21** Wani n teni yin fidi ki yaa tiendi yaala jani kuli. Wani go teni Jesu Kilisiti n yaa baadi ti kpiagidi hali yaa yogunu kuli. Amina. (**aiōn g165**) **22** N kpiiba, n mia yi ke yinjuuni kiga i nnaa tundi, kelima min diani yipo yaa maama ki fuu. **23** N bua yin bandi ke bifaa bi kpiilo Timot. O yaacua n kani tonma, ti baa yegi kicua ki le yi. **24** Yin fuondi mani yi gobidikaaba kuli yeni bi nigagidijanba kuli. Yaaba n ye hali diema fuondi yi. **25** U Tieu ñarbdii n yaa ye yeni yikuli.

Jaki

1 Min jaki, u tienu yeni jesu kilisito naaciemo, n diani yinba piig n buolilie yaaba n yadi ke ye ñanduna nni kuli po, n fuodi bonjanla. **2** N kpiiba, yin ya nua ya bigina kuli n cua i kani ne tie panmanli ya bona. **3** Kelima i bani ke dandanli bignma ba cua yeni i juunli. **4** Ama yin jaa ke li juunli n sóni o tuonli ke juodi cain, ke yin tua ke yaabi n ñani ke dagdi cain, ki da ke luo ba bonli kuli. **5** I siigan, nilo ya ke pia mi yanfuoma wan mia u tienu yua tieni bi niba kuli yeni li bulcindi, o kan fun yeni, o bateni. **6** Ama wan mia yeni li dandanli, ke da mali ko b la bii o kan lai? Yua mali ko kan la tie nani mi ñinciamu guona, o faalu n figi ke pendi ya yognu yeni. **7** Ya nilo n tie yen kuli n da mali ko ba la liba kuli o yonbidaani kani. **8** O tie pala lie daano ke se kaan yendu o bontitiedin kuli. **9** Ti kpiiba nni yua n tie luodo pali n ya mani yeni u tien'o n sen'o maama. **10** Yua n tie piado mo pali n ya mani yeni u tienu n jiin'o maama, kelima o ba kpe nani o mua puugu yeni. **11** O yieno pudi ke o wulgu boncianli cedi ke ti muadi kuodi, ko puugu mo suodi, lan pia ya jawama mo bodi, o piado mo bu juodi ke suodi yeni o bontitiedin nni. **12** Li pamanli ye yeni yua n fidí ki juuni li biginlin nni, kelima bi ya bigno, li kan paadi'o, oba la li miali yali ke kilisito yedi ko ba teni yabi n bua'og yeni. **13** Bi ya tunlin o nilo ya yognu, wan da yedi: "o tienu n tunlin nni" kelima bi kan tunlin u tienu wan tieni yaali n bia, wan u tienu mo kan tunlin nilo ba kuli. **14** Nilo kuli tunlini yeni o maalma, ke kua ti biidin ke li baadi yeni mi kuuma. **15** Lan wani, o maal biidi ya punbi, li ba mali ti tuorbiidi, ti tuorbiidi mo ya yendi o gbannandi kuli i, lan cua yeni mi kuuma. **16** N kpibaudiba, yin da bōndi mani i yula. **17** Li seli yeniya paabu ñani ñana polu, mi yinyierna baa kani, naani ke bonbonli, yeni lebdima ki ye. **18** U tienu yanbuama po i, ko den mal'ti, kelima o mōnnōn po ke tin ya tie o tagma nni kuli o kpiagdi. **19** N kpibaudiba, yin bandi ya bonli ne, li pundi ke yua kuli n cengi tontoni, ki da maadi tonma, ke da biendi o pali tontoni mo. **20** Kelima o nisaalo pabienli kan fidi ki yeg yeni u tienu sanu. **21** Lan wani, yin lu mani yaali n tie jogindi yeni mi biadima kuli, ke ya yua u tienu n buliya maama i pala nni yeni kelima li ba fidi ki tindi i maalma **22** Yin da cengi u tienu maama beba, ke bondi i yula k mi cengma dagdi ama yin ya tiendi lan yedi yaallo mo. **23** Kelima yua n cengi u tienu maama ke nan k tiendi lan buali yaali yua n nua o nungo n tie maama e nunualiga nni. **24** O ya siedi wan sundi toniton. **25** Ama yua n cengi bonjanla ya balimaama n ñani cain, ki faabi bi niba, ki tiani wan cengi yaali, ki tiendi lan yedi yaali, lan nilo la li seli wan tiendi yaal kuli nni. **26** O nilo ya tama ko juuni ke naa cuo u lanbu, o bondi o yuli. Lan ya nilo ya jaanma tie fanfanmi. **27** Ya jaanma ñani cain, ke nan ke pia jøngindi ti baa u tienu nintualin tie: ki ya todii a kpieba yeni a pikuan bi fala nni ke goa cuo oba yeni ñanduna jøngindi.

2 N kpiiba, yinba yabi n daani ti yonbidaano jesu kilisito yua n pia ti kpiagdi yen, la ke ñani yin ya tiendi n gagdima bi niba siigan nni. **2** Min bani yaali tie: ne o nilo ya cua ke kua li nintigilin, ke pili wula biagi bii i ligi moni biaga, ke goa yie ya tiadi n pia ti kpiagidi, ke o luodo mo kua ki yie akpalcalca. **3** I yi jigndi yua yie ti tiakpiagidi yen, ke yedo: "kali ne tijigdi ya kalkaaru po, Ama ke nan yedi o luodo "fini n ya se lan kani bii fin wani n kali tinga nni t taana po. **4** Nani yii tiendi m gagdima i yanma nni ke goa yi i yula buud danma yeni i maal biidi kaaa? **5** N kpibaudiba, cengi mani, nani u tienu ke gandi yaabi n tie a luoda ñanduna nni po ke ban tua piada li dandanli nni kaaa? Ke goa baa wan nian ke ba puba yabi n bua'og kuli o diema nnii? **6** Ama yinba, n fali a luoda. Nani a piada ka mabndi ii, ke caa yeni bi buudanba kani. **7** Bani ka biidi ya yerjanli n ye i nni. **8** Li ya tie k a kubi u tienu diema bali maama, nani lan diani maami yeni. Li yedi: "jan ya bua a lielo nani jan bua ayuli maama yeni." **9** Ama yin ya tiendi m gagdima bi niba siiga nni, i tiendi tuonbiidi, li bali maama mo bumi ke cuo i, kelima yi ke miado. **10** Yua tuo ke kubi li bali maama, ke nan goa miindi ba maayenma bibe, o pia i talgi li kuli po. **11** Kelima u tienu yedi: "jan da conmi" wani goa maadi: "jan da kpaa nilo" lan wani ya conmi, bii ke kpaa nilo, a biidi u tienu maama yeni. **12** Lani, yin maadi ke goa tiendi yal kuli, yin bani k u tienu ba jia i buudi ke jaa. **13** Kelima u tienu n ba jia ti buudi ya yognu yeni, o kan jie mi ninñima yua den cagni o lielo po. **14** N kpiiba, i li ke li baa ñani o nilo n yedi ko pia li dandanli ke na ke suani tuonli li po, li pia be ya todima, o dandanli ba fidi ke tindo o? **15** I kpiilo ja bii pua ya luo ti tiayiekaadi, ke goa luo daali kuli li bonjekaali. **16** Ke i siigan yendo yedi o, ya kuni yeni mi yanduama, ke ban tongi o mu ke di ke guo, ama ke nan ke pun'o yal n tie tilad o yema po, li pia i laa fuoma? **17** Li dandanli mo tie yene, li yaa pia atuona li tie yali n kpe. **18** Ama, o nilo ya yedi: "fini a pia li dandanli, n mo pia a yuona n ba yedi'o; waan nni, a dandanli yali n ke pia tuona, n mo ba waan na n dandanli kelima a tuona po. **19** A daani k u tienu ye ke tie yendo beba, a tiendi ke lijanji. Ba a cicilibiada mo daani yene, ama bi jie ke digidi(jegli). **20** Fini, o yanluodaano ne, jaabani ke ya dandanli ke pia tuona tie fanfami. **21** Nani ti yaja Abalaham tuonjana po i n cedi ke bi den yi'og o nitieginka? Nani wan den tuo ke ba yidi bijua Isak sala li padibinbindli po yen ka cedi ko tiegi i? **22** A la ko dandanli den taani ke yegi ñani o tuona, ko tuona yen mo den cedi ko dandanli ñani ke dagdi cai i n. **23** Yeni ke diani yedi yaali n tieni: Abalaham den daarii u tienu, ko u tienu nuali o po lan ya bonli ke li tie tegimna, lan ya po ke bi'ug u tienu dönl. **24** I la o nilo tiegi kelima o tuona po i. la ke tie li dandanli beba po ka. **25** Li goa tie yeni, liu poconconli Lahabi, o tuona po i ko tie nitieginka kelima o den gaa bi tondikaaba cangu ke cedi ke bi togni san tianu ke kuni. **26** nani ya gbannandi ke pia naano n kpe maama, li tie yeni ke ya dandanli ke yegi yeni a tuona mo kpe.

3 N ninjabu, bi tundikaabi n da yabi i siigan nni, ke sieni ke ya bani ke bi te ba bu'ti hali lan ya paa. **2** Ti kuli

maadi tin bua yaali, nilo ya ke maadi yali n tie o pakonli, o tie ya nilo n tie niijammo, ke go sieni ke conlin nni o gbannandi. (ke cuo oba) **3** Ya yognu ke ti taa i baabi ki loli i taam ñona po, bi yi coln'ti ke tiendi tin bua yaali. **4** Diidi mani o ñinbiagu, wani yeni o yabndi kuli, niyendo ñmagdo ko caa wan bua naani. **5** Li tie yeni, ke o nilo lanbu tie bo ñiidiga ke nari ke sengi oba konman nni, o mu ñidiga n yi te di ke biani li fuali kuli. **6** O lanbu ma tie mu, ya ñandunli n gbie yeni o yinyogu, ke jogndi o nusaalo gbannandi, ke biidi ti tajenli yenma, ke wan oba mənosieni ke ye a maba nni. (**Geenna q1067**) **7** I yanbuoli kuli yeni polu po mu nuami kuli, tinga nni bo balinkaana yeni mi ñim nni bonfuoda kuli ye o nilo yikod po. **8** Ama nilo kan fidi ke paadi o lanbu, ke li tie ya yianu, ko gbie yeni mi kuuma lobdi. **9** Ti tugdi ti lanbu ke yiini ke dondi u tienu, t goa tugdi wani ke maadi ti maabidi u tienu n tagi yaali ke tieni o ninnangu po. **10** Ya ñebu n maadi mi maajanma yeni, lani n goa maadi ti maabiidi. N ninjabi, da ñaa mani lani n ya tie yeni. **11** Bonga kpeli ke ye ke puubi mi ñu yia maligi ke go puubi ya ñuma milgi ii? **12** O kankanmu, n ninjabi, ba fidi ke loni luan tola ke li ya ki tie kankana i? Li tie yeni ke yañumi kan fidi ke ya maligi nani sicili ñuma yeni? **13** Ñjmaa i, siiga nni, gbie yeni mi yanfuoma yeni o nunfanbu i? Wan jiini oba ke wani o tuona nni, ko gbie yeni mi yanfuoma. **14** Ama, li ya ke i pia i pala nni ti maalbiidi, da dongi mani iba ke goa da pua faama ke sieni ke nua i məni. **15** Li yanfuoma ke ñani polu po ka ama i tinga ne po, li tie gbannadi yeni sitaani yaali. **16** Kelima naani ke i nanga yeni ti gbannadi buama ye, mi tudima yeni ti bontitiedi biidi buoli mo gbie e. **17** Polu po yanfuoma n cindi ke məni, ke gbie yeni mi buama, dagdi, ke taagi, ke gbie yeni sugli, ke tieni a luajanma, ke k pia lugdima ke goa tuagi. **18** Laafiaa luana ñaa yabi n maadi i məni kani.

4 A konkona yeni ti maa bidbidi ñaa le ee? Li ki tie i bonbuakaanan ka ke i kən yeni i ninjab bi dandanlin nni? **2** I ponponcianli po cedi ke i k pia pu. I tie nikpala ke suani ke beli yaali ki kan la. I gba ke goa tuadi li ñaniali ki yi k laadi bonli ke dugni i ke buali u tienu. **3** I buali ke b yi ki tieni, ke dugni yi bani yin miadi maama ke kpaami ke buama n ti. **4** Yeni yin tie concona maama kuli, i k bani ke ñanduna ne buama tie konkoni yeni u tieni i? Fin yua n bua n donl yeni li ñandunli, tie u tienu yibali. **5** A tila wang'i ti li kuli ke maadi ko u tienu n bua'ti ya po i ko kuan'ti o fuoma. **6** Ama i ke bani, u tienu tieni ya paabu yabi, li po ke i diani maadi ti: u tienu bieli bi japadami ama ki di sugli taligi po. **7** tug man i ba ki cabi u tienu, ke kəni yeni sitaani ke wan sani k fagdi i kani. **8** Nagni mani u tienu, ke wan fidi ke kənbni ti. pit mani i nui, biidi daam, ke ñanbi i pala, ñalaci danbi. **9** Ya ye mani o paasiadgun nni, ya mə mani, ya buudi mani! cedi mani ke laadi n tua kumoni, ke i pamanli n tua yinyog i po. **10** Jiin mani iba u tienu nungan, ke wan doni. **11** N ninjabi, da maadi mani liebi po, a ya maadi a ninja po, a bu a ninja, a kən yeni yiko i, u tienu yiko. A ya kəni yeni yiko, a ji ke cənlni yiko. ama a bu'gi. **12** Yendi beba n tie budi daano, u tienu, wani beba n ba fidi ke faabi bii ke biidi. A tie

ñjmaa, fin yua bu a lielo yeni. **13** Cengi mani, yinbi yabi n maadi: "dirla, bii saala. ti ba gediyi dogu ne, ti ba tuadi lieli po ke su bii ke ba ti ñuadi. **14** Ñjmaa n bani yaali n ba cua saala, yeni nulo yema n ba tua nandi? I tien nani ya walu yi cua ke pendy leni. **15** I bo ba yedi nanda: "u tienu ya bua ti baa fo ke soni ya tuonli ne bii lielo. **16** Molane, i wang'i iba i tuona po. Japaadi buoli kuli tie farma. **17** Leri yua bani mi ñanma tienu, ke yen ke tiendi, o tieni biidi.

5 Molane, yinbi bi ñalmandanbi, ya buudi mani bonciali **1** yenyi ya yubonli ba te cua i po. **2** I ñalmano bedo, ke a dundula mua i tiadi. **3** Ke i wula yeni i ligi kuli kua i tanməni, ke li tanməni te ba fi ke sedi i po, ki di i gbannandi nani o mu yeni. I taani i ñalmano i dajijuogi daali. **4** Diidi mani ya paogu ke i bo ba paa ka ke pani i tuonsnbila yabi n koni i kpaabu, ke bi yiogni yeni m tuama! Ke yabi den taani i bonkukuodi yigni pundi hali li kənli ya tienu kani. I yali iba ke tiendi yin bua yaali i tinga po. **5** I pala kuli gbie yeni o mangu yeni yin ke muani bonli gi tinga ne po ke wang'i tianbi fala yen mi cicagmi. **6** I cagni ke go kpaa talginba. **7** N ninjab, ya tie mani sugli dam ke gu jesu guanma, nani o kpaalo n yi gu o kpaabu ñuadi maami yeni. Ya gu mani nani i cincin taagi yeni i taajjuogi yeni. **8** I mən ya gu ke bobdi i pala ke jesu da ke guani. **9** Da mə mani i liebi po, n ninjab, ke ban te da bu'i. Diidi mani, buud daani n se o buliñbu yeni. **10** N ninjab, tiadimanu u tienu tondikaabi yeni o yegnkaabi n bo laadi ya fala k pia ya pagniili u tienu maama muandun nni. **11** Diidi mani ti yi yabi n juuni "ñijanma." i den gbadu job n po puni ya juunli, ke u tienu ji bo te cedi ko juodi ti ñandin. **12** Ke fidi li kuli, n ninjabi, da poligi mani polu po, bii tinga po, ke buali liba kuli ya po. Ama, yin tuo yal yin ji da lebdi, yin yie yal mə, yin ji da guani ke tuo, ke fidi k yin da ba ti buudin. **13** Ñjmaa i siigan ne sieni ke ye fala n nni? Wan jaandi ñanma. Ñjmaa n ye li pamanlin nni? wan yin i biayani ki dondi. **14** Nilo yia i siiga ne k pia laafiaa'i? Wan yin o jaandidiegun nikpela ke ban jaandi o po ke sog'o m kpañaqnmə. **15** Ke bi dandanli u tienu n nni ba cedi ban paagi, k o ya tieni biidi kuli u tienu ba di sugli o po. **16** Ya miadi mani sugli i biidi po yin i liebi po, ke fidi ki la laafiaa. O nijanmo jaandi moni boncianli. **17** Eli bo tie nani tinba yeni, k jaandi hal ñanma k mia u tienu ke taaga n da baa, ke taagi k baa ke biini bina taa yenyi ñjmaali luobi. **18** Ke o go guani ki jaandi, ke gi taagi baa ke gi tinga fii yeni o luana. **19** N ninjabi, li ya tie ki siigan nni nul sani ki fagidi yeni u tienu, k o lielo guani yeni'o **20** wan ya bani ki yua n gogdo, o faabi li daano ke go ñani'o m kuum taana nni, ke wuoni o biidi boncianli.

1 Pieri

1 Mini, Pieri, Jesu Kirisiti n̄ lugdi yua ke o tua o tondo, n̄ dangi yi li tili ne, yinba yaaba n̄ dugi o po, yinba yaaba ke U Tienu lugdi ke yin j̄odi wani o bá. N̄ dangi yinba yaaba n̄ kua Pöntu, Galati, Kapadösi, Asi leni Betani diema nni, yinba yaaba n̄ fagi leni j̄aljanli, yin dagdi leni ya diegu. **2** U Tienu, ti Báa lugdi yi na wani o bá n̄ bo tuodi ki lagi maama, ke o Forjanma paadi ki seni yi, ke yin ya colni Jesu Kirisiti, ke o soma n̄ cedi yin tua yaaba n̄ dagdi U Tienu nunga nni. N̄ miadi ke U Tieni n̄ waani yi o buama, ki puni yi mi yanduanma. **3** Dondi mani U Tienu, wani yua n̄ tie ti Diedo Jesu Kirisiti B  ! Wan baa ti ya po i, ke o cedi ke ti go d   pia li miali. Kelima, o cedi ke Jesu Kirisiti g  a ki yiedi mi kuum puoli, ti bani ke o ba tieni ti po nani wan niani maama. **4** O cedi ke ti ba fidi ki daani ya bona ke begni ti po j̄aljanli nni, ya bona n̄ ba waagi li bina leni libina. **5** U Tienu guu ja leni o paaciamu kelima a dugi Jesu po. O guu ja nani lan buali maama, Tin ye ya yeniyenu ne juodma, o ba fie a Setaani paalu nui nni. **6** A pali mani kelima yaala n̄ ba ti cua po ama molane i biidi i pala waamu, kelima ya bigna mnabndi waau waamu. U Tienu tuo ki cabi ke ban ya bigndi yi na ban bigndi wula ki bua bandi li ya li ya pia mayuli, kaa pia j  gndi. ya bigna ke a laadi ne jani a po. **7** li bigna tie ke lan waani ke a dugi Jesu po. Li m  n boncianla U Tienu po ki cie ki tinga nni wula kuli, yaali ke u mu ba fidi ki biidi. Kelima a dugi Jesu po, U Tienu ba kpiagi **8** I bau Jesu b   leni yin ki la o. B   leni yin ki nua o molane, i pala mani boncianla; **9** kelima i dugi o po, U Tienu faabi yi i tuobiadi po. **10** Bi sawalpuuba bo cili hali ke li fagi ki maadi ya tondu ke U Tienu waani ba wan ba tini maama ki faabi yi dayenli. Bi kpaagi boncianla li bona po. **11** Bi den baa ban bandi Kiristu yantiali yaali n̄ ye bi niinni ne maad jm  a ya maama i. Bi go den baa ban bandi lan ba tieni ya yogu. Bi tieni yeni kelima li yantiali yeni den tuodi ki waani ba, ke Kirisiti ba la fala, ki kpe, ke o kuuma puoli, o yudandi bona ba yuandi ki doddii. **12** Li den d  gdi ki waani ba ke lan ya bona ki tuodi ki legdi, ki ba tieni bani ya po ka, ama yinba ya po i, ke bi waani yi o laabaaljamo, U Tienu Forjanma yaama n̄ ñani tanpoli paalu po, ke b   malekinba legdi, ke ban la yeni bi nunbu, ki bandi cain. **13** Laniya po i, ke li buali ke yin ñagni yi ciamu a gbana, ki baa mi maaljanm, ki ja ti japaadi, ki ya ye yeni li dandanli ki sedi taajjalalie, ki guudi ya ñanbli n̄ ba cua yeni Jesu Kiristu d  gdim. **14** Yin ya tie nani ya bila n̄ colni yiko yeni, ki da togdi ya j  lmanbuama ke yi den pia yin den tie yanb  ndanba ya yogu. **15** Nani yua n̄ yini yi gagdi ki jani yeni, imo n̄ ya tie yaaba n̄ gagdi ki jani i tuona nni kuli, nani lan diani maama: **16** I baa tie yaaba n̄ gagdi ki jani, kelima n̄ gagdi ki jani. **17** Li ya tie ke i jaandi ki miadi i B  a yua bu ti buudi ke ti jua yuakuli yeni o tuona, kaa pia lugdima, yin ya ye yeni li fangli hali tiga ne i miali banlu. **18** Yin ya bani ke li ki tie yeni ya j  lmani n̄ ba dudi, lani yaa ka i ligi bii wula ka cedi U Tienu daa ki faabi yi yeni yin dini ya faali yi yaajanba fanfanma yeniyenu po. **19** Ama yeni Kiristu

soma yaama n̄ pia mi buama boncianla, nani ya pabiga n̄ ki pi biidi kaa go pia podi yaama yeni. **20** Bi den tuodi ki lugdi o ke j  nduna da ki tagi, ke li ti d  gdi ki waani i ya po mi juodma yogu. **21** Wani ya tuona po i, ke i dugi U Tienu po, wani yua n̄ yiedi Jesu bi tinkpiba siiga, ki puni o ti kpiagdi, ke i dudugdi yeni i dandanli n̄ ya maa U Tieni po. **22** Nani yin j  uudi i pala ki j  odi i m  morni, ki baa pia payenli buama yaama n̄ ki pia jogindi yeni i, yin ya baa i lieba boncianla yeni i pali kuli. **23** Kelima i baa li miapaali, ke li naa ñani ya bonbuola n̄ ba dudi kani ka, ama ya bonbuola n̄ ki pia dudma kani; lani n̄ tie U Tienu maama yaama fo, ki baa tundi ki ye hali ya yogu n̄ ki pia gbenma. (ai  n g165) **24** Kelima gbannandi kuli tie nani ku muagu yeni i, ke o kpiagdi kuli mo tie nani ku muapuugu yeni. Ku muagu ya kuodi, ku puugu mo n̄ baa; **25** Ama O Diedo maama tundi ki ye hali li bina yeni li bina. Ke lanya maama tie ban waani yi ya laabaaljamo yeni i. (ai  n g165)

2 Laani yaapo, yin yaa n̄ biadima yen bond buol kul, palalie malm, l poponl yen ti sugid buol kul. **2** Nani a canpandaanbua n̄ bim yinb n̄ yaa baa naajanma n̄ tie O tienu. **3** Li yaa tie ke, yi leni ki laa k O tien jaan. **4** Nagman O tienu kan ya tanl n̄ fo ki binub lun kO tienu gand line, ke li pia mayul boncianl. **5** Yin b yaab moa tie nan ya tana n̄ fo ten baa maa yi yin tua O tien fuom diegu. O fuom n̄ ye naan kan. lan yi baa tua yaasalayidlo ngagd O tienu po, k pad o po yaa pad n̄ pagidi, ki go man o po, kelma Yesu kristo yaa po. **6** Li dian ki yed: Diid n̄ bli siyon dogu nni li tanpuukal, min gand yaal ki ltie tanmonl yua n̄ dug li tanl yen po kul kan fiag, yen l tingbal tancianl. **7** Laa tanl tie jingd yinb yaab n̄ daan po. Ama yaab n̄ kaa daan po wan, l tie b tan maab n̄ den yie yaa tanl, lan n̄ tua l tan puukaal. **8** B tuud klma baa tuo k daan o tienu maam. k b ji ba li tund k ya tie yene. **9** Ama yinb wan, yi tie ban den gand yaa buolu, o bad o salayidla, yaa buolu n̄ gagd k jan, wan baa yaa buolu yucel po. o yin yin k yin yi ñia l biigl ni, k kua o yennm. **10** Ji den kpel ki tie o buolu ama molanne k ji tie o buolu, yii den kpel baa k o gbad ji po nuñima, ama moala o gbad yi po n̄ nuñima. **11** N̄ buakaab n̄ mia k go tund yi, yinb yaab n̄ tie camba yen b canb j  nduna ni, k yin yaa yied k da tiend o toabu yen yi maalmma. **12** Yin ya pia o yinyienu ñaamu yen yaban k ban o tienu sigin. lan wan b ya mad k tien yaal n̄ bia, ban la e tundjama k kpiagd o tienu, o cuam daal. **13** Lan wan, yin yaa jind yi yula klma yomdan po, b nuba n̄ din ya bol danba kul kan, la tie n diem bad. **14** B gobnanba kan wan soan yaaba ban yaa pa e tagl danba b biadman panpaani, k yaa pag yaab n̄ tiend yaal n̄ tiel moa. **15** klma, otienu bua k yin yaa tiend yaal n̄ ñan yeni, k fid k mumoni b yanbaandamb yen b yanbidanb ñoana. **16** yin pia n̄ yam, k ji da tie n̄ yam ya kpiagd n̄ ba tie n̄ biadm, ama yin yaa tie nan o tienu naacenb. **17** Yingni b niaalba kul, k baa yi lieb, yaa jie man o tienu, k conl ni o bado. **18** Yinb b naacenb, yin yaa fangi yi canbaamb, k miid y yula b kan, laa tie yaab n̄ ñan k go ding bebe kan ka, ba yaaba yaa yama n̄ pa mal ya kan. **19** B ya faligid o mial k waa pia tagil, k o tuo k gaa klma o fang o tienu, l tie yaa bonl n̄ jan. **20** bi ya faligi yi

klma yi tiend t tuonbiad k yijuun, l baa cuan yi po be yaa pagd? ama ya tiend yaal jyan k b falii, k yi juun l tie yaa bonl jyan o tienu nintual. 21 o tienu den yin yi lan yaa po, klma kilisu wan oba modo den laa fala yinb yaa po, k jnaa yi lisian tong buol, k yin yaa jnua o ya fuunu. 22 Wan, waa den tien tuonbiad kul, baa den gbad bandugu o fiabu ni. 23 Ban den sugo ya yogunu, waa den fñian, ban den falgd o ya yogunu, waa den fun yenba. ama o den tend o yul yua n jiag t buud yen n tegm. 24 wan yua n den tug ti tuonbid o gbanand ni o daaguo po, k tinb yaa n kpe ti tuonbiad po yeni n ya ye k fo k baa tiend t jnand, l tie klma o yied ya po k yi paag. 25 Yi den tie nan yape n bod yen, ama moala yi guan yi yankpaagamo kan, wan yi guud ka ya kan.

3 Yinba bi puoba, yin ya jiindi yibá ki colni yi ciaba; yeni bi jaba siiga, yaaba n ki colni U Tieu maama n lá bi denpuoba yenyienjamu po, ki mo n colni U Tieu maama. 2 Ban lá ke yi yenyienyu ye u bá, ki jani, kaa pia jøndi. 3 Yi jnamu n da tie yu ke bi niba baa nua kav, nani ki piani ti yudi, ki pili wula biamu leni li laani, ki la ti tiagbengdi, 4 Ama, lan ya tie ya jnamu n ye yi pala nni, mi tagma nni jnamu yu n tie li papienleni leni mi yanduanma, n pia ya dunga n yabi U Tieu kani. 5 Li tie yeni, yogu bá ke bi puorjanba bo jiini bi bá ki colni bi ciaba, ki daani U Tieu nni, 6 Li tie nani Sara n bo jiini o bá ki colni Abrahami, ki bo yii o oyonbdaano yeni. Li ñani o kani ke yi tua bi jifanba, ki tuuni a tuonnjana, ki jeje bá kan fidi ki jømadi yi yama. 7 Bi puordanba, ya ye leni yi denpuoba mi yuafuoma nni, ki ya bani ke bi tie yaaka bi pia paalu ki pundi yi, ya colni ba kelima ban leni yinba n ba taani ki baa U Tieu kani jibalgo leni li miali. Yin ya fo yeni, ke libá n da tua bonpankaala yi jaandi po. 8 N maajuodma tie ne; yi vkuli n ya pia maalyenma leni yi lieba, ki ya gibia yi lieba ninñima, ki gbie leni mi buama yi ninjabia po, ki go ya pia mi ninñingbadmav, ki ya jiindi yibá yi lieba kani. 9 Da taadi mani ti biadi ki pa ti biadi, lan yaa ka ki taa ti sugdi ki pa ti sugdi; ama yin ya gaali yi lieba kelima lan ya po i ke o yini yi ke yin baa o kani li seli. 10 Yua bua wan ya pia li miali, ke saala po lan ya jani o po, wan cuo o ñøbu yeni o biadima, k go ja u faagu. 11 Wan ja u bonbiigu tiema ki yaa tie yaali jnani, ki jødi mi yanduanma. 12 U Tieu nubina ma o numõma po k o go cengi bi jaandi. Ama u Tieu nungi mõni yaaba tiendi ti biidi po. 13 Jnma bo fidi ki biidi ja ya yogunu k a tie yaali jnani. 14 Ama li ya sua k a laadi fala ki dugni jnan jnua i momõani ya po mi yediganma tie a yaali. Yin daa jie ki go daa jømadi i yama. 15 Yeni lan kuli doni mani jesu yeli i pal nni, ki jnabi bobni ki ya guu yaaba ba buali yi yaala ya po cedi k i dugi u Tieu po. Ama yin yi tieni li kuli ne suoo yeni li colini. 16 Yi mõndi ki togu n ya jnani, ki yabi sugdi jesu jødima po, bii g maadi ti mabiidi ti po, ban fiagi. 17 A li ya tie u Tieu buama po ti la fala mi jnana tiema po latu yeni ti la fala ti biidi tiema po. 18 Kristi mo la fala yema t biidi po, wan yua bo tiegi, o la fala tim yaaba bo tie ti biididanba po. Ki wan fidi ki nagini ti u Tieu kani. Bi bo kpa'o yeni o gbanandi, ama k o naano yiedi. 19 O tagnmi bo gedu u tinkpiigu nni ki muadu u

Tieu laabaali 20 Ban yaaba bo ye li mabili nni ki bo k colini ya yogu k u Tieu bo puni li juuli ki guu Noe yognu yeni ya yognu k o bo kpaagi gu ñinbiaciangu yaali k u Tieu bo fie nibyiani mieli mi ñinma nni. 21 Li tie mi ñinwulma bonnannanli yua gaa ti dinne ki laa tie nani o jnuudi ti jøgndi ti gbanu po ka. Ama ya bontitledi n jani u Tieu nungi nni Jesu Kristi yiedima nni. 22 Yua ye u Tieu jienu po wan doni poli naan kani ki menekinba, u paaciandanba, yenibi yiko danba colin'o.

4 Lan wan, klma kilisu den laa fala o gbanand po. Yi mon bobn k sed lan yantial, klma yua laa fala o gbanand nni paad t biid. 2 Lan ya po, ya dana sien o po hal omial bianu, yin da go mad ki bua ti gbanand buam ka, ama o tienu buam. 3 Li yaabd klma ya yogu n pend eden sonn yab n k ban o tienu ya tuona li po n conconma, yen t gbanand bon bua kaal biadla po, li da ñugaadl k di k ñu pend yen e buuli po. 4 Li tie boncanl, yin da tie tomtom k ban kua n conconm sanu nni yen ban ya pua e po ofagu. 5 Ama bi baa wan yua bonmn k ba jaa t buud yab n suo yen yab ban kpe kul. 6 L tie lan ya po k b den wan o tienu labaal yab n kpe kul, k ban fid k ya pia o tienu mial klma n fuom po, ban den bun b nub gbanand po klpen. 7 Bonl kul jijug nag. yin ya fani k jnab ya kub e yula k ya paa e jaand nni. 8 Lan fid bonl. Yin ya buaman e lieb yen e paal kul, klma n buam piin t biid boncianl. 9 Yin yaa gaan e lieb cangu, k da yied man. 10 Nan yi tie o tienu jøbal bogid ka jnana, yua kul ya suan o lielo po yen ya paal ko den ga. 11 Nul ya maad, lan ya tie nan o tienu maam, Nul ya pia o tienu wuol wan ya pial yen ya paalu k o tienu tien lan fid bon kul o tienu ya kpiagd yesu kilisu po, yua die t kpiagd yen o palu abina yen abina, amina. (aion g165) 12 N buakab, lan ludi y nan boncanl yen, yen ya fala n bacia k bigne kul. 13 Ama e paala n yaman, klma y tan yen kilisu o falan, okpiagd ya cua ya yogu e paala baa mann paa. 14 Biya sugdi y klmakilisu yel po, li pamarl n ya ye yene klma t kpiagd fuom yen o tienu fuom ye yene 15 Ama e sigan o ba kul n da laa fala klma o tie o nikpaloo, nan o nayigo bii yua tien yal n k jnani, k go da kua b tiammaam nni. 16 Ama yua la fala klma o tie danka, wan da jie efe li po, wan kpiag o tienu yel. 17 O yogu pund k t biud ba cind o tienu den. lan wan, li yaa tie k t buu cili yen tinb, yaaba n yie ka gaa o tienu labaal jnomo y jodima ji ba tie lede? 18 Nan e dian n maad maam. o njamo ya la fala o foam poyua yie o tienu yen tie tuonbiad daano mo te? 19 lan wan, li pund k yaban lad fala k li tie o tienu ya buam po n suag k ya tiend yal jnan k jnab n nanlmu yua tagiti ya nug nni.

5 Diid ya maam k n mad yimb a nikpela yab ye i ya siign, min o nikpelo nan ban yen, kilisu falaa sieda po. yen k go ye ya ciagd n ba te cua. 2 Jnabi kub man o tienu yand yab ye e nugun, lan di tie nan mabl ka, ama n yambuam, yen o tienu po. la di tie jnmapangu po ka ama l pa pienl. 3 Lan da tie e po nan paalu yim yen yab ced k baa in bødm, ama yin ya tie man yaban mõn ti yand po. 4 ya yogunu ko yankpabaad bo legd oba ten yi ya baad folga n pia t ciagd n kan ba bia. 5 Yimb yaab n tie

jawaaba mōn jiman e ba a nukpela kan. yal tie e buol kan kul, k ya pia min yan jim, klma o tienu tie ȳalbalg yab jiin b baa kul. **6** Jinman e ba o tienu nugupaalu po. lan fidi k wan duon yi o yogu ȳamu po. **7** Yen yin tuggd man e maalm kul, klma o mōnno ȳam ki kubii. **8** Ya tie dogdma, ȳam ya kub man. e nando sitan fangi nan liyanbol yen k kpan yua ko ba ȳmario. **9** Pado man yen ya dandarl pa paa, band man k lan faala n kuan e ninjab l ȳandunlin. **10** Ya tienu pa kan kul, k yi yi yesu kilisu ciagd yogu kul tu, k l ya po e ba cagni wamu, ko ba te guani k pag yi, k ten yi l junli, opaal k go tien yi yal ke baa te ȳanmbised. (*aiōnios g166*) **11** Wani pia o paalu yogu kul tuul! amina! (*aiōn g165*) **12** N tōgn silivain po t ninjua yua tieg k n dian k bua pag e pala k maad k ya ȳalbalg tienu k yi ȳuan n tie e mumon. **13** Babilona jandiogu yab fuond yi, yen mark n bijua mō. **14** Fuond man e lieb k gobini ilieb kul, k yanduam ya ye yene.

2 Pieri

1 Siimon Pier, Jesu Kristo ȣuantieb yen u tuon sunl, ku din yab ga t mo ya dindal liel, kl tie t tienu mon kund yen t letua Jesu Kristo po. **2** T tienu yen te yomdaano Jesu jal balg yen u yan duam nya ye yen i **3** Nan u tien paalu ntenti yal bu piel g tod ti tin ya pia l mia yen t ȣand, lan na yua yinti n ten ti ya bam kl tie u yabdu yen u ȣanol po, **4** lan yul ceod ku puoni yal yab k go ȣan ȣam k yoyen ti klan Piet lan togn l kan yin mo ji ya naan yen u tien, nan yin san k ȣja t jognd yal ye dul nan kdugn t nian biid po. **5** Li ya po mono ced ki bu mond k tug i dindan l k taan yen t ȣand, i ya taan yen ti ȣand yin pugn n bam. **6** i ya pugn n ban m yin ya tie bon kul k dagd, i ya tie g dagd yin pugn f juunl, i ya pugn l juunl yin pugn l paniigl, i ya pugn l paniigl yi pugn tjaand **7** i ya pugn t ȣaand yin pugn n buam yen i lieb i ya pugn n buam yen i lieb i nugi m ya tien i leib po. **8** G dugn l kul ya yeysti, bojanli, l kanja t pam t yomdan Jesu banm n. **9** Ama yua k pia l banm kul ne tie juam i, u k no Pagm, u sund o tuon bikpela kul piinu u. **10** L ya po ced k maad n nidjab k i yin mond g ya se gal tie. Wan yini yen wan Lougol: nand, k dugn i ya se yeen, i kan ban k baa. **11** Lani k t bu kua t yomdaan Jiesu Kristo diem n. (aiōnios g166) **12** L po ced kn bu mond Kjam ktiedi l bona, yen yin den lban mono k yin go ȣam kya se dinne i momonin. **13** n la kl tie n po nimmonli min da pia imian ne min mond k find i k ȣam k ce gli. **14** Nan tyom dano Jiesu Kristo n dan dogd k Waantrannd yen, n ban kinkuum jikpag. **15** Ama n mond k n kuum puulpo mono, yin ȣa tian lbona po. **16** T ktug kpelug lanya ka kpanjam ka k tundi yiesu paalu yen u guanm, ama t tudi nan tinnm mono nlao yen t nimbinli yeni. **17** u ga tba u tien kan t kpiagol yen t yabnd ya yogu k t Tienu bu maadyeno tapolpo k maad u ne tie n bibuadi, n ta n buam kul tu g tien u ya poi. **18** k t den ye yeno l jalupo kt gbad u niel k l nan tapol po. **19** T go ban k tin ȣam g coln n magnuam yal ne kl tie nan l fidle yal yien l bubonl na tie momoni ya ca yen lan pan Panel ku si jagun. ȣyma big n ji Pii ti paln. **20** Tn go ȣam g ya ban k u tien magnuam ne g dabd t sogl Tuntuna, **21** K dugn l ktie nuPosaal yanbuam po ka knmagnuam bang nan, ama fojam n ȣmagol b mub kb maad u Tien po.

2 O dogu nni bo pia i sawalipua fadanba, l bia ti baa tie n yeni i siiga, k bo ti cua yeni m bangitudikaama k bo yie diedo yua den cua k fabi ba, k cua yeni bi po to tondi. **2** B tianba bo ti ȣodi bi faagu sanu nni ki baa m cacagma nni' **3** tugtogo po b, bi bo su'i yeni n tie faagu. ban yaaba k b qua 'b hali k li fagi l mabl po k b ye biidma k pia gbem. **4** kelima u tienu den yabidi meleke ba yaa biid ama o kagdi b po o mubuogu i, k ji guu b buud daali. (Tartaroō g5020) **5** U tienu go daani ȣanduna niba yaabi ye hal ya yogu ba k dad b tuba. u den cedi ki taagi baa k biani ya nuba bo coln'o, Ama o bo fie Noe o mokundaani. **6** O tienu go bo dadi b nuba tuba k juu Sodome yen Gomore dogu o muu k li buodi ki to fantam. yaal bo cua bo tie tubdadil yaab k coln'o po. **7** Ama o bo ȣani Loti "Loti bo tie numoni" k bo yiq'u yeni l dogu

niba n tieni ban bua yaali k b yiyeu pia i fee. **8** Wan l niteginka den ye yeni yanyagiciandi yen wan gba k go ban tie b niba ya biadima **9** kul ya po o diedo faabi yaaba fangi ki nan bo dadi b niba tuba ti buudi daali. **10** o bujiali cuonu ba cuo yaaba n ȣua t gbananbonbuakala yal njoagini k go fali o diedo bali. **11** Bani meleki nba yaab pia u fidu yeni u paaciarimu k cie b bangi- faadarba k fali 'b k bia go k sugi ba. **12** Ama lan niba tie nani ti yandi yeni b sugidi ban k ban yaala b ba kpa bi nani ti yandi yeni. **13** Ban somi ya tuonbiidi yeni ti t bo la l tuonbiidi ȣuadi o yienu k bo soni b gbanandi n bua yali, b go kan taan yeni, k bo je m jiema b bontitiedi biid b yela k go kuandi ba i fei. b tie k bondi k l mani bi po. **14** Ban l kpaani b puobi k bua ban yaa tie t biidi yokul. B bondi yaaba k pia dudugidi kristo nni, k b qua'b. Bsuni k bonla kuli n ji ya tie b yaami. Bani k u tienu tɔ'b o ȣobu. **15** b daan o san ȣanmo k bodi k fagidi, g go bo sod bijua Balam sanu. wan balaam bo bua ti jiedi, k ban ji ban ban bo tie'o yaali k wan sundi o biid po. **16** Ama u tienu den fu yen' o bontitiedi po. k cedi k'o ȣub'o ya yang k maad, maadi yen'o nani nifosaali nialu. k beli wan u tienu tondikaaba balaam k wan sundi o jadituona. **17** ya nib n du o faagu tundli ne, tie nani cakuoma yeni b bia baa tie nani ya tawalibagu k u faagu pie k l kand yeni. U tienu bobn l yiali b po l bɔnbɔnli, (questioned) **18** Byi bobni yeni b mabami boncianla k l nan k pia niim nni, k taa o nulo n nian yaala k ȣan yeni k dian[o u diagu, k cuo ya nibi n da k gbaa k yie yeni yaaba nyie u tienu sanu **19** b yipuo'b yaali n kuai k ban mōno nan nua k b gbanandi bua a bona yeni. k bo bianba. **20** Yeni l sua k ya sua k niba gba k t ȣan ȣanduna ne jogndi tuona kelima ti diedo yesu kristi o candaano ya bandima po b juodima baa bia ki cie bi cilma. **21** Lan danba bo ya k ban t m ȣenkundi sanu, bani n ȣan yeni ban bandi l sanu, k go daan u tienu maama yaal k bo tund'byeni. **22** Li tie bipo nani ya kpanjam i tie momoni yeni. "o gbanlo go ki di o siindi" yeni: bi ya wali duoñua o go ki pangidi ti bgidi nniø.

3 N buakaaba, diid mani kadaadi lie po n yeni k n da ii. N dangi li kuli ne ki bua tiandi ya tunda ki den ga yeni, k kpaani ki yin ya pia mi maaljanbi. **2** K lan fidi k yin ya pia tiani U Tienu ȣiňuantieba n den maadi ti yaali k togni t yonbidaano yeni ti fiedo yiko nba. **3** Ya tunda ki den gaa bi tundikaabi kani yeni, k lan fidi ki yin ya bani k dajjuogi da naan, b nibi b cua k ya laa yii ki sugdi. **4** K tua, wan den puoni ti k o b guani yeni, o ji ye le? Kilima hali ti yajanba n kpe l da li tie nani lan den cili maami yeni. **5** Bi bua sundi k U Tienu maami po i k tapoli yeni i tingi den tagi, yeni k o den taani mi ȣima kaan yendu kani, ki cedi ki tingi ji bil kuonli. **6** Li bona po i k mi ȣuma den yili ȣanduna ki dini ya miana n den ye. **7** Polu yeni i tinga ya ye molane, U Tienu yedi k o baa ye i ki guu ya daali k u te ba bu bina buudi, ki biani yaabi ki colmo. K o polu yeni tinga n di o mu k buodi. **8** Ama n buakaaba bonyenli baba n ye ki bo kan sundi, yeni ti yonbidaano ya po, daayenli tie nani bina tudli yeni, k bina tudli tie nani daayenli yeni. **9** Bi tianbi maali k ti yonbidaano yuandi yeni wan den puoni yaali, ama o pia

ti po li pañili, kilima waa bua ki nuli n bia fami, ama o bua ki yua kuli n lebdi o pali ki ñaa ti biidi tiema. **10** Ti yonvidaano n bi cua ya daali, li baa tie nani o suudi n yi libdi bi nibi yeni. Li daali tapoli po bi bodi, k yaali n ye poli kuli n di o mu, ki tinga yeni yaali n ye i tingi po kuli mo bo di o mu. **11** Nani li bona kuli n bo di o mu yeni, tin ji ya banii ti cerli yali n wangi k ti colnii U Tienu, ki go ñuagu yeni ti pala kuli. **12** Nani tin guu ya daali k U Tienu seni k go ba guani tonnni yeni, li daali k tapoli po bona kuli baa di o mu, ki yali n ye tapoli po n dondi o muwalu nni. **13** Ama ti guu o puoni nni, tapoli panli yeni tinga panli (ñandunpanli) naani ki mõmõni ye. **14** Lani n cedi, n buakaaba, tin fidi ki ya guu li bona kuli, tin bobni ti ba ki da pia jõgdi yeni i jalgi ba kuli, ki ya ye mi yanduanma nni. **15** Bandi mani ki ti yonvidaano pafíili tie tiya fabui. Nani ti ninjua buado põl mõ n den diani yaali, yeni ya yanfuom ko den pia. **16** O maadi li maami ya tila n kuli k o dangi, ka lanbona ye lienn k li maama niimm m gbadma paa. K bi yanbondanba yeri yaabi da ki banil li niimm sognd li maam k li bo guani ki bianba. **17** Yinbi n buakaaba, yin bani li po yeni, tuodi mani ki cuo i ba, k da ñaa ki ti nibiidi tudima n lebdi nani yin den kubi k li paa maami yeni. **18** Ama mõndi mani ki bandi ti yonvidaano Jesu kritu. K o ñalbaligo yeni o yudandi n cili molane, k da pia juodima. Ami (aiõn g165)

1 Jan

1 Yal den cindi ki ye cilga, tin gbad yaal, tin la yaal, yen tin nubina, tin ūnudi yaal k t nugi sii k l no l miali nōmaam. **2** kelima l miali bo wuodi, ki ti la'o ki mo ji tie o sida, k muadi l miakangbenl, yua den ye ti baa kan k ti ji la'o. (aiōnios g166) **3** tin la yaal yeni tim gbad yaal ti kpaandi yi k mo fid ya ye yen ti. Ama tin titanyaema ti yen yeni ti ba yenu i bijua Jesus kristu i. **4** T da l bona k ti pala ḷyanb k ya mani. **5** mi mama yua k ti ga u kan k maadi, l tie k u tienu tie yenyenma ka pia bonbonl. **6** Ti ya ye k ti taa ye k nan cuoni l bonbonl nni. ti pua faama i. ti tuagi mōni sanu. **7** Ama ti ya cuon i m yenyiema nni nani wan m ḷno n ye m yenyiema yen i, t kul baa ta ye i, k u bijua Jesus sōni piidi ti biidi. **8** Ti ya yedi k ti pia biidi, t bōndi ti baa i, ti piaki maamōnmi **9** ti ya maadi ti biidi l tiegi g bia dagdi k ban mia sugli ti po. kñan ti ti tuonbiadi n i. **10** T ya ye k t k pia biid t pua faama u tienu nōmaama k ye yen ti.

2 N yaabila, n da i li til ne k tien i ki yin daa biid. Ama li ya tie ki nul tien biid, t pia o todka t baa U Tienu kani. Wani n tie jesu klisto o monkundaano. **2** O tug i o ba k i yidi salgi ti biidi po, ki ti biidi n piini. Li ki tie tinbi baba ya biidi ka, ama ḷyanduna niba kuli ya biidi po i. **3** Ti ya colni o yikonba, lani wangki ti band o. **4** O nuli ya maadi: k o bani U Tienu ki nan ki colni o yikonba, o tie faagu daano, ki li daano pia maamōnba, **5** Ama, yua n colni U Tienu maama, U Tienu buama ḷyanbi ki ye yen o, yen, ti bu fidi k bandi k ti ye yen o. **6** Yua maadi k ki ye yen U Tienu, li daan o yinyienu mo baa tien nani jesu yinyienu n bo tie maama yen. **7** N buakaaba, li ki tie yiko bonpanli ka k n tieni, ama li tie yiko kpeli ki bo ga hali ciliyogu, li yiko bonkpeli tie ya maama ki den bani yen. **8** Yen li kuli ne li tie yiko bonpanli k n dian k ten i, yaali n tie maamōni, yinba yen wani ya siign tie ki li bonbonli yaadi, ki mi yinyenma cua. **9** Yua maadi k o ye mi yinyenma nni, ki naa bua o ninjua, o go da li ye li bonbonli nni, **10** Yua bua o ninjua n ye mi yinyenma nni, li ba kuli kan fidi ki cedi ki wan ba ti biid n. **11** Yua ki bua o ninjua, ye li bonbonli nni, o cuoni li bonbonli nni, ki ji ki bani wan caa naani, ki dugni li bonbonli juani o nuni. **12** N dian i li til ne, yinb n yaabila, ki dugni U Tienu tieni sugli i biidi po ki dugni o yeli po. **13** Yinb bibaanba, ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyo, yinb o nupangu, n dian i, ki dugni i paadi o bonbiugu-daan o. yinb n yaabila, yin ban U Tienu po yen, n cedi k n dian i li tili ne. **14** Yinb bibaanba, n dian i ki dugni i bani yua bo ye hali ciliyogunu, yinbi o nupangu, n dian i ki dugni i kubi ki li pa, ki ga U Tienu maama ki bil i pala nni ki paadi sitaani. **15** Da bua mani ḷyanduna, ki go da bua ya bona ye ḷyanduna nni. Li ya sua ki nul buadi ḷyanduna, U Tienu buama ji ki ye li daan o nni. **16** ki dugni, ya bona ye ḷyanduna ne kuli, ki ḷnani U Tienu kani ka, ama ḷyanduna nni, o nufosaalo n niani yaali yen o nuni n nua yaali, yen o jagbelima ki ña ti baa kan ka, ama li ña ḷyanduna nni. **17** ḷyanduna yen bi niba n niani yaali k li ḷnani, ji pendī.

Ama yua tie U Tienu n bua yaali wani, baa li ye yogukuli. (aiōnios g165) **18** Abila, i jijuogu yognu, nani yin den gbad i ki bi maadi ki klisto yibala yabi boncianli: li po n cedi ki ti bandi k i jijuogu yogunu punti. **19** Bi ḷnani ti siiga nni, ama bi den ki tie ti yabi ka. Bi bo tie ti yabi, tinba yeni bani n bo baa ye. Li tieni ki lan waani, ki bi ki tie ti yabi. **20** I ya po, i ga mi yedirjanma yua bo tie niijamo yen kani. Ki kuli piua mi banma. **21** N dian i kelima i bani i maamōni ka, ama i ban li, k faagu ba ki ye i maamōni nni. **22** ḷyna n tie faagudaan o i, o faagudaan o tie yua yie ki jesu ki tie klistu i? li daan o tie klistu yibalo, yua nia ti baa yen o bijua. **23** Yua ki bani U Tienu bijua, ki bani U Tienu mo, yua tuo ki ga U Tienu bijua, o ga U Tienu mo. **24** Yin den gbad ya maama hali ciliyogu yen, ye i pala nni, i ji taani ki ye yen U Tienu bijua i yen U Tienu. **25** Wan puoni k o bi ten ti yaali n tie: ya miali ki pia gbema. (aiōnios g166) **26** N dian i li bona ki li nua ya niba kpaani ki ban buon i. **27** Yinba wani, wan den ten i ya fuojanba ye yen i. L ji ki buali ki nul n tundi ka; ama nani o fuojanma n tundi a bona nni kuli ne, ki li tie maamōnba n ye k k tie faagu ka yen. Ya ye mani nani fuojanma n tundi maama. **28** To, mōlane, n yaabila, ya ye mani yen klistu ki fidi ki ya pia li papāali ya yogunu k o t bu legd, k o legdm daali ki fee n da di ti, ki bi fagdi yen o. **29** I ya bani k o tie yua kuni o monkundi, yin go ya bani ki yua ntie ti monkundi kuli, U Tienu n mal li daan op.

3 Diidi mani U Tienu n bua ti maama, lan fidi k ban yin ti o bila! T go li tie mo. ḷyanduna ya ki ban ti, kelima b k ban o. **2** N ḷjuankaaba, mōlane ti ji tie U Tienu bila i, k tin bua ya tie yaaba da ki legdi(dōgd), ti baa naani yen o, kelima wan li naadi, ti ba la o yen. **3** Yua n pia li dandanli, o ḷnani nani wan ḷnani maama yen. **4** Yua tie biid, k coln U Tienu maama, k t biid tienma tie U Tienu maama yema. **5** I bani ki jesu ba ki bua piini ti biidi, o naa go pia tagiliba kuli. **6** Yua ga o maama ji kan tieni biidi, yua tien biidi, o k la o, k go k ban o. **7** A bila, nul n da bond i. Yua maadi i moni, mon nani wani mo n mon maama yen. **8** Yua tie biidi, tie sitaani yua i, kelima hali mi cilima yogunu, sitaan tie biidaano. U Tienu bijua cua ki bua wan biidi sitaani tuona. **9** Yua mal(ga) U Tienu nni, o ji kan tieni biid, kelima o ye yen U Tienu yanfuoma, k o ji kan fidi ki tieni biidi, kelima U Tienu tie o baa i. **10** Li kani ki t bu bandi U Tienu yenit sitaani bila. Yua ki tuagi i maamōni sanu yen yua n k bua o ninjua, k tie U Tienu biga. **11** Kelima yin den cili ki gbad yaali, li tie k ti ya bua ti lieba. **12** K da naani yenit kayen yua den tie nibiigu, k kpa o ninjua. Be ya po i k o den kpa o? Kelima o tuona den bii, k o ninjua tuona ḷnani. **13** N naataani lan da lid i, li ya tie ki ḷyanduna yie i. **14** Ti bani ki ti ḷnani mi kuuma yo, ki ji pia li miali, ki dugni tin bua ti lieba yen po. Yua ki bua o lieba ye mi kuuma nni. **15** Yua ki bua o lielo tie nikpalō, ki bani ki nikpalō ki pia miakangbenl. (aiōnios g166) **16** O buama po i, k o cabi o miali ti po, yen i kti mo bi lu ti miali ti naataani po. **17** Li ya tie k nul pia ḷyanduna ne piama, k nan nua k o ninjua ye mabli nni, k o kan tod o, be wang i k o pia U Tienu buama? **18** N bid, t buama n da tie nobun nni yen lanbu po ka, ama lan ya tie ti tuona

nni yen i mōni. **19** L kani k ti baa bandi yeni i mōni tin ie yaaba, k ti pala n ya pa o po. **20** Li ya tie k tin tien yaali mabndi ti pala, t ban k U Tienu yabi ki cie ti pala, k o go bani bonli kuli. **21** N bibuadi, li sua ki ti tuona ki mabndi ti, ti pia li papaali U Tienu kani. **22** Tin miadi yaali kuli ti laadi, kelima ti cōlni o yikonba k go tiendi o buama. **23** O yiko n ne: tin ya daani o bijua jesu yeli po, ki bua ti lieba nani o yikonba n wangi ti maama. **24** Yua coln U Tienu lanbona, o tie o yua i, k o ye yen o; ki ti bani k o ye yen i ti k dugni o fuojanma yaali k o tien ti.

4 N buakaaba, bi niba boncianla yaaba n kubi mi tofaama laabaali wangi bi dogtieba lanya laabaalo i. Ama, li buali ke yin kpaagi bojanla ki cengi ban tundi maama, yen i, i ba bandi bi bangima yua U Tienu momoni bii maa yua i. **2** N ba waani yi yin ba tieni maama ki bandi nilo ya wangi ya momoni n ūani U Tienu fojanma kani. Yaaba n kadi ki maadi ke Jesu Kirisiti ūani U Tienu kani, ki tua nilo nani tinba wangi ya laabaali n ūani U Tienu kani. **3** Ama yaaba n ki kadi ki maadi yeni, ki wangi ya laabaali n ūani U Tienu kani. Bi tie Kirisiti yiekaaba ya tundkaaba i. I gbadu ke bi niba baa ban pundi ti siiga. Bá mola, bi ji ye ne i. **4** Nani yinba n tie n buakaaba yen i, i tie U Tienu yaaba i, ki yie kaa dugi ban wangi yaali, kelima U Tienu yua n paani i pala ke i tiendi wan baa yaali pia u paalu, ki cie yanduna yua. **5** Ti ya diidi yaaba n wangi mi tofaama yeni, bani leni bi niba tie yaaba n yie ke bi kan kpiagi Jesu yeli i. Lani n cedi ke ban maadi yaali ūini yanduna ne niba kani i, lan n cedi ke li niba mo cengi ba. **6** Tinba wani tie U Tienu yaaba i. Yua n bani U Tienu kuli cengi tin tundi ba yaala. Ama ya nilo n ki tie U Tienu yua ki cengi tin wangi yaali. Tin ba tieni maama ki tieni mi paadima ki bandi yaaba n n tundi ya momoni n ūani U Tienu kani, leni yaaba pua bi lieba mi tofaama. **7** N buakaaba, li buali ke tin ya baa ti lieba, kelima U Tienu paandi ti pala, ki puni ti u paalu, ke tin buadi ti lieba, ki pugni i, yaaba n baa bi lieba, bi dugikaaba ji tua U Tienu bila i, ki bani o. **8** U Tienu waani bi niba o buama. Lani n cedi ke yaaba n ki baa bi lieba, bidugikaaba ki bani U Tienu. **9** N ba waani yi U Tienu n tieni maama ki waani ke o baa ti: O sōni o biyendga ke wan cua ki tinga po ki paami ti pala, tin baa ya miali n ki pia gbenma o yeli po. **10** U Tienu kadi ki waani ti yaali n tie ki yan buadi nitoa yen i mōni: Liki ki wangi ke ti baa U Tienu ka, ama ke U Tienu n baa ti. Li po n cedi ke o sōni o bijua ke wan yidi o bá salga, ke wan fidi ki tieni ti tuonbiadi po sugli. **11** N buakaaba, nani U Tienu ūi baa ti maama ne, li tie ti po taladi tin ya baa ti lieba! **12** Nilobá kuli ki kpeli ki la U Tienu. Yeni lankuli i, ti ya baa ti lieba, li wangi cain ke U Tienu ye ti niinni, ke ti baa ti lieba nani wan baa tin ya tiendi maama. **13** N ba waani yi ke tin baa dugi maama ke ti ye U Tienu nni ke ti mo ye o nui nni: o puni ti o Forjanma. **14** Tinba bi tondiba la U Tienu Bijua, ki kadi ki maadi yaaba n sieni leni i mōni, ke Ti Báa sōni o ke wan faabi ya niba n ye ya fala n ki pia gbenma bi tuonbiadi po yanduna nni. **15** Lanwani i, U Tienu ye leni yaaba saa i mōni Jesu po. Bi yedi, "O tie U Tienu Bijua." Lanwani i, bi ji li ye U Tienu nni **16** Ti la U Tienu n

bua ti maama ki cegdi, ki ji dugi ke o baa ti. Lani n cedi ke ti baa ti lieba. Kelima U Tienu yenyieni tie ke wan ya baa bi niba i, yaaba n baa bi lieba kaa cedi ye U Tienu nuinni ke o mo ye bi nui nni. **17** Li buali ke tin buadi ti lieba leni payenli. Ti ya tieni yeni, ke u yogu pundi ke U Tienu ūi jia ti buudi leni ti baa daani ke o kan jalgi ti. Ti baa daarii kelima ti ye yanduna nni U Tieni nui nni, nani Kirisiti wani o bá ūi ye U Tieni nui nni maama. **18** Ti kan ya jie U Tienu li ya tie ke ti baa o lini i mōni, kelima yaaba n baa U Tienu leni i mōni ba fidi ki ya jie o. Ti baa fidi ki ya jie kelima o ba ti dadi ti tuba. Lanwani i, yaaba n tie U Tienu ki baa o leni payenli. **19** Ti baa U Tienu leni ti lieba bi dugikaaba kelima U Tienu n kpia ki buadi ti. **20** Lanwani i, yaaba n tua "N baa U Tienu" ama ki nan nani o lielo dugikauba pua tofaama i. Yaaba n ki baa bi lieba dugikaaba, yaaba ke bi nua ba, kan fidi ki ya baa U Tienu yua ke ba ki kpeli ki la. **21** Bili mani i yama nni ke U Tienu ūi bili ti po ya ūomaama n yeni. Ti ya baa o, ti baa li buali ke tin buadi ti lieba bi dugikaaba.

5 Yaaba kuli n tuo ke Jesu tie Kirisiti tie U Tienu bila yaaba ke U Tienu mali ba. Ke yua n baa Baa baa baa Baa bila ti lieba bi dugikaaba mo. **2** Tin ba tieni maama ki bandi cain ke ti baa U Tienu bila leni i mōni, li tie ti ya baa U Tienu ki colini o ūomaama lan buali maama. **3** N maadi lani, kelima, ki buadi U Tienu niima nni tie tin cōlni o ūomaama. Ki tieni wan baa yaali nan ki paa. **4** Tinba yaaba ke U Tienu cedi ke ti tua o baa fidi ki yie, kaa tieni yaaba n ki dugi ūi buali ti ke tin tieni yaali; ti pia mi tuama ki cie yaaba n ki yua U Tienu. Ti ba fidi ki yie mi tudma sanu kelima ti dugi Kirisiti. **5** Yua n tie ya nilo n paa ki cie yaali n ki yua U Tienu? Li tie yua dugi ke Jesu tie U Tienu Bijua. **6** Yin maali Jesu kirisiti po. O tie yua n ūani U Tienu kani, ki jiidi ki tinga po. U Tienu kadi ki waani ke wani n sōni Jesu ya yognu ke Jan wuli Jesu mi ūima nni. Ama o kuumu puoli, mi sōma bo ūani o gbanu nni. K U Tienu fojanma saa i mōni, ke Jesu Kirisiti ūani U Tienu kani i. **7** Lani bona taa ne tie nani nibuoli taa n saa i mōni yeni. **8** U Tienu Fojanma jiidi mi ūima nni Jan ūi wuli Jesu ya yognu, yea Jesu sōma ūi ūani o gbanu nni, wan kpe ya yognu li dap. oonponli po. Lani bona taa kuli maadi ti bonyenli i, Ke Jesu ūani U Tienu kani. **9** Ti maani ki dugi nitoba ūi maadi ti yaali. Ama ti bi baa dugi U Tienu ūi yedi yaali ke mabli bá ki ye. Ke o go tuodi ki waani yaali n nua o Bijua po. **10** Yaaba n dugi U Tienu Bijua po baa bi yenyieni nni yaali n tie momoni, o po. Ama yaaba n ki dugi U Tienu ūi yedi yaali yi o mi tofaama daano i, kelima bi yie kaa dugi U Tienu ūi tuodi ki waani yaali o Bijua po. **11** U Tienu ūi yedi yaali n ne: "N puni yi ya miali n ki pia gbenma" Ti baa tundi ki fo, li ya tie ke ti kubni ti bá o Bijua nui nni. (aiōnios g166) **12** Yaaba kubni biyuli U Tienu Bijua nui nni baa tundi k fo leni U Tienu. Yaaba n ki kubni bi yula o nui nni, kan ya tundi ki ye. **13** N diani ya tili ne yaaba n dugi ke Jesu tie U Tienu Bijua, lan fidi ki todi yin ya tundi ki ye. (aiōnios g166) **14** Tin kubni ti yuli o nui nni yeni, ti daani boncianla ke o cengi ti, li ya tie ke ti mia o ke wan tieni yaali kuli, o yen tuo i. **15** Ke ti ya bani ke o cengi ti, tin mia o yaali kuli, lanwani

i, ti ba fidi ki ya daani ke tin mia yaali kuli. **16** Li ya tie ke a la a lieba, dugkaaba, ke bi tie yaal n ki yanbi ki bia, ki ba paadi ba leni U Tienu, yan la yeni i, a ba fidi k mai bi po ke U Tienu n teni ba li miali, li tie wani yua ya biidi n kan paadi o leni U Tienu i. Ama, bi niba ye ki ba fidi ki tieni ya tuonbiadi nba paadi o leni U Tienu li bina leni li bina. N ki yedi ke ban jaandi warni yua n tieni lanya tuobiabuolu ka. **17** Tuonbiadi kuli ki yjani U Tienu nunga nni, ama tuonbiadi kuli ka ba fidi ki paadi ti leni U Tienu hali mi kuuma. **18** Ti bani ke nilo ya tie U Tienu biga, o kan ya tundi ki tie ti tuobiadi, ki ledi. Kelima U Tienu Bijua guu o ke Setaani, o biado n da duoli o. **19** Ti bani ke ti tie U Tienu bila i, ama o biado n kubi yanduna kuli. **20** Ti go bani ke U Tienu Bijua cua ti siiga, ki puni ti u paalu ke tin gbadji momoni; ti kubni ti yuli wani yua tie i moni U Tienu Bijua, Jesu Kirisiti nui nni. Jesu Kirisiti tie U Tienu leni i moni, ke wani n puni ti u paalu ke ti baa ya miali n ki pia gberima. (**aiōnios g166**) **21** N yedi yi, yinba yaaba n tie n buakaaba, fangi mani i yula ki da jua ya tieni n ki pia paamono

2 Jan

1 Mi u nikpeli n diani ya tili ne fi Kiria u tienu n gadi yua yen u bidi yi ku bua'b yen mōni. Min kukua ka buaba ama yaab bandi u tienu mumoni **2** U tinu momoni yua ye yen ti po k go baa ye yen ti yqgu kuli (aiōn q165) **3** T yjanbidi, sugili yeni laafia n ya ye ti. **4** M pal den mangi min den lá ka bila bila cuoni e mōni sanu nani t ba yikodi n bo buali maama. **5** Mōda mi bua bual'a yaal, Kiria min diana ya tilii k tie mabli kaa m tie tin den pia yaama hali m cilma nni l tie tin ya bua liebi. **6** K m buam tie ti ya yua ti ba u tienu yikodi lan ya yikodi k ti baa yua nani ti bo bangi nandi i cilga. **7** M tulma damban ba cua k yadi u dogu nni kaa tuo k Jesus den cua k te nifosalo k pia gbanandi. lan nubuolu tie m tulma daano n yeni wan k tuo Jesus. **8** Cuo mani i baa, k daa biani i tuonl ūuadi ama baa u paabu. **9** Yua ya caa banfagli kaa tuagi Jesus sanu wan ya bani k waa pia tienu ama yua tuagi o sanu pia ba yeni o bijua. **10** L ya tie k nul cua kaai kani kaa waani nani ti maadi maama ne yi daa ga'o i deni. yi bia daa fuod'o. **11** Kelima yua maadi: i fuondi! mō tuuni t tuonbiidi sanu i. **12** m piā m maama boncianli k bua k diani i po ama mi bua k diani yeni o mag i o kadaaugu po. ama n bua cua yua kuli yaadeni k ti pagi yeni ti lieba ūoba mni k yua kuli pal n mangi. **13** Anisalo yua k u tienu lugd'o yeni fuond ja.

3 Jan

1 Min o nikpelo, n diani li tili ne ki teni n buado Gayusi yua ke n bua o leni momoni. **2** N buado, n bua ñan ya pia laafia, ke a bona kuli í ya cuoni a yenyienu nni, nani ñan cuoni maama fini leni U Tienu siiga yeni. **3** N pali mangi a po, kelima a ninjaba Kristo yaaba den cua ne ki maadi nni, ke a ye i momoni sanu nni nani ñan den li ye lini maama yeni. **4** Lbá ki ñanbi ki mangi n pali nani min ti gbadí ke U Tienu bila kuli cuoni i momoni sanu nni. **5** N buado, a sóni lan buali maama ti ninjaba Kristo yaaba po, bá ban li tie bi canba mōno. **6** Ban yaaba n cua ki maadi nni ke a pia mi buama ku jaanddiegu yeni, n miadi a ke a todí ba U Tienu n bua maama ke ban gedí bi sanu. **7** Kelima Jesu Kristo po n cedi ke bi cuoni li sanu; kaa gaa lbá yaaba n ki bani U Tienu kani. **8** Lan niba ke li dagdi ke tin gaa ba, tin ya taa ki ye, ki tie U Tienu tuonsónla i momoni sanu nni. **9** N den diani maama bá ki teni ku jaanddiegu, ama Diotrefi yua bua wan ya tie liiga yua yeni, ki tuo ti maama. **10** Lan ya po n cedi, ti ya ti cua, n ba togdi yi wan tie yua, leni wan maadi ti po ya mabiidi; laa dagdi o po, ke o gó ki gaani ti ninjaba Kristo yaaba, ki gó yen pani yaaba n bua ban gaa ba, ki beli ki ñani ba ku jaanddiegu nni. **11** N buado, da togdi bonbiigu tienma, se yaala n ñani. Yua tie yaala n ñani U Tienu bani o, yua tie yaala n bia kan lá U Tienu. **12** Bi niba kuli pagi Demetrisi, tinba mono tie sieda o po, fin mōno bani ke ti sieda tie mōni. **13** N gó pia mi maama boncianla ki bua maadi ama n nan ki bua ke n diani ma li tili nni ki teni a. **14** N maali ki kan waagi leni min lá ña, ke tin ñanbi ki boe. Mi yanduanma í ya ye leni a. N dønlinba fuondi a. Fuondi fuondi ti dønlinba.

Jude

1 dude, jesu kilisu tuonsɔnl k go tie jak nijua, fuond yaab kul k o tienu yimb, k go bua yaab k kub b kul jesu kilisu nnin. **2** Ko ɔjamu, n yanduam yen o tien buam n ya pugidi y po hal boncianla. **3** N buakaab, n den bua yi hal boncianla k diani y po yal tie t kul tan pia ya fabu. Ama n sua k li tie n po tila min diani k tundi yi k yin kɔni l dandanlin kɔnl, o tienu den ten ya nuba yan ya dandanl o yog kul. **4** Ya nub k e dian den maad k b bujial cuonaa b wuoni kua ti sinsigin. ba conl o tienu, b lebd o tienu ɔjalbalg k l tie n comma, b go yie yesu kilisu, wan bebe n tie t canba yen t yomdaano. **5** ɔja man min gua tiade ya bona k yi ban, t yomdaan den faab o buolu t yombd Esipit nnin. yomdan den yuand biid yaab den yie b kan cuonlo. **6** O tienu kub, k loliba yogu kul l bonbɔnlin hal l bujial dacianl dal, ya malekin baa na den kub ban pia ya yial. (aiōnios g126) **7** S odom nub, gomod yen dogi ku kul yaab po, mon den kua n concom yen cangdi bul kul. I ya po b jii b mɔn ya mu k pia gbem, k b ji sua bonannangu. (aiōnios g166) **8** In yen, l nubaa bontitiedi tie yemi: L dangd ced k b jɔgnd b ba k yie yomdaano paalu, k sug o malegba yaab pia t ciagd tanpolipo. **9** Ama misiel maleg mon den yie sitan k kɔn yeno mussa gbanand po. Ama wa den bua wan sugo, k den maado k yomdaano n mabno. **10** Ama l nub sugd ban k ban yaal. Ama ban ban yal yen n cagdm, nan t yand k pia l yanjagl, b biand b yula. **11** Yubal b po! b ɔjod k tongn caïn sanu, nan in piäm ya boam, b go gbad baa nan balaam mo yen; k san k ban bia, k go fiini n janjanma k bodi nan qor yen. **12** li tie bani n jogni yin n taani k di ya jiema. b yen di k go ŋiu k l pend, ka jie fe, k nua bi ya yula bebe. b tie nan o faalu n tud ya tawalgbɔng ke tienn yi taag yen, b go tie nan l fal ya tiidin naa loniba yogunu, ama k kuodi k kpe kum lie k be ɔjabi. **13** B nann nan n ñincianma kñinguona n lengdi dɔgidi b tuona n pia ya fe k lu t ñinpupudi gbangbanl po, nan ya ɔmabia yaab god k ye yogu kul tuu l bonbɔnlin. (aiōn g165) **14** B mon go conl henok n den pua ya sawaalo, hal adam ya yabia bonbi lele k den yedi: diid man, yomdaano ba cua yen o maleg tudl. **15** yen wan jia o bud yua kul, yen k go maad yaab k den conlo kul, ban den tiendo yal kul k go den yieo yen l biid dam n den sugo, k go maad yal kul o po. **16** L nub ye l pabienlin yogu kul, k mɔn b yul po, k l kuandb t bua biid. B kub a lanbongbenga k bɔndi b nub k bua ban laa b kan l baoli. **17** Ama yimb yaab tie n ðɔnl ba, n gua tiade man yesu kilisu tuonsɔnl n den maad yal. **18** B den maade: «a dena jog yogu, yab ba ñuad o tienu po, b baa te suo b yul po buam k go yie o tienu». **19** L tie lan nube! b cuon yen n paadm, b ɔjua b gbanand bon buam kal, baa pia o tienu fuom **20** Ama yimb, n buakab, maman e mial, l dandanlɔjani l tanpul po. yaa jand man o tienu fo ñam po. **21** ɔjambi kub man o tienubuam k ya guu man ti yomdaano yesu kilisu o ɔjamu po, o ba tienti ya mial n k pia gbem. (aiōnios g166) **22** Yaa pia man n ñiñium yab n tam tam po. **23** Fab man yab ba fiid k ya ye k ñanb o mun, yab sieni yaa pia man b po n niñim, ama yen o jijeogu, da nagdman k b bona n da puo yi. **24** Hal yua ba fiid k guud

yi n da ba k go fiid wann yii o ciagd, yin da pia ban fid k nangue yal yen l pamenl cianl. **25** Otieu yend yua faab ti yen t yomdano yesu kilisu po, wan n pia t ciagd yen ti baad gbengd, o paalu yen yiko, yogu kul, mɔmonlan yen hal mial n kan gben yogu! amina. (aiōn g165)

Mi Dogdima

1 Ne tie U Tieno n̄ dögdi yaali Jesu Kiristi po, ke wan waani o tondba yaali n̄ ba tieni taladi, ki nagi m̄oko. O s̄oni o maleki o tondo Jan kani ke o waani o. **2** Jan tieni kasiedi ki kadi ki waani ke wan den la yaali kuli tie U Tieno maama yeni Jesu Kiristi kasiedi. **3** U Tieno n̄ yadi o yedjanma yua n̄ ba cogi yeni yaaba n̄ cengi ya sawali maama ne, yeni yaaba n̄ colni li sawalli maama bi yema nni kelima u yogu nagi. **4** Jan n̄ diani ya tis̄onkaali ne Kiristi jaancagleleda yaa n̄ ye Asi diema nni po: U Tieno yua bo ye, ki ye, ki go ba cua, yeni o malekileleda yaaba ye o badigbandi nintuali nni, **5** yeni Jesu Kiristi yua n̄ tie o kasiedm̄ono, yua n̄ cindi ki mali bi tinkpiba siiga yeni ki tinga po badcianba ya badciamo n̄ puni yi li hanbli yeni mi yanduanma. Wani yua n̄ bua ti, ki daa ki faabi ti, ti tuonbiadi po yeni o soma. **6** O cedi ke ti tua O Báa U Tieno po salga yidkaaba buolu; Ti yudandi yeni u paaciamu tie O yaali hali ya yogu n̄ ki pia gbenma. Ami! (**aīon g165**) **7** Wani n̄ yeni, o ñani ti tawalgbandi nni; nunbu kuli ba la o, bayeni yaaba n̄ den muu ki londi o kuli. Ki tinga po nibuoli kuli ba fabni o po. Nn! Lani n̄ yeni, Ami! **8** O Diedo U Tieno yedi, "Miní n̄ tie 'alfa yeni omega' lani n̄ tie mi cilma yeni mi juodma, "Yua n̄ bo ye, ki ye, ki go ba yuandi ki cua, u paaciamu daano." **9** Miní, Jan, i kpiilo yeni yua n̄ taani ki ga yeni yi Jesu falaciamu, U tieno diema yeni ya juunli n̄ ye Jesu nni, bi den s̄oni nni ban yii ya kpendedgi Patimosi po, U Tieno maama po yeni Jesu kasiedi po. **10** O Diedo daali, n̄ den ye yeni Forjanma. N den gbadì n̄ puoli po ya nialu n̄ yabi, ki tie nani li naatunli yeni. **11** U den maadi, "Diani jan la yaali tili nni, ki s̄oni ki teni Jesu jaancagleleda yaaba n̄ ye: Efesi po, Simirni po, Pergami po, Tiyatiri po, Sardesi po, Filadelifi po yeni lawodise po." **12** Ke n̄ gbagi ki bua diidi ñma ya nialu n̄ maadi yeni nni, min gbagi, n̄ la wula fidsantuankaani lele. **13** I fisantuankaani siiga nni nilo den ye ki naani yeni o nisaalo bijua, ki la liadfgadili ke li jiidi hali o taabiamu, ke o benli ñaagi wula gbanñagdu. **14** O yuli yeni o yudi den pieni nani ti kunkundi yeni, ke o nuni tuudi u mupieni. **15** O taana den tie nani ti kudmondi yeni, ban duadi ya kudmondi u maafanu nni yeni, ke o nialu tie nani a ñinguona fuugu yeni. **16** O den muubi ñmaabila lele o jienu, ke o ñobu nni ña ya jugsiega n̄ mani kaani lie kuli. O nunga den ñilgi ki tuudi nani u yensiiñigdu yenkpaaana yeni. **17** Min la o, ke n̄ baa ki gbaani o nintuali nani n̄ kpe yeni, ke o maani o nuujieni n̄ po ki yedi nni, "Da jie. N tie yua n̄ cindi yeni yua n̄ juadi, **18** yeni yua n̄ fo. N den kpe, ama diidi N̄ fo hali ya yogu n̄ ki pia gbenma! N go kubi mi kuuma yeni bi tinkpiba diema piemi. (**aīon g165, Hadēs g86**) **19** Lanwani ii, ñan diani jan la yaali kuli, yaali n̄ ye m̄ola ne yeni yaali n̄ ba yuandi ki cua. **20** Yaali n̄ duagi jan la ya ñmaabileleda nuujieni, yeni wula fidsantuankaani lele niima nni n̄ ne: a ñmaabileleda tie kiristi jaancagleleda malekinba i, ke i fidsantuankaani mo tie li jaancagleleda."

2 Diani ne ki teni Efesi Kiristi jaancagli maleki: Ne tie yua n muubi jymaabila lele o nuujienu, ki cuoni wula fidsantuankaani lele siiga nni ya lanbona i, **2** "N bani yan tieni yaali yeni yan soni ya tuoncianli yeni a juunli mondli (janiali). N bani ke yaa tieni nibiadba nunmanga. N bani ke a bigni yaaba n yedi ke bi tie tonda kaa tie ba, ki bandi ke bi tie faagu danba i. **3** N bani ke a mondi ki juuni, ki go ga fala hali boncianla n ya yeli po, ama, li naa wadi a pali. **4** Ama, n ba jalgi a yeni yan lindi a cincinbuama. **5** Lanwani ii, yan ya tiani yan cindi ki baa naani. yan tuubi, ki guani ki ya tiendi yan den kpia ki tiendi maama. A yaa tuubi, n ba cua a kani ki niani a fidsantuankaanu, un ye naani. **6** Ama n bani yaali n tie a nandi: a yie Nikolas yaaba tuada, N mo ri yie yaali n yeni. **7** Yua n pia a tuba wan cengi foyanma í maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kóni mi jama, ki paadi, n ba puni o u saru wan di li miali tibu yaabu n se U Tienu Diema nni." **8** Diani ki teni Simiirni jaancagli maleki: Yua cindi yeni yua n juodi, Yua n den kpe ki go ji fo lanbona n ne: **9** N bani a cacagma, yeni a namu ama a tie piado i. N bani yaaba n yedi ke bi tie Juufinba ki naa tie ba jonjongu. Bi tie Sutaani jaandiegua yaaba i. **10** Da jie ya fala n bili ki guu a. Diidi! Sutani bobindi ki ba cuo ki luoni i siiga nni nitianba li dansaldieli nni, yin la fala dana piiga. Yin ya dugi n po hali yeni mi kuuma, n ba puni a li miali badfegligia. **11** Yua n pia tubli wan cengi Foyanma í maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kóni mi jama, ki paadi, kan la mi kuuliema fala." **12** Diani ki teni Pergami Kiristi jaancagli maleki: "Yua n kubi ya jugsiega n mani kaani lie lanbona n ne: **13** N bani yan kua naani, Sutaani badigbandi í ye naani n yeni. Yeni lankuli, a juuni ki kubi yeli. N bani ke yii nia ke yii dugi n po, bayeni Antipasi, n kasiedo daali, yua n dugi n po hali boncianla, ke bi den kpa o i siiga nni, Sutaani í kua naani n yeni. **14** Ama n pia i jalgi waamu a po: I siiga, bi niba ye, ki yua Balaami tundma boncianla, Yua n den tundi Balaki ke o tulni Israyeli bila, ke bi dini i buli padjiema, ki go conbi. **15** Lani n go yeni, i siiga nni, nitianba yua Nikola yaaba bangma ke li paa. **16** Lanwani ii, yan tuubil! A yaa tuubi, N ba cua tontoni a kani, ki pua bu tobu yeni ba yeni n ñobu nni jugsiega. **17** Yua n pia tubli, wan cengi Foyanma í maadi Kiristi jaancaga yaali. Yua n kóni ki paadi, n ba teni o yaali n tie Maani, ki wuo, n go ba teni o tanpienli, ke yepaanli diani lipo, ya yeli ke niloba ki bani, kase yua baa li baba." **18** Diani ki teni Tiyatiri Kiristi jaancagli maleki: U Tienu Bijua yua n pia a ninbina nani umupienu yeni, ke o taana tie nani ban duadi ya kudmondi yeni lanbona n ne: **19** "N bani yan tieni yaali: A buama a dudugdi a tuonli yeni a juunli mondli. N bani a tuona, a buama, a dudugdi, mondli, a tuona molane cie yan den cindi ki tieni yaali. **20** Ama min jalgi a yaali ya po n ne: A cabi o pua Jesabili, yua n tama ke o tie sawalpualo yeni u sanu. O tundima po, o tulni n tonda ke bi tieni mi conconma, ki go dini i buli padjiema. **21** N bili o po u yogu waamu, wan baa ki tuubi, ama waa bua wan mia sugli o conconma po. **22** Diidi! N ba lu o u yianu, wani yeni yaaba n tieni mi conconma kuli ba la falaciamo, kase bi ya tuubi bi tuonbiadi po. **23**

N ba pua ki kpa o bila, Kiristi jaancaga kuli ba bandi ke mini n fiidi ki bani yaali n ye mi maalma yeni a pala nni kuli. N ba teni i siiga nni, yuakuli yeni wan soni o tuona maama i. **24** Ama yinba yaaba n sieni Tiyatiiri nni, yua n ki ḷua lanya tunda, kaa bani ban yii yaali ya bona n wuo Sutaani ḷasiili nni - yinba wanii, n yedi yi, 'N kan tugni yi tugtsli!' **25** Lan baa maama kuli, yin ya kubi ke li paa, hali min ba cua. **26** Yua n koni mi jama ki paadi, ki tiendi min tieni yaali hali yeni mi juodma, n ba puni u paalu, wan diedi i nibuoli kuli. **27** O baa diedi ba yeni u badkudigbiama, o ba pua ki mumudi ba nani ku ḷogu tiamakaadi yeni.' **28** Nani min ga N Báa kani maama, n mo ba teni o ku sijaagu ḷmaabiga. **29** Yua n pia tubli wan cengi Forjanma í maadi Kiristi jaancaga ya maama."

3 Diani ki teni Sardisi Kiristi jaancagli maleki: Yua n kubi U Tieu malekinba lele yeni ḷmaabila lele lanbona n ne: "N bani ḷan tieni yaali. A yeli doni ke a fo, ama, a kpe o. **2** Findi ki paagi yaali n sieni ki caa mi kuuma po, Kelima n naa la a tuonjana N Tieu nintuali. **3** Lanwani ii, ḷan ya tiani ḷan ga yaali yeni ḷan gbadji yaali. Ya colnii li, ki tuubi. Ama a ya ki findi, n ba cua a kani nani suuro yeni, a kan bandi min ba cua ya yognu ki woli a. **4** Ama, bi niiba ye waamu Sardi dogu nni, bani ki ḷogni bi tialakaadi. Banwani ba la ti tiapiendi, ki cuoni yени nni, kelima bi dagdi yeni li. **5** Ya nilo n koni mi jama, ki paadi, o ba la ti tiapiendi, N kan piini wanya yeli li miali tili nni, n go ba taa o yeli n Báa yeni o malekinba nintuali. **6** Yua n pia tubli wan cengi Forjanma í maadi Kiristi jaancaga yaali." **7** "Diani ki teni Filadelfi Kiristi jaancagli: Yua ḷani, ki go tie o momonmaano lanbona n ne - o kubi Dafidi dieluodpiemi, o ya luodi obakuli kan fidi ki luoni, o ya luon i, obakuli kan fidi ki luodi. **8** "N bani ḷan tieni yaali. Diidi! N luodi a po ya bulñøbu ke nilo bakuli kan fidi ki luoni. N bani ke a pia mi tuama waamu, yeni lankuli, a colnii n ḷomaama, kaa yedi ke a ki bani nni. **9** Diidi! Yaaba n tie Sutaani budielu yaaba, yaaba n yedi ke bi tie Juufinba, ki naa tie ba; bi pua faama i. N ba cedi ban cua ki gbaani a nunga nni, lani ke bi ba bandi ke n bua ja. **10** Nnli ḷan colnii n ḷomaama, ki juuni ki ga fala, N mo baa kubi a ki guudi a mi biigma yognu, ya biginli n kpendi ḷanduna kuli po, ki ba bigni yaaba n ye ki tinga po. **11** N kpendi, li kan waagi. ḷan ḷanbi ki kubi ḷan pia yaali nilo bakuli í da ti fie a badfegliga. **12** Yua n koni mi jama, ki paadi, n ba seni o nani jaantalgaa yeni n Tieu jaandiegua nni, o baa tundi ki ye lankani kaa pia ḷama. N ba diani o po n Tieu yeli, n Tieu dociamu yeli (Jeruselema paano yua n ḷani n Tieu kani, o diema nni ki jiidi), yeni n yepaanli. **13** Yua n pia tubli wan cengi Forjanma í maadi Kiristi jaancagaa yaali." **14** "Diani ki teni Lawodise Kiristi jaancagli maleki: 'Yua n tie Ami, o kasididugika, o momondaano, yua n die U Tieu tagma kuli. **15** "N bani a tuona kuli, ke ḷaa tuoni, a naa go songi mo. N bi sugni ke ḷan ya songi bii ḷan ya tuoni! **16** Lanwani ii, nani ḷan balgi yeni - ḷaa tuoni, kaa go songi mo yeni - N ba siini ki ḷani a n ḷøbu nni. **17** Kelima a yedi, 'N tie piado i, N den pia ḷalmani boncianla, n ji ki pia bonli kuli buama.' Ama ḷaa bani ke fini n ḷanbi ki tie

cacagdaano, ban jie yua mi niñima, luodo, juamo, ki ye mubima (niyanli). **18** Cengi n cegli: ḷan daa n kani ban tongi ki duadi ya wula, ki tua piado, yeni ya tialakaadi n pieni ki ḷilgi, ki la ki wuoni a mubili fee, daa mi kpama, ki ṣogi a nuni, ki fidji ya nua. **19** N tundi ki go bangi min bua yaaba, ki bangi ba ban baa ye maama. Lanwani ii, ḷan baa mi yama, ki tuubi. **20** Diidi! N se bu bulñøbu kani, ki kuogu. Yua n gbadji n nialu, ki luodi li ganli, n ba kua o deni, ki di yeni o, wan di yeni nni. **21** Yua n koni mi jama ki paadi, n ba puni o u sanu, wan kali yeni nni n badigbandi po, nani min koni mi jama ki paadi, ki kaa yeni n Báa o badigbandi po yeni. **22** Yua pia tubli wan cengi Forjanma í maadi Kiristi jaancaga yaali."

4 Lanya bona í pendi, ke n diidi, ki la U Tieu Diema bulñøbu ke li yaa, min bi cindi ki gbadji ya nialu yeni den maadi yeni nni nani bi piebi naatunli yeni, ki tua, "Do ki cua na, ke min waani a ya bona ne ya pendi yaali n ba tieni kaa pia pedma." **2** Lanyognu, Forjanma den taa nni, ke n la ke ti badigbandi bili U Tieu diema nni, ke o nilo kaa tipo. **3** Yua n den kaa tipo den naana ya wula tanli n tie Jasipa yeni Sariduanu. U taanianu den kagni ki lindi ti badigbandi, Li taanianu (waakpeli) den naani emerodi. **4** Badigbandi piilie n tina den kagni ki lindi ti badigbandi, ke nikpelba piilie n bina kaa tipo, ki laá ti tiapiendi, ki ciibi wula badfeglimu bi yula po. **5** I taañgdi, li taadunli yeni i taatatandi den ña ti badigbandi kani. Fidsanciandi lele den co ti badigbandi kani, li fidsandi den tie U Tieu cicijamleemu i. **6** Li mogli nani maduudiga yeni den bili ti badigbandi nintuali, ki pieni, ki ḷilgi nani li tanciencienli yeni. Bonfuoda na den ye ti badigbandi kaalindma, ki pia a ninbina bi nintuali yeni bi puoli po kuli. **7** O bonfuodkpialo den naani yeni yanbøli, ke o lielo naani yeni naabiga, ke o taalo den pia ja nunga i, ke o naalo naani yeni kapaciigu (jiebani yugdli). **8** Lanya bonfuodinaada yeni, yuakuli den pia fiabi luoba, ke i gbie yeni i nuni ipo yeni i kubinma nni kuli. Niagu yeni yieni kuli bi den maadi kaa cedi, ki tua, "o gagdijamo, o gagdijamo, O Diedo U Tieu tie o gagdijamo, O Paaciamu daano, wani yua n die likuli, ki bo ye, ki ye ki go ba cua." **9** A bonfuoda ya jaandi ki dondi yua den kaa ti badigbandipo, ki kpiagi o yeli, ki tieni o balga ya yogu kuli, (aiōn g165) **10** bi nikpelba piilie n bina yeni yi gbaani yua kaa ti badigbandi po yeni nintuali, bi den yi gbaani yua n fo hali ya yogu n ki pia gbenma nintuali, ki cibdi bi badfeglimu ki lu tibadigbandi nintuali ki yedi, (aiōn g165) **11** Ti Diedo yeni ti Tieu, A dagdi yeni, ti yudandi yeni ti kpiagdi yeni u paaciamu. Kelima fini n tagi bonli kuli, a yanbuama po i, ke li bona tagi ki go tundi ki ye"

5 N go den la yua n kaa ti badigbandi po yeni ke o muubi o jienu li tigbabkaali, ke li diani li faanunga po yeni ki puoli po kuli. bi den kpá li tanponba alele. **2** N den la ke maleki paaciandaano ke o tandi yeni u paalu ki maadi, ki tua, "ṣma dagdi yeni wan gbabdi li tigbabkaali ne, ki mudi o tanponba?" **3** Obakuli tanpoli bii ki tinga po lanyaaka ki tinga tiipo ki dagdi yeni wan

gbabdi li tigbabkaali na bii ki cogi li. **4** N den buudi li pabienbubuuli, kelima baa den la yua n dagdi, ki ba fidi ki ghabdi li naa tigbabkaali bii ki cogi li. **5** Ama nikpeyendo den yedi nni, “Da buudi. Diidil Juda buolu yangbanlo, Dafidi benli bundpanma koni mi jama ki paadi, o ba fidi ki ghabdi li tigbabkaali ne, ki mudi li tanponba.” **6** N den la ke pebiga, ke ki se ti badigbandi yeni a bonfuoda yeni bi nikpelba siiga nni, ki den naani ke be kpa ga, ki den pia yina lele yeni nuni lele; yini n tie U Tieu fojanleledma, wan soni yaama ki tinga po. **7** 0 den gedi ki ga li tigbabkaali yua n kaa ti badigbandi po nuujienu nni. **8** Wan den ga li tigbabkaali, a bonfuodaada yeni pilie n nikpelba na yeni den baa ki labni ki pebiga nintuali. Bi siiga nni yuakuli den pia kogdigu yeni wula tadbuoga ke ki gbie yeni li nubjanli, yaali n wangi bi dugkaaba jaandi. **9** Bi den yini yanpanbu, ki tua, “A dagdi yeni yan ga li tigbabkaali, ki mudi li tanponba. Kelima bi den padi a, ki yidi a salga, ke a daa ki faabi bi niba U Tieu po yeni a soma, yaaba n ñani i nibuoli kuli, maalanma kuli, yeni i dogi kuli. **10** A cedi ke bi tua Badciamo diema yeni salga yidkaaba ki tuuni ti Tieu po ki baa die bonli kuli ki tinga po. **11** N go den diidi ki gbadil malekinba boncianli niali, bi den kagni ki lindi ti badigbandi, a bonfuodaada yeni bi nikpelba. Bi kuli ya coli den pundi miiliandi kobi lie **12** Bi den tandi ki maadi, “Ban den padi ya pebiga, ki yidi salga dagdi yeni wan ga u paaciamu, ñalmanu, mi yanfuoma, u fidu, ti yudandi yeni a donda.” **13** N go den gbadil ke tagma kuli yaama n ye tanpoli, ki tinga po, ki tinga tiipo, yeni mi ñincianma nni - yeni yaali n ye kuli - ki maadi ki tua, “Fini yua n kaa ti badigbandi po yeni fini ki pebiga, ñ ga a donda, ti kpiagdi, tiyudandi u paaciamu yeni u fidu ki diedi bonli kuli li bina yeni li bina.” (*aión g165*) **14** A bonfuodaada yeni den yedi, “Amil!” ke bi nikpelba baa ki labni ki pugi.

6 N den diidi ki la ki pebiga ñ luodi tanponleleda yeni nni yendo, ki gbadil ke a bonfuodaada yeni ke yendo tändi nani i taatantandi yeni ki maadi nni, “cua na!”. **2** Ke n ñonli ki sua tanpieno i. yua den jagi o den kubi li dabani, ke bi teni o ki badfegliga. Ke o ñani nani jakondo yeni, ki ba koni mi jama ki paadi. **3** Ki pebiga ñ luodi tanponlielo, ke n gbadil a bonfuodlielo yedi, “cua na!” **4** Ke tantiano ñani, ki tie tanmono. Ke bi puni yua n jagi o u sanu ke wan fie mi yanduanma ki fagni ma ki tinga, biniba ñ ya kpa bi lieba. Bi den teni li tanjaglo ki jugsiecianga. **5** Ki pebiga ñ luodi tanpontaa, ke n gbadil a bonfuodtaalo yedi, “cua na!” Ke n la ke tanbono ñani, ke yua n jagi o kubi ki kelga o nuu nni. **6** N den gbadil u nialu ke u ña ni a bonfuoda yeni siiga ki yedi, “Kpanu tibii ciyo yenli dagdi yeni bögDMA piiga pani, ke olije kpanu tibii ciyo ataa dagdi yeni bögDMA piiga pani. Ama yan da biidi mi kpama yeni ku daamõngu.” **7** Ki pebiga ñ luodi tanponnaalo, ke n gbadil ke o bonfuodnaalo yedi “Cua na!” **8** Ke n la tantinbengu. o tanjaglo den yii mi kuumu, ke bi tikpiba diema yua o. Bi den teni ba u sanu ke ban kpa ki tinga niba bögDMA na, yeni ki jugsiega, mi koma, u yianu yeni ki tinga po bonfuodbiada. (*Hadés g86*) **9** Ki pebiga ñ luodi tanponmuulo, ke n la li jaandbinbinli

tinga, ban den kpa yaaba kelima U Tieu maamapo yeni ban kadi ki saa i momoni, ki tie ni kasiedi po. **10** Bi den tandi ki maadi ki tua, Li go ba waagi ya caa yeni u laa yognu i, fini yua n tie li bonli kuli diedo, yua n gagdi ki ñani, ki tie o momodaano. Hali u laa yogu i ke a ba bu yaaba n ye ki tinga po, ki tuu ti soma panli?” **11** Ke bi teni yuakuli liadfragdienli, ki maadi ba ke bi ba guudi waamu hali bi yegni, ban ba kpa ya tuonsõnba, bi ninjaba yeni bi ninsiaba ki pugni bi po nani ban den kpa bi mo maama yeni. **12** Ki pebiga ñ luodi tanponluoblo, Ke n nuali ki sua ke mi timigcianma tieni, ke yienru ga ki bõndi nani ti pakutiabõndi yeni, ke o ñyamaal kuli lebdi ki tua nani mi soma yeni. **13** Tanpoli po ñyamaabila den cenli ki baali tinga po nani ku faaciangu ñ yi figi bu kankanbu, a kankana ñ ya cenli ki baali maama yeni. **14** Ke tanpoli fuadi ki yaadi nani ban yi gbabli li tigbabkaali maama yeni. ke a juani yeni a kpendega kuli fii ki lie a kaani. **15** Ke ki tinga po badcianba, yeni a nikpiaga, sejegbunga yudanba, bi ñalmandanba, bi paatieba yeni yaaba n sieni kuli, i yonbi yeni yaaba n die bi yudandi kuli den sani ki wuoni a juana nni, ti tankuodi nni, i tanfali nni **16** Bi den maadi a juana yeni ti tangbaadi, “Baa mani tipo! Legni mani ti, tin da la yua n kaa ti badigbandi po nunga yeni ki pebiga pabiencianli. **17** Kelima bi pabiencianli daacianli pundi. ñyama ba fidi ki ya ye e?”

7 Lani ñ pendi, ke i la ke malekinba bina se i tinkunnaadi kani, ki cuo ki tinga faama ki kubi, ke mi kan fidi ki figi ki tinga po, mi ñincianma po, bii ti tiidi po. **2** N den la maleki tiano, ke o ñani puoli, ki kubi U Tieu yua n fo tanpon. Ke o tandi yeni u paalu, ki maadi yeni malekinba bina yaaba ke bi puni u sanu ke ban waani ki tinga yeni mi ñincianma fala, ki yedi ba: **3** “Dá da waani mani ki tinga, mi ñincianma yeni i tiidi fala hali mi ba tieni tanpon maalma U Tieu tuonsõnla yutuna po.” **4** N den gbadil bar den tieni tanpon maalma yaaba ya yutuna po coli ñ doa maama: Israyeli nibuoli kuli niba kobga n piina n tuda na n den baa tanpon maalma: **5** niba piiga n tude lie den ñani Juda buolu nni, ki baa li maalma piiga n tude lie den ñani Rubeni buolu nni, piiga n tude lie den ñani Gaadi buolu nni, **6** piiga n tude lie den ñani Aseri buolu nni, piiga n tude lie den ñani Nefitali buolu nni, piiga n tude lie den ñani Manase buolu nni, **7** piiga n tude lie den ñani Simeyon buolu nni, piiga n tude lie den ñani Lefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Isakaari buolu nni, **8** piiga n tude lie den ñani Sabulõn buolu nni, piiga n tude lie den ñani Josefi buolu nni, piiga n tude lie den ñani Benjamin buolu nni, bani n den baa tanpon maalma bi yutuna po. **9** Lanya bona ñ pendi, ya niwulgú ke bi kan fidi ki codi bi niba ñ doa maama - bi den ñani ñanduna diema nni kuli, i dogi kuli, nibuoli kuli yeni maalanbuoli - Ki se ti badigbandi kani, ki pebiga nintuali. Bi den laa liadfragdipiena, ki kubi ti biadi bi nui nni, **10** ki tandi yeni u paalu ki tua, “Mi faabma tie U Tieu yua n kaa ti badigbandi po yeni ki pebiga yaama i!” **11** Malekinba kuli den se ki lindi ti badigbandi yeni bi nikpelba yeni a bonfuodaada, bi den baa ki labni ti badigbandi nintuali, ki pugi U Tieu, **12** ki tua, “Ami! Ti Tieu n die ti kpiagdi,

ti yudandi, mi yanfuoma, balga, li seli, u paaciamu yeni u fidu hali ya yogu n ki pia gbenma! Ami!" (aiōn g165) 13 Bi nikpelba yeni siiga, yendo den buali nni, "Bile n láá a liadpiena ne, bi ñani le i?" 14 Ke n jiini o, "Canbáá fini wani nan bani." Ke o maadi nni, "Bi tie yaaba n ñani falaciamo janjanma nni. Bi yjundi bi tialakaadi ke ti péndi ki pebiga sôma nni i. 15 Lanyapo i ke bi bi séé U tienu badigbandi kani, ki pugi o yieno yeni ñiagu kuli o diegu nni. Yua n kaa tii bi badigbandi po ba caani o badciagu, ki kuani ba ku niinni. 16 Koma ji kan cuo ba ki buali ñiñuuun. U yieno kan sia ba ki buali wulgu bakuli. 17 Kelima ki pebiga yua n ye ti badigbandi sinsiiga nni baa tie bi gobdika, o baa gobdi ba li miali ñinbunli kani, U Tienu ba fiadi bi ninsiidi, ki yendi bi nunga."

8 Ki pebiga í mudi tanponlelelo, tanpoli diema nni den ymini silbi ke li pundi mindi piitaa (md 30) 2 N den la ya malekileeedba yaaba n den séé U Tienu nintuali yeni, ke bi teni ba a naatuna. 3 Maleki tiano den cua, ki kubi wula tadkuaga, ki sedi li jaanbinbinli kani. Bi den teni o li yubjanli boncianla ke wan yubni, ki tieni i jaandi yeni bi dugkaaba kuli wula jaandbinbinli po, ti badigbandi nintuali. 4 Li yubjanli muñii den ñani maleki nuu nni, ki yegi yeni bi dugkaaba jaandi ki doni ki pundi U Tienu nintuali. 5 Maleki den taa wula tadkuali, ki pádi li jaandbinbinli mu, ki luni ke u jiidi ki tinga po, ke i taatantandi, li taadunli, i taañgdi yeni mi tinmigma (tindigibima) tieni. 6 Malekileeda yaaba n den kubi a naatuna yeni den bobindi ki ba piebi a 7 Malekikpialo den piebi o naatunli, ke n la ke ya taatana n ñyamadi yeni u mu yeni mi sôma. Bi den yadi ke likuli jiidi ki tinga po, ke bogyerli buodi bogdima taa siiga; tidi taa siiga, tiiyengen den buodi, ke ti muasongdi kuli buodi. 8 O malekilielo den piebi o naatunli, ke bi tudi ki luni bonli ke li naani juacianli, ke li co u mu, mi ñincianma nni. Ke mi ñincianma bogdima taalma taa tua sôma, 9 ya bonfuoda n ye mi ñima nni bogdima taalma taa kpe, ki ti ñinbidi bogdima taalma taa mudi ki yoyodi. 10 Malekitaalo den piebi o naatunli, ke ya ñyaabiga n gbengi ki tuudi nani fidtabkaali yeni ñani tanpoli ki jiidi ki baa i kpeni yeni a ñibuna bogdima taalma taa po. 11 ki ñyaabiga yeni yeli den tie "U tonbiadu", ke mi ñima bogdima taalma taa tóngi bagibagi, ke bi niba binciala kpe kelima ya ñima n to bagibagi (nani bu kpegbu) yeni po. 12 O malekinaalo den piebi o naatunli, ki pua ki bôndi u yieno, o ñyamaalo yeni ti ñyamadi bogdima taalma taa, ke likuli bôndi; U yieno yeni ku ñiagu bogdima taalma taa den ki pia yenyenma. 13 N den nualti ki la ya maleki n den yugi ti tawalgbandi siiga nni, ke o tándi ki yii yaaba n ye ki tinga po yeni ku tua "hayaaa, hayaaa, hayaaa, falabiado kpendi ki tinga yaaba po, kelima malekitaadiba yaaba n ba piebi bi naatuna ki tieni ya fuuciangu."

9 Ke o malekimuulo piebi o naatunli, ke n la ke ñyaabiga ñani tanpoli ki baá ki tinga po Bi den teni ga ki kpientinga caañuangu piemi. (Abyssos g12) 2 Ke ki luodi ki kpientinga caañuangu, ke ya muñii n tuoni begibegi ña u caañuangu nni nani u maafanu nni yeni. Ke u yieno yeni mi faama ga ki bôndi yeni ku kpienbuogu muñii. (Abyssos

g12) 3 Ti naasuudiden ñani i muñii nni, ki lali ki tinga po, ke bi teni ti u paalu nani ki tinga po nami yeni. 4 Bi den yedi ba ke ban da biidi ki tinga po muadi, ki da go biidi bonpiabli bii tiiga bakuli, ama ban ya woli ya niba n ki baa tanpon maalma bi yutuna po. 5 Bi den ki puni ti u sanu ke ban kpa ban woli ya niba, ama ke ban waani ba falabiado hali ñyamaali mu. Bi lobdi kñou baa fuuni nani o namo í yu junci nilo yeni i. 6 Lanya dana nni, li niba ba lingi mi kuuma ki kan baa ma. Bi ba fáádi mi kuuma, ama mi baa sani ki fagdi yeni ba. 7 Li naasuudi den naani yeni ban bobni ya taami bu tóbu po yeni i. Ti yula po den pia bonli ke li tie nani wula badfegliga yeni, ke ti nunmu naani bi nisaalba nunmu. 8 Ti yudi den naani puoba yudi, ke ti ñina tie nani yangbanli ñina yeni. 9 Ti tóbtiasi den tie kudi tóbtiasi, ke bi fiabi fuugu tie nani ya taami yeni ya tantudidi n tiini bu tóbu nni yeni. 10 Ti juona denpia ti penlobdi nani i nami yeni; ti juona nni den pia ya paalu n ba waani ti gbandannia fala hali ñyamaali mu. 11 Bi badciamo den tie ki kpientinga nni caañuangu maleki i. O yeli Ebrewu maama nni tie Abadón, Gileki maama n mo Apoliyon. (Abyssos g12) 12 Mi cincinyebiadma pendi n yeni. Diidi! lani ya pendi, janjanbiadma lie go ye, ki kpendi. 13 O malekiluoblo den piebi o naatunli, ke n gbadu u nialu ki u ñani ya yina n ye li wula jaandbinbinli yaali n ye U Tienu nintuali yeni nni. 14 U nialu den maadi malekiluoblo yua den kubi li naatunli yeni, "Lodi ki ña malekinaada yaaba ke bi den loli ki kpaa Efrati kpenciamu nni yeni." 15 Ban den bobni ya malekinba ya yogu, ya binli, ya ñyamaalo, ya daali yeni ya yognu (kudi) cima den pundi ke bi lodi ba ke ban kpa ki tinga po niba bogdima taalma taa. 16 N den gbadu Seje tanpuuba coli, bi den tie miiliyon kobilie 17 Li bondogdikaali nni min den la i taami yeni a tanjagla maama n ne: Bi tóbtiasi den tie kudi, ki moni nani u mu yeni, ki bôni nani bulo yeni, ki tie bo duudi nani (cidibili) yeni. I taami yula den tie nani yangbanya yeni i, ke bi ñona nni ña u mu, i muñii yeni cidibili. 18 Bi niba bogdima taalma taa den kpe kelima lanya janjanbiadma taa yeni po: ya mu, ya muñii yeni ya cidibili n ña bi ñona nni yeni po. 19 Kelima, i taami yeni paalu den ye bi ñona nni yeni bi juona nni i - kelima bi juona den tie nani wee yeni, ke bi go pia ya yula n bilgi a nala (ti yiadi) bi niba gbanu po. 20 Ya niba n den sieni, ban den ki kpa yaaba yeni bi yiadi, nan den ki tuo ki tuubi bi tuonbiadi, bi go den ki cedi kaa pugi i buli yeni mu cicibiadmu, wula, ti kudi, ti kudmondi, njanjilfa, a tana, yeni ti daadi yia; ya bona n ki tua, kaa gbia, kaa go cuoni mo. 21 Baa go den tuo ki tuubi bi nikpalí po, bi suagu yeni bi ñigibiasi po, bi conconma po, bi subu yeni bi jodi dima po.

10 N den la maleki tiano, paaciamu daano ke ñani tanpoli, ki kpendi Ti taawalgbandi den pibni o, ke waakpeli ye o yuli po. O nunga den tie nani u yieno yeni, ke o taana tie nani u mu jaantalgiba yeni. 20 Den kubi ya tigbabkaaga n gabdi o nuu nni, o den seni o taajieni mi ñincianma nni, ki seni o taaganu ki tinga po. 30 Den yigni paama nani o yangbanlo í biegi maama. Wan den yigni, taatantandi lele den tandi ki waani bonli. 4

Taatantandi lele n̄ den tandi ki waani yaali, n̄ den bua diani, ama n̄ den gbadu u nialu ke u maadi, “jan pii ḷasiili taatantandi lele sawali po, da diani lanya maama.” **5** Min den la ya maleki ke o seé mi ḷincianma yeni ki tinga po yeni, den duoni o nuujienu tanpoli. **6** O den poli yua n̄ fo hali ya yognu n̄ ki pia gbenma yeli po, yua tagi tanpoli yeri yaali n̄ ye lipo, ki tagi ki tinga yeri yaali n̄ ye kipo, ki tagi mi ḷincianma yeri yaali n̄ ye mi niinni kuli, maleki den yedi, “Li ji kan waagi (yognu bakuli ji ki ye).” (*aïon g165*) **7** Ama ya daali ke o malekileedo ba piebi o naatunli, lanya daali i ke U Tienu yaalidgu tuonli ba s̄oni ki dudi, nani wan den tuodi ki waani o tondba bi sawalpuuba maama yeni.” **8** Minden gbadu ya nialu ke u ḷani tanpoli po yeni go den yedi nni: “Gedi, ga maleki yua n̄ seé mi ḷincianma yeri ki tinga po yeni n̄ muubi ya tigbabkaaga ke li ghabdi yeni.” **9** Ke n̄ gedi maleki kani ki maadi o ke wan teni nni ki tigbabkaaga. Ke o maadi nni, “Ga ki tigbabkaaga ki ḷmani ga. ki baa to a tugu nni, ama a ḷnobu nni wani ii, ki baa malgi nani ti siadi yeni i. **10** Ke n̄ ga kitigbabkaaga maleki nuu nni, ki ḷmani ga. ki den malgi nani ti siadi yeni n̄ ḷnobu nni, ama min ḷmani ki gbeni, ke n̄ tugu nni ji to. **11** Ke bi yedi nni, “A go ba pua sawali, ki waami bi niba, i dogi, i nilanbuoli yeni bi badcianba diema boncianla nni.”

11 Bi den teni nni sabmuuanu, ke min taa un tua bonbiigtigu, ki yedi nni, “Fii ki biigi U Tienu jaandidiegu yeri li jaandbinbini, yeri yaaba n̄ pugi ku niinni. **2** Ama, jan da biigi ku jaandidiegu cancanli, kelima bi cabi li bi nilanba. Bi ba ḷmaa ki fanbi u dogcianjamu hali piina n̄ ḷmaali lie (*ym 42*) **3** N̄ ba puni n̄ kasiedi tondba yaaba n̄ laati pabontiadi yeri, u fidu ban ya pua sawali hali tudli n̄ kobilie n̄ dana piiluoba **4** Lanya kasiedinba tie Olifie tiliedi yeri ya fidsantuankaanlieda yia n̄ den seé ki tinga Diedo kani yeri. **5** Ya nilo bigni ke war teni ba yaali n̄ bia, u ba ūbi ḷnobu nni ki biani bi yibalinba. Yua n̄ bigni ke wan tieniyaali n̄ bia kuli, o ba kpe yeri i. **6** Li kasiedinba pia u fidu yeri ban luoni ti taawalgbandi, ke taaga kan nii ya yogu ke bi pua sawali. Bi pia ya paalu ke bi ba cedi mi ḷima n̄ tua soma, ki lu falaciamo janjanbuoli kuli ki tinga po, ban bua ya yognu kuli. **7** Bi ya tieni bi kasiedi ki gbeni, ki yanbiadga yagi n̄ ba ūbi ki kpientinga buoñuangu nni ba pua bu tōbu yeri ba, ki paadi ba, ki kpa ba. (*Abyssos g12*) **8** Bi gbannandi baa bili u dogciamu sanciamu po (ban tieni nannanli ki yini yuu Sodoma yeri Eijipti), naani ke bi den kpaa ki tabni bi Diedo. **9** Ya niba n̄ ḷani i nibuoli kuli, i dogi kuli yeri i maalanbuoli kuli baa nua bi gbannandi hali dana taa yeri bogdima. Bi kan tuo ban pii ba kuli nni. **10** Yaaba n̄ ye ki tinga po baa mangdi bipala, ki tiendi u badu bi kuuma po. Bi ba s̄oni bi paabu ki teni biyaba kelima ya kasiedinba ne den wangki tinga po yaaba fala. **11** Ama dana taa yeri bogdima pendima, li miali faawaama ba ūbi U Tienu kani, ki kua bi niinni, ban fii ki sedi bi taana po. Ti jawaanciandi ba kua yaaba n̄ ba la ba kuli. **12** Bi ba gbadu ke nialu ḷani tanpoli, ki tāndi ki yedi ba, “Do mani ki cuane!” Lanwani ii, bi ba do tanpoli ti taawalgbandi nni, ke bi yibalinba nua ba. **13** Lanyognu, mi tinjegicianma

ba tieni, u dogciamu bogdima taalma piiga ba libi. Niba tuda lele ba kpe li tinjegibma nni, ti jawaanciandi ba kua yaaba tindi, ban kpiagi tanpoli Tienu yeli. **14** Falabiado janjanliema pendi n̄ yeni. Diidi! O falabiadtaalo janjanma kan waagi yeri mi cuama. **15** O malekileedo den piebi o naatunli, ke u nialciamu ḷani tanpoli ki yedi, “Ki tinga badciamo diema ji tua ti Diedo yeri o Kiristi diema i. O baa diedi ma hali ya yognu n̄ ki pia gbenma” (*aïon g165*) **16** Ke piilie n̄ nikpenaadbä yaaba n̄ den kaa bi badigbandi po yeri baa ki labni. Bi den pugi U Tienu. **17** Bi den yedi “Ti jaandi a, ti Diedo U Tienu, u paaciamu daano, Yua ye, ki bo ye, kelima a taa a paaciamu fidu, ki cili ki diedi bonli kuli. Li bonli kuli yudaano, yua ye, ki bo ye, ki go ba cua, **18** Li gaadli den cuo ki tinga po yaaba, ama a pabienli jiidi ki cua. U yogu pundi bi kpienba po, ke jan jia bi buudi ki jaandi a tondba bi sawalpuuba yeri a paabu, bi dugkaaba, talginba yeri bi paatieba kuli yeri yaabi n̄ den fangi a yeli. U yogu pundi ke jan biani yaaba n̄ den biidi ki tinga.” **19** U Tienu jaandidiegu tanpoli po den luodi, ke ḷantaadi lolma kpagu nua ku niinni. I taañigdi yenyenma, li taadunli, i taatantandi, mi tinjegibma yeri ki taacianga yeri a taatana den tieni.

12 N̄ den la maalcianma tanpoli: pua n̄ yeri, ke laá u yianu nani liali, ki ḷmaa o ḷmaalo po, ki yili badfegliga, ke ki pia ḷmaabilu piiga a lie o yuli po. **20** O den punbi, ki mœa yeri u tugpunbyianu, ki gbaa ke wan mali. **3** N̄ den maaltorma mo tanpoli: Diidi! Bonfuodcincilingu yu bia, ki moni, ki pia yula lele yeri yina piiga, ki ciibi badfeglimu lele o yula po. **4** O juoli den baandi tanpoli po ḷmaabilu bogdima taalma taa ki lu tinga tinga po. O bonfuodcincilingu den seé o pua yua nbua mali yeri kani, ki guu, ke o ya mali, wan nali ki biga. **5** O den mali bonjaga, yua n̄ ba ti diedi i dogi kuli, ki ya gobdi yeri ti kudi badgbiamu. Bi den ḷani ki biga, ki duoni ga U Tienu yeri o badgbandi kani, **6** ke o pua sani ki gedi mi tinfanpienma nni, U Tienu n̄ den bobni u kaanu o po. Lanwani ii, bi baa kubi o likani hali dana 1.260 **7** Mola, bu tōbu den pua tanpoli. Miiciheli yeri o malekinba den tuogi yeri o bonfuodcincilingu yeri o mo ya malekinba. **8** Ama o bonfuodcincilingu den ki pia paalu ki ba paadi. Lanwani ii, wani yeri o alekinba ji den ki pia kaanu tanpoli. **9** O bonfuodciamo, o cincilingu, ya waakpeli ke bi yii o bulo bii Sutaami, yua n̄ den tulni ḷanduna kuli, bi den tudi ki jiini, ki luni o, wani yeri o malekinba ki tinga po. **10** N̄ den gbadu nialciamu tanpoli, ke u yedi: “Møla, mi faabma, u paaciamu, Ti Diedo badidiema yeri o Kiristi yikodi. Kelima bi tudi ki jiini ti kpiiba tonandaano, wani o tingbangbaabo yua n̄ den kaa ti Tienu kani, yienu yeri ḷiagku kuli, bi po. **11** Bi kōni mi jama ki paadi o yeri ki pebiga soma yeri bi kasiedi lanbona, kelima bi den luni bi miana kaa jie bá mi kuuma. **12** Lanwani ii, Tanpoli yeri yaaba ye lipo n̄ ya mangdi bi pala. Ama falabiado ki tinga yeri mi ḷincianma po kelima mi biadma yudaano jiidi i kani. O gbie yeri pabienclanli, kelima o bani ke wan pia ya yognu ji ki pia mayuli (o juodma ji ki fagi). **13** Ku bonfuodcincilingu n̄ bandi ke bi tudi ki luni o ki tinga po, ke o ḷodi ki woli ya pua n̄ mali bonjaga yeri. **14** Ama bi

den teni o pua ku kapaciigu fiabiandi, ke wan yugi ki gedi ban den bobni o po naakan mi tinfanpienma nni. Bi baa kubi o lanpo i, yognu bá, i yogni yeni u yognu bögdima, naani n fagi yeni o waaciamo n ye naani. **15** O waaciamo den wugdi mi ñíima nani u kpenciamu yeni, ke man ñodi ki tugi o pua. **16** Ama ki tinga den yaadi ki ñobu ki nuudi ku bonfuodcincilingu í den siini ya ñíncianma, ki todi o pua. **17** Lanyapo, ku bonfuodcincilingu den gaadi yeni li pabienclanli, o pua po, ki gedi ki woli o pua puoljuani, ki pua bu tóbu yeni ba, bani yaaba n colni U Tieuñ ñomaama, ki tieni kasiedi Jesu po.

13 Ku bonfuodcincilingu den sedi ku tanbiingu nni, mi ñíncianma jaali po. N go den la ke yanga ñiani mi ñíncianma nni. ki den pia yina piiga yeni yula lele. O yina po den pia mu badfeglimu, ke o yuli kuli po bi diani ya yeli n fanbidi, ki sugdi U Tieuñ. **2** Min den la ya yanga den tie nani naamunpieno yeni. Ki taana den tie nani a bonpiena n yii ya yangbengli wursi taana yeni, ke ki ñobu naani yangbanñobu. Ku bonfuodcincilingu den puni ga ku paalu ku badigbandi yeni ku fidu ke gan diedi bonli kuli. **3** Ki yanga yuyenli den naani ke bi den kpa ga, ama ki kuuma yiagu yeni den gbeni, ke ki paagi. Li bonli den yaalidi ñanduna yaabe, ke bi ñodi ga. **4** Bi go den pugi ku bonfuodcincilingu, kelima ku den puni ki yanga yeni ku fidu. Bi den pugi ki yanga mo, ki maadi yognu kuli, "ñjma tie nani ki yanga ne yeni?" bii "ñjma ba fidi ki maa yenyi ga?" **5** Bi den teni ki yanga ya ñobu n maadi mi japaamaama, ki sugdi U Tieuñ. Ki den baa u sanu ki babilo o yema hali piina n ñyamaali lie (ñjm 42). **6** Lanwani ii, ki yanga den yi yaadi o ñobu, ki maadi ki sugdi U Tieuñ: ki fanbdi O yeli, Wan ye naani, ki sugdi yaaba n ye U Tieuñ diema nni. **7** Bi den puni ki yanga u sanu ke gan pua bu tóbu yeni U Tieuñ dugkaaba, ki paadi ba. Bi go den puni ga u paalu ke gan diedi i nibuoli, diema, i maabuoli yeni i dogi kuli. **8** Yua n den ye ki tinga po kuli ba gbaani ki pugi ga, yua ke o yeli den ki diani li miali tili nni, ki pebiga, ban den kodi yaaga hali ban den taga ñanduna ya yogu ya tili. **9** Yua n pia tubli kuli, wan cengi. **10** Yua n tagi ke ban cuo o ti yonbdi, o ba gedi ti yonbdi. Yua n tagi ke ban kpa o yeni ki jugsiegs mo, bi ba kpa o yeni ki jugsiega. Ne tie kpaandi bi nigagdijanba po, ke ban tieni li juunli, ki kóni yeni mi jama ti dudugdi nni. **11** N den la yantianga, ke ki ñani ki tinga nni. Ki den pia yina lie nani pebiga yeni, ki maadi nani ku bonfuodcincilingu yeni. **12** Ki den bili ki go kubi ki yankpiaga yema, ke ki dá ye, ki cedi ke ki tinga yeni yaaba n ye kipo kuli gbaandi ki pugi ki yankpiaga yaaga ya yiagu n den gbeni, ke ki baa laafia yeni. **13** Ki den tiendi yaalidgu tuona boncianla. ki den cedi hali ke u mu ñani tanpoli ki jiidi ki tinga po asala siiga. **14** Yaaba n den ye ki tinga po den nua gan tiendi yaali i, ke ki tulni ba. Ki den yedi ba ke ban tagi ya yanga n pia ku yiagu ki nan tindi yeni nannanli. **15** Ki den baa u sanu ki ba kuani mi fuoma li nannanli yeni nni, lan ya maadi, hali ki cedi ban kpa yaaba n yie ke bi kan gbaaniki pugi ki yanga. **16** Ki go den mabni yuakuli, bi paatieba yeni talginba kuli, bi ñyalmandanba yeni a luoda kuli, yaaba n yeni bi yudandi yeni i yonbi kuli, ke

ban tieni bi nuujieni bii bi yutuna po ki yanga maalma. **17** Yua n den ki pia ki yanga maalma kuli, o den kan fidi ki kuadi bii ki daa bonli. Li maalma den tie coli lanba i, ki tie ki yanga yeni yeli. **18** Li bualti mi yanfuoma. Yua n pia li banma kuli, wan tieni li coli, ki bandi ki yanga yeni yeli coli. Kelima li tie nisaalo coli lanba i, lani n tie 666.

14 N den nuali ki la ki Pebiga ke ki seé n kani, Siyon juali po. Ya niba n den ye yeni o den tie 144.000, ke li diani bi yutuna po o yeli yeni o Báa yeli. **2** N den gbadu nialu ke u ñani tanpoli, ki fu nani ya ñingola yabi yeni i taatantandi ya fuugu yeni. Min den gbia ya fuugu den naani kogdipuala n pua bi kogdidi yeni. **3** Bi den yini ti baantiadi yanpaanbu ti badigbandi nintuali, a bonfuodnaada yeni bi nikpelba kani. Nilo bakuli ki fidi ki bangi lanya baantiayanbu, kase 144.000 yaaba ke bi daa ki faabi ki tinga po yeni. **4** Bani n tie yaaba n ki jogni biba mi conconma po, kelima bi den colni bi gbanu, ki pendi bi pala. Bani n den yua ki Pebiga gan den caa naani kuli. Bi den daa ki faabi bani i, bi niba siiga nani a bonluoka - kpiala yeni U Tieuñ po yeni ki Pebiga po. **5** Baa den la tofaama bakuli bi ñobu nni, baa den pia jalgi bakuli. **6** N den la maleki tiano, ke o yugi hali tanpoli, o den pia ya laabaaljamo n ki pia gbenma hali ya yognu kuli tondu, ki bua waani yaaba n ye ki tinga po, diema kuli, nibuoli kuli, maabuoli kuli yeni dogi kuli yaaba. (aiōnios g166) **7** O den kpaandi paama, ki tua, "jie mani U Tieuñ, ki teni ti yudandi, kelima o buudi jiyognu punti. Gbaani mani ku pugi o, wani yua n tagi tanpoli, ki tinga, mi ñíncianma yeni a ñinrbuna kuli," **8** Maleki tiano, maleki lielo, den yua, ki tua, "U baá, u baá, Babilona u dogciamu, yuu n den cedi ke diema kuli yaaba ñiuni ya daamõngu ntie mi conconma daama, ki gaadi." **9** Maleki tiano, malekitaaloo den yua ba ki tandi paama, ki tua, "Nilo ya gbaani, ki pugi ki yanga yeni ki nannanli, ki go cedi ke bi tieni ki maalma o yutunli po bii o nuu po, **10** o moko ba ñu U Tieuñ pabienciali daamõngu, ya daamõngu ke baa ñymadi ñima, ki kuodi U Tieuñ pabienli tadñukaaga nni. Ya nilo n ñuni gu, falaciamo, u mu yenyi cibdili ba kuani o ti yanyagdi U Tieuñ malekijanba yeni ki pebiga nintuali. **11** Bi fala munii do ki ña hali ya yognu n ki pi gbenma, ke baa pia fuodma yienu yeni ñiagu kuli, bani yaaba n gbaani ki pugi ki yanga yeni ki nannanli yeni ya nilo n li ga o yeli maalma kuli. (aiōn g165) **12** Ne tie kpaandi yeni cegli, ke yaaba n tie nigagdijanba yeni yaaba n colni U Tieuñ ñomaama, ki dugi Jesu po, ke ban juuni ki ga fala." **13** N den gbadu nialu, ke u ñani tanpoli, ki yedi, "Diani ne: Mi yedjanma ye yeni yaaba kpe O diedo sanjõdma nni." "Nn," Forjanma n maadi, "Lanyapo, bi ba baa m fuoma bi tuongana po, kelima bi tuadnjama baa yua ba." **14** N den diidi ki la taawalgbaniipiengu. Yua n den kaa li taawanlgbandi po den tie nani O Ja bijua yeni. O den yili wula badfegliga, ki muubi ya muaciegu n mani o nuu nni. **15** Ke maleki tiano ñani ku jaandidiegú nni, ki tandi ki yini yua kaa ku taawalgbangu po yeni: "Taá a muaciegu ki cili ki ya ce. Kelima mi cema yognu punti ii, ke ki tinga po kpaangu mo beni." **16** Lanwani ii, yua n den kaa ku taawalgbangu po yeni den luni o muaciegu ki tinga po,

ke ki tinga po kpaangu taani. **17** Maleki tiano den ñani tanpoli jaandidiegu nni, ki mo kubi ya muaciegu n mani. **18** Ke maleki tiano moko ñani li jaandbinbinli kani, ki pia u fidu u mu po. O den tandi paama, ki yini yua n den kubi ku muacemangu yeni, ki yedi, “Taa a muacemangu ki ce tinga po daamõngu tiidi luana, kelima li luana ji beni o.” **19** Ke maleki luni o muaciegu ki tinga po ki taani ku daamõngu tiidi luana. O den kuodi akuli U Tienu pabienli cunciangu nni. **20** Bi den tudi kí ñani ku cungu yeni u dogu nni, ki luni; ke mi sôma wuli ki puubi hali boncianla ki pundi hali i taami tankpadi kani ki gbie ya tinfanma n pundi badu guadi tudli n kobiluoba, lani n tie ciло dajena kobotaa (km 300)

15 Lani í pendí, n den la maaltianma tanpoli, ya maalcianma n pia yaalidgu: Malekinba lele, yenyi fala janjanma lele, yaama n tie fala janjanjuodkee, kelima yenyi mani, U Tienu pabienli ba tieni ki dudi. **2** N den la yaali n naani kpalba mögli, ke li ñymadi yenyi u mu. li mögli yenyi puoli po yaaba n den kóni mi jama ki paadi ki yanga yenyi ki nannanli yenyi ki yeli coli lanba. Bi den kubi ya kogdimu ke U Tienu den teni ba. **3** Bi den yiini Moyisi, U Tienu tond baantiayanbu yenyi ki pebiga yanbu: “A tuona yabi ki go ñani, O Diedo, U Tienu, U Paaciamu daano. A sanu tiegi ki go ñani, ñanduna dogi kuli badciamo. **4** O Diedo, ñyma kan jie ña ñyma kan kpiagi a yeli? Kelima Fini a baba n tie yua n gagdi ki ñani. ñanduna niba kuli ba gbaani a nintuali, ki pugi a, kelima yuakuli bandi a tuadnjama yaa tiegi.” **5** Lanya bona í pendí, n den nualí ki la ke U Tienu yiko tili kpagu dieli luodi tanpoli. **6** Malekinba lele den ñi u kaangagdi-yanmónu nni, ki kubi fala janjanleledma. Bi den laá ya tiadi n ñani boncianla, ki ñilgi. ki ñaagi bi bena po wula gbanñagdidi. **7** A bonfuodnaada yenyi nni yendo den teni malekinba lele yenyi wula tadbuomu lele ke mu gbie yenyi U Tienu yua fo hali ya yognu n ki pia gbenima pabienli. (*aïōn g165*) **8** Ku jaandidiegu den gbie yenyi ya muñii n ña U Tienu yudandi yenyi o paaciamu nni. Nilo bakuli kan den fidu ki kua hali yenyi ya yognu ke fala janjanbiadleleda yenyi kua ki dudi.

16 N den gbadí ke u nialciamu maadi yenyi malekileleda, ki tua: “Gedi mani ki ban wuli U Tienu pabienleleda yaa n ye i tadkuana nni yenyi, ki tinga po.” **2** Maleki kpialo den wuli yaali n den o tadkuali nni ki tinga po. Ya tuyigadi n kóni boncianla den cuo yaaba n den gbaandiki pugi ki yanga yenyi ki nannanli. **3** O malekilelo den wuli o tadkuali n pia yaali mi ñincianma nni. ke mi ñima tua sôma, nani nikpiemo soma yenyi, ke mi ñima nni bonfuoda kuli kpe. **4** O malekitaalo den wuli o tadkuali n pia yaali i kpeni yenyi a ñirnbuna nni ke i ñima tua sôma. **5** N den gbadí ke mi ñima maleki yedi, “A tie yua n tirgi, yua ye, ki go bo ye, yua n gagdi ki ñani, kelima a jia ya bona ne buudi. **6** Kelima bi wuli a dugkaaba yenyi a sawalpuaba sôma, a teni ba mi sôma ke ban ñu; ban dagdi yenyi yaali n yenyi.” **7** N den gbadí ke li jaandbinbinli jiimi, “Nn, O Diedo, U Tienu, U Paaciamu daano, a buujiali tie mômôni, ki go tiegi.” **8** O malekinaalo den wuli yaali n den ye o tadkuli

nni u yienu po, ke li puni u sanu ke un sia bi niba yenyi u mu. **9** Ku wulgu boncianla n den midi ba, ke bi jobni, ki sugdi U Tienu, yua n pia u paalu fala janjanbiadma ne po. Bi den ki tuo ki tuubi, bi go den ki teni o ti yudandi mo. **10** O malekimuulo den wuli o tadkuali í pia yaali ki yanga badigbandi po, ke ki bali diema ga ki bôndi nani li ciñuuли yenyi. Ke bi juni ki ñymari bi landi u gbanñankonu po. **11** Bi den sugi Tanpoli U Tienu kelima bi gbanñankonu yenyi bi nankpieyadi po, ki nan go li yie ke bi kan tuubi bi tuonbiadi po. **12** O malekiliubo den wuli o yogdi o tadkuali u kpenciamu, Efrati nni, ke ñima kuli fuadi, ki bobni ya sanu ke ya badtieba n ñani puoli ba togni ki cua. **13** N den la cicibiadmu taa, ke mu naani ya sanponda n ña o bonfuodcincilingu, ki yanga yenyi sawalpua-tofaadanba ñona nni yenyi. **14** Kelima, bi tie suaani ciciim, ke mu tiendi yaalidgu maalma yenyi a bona. Bi den ña ñanduna kuli badtieba kani, ki bua taani ki bobni bu tocianbu U paaciamu daano U Tienu daacianli daali. **15** (“Diidi! N kpendi nani o suido yenyi! Mi yedjanma baa ye yenyi yua n bobni ki guu, ki laá o tianjandi, ki da ti ña mubima ban la o fee.”) **16** Bi taani ba ya kaanu n yii Ebrewu maama nni Armagedon **17** Lani ke o malekilelelo yogdi o tadkuali mi faama nni, ke u nialciamu ñani U Tienu diegu nni, ti badigbandi kani, ki yedi, “Li sôni ki tii!” **18** I taañigdi yenyenma, li taadunli, i taatantandi yenyi mi tinjegcianma den tieni, ya tinjegcianma n ki kpeli ki tieni yenyi lanya paalu hali ban tagi o nisaalo ke o ye ki tinga po. Li tinjegibima den pia lanya paalu i. **19** U dogciamu den bogdi kaani taa i, ke i dogciamli libi, ki mumudi. Yenyi ke U Tienu tiadi Babiloni U dogciamu po, ki teni lanya dogciamu ya ñunñutadga n gbie yenyi ya daamõngu n tie U Tienu pabientziali. **20** A kpedega kuli den bôdi, ke baa ji nua juana mo. **21** A taacengbenga yaa ya kpiagu pundi ciло piitaa n na (kg 34) den baali ki tinga po ki ñigni bi niba, ke bi soli u tienu kelima lanya fala janjanbiadma den yabi boncianla.

17 Malekileleda yaaba n den kubi a tadkuana yenyi siiga, yendo den nagni n kani, ki maadi nni, “Cua na, n ba waani a ban ba jia ya poconconkpelí yaali n kaá mi ñincianma po, ti buudi, ki cuo o ya cuonu. **2** Ki tinga po badcianba den tieni mi conconma yenyi wani i. Ki tinga po nibima ñuni o ya conconma daamõngu i, ki gaadi.” **3** Li maleki den taa nni ti dangdi nni, ki gedí yenyi nni mi tinfanpienna nni, ke n la pua ke o kaá yanmonga po, ke ki kaani kuli gbie yenyi ya yela n sugdi U Tienu. Li yanga den pia yula lele yenyi yina piiga. **4** O pua yenyi den laá tiamondí ke ti móni colcoli, ki lani ki go pili wula, a ligtana, a lanbila, laani yenyi li biana yenyi li biamu. O den muubi wula tadñukaaga ke ki gbie yenyi ya bona n pia i sinsini yenyi o conconma jogindi kuli. **5** O yutunli po den pia ya diani ya niima nni duagi: “Babiloni, u dogciamu, a poconconma yenyi ban singi yaali kuli ki tinga po ya naá.” **6** N den la ke li pua ñuni bi dugkaaba yenyi Jesu kasiedinba sôma ki guo, ki gaadi. Min den la o, n yama kuli den ñymadi. **7** Ama maleki den buali nni, be n cedi ke li yagni a yama? N ba waani a o pua yenyi wan jagi ya yanbiadga niima nni, ya yanbiadga n pia yula lele yenyi yina piiga

yen. **8** jan tua ya yanbiadga ne bo ye, ama ki ji ki ye molane, ama ki go ba ŋia ya buogu n ŋua, kaa pia bianu nni, ki do ki guani ki ya ye. Ki ba guani ki tugni mi bolima sanu. Yaaba n kua ki tinga po, yaaba ya yela n ki diani li miali tili nni hali ban tagi ḥanduna, ya la ya yanbiadga n den ye, ki ti bodi, ki go bobindi ki ba guani, li ba cuo ba ku yaalidgu bonciarila. (*Abyssos g12*) **9** Ki fidiki gbadu ya bonli ne niima nni, li bualu mi yanfuoma boncianla. Yula lele yeni tie juana lele yaa ke o pua kaá apo yeni i. **10** Bi go tie badcianba lele i. Badcianba mu baá o, yendo ye, yua n sieni dá ki cuu; o ya cuu mo, o nan kan waagi ki ye. **11** Ya yanbiadga n den ye, kaa ti ye ne mo tie badciamo i, o niilo n yeni; ama o tie badcianleleda yeni siiga yendo i, bi ba bolini o. **12** jan la yina piiga yaa yeni, tie badtieba piiga yaaba n dá ki pia diema i, ama bi ba baa ti yikodi nani badtieba yeni, ki tieni nani kudyengu yeni yeni ki yanbiadga. **13** Bi pia yanjagyenli, ki puni ki yanbiadga bi paalu yeni bi fidu. **14** Bi ba pua bu tsbu yeni ki pebiga, ama ki pebiga ba koni mi jama ki paadi ba kelima o tie bi diediba ya Diedo, bi badcianba ya Badciamo i, ke ban gagdi ki yini yaaba, ban lugdi yaaba yeni yaaba n dugi Jesu po kuli ye yeni wani i. **15** Maleki den yedi nni, “jan la ya ŋima li poconconli í kaá naami yeni, tie gogtieba hali yaaba n yabi, i dogi nibima yeni i maaibuoli kuli. **16** Yina piiga yaa ke a la yeni, ḥani yeni ki yanbiadga ba fiini mi yibalma yeni li poconconli. Bi ba kuani o i yanbani, ki cedi ban la o mubima, bi ba ḥmani o gbannandi, ki sia o, wan di ki buodi u mu nni. **17** Kelima U Tieu bobnii ki kuani o yanjalgi bi pala nni, ke ban tuo ki teni ki yanbiadga bi bali, hali U Tieu maama í tieni ki dudi. **18** jan la ya pua yeni, tie u dogciamu yu n diedi ki tinga po badtieba kuli i.”

18 Lanya bona í pendu, n den la maleki tiano ke o ḥani tanpoli, ki jii. O den pia u paaciamu yeni u fidu, ke o yudandi yenyerma den yendi ki tinga kuli. **2** O den tandi yeni u nialciamu ki yedi, U baá, u baá, u dogciamu Babiloni! U tua mu cicibadiu yekaanu, ti maalbiidi ciciimu wuonkaanu, yeni ya bonyugibida n jogni, ke bi fali kuli ya wuonkaanu. **3** Kelima i nibuol kuli ŋuni o conconbiadma daamōngu ki gaadi Ki tinga po badtieba conbi yeni o. Ki tinga po kpenkpenda baa ḥalmani kelima o paaciamu yeni o conconyema po i.” **4** N go den gbadu nialtianu ke u ŋani tanpoli, ki yedi, “N buolu, Sani mani ki ŋia u niinni, ki da ti ga o tuonbiadi biinu, tin da ti cedi yin baa o fala janjanbiadma nni. **5** O tuonbiadi dogni dogni hali ki pundi tanpoli, ke U Tieu tiadi wan tieni ya biadma kuli. **6** Tuu u mani li panli nani wun tieni yi maama, Wun den tieni yi maama, yin tieni u yeni taalma lie, wun den ḥandi ya tadñukaaga nni ke i ŋuni yeni, yin mo í ḥandi yeni taalma lie wun ŋu. **7** Nani wun den dongi u yuli, ki ye u ḥamu nni yeni, yin ḥmiani u mi cacagma yeni u tonu. Kelima u yedi u pali nni, ‘N kaá nani badpua yeni, mii tie pakuali, n go kan kali pakuadi mo’. **8** Lanyapo i ke daayenli, fala janjanbiadma ba naa u: mi kuuma, ti pakuadi pabonli yeni mi konbiadma. U ba yidi ku buodi u mu nni, kelima O Diedo U Tieu tie U Paaciamu daano, ki

ba buu ki cuo u.” **9** Ki tinga po badtieba yaaba n den tieni mi conconma yeni u, ke u diedi ba u yemanma po yeri, ya la u juubuodma muñii, bi ba buudi, ki fábni u po. **10** Bi baa seé hali fagma, ki nu u cacagma yeni ti jawaanciandi, ki tua, “Falaciamo, falaciamo u dogciamu po, Babiloni, U paaciamu dogciamu! Kelima kudyengu baba dagdi, a buudi í baa a yuli po ki cuo ja.” **11** Ki tinga po kpenkpenda buudi ki fábni u po, kelima obakuli ji daa u kuadma, **12** Ya kuadma n ten tulwa, ti ḥanjilfa, ya ligtana n pia mayuli, i badlaani, a cabñiñila, a cabjana, ya caba n moni colcoli, ya tiidi n nu ki mani, a kpagnama, a luonñina tiadi yeni a tadmu, ya taaba yeni ya daadi n pia mayuli tiadi, ti kudmōndi, ti kudpiendi, a tanñiñila, **13** ya tulaale, yeni i kpinpadi, li ḥubjanli, ku daamōngu, mi kpama, mi yondingma, kpanu tiibima, ti yanbidi yeni a yangbenga, i taami, ti turdi, i yonbi yeni bi nisaalba naani. **14** jan den faadi ya bonluanli hali yeni a pali kuli sani ki fagdi yeni a. jan den ye ya ḥamu nni yeni a yapiagdi nni kuli yaadi ki ja a, a ji kan baa lanya yema palbu (hali abada). **15** Ya kpenkpenda n den pia li kuadma, ki baa ḥalmani u yanbuama po, baa se hali fagma kelima u cacagma jawaandi po, ki buudi, ki fabni ninsipiendi. **16** Bi baa tua, “Falabiado, falabiado u dogciamu po, yu n den laá ya tiadi n ŋilgi, ki ḥani, ki moni; ki bobu wula yeni ya ligtana n pia mayuli tiadi, a lanbila, i badlaani! **17** Kudyengu dagdi, ke a piama kuli bodi.” A ŋinbiakudla kuli, ti ŋinbiadi tuonsonla kuli, yaaba n pia sanu mi ŋima nni kuli yeni yaaba n li baadi ti ŋuadi mi ŋima nni cenli po kuli, den sani ki gedi ki sedi hali fagma. **18** Ban den la juuma muñii, bi den buudi, ki tua, “Ulaa dogciamu n tie nani ya gogciamu ne?” **19** Bi den yadi ti tandi bi yula po, ki buudi ki fabni, “Falabiado, falabiado u dogciamu po, yu ya baali po, ke yaaba n pia bi ŋinbiadi mi ŋima nni kuli den tua ḥalmandanba. Kudyengu baba dagdi, ke u bodi cain.” **20** Yin mangi mani i pala u yema ne po, yinba bi nigagdijanba, Yinba bi dugkaaba, Jesu tondiba yeni bi sawalpuuba, yin mangi mani i pala, kelima U Tieu tuu i ya panli i ki buni ki cuo ul!” **21** Ya maleki n pia u paaciamu den yugdi ya tangu n tie nani li naali yeni, ki luni mi ŋincianma nni, ki yedi, “Maama ne i, ke bi ba lu u dogciamu Babiloni yeni ti jadi un jiidi, ki mii, ke bi ji kan la u palbu. **22** Bi ji kan gbadu ti kogirdi, mu yelmu, a naatuna, yeni ti baantiadi yani u niinni. Bi ji kan la tuonsonbanlo bakuli a niinni. Bi kan gbadu naali fuunli a niinni jiga palbu. **23** Fidsanga yenyerma ji kan yendi a niinni. Bi ji kan gbadu pocaano yeni pocaancalo nialu a niinni, kelima a kpenkpenda den tie ki tinga po naabiiganga (badbijaba), ke a tulni i nibuoli yeni a suagu. **24** Bi den la u niinni bi sawalpuuba yeni bi dugkaaba sôma, yeni ban den kpaá yaaba kuli ki tinga po sôma.”

19 Lanya bona í pendu, n den gbadu u nialu tanpoli ke u tie nani ya nuwulgu n yabi fuugu yeni, ke u maadi, ki tua: “Alezuyaa. Ti Tieu n die mi faabma, ti yudandi yeni u paaciamu kuli. **2** O buudi jiama ti momoni ki go tiegi, kelima o jia ti buudi, ki cuo li poconconkpelu yua n den tulni ki tinga po nibuoli yeni o conconma. O tuu li panli wani li poconconli í wuli o tondba sôma

yaama o yuli po.” 3 Bi go den yedi mi liema: “Aleluya! O muñii ña ki do hali ya yognu n ki pia gbenma” (**aiōn g165**)

4 Piilie n nikpenaadba yeni a bonfuodnaada yeni, den baa ki labni ki pugi U Tienu yua n kaa ti badigbandi po. Bi den tua, “Ami. Aleluya!” 5 Ke u nialu ñani ti badigbandi kani ki yedi, “dondi mani Ti Tienu, Yinba yaaba n tie Ti Tienu tondba, Yinba yaaba n fangi o, talgariba yeri bi paatieba kuli.” 6 N go den gbadi ya fuugu n tie nani ya niwulgu n yabi ya fuugu yeni, nani mi ñincianma ñingola, nani i taatantandciami yeni ke ku maadi ki tua, “Aleluyaal! Kelima O Diedo diedi bonli kuli, U Tienu yua n bili o yiko bonli kuli po, wani n die likuli. 7 Cedi mani tin mangi ti pala, ki ya le yi pamanli nni, ki pugi o yudandi kelima ki pebiga pocaajaama pundi, ki o pocaano mo bobni ki guu. 8 Bi puni o u sanu, ke wan bobi 'len tiadi', ya tiadi n yua, ki ñjani cain, ki ñilgi ki tuudi, ki pia mi ñuadma” (Kelima len yuayuaga wangi ya nibuolu n gagdi ki ñjani tuadtiegijama i.) 9 Maleki den yedi nni, “Diani ne: Mi yedjanma ye yeni ban yini yaaba ki pebiga pocaali badu (jaanma) po.” O go den yedi nni, “Ya maama ne tie U Tienu ya maamona i” 10 N den baa ki labni o ki bua nugi o taana ki pugi o, ama o den yedi nni, “Da tieni lani! N mo tie a, fini yeni a kpiiba yinba yaaba n tieni Jesu po.” 11 N go den la ke tanpoli luodi, ke n la tanpieno. Yua n den jagi o den yii dugka yeni momondaano. O jiagi ti buudi yeni mi teginma, ki pua bu tabu. 12 O nuni den tie nani mupienu yeni, ke o yuli po ciibi ya badfeglimu n yabi. O den pia li yeli ke li diani o po, ke nilobakuli ki bani li niima nni, kase wani baba. 13 O laá ya liadfadgili ke bi ñua mi sôma nni, keo yeli tie U Tienu Maama. 14 Tanpoli sejenba den ñua o, ki jagi tanpieni, ki laá len yuayuaga tiapiendi yaadi n ñjani cain. 15 O ñebu nni den ña ya jugsiega n mani kaani lie kuli, wan kubi yaaga ki pua ki jiindi i nibuoli, o ba diedi bikuli, ki ya gobdi ba yeni bi badba kudgbiamu. O ñjamaa ban ñmangi ya kaanu ki ñangi ku daamõngu yeni, yu n tie U Tienu, u paaciamu daano pabiencianli nni. 16 O pia yeli, ke li diani o liadli yeni o panli po: “bi badba Badciamo yeni bi diediba ya Diedo.” 17 N den maleki ke o seé u yienu nni. O den kpaandi yeni unialciamu, ki maadi yeni ti ti tawalgbandi nni bonyugrdi ki tua, “Cua mani, taani mani U Tienu badciamu kani. 18 Cua mani ki di bi badba gbannandi, bi paatieba gbannandi, u paaciamu danba gbannandi, i taami yeni i tanjagla gbanmandi, yeni bi niba kuli gbannandi, i yorbi yeni die- n-yudandi danba, talgariba yeni yikodariba kuli.” 19 N den la ki yanbiadga yeni ki tinga po badcianba yeni bi sejenba. Bi den taani ki bua pua bu tabu yeni yua n jagi o taamo yeni o sejenba. 20 Bi den cuo ki yanbiadga yeni mi tofaama sawapuuba yaaba n den tiendi yaalidgu bona ki nintuali. Ki den taa li yaalidgu maalma i ki tulni yaaba n den tuo ki ga ki yanbiadga maalma, ki go gbaani ki pugi o nannanli. Bi den luni bani bilie kuli ya mubuogu n pia cibili nni, ke bi dá fo. (**Limnë Pyr g3041 g4442**) 21 Yaaba n sieni wani i, ya jugsiega n ña yua n jagi o taamo ñebu nni yeni n den kpa bikuli. Ti bonyugrdi kuli den dini bi gbannandi.

20 N go den la maleki ke o ñani tanpoli ki jii. O den kubi ya fañuangu n ki pia banlu piemi, ki muubi i kudseseli. (**Abyssos g12**) 2 O den cuo o bonfuodcincilingu, waakpeli yua n tie mi tofaama yudaano bii suaani, ki luoni o hali bina tudli. 3 O den tudi ki luni o u fañuangu nni, ki luoni ki kpali. wan baa ye naani ki ji da bôndi ki tulni i nibuoli hali bina tudli. Lanya puoli po, bi ba luodi ki ja o wan tieni u yogu waamu. (**Abyssos g12**) 4 N go den la ti badigbandi. Yaaba n den kaá tipo den tie ban den cabi yaaba ti yikodi ke ban ya jiagi ti buudi. N go den la ban den kpa yaaba kelima bi tieni kasiedi Jesu po yeni U Tienu maama po. Baa den tuo ki gbaani ki pugi ki yanbiadga bii ki nannanli, bi go den yie kaa ga o maalma bi yutuna bii nuu po. Bi den guani ki baa li miali, ki diedi yeni Kiristi hali bina tudli. 5 Ya kpienba n sieni den ki guani ki ba miali hali bina tudli yeni juodma. Lani n tie mi cincinyedma. 6 Forjanma yeni mi gagdjinanma ye yeni yua n baa lanya cincinyedma! Mani ya pendi, mi kuuliema nan ki pia paalu bakuli b po. Bi baa tie U Tienu yeni Kiristi salga yidkaaba, ki diedi bonli kuli hali bina tudli. 7 Bina tudli yeni ya pendi, bi ba luodi ñani suaani o kpaardieli nni. 8 O go ba ñia ki ya bôndi ki tulni i nibuoli ñanduna tinkunnaadi kuli, lani n tie Gog yeni Magog, ki yini ki taani ba ban pua bu tobu. Bi baa yabi nani mi ñincianma tanbiini yeni. 9 Bi den doni mi tifanma po, ki sedi ki jia ki lindi bi dugkaaba jongu, u dogbuadu. Ama u mu den ñani tanpoli, ki jiidi ki dini ba. 10 Bi den luni mi tofaama yudaano yua n den bôndi ki tulni ba yeni u mukpenu nni naani ke cibili co, ban den luni ki yanbiadga yeni mi tofaama sawalpuuba naani yeni. Bi baa laadi falaciomo yienu yeni ñiagu kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (**aiōn g165, Limnë Pyr g3041 g4442**) 11 Lani n pendi, n go den la ti badigbanpien - ciandi yeni yua n kaá tipo. Ki tinga yeni tanpoli den sani ki fagdi yeni o ki naa ji bani ban caa naani. 12 N den la bi tinkpiba, bi paatieba yeni talgariba kuli, ke bi seé ti badigbandi kani, ke a tila pöbdi ki bili. Bi den pöbdi titöli mo, Li Miali Tili. Bi den jiagi bi tinkpiba buudi ke li ñua yaali n diani a tila yeni nni, ki colni bi tuada (tuona) 13 Mi ñincianma den cedi ke ya tinkpiba n ye mi niinni ñani. Mi kuuma yeni ki kpientinga mo cedi ke yaaba bi niinni mo ñani; bi den buu bi tinkpiba ke li colni yuakuli ñ tieni yaali o yema nni. (**Hadēs g86**) 14 Bi den tudi ki luni mi kuuma yeni ki kpintinga u mukpenu nni. (**Hadēs g86, Limnë Pyr g3041 g4442**) 15 Ban den diidi kaa la yaaba ya yela L Miali Tili nni kuli, bi den luni ba u mukpenu nni i. (**Limnë Pyr g3041 g4442**)

21 Lani ñ pendi, n go den la tanpolpaano yeni ki tipanga, kelima tanpolikpelo yeni ki tinkpelga wani den sani ki bodi, ke ñincianma mo ji den ki ye. 2 N den la ya dogciamu n gagdi ki ñjani, Jerusalema paano, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi, ke bi bobni u nani ya pocaano ki guu o calo yeni. 3 N den gbadi u nialciamu, ke u ñani ti badigbandi kani, ki tua, “Diidi! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu. 4 O ba fiadi bi nunga nni ninsiidi kuli, ke kuuma ji kan ya ye, ki bualí pabonli,

bubuuli, cacagma, fala, a bonkpela kuli po taa; a ji kan ya ye. **5** Yua n den kaá ti badigbandi po yeni den yedi, “Diidi! N tieni a bona kuli bonpaana.” O den yedi, “Diania ya maama ne kuli, kelima mi pia ti dudugdi, ki go tie momoni.” **6** O den yedi nni, “Ya bona ne tieniki tii! Mini n tie Alfa yeni Omega, mi cilma yeni mi juodma. Nuñuuunu ya pia yua, n ba teri o li miali ñiñiburuli ñima wan ñiu faala, ke maa pia pani. **7** Yua n kóni mi jama ki paadi, lanya bona kuli ba tua o faali, N baa tie o Tieu, ke o mo tie N bijua. **8** Ama bi jawaandanba, yaaba n ki dugi n po, ti canagindii danba, a nikpala, a concona, ti ñögibiidi danba, yaaba n ñja i buli, yeni bi tofaadanba kuli, bi ya yekaanu baa tie u mukpenu, naani ke cibili co. Lani n tie mi kuuliema.” (*Linné Pyr g3041 g4442*) **9** Maleki lele yeni siiga, yua n den kubi tadkuana lele ke a gbie yeni fala janjanma yeni yendo den nagni n kani, ki yedi, “Cua na. N ba waani a o pocaano, ki pebiga pocaano.” **10** O den tugi nni ti dangdi nni ki duoni nni ya juacianli n kpedi po, ki waani nni Jerusalema ya dogciamu n gagdi ki ñjani, yuu n ñáni tanpoli, U Tieu kani, ki jiidi. **11** Jerusalema den pia U Tieu yudandi, ki ñilgi, ki tuudi nani ya liganli n pia mayuli yeni, ki tie nani jasipa ligtanpienli yeni. **12** U den pia bilinguoncialni, ke li pia bulñojala piiga a lie yeni malekinba piiga n bilie ke bi guu. Bi den diani a bulñojala po Israyeli piiga n nibuoliedi yela. **13** Puoli den pia bulñojala taa, yaanga, bulñojala taa, yanbangu, bulñojala taa, nintuali mo bulñojala taa. **14** U dogciamu bilinguonli den pia piiga n fiaga lie (tanpuuna), ke ki pebiga piiga n ñjödkaliedba yela taabi apo. **15** Yua n den maadi yeni nni den kubi bonbiigkaali ke li tie wula sabmuani, ki bigindi u dogciamu, u bulñojala yeni u bilinguonli. **16** U dogciamu nannanli den tie bonjmabidagdili; ke u fagmu yeni piamu døa. O den bigindi u dogciamu yeni yeni u sabmuani bonbiigkaali. U fagmu, u piamu yeni u kpedma den doa i, lani n tie sitadi piiga n tuda lie bii cilodajena tudalie n kobilie n dajena piilie (km 2220) **17** O go den bigni u bilinguonli piamu ke u tie nuukpanduna kobga n piina a na bii miarinba piilouba a luoba (m 66) bi nisaalba biginma ke (mi taa yeni maleki biginma). **18** Bi den maa li bilinguonli yeni jasipa ligtana i, ki maa u dogciamu yeni wulajamo yaali n ñilgi ki tuudi nani maaduubga yeni. **19** Bi den ymadi ya ligtanbuoli n pia mayuli boncianla i, ki maa li bilinguonli tanpuuna. Bi den cindi yeni Jasipa, ki tuani saafiri, mi taama den tie kaliseduan, mi naama emerodi, **20** mi muuma den tie sardoniksi, li tanpuuluobli den tie sarduan, li leleli den tie krisoliti, li niinli den tie berili, li tanpuuyiali den tie topaasi, piiga po yaali dentie krisopasi, piiga n tanpuuyenli den tie hiyasenti, ke li piiga n tanpuuileli tie ametisti. **21** Li piiga n bulñojaliada den tie piiga n badlaani lie i; bulñojabu kuli den tie badlaanyendu i. U dogciamu sanjala den maa yeni walajamo i, ke li ñilgi, ki tuudi nani ki maaduubga yeni. **22** Jaandiegue bakuli den ki ye u dogciamu nni, kelima O Diedo, U Tieu, U Paaciamu daano yeni ki pebiga n den tie u jaandiegue. **23** U dogciamu den ki buali yiennu bii ñjmaalo yenyenma po, kelima U Tieu yudandi n den yendi u niinni, ke ki pebiga mo tie u fidsanga. **24** Lanya dogciamu yenyenma

n baa yendi i nibuoli ke bi cuoni. Ki tinga po badtieba ba cua yeni bi kpiagdi u niinni. **25** U bulñojala kan ya luo u yensiini, ñiagu mo kan ya ye lankani. **26** Bi ba cua yeni i nibuoli kpiagdi yeni bi seli u niinni, **27** Bonbiili yeni yaali n ki ñjani kuli kan kua lankani palbu. Ya nilo n tieni tuonbiadi bii cagindi tuonli kan kua lanya dogu nni, Ama kase yaaba ya yela dianii Ki Pebiga Miali Tili mni baba.

22 Maleki go den waani nni li miali ñima kpenciamu, ke u pieni ki ñilgi, ki tuudi nani li tancienclienli yeni. mi den ña U Tieu yeni ki pebiga badigbandi kani, ki puubi **2** Mi den puubi u dogciamu sanjacianli siiga. Kpenjaali po kuli, li miali tibu den seé, ki luoni piiga n luoabuoli lie, ñjmaalo kuli, bu tibu yeni faadi tie tebgu i i nibuoli po. **3** Solindi ji kan ya ye. U Tieu yeni ki pebiga badigbandi baa ye u dogciamu nni, ke o tuonsonba tuuni o po. **4** Bi ba la o nunga, o yeli ñ ya taabi bi yutuna. **5** Niagu ji kan ya ye; bi ji kan ye bua fidsanga bii yienu yenyenma, kelima O Diedo U Tieu baa yendi ba. Bi baa die boli kuli hali ya yognu n ki pia gbenma. (*aión g165*) **6** Maleki den yedi nni, “Ya maama ne maadugikaama yeni momoni. O Diedo, Forjanma yeni sawalpuuba Tieu soni o maleki ke wan waani yaali n ba yuandi ki tieni, ke li kan waagi.” **7** “Diidi! N ba cua ke li kan waag! Mi yedjanma ye yeni yua n colni li tili ne sawalpuama maama.” **8** Mini Jan, mini n tie yua n gbadji, ki go la lanya bona. Min gbadji ki go la li bona, n den baa ki labni maleki taana po ki bua pugi ma o, wani yua n den waani nni lanya bona kuli. **9** O den yedi nni, “Fangi a yuli ki da tieni lani! N tie a tuosonlielo i, fini yeni a kpiiba yeni bi sawalpuuba yeni yaaba n colni li tili ne maama kuli ya tuosonlielo. Gbaani ki pugi U Tieu!” **10** O den yedi nni, “Da wuoni li tili ne sawalpuama maama, kelima u yogu ji ki fagi. **11** Ya nilo n ki tiegi, wan tugni ki ya tie yaali n ki tiegi. Yua n jogni mo ñ ya jua ki tiendi o jogintuona. Yua n tiegi ñ suagi ki ya tie yaali n tiegi. Ya nilo n gagdi ki ñjani mo, wan suagi ki ya tundi ki tie nigagdijamo.” **12** “Diidi! N kpendi ke li kan waagi. N pani paabu ye yeni nni, ke n ba pa yuakuli ke li jua wan soni maama. **13** Mini n tie alfa yeni omega, o kpialo yeni o juodka, mi cilma yeni mi juodma. **14** Mi yedjanma ye yeni yaaba n juudi bi liadfagda, kiba baa u sanu ki di li miali tibu jiedi, ki go togna bulñojala ki kua u dogciamu nni. **15** I sangbanli, a sola yeni ti ñögibiidi danba, yaaba n tiendi mi conconma, a nikpala, yaaba n jua kipugi i buli yeni ya niba n jua mi tofaama sanu kuli baa ye niinpo i. **16** Mini, Jesu, N soni n maleki ke wan tieni kasiedi lanya bona po Kiristi nitaana kani. Mini n tie Dafidi Jiinjali, yeni o puoljuuan, u sijaafaanu ñjmaabiga.” **17** Forjanma yeni o pocaano yedi, “Cua na!” Ya nilo n gbadji kuli, wan yedi, “Cua na!” U nuñuuunu ñ pia yuakuli, wan cua na, yua n bua ma kuli, wan cua ki baa li miali ñima faala ke pani bakuli ki ye. **18** N tieni kasiedi ki waani yua n gbadji li tili ne sawalpuama maama kuli: Ya nilo n pugni bonli li maama po, U Tieu ba pugni o falabiado janjanma yaama n diani li tili ne nni. **19** Ya nilo n wadi bonli li tili ne sawalpuama maama po, U Tieu mo ba wadi o biinu ban diani li miali tibu yeni u dogcian-gagdijamu yuu ya po li tili ne nni. **20** Ya

nilo n tieni kasiedi ya bona ne kuli po, wani n yedi, “Nn, i
mɔni! N kpendi ke li kan waagi.” Ami! Cua na, O Diedo
Jesu! **21** O Diedo Jesu ɔjanbli ñ ya ye yeni yukuli. Ami.

N den la ya dogciamu n gagdi ki ñani, Jerusalema paano, yuu n ñani tanpoli, U Tienu kani, ki jiidi, ke bi bobni u nani ya poacaano ki guu o calo yeni. N den gbadu u nialciamu, ke u ñani ti badigbandi kani, ki tua, "Diidl! U Tienu yekaanu ye yeni bi nisaalba, O go baa ye bi siiga nni, yeni ba. Bi baa tie O buolu, ke U Tienu wani Obá baa ye yeni ba, ki tie bi Tienu."

Mi Dogdima 21:2-3

Reader's Guide

Gourmanchéma at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of ten special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, “*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*” Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, “*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*” So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, “*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*” 2 Timothy 2:15. “*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*” 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Gourmanchéma at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates ten special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 63 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Strong's: g12

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios

Language: Koine Greek

Speech: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Strong's: g126

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn

Language: Koine Greek

Speech: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Strong's: g165

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios

Language: Koine Greek

Speech: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Strong's: g166

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

Geenna

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Strong's: g1067

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Strong's: g86

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Strong's: g3041 g4442

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol

Language: Hebrew

Speech: proper noun, place

Usage: 65 times in 17 books, 50 chapters, and 63 verses

Strong's: h7585

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō

Language: Koine Greek

Speech: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Strong's: g5020

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Gourmantche---Gourmantche-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 63 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Roma Yaaba 10:7
Mi Dögdimma 9:1
Mi Dögdimma 9:2
Mi Dögdimma 9:11
Mi Dögdimma 11:7
Mi Dögdimma 17:8
Mi Dögdimma 20:1
Mi Dogdima 20:3

aïdios

Roma Yaaba 1:20
Jude 1:6

aiōn

Matiewo 12:32
Matiewo 13:22
Matiewo 13:39
Matiewo 13:40
Matiewo 13:49
Matiewo 21:19
Matiewo 24:3
Matiewo 28:20
Marka 3:29
Marka 4:19
Marka 10:30
Marka 11:14
Luka 1:33
Luka 1:55
Luka 1:70
Luka 16:8
Luka 18:30
Luka 20:34
Luka 20:35
Jan 4:14
Jan 6:51
Jan 6:58
Jan 8:35
Jan 8:51
Jan 8:52
Jan 9:32
Jan 10:28
Jan 11:26
Jan 12:34
Jan 13:8
Jan 14:16

Jesu Tondiba Tuona 3:21

Jesu Tondiba Tuona 15:18

Roma Yaaba 1:25

Roma Yaaba 9:5

Roma Yaaba 11:36

Roma Yaaba 12:2

Roma Yaaba 16:27

1 Korantien 1:20

1 Korantien 2:6

1 Korantien 2:7

1 Korantien 2:8

1 Korantien 3:18

1 Korantien 8:13

1 Korantien 10:11

2 Korentien 4:4

2 Korentien 9:9

2 Korentien 11:31

Galati 1:4

Galati 1:5

Efesia 1:21

Efesia 2:2

Efesia 2:7

Efesia 3:9

Efesia 3:11

Efesia 3:21

Efesia 6:12

Filipi 4:20

Kolosi 1:26

1 Timote 1:17

1 Timote 6:17

2 Timote 4:10

2 Timote 4:18

Tidi 2:12

Eblenba 1:2

Eblenba 1:8

Eblenba 5:6

Eblenba 6:5

Eblenba 6:20

Eblenba 7:17

Eblenba 7:21

Eblenba 7:24

Eblenba 7:28

Eblenba 9:26

Eblenba 11:3

Eblenba 13:8

Eblenba 13:21

1 Pieri 1:23

1 Pieri 1:25

1 Pieri 4:11

1 Pieri 5:11

2 Pieri 3:18

1 Jan 2:17

2 Jan 1:2

Jude 1:13

Jude 1:25

Mi Dögdimma 1:6

Mi Dögdimma 1:18

Mi Dögdimma 4:9

Mi Dögdimma 4:10

Mi Dögdimma 5:13

Mi Dögdimma 7:12

Mi Dögdimma 10:6

Mi Dögdimma 11:15

Mi Dögdimma 14:11

Mi Dögdimma 15:7

Mi Dögdimma 19:3

Mi Dögdimma 20:10

Mi Dögdimma 22:5

aiōnios

Matiewo 18:8

Matiewo 19:16

Matiewo 19:29

Matiewo 25:41

Matiewo 25:46

Marka 3:29

Marka 10:17

Marka 10:30

Luka 10:25

Luka 16:9

Luka 18:18

Luka 18:30

Jan 3:15

Jan 3:16

Jan 3:36

Jan 4:14

Jan 4:36

Jan 5:24

Jan 5:39

Jan 6:27

Jan 6:40

Jan 6:47

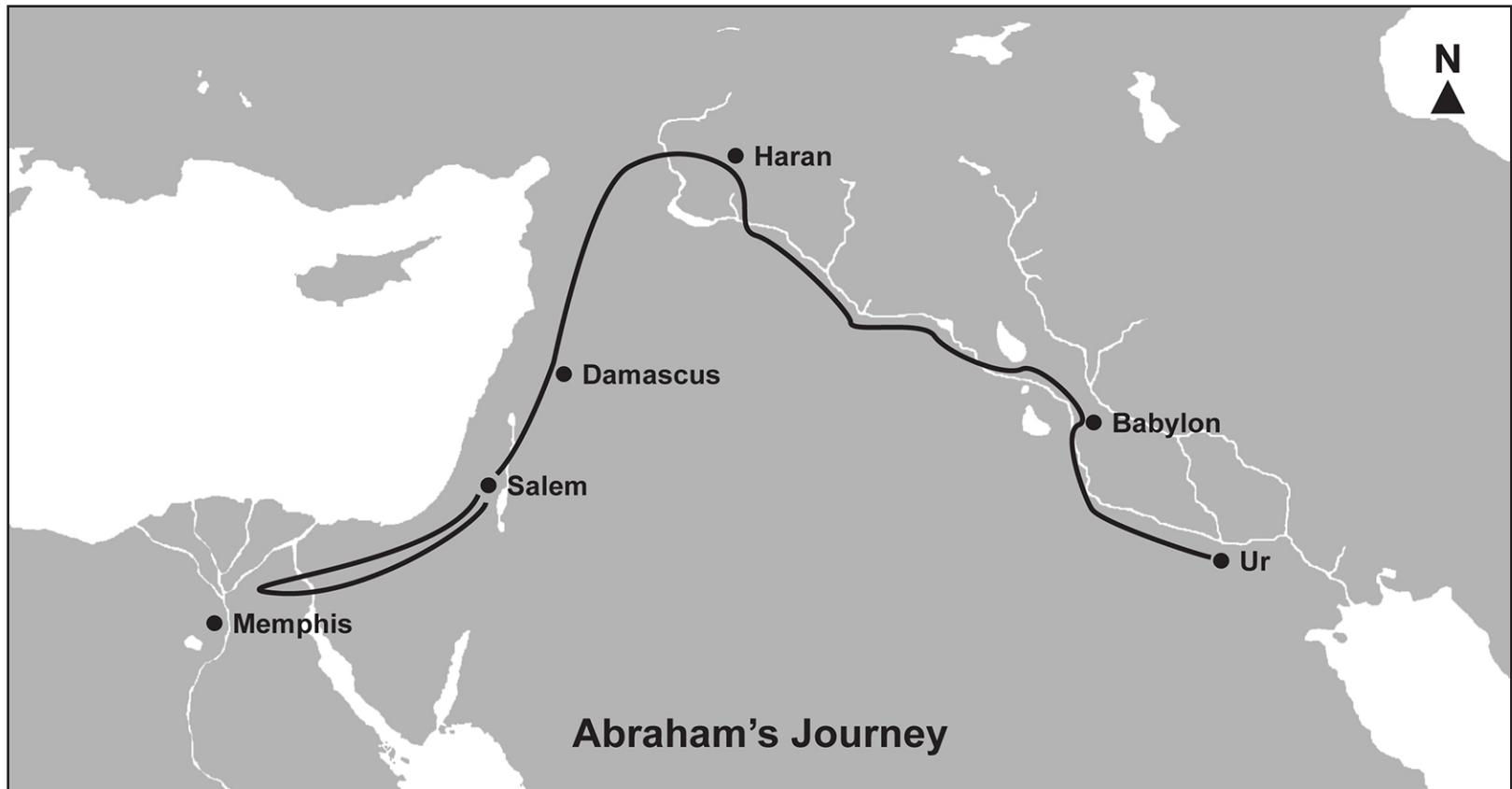
Jan 6:54

Jan 6:68

Jan 10:28
Jan 12:25
Jan 12:50
Jan 17:2
Jan 17:3
Jesu Tondiba Tuona 13:46
Jesu Tondiba Tuona 13:48
Roma Yaaba 2:7
Roma Yaaba 5:21
Roma Yaaba 6:22
Roma Yaaba 6:23
Roma Yaaba 16:25
Roma Yaaba 16:26
2 Korentien 4:17
2 Korentien 4:18
2 Korentien 5:1
Galati 6:8
2 Tesalonika 1:9
2 Tesalonika 2:16
1 Timote 1:16
1 Timote 6:12
1 Timote 6:16
1 Timote 6:19
2 Timote 1:9
2 Timote 2:10
Tidi 1:2
Tidi 3:7
Filimo 1:15
Eblenba 5:9
Eblenba 6:2
Eblenba 9:12
Eblenba 9:14
Eblenba 9:15
Eblenba 13:20
1 Pieri 5:10
2 Pieri 1:11
1 Jan 1:2
1 Jan 2:25
1 Jan 3:15
1 Jan 5:11
1 Jan 5:13
1 Jan 5:20
Jude 1:7
Jude 1:21
Mi Dogdima 14:6

Geenna
Matiewo 5:22
Matiewo 5:29
Matiewo 5:30
Matiewo 10:28
Matiewo 18:9
Matiewo 23:15
Matiewo 23:33
Marka 9:43
Marka 9:45
Marka 9:47

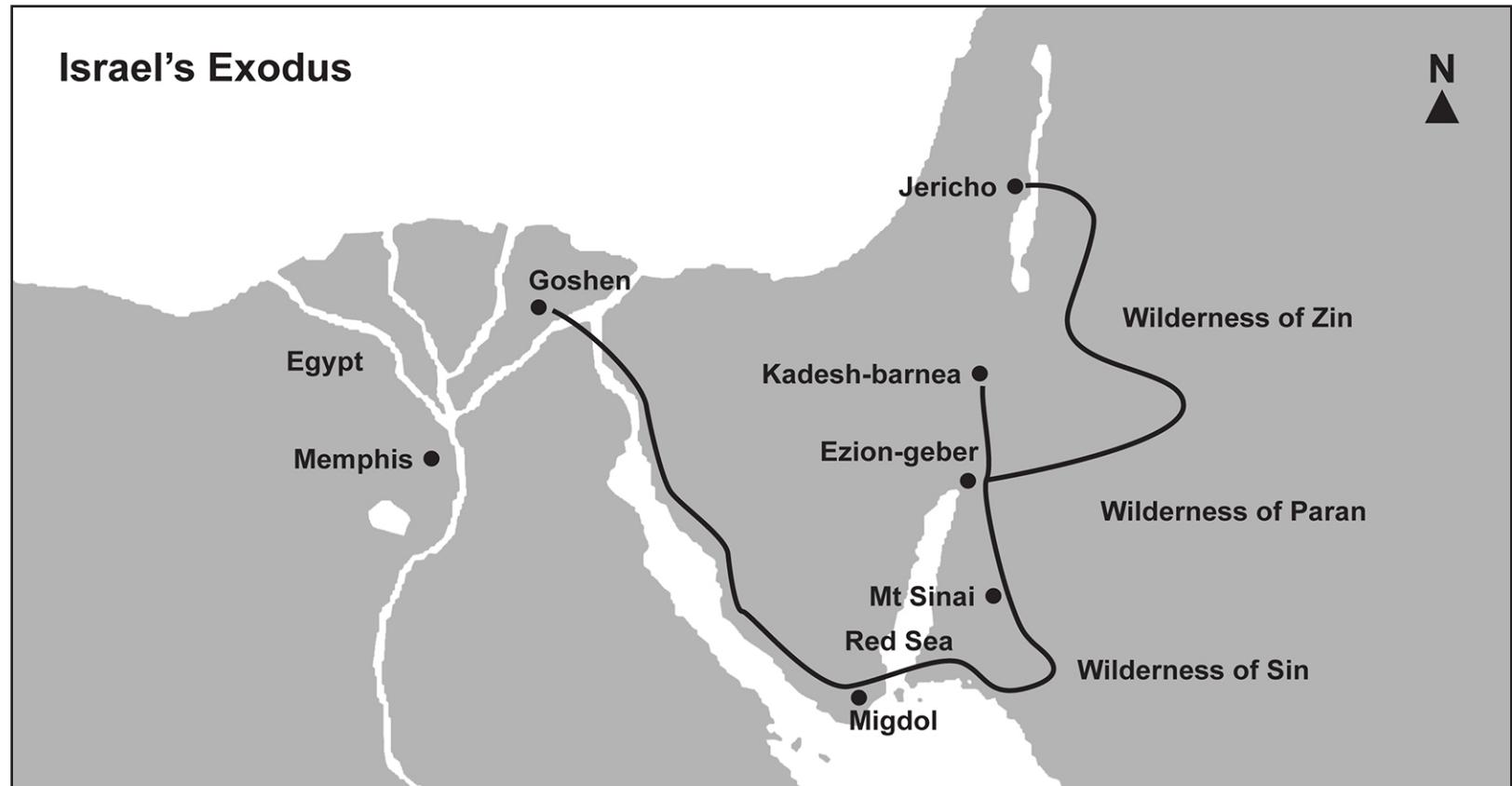
Luka 12:5
Jaki 3:6
Hadēs
Matiewo 11:23
Matiewo 16:18
Luka 10:15
Luka 16:23
Jesu Tondiba Tuona 2:27
Jesu Tondiba Tuona 2:31
1 Korantien 15:55
Mi Dogdima 1:18
Mi Dogdima 6:8
Mi Dogdima 20:13
Mi Dogdima 20:14
Limnē Pyr
Mi Dogdima 19:20
Mi Dogdima 20:10
Mi Dogdima 20:14
Mi Dogdima 20:15
Mi Dogdima 21:8
Sheol
Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Tartaroō
2 Pieri 2:4
Questioned
2 Pieri 2:17
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

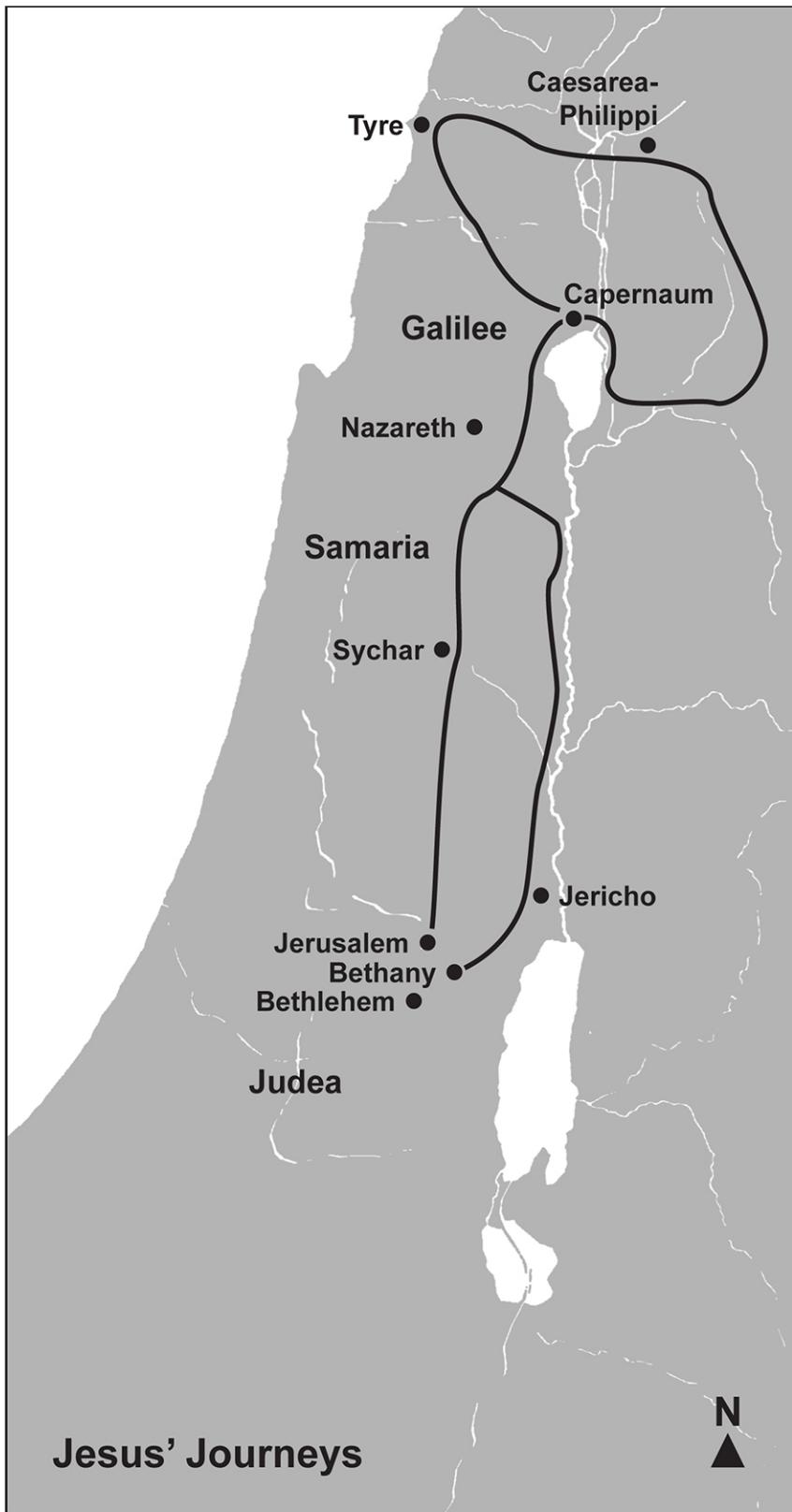
Li dandanli po i ke Abraham bo fidi ki gadi naani keo bo gaa o faali. O bo caa ke a bani wan caa naani. - Ebленба 11:8

Israel's Exodus

N
▲

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

kelima o nisaalo bija ki cua ki buaab yaa soni o po ka, ama ki wani mono n yaa suani tianba po, ki go puni o miiali ki kpe ki da ki faabi bi niba bonciala. - Marka 10:45

Mini Poli, Jesu Kiristu tuonsönlo, ke bi yini nni ke min tua ya tondo ke o gagdi ki baa wangi U Tienu laabaaljamo, - Roma Yaaba 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyred in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyred in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis reaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Paul imprisoned in Rome, Italy
52	Thomas reaches Malabar, India
39	Peter reaches Gentile Cornelius
33	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3 Mankind is created in God's image, male and female He created us					
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19 Sin entered the world through Adam and then death through sin					
When are we? ▼								
Where are we?			Innocence		Fallen			Glory
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.	Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age
								New Heavens and Earth
► Who are we?	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden	1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light			Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3 God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City
		Son			John 8:58 Pre-incarnate	John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise	
		Holy Spirit			Psalm 139:7 Everywhere	John 14:17 Living in believers		
	Mankind	Living	Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth Luke 16:22 Blessed in Paradise Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command	Genesis 1:1 No Creation No people	Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth			Matthew 25:41 Revelation 20:10 Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels
		Deceased believing			Luke 16:22 Blessed in Paradise			
		Deceased unbelieving			Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment			
	Angels	Holy			Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command			
		Imprisoned	2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels	2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus	Revelation 20:13 Thalaasa Revelation 19:20 Lake of Fire Revelation 20:2 Abyss		
		Fugitive			1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind			
		First Beast						
		False Prophet						
		Satan						
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7 For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all					

World Nations

Gedi mani i nibuoli kuli nni ki ban batise ba, B  a yeni Bijua yeni U Tienu Foyanma yeli po, ban tua n y  dkaaba. - Matiewo 28:19